ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

των ιερών Νηπτικών

Μεταφρασμένη στη νεοελληνική γλώσσα

ΤΟΜΟΣ Ε΄

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άγιος Κάλλιστος και Άγιος Ιγνάτιος (οι Ξανθόπουλοι)

- Σύντομη βιογραφία
- Μέθοδος και κανόνας ακριβής για όσους διαλέγουν την ησυχαστική ζωή
    - Σχετικά με την άσκηση, τον τρόπο ζωής, και τη δίαιτά τους, και για τα πολλά και μεγάλα αγαθά που προξενεί η ησυχία σε όσους την ασκούν σωστά. Η παρούσα πραγματεία διαιρείται σε εκατό κεφάλαια.
    - Κεφάλαιο 1 (Προοίμιο) – Η θεία και υπερφυσική δωρεά και χάρη που ενυπάρχει δια του Αγίου Πνεύματος στους πιστούς
    - Κεφάλαιο 2 – Το περιεχόμενο αυτού του λόγου εκτίθεται εξαιτίας της ερωτήσεως κάποιου αδελφού και σύμφωνα με αυτό που ήθελε, αλλά και για να τηρηθεί η εντολή των Πατέρων
    - Κεφάλαιο 3 – Σε κάθε έργο προηγείται ο σκοπός. Και σκοπός της πραγματείας αυτής είναι να μάθομε ποιο είναι το θεμέλιο
    - Κεφάλαιο 4 – Αρχή κάθε κατά Θεόν εργασίας είναι το να ζούμε σύμφωνα με τις εντολές του Σωτήρα, και τέλος η επιστροφή μας στην τέλεια χάρη του παναγίου και ζωαρχικού Πνεύματος που μάς έχει δωρηθεί αρχικά κατά το άγιο βάπτισμα
    - Κεφάλαιο 5 – Ποιά είναι η χάρη και πώς θα την επιτύχομε. Ποιά είναι εκείνα που τη θολώνουν και ποιά είναι πάλι εκείνα που την ανακαθαίρουν
    - Κεφάλαιο 6 – Στο άγιο βάπτισμα δεχόμαστε δωρεάν τη θεία χάρη· αφού όμως τη συγκαλύψομε ύστερα με τα πάθη, την καθαίρομε πάλι με την εκπλήρωση των εντολών
    - Κεφάλαιο 7 – Όποιος πολιτεύεται σύμφωνα με το θέλημα του Θεού πρέπει να ασκεί όλες τις εντολές, αλλά την περισσότερη εργασία να την αφιερώνει σ' αυτές που είναι σπουδαιότερες από τις άλλες και κάπως γενικότερες
    - Κεφάλαιο 8 – Αρχή κάθε θεάρεστης εργασίας είναι η με πίστη επίκληση τον ονόματος τον Κυρίον μας Ιησού Χριστού και μαζί μ' αυτήν η ειρήνη και η αγάπη που ανατέλλουν από αυτήν
    - Κεφάλαιο 9 – Με κάθε μία από αυτές και με τις τρεις μαζί χαρίζεται άφθονα σε μας ο πλούτος όλων των αγαθών
    - Κεφάλαιο 10 – Ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός κατά τον καιρό του σωτηρίου πάθους Του αυτά άφησε στους Μαθητές Του σαν αποχαιρετιστήριες εντολές και θεία κληρονομιά, όπως επίσης και μετά την ανάσταση
    - Κεφάλαιο 11 – Με αυτά τα τρία διαπλέκονται όλες οι αρετές
    - Κεφάλαιο 12 – Η δωρεά και η επέλευση του Αγίου Πνεύματος από το Θεό Πατέρα στους πιστούς, χαρίζεται με τη δύναμη του Ιησού Χριστού και στο άγιο όνομά Του
    - Κεφάλαιο 13 – Εύλογα παραγγέλλουν οι άγιοι Πατέρες μας με το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος που είχαν μέσα τους, να προσευχόμαστε στον Κύριό μας Ιησού Χριστό και από Αυτόν να ζητούμε το έλεος
    - Κεφάλαιο 14 – Εκείνος που θέλει να βαδίζει χωρίς να σφάλλει τον κατά Θεόν δρόμο της ησυχίας, πρέπει μαζί με την καθολική απάρνηση των πάντων, να εκλέξει και την τέλεια υποταγή
    - Κεφάλαιο 15 – Ποιά είναι τα σημάδια της αληθινής υποταγής, που όταν τα κατέχει ο πραγματικός υπήκοος, θα υποτάσσεται σωστά
    - Κεφάλαιο 16 Α'. Όποιος επιθυμεί τη γνήσια και κατά Θεόν ησυχία πρέπει να φροντίζει, μαζί με την ορθόδοξη πίστη, να είναι γεμάτος και από τα καλά έργα. Η πίστη είναι διπλή. Ο ησυχαστής πρέπει να έχει πίστη, αλλά να είναι και ειρηνικός,

απερίσπαστος, αμέριμνος —δηλαδή χωρίς φροντίδες—, σιωπηλός, ήσυχος, να ευχαριστεί το Θεό για όλα, να αναγνωρίζει την αδυναμία του, να υπομένει γενναία τους πειρασμούς και να ελπίζει στο Θεό, περιμένοντας από Αυτόν το έλεος

- Β΄. Η πίστη είναι διπλή
- Γ΄. Πρέπει να είσαι ειρηνικός
- Δ΄. Πρέπει να είσαι απερίσπαστος
- Ε΄. Πρέπει να είσαι αμέριμνος και χωρίς φροντίδες
- ΣΤ΄. Πρέπει να είσαι σιωπηλός
- Ζ΄. Πρέπει να είσαι ήσυχος
- Η΄. Πρέπει σε όλα να ευχαριστείς τον Θεό
- Θ΄. Πρέπει να αναγνωρίζεις την αδυναμία σου
- Ι΄. Πρέπει να υπομένεις γενναία τους πειρασμούς
- Πρέπει να ελπίζεις στον Θεό και από Αυτόν να περιμένεις ότι είναι συμφέρον
- Κεφάλαιο 17 – Ο φόβος του Θεού είναι διπλός, ο φόβος των αρχαρίων και ο φόβος των τελείων
- Κεφάλαιο 18 – Για χάρη των εντολών και της πίστεως του Κυρίου Ιησού Χριστού οφείλομε, όταν το καλεί η περίσταση, να θυσιάσομε και τη ζωή μας
- Ο πρώτος φόβος των αρχαρίων
- Ο δεύτερος, ο τέλειος θείος φόβος
- Κεφάλαιο 19 – Μέθοδος φυσική για την είσοδο έξοδο μέσα στην καρδιά με την εισπνοή από τη μύτη και την προσευχή που κάνομε κατ’ αυτή και που είναι το «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με». Η μέθοδος αυτή συντελεί κάπως και στη συγκέντρωση της διάνοιας.
- Κεφάλαιο 20 – Η φυσική μέθοδος με την εισπνοή από τη μύτη και την επίκληση του Κυρίου Ιησού Χριστού που τη συνοδεύει.
- Κεφάλαιο 21 – Και ο ιερός Χρυσόστομος, όμοια με άλλους παλαιούς αγίους Πατέρες, παραγγέλλει να προσευχόμαστε στο όνομα του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας μέσα στην καρδιά, με αυτή την προσευχή: «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με»
- Κεφάλαιο 22 – Και πάλι για τη μνήμη του Ιησού μέσα στην καρδιά με την εισπνοή και με προσοχή
- Κεφάλαιο 23 – Εκείνος που θέλει να νήψει νοερά, και πιο πολύ ο αρχάριος, πρέπει να κάθεται στον καιρό της προσευχής σε ήσυχο και σκοτεινό δωμάτιο, για να συγκεντρώνονται έτσι από το μερισμό με τρόπο φυσικό ο νους και η διάνοια
- Κεφάλαιο 24 – Η απουσία ρεμβασμού χορηγείται στο νου πρώτα απ’ όλα μέσω του Κυρίου μας Ιησού Χριστού και της επικλήσεως με πίστη μέσα στην καρδιά του αγίου ονόματός Του. Συντελεί δε κάπως και η φυσική μέθοδος της εισόδου με την εισπνοή μέσα στην καρδιά, και η παραμονή σε ήσυχο και σκοτεινό χώρο και τα παρόμοια
- Κεφάλαιο 25 – Πώς πρέπει να περνά ο ησυχαστής το διάστημα από το βράδυ ως το πρωί. Αρχή της λεπτομερειακής διδασκαλίας
- Κεφάλαιο 26 – Πώς πρέπει να περνάς από τον όρθρο μέχρι το πρωί
- Κεφάλαιο 27 – Πώς πρέπει να περνάς από το πρωί μέχρι την ώρα τον φαγητού
- Κεφάλαιο 28 – Προφύλαξη από την αργία. Είναι αναγκαίο να τηρεί και ο ησυχαστής την εκκλησιαστική τάξη
- Κεφάλαιο 29 – Συνέχεια στα περί προσευχής. Πρέπει να προσευχόμαστε πάντοτε
- Κεφάλαιο 30 – Η σωματική δίαιτα, πώς δηλαδή πρέπει να τρέφεται ο ησυχαστής
- Κεφάλαιο 31 – Πώς πρέπει να τρέφεται ο αγωνιζόμενος τη Δευτέρα, την Τετάρτη και την Παρασκευή
- Κεφάλαιο 32 – Πώς πρέπει να τρέφεσαι την Τρίτη και την Πέμπτη

- Κεφάλαιο 33 – Πώς πρέπει να τρέφεσαι το Σάββατο. Για τις αγρυπνίες, και πώς πρέπει να τρως κατ' αυτές
- Κεφάλαιο 34 – Πώς πρέπει να τρως τις Κυριακές. Διάφορα άλλα ζητήματα. Επίσης περί κόπου και ταπεινώσεως
- Κεφάλαιο 35 – Πώς πρέπει να τρως και να πράττεις τις άγιες Τεσσαρακοστές και μάλιστα τη Μεγάλη
- Κεφάλαιο 36 – Η διάκριση. Η εργασία με μέτρο είναι ανεκτίμητη. Η υποταγή
- Κεφάλαιο 37 – Πώς πρέπει ο αγωνιζόμενος να περνά το διάστημα μετά το γεύμα ως τη δύση τον ηλίου. Πρέπει να πιστεύομε πως ανάλογα με τον κόπο και το μέτρο της εργασίας μας, μας δίνονται τα θεία χαρίσματα
- Κεφάλαιο 38 – Η καθαρή προσευχή είναι ανώτερη από κάθε εργασία
- Κεφάλαιο 39 – Ο αριθμός των γονυκλισιών του εικοσιτετραώρου
- Κεφάλαιο 40 – Η διανομή των θείων αγαθών δε γίνεται μόνο ανάλογα με τον αγώνα και την εργασία μας, αλλά και με την κατάσταση, τη δεκτικότητα, την πίστη και τη φυσική μας διάθεση
- Κεφάλαιο 41 – Η καθολική και τελειότατη διάκριση. Ποιος είναι αυτός που ζει παρά φύση και σαρκικά, ποιος ο κατά φύση και ψυχικά, και ποιος είναι που ζει υπέρ φύση και πνευματικά
- Κεφάλαιο 42 – Συνέχεια για τη διάκριση με παράδειγμα
- Κεφάλαιο 43- Η μεταβολή και αλλοίωση του καθενός και η υπερβολική δόξα της ταπεινώσεως
- Κεφάλαιο 44 – Η μετάνοια, η καθαρότητα και η τελειότητα
- Κεφάλαιο 45 – Οι πέντε εργασίες της πρώτης και κατά κάποιο τρόπο προκαταρκτικής ησυχίας των αρχαρίων, δηλαδή η προσευχή, η ψαλμωδία, η ανάγνωση, η μελέτη και το εργόχειρο
- Κεφάλαιο 46 – Από πού πρέπει να κάνουν αρχή εκείνοι που θέλουν να ησυχάσουν ορθά, και ποιά είναι η αρχή και η αύξηση και η προκοπή και η τελείωση
- Κεφάλαιο 47 – Η τάξη της ησυχίας των αρχαρίων
- Κεφάλαιο 48 – Η καρδιακή προσευχή που γίνεται με προσοχή και νήψη, και πώς ενεργείται
- Κεφάλαιο 49 – Πώς παρέδωσαν οι θείοι Πατέρες να λέμε την προσευχή με διάφορους τρόπους, και ποιά είναι η προσευχή
- Κεφάλαιο 50 – Τα λόγια της ιερής και θεοποιού προσευχής έχουν μυσταγωγηθεί πνευματικά όχι μόνο από τους αγίους Πατέρες που αναφέραμε, αλλά και από αυτούς τους κορυφαίους Αποστόλους Πέτρο, Παύλο και Ιωάννη
- Κεφάλαιο 51 – Οι αρχάριοι μπορούν να προσεύχονται άλλοτε με ολόκληρη την προσευχή, άλλοτε με ένα μέρος της, πάντοτε όμως μέσα στην καρδιά, και να μην αλλάζουν συνεχώς τα λόγια της προσευχής
- Κεφάλαιο 52 – Για να καρποφορήσει η προσευχή μέσα στην καρδιά, χρειάζεται καιρός πολύς και αγώνας και βία. Και γενικά, κάθε αγαθό κατορθώνεται με μεγάλο κόπο και πολύν καιρό
- Κεφάλαιο 53 – Η μη καθαρή καρδιακή προσευχή, και πώς φτανει κανείς στην καθαρή και αρρέμβαστη προσευχή
- Κεφάλαιο 54 – Η αρρέμβαστη και καθαρή καρδιακή προσευχή και η θέρμη που δημιουργείται από αυτή
- Κεφάλαιο 55 – Η θέρμη παράγεται από διάφορες αιτίες. Η κυριότερη είναι εκείνη που παράγεται από την καθαρή καρδιακή προσευχή
- Κεφάλαιο 56 – Ποιο είναι το εργο που ακολουθεί την καρδιακή θέρμη
- Κεφάλαιο 57 – Ο πόθος και έρωτας που γεννιέται από τη θέρμη, την προσοχή και την προσευχή

- Κεφάλαιο 58 – Τα καρδιακά δάκρυα. Ο θείος πόθος και έρωτας
- Κεφάλαιο 59 – Παραίνεση να μη ζητούμε τα υπέρμετρα. Προτροπή για συνεχή μνήμη του Κυρίου μας Ιησού Χριστού μέσα στην καρδιά μας
- Κεφάλαιο 60 – Ο θερμός ζήλος και η θεία εμφάνεια μέσα μας και ο ενυπόστατος φωτισμός της χάρης
- Κεφάλαιο 61 – Ενέργεια θεία και ενέργεια δαιμονική
- Κεφάλαιο 62 – Ο φωτισμένος και απλανής διδάσκαλος
- Κεφάλαιο 63 – Ο αληθινός και ο ψευδής φωτισμός, ήγουν το θείο φως και το φως από τον πονηρό
- Κεφάλαιο 64 – Η απρεπής και η ευπρεπής φαντασία, και πώς πρέπει να τις αντιμετωπίζομε
- Κεφάλαιο 65 – Όχι μόνο η απρεπής φαντασία, αλλά και η ευπρεπής είναι απορριπτέα από τους Αγίους στην καθαρή προσευχή και στην απλή και ενιαία εργασία του νου
- Κεφάλαιο 66 – Η καθαρότητα και η τελειότητα του νου, της ψυχής και της καρδιάς
- Κεφάλαιο 67 – Πώς φαντάζονταν οι Προφήτες
- Ο καθαρός νούς
- Η καθαρή ψυχή
- Η καθαρή καρδία
- Ο Τέλειος νούς
- Η τέλεια ψυχή
- Η τέλεια καρδιά
- Ο καθαρός νούς
- Κεφάλαιο 68 – Συνέχεια για τις φαντασίες και τις πολλές και ποικίλες θεωρίες
- Κεφάλαιο 69 – Οι πέντε δυνάμεις της ψυχής. Οι φαντασίες που είναι οικείες της ψυχής και του νου. Πρέπει ν' αποφεύγομε τελείως τη φαντασία και τα σχήματα και τις αποτυπώσεις και τις διαμορφώσεις στην καθαρή προσευχή και στην απλή και ενιαία εργασία του νου
- Κεφάλαιο 70 – Περισσότερα για το νου
- Κεφάλαιο 71 – Ακόμη λίγα για την καθαρή προσευχή
- Κεφάλαιο 72 – Άλλο είναι η απάθεια του νου και άλλο η αληθινή προσευχή, η οποία είναι και μεγαλύτερο
- Κεφάλαιο 73 – Συνέχεια για τη φαντασία και για εντυπώσεις στο νου και για τα σημάδια της πλάνης και της αλήθειας
- Κεφάλαιο 74 – Η θεία και η επίπλαστη παρηγοριά
- Κεφάλαιο 75 – Η θεία ηδονή που πηγάζει από την καρδιά
- Κεφάλαιο 76 – Η πνευματική αυτή ηδονή είναι και πολυώνυμη και ανώνυμη
- Κεφάλαιο 77 – Όποιος θέλει να ησυχάσει στην εντέλεια, πρέπει οπωσδήποτε να είναι πράος στην καρδιά
- Κεφάλαιο 78 – Πώς θα κατορθώσομε την πραότητα. Τα τρία μέρη της ψυχής, το θυμικό, το επιθυμητικό και το λογιστικό
- Κεφάλαιο 79 – Πρέπει κανείς να μετανοεί γρήγορα για όσα παραπτώματα του συμβαίνονν, κι έτσι να προφυλάγεται σοφά για το μέλλον
- Κεφάλαιο 80 – Το ολίσθημα και η μετάνοια
- Κεφάλαιο 81 – Η μετάνοια, ο φόβος, η αγάπη, το πένθος, τα δάκρυα και η αυτομεμψία
- Κεφάλαιο 82 – Η σοφή ασφάλιση και η προσοχή
- Κεφάλαιο 83 – Ο ησυχαστής πρέπει να αγωνίζεται για όλα τα παραπάνω, και προπάντων για να είναι ήσυχος, πράος και να επικαλείται καθαρά και με σπουδή τον Κύριο Ιησού Χριστό μέσα στην καρδιά του

- Κεφάλαιο 84 – Ο καλός και εκστατικός έρωτας και το θείο κάλλος
- Κεφάλαιο 85 – Ο πόλεμος, η παιδαγωγική παραχώρηση και η εγκατάλειψη εξαιτίας αποστροφής
- Κεφάλαιο 86 – Η απάθεια. Τι είναι η ανθρώπινη απάθεια
- Κεφάλαιο 87 – Συνέχεια για την απάθεια και την τελειότητα
- Κεφάλαιο 88 – Η εμπάθεια, η ηδυπάθεια, η προσπάθεια και η απάθεια
- Κεφάλαιο 89 – Τι είναι εμπαθής, ηδυπαθής, προσπαθής και απαθής και ποιά η θεραπεία τους
- Κεφάλαιο 90 – Η πίστη, η ελπίδα και η αγάπη
- Κεφάλαιο 91 – Η αγία Κοινωνία. Πόσα αγαθά μάς προξενεί η συνεχής μετάληψη με καθαρή συνείδηση
- Κεφάλαιο 92 – Είναι ανάγκη να μάθομε το θαύμα των αγίων Μυστηρίων τί είναι, γιατί δόθηκαν και ποιά είναι η ωφέλειά τους
- Κεφάλαιο 93 – Τέλος των θεμάτων που αναπτύχθηκαν αναλυτικά, και μικρή παραίνεση προς τον ερωτήσαντα
- Κεφάλαιο 94 – Πώς πρέπει να ακούμε και να εννοούμε τα πνευματικά λόγια των Πατέρων
- Κεφάλαιο 95 – Ανακεφαλαίωση. Πώς πρέπει να προσευχόμαστε. Ο αληθινός φωτισμός και η θεία δύναμη
- Κεφάλαιο 96 – Άλλη ανακεφαλαίωση
- Κεφάλαιο 97 – Η ησυχία με υπακοή είναι πράγματι η απλανής και αληθινή και πατροπαράδοτη και θεάρεστη ζωή. Αυτή ευλόγως ονομάστηκε από τους Αγίους «κρυμμένη εν Χριστώ ζωή»
- Κεφάλαιο 98 – Αν και υπάρχουν κι άλλοι δρόμοι σωτηρίας, αυτός όμως είναι ο ξεχωριστός και βασιλικός που οδηγεί στην υιοθεσία
- Κεφάλαιο 99 – Αὐτὸς ὁ τρόπος ζωῆς ἔχει πολλὰ ὀνόματα ἐπειδὴ ἡ ἐργασία του εἶναι ὑψηλή
- Κεφάλαιο 100 – Ηθικός επίλογος. Μαζί με τη βοήθεια και τη χάρη του Θεού, πρέπει κι εμείς όσο μπορούμε να φροντίζομε και να αγωνιζόμαστε να αξιωθούμε αυτές τις υπερφυσικές και μέγιστες δωρεές από τώρα, σαν αρραβώνα, και να μην τις χάσομε, ο μη γένοιτο, από μιά μικρή ραθυμία

Όσιος Κάλλιστος Αγγελικούδης

- Κεφάλαια
  - 1-14. Περί προσευχής
  - 15. Ο Παράδεισος που αναφέρεται στη Γραφή είναι εικόνα του ανθρώπου
  - 16. Η πνευματική δωρεά
  - 17-18. Η θεία και η ανθρώπινη ενέργεια. Η ειρήνη.
  - 19. Ο Θεωρητικός βίος. Από τι έχει ανάγκη ο θεωρητικός. Η προσευχή είναι μέρος της θεωρίας, και οι Πατέρες αποτιμούν τη θεωρία ως προσευχή
  - 20. Ο Θεός είναι Πνεύμα, και όσοι Τον προσκυνούν πρέπει να το κάνουν πνευματικά και αληθινά
  - 21. Η προσευχή
  - 22. Από ποιά πράγματα έχει ανάγκη η προσευχή και πόσο αξίζει να την τιμούμε
  - 23. Η προσευχή
  - 24. Στο χωρίο· «Είπε ο Θεός στον Αβραάμ, “φύγε από την πατρίδα σου”, και περί θεωρίας (προσεχώς)
  - 25. Η ταπείνωση και η θεωρία
  - 26. Η ταπείνωση και η θεωρία
  - 27. Περί θεωρίας

- 28. Ο πρακτικός και ο θεωρητικός
- 29-30. Ο πρακτικός και ο θεωρητικός
- 31-33. Η μετοχή του Αγίου Πνεύματος
- 34. Περί θεωρίας
- 35. Περί θεωρίας
- 36. Περί θεωρίας
- 37. Περί θεωρίας
- 38. «Είπε ο Θεός στον Αβραάμ, "Θα πληθύνω πολύ το σπέρμα σου κλπ."»
- 39. Να υμνείς, ψυχή μου, τον Κύριο
- 40-41. Περί θεωρίας
- 42. Για το θείο φωτισμό
- 43. Από πού γεννιέται ο θείος έρωτας μέσα στην ψυχή
- 44. Συνέχεια για το θείο έρωτα
- 45. Ο φόβος που περιέχει η αγάπη
- 46. Η αγάπη είναι τριών ειδών
- 47. Ο νους ανεβαίνει με τρεις τρόπους προς τη θεωρία του Θεού
- 48. Η συμμετοχή της οράσεως
- 49. * Το κεφ. 49 λείπει και από το πρωτότυπο κείμενο.
- 50. Περί θεωρίας
- 51. Ο πρακτικός και ο θεωρητικός
- 52. Πώς θεωρούν οι θεωρητικοί
- 53. «Η Ιερουσαλήμ που οικοδομείται ως πόλη, της οποίας οι μέτοχοι είναι συναγμένοι· γιατί εκεί ανέβηκαν οι φυλές, οι φυλές του Κυρίου, μαρτυρία για τον Ισραήλ»(Ψαλμ. 121, 3-4)
- 54. Για το ίδιο θέμα
- 55-63. Στο χωρίο· «Εκείνοι ήταν οι ευγενείς από τις ανατολές του ηλίου»
- 64. Ο Θεός από φιλανθρωπία γίνεται αντιληπτός σε όλα τα νοερά αισθητήρια
- 65-73. Το Πνεύμα του Θεού κατοικεί μέσα στους πιστούς
- 74. Κάθε πιστός έχει τιμηθεί υπερβολικά από το Θεό
- 75-79. Στο χωρίο· «Άνοιξε τα φτερά Του και τους δέχτηκε και τους πήρε πάνω στη ράχη Του»(Δευτ. 32, 11)
- 80. Ποιά είναι η κυρίως ηδονή
- 81-83. Για τη σαρκική ηδονή

Κάλλιστος Τηλικούδης

- Περί ησυχαστικής τριβής

Εκλογή από τους αγίους Πατέρες περί προσευχής και προσοχής

Άγιος Κάλλιστος ο Καταφυγιώτης

- Σύντομη βιογραφία
- Περί της ενώσεως με το Θεό και του θεωρητικού βίου

Άγιος Συμεών Θεσσαλονίκης

- Για την ιερή και θεοποιό προσευχή (Κεφάλαια 296-297)

Άγιος Μάρκος ο Ευγενικός

- Περί των λόγων που περιέχει η θεία ευχή, δηλαδή το "Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με"

Αγνώστου μοναχού

- Ερμηνεία του “Κύριε Ελέησον”

Άγιος Συμεών ο νέος θεολόγος

- Λόγος περί πίστεως Και διδασκαλία για εκείνους πού λένε, ότι δεν είναι δυνατόν εκείνοι πού βρίσκονται μέσα στις φροντίδες του κόσμου να φτάσουν στην τελειότητα των αρετών. Και διήγηση επωφελής στην αρχή. (Λόγος 22ος)
- Περί των τριών τρόπων της προσευχής

Όσιος Μάξιμος ο Καψοκαλύβης

- Απόσπασμα από το βίο του Οσίου Μαξίμου του Καψοκαλύβη

Αγνώστου μοναχού

- Όλοι οι Χριστιανοί πρέπει να προσεύχονται ακατάπαυστα

Άγιος Κάλλιστος και Άγιος Ιγνάτιος (οι Ξανθόπουλοι)

Σύντομη βιογραφία

Ο αγιότατος πατριάρχης Κων/πόλεως Κάλλιστος, ο επονομαζόμενος Ξανθόπουλος, έζησε επί Ανδρονίκου του Β' του Παλαιολόγου κατά το έτος 1360. Αφού μαθήτευσε κοντά στον άγιο Γρηγόριο το Σιναΐτη (του οποίου έγραψε αργότερα εκτενή βίο), ασκήτεψε στο Άγιον Όρος στη Σκήτη του Μαγουλά, απέναντι στη Μονή του Φιλοθέου. Έζησε μαζί με το συνασκητή του Μάρκο εικοσιοκτώ ολόκληρα χρόνια. Αλλά και με τον Ιγνάτιο που κι αυτός λεγόταν Ξανθόπουλος είχε τόση φιλία, ώστε ήταν σαν μία ψυχή σε δύο σώματα. Αφού έγινε πατριάρχης, εξόρμησε μαζί με τον κλήρο προς τη Σερβία για την ειρηνική ένωση της εκεί Εκκλησίας, περνώντας από το Άγιον Όρος. Από εκεί τον ξεπροβόδισε ο άγιος Μάξιμος ο λεγόμενος Καυσοκαλυβίτης με τον αστείο, αλλά προφητικό χαιρετισμό: «Τούτος ο γέροντας τη γριά του έχασε», ψάλλοντας και τον επικήδειο ψαλμό «Μακάριοι οι άμωμοι εν οδώ» (Ψαλμ. 118). Φτάνοντας λοιπόν στη Σερβία άλλαξε τον φθαρτό βίο με τον άφθαρτο.

Γι' αυτούς τους δύο λέει κάπου και ο Συμεών Θεσσαλονίκης, μιλώντας για την θεοποιό προσευχή «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με», στο κεφ. 295, τα εξής: «Ιδιαιτέρως τώρα στον δικό μας καιρό έγραψαν με το φωτισμό του Πνεύματος περί της προσευχής αυτής, όντας κι αυτοί άνθρωποι του Θεού, οι δύο θεηγόροι και θεοφόροι και χριστοφόροι και αληθινά ένθεοι, ο άγιος δηλαδή πατέρας μας Κάλλιστος που έγινε εκ Θεού πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, και ο ομόψυχος και συνασκητής του όσιος Ιγνάτιος. Και σε βιβλίο σχετικό που συνέγραψαν, φιλοσόφησαν πνευματικά και με θείο φρόνημα πράγματα υψηλά, διατυπώνοντας στα κεφάλαιά τους, που συμπληρώνουν τον τέλειο αριθμό 100, την τέλεια γνώση γι' αυτή την προσευχή. Βλαστοί κι οι δυο της Βασιλεύουσας, εγκατέλειψαν μαζί τα πάντα και αφού πρωτύτερα έζησαν την παρθενική και μοναχική ζωή ως υποτακτικοί, έζησαν έπειτα μαζί την ασκητική και ουράνια ζωή αχώριστοι, φυλάγοντας προπάντων το να είναι ένα εν Χριστώ, πράγμα για το οποίο ο ίδιος ο Χριστός παρακάλεσε για μας τον Πατέρα (Ιω. 17, 21). Φάνηκαν έτσι στον κόσμο σαν φωτεινά αστέρια, κατά τον Παύλο, κρατώντας στερεά το λόγο της ζωής (Φιλιπ. 2, 15-16). Θα μπορούσαμε να πούμε ότι περισσότερο από πολλούς άλλους Αγίους κατόρθωσαν την εν Χριστώ ένωση και αγάπη, ώστε ούτε υπόνοια κάποιας διαφοράς να υπάρξει ποτέ μεταξύ τους, και σ' αυτή τη θέλησή τους ακόμα και στον τρόπο τους, ή κάποιας στιγμιαίας λύπης, πράγμα σχεδόν αδύνατο στους ανθρώπους.

Γι' αυτό και έγιναν αγγελικοί και κράτησαν την ειρήνη του Θεού όπως υποσχέθηκαν και την έκαναν κτήμα τους, η οποία ειρήνη, όπως λέει ο Παύλος, είναι ο Ιησούς Χριστός, η ειρήνη μας, Αυτός που συνένωσε τα δύο μέρη (Έφ. 2, 14) και του οποίου η ειρήνη ξεπερνά κάθε νου (Φιλιπ. 4, 7). Έτσι απεβίωσαν ειρηνικά και τώρα απολαμβάνουν τη θεία γαλήνη και βλέπουν καθαρότερα τον Ιησού, τον οποίο αγάπησαν με όλη την ψυχή τους και τον αναζήτησαν αληθινά, και είναι ένα μαζί Του και μετέχουν ακόρεστα στο γλυκύτατο και θείο φως Του. Του φωτός αυτού τον αρραβώνα έλαβαν από εδώ, καθαρμένοι με τη θεωρία και τις πράξεις, και δέχθηκαν τη θεία έλλαμψη όπως οι Απόστολοι στο όρος Θαβώρ (Ματθ. 17, 1-2). Αυτό φανερώθηκε καθαρά για να βεβαιωθούν πολλοί· είδαν δηλαδή τα πρόσωπά τους ν' αστράφτουν όπως του Στεφάνου (Πράξ. 6, 15), γιατί δε χύθηκε η χάρη στην καρδιά τους μονάχα, αλλά και στα πρόσωπα. Γι' αυτό και φάνηκαν ν' αστράφτουν στα πρόσωπά τους καθώς ο ήλιος, όμοια με τον μέγα Μωυσή (Εξ. 34, 29-30), όπως μαρτύρησαν όσοι τους είδαν. Αυτοί, καθώς έπαθαν το μακάριο αυτό πάθος και διότι γνωρίζουν από την πείρα τους, μιλούν ολοκάθαρα για το θείο φως, τη φυσική ενέργεια και χάρη του Θεού, όπως επίσης και για την ιερή προσευχή, παρουσιάζοντας τους Αγίους ως μάρτυρες.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μέθοδος και κανόνας ακριβής για όσους διαλέγουν την ησυχαστική ζωή. Σχετικά με την άσκηση, τον τρόπο ζωής, και τη δίαιτά τους, και για τα πολλά και μεγάλα αγαθά που προξενεί η ησυχία σε όσους την ασκούν σωστά. Η παρούσα πραγματεία διαιρείται σε εκατό κεφάλαια.

Κεφάλαιο 1 (Προοίμιο) – Η θεία και υπερφυσική δωρεά και χάρη που ενυπάρχει δια του Αγίου Πνεύματος στους πιστούς

Κεφάλαιο 2 – Το περιεχόμενο αυτού του λόγου εκτίθεται εξαιτίας της ερωτήσεως κάποιου αδελφού και σύμφωνα με αυτό που ήθελε, αλλά και για να τηρηθεί η εντολή των Πατέρων

Κεφάλαιο 3 – Σε κάθε έργο προηγείται ο σκοπός. Και σκοπός της πραγματείας αυτής είναι να μάθομε ποιο είναι το θεμέλιο

Κεφάλαιο 4 – Αρχή κάθε κατά Θεόν εργασίας είναι το να ζούμε σύμφωνα με τις εντολές του Σωτήρα, και τέλος η επιστροφή μας στην τέλεια χάρη του παναγίου και ζωαρχικού Πνεύματος που μάς έχει δωρηθεί αρχικά κατά το άγιο βάπτισμα

Κεφάλαιο 5 – Ποιά είναι η χάρη και πώς θα την επιτύχομε. Ποιά είναι εκείνα που τη θολώνουν και ποιά είναι πάλι εκείνα που την ανακαθαίρουν

Κεφάλαιο 6 – Στο άγιο βάπτισμα δεχόμαστε δωρεάν τη θεία χάρη· αφού όμως τη συγκαλύψομε ύστερα με τα πάθη, την καθαίρομε πάλι με την εκπλήρωση των εντολών

Κεφάλαιο 7 – Όποιος πολιτεύεται σύμφωνα με το θέλημα του Θεού πρέπει να ασκεί όλες τις εντολές, αλλά την περισσότερη εργασία να την αφιερώνει σ' αυτές που είναι σπουδαιότερες από τις άλλες και κάπως γενικότερες

Κεφάλαιο 8 – Αρχή κάθε θεάρεστης εργασίας είναι η με πίστη επίκληση τον ονόματος τον Κυρίον μας Ιησού Χριστού και μαζί μ' αυτήν η ειρήνη και η αγάπη που ανατέλλουν από αυτήν

Κεφάλαιο 9 – Με κάθε μία από αυτές και με τις τρεις μαζί χαρίζεται άφθονα σε μας ο πλούτος όλων των αγαθών

Κεφάλαιο 10 – Ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός κατά τον καιρό του σωτηρίου πάθους Του αυτά άφησε στους Μαθητές Του σαν αποχαιρετιστήριες εντολές και θεία κληρονομιά, όπως επίσης και μετά την ανάσταση

Κεφάλαιο 11 – Με αυτά τα τρία διαπλέκονται όλες οι αρετές

Κεφάλαιο 12 – Η δωρεά και η επέλευση του Αγίου Πνεύματος από το Θεό Πατέρα στους πιστούς, χαρίζεται με τη δύναμη του Ιησού Χριστού και στο άγιο όνομά Του

Κεφάλαιο 13 – Εύλογα παραγγέλλουν οι άγιοι Πατέρες μας με το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος που είχαν μέσα τους, να προσευχόμαστε στον Κύριό μας Ιησού Χριστό και από Αυτόν να ζητούμε το έλεος

Κεφάλαιο 14 – Εκείνος που θέλει να βαδίζει χωρίς να σφάλλει τον κατά Θεόν δρόμο της ησυχίας, πρέπει μαζί με την καθολική απάρνηση των πάντων, να εκλέξει και την τέλεια υποταγή

Κεφάλαιο 15 – Ποιά είναι τα σημάδια της αληθινής υποταγής, που όταν τα κατέχει ο πραγματικός υπήκοος, θα υποτάσσεται σωστά

Κεφάλαιο 16

- Α'. Όποιος επιθυμεί τη γνήσια και κατά Θεόν ησυχία πρέπει να φροντίζει, μαζί με την ορθόδοξη πίστη, να είναι γεμάτος και από τα καλά έργα. Η πίστη είναι διπλή. Ο ησυχαστής πρέπει να έχει πίστη, αλλά να είναι και ειρηνικός, απερίσπαστος, αμέριμνος —δηλαδή χωρίς φροντίδες—, σιωπηλός, ήσυχος, να ευχαριστεί το Θεό για όλα, να αναγνωρίζει την

αδυναμία του, να υπομένει γενναία τους πειρασμούς και να ελπίζει στο Θεό, περιμένοντας από Αυτόν το έλεος
- Β΄. Η πίστη είναι διπλή
- Γ΄. Πρέπει να είσαι ειρηνικός
- Δ΄. Πρέπει να είσαι απερίσπαστος
- Ε΄. Πρέπει να είσαι αμέριμνος και χωρίς φροντίδες
- ΣΤ΄. Πρέπει να είσαι σιωπηλός
- Ζ΄. Πρέπει να είσαι ήσυχος
- Η΄. Πρέπει σε όλα να ευχαριστείς τον Θεό
- Θ΄. Πρέπει να αναγνωρίζεις την αδυναμία σου
- Ι΄. Πρέπει να υπομένεις γενναία τους πειρασμούς
- Πρέπει να ελπίζεις στον Θεό και από Αυτόν να περιμένεις ότι είναι συμφέρον

Κεφάλαιο 17 – Ο φόβος του Θεού είναι διπλός, ο φόβος των αρχαρίων και ο φόβος των τελείων

- Ο πρώτος φόβος των αρχαρίων
- Ο δεύτερος, ο τέλειος θείος φόβος

Κεφάλαιο 18 – Για χάρη των εντολών και της πίστεως του Κυρίου Ιησού Χριστού οφείλομε, όταν το καλεί η περίσταση, να θυσιάσομε και τη ζωή μας

Κεφάλαιο 19 – Μέθοδος φυσική για την είσοδο έξοδο μέσα στην καρδιά με την εισπνοή από τη μύτη και την προσευχή που κάνομε κατ’ αυτή και που είναι το «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με». Η μέθοδος αυτή συντελεί κάπως και στη συγκέντρωση της διάνοιας.

Κεφάλαιο 20 – Η φυσική μέθοδος με την εισπνοή από τη μύτη και την επίκληση του Κυρίου Ιησού Χριστού που τη συνοδεύει.

Κεφάλαιο 21 – Και ο ιερός Χρυσόστομος, όμοια με άλλους παλαιούς αγίους Πατέρες, παραγγέλλει να προσευχόμαστε στο όνομα του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας μέσα στην καρδιά, με αυτή την προσευχή: «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με»

Κεφάλαιο 22 – Και πάλι για τη μνήμη του Ιησού μέσα στην καρδιά με την εισπνοή και με προσοχή

Κεφάλαιο 23 – Εκείνος που θέλει να νήψει νοερά, και πιο πολύ ο αρχάριος, πρέπει να κάθεται στον καιρό της προσευχής σε ήσυχο και σκοτεινό δωμάτιο, για να συγκεντρώνονται έτσι από το μερισμό με τρόπο φυσικό ο νους και η διάνοια

Κεφάλαιο 24 – Η απουσία ρεμβασμού χορηγείται στο νου πρώτα απ’ όλα μέσω του Κυρίου μας Ιησού Χριστού και της επικλήσεως με πίστη μέσα στην καρδιά του αγίου ονόματός Του. Συντελεί δε κάπως και η φυσική μέθοδος της εισόδου με την εισπνοή μέσα στην καρδιά, και η παραμονή σε ήσυχο και σκοτεινό χώρο και τα παρόμοια

Κεφάλαιο 25 – Πώς πρέπει να περνά ο ησυχαστής το διάστημα από το βράδυ ως το πρωί. Αρχή της λεπτομερειακής διδασκαλίας

Κεφάλαιο 26 – Πώς πρέπει να περνάς από τον όρθρο μέχρι το πρωί

Κεφάλαιο 27 – Πώς πρέπει να περνάς από το πρωί μέχρι την ώρα τον φαγητού

Κεφάλαιο 28 – Προφύλαξη από την αργία. Είναι αναγκαίο να τηρεί και ο ησυχαστής την εκκλησιαστική τάξη

Κεφάλαιο 29 – Συνέχεια στα περί προσευχής. Πρέπει να προσευχόμαστε πάντοτε

Κεφάλαιο 30 – Η σωματική δίαιτα, πώς δηλαδή πρέπει να τρέφεται ο ησυχαστής

Κεφάλαιο 31 – Πώς πρέπει να τρέφεται ο αγωνιζόμενος τη Δευτέρα, την Τετάρτη και την Παρασκευή

Κεφάλαιο 32 – Πώς πρέπει να τρέφεσαι την Τρίτη και την Πέμπτη

Κεφάλαιο 33 – Πώς πρέπει να τρέφεσαι το Σάββατο. Για τις αγρυπνίες, και πώς πρέπει να τρως κατ’ αυτές

Κεφάλαιο 34 – Πώς πρέπει να τρως τις Κυριακές. Διάφορα άλλα ζητήματα. Επίσης περί κόπου και ταπεινώσεως

Κεφάλαιο 35 – Πώς πρέπει να τρως και να πράττεις τις άγιες Τεσσαρακοστές και μάλιστα τη Μεγάλη

Κεφάλαιο 36 – Η διάκριση. Η εργασία με μέτρο είναι ανεκτίμητη. Η υποταγή

Κεφάλαιο 37 – Πώς πρέπει ο αγωνιζόμενος να περνά το διάστημα μετά το γεύμα ως τη δύση τον ηλίου. Πρέπει να πιστεύομε πως ανάλογα με τον κόπο και το μέτρο της εργασίας μας, μας δίνονται τα θεία χαρίσματα

Κεφάλαιο 38 – Η καθαρή προσευχή είναι ανώτερη από κάθε εργασία

Κεφάλαιο 39 – Ο αριθμός των γονυκλισιών του εικοσιτετραώρου

Κεφάλαιο 40 – Η διανομή των θείων αγαθών δε γίνεται μόνο ανάλογα με τον αγώνα και την εργασία μας, αλλά και με την κατάσταση, τη δεκτικότητα, την πίστη και τη φυσική μας διάθεση

Κεφάλαιο 41 – Η καθολική και τελειότατη διάκριση. Ποιος είναι αυτός που ζει παρά φύση και σαρκικά, ποιος ο κατά φύση και ψυχικά, και ποιος είναι που ζει υπέρ φύση και πνευματικά

Κεφάλαιο 42 – Συνέχεια για τη διάκριση με παράδειγμα

Κεφάλαιο 43- Η μεταβολή και αλλοίωση του καθενός και η υπερβολική δόξα της ταπεινώσεως

Κεφάλαιο 44 – Η μετάνοια, η καθαρότητα και η τελειότητα

Κεφάλαιο 45 – Οι πέντε εργασίες της πρώτης και κατά κάποιο τρόπο προκαταρκτικής ησυχίας των αρχαρίων, δηλαδή η προσευχή, η ψαλμωδία, η ανάγνωση, η μελέτη και το εργόχειρο

Κεφάλαιο 46 – Από πού πρέπει να κάνουν αρχή εκείνοι που θέλουν να ησυχάσουν ορθά, και ποιά είναι η αρχή και η αύξηση και η προκοπή και η τελείωση

Κεφάλαιο 47 – Η τάξη της ησυχίας των αρχαρίων

Κεφάλαιο 48 – Η καρδιακή προσευχή που γίνεται με προσοχή και νήψη, και πώς ενεργείται

Κεφάλαιο 49 – Πώς παρέδωσαν οι θείοι Πατέρες να λέμε την προσευχή με διάφορους τρόπους, και ποιά είναι η προσευχή

Κεφάλαιο 50 – Τα λόγια της ιερής και θεοποιού προσευχής έχουν μυσταγωγηθεί πνευματικά όχι μόνο από τους αγίους Πατέρες που αναφέραμε, αλλά και από αυτούς τους κορυφαίους Αποστόλους Πέτρο, Παύλο και Ιωάννη

Κεφάλαιο 51 – Οι αρχάριοι μπορούν να προσεύχονται άλλοτε με ολόκληρη την προσευχή, άλλοτε με ένα μέρος της, πάντοτε όμως μέσα στην καρδιά, και να μην αλλάζουν συνεχώς τα λόγια της προσευχής

Κεφάλαιο 52 – Για να καρποφορήσει η προσευχή μέσα στην καρδιά, χρειάζεται καιρός πολύς και αγώνας και βία. Και γενικά, κάθε αγαθό κατορθώνεται με μεγάλο κόπο και πολύν καιρό

Κεφάλαιο 53 – Η μη καθαρή καρδιακή προσευχή, και πώς φτανει κανείς στην καθαρή και αρρέμβαστη προσευχή

Κεφάλαιο 54 – Η αρρέμβαστη και καθαρή καρδιακή προσευχή και η θέρμη που δημιουργείται από αυτή

Κεφάλαιο 55 – Η θέρμη παράγεται από διάφορες αιτίες. Η κυριότερη είναι εκείνη που παράγεται από την καθαρή καρδιακή προσευχή

Κεφάλαιο 56 – Ποιο είναι το εργο που ακολουθεί την καρδιακή θέρμη

Κεφάλαιο 57 – Ο πόθος και έρωτας που γεννιέται από τη θέρμη, την προσοχή και την προσευχή

Κεφάλαιο 58 – Τα καρδιακά δάκρυα. Ο θείος πόθος και έρωτας

Κεφάλαιο 59 – Παραίνεση να μη ζητούμε τα υπέρμετρα. Προτροπή για συνεχή μνήμη του Κυρίου μας Ιησού Χριστού μέσα στην καρδιά μας

Κεφάλαιο 60 – Ο θερμός ζήλος και η θεία εμφάνεια μέσα μας και ο ενυπόστατος φωτισμός της χάρης

Κεφάλαιο 61 – Ενέργεια θεία και ενέργεια δαιμονική

Κεφάλαιο 62 – Ο φωτισμένος και απλανής διδάσκαλος

Κεφάλαιο 63 – Ο αληθινός και ο ψευδής φωτισμός, ήγουν το θείο φως και το φως από τον πονηρό

Κεφάλαιο 64 – Η απρεπής και η ευπρεπής φαντασία, και πώς πρέπει να τις αντιμετωπίζομε

Κεφάλαιο 65 – Όχι μόνο η απρεπής φαντασία, αλλά και η ευπρεπής είναι απορριπτέα από τους Αγίους στην καθαρή προσευχή και στην απλή και ενιαία εργασία του νου

Κεφάλαιο 66 – Η καθαρότητα και η τελειότητα του νου, της ψυχής και της καρδιάς

- Ο καθαρός νούς
- Η καθαρή ψυχή
- Η καθαρή καρδία
- Ο Τέλειος νούς
- Η τέλεια ψυχή
- Η τέλεια καρδιά
- Ο καθαρός νούς

Κεφάλαιο 67 – Πώς φαντάζονταν οι Προφήτες

Κεφάλαιο 68 – Συνέχεια για τις φαντασίες και τις πολλές και ποικίλες θεωρίες

Κεφάλαιο 69 – Οι πέντε δυνάμεις της ψυχής. Οι φαντασίες που είναι οικείες της ψυχής και του νου. Πρέπει ν’ αποφεύγομε τελείως τη φαντασία και τα σχήματα και τις αποτυπώσεις και τις διαμορφώσεις στην καθαρή προσευχή και στην απλή και ενιαία εργασία του νου

Κεφάλαιο 70 – Περισσότερα για το νου

Κεφάλαιο 71 – Ακόμη λίγα για την καθαρή προσευχή

Κεφάλαιο 72 – Άλλο είναι η απάθεια του νου και άλλο η αληθινή προσευχή, η οποία είναι και μεγαλύτερο

Κεφάλαιο 73 – Συνέχεια για τη φαντασία και για εντυπώσεις στο νου και για τα σημάδια της πλάνης και της αλήθειας

Κεφάλαιο 74 – Η θεία και η επίπλαστη παρηγοριά

Κεφάλαιο 75 – Η θεία ηδονή που πηγάζει από την καρδιά

Κεφάλαιο 76 – Η πνευματική αυτή ηδονή είναι και πολυώνυμη και ανώνυμη

Κεφάλαιο 77 – Όποιος θέλει να ησυχάσει στην εντέλεια, πρέπει οπωσδήποτε να είναι πράος στην καρδιά

Κεφάλαιο 78 – Πώς θα κατορθώσομε την πραότητα. Τα τρία μέρη της ψυχής, το θυμικό, το επιθυμητικό και το λογιστικό

Κεφάλαιο 79 – Πρέπει κανείς να μετανοεί γρήγορα για όσα παραπτώματα του συμβαίνονν, κι έτσι να προφυλάγεται σοφά για το μέλλον

Κεφάλαιο 80 – Το ολίσθημα και η μετάνοια

Κεφάλαιο 81 – Η μετάνοια, ο φόβος, η αγάπη, το πένθος, τα δάκρυα και η αυτομεμψία

Κεφάλαιο 82 – Η σοφή ασφάλιση και η προσοχή

Κεφάλαιο 83 – Ο ησυχαστής πρέπει να αγωνίζεται για όλα τα παραπάνω, και προπάντων για να είναι ήσυχος, πράος και να επικαλείται καθαρά και με σπουδή τον Κύριο Ιησού Χριστό μέσα στην καρδιά του

Κεφάλαιο 84 – Ο καλός και εκστατικός έρωτας και το θείο κάλλος

Κεφάλαιο 85 – Ο πόλεμος, η παιδαγωγική παραχώρηση και η εγκατάλειψη εξαιτίας αποστροφής

Κεφάλαιο 86 – Η απάθεια. Τι είναι η ανθρώπινη απάθεια

Κεφάλαιο 87 – Συνέχεια για την απάθεια και την τελειότητα

Κεφάλαιο 88 – Η εμπάθεια, η ηδυπάθεια, η προσπάθεια και η απάθεια

Κεφάλαιο 89 – Τι είναι εμπαθής, ηδυπαθής, προσπαθής και απαθής και ποιά η θεραπεία τους

Κεφάλαιο 90 – Η πίστη, η ελπίδα και η αγάπη

Κεφάλαιο 91 – Η αγία Κοινωνία. Πόσα αγαθά μάς προξενεί η συνεχής μετάληψη με καθαρή συνείδηση

Κεφάλαιο 92 – Είναι ανάγκη να μάθομε το θαύμα των αγίων Μυστηρίων τί είναι, γιατί δόθηκαν και ποιά είναι η ωφέλειά τους

Κεφάλαιο 93 – Τέλος των θεμάτων που αναπτύχθηκαν αναλυτικά, και μικρή παραίνεση προς τον ερωτήσαντα

Κεφάλαιο 94 – Πώς πρέπει να ακούμε και να εννοούμε τα πνευματικά λόγια των Πατέρων

Κεφάλαιο 95 – Ανακεφαλαίωση. Πώς πρέπει να προσευχόμαστε. Ο αληθινός φωτισμός και η θεία δύναμη

Κεφάλαιο 96 – Άλλη ανακεφαλαίωση

Κεφάλαιο 97 – Η ησυχία με υπακοή είναι πράγματι η απλανής και αληθινή και πατροπαράδοτη και θεάρεστη ζωή. Αυτή ευλόγως ονομάστηκε από τους Αγίους «κρυμμένη εν Χριστώ ζωή»

Κεφάλαιο 98 – Αν και υπάρχουν κι άλλοι δρόμοι σωτηρίας, αυτός όμως είναι ο ξεχωριστός και βασιλικός που οδηγεί στην υιοθεσία

Κεφάλαιο 99 – Αὐτὸς ὁ τρόπος ζωῆς ἔχει πολλὰ ὀνόματα ἐπειδὴ ἡ ἐργασία του εἶναι ὑψηλή

Κεφάλαιο 100 – Ηθικός επίλογος. Μαζί με τη βοήθεια και τη χάρη του Θεού, πρέπει κι εμείς όσο μπορούμε να φροντίζομε και να αγωνιζόμαστε να αξιωθούμε αυτές τις υπερφυσικές και μέγιστες δωρεές από τώρα, σαν αρραβώνα, και να μην τις χάσομε, ο μη γένοιτο, από μιά μικρή ραθυμία

ΚΕΙΜΕΝΟ

Σχετικά με την άσκηση, τον τρόπο ζωής, και τη δίαιτά τους, και για τα πολλά και μεγάλα αγαθά που προξενεί η ησυχία σε όσους την ασκούν σωστά. Η παρούσα πραγματεία διαιρείται σε εκατό κεφάλαια.

Η θεία και υπερφυσική δωρεά και χάρη που ενυπάρχει δια του Αγίου Πνεύματος στους πιστούς

1. Για να μιλήσομε σύμφωνα με τη θεία διδασκαλία, εμείς που είμαστε θεοδίδακτοι —αφού περιφέρομε τον καινό νόμο γραμμένο μυστικά στις καρδιές μας(Ιερ. 38, 33· Εβρ. 8, 10)

λαμπρότερο από πυρσό και οδηγούμαστε από αγαθό και ευθύτατο Πνεύμα ως παιδιά και κληρονόμοι του Θεού και συγκληρονόμοι του Χριστού(Ρωμ. 8, 17)—, έπρεπε να ζούμε αγγελική ζωή χωρίς να έχομε ανάγκη από κανένα να μας διδάξει: «Γνώρισε τον Κύριο»(Ιερ. 38, 34· Εβρ. 8, 11). Τώρα όμως η απομάκρυνσή μας από τα ανώτερα από νεαρή ηλικία και η στροφή μας στο χειρότερο, όπως και η εξαπάτησή μας από τον φοβερό Βελίαρ και η αδιάλλακτη εναντίον μας τυραννική στάση του, μας έκαναν να τρέχομε κάκιστα μακριά από τις σωτήριες και θεουργικές εντολές και να ορμούμε σε ψυχοφθόρους γκρεμούς. Και το πιο ελεεινό απ' όλα· μας ερέθισε να φρονούμε και να πράττομε εναντίον του εαυτού μας. Γι' αυτό, οπως λέει και το θείο ρητό(Ψαλμ. 13, 2· 52, 3), δεν υπάρχει κανείς που να γνωρίζει ή να ζητά με πόθο το Θεό, γιατί παρεκκλίναμε όλοι από τον ίσιο δρόμο και εξαχρειωθήκαμε(Ψαλμ. 13, 3· 52, 4). Έτσι γίναμε ολότελα σάρκες(Γεν. 6, 3) και στερούμαστε τη φωτοφόρο και θεία χάρη, γι' αυτό κι έχομε ανάγκη να προτρέπει και να βοηθά ο ένας τον άλλο στα καλά.

Το περιεχόμενο αυτού του λόγου εκτίθεται εξαιτίας της ερωτήσεως κάποιου αδελφού και σύμφωνα με αυτό που ήθελε, αλλά και για να τηρηθεί η εντολή των Πατέρων

2. Πολυαγαπημένο μας πνευματικό τέκνο, από τον πόθο σου να ερευνάς τις θείες και ζωοπάροχες Γραφές, κατά το λόγο του Κυρίου(Ιω. 5, 39), και να μυείσαι σ' αυτές χωρίς να σφάλλεις, ζήτησες πολλές φορές λόγο και κανόνα γραπτό κι από μας τους αχρείους, για δική σου ωφέλεια ή ίσως και άλλων, όπως ο ίδιος λες. Γι' αυτό, αν όχι πιο πριν, όμως τώρα τουλάχιστο με τη βοήθεια του Θεού κρίναμε ότι πρέπει να εκπληρώσομε αυτή την αξιέπαινη επιθυμία σου· και για χάρη της αγάπης και της ωφέλειάς σου λησμονήσαμε τη ραθυμία που μας συντροφεύει, ενώ θαυμάσαμε εσένα υπερβολικά για την επιμέλειά σου στα καλά και την επίμονη φιλοπονία σου. Πρώτα απ' όλα βέβαια φοβηθήκαμε τη φοβερή καταδίκη που απειλήθηκε από το Θεό εναντίον εκείνου που κρύβει το τάλαντο(Ματθ. 25, 25). Αλλά εκτός από αυτά, εκπληρώνομε και εντολή πατρική που μας άφησαν οι Πατέρες μας και οι πνευματικοί μας διδάσκαλοι να εμπιστευθούμε οσα μας δίδαξαν και σε άλλους θεοφιλείς. Ο Θεός λοιπόν, ο Πατέρας της αγάπης και ο πλουσιόδωρος χορηγός όλων γενικά των καλών, είθε να δώσει σ' εμάς τους βραδύγλωσσους και ισχνόφωνους(Εξ. 4, 10-12) λόγο καίριο καθώς ανοίγομε το στόμα μας, Αυτός που και σε άλογα ζώα έδωσε λόγο πολλές φορές προς ωφέλεια όσων τ' άκουγαν(Αρ. 22, 28). Σε σένα τώρα και σε όσους θα τα μελετήσουν, όπως είπες, είθε να προσθέσει ακοή για να τ' ακροασθείτε με σοφία κι επίγνωση και να ζείτε αταλάντευτα όπως εκείνος αγαπά. Επειδή χωρίς Αυτόν, όπως λέει η Γραφή, δεν μπορούμε να κάνομε τίποτε(Ιω. 15, 5) χρήσιμο και σωτήριο, και επειδή αν ο Κύριος δεν οικοδομήσει τον οίκο, μάταια κοπίασαν οι οικοδόμοι(Ψαλμ. 126, 1). Και αυτά έτσι έχουν.

Σε κάθε έργο προηγείται ο σκοπός. Και σκοπός της πραγματείας αυτής είναι να μάθομε ποιο είναι το θεμέλιο

3. Σε κάθε έργο προηγείται ο σκοπός· και σκοπός δικός μας είναι να σου εκθέσομε κατά δύναμη εκείνα που συντείνουν στην πνευματική σου πρόοδο, ενώ δικός σου είναι να ζήσεις γνήσια σύμφωνα με αυτά που θα πούμε. Γι' αυτό πρέπει πριν από κάθε άλλο να διερευνήσομε, ποιά άραγε είναι η ολοκλήρωση της κατά Χριστόν οικοδομής, στην οποία πρέπει να αποβλέπομε και να βάλομε την κατάλληλη αρχή στη θεμελίωση, ώστε όταν έρθει ο καιρός, ή μάλλον όταν αξιωθούμε να λάβομε πλούσια τη θεία βοήθεια, να προσθέσομε και την αντάξια οροφή με την αρχιτεκτονική του Πνεύματος.

Αρχή κάθε κατά Θεόν εργασίας είναι το να ζούμε σύμφωνα με τις εντολές του Σωτήρα, και τέλος η επιστροφή μας στην τέλεια χάρη του παναγίου και ζωαρχικού Πνεύματος που μάς έχει δωρηθεί αρχικά κατά το άγιο βάπτισμα

4. Αρχή λοιπόν κάθε κατά Θεόν εργασίας, για να πούμε με συντομία,είναι να επιδιώκομε με κάθε τρόπο και με όλη μας τη δύναμη να ζούμε σύμφωνα με τη νομοθεσία όλων των θεοποιών εντολών του Σωτήρα. Και τέλος της, να επανέλθομε με την τήρηση αυτών στην κατάσταση που μάς προικοδότησε άνωθεν και εξ αρχής η ιερή κολυμβήθρα, εννοώ την τέλεια πνευματική αναμόρφωση και ανάπλαση της χάρης —ή όπως αλλιώς αγαπάς να ονομάζεις το δώρο αυτό. Και αφού βγάλομε από πάνω μας τον παλαιό Αδάμ μαζί με τις πράξεις και τις επιθυμίες του, να ντυθούμε τον νέο και

πνευματικό(Κολ.3, 9-10), που είναι ο Κύριος Ιησούς Χριστός, όπως λέει ο θειότατος Παύλος: «Παιδιά μου, που για σάς περνώ πάλι τους πόνους της γέννας, ώσπου να λάβει μέσα σας μορφή ο Χριστός»(Γαλ. 4, 19)· και ακόμη: «Όσοι βαπτιστήκατε στο όνομα του Χριστού, ντυθήκατε το Χριστό»(Γαλ. 3, 27).

Ποιά είναι η χάρη και πώς θα την επιτύχομε. Ποιά είναι εκείνα που τη θολώνουν και ποιά είναι πάλι εκείνα που την ανακαθαίρουν

5. Αλλά ποιά είναι η χάρη και πώς θα γινόταν να την επιτύχομε, και ποιά είναι εκείνα που τη θολώνουν και ποιά πάλι ξαναδίνουν την καθαρότητά της, αυτό θα σου το φανερώσει εκείνος που είναι στην ψυχή και τη γλώσσα λαμπρότερος από κάθε χρυσό, ο Χρυσόστομος, λέγοντας: «Τί σημαίνει ο λόγος του Αποστόλου ότι «δεχόμαστε και αντανακλούμε τη λαμπρότητα του Κυρίου και μεταμορφωνόμαστε σ' αυτή τη λαμπρή εικόνα»(Β΄ Λορ. 3, 18); Τούτο το έδειχνε καθαρότερα όταν ενεργούσε τα χαρίσματα των θαυμάτων. Αλλά και τώρα δεν είναι δύσκολο να το αντικρίσει εκείνος που έχει μάτια πιστά. Την ώρα δηλαδή που βαπτιζόμαστε, η ψυχή λάμπει περισσότερο από τον ήλιο καθώς καθαίρεται από το Πνεύμα. Και όχι μόνο ατενίζομε τη δόξα του Θεού, αλλά δεχόμαστε κι εμείς κάποια λάμψη από αυτήν. Όπως δηλαδή το καθαρό ασήμι όταν εκτεθεί στις ακτίνες του ηλίου, εκπέμπει ακτίνες κι αυτό, όχι μόνο από την ίδια του τη φύση, αλλά και από την ηλιακή λάμψη, έτσι και η ψυχή, όταν καθαρθεί και γίνει λαμπρότερη από κάθε ασήμι, δέχεται ακτίνα από τη λαμπρότητα του Πνεύματος η οποία γίνεται δική της λαμπρότητα· και τέτοια, όποια είναι φυσικό να δημιουργεί το Άγιο Πνεύμα, το οποίο είναι Κύριος». Και λίγο πιο κάτω λέει: «Θέλεις να σου το δείξω αυτό και πιο αισθητά, δια μέσου των Αποστόλων; Σκέψου τον Παύλο, του οποίου και τα ενδύματα ενεργούσαν θαυματουργικά θεραπείες(Πράξ. 19,12), και τον Πέτρο, του οποίου και η σκιά μονάχα θεράπευε(Πράξ. 5, 15). Δεν θα είχαν τέτοια θαυματουργική δύναμη τα ενδύματα και οι σκιές τους, αν δεν υπήρχε σ' αυτούς η εικόνα του Βασιλιά και οι μαρμαρυγές τους δεν ήταν εκτυφλωτικές. Γιατί του βασιλιά τα ενδύματα είναι φοβερά ακόμη και στους ληστές. Θέλεις να δεις αυτή τη λαμπρότητα να φανερώνεται και στο σώμα; «Κοίταξαν, λέει, το πρόσωπο του Στεφάνου, και το είδαν όμοιο με Αγγέλου»(Πράξ. 6, 15). Αυτό όμως δεν ήταν τίποτε σε σύγκριση με τη λαμπρότητα που άστραφτε μέσα του. Γιατί το φως που είχε τότε ο Μωυσής στο πρόσωπό του(Έξ. 34, 30), το είχαν αυτοί στην ψυχή, ή μάλλον και σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό· γιατί του Μωυσή ήταν πιό αισθητικό, ενώ αυτό ήταν ασώματο. Και όπως τα φωτεινά σώματα μεταδίδουν τη λαμπρότητα σε άλλα κοντινά τους σώματα, το ίδιο συμβαίνει και με τους πιστούς. Γι' αυτό και όσοι τους συμβαίνει τούτο, ελευθερώνονται από τη γη και βλέπουν σαν σε όνειρο τα ουράνια. Αλοίμονο! Εδώ πρέπει να στενάξω πικρά· επειδή, ενώ μάς χαρίστηκε στο βάπτισμα τέτοια ευγένεια, δεν καταλαβαίνομε ούτε καν τα λεγόμενα, γιατί γρήγορα χάνομε την αίσθηση των θείων πραγμάτων και ελκυόμαστε από τα αισθητά. Αυτή η ανέκφραστη και συγκλονιστική λαμπρότητα παραμένει σ' εμάς μία ή δύο ημέρες και έπειτα τη σβήνομε ξαναφέρνοντας το χειμώνα των βιοτικών υποθέσεων και εμποδίζοντας τις ακτίνες με την πυκνότητα των νεφών». Και πάλι σε άλλο σημείο λέει: «Τα σώματα εκείνων που ευαρέστησαν το Θεό θα ντυθούν τόση λαμπρότητα, όση δεν είναι δυνατόν να δουν τα σωματικά μάτια. Σημάδια και ίχνη αμυδρά γι' αυτά οικονόμησε ο Θεός να μας δοθούν και στην Παλαιά και στην Καινή Διαθήκη. Στην Παλαιά, το πρόσωπο του Μωυσή φωτιζόταν τότε με τόση λαμπρότητα, ώστε να είναι απρόσιτο στα μάτια των Ισραηλιτών(Έξ. 34, 30). Στην Καινή, πολύ περισσότερο από το πρόσωπο του Μωυσή έλαμψε το πρόσωπο του Χριστού(Ματθ. 17, 2)». Άκουσες τα λόγια του Πνεύματος; Κατανόησες τη δύναμη του μυστηρίου; Ένιωσες ποιες είναι οι ωδίνες της τέλειας πνευματικής αναπλάσεως που δεχόμαστε από την ιερή κολυμβήθρα και πόσο μεγάλες οι ωφέλειες και η ολοκλήρωση και τα βραβεία; Και ότι είναι στην εξουσία μας να αυξάνομε ή να μειώνομε την υπερφυσική αυτή χάρη, δηλαδή να την κάνομε λαμπρότερη ή να τη θολώνομε, όσο εξαρτάται από μας; Αιτία είναι η θύελλα των βιοτικών υποθέσεων και η σκοτεινιά των παθών που γεννιέται από αυτές, που σαν άλλος χειμώνας ή άγριος χείμαρρος χύνονται με ορμή πάνω μας και κατακλύζουν την ψυχή μας και δεν την αφήνουν ούτε να αναπνεύσει ούτε να ατενίσει προς αυτό που είναι όντως καλό και μακάριο, για το οποίο και έχει δημιουργηθεί. Αλλά όπως είναι καταταραγμένη και πικραμένη από το σάλο και τον καπνό των ηδονών, τη σκοτίζουν και την καταποντίζουν. Ενώ τ' αντίθετα σε τούτα —όσα δηλαδή γεννιούνται από τις θεοποιητικές εντολές

σ’ εκείνους που ζούνε κατά τις απαιτήσεις, όχι της σάρκας, αλλά του Πνεύματος, σύμφωνα με το ρητό: «Να ζείτε σύμφωνα με το Πνεύμα, και δε θα τελέσετε επιθυμία της σάρκας»(Γαλ. 5, 16)—, είναι ωφέλιμα και σωτήρια και οδηγούν σαν σκάλα προς την ίδια την κορυφή και το ακραίο σκαλοπάτι, την αγάπη, η οποία είναι ο Θεός(Α΄ Ιω. 4, 8).

Στο άγιο βάπτισμα δεχόμαστε δωρεάν τη θεία χάρη· αφού όμως τη συγκαλύψομε ύστερα με τα πάθη, την καθαίρομε πάλι με την εκπλήρωση των εντολών

6. Αλλά τότε στη θεία μήτρα, δηλαδή στην ιερή κολυμβήθρα, δεχόμαστε εξ ολοκλήρου τέλεια δωρεά τη θεία χάρη. Αν όμως κατόπιν τη σκεπάσομε, ενώ δεν έπρεπε, με την κακή χρήση των προσκαίρων και με τη φροντίδα των βιοτικών υποθέσεων και με την αχλύ των παθών, έχομε πάλι τη δυνατότητα, ακόμα κι έτσι, με τη μετάνοια και με την εκπλήρωση των θεουργικών εντολών να ξαναπάρομε και ν’ ανακτήσομε την υπερφυσική αυτή λαμπρότητα και να τη δούμε να προβάλλει ολοφάνερα. Βέβαια, κατά το μέτρο της επιμέλειας και της πίστεως καθενός γίνεται και η φανέρωσή της· και πριν από αυτά, με τη βοήθεια και την αγαθότητα του Κυρίου Ιησού Χριστού, όπως λέει ο άγιος Μάρκος: «Ο Χριστός, επειδή είναι τέλειος Θεός, δώρησε τέλεια τη χάρη του Αγίου Πνεύματος σε όσους βαπτίστηκαν. Αυτή η χάρη δεν δέχεται προσθήκη από μας, αλλά αποκαλύπτεται και φανερώνεται σε μας ανάλογα με την εργασία των εντολών. Και η ίδια μας προσθέτει πίστη, μέχρις ότου καταλήξομε όλοι στην ενότητα της πίστεως και στην πλήρη ωριμότητα που μέτρο της είναι ο Χριστός(Εφ. 4, 13). Ό,τι λοιπόν προσφέρομε όταν αναγεννηθούμε από Αυτόν, και τούτο από Αυτόν προέρχεται, και από Αυτόν ήταν κρυμμένο μέσα μας».

Όποιος πολιτεύεται σύμφωνα με το θέλημα του Θεού πρέπει να ασκεί όλες τις εντολές, αλλά την περισσότερη εργασία να την αφιερώνει σ’ αυτές που είναι σπουδαιότερες από τις άλλες και κάπως γενικότερες

7. Η αρχή λοιπόν και η ρίζα, όπως είπαμε, όλης αυτής της προσπάθειας είναι να ζούμε σύμφωνα με τις σωτήριες εντολές, ενώ το τέρμα και ο καρπός είναι να επανέλθομε στην τέλεια χάρη του Πνεύματος που μάς πρωτοδωρήθηκε με το βάπτισμα. Και είναι βέβαια αυτή η χάρη μέσα μας, γιατί ο Θεός δεν ανακαλεί τις δωρεές Του(Ρωμ. 11, 29), αλλά είναι καταχωμένη από τα πάθη και αποκαλύπτεται με την εργασία των θεουργικών εντολών. Γι’ αυτό πρέπει, με την κατά το δυνατόν εκπλήρωση όλων αυτών των εντολών, να σπεύδομε με κάθε τρόπο να ανακαθάρομε την ψυχή για τη φανέρωση του Πνεύματος(Α΄ Κορ. 12, 7) και να δούμε τη χάρη ολοφάνερα. Γιατί, όπως λέει προς το Θεό ο μακάριος Δαβίδ, «ο νόμος Σου είναι λύχνος για τα βήματά μου και φως για τους δρόμους μου»(Ψαλμ. 118, 105) και: «Η εντολή του Κυρίου φέγγει από μακριά και φωτίζει τα μάτια μου»(Ψαλμ. 18, 9), και: «Συμμορφωνόμουν με όλες τις εντολές Σου»(Ψαλμ. 118, 128). Και ο επιστήθιος Μαθητής λέει: «Όποιος φυλάει τις εντολές Του μένει μέσα σ’ Αυτόν κι Αυτός μέσα σ’ εκείνον»(Α΄ Ιω. 3, 24), και: «Οι εντολές Του δεν είναι βαριές»(Α΄ Ιω. 5, 3). Και ο Σωτήρας λέει: «Όποιος κρατά τις εντολές μου και τις τηρεί, αυτός είναι που με αγαπά· κι όποιος με αγαπά, θα αγαπηθεί από τον Πατέρα μου· θα τον αγαπήσω κι εγώ και θα του φανερώσω τον εαυτό μου. Αν με αγαπά κάποιος θα τηρήσει το λόγο μου και θα τον αγαπήσει κι ο Πατέρας μου· θα έρθομε σ’ αυτόν και θα εγκατασταθούμε μέσα του. Όποιος δεν με αγαπάει, δεν τηρεί τους λόγους μου»(Ιω. 14, 21-24). Και μάλιστα, στις πρώτες και γενικότερες εντολές, που είναι σαν μητέρες των λοιπών, να αφιερώνομε την περισσότερη εργασία μας. Έτσι λοιπόν, με τη βοήθεια του Θεού, θα επιτύχομε αλάνθαστα και το σκοπό μας, δηλαδή την καλή έναρξη αλλά και το τέλος της επιθυμίας μας, που είναι η φανέρωση του Πνεύματος(Α΄ Κορ. 12, 7).

Αρχή κάθε θεάρεστης εργασίας είναι η με πίστη επίκληση τον ονόματος τον Κυρίον μας Ιησού Χριστού και μαζί μ’ αυτήν η ειρήνη και η αγάπη που ανατέλλουν από αυτήν

8. Αρχή λοιπόν κάθε εργασίας θεάρεστης είναι η επίκληση με πίστη του σωτηρίου ονόματος του Κυρίου μας Ιησού Χριστού. Ο Ίδιος έχει πει: «Χωρίς εμένα δεν μπορείτε να κάνετε τίποτε»(Ιω. 15, 5). Μαζί με αυτήν είναι και η ειρήνη, γιατί λέει: «Πρέπει να προσεύχεσθε χωρίς οργή και διαλογισμούς»(Α΄ Τιμ. 2, 8), όπως επίσης και η αγάπη, επειδή «ο Θεός είναι αγάπη, κι όποιος μένει μέσα στην αγάπη μένει μέσα στο Θεό κι ο Θεός σ’ αυτόν»(Α΄ Ιω. 4, 16). Η ειρήνη και η αγάπη, δεν κάνουν μόνο την ευχή ευπρόσδεκτη, αλλά κι από αυτή πάλι την ευχή γεννιούνται και ανατέλλουν

και οι ίδιες, σαν δίδυμες θεϊκές ακτίνες, και αυξάνουν και τελειοποιούνται.

Με κάθε μία από αυτές και με τις τρεις μαζί χαρίζεται άφθονα σε μας ο πλούτος όλων των αγαθών

9. Από αυτά, ή μάλλον με καθένα από αυτά χωριστά και με τα τρία μαζί, χαρίζεται άφθονα σε μας και μας πλημμυρίζει ο πλούτος όλων των αγαθών. Με την επίκληση δηλαδή με πίστη του ονόματος του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, ελπίζομε με βεβαιότητα να λάβομε το έλεος και την αληθινή ζωή που είναι κρυμμένη μέσα στο Χριστό(Κολ. 3, 3), γιατί αυτά αφήνει ν' αναβλύσουν σαν από μία αέναη θεία πηγή το όνομα του Κυρίου Ιησού που το επικαλούμαστε με καθαρότητα μέσα στην καρδιά. Με την ειρήνη που ξεπερνά κάθε νου και που δεν έχει κανένα όριο(Φιλιπ. 4, 7· Ησ. 9, 7) αξιωνόμαστε να συμφιλιωθούμε με το Θεό και μεταξύ μας. Και τέλος με την αγάπη, που η δόξα της δε συγκρίνεται με τίποτε, επειδή είναι το τέλος και η συγκεφαλαίωση του Νόμου και των Προφητών(Ματθ. 22, 40), ώστε και ο Θεός να ονομάζεται αγάπη(Α΄Ιω. 4, 8), ενωνόμαστε ολοκληρωτικά με το Θεό, αφού καταργείται η αμαρτία μας με τη δικαιοσύνη του Θεού και με την υιοθεσία της χάρης, η οποία ενεργείται μέσα μας παράδοξα με την αγάπη. Γιατί λέει: «Η αγάπη θα καλύψει πλήθος αμαρτίες»(Α' Πέτρ. 4, 8), και: «Η αγάπη τα δέχεται όλα· η πίστη, η ελπίδα, η υπομονή δεν την αφήνουν ποτέ· η αγάπη δεν χάνει ποτέ την αξία της»(Α' Κορ. 13, 7-8).

Ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός κατά τον καιρό του σωτηρίου πάθους Του αυτά άφησε στους Μαθητές Του σαν αποχαιρετιστήριες εντολές και θεία κληρονομιά, όπως επίσης και μετά την ανάσταση

10. Γι' αυτό και ο ίδιος ο πανάγαθος και γλυκύτατος Κύριός μας Ιησούς Χριστός, και όταν έφτασε για χάρη μας στο εκούσιο πάθος Του, και όταν φανερώθηκε στους Αποστόλους μετά την ανάσταση, αλλά και όταν έμελλε να ξαναγυρίσει στον κατά φύση δικό Του και κατά χάρη δικό μας Πατέρα, άφησε όλα αυτά στους δικούς Του ως πατέρας γνήσιος και φιλόστοργος, σαν αποχαιρετιστήριες εντολές και παρηγοριές ευχάριστες και ενέχυρα ισχυρά, ή μάλλον αναφαίρετη θεόσδοτη κληρονομιά. Αυτό φαίνεται σε όσα είπε στους Μαθητές, όταν έφτασε η ώρα του σωτηρίου πάθους: «Ό,τι ζητήσετε στο όνομά μου, θα σας το κάνω»(Ιω. 14, 13), και: «Σας βεβαιώνω πώς όσα ζητήσετε από τον Πατέρα μου στο όνομά μου, θα σας τα δώσει. Ως τώρα δε ζητήσατε τίποτε στο όνομά μου. Ζητάτε και θα λάβετε, για να ολοκληρωθεί η χαρά σας. Την ημέρα εκείνη να ζητήσετε στο όνομά μου»(Ιω. 16, 23-26). Και πάλι, μετά την ανάσταση τους είπε: «Όσοι πιστέψουν, θα κάνουν αυτά τα θαύματα· στο όνομά μου θα βγάλουν δαιμόνια, θα μιλήσουν νέες γλώσσες κλπ.»(Μαρκ. 16, 17-18). Συμφωνούν μ' αυτά και όσα λέει ο επιστήθιος Μαθητής: «Ο Ιησούς έκανε βέβαια και πολλά άλλα θαύματα ενώπιον των μαθητών Του, που δεν είναι γραμμένα στο βιβλίο τούτο· αυτά γράφτηκαν για να πιστέψετε ότι ο Ιησούς είναι ο Χριστός, ο Υιός του Θεού, και πιστεύοντας να έχετε ζωή στο όνομά Του»(Ιω. 20, 30-31). Και ο θεσπέσιος Παύλος λέει: «Στο όνομα του Ιησού θα προσκυνήσουν όλοι κλπ»(Φιλιπ. 2,10). Αλλά και στις Πράξεις των Αποστόλων έχει γραφεί: «Τότε ο Πέτρος, γεμάτος Πνεύμα Άγιο, είπε· «Μάθετε όλοι σας και όλος ο λαός του Ισραήλ· στο όνομα του Ιησού του Ναζωραίου που εσείς σταυρώσατε και που ο Θεός τον ανέστησε από τους νεκρούς, στο όνομα τούτο στέκεται αυτός μπροστά σας υγιής»»(Πράξ. 4, 8-10). Και λίγο πιό κάτω: «Από κανέναν άλλο δεν μπορεί να προέλθει η σωτηρία, ούτε υπάρχει άλλο όνομα δοσμένο στους ανθρώπους με το οποίο να μπορούμε να σωθούμε»(Πράξ. 4, 12). Και πάλι λέει ο Σωτήρας: «Μού δόθηκε όλη η εξουσία στον ουρανό και στη γη»(Ματθ. 28, 18). Επίσης, με όσα πάλι είπε ο Θεάνθρωπος Κύριος πριν τη σταύρωσή Του στους Αποστόλους: «Σας αφήνω την ειρήνη, σάς δίνω την ειρήνη τη δική μου»(Ιω. 14, 27), και: «Αυτά τα λέω για να έχετε ειρήνη ενωμένοι με μένα»(Ιω. 16, 33), και: «Αυτή είναι η εντολή μου, να αγαπάτε ο ένας τον άλλο»(Ιω. 15, 12), και: «Μ' αυτό θα σάς γνωρίσουν όλοι ότι είστε μαθητές μου, αν έχετε αγάπη μεταξύ σας»(Ιω. 13, 35), και: «Όπως με αγάπησε ο Πατέρας μου, έτσι σάς αγάπησα κι εγώ· μείνετε στην αγάπη μου. Αν τηρήσετε τις εντολές μου, θα μείνετε στην αγάπη μου, όπως εγώ τήρησα τις εντολές του Πατέρα μου και μένω μέσα στην αγάπη Του»(Ιω. 15, 9-11). Και μετά την ανάσταση πάλι σε διάφορες ώρες φαίνεται πολλές φορές ότι τους έδωσε την ειρήνη, εμφανιζόμενος στους δικούς Του και λέγοντας: «Ειρήνη σε σας»(Ιω. 20, 19). Και προς τον Πέτρο, στον οποίο εμπιστεύτηκε την αρχηγία των Μαθητών, δείχνοντας ότι η φροντίδα του ποιμνίου είναι κάποια αμοιβή της φλογερής αγάπης προς τον ίδιο τον Κύριο Ιησού Χριστό, είπε τρεις φορές: «Αν με αγαπάς Πέτρε,

περισσότερο από τους άλλους, ποίμαινε τα πρόβατά μου»(Ιω. 21, 15κ.ε.). Μπορεί κανείς, όχι άστοχα, να πει και τούτο· ότι από τις παραπάνω τρεις εξαίσιες εντολές, γεννιούνται και άλλα τρία εξαιρετικά. Κι αυτά είναι η κάθαρση της ψυχής, ο φωτισμός και η τελείωση.

Με αυτά τα τρία διαπλέκονται όλες οι αρετές

11. Αν θελήσει κανείς να εξετάσει λεπτομερώς και με ενάργεια αυτό το τρίκλωνο και κατά κάποιο τρόπο άρρηκτο σχοινί, θα βρει να κρέμεται απ' αυτό και να είναι υφασμένη μαζί του όλη η άφθαρτη και θεόφτιαχτη πορφύρα των αρετών. Γιατί η κατά Θεόν ζωή είναι σαν μιά πολύτιμη αλυσίδα και μιά χρυσοποίκιλτη σειρά, όπου η μία αρετή είναι δεμένη αρμονικά από την άλλη, ταιριασμένες όλες σε μία ενότητα, και όλες μαζί οι αρετές συμπληρώνουν ένα έργο, το οποίο είναι να θεωθεί ο άνθρωπος που ζει απόλυτα με αυτές. Και όλες αυτές οι αρετές έχουν σαν κάποιους συνδέσμους και κρίκους αυτή τη σωτήρια επίκληση του πολυαγάπητου ονόματος του Κυρίου Ιησού Χριστού με πίστη, κι αν θέλεις και με ελπίδα και με ταπείνωση, και την ειρήνη μαζί και την αγάπη, αυτό το θεοφύτευτο τρίκορμο και ζωοπάροχο δένδρο. Όποιος αγγίζει το δένδρο αυτό την ώρα που πρέπει και γεύεται όπως είναι φυσικό από αυτό, δεν τρυγά βέβαια θάνατο όπως ο πρωτόπλαστος, αλλά ζωή άφθαρτη και αιώνια.

Η δωρεά και η επέλευση του Αγίου Πνεύματος από το Θεό Πατέρα στους πιστούς, χαρίζεται με τη δύναμη του Ιησού Χριστού και στο άγιο όνομά Του

12. Ασφαλώς και η δωρεά του Αγίου Πνεύματος από το Θεό Πατέρα στους πιστούς και η επιφοίτησή του χαρίζεται με τη δύναμη του Ιησού Χριστού και στο άγιο όνομά Του, όπως λέει ο ίδιος ο υπέρθεος και φιλόψυχος Κύριος Ιησούς Χριστός προς τους Αποστόλους: «Σας συμφέρει να φύγω εγώ. Γιατί αν δε φύγω, δε θα έρθει σε σας ο Παράκλητος. Αν όμως πάω εκεί, θα τον στείλω σε σας»(Ιω. 16, 7), και: «Όταν έρθει ο Παράκλητος, που θα σας τον στείλω εγώ από τον Πατέρα, το Πνεύμα της αλήθειας, που εκπορεύεται από τον Πατέρα»(Ιω. 15, 26), και πάλι: «Ο Παράκλητος, το Άγιο Πνεύμα, που θα στείλει στ' όνομά μου ο Πατέρας μου»(Ιω. 14, 26).

Εύλογα παραγγέλλουν οι άγιοι Πατέρες μας με το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος που είχαν μέσα τους, να προσευχόμαστε στον Κύριό μας Ιησού Χριστό και από Αυτόν να ζητούμε το έλεος

13. Γι' αυτό λοιπόν και οι ένδοξοι οδηγοί μας και διδάσκαλοι πάρα πολύ σοφά και με το φωτισμό του Παναγίου Πνεύματος που κατοικούσε μέσα τους, διδάσκουν ότι, πριν από κάθε καλή εργασία και μελέτη, όλοι οι Χριστιανοί, ιδιαίτερα όμως εκείνοι που θέλουν να μπουν στο στάδιο της θεοποιού ησυχίας και να αφιερωθούν στο Θεό και ν' αποκοπούν από τον κόσμο και να ησυχάζουν ορθά, πρέπει να προσεύχονται στον Κύριο και από Αυτόν να ζητούν επίμονα χωρίς δισταγμό το έλεος Του. Και να έχουν αδιάκοπη εργασία και μελέτη το πανάγιο και γλυκύτατο όνομά Του, και αυτό να έχουν συνεχώς στην καρδιά, στο νου και στα χείλη. Και μέσα σ' Αυτόν και μαζί Του ν' αναπνέουν και να ζουν και να κοιμούνται και να ξυπνούν και να κινούνται και να τρώνε και να πίνουν. Και με λίγα λόγια, να σπεύδουν να κάνουν όλα κατά τον όμοιο τρόπο. Όπως δηλαδή όταν Αυτός είναι απών συρρέουν όλα τα κακά ή μάλλον δεν έρχεται κοντά μας κανένα χρήσιμο, έτσι και όταν είναι παρών σε μας, αποδιώχνεται κάθε τι εχθρικό και δε μας λείπει κανένα αγαθό και τίποτε δεν είναι αδύνατο να το κατορθώσομε, όπως το ορίζει ρητά ο ίδιος ο Κύριος: «Όποιος μένει σε μένα κι εγώ σ' εκείνον, αυτός δίνει πολύ καρπό, γιατί χωρίς εμένα δεν μπορείτε να κάνετε τίποτε»(Ιω. 15, 5). Αυτό λοιπόν το φοβερό και σεβάσμιο σε όλη την κτίση και πράγμα και όνομα, που είναι πάνω από κάθε πράγμα και όνομα(Φιλιπ. 2, 9), κι εμείς οι ανάξιοι επικαλεστήκαμε με πίστη και προς αυτό ανοίξαμε διάπλατα τα πανιά του λόγου μας, κι έτσι κάνομε αρχή να μιλήσομε και για τα παρακάτω.

Εκείνος που θέλει να βαδίζει χωρίς να σφάλλει τον κατά Θεόν δρόμο της ησυχίας, πρέπει μαζί με την καθολική απάρνηση των πάντων, να εκλέξει και την τέλεια υποταγή

14. Στο όνομα του μεγάλου Θεού και Σωτήρα μας Ιησού Χριστού, που είπε: «Εγώ είμαι το φως, η ζωή και η αλήθεια, η οδός και η θύρα που οδηγεί προς το Θεό Πατέρα, κι όποιος περάσει από μένα θα σωθεί και θα μπαίνει και θα βγαίνει και θα βρίσκει βοσκή σωτηριώδη»(Ιω. 8, 12· 14, 6· 10, 9)), πρόσεξε σε κείνα που λέμε και σε συμβουλεύομε ειλικρινά. Προπάντων να εκλέξεις για τον εαυτό

σου μαζί με την καθολική κατά την ιερή τελετή απάρνηση του κόσμου, και υποταγή άδολη και τέλεια. Να φροντίσεις δηλαδή πολύ, να βρεις οδηγό και διδάσκαλο απλανή. Αυτό θα το γνωρίσεις αν για όσα λέει φέρνει μαρτυρία από τις ιερές Γραφές και αν η ζωή του είναι πνευματοφόρα και συμφωνεί με τα λόγια του. Να έχει επίσης υψηλή τη διάνοια αλλά ταπεινό το φρόνημα και να είναι ενάρετος στους τρόπους και γενικά όπως παριστάνουν τα θεοπαράδοτα λόγια τον κατά Χριστόν διδάσκαλο. Και αφού τον βρεις και προσκολληθείς σωματικά και πνευματικά σ’ αυτόν, ως υιός φιλόστοργος σε πατέρα γνήσιο, ολόκληρος ν’ ακολουθείς αποκλειστικά και πιστά τις εντολές του, αποβλέποντας σ’ αυτόν όπως στον ίδιο το Χριστό και όχι σε άνθρωπο. Και αφού απορρίψεις μακριά από σένα κάθε απιστία και δισταγμό, ακόμη και κάθε φρόνημα και θέλημα δικό σου, να ακολουθείς το διδάσκαλο με απλότητα και απεριέργεια, βήμα προς βήμα, έχοντας τη συνείδησή σου σαν κάποιο καθρέφτη για σαφή και καθαρή σου πληροφορία της ανεπιφύλακτης και άκρας υπακοής στο μυσταγωγό σου. Κι αν καμιά φορά σου βάλει κρυφά κάποιον αντίθετο λογισμό ο διάβολος, ο εχθρός κάθε καλού, τότε, σαν να πρόκειται για πορνεία και φωτιά, τινάξου κυριολεκτικά από αυτόν προς τον εαυτό σου και αντιμίλησε σοφά στον απατεώνα που σου υποβάλλει αυτούς τους λογισμούς, λέγοντάς του ότι δεν οδηγεί ο οδηγούμενος τον οδηγό, αλλά ο οδηγός τον οδηγούμενο, και ότι δεν ανέλαβα εγώ την κρίση του γέροντά μου, αλλά εκείνος τη δική μου, και δεν ορίστηκα εγώ κριτής εκείνου, αλλά εκείνος δικός μου, σύμφωνα με όσα γράφει ο Ιωάννης της Κλίμακος και τα παρόμοιά τους. Γιατί δεν υπάρχει γνησιότερο πράγμα από αυτόν τον τρόπο ζωής, δηλαδή την υποταγή, για κείνον που διάλεξε αποφασιστικά να σχίσει τα χειρόγραφα των αμαρτιών του και να γραφεί στο θείο βιβλίο των σωζομένων. Κατά τον μακάριο Παύλο, ο Υιός του Θεού και Θεός μας Κύριος Ιησούς, όταν έγινε άνθρωπος για χάρη μας και οικονομούσε με πολλή σοφία το πατρικό σχέδιο της σωτηρίας μας, χάραξε το δρόμο της υποταγής, με τον οποίο ευαρέστησε ως άνθρωπος και αξιώθηκε ν’ ανυψωθεί πάλι από τον Πατέρα. Γιατί λέει: «Ταπεινώθηκε θεληματικά υπακούοντας μέχρι θανάτου, και μάλιστα θανάτου σταυρικού. Γι’ αυτό και ο Θεός τον ανέβασε πολύ ψηλά και του χάρισε όνομα κλπ»(Φιλιπ. 2, 8-9). Ποιος λοιπόν είναι εκείνος που περιμένει με αυθάδεια, για να μην πω με αμάθεια, ότι θα επιτύχει τη δόξα του Κυρίου και Θεού και Σωτήρα μας Ιησού Χριστού και τα πατρικά έπαθλα, χωρίς να έχει διαλέξει τον ίδιο δρόμο του καθηγητή και διδασκάλου μας Ιησού Χριστού; Γιατί και ο μαθητής, αν ενδιαφέρεται να γίνει όμοιος με το δάσκαλό του, σαν εκμαγείο άριστου πρωτοτύπου, πρέπει με όλη την ορμή της ψυχής του να αποβλέπει απαρασάλευτα στη ζωή και τα έργα του παιδαγωγού του και τούτον να σπεύδει κάθε μέρα και περισσότερο να μιμείται. Έπειτα, για τον ίδιο τον Κύριό μας Ιησού Χριστό έχει γραφεί: «Και ζούσε υπακούοντας στον πατέρα και τη μητέρα Του»(Λουκ. 2, 51), αλλά και ο ίδιος ο Σωτήρας λέει: «Δεν ήρθα για να με υπηρετήσουν αλλά για να υπηρετήσω»(Ματθ. 20, 28). Και υπάρχει κανείς, που θέλει να ζεί με άλλο τρόπο, δηλαδή αυτάρεσκα και αυτόβουλα και χωρίς οδηγό, και νομίζει ότι ακολουθεί ορθά την κατά Θεόν ζωή; Όχι βέβαια· κάθε άλλο, αφού ξεπερνά τα εσκαμμένα. Λέει και ο Ιωάννης της Κλίμακος: «Όπως εκείνος που δεν έχει οδηγό εύκολα χάνει το δρόμο του, έτσι κι εκείνος που ακολουθεί αυτεξούσια τη μοναχική ζωή, εύκολα χάνεται, κι ας κατέχει όλη τη σοφία του κόσμου». Γι’ αυτό και οι περισσότεροι, για να μην πούμε όλοι, όσοι δεν είναι υποτακτικοί και πορεύονται χωρίς συμβουλή, σπέρνουν ονειροπολώντας πολλά, με κόπο και ιδρώτα. Στην πραγματικότητα όμως ελάχιστα θερίζουν. Μερικοί μάλιστα αντί σιτάρι μαζεύουν, αλοίμονο, ζιζάνια, γιατί ακολουθούν, όπως έχει ειπωθεί, την ιδιορρυθμία* και το αυτάρεσκο φρόνημά τους, από το οποίο τίποτε δεν είναι χειρότερο. Και σ’ αυτό μαρτυρεί ο Ιωάννης της Κλίμακος γράφοντας τα εξής: «Όσοι επιχειρήσατε να κατεβείτε στην παλαίστρα αυτή της νοεράς αθλήσεως· όσοι θέλετε να σηκώσετε στους ώμους σας το ζυγό του Χριστού· όσοι επιδιώκετε να μεταθέσετε το φορτίο σας στον τράχηλο του άλλου (του γέροντα)· όσοι σπεύδετε να συντάξετε θεληματικά το πωλητήριο του εαυτού σας, κι αντί γι’ αυτό θέλετε να σας γράψουν έγγραφο ελευθερίας· όσοι περνάτε το μεγάλο αυτό πέλαγος κολυμπώντας, κρατούμενοι από τα χέρια άλλων, μάθετε ότι επιχειρήσατε να βαδίσετε ένα σύντομο και τραχύ δρόμο, που έχει μία μόνο πλάνη, η οποία ονομάζεται ιδιορρυθμία. Εκείνος που απαρνήθηκε μιά και καλή την ιδιορρυθμία, σε όλα όσα νομίζει καλά και πνευματικά και θεάρεστα, αυτός έφτασε πριν καν βαδίσει. Γιατί υπακοή σημαίνει να μην εμπιστεύεται κανείς τον εαυτό του σε κανένα καλό μέχρι το τέλος της ζωής του». Επομένως και συ, μάθε τα αυτά καλά σε βάθος, κι επιθυμώντας να εξασκείς την αγαθή και αναφαίρετη μερίδα

της ουρανοδρόμου ησυχίας, να ακολουθείς όπως σου δηλώθηκε τους νόμους που έχουν ορθά θεσπιστεί. Αποδέξου πρώτα μετά χαράς την υπακοή. Όμοια έπειτα την ησυχία. Γιατί όπως η πράξη είναι η βάση της θεωρίας, έτσι και η υπακοή της ησυχίας. και όπως έχει γραφεί, μη θέλεις να μετακινείς όρια που έβαλαν οι Πατέρες(Παροιμ. 22, 28), και: «Αλοίμονο στον μόνο»(Εκκλ. 4, 10). Με αυτό τον τρόπο βάζοντας καλή αρχή στη θεμελίωση, με τον καιρό θα βάλεις και λαμπρότατη οροφή με την αρχιτεκτονική του Πνεύματος. Γιατί, όπως έχει λεχθεί, όπου η αρχή είναι ακατάλληλη, είναι για πέταμα και το σύνολο, και αντίστροφα, όπου η αρχή είναι κατάλληλη, θα είναι και το σύνολο ωραίο, όπως και αρμονικό, παρ' όλο που καμιά φορά συμβαίνει το αντίθετο· πράγμα βέβαια που γίνεται από τη δική μας πρόθεση και προαίρεση.

* Άσκητικός όρος, που σημαίνει το να «ρυθμίζει» ο μοναχός τα του εαυτού του ο ίδιος, ακολουθώντας δηλαδή τη δική του γνώμη και θέληση, χωρίς να υπακούει ή να συμβουλεύεται γέροντα.

Ποιά είναι τα σημάδια της αληθινής υποταγής, που όταν τα κατέχει ο πραγματικός υπήκοος, θα υποτάσσεται σωστά

15. Αλλά επειδή ο περί υποταγής λόγος είναι μεγάλος και δύσκολος να τον διεξέλθεις και γι' αυτό όσοι ασκούν την υποταγή, την ασκούν με διάφορους τρόπους, πρέπει και γι' αυτή να σου κάνομε κάποιες μικρές επισημάνσεις για να τις έχεις σαν σημάδια· όταν τα κατέχεις αυτά σαν κανόνα και μέτρο αλάθητο, θα ενεργείς ορθά. Ιδού λοιπόν τι θα σου πούμε: Εκείνος που ασκεί αληθινή υπακοή πρέπει, όπως νομίζομε, να φυλάει οπωσδήποτε τις εξής πέντε αρετές. Πρώτη, την πίστη, να έχει δηλαδή καθαρή και ειλικρινή .πίστη προς τον πνευματικό του πατέρα, τόσο πολύ ώστε να νομίζει ότι βλέπει το Χριστό και ότι σ' Αυτόν υποτάσσεται, όπως λέει ο Κύριος Ιησούς: «Όποιος ακούει εσάς ακούει εμένα, κι όποιος απορρίπτει εσάς απορρίπτει εμένα· κι όποιος απορρίπτει εμένα, απορρίπτει αυτόν που με απέστειλε»(Λουκ. 10,16), επίσης: «Ό,τι δεν προέρχεται από πίστη είναι αμαρτία»(Ρωμ. 14,23). Δεύτερη, την αλήθεια· να είναι δηλαδή αληθινός στα έργα και στους λόγους και στην ακριβή εξομολόγηση των λογισμών του. Γιατί λέει ο Ψαλμωδός: «Θεμέλιο των λόγων σου είναι η αλήθεια»(Ψαλμ. 118, 160), και: «Ο Κύριος αρέσκεται στην αλήθεια»(Ψαλμ. 30, 24). Και ο Χριστός λέει: «Εγώ είμαι η αλήθεια»(Ιω. 14, 6)· μάλιστα λέγεται και Αυτοαλήθεια. Τρίτη αρετή, να μην κάνει το δικό του θέλημα —γιατί, λέει, είναι ζημία στον υποτακτικό να κάνει το θέλημά του—, αλλά πάντοτε να το κόβει θεληματικά, χωρίς δηλαδή να αναγκάζεται από τον πνευματικό του πατέρα. Τέταρτη, να μην αντιλέγει και να μη φιλονεικεί καθόλου, γιατί η αντιλογία και η φιλονεικία δεν είναι των ευσεβών. Όπως γράφει και ο ιερότατος Παύλος: «Αν είναι κανένας φιλόνεικος, εμείς πάντως δεν έχομε τέτοια συνήθεια, ούτε οι Εκκλησίες του Θεού»(Α΄ Κορ. 11, 16). Αν τώρα απαγορεύονται αυτά σε όλους τους Χριστιανούς γενικά, πολύ περισσότερο απαγορεύονται στους μοναχούς, και μάλιστα αφού αυτοί υποσχέθηκαν να υποτάσσονται πλήρως, όπως θέλει ο Κύριος. Το να αντιλέγει λοιπόν κανείς και να φιλονεικεί προέρχεται από φρόνημα δεμένο με απιστία και υπερηφάνεια, όπως έχει λεχθεί ότι ο υπερήφανος μοναχός αντιλέγει έντονα. Ισχύει και το αντίθετο, δηλαδή το να μην αντιλέγει κανείς και να μη φιλονεικεί προέρχεται από πίστη και ταπεινή διάθεση. Πέμπτη αρετή που πρέπει να φυλάει ο υποτακτικός είναι η ακριβής και ειλικρινής εξομολόγηση στον γέροντα, όπως κατά την τελετή της κουράς δώσαμε υπόσχεση σαν να παραστεκόμασταν στο φοβερό βήμα του Χριστού, ενώπιον του Θεού και των αγίων Αγγέλων, να έχομε αρχή και τέλος, μαζί με τις άλλες υποσχέσεις και συμφωνίες μας με τον Κύριο, και την εξομολόγηση των κρυπτών της καρδιάς. Λέει και ο θείος Δαβίδ: «Αποφάσισα να φανερώσω στον Κύριο την ανομία μου, κατηγορώντας τον εαυτό μου, και Σύ συγχώρησες κλπ.»(Ψαλμ. 31, 5). Και ο Ιωάννης της Κλίμακος λέει: «Μώλωπες που φανερώνονται, δε θα προχωρήσουν στο χειρότερο, αλλά θα θεραπευθούν». Εκείνος που κρατά αυτή την πεντάδα των αρετών με σοφία και επιμέλεια, ας γνωρίζει χωρίς ν' αμφιβάλλει ότι θα επιτύχει από εδώ ακόμα σαν αρραβώνα τη μακαριότητα των δικαίων. Και αυτά μέν είναι τα χαρακτηριστικά της αξιομνημόνευτης υπακοής, τα οποία είναι ένα είδος ρίζας και θεμελίου. Άκουσε τώρα και ποιοι είναι οι κλάδοι και ο καρπός και η οροφή. Μας λέει πάλι ο Ιωάννης της Κλίμακος: «Από την υπακοή γεννιέται η ταπείνωση, από την ταπείνωση η διάκριση, από τη διάκριση η διόραση, και από αυτήν η προόραση», η οποία είναι έργο μόνο του Θεού και τη δωρίζει, σαν δώρο εξαιρετικό και υπερφυσικότατο, σ' εκείνους που θεοποιούνται και γίνονται

μακάριοι. Εκτός από αυτά, γνώριζε και τούτο· ανάλογα με την ακρίβεια της υποταγής σου βλαστάνει μέσα σου η ταπείνωση, και πάλι ανάλογα με την ταπείνωσή σου η διάκριση, ομοίως και οι άλλες αρετές. Και ν' αγωνίζεσαι με όλη σου τη δύναμη να τρέχεις χωρίς να πλανάσαι το δρόμο της υπακοής. Και έτσι θα φτάσεις ασφαλώς και στην προχωρημένη αρετή. Αν όμως χωλαίνεις κάπου στο στάδιο της υποταγής, να ξέρεις ότι δε θα τελειώσεις καλά τον υπόλοιπο δρόμο που ξεκίνησες, δηλαδή την κατά Χριστόν πολιτεία, ούτε θα στεφανωθείς με το στεφάνι που δίνουν στους νικητές. Αλλά η υπακοή και τα γνωρίσματά της που είπαμε, να σου είναι ένα είδος οδηγός, όπως στους ναυτικούς αυτό που κοιτούν για να κρατούν ίσια την πορεία τους. Έτσι κοιτάζοντας σταθερά σ' αυτήν θα μπορέσεις να περάσεις το μέγα πέλαγος των αρετών και να ρίξεις άγκυρα στο ατάραχο λιμάνι της απάθειας. Κι αν σου συμβεί και καμιά θύελλα ή τρικυμία, αυτή θα οφείλεται σε παρακοή σου. Γιατί, οπως λένε οι Πατέρες, εκείνον που έχει αληθινή υπακοή ούτε ο ίδιος ο διάβολος δεν μπορεί να τον βλάψει. Για να σου δείξομε σύντομα πόσο μεγάλο είναι το σεβάσμιο ύψος της πανθαύμαστης υπακοής, θα θυμηθούμε ακόμη μία πατερική φράση. Λέει λοιπόν το λαμπρότατο αστέρι της κατά Χριστόν πολιτείας, που έφτιαξε σαν νέος Βεσελεήλ(Έξ. 31, 2) την ουράνια Κλίμακα: «Οι Πατέρες ονομάζουν όπλο την ψαλμωδία, την προσευχή τείχος, τα άμωμα δάκρυα λουτρό· την μακάρια υπακοή όμως την χαρακτήρισαν μαρτύριο, χωρίς το οποίο κανείς από τους εμπαθείς δε θα δει τον Κύριο». Νομίζομε είναι αρκετά κι αυτά για μιά εναργέστατη φανέρωση και έπαινο του αμίμητου μιμήματος της τρισμακάριστης υπακοής. Θα μπορέσομε ακόμη να μάθομε και να διακρίνομε με την πείρα, αν βέβαια κοιτάξομε προς τα άνω και εξετάσομε, ποιο είναι το αίτιο της συντριβής και της θνητότητάς μας, ενώ δε δημιουργηθήκαμε έτσι εξαρχής· και ποιο είναι πάλι το αίτιο της ανακαινίσεώς μας και της αθανασίας. Βλέπομε λοιπόν ότι το πρώτο, δηλαδή τη φθορά, την προξένησε η πίστη του πρώτου Αδάμ στον εαυτό του, η ιδιορρυθμία του, η ανυπακοή του, από τα οποία προήλθε η αθέτηση και η παράβαση της θείας εντολής. Το δεύτερο το πέτυχε για μας η κοινή βούληση και υποταγή προς τον Πατέρα Του του δεύτερου Αδάμ, του Θεού και Σωτήρα μας Ιησού Χριστού, από τα οποία προήλθε η τήρηση της πατρικής εντολής. Γιατί, όπως είπε ο Σωτήρας: «Εγώ δε δίδαξα από μόνος μου, αλλά ο Πατέρας που με έστειλε, εκείνος μου έδωσε εντολή τι να πω και τι να κηρύξω. Και ξέρω πως η εντολή Του οδηγεί στην αιώνια ζωή. Ό,τι λοιπόν κηρύττω, το κηρύττω όπως μου το έχει πει ο Πατέρας»(Ιω. 12, 49-50). Όπως λοιπόν στον προπάτορα Αδάμ και σε όσους του μοιάζουν, ρίζα και μητέρα όλων των λυπηρών είναι η οίηση, έτσι και στον καινούργιο Αδάμ, τον Θεάνθρωπο Ιησού Χριστό και σ' εκείνους που επιθυμούν να ζουν σύμφωνα με Αυτόν, αρχή και πηγή και θεμέλιο όλων των αγαθών είναι η ταπείνωση. Αυτή την τάξη και τη στάση βλέπομε να κρατά και η υπέρτατη και πάνω από μας ιερή παράταξη όλων των θεόμορφων Αγγέλων, όπως επίσης και η επίγεια Εκκλησία μας. Κι έχομε διδαχθεί και πιστεύομε πώς όσοι με κάποιο τρόπο ξεφεύγουν από αυτή τη θεσμοθεσία και θέλουν να ζουν με σκολιότητα, για να μην πω με αυθάδεια, αποκόπτονται από το Θεό και τη φωτεινή και ουράνια κληρουχία και από την καθολική Εκκλησία, και εξοστρακίζονται και εξαποστέλλονται στο σκότος και τη φωτιά της γέεννας. Και αυτό το έχουν πάθει οι πονηροί εργάτες του κακού που συνοδεύουν τον εωσφόρο και οι διάφοροι κατά καιρούς λογοπλάνοι κακόδοξοι αιρετικοί, όπως παρουσιάζουν τα θεόγραφα λόγια. Αυτοί, εξαιτίας της αυταρέσκειας και της υπερηφάνειάς τους, αποδιώχθηκαν ελεεινά από τη θεία δόξα και τρυφή, και από τον ιερό σύλλογο των χριστιανών. Είπε κάποιος σοφός ότι τα αντίθετα είναι φάρμακα για τα αντίθετα. Αφού λοιπόν αιτία όλων των θλιβερών είναι η ανυπακοή και η αλαζονεία, ενώ των ευχαρίστων η υποταγή και η συντριβή, πρέπει εξάπαντος εκείνος που επιθυμεί να ζει ακατηγόρητα, να ζει με υποταγή σε πατέρα δοκιμασμένο και απλανή, που να αντλεί τη δύναμή του από την εμπειρία πολλών χρόνων και την επιστήμη των θείων και που η ζωή του να καταστολίζεται από το στέφανο των αρετών. Και τη διαταγή και τη συμβουλή του πατέρα αυτού να τη θεωρεί φωνή και θέλημα του Θεού. Γιατί, όπως λέει, «η σωτηρία βρίσκεται στην άφθονη συμβουλή»(Παροιμ. 11, 14), και «άνθρωπος ασύμβουλος, εχθρός του εαυτού του». Αν τώρα σε μερικούς από τους ένδοξους Πατέρες συνέβη και χωρίς αυτή την άσκηση στην υποταγή, να επιτύχουν τη θεοποιό ησυχία και την κατά Θεόν τελειότητα, αυτό έγινε με θεία αποκάλυψη και σπάνια. Και έχει γραφεί ότι το σπάνιο δε γίνεται νόμος της Εκκλησίας, όπως ένα χελιδόνι δεν κάνει την άνοιξη. Αλλά εσύ, πιστεύοντας ως προκαταρκτική επιστήμη της ωραιότατης ησυχίας την αληθινή υποταγή, άφησε αυτά που έγιναν μιά φορά και κατ' οικονομίαν και ακολούθησε όσα από

κοινού καθόρισαν οι σεβάσμιοι Πατέρες. Έτσι θ' αξιωθείς και τα βραβεία εκείνων που ζουν κατά το νόμο. Τι νομίζεις; Έναν οποιοδήποτε άγνωστο δρόμο, κανείς ποτέ δε θα διαλέξει να τον αρχίσει χωρίς οδηγό που να τον δείχνει σωστά. Επίσης ούτε την ανοιχτή θάλασσα χωρίς έμπειρο κυβερνήτη. Το ίδιο και οποιαδήποτε τέχνη και επιστήμη, χωρίς σωστό δάσκαλο. Την δε τέχνη των τεχνών και επιστήμη των επιστημών και το δρόμο που καταλήγει στο Θεό και το άπειρο νοητό πέλαγος, δηλαδή τη μοναχική ζωή, που είναι όμοια με τη ζωή των Αγγέλων, τολμά κανείς ν' αρχίσει να την ασκεί και έχει εμπιστοσύνη στον εαυτό του ότι θα φτάσει στο τέλος, χωρίς οδηγό και κυβερνήτη και διδάσκαλο έμπειρο και γνήσιο; Όποιος και να είναι τούτος, πραγματικά εξαπατά τον εαυτό του και πριν βάλει καν αρχή έχει πλανηθεί, επειδή δεν ασκείται κατά το νόμο. Όπως και το αντίθετο, πριν ξεκινήσει έχει επιτύχει το τέλος εκείνος που πείθεται στους θεσμούς των Πατέρων. Γιατί, από που αλλού μπορούμε να μάθομε να πολεμούμε εναντίον της σάρκας όπως ταιριάζει, ή να παίρνομε τα όπλα κατά των παθών και των δαιμόνων; Αφού, όπως έχει γραφεί, δίπλα στις αρετές είναι στημένες οι κακίες και γειτονεύουν. Και από που θα γυμνάσομε τις αισθήσεις του σώματος και θα ρυθμίσομε τις δυνάμεις της ψυχής σαν να είναι χορδές κιθάρας; Ακόμη, πώς θα μπορέσομε να ξεχωρίζομε προφητείες και αποκαλύψεις και παρηγορίες και θεωρίες που στέλνει ο Θεός, αλλά και δόλους και πλάνες και φαντασίες δαιμονικές; Και με λίγα λόγια, πώς θ' αξιωθούμε να φτάσομε σε ένωση με το Θεό και θεουργικές τελετές και μυστήρια χωρίς τη μύηση ενός μυσταγωγού αληθινού και φωτισμένου; Αδύνατο πράγματι, αδύνατο. Ας προσέξομε και το σκεύος της εκλογής, τον μακάριο Παύλο, τον μύστη των απορρήτων, το στόμα του Χριστού, το φως του κόσμου, τον κοινό ήλιο, τον διδάσκαλο όλης της οικουμένης, να συζητά από κοινού και να συνδιασκέπτεται με τους συναποστόλους του για το Ευαγγέλιο, για το λόγο, όπως λέει, «μήπως μάταια κοπιάζω ή κοπίασα»(Γαλ. 2, 2). Ας προσέξομε ακόμη και αυτήν την Αυτοσοφία, τον Κύριό μας Ιησού Χριστό να λέει για μεν τον εαυτό Του ότι «κατέβηκα από τον ουρανό όχι για να κάνω το θέλημά μου, αλλά το θέλημα του Πατέρα που με απέστειλε»(Ιω. 6, 38), για δε το πανάγιο και ζωοποιό Πνεύμα ότι «δε θα μιλήσει από τον εαυτό Του, αλλά θα πει όσα ακούσει»(Ιω. 16, 13). Αυτή η ισχύουσα τάξη, η οποία συγκρατεί και τα ουράνια και τα επίγεια, θα μας γεμίσει φρίκη και θάμβος και αγωνία και για τη δική μας μηδαμινότητα και αδιαφορία, και για εκείνους που από παραφροσύνη και οίηση προτιμούν να ζουν άσχημα και επικίνδυνα, ιδιόρρυθμα και ανυπότακτα. Ο αγώνας αυτός είναι πραγματικά φοβερός και χίλιοι δυό οι κλέφτες και αναρίθμητες οι ενέδρες των πειρατών και τα ναυάγια αμέτρητα. Γι' αυτό και από τους πολλούς λίγοι είναι όσοι σώζονται(Λουκ. 13, 23). Αλλ' αυτοί ας ζουν όπως θέλουν, αφού το έργο του καθενός, όπως λέει η Γραφή, θα το δοκιμάσει η φωτιά(Α΄ Κορ. 3, 13)· και ο Ψαλμωδός λέει: «Εσύ θ' αποδώσεις στον καθένα κατά τα έργα του»(Ψαλμ. 61, 13). Και μάλιστα όχι έτσι απλά όπως θέλουν, αλλά όπως πρέπει κανείς να βούλεται και να ζει, έτσι ας δώσει ο Κύριος σε όλους σύνεση. Εσύ όμως και καθένας που θέλει να ζήσει κατά Θεόν, μαθαίνοντας από τους λόγους αυτούς σαν από μιά άκρη ολόκληρο το χρυσό και πνευματικό ύφασμα της μακάριας υπακοής, βιάσου, όπως είπαμε πριν, να βρεις διδάσκαλο απλανή και τέλειο. Η στερεή τροφή είναι, κατά τον χριστοφόρο Παύλο, για τους τέλειους που έχουν γυμνασμένα τα αισθητήρια για τη διάκριση του καλού και του κακού(Εβρ. 5, 14), και μ' αυτό τον τρόπο, αναζητώντας δηλαδή με κόπο και πίστη, δε θα αποτύχεις στο σκοπό σου. Γιατί, όπως λέει η Γραφή, καθένας που ζητεί παίρνει κι όποιος αναζητεί βρίσκει και σ' όποιον χτυπά θ' ανοίξουν(Ματθ. 7, 8). Και ο διδάσκαλος που θα βρεις θα σε μυσταγωγήσει με αλληλουχία και τάξη σε όλα τα πρέποντα και θεοφιλή, και ακόμα περισσότερο θα σε οδηγήσει προς τα θεάρεστα και πνευματικότερα και απρόσιτα στους πολλούς, όταν σε βλέπει ότι χαίρεται η ψυχή σου στο μέτρο, στη λιτότητα και την προχειρότητα στα φαγητά, τα ποτά, τα σκεπάσματα και τα ενδύματα και ότι αρκείσαι στα πραγματικά χρήσιμα και κατάλληλα και αναγκαία για κάθε περίσταση, και δε ζητάς τα περιττά και βλακώδη με τα οποία καμαρώνουν εκείνοι που ζουν ανόητα με την αλαζονεία και τη λάμψη κι έτσι στρέφουν το ξίφος εναντίον του εαυτού τους και της σωτηρίας τους. Και λέει ο μέγας Απόστολος: «Όταν έχομε τροφές και σκεπάσματα, ας αρκεστούμε σ' αυτά»(Α΄ Τιμ. 6, 8). Αλλά συ ζητάς και θέλεις να διδαχτείς κι από μας γραπτώς τα κατάλληλα και για την αρχή και για τη μεσότητα και για το τέλος της κατά Χριστόν ζωής; Είναι βέβαια επαινετό το ερώτημά σου, όμως είναι δύσκολη η πρόχειρη απόκριση. Όμως με τη βοήθεια του Χριστού, σύμφωνα με το αίτημά σου, θα φροντίσομε να το κάνομε κι αυτό. Πάνω σε στερεό και ασάλευτο θεμέλιο, στην πανένδοξη τέλεια υπακοή, θα

οικοδομήσομε τον πολυθρύλητο οίκο όλης της πνευματικής οικοδομής, δηλαδή τη θεοποιό ησυχία. Και θα μιλήσομε στο εξής στηριζόμενοι πάνω σε ακλόνητους στύλους, στις θεόπνευστες μαρτυρίες των Πατέρων.

Όποιος επιθυμεί τη γνήσια και κατά Θεόν ησυχία πρέπει να φροντίζει, μαζί με την ορθόδοξη πίστη, να είναι γεμάτος και από τα καλά έργα. Η πίστη είναι διπλή. Ο ησυχαστής πρέπει να έχει πίστη, αλλά να είναι και ειρηνικός, απερίσπαστος, αμέριμνος —δηλαδή χωρίς φροντίδες—, σιωπηλός, ήσυχος, να ευχαριστεί το Θεό για όλα, να αναγνωρίζει την αδυναμία του, να υπομένει γενναία τους πειρασμούς και να ελπίζει στο Θεό, περιμένοντας από Αυτόν το έλεος

16. Α’. Ο Κύριος είπε: «Δε θα μπει στη βασιλεία των ουρανών καθένας που με φωνάζει Κύριε, Κύριε, αλλά όποιος κάνει το θέλημα του ουράνιου Πατέρα μου»(Ματθ. 7, 29). Και συ λοιπόν αγαπητέ, αν δεν αγαπάς μόνο στα λόγια τη θεοποιό ησυχία —η οποία κάνει από τώρα να δέχονται ολοκάθαρα τις ανταύγειες της ουράνιας βασιλείας και του Θεού εκείνοι που τη ζουν γνήσια, στο δε μέλλον πιο ολοκληρωμένα και πιο τέλεια—, αλλά την αγαπάς αληθινά και πραγματικά, φρόντιζε μαζί με την ορθόδοξη πίστη να είσαι γεμάτος και από καλά έργα.

Να είσαι έπειτα ειρηνικός με όλους, όσο εξαρτάται από σένα, απερίσπαστος, αμέριμνος, δηλαδή χωρίς καμιά φροντίδα, σιωπηλός, ήσυχος, να ευχαριστείς το Θεό για όλα, να έχεις επίγνωση της αδυναμίας σου και γενικά, να έχεις τα μάτια σου άγρυπνα και νηφάλια προς τους πολλών και διαφόρων ειδών πειρασμούς που σου συμβαίνουν κάθε μέρα. Να παλεύεις με υπομονή και μακροθυμία εναντίον κάθε τρικυμίας και θλίψεως που θα σου έρθει με οποιοδήποτε τρόπο.

Για το πρώτο και το δεύτερο, δηλαδή να είσαι καταστολισμένος με την ορθόδοξη πίστη και με τα καλά έργα, ας σε διδάξει σαφώς ο ένδοξος Αδελφόθεος, λέγοντας: «Η πίστη χωρίς τα έργα είναι νεκρή, όπως και τα έργα χωρίς πίστη. Δείξε μου την πίστη σου από τα έργα σου»(Ιακ. 2, 26 και 18). Και πριν από αυτόν, ας σε διδάξει ο καθηγητής και διδάσκαλος όλων, ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός που είπε στους μαθητές Του: «Πηγαίνετε και κάνετε όλα τα έθνη μαθητές μου, βαπτίζοντας τους ανθρώπους στο όνομα του Πατέρα και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος και διδάσκοντάς τους να τηρούν όλες τις εντολές που σας έδωσα»(Ματθ. 28, 19-20). Και ο Θεολόγος λέει ότι τρία πράγματα ζητεί ο Θεός από κάθε άνθρωπο που έχει το βάπτισμα· πίστη ορθή στην ψυχή, σωφροσύνη στο σώμα και αλήθεια στη γλώσσα.

Η πίστη είναι διπλή

Β’. Σημείωσε ότι η πίστη, σύμφωνα με τα θεοπαράδοτα λόγια, είναι διπλή. Η μία είναι η γενική πίστη όλων των ορθοδόξων Χριστιανών, στην οποία από την αρχή βαπτιστήκαμε και στην οποία είθε να πεθάνομε. Την άλλη πίστη την έχουν σπάνιοι, εκείνοι δηλαδή που με την εκπλήρωση όλων των θεοποιών εντολών επανήλθαν στο κατ’ εικόνα και καθ’ ομοίωση κι έτσι απέκτησαν με το φως της θείας χάρης το να στηρίξουν όλη τους την ελπίδα στον Κύριο· και μάλιστα τόσο πολύ, ώστε —τί μεγαλείο!— να μην αμφιβάλλουν διόλου τον καιρό της προσευχής στα αιτήματά τους προς το Θεό, αλλά να ζητούν με πίστη και να λαμβάνουν έτσι αμέσως ό,τι είναι συμφέρον, σύμφωνα με το λόγο του Κυρίου(Ματθ. 21, 21).Έτσι οι μακάριοι αυτοί με έργα καθαρά απέκτησαν τη βέβαιη πίστη, επειδή απέρριψαν κάθε γνώση και διάκριση και αμφισβήτηση και δισταγμό και καταβυθίστηκαν εξ ολοκλήρου μέσα στη θεία μέθη της πίστεως και της ελπίδας και της αγάπης στο Θεό και υπέστησαν τη θεία και μακάρια αλλοίωση που είναι, κατά τον μακάριο Δαβίδ, έργο της δεξιάς του Υψίστου(Ψαλμ. 76, 11).Αλλά δεν είναι του παρόντος καιρού να μιλήσομε κατά πλάτος για την πρώτη πίστη. Είναι όμως πολύ κατάλληλη ευκαιρία να μιλήσομε για τη δεύτερη, η οποία σαν καρπός θεϊκός ανθίζει και γεννιέται από την πρώτη. Γιατί η πίστη είναι ένα είδος ρίζα και κορωνίδα της θεοποιού ησυχίας, όπως λέει και ο Ιωάννης της Κλίμακος: «Αν δεν πιστέψεις, πώς θα ησυχάσεις;».

Και ο θείος Δαβίδ: «Επίστεψα, γι’ αυτό μίλησα»(Ψαλμ. 115, 1). Και ο μέγας Απόστολος Παύλος: «Η πίστη είναι η πραγματική ύπαρξη όσων ελπίζομε, η χειροπιαστή απόδειξη πραγμάτων που δε βλέπομε»(Εβρ. 11, 1), και: «Ο δίκαιος θα ζήσει εξαιτίας της πίστεώς του»(Ρωμ. 1, 17).

Και ο Κύριος στους μαθητές, που του ζήτησαν να τους προσθέσει πίστη, είπε: «Αν είχατε πίστη όσο ένα κόκκο σινάπι, θα λέγατε σ' αυτή τη μουριά «ξεριζώσου και φυτέψου στη θάλασσα» κι εκείνη θα σας υπάκουε»(Λουκ. 17, 5-6)· είπε ακόμη: «Αν έχετε πίστη και δεν αμφιβάλλετε, δε θα κάνετε μόνο το θαύμα της συκιάς, αλλά κι αν πείτε σ' αυτό το βουνό «σήκω και πέσε στη θάλασσα», θα γίνει· και όλα όσα ζητάτε στην προσευχή με πίστη, θα τα λάβετε»(Ματθ. 21, 21-22) και: «Η πίστη σου σε έσωσε»(Ματθ. 9, 22).

Γράφει και ο όσιος Ισαάκ: «Η πίστη είναι πιό λεπτή από τη γνώση, όπως και η γνώση είναι πιο λεπτή από τα αισθητά. Γι' αυτό όλοι οι Άγιοι που αξιώθηκαν να φτάσουν σ' εκείνη την κατάσταση, δηλαδή στην έκσταση προς το Θεό, ζούνε με τη δύναμη της πίστεως μέσα στην τρυφή της υπερφυσικής εκείνης καταστάσεως.

Λέγοντας πίστη εδώ, δεν εννοούμε την πίστη στις τρεις προσκυνητές και θείες Υποστάσεις και στην ξεχωριστή απ' όλα ιδιαίτερη φύση της ίδιας της Θεότητας και στη θαυμαστή ένσαρκη Οικονομία του Λόγου με την πρόσληψη της δικής μας φύσεως, αν και η πίστη αυτή είναι πολύ υψηλή. Αλλά εννοούμε εκείνη την πίστη η οποία ανατέλλει μέσα στην ψυχή από το φως της χάρης με τη μαρτυρία της διάνοιας και στηρίζει την καρδιά να μην ταλαντεύεται, γεμάτη από την ελπίδα που απέχει από κάθε οίηση.

Αυτή η πίστη δε φανερώνεται στη σωματική ακοή, αλλά δείχνει στα πνευματικά μάτια τα μυστήρια τα κρυμμένα στην ψυχή και τον κρυπτό θεϊκό πλούτο, που κρύβεται από τα μάτια των σαρκικών ανθρώπων και φανερώνεται με τη χάρη του Πνεύματος σ' εκείνους που μετέχουν στο τραπέζι του Χριστού με την εντρύφηση στους νόμους Του, όπως είπε ο ίδιος, ότι «αν φυλάξετε τις εντολές μου, θα σας αποστείλω τον Παράκλητο, το Πνεύμα της αλήθειας, το οποίο ο κόσμος δεν μπορεί να δεχθεί, κι Εκείνος θα σας διδάξει όλη την αλήθεια»(Ιω. 14, 17· 16, 13) κλπ.». Και παρακάτω λέει: «Έως ότου έρθει Εκείνος, ο οποίος είναι η τελείωση των μυστηρίων, και αξιωθούμε να μας αποκαλυφθούν ολοφάνερα τα μυστήρια αυτά, η πίστη τελεί μεταξύ του Θεού και των Αγίων άρρητα μυστήρια, τα οποία είθε ν' αξιωθούμε κι εμείς με τη χάρη του Χριστού, εδώ μεν ως αρραβώνα, εκεί δε, στη βασιλεία των ουρανών, σε χειροπιαστή αλήθεια, μαζί με όσους τον αγαπούν.»

Πρέπει να είσαι ειρηνικός

Γ'. Ερχόμαστε τώρα στο τρίτο, το να είσαι ειρηνικός με όλους. Ας σου είναι σ' αυτό ζωηρή συμβουλή τα λόγια του μακαρίου Δαβίδ, όπως επίσης και του χριστοφόρου Παύλου, που βοούν δυνατότερα από σάλπιγγα. Λέει ο πρώτος: «Αυτοί που αγαπούν το νόμο Σου έχουν ειρήνη πολλή και δεν υπάρχει σ' αυτούς σκανδαλισμός»(Ψαλμ. 118, 165), και: «Προς όσους μισούν την ειρήνη ήμουν ειρηνικός»(Ψαλμ. 119, 7), και: «Ζήτησε την ειρήνη και επιδίωξέ την»(Ψαλμ. 33, 15). Και ο Απόστολος λέει: «Να επιδιώκετε την ειρήνη με όλους και την αγιότητα, χωρίς την οποία κανείς δε θα δει τον Κύριο»(Εβρ. 12, 14), και: «Όσο εξαρτάται από σας, να ειρηνεύετε με όλους»(Ρωμ. 12, 18).

Πρέπει να είσαι απερίσπαστος

Δ'. Για το τέταρτο, να είσαι δηλαδή απερίσπαστος, θα σου μιλήσει ο όσιος Ισαάκ, λέγοντας ότι, αν η επιθυμία είναι γέννημα των αισθήσεων, τοτε ας σωπάσουν λοιπόν εκείνοι που ισχυρίζονται ότι φυλάγουν την ειρήνη της διάνοιάς τους τη στιγμή που ζουν με περισπασμούς. Και εκείνους που έχουν περισπασμούς μη συναναστραφείς.

Πρέπει να είσαι αμέριμνος και χωρίς φροντίδες

Ε'. Για το πέμπτο, δηλαδή να είσαι αμέριμνος και χωρίς φροντίδες είτε για εύλογα είτε για παράλογα πράγματα, σε διδάσκουν τα λόγια του Κυρίου στα Ευαγγέλια που λένε: «Για τούτο σας λέω· μη μεριμνάτε για τη ζωή σας τι θα φάτε, μήτε για το σώμα σας τι θα ντυθείτε. Η ζωή δεν είναι κάτι σπουδαιότερο από την τροφή και το σώμα από το ένδυμα; Κοιτάξετε τα πουλιά που δε σπέρνουν ούτε θερίζουν ούτε συνάγουν αγαθά σε αποθήκες κι όμως τα τρέφει ο ουράνιος Πατέρας

μας. Εσείς δεν αξίζετε πολύ περισσότερο από αυτά; Κι έπειτα, ποιος από σάς μπορεί με τις μέριμνες να προσθέσει έναν πήχυ στο ανάστημά του; Και, γιατί μεριμνάτε για το ντύσιμό σας;»(Ματθ. 6, 25-28).Κι έπειτα από λίγα: «Μην έχετε λοιπόν μέριμνα και λέτε τι θα φάμε ή τί θα πιούμε ή τί θα ντυθούμε. Για όλα αυτά αγωνιούν όσοι δε γνωρίζουν το Θεό. Ο δικός σας όμως ουράνιος Πατέρας ξέρει καλά ότι έχετε ανάγκη από όλα αυτά. Γι' αυτό ζητάτε πρώτα απ' όλα να έρθει η βασιλεία του Θεού και να επικρατήσει το θέλημά Του, κι όλα αυτά θ' ακολουθήσουν. Μη μεριμνάτε λοιπόν για το αύριο, γιατί η αυριανή ημέρα θα έχει τις δικές της μέριμνες· φτάνουν οι έγνοιες της ημέρας»(Ματθ. 6, 31-34).Και ο άγιος Ισαάκ λέει: «Χωρίς αμεριμνία μη ζητήσεις φως στην ψυχή σου, μήτε γαλήνη και ησυχία όσο έχεις χαύνωση στις αισθήσεις σου». Και ο Ιωάννης της Κλίμακος: «Μια μικρή τρίχα ταράζει το μάτι, και μια μικρή φροντίδα αφανίζει την ησυχία. Ησυχία είναι απόθεση νοημάτων και άρνηση ευλόγων φροντίδων. Όποιος κατέκτησε την πραγματική ησυχία δε θα φροντίσει ούτε για το σώμα του, γιατί ξέρει ότι δεν ψεύδεται ο Θεός που υποσχέθηκε ότι θα φροντίσει Εκείνος.»

Πρέπει να είσαι σιωπηλός

ΣΤ'. Η σειρά του λόγου μας αναγκάζει τώρα να πούμε για το έκτο, δηλαδή τη σιωπή. Λέει λοιπόν και για τούτο ο άγιος Ισαάκ: «Όποιος εμποδίζει το στόμα του από την καταλαλιά, φυλάει την καρδιά του από τα πάθη. Και όποιος καθαρίζει την καρδιά του από τα πάθη, σε κάθε στιγμή βλέπει τον Κύριο. Όταν βάλεις όλα τα έργα της ησυχίας από το ένα μέρος και από το άλλο βάλεις τη σιωπή, θα βρεις ότι βαρύτερη είναι η σιωπή. Περισσότερο απ' όλα αγάπησε τη σιωπή, γιατί σε πλησιάζει στον καρπό, ενώ η γλώσσα αδυνατεί να τον εξηγήσει.Πρώτα λοιπόν ας βιάσομε τον εαυτό μας να σωπαίνει. Και τότε από τη σιωπή γεννιέται μέσα μας κάτι που μας οδηγεί στην ίδια τη σιωπή. Είθε να σου δώσει ο Θεός να αισθανθείς κάτι που γεννιέται από τη σιωπή. Κι αν αρχίσεις αυτόν τον τρόπο ζωής, δεν γνωρίζω ποιο φως θ' ανατείλει μέσα σου». Και πάλι: «Η σιωπή είναι μυστήριο του μέλλοντος αιώνος, ενώ οι λόγοι είναι όργανο του κόσμου τούτου». Και στον άγιο Αρσένιο αυτό διέταξε τη δεύτερη φορά η θεία φωνή: «Αρσένιε, φεύγε, σώπα, ησύχαζε και θα σωθείς».

Πρέπει να είσαι ήσυχος

Ζ'. Επίσης και για το έβδομο, δηλαδή να ζεις σε ησυχία, αξιόπιστοι μάρτυρες είναι ο Μέγας Βασίλειος και ο ίδιος πάλι ο άγιος Ισαάκ. Ο πρώτος είπε: «Η ησυχία είναι αρχή καθάρσεως της ψυχής», και ο δεύτερος: «Όρος της ησυχίας είναι, σιωπή για όλα». Με τα λόγια αυτά επισήμαναν με συντομία ο πρώτος την αρχή της, ο δεύτερος το τέλος της. Και στην Παλαιά Διαθήκη έχει λεχθεί: «Αμάρτησες; Ησύχασε»(Γεν. 4, 7), και: «Ελευθερωθείτε από κάθε περισπασμό και μάθετε ότι εγώ είμαι ο Θεός»(Ψαλμ. 45, 11). Και ο Ιωάννης της Κλίμακος λέει: «Πρώτιστο έργο της ησυχίας είναι η αμεριμνία απ' όλα τα πράγματα, εύλογα ή παράλογα. Γιατί εκείνος που ανοίγει θύρα στα εύλογα, θα πιαστεί οπωσδήποτε και από τα παράλογα. Δεύτερο είναι η άοκνη προσευχή, και τρίτο η απαραβίαστη εργασία της καρδιάς. Όποιος δεν έμαθε γράμματα, είναι αδύνατο να μελετά βιβλία. Και πιο αδύνατο, όποιος δε φύλαξε το πρώτο έργο, να φυλάξει τα άλλα δύο.» Λέει επίσης ο άγιος Ισαάκ: «Πόθος ησυχίας είναι η διαρκής προσδοκία του θανάτου. Εκείνος που εισέρχεται χωρίς αυτή τη μελέτη στο έργο της ησυχίας, δεν μπορεί ν' αντέξει εκείνα που πρέπει οπωσδήποτε να καρτερούμε και να υπομένομε».

Πρέπει σε όλα να ευχαριστείς τον Θεό

Η'. Ομοίως και για το όγδοο, το να ευχαριστείς σε όλα, ας σου γίνει δάσκαλος ο θείος Απόστολος Παύλος που προστάζει: «Να ευχαριστείτε το Θεό για όλα»(Α΄ Θεσ. 5, 18). Και ο όσιος Ισαάκ γράφει: «Η ευχαριστία αυτού που δεχεται, φιλοτιμεί το δωρητή να δώσει κι άλλα δώρα μεγαλύτερα από τα πρώτα. Εκείνος που δεν ευχαριστεί για τα μικρότερα, θα είναι αχάριστος και άδικος και στα μεγαλύτερα. Εκείνο που φέρνει τα χαρίσματα του Θεού στον άνθρωπο είναι η καρδιά που πάντοτε κινείται σε αδιάκοπη ευχαριστία. Εκείνο που οδηγεί τον πειρασμό στην ψυχή είναι ο γογγυσμός που κινείται διαρκώς μέσα στην καρδιά. Ένα στόμα που πάντοτε ευχαριστεί δέχεται ευλογία από το Θεό, και μέσα στην καρδιά που έχει συνεχή ευχαριστία έρχεται η χάρη».

Πρέπει να αναγνωρίζεις την αδυναμία σου

Θ'. Πόσο μεγάλο κέρδος μαζεύει εκείνος που έφτασε να γνωρίσει την αδυναμία του —που είναι το ένατο— θα το μάθεις προσέχοντας τον έκτο ψαλμό, όπου ο θείος Δαβίδ λέει: «Ελέησέ με, Κύριε, γιατί είμαι αδύναμος»(Ψαλμ. 6, 3). Και αλλού: «Εγώ είμαι σκουλήκι κι όχι άνθρωπος, χλευασμός των ανθρώπων κι εξουθένημα του λαού»(Ψαλμ. 21, 7). Και ο άγιος Ισαάκ γράφει: «Μακάριος ο άνθρωπος που γνωρίζει την αδυναμία του. Γιατί αυτή η γνώση του γίνεται θεμέλιο και ρίζα και αρχή κάθε αγαθού. Όταν εννοήσει κανείς και αισθανθεί αληθινά την αδυναμία του, τότε σφίγγει την ψυχή του από τη νωθρότητα που σκοτίζει τη γνώση, και θησαυρίζει για τον εαυτό του τη φρούρηση. Ο άνθρωπος που έφτασε να μάθει το μέτρο της αδυναμίας του, αυτός έφτασε στον τέλειο βαθμό της ταπεινώσεως».

Πρέπει να υπομένεις γενναία τους πειρασμούς

Ι΄. Το κεφάλαιο που υπολείπεται στο λόγο μας και συμπληρώνει τον αριθμό δέκα, αφορά στο ότι πρέπει να υπομένεις με γενναιότητα και να αντιστέκεσαι με υπομονή και μακροθυμία στους πολλούς και διάφορους πειρασμούς που θα σου έρθουν. Άκουσε λοιπόν τι έχει γραφεί και γι' αυτό στην αγία Γραφή. Λέει ο χριστοφόρος Παύλος: «Αδελφοί, δεν έχομε να παλέψομε με ανθρώπους από αίμα και σάρκα, αλλά με τις αρχές και τις εξουσίες, με τους κοσμοκράτορες του σκοτεινού τούτου κόσμου, τα πονηρά πνεύματα που βρίσκονται ανάμεσα στη γη και στον ουρανό»(Εφ. 6, 12), και: «Αν είστε άμοιροι της παιδαγωγίας που έλαβαν όλοι, τότε είστε νόθα κι όχι γνήσια παιδιά»(Εβρ. 12, 8), και: «Όποιον αγαπά ο Κύριος τον παιδαγωγεί, μαστιγώνει δε όποιον παραδέχεται για παιδί Του»(Εβρ. 12, 6).Και ο Αδελφόθεος λέει ότι, άνθρωπος που δεν υπομένει πειρασμούς είναι αδόκιμος(Ιακ. 1, 12). Και ο άγιος Ηλίας ο Έκδικος: «Κάθε Χριστιανός που πιστεύει ορθά στο Θεό, οφείλει να μην είναι αμέριμνος, αλλά πάντοτε να προσδοκά και να περιμένει πειρασμό, για να μην παραξενεύεται ούτε να ταράζεται όταν έρθει, αλλά να υπομένει με ευχαριστία τον κόπο της θλίψεως και να εννοεί τι λέει όταν ψάλλει μαζί με τον Προφήτη· «Κύριε, υπόβαλέ με σε δοκιμασίες και πειρασμούς»(Ψαλμ. 25, 2).Και δεν είπε ο Προφήτης ότι «η παιδαγωγία Σου με κατέβαλε», αλλά ότι «με ανόρθωσε τελείως»»(Ψαλμ. 17, 36). Ούτε ν' αναζητείς τις αιτίες των πειρασμών από πού έρχονται, αλλά μόνο να προσεύχεσαι στο Θεό να τους υπομένεις με ευχαριστία, όπως λέει ο άγιος Μάρκος: «Όταν σου έρθει ο πειρασμός, να μη ζητείς το γιατί κι από που ήρθε, αλλά πώς θα τον υπομείνεις με ευχαριστία και αμνησικακία». Και πάλι: «Αφού δεν είναι εύκολο να βρεθεί άνθρωπος που ευαρέστησε το Θεό χωρίς πειρασμούς, πρέπει να ευχαριστούμε το Θεό για ό,τι μας συμβαίνει». Και: «Κάθε θλίψη φανερώνει την κλίση του θελήματος, είτε στα δεξιά κλίνει, είτε στ' αριστερά. Γι' αυτό κάθε θλίψη που συμβαίνει λέγεται πειρασμός, γιατί δίνει στον πειραζόμενο πείρα των κρυφών θελημάτων του». Και ο άγιος Ισαάκ, μαζί με πολλά άλλα γράφει και τούτο: «Ο πειρασμός ωφελεί κάθε άνθρωπο. Αφού τον Παύλο ωφελεί(Β΄ Κορ. 12, 9-10), ας κλείσει κάθε στόμα και ας γίνει όλος ο κόσμος υπόδικος μπροστά στο Θεό(Ρωμ. 3, 19). Οι αγωνιστές πειράζονται για να προσθέσουν στον πλούτο τους· οι χαύνοι, για να φυλαχθούν από εκείνα που τους βλάπτουν εκείνοι που κοιμούνται, για να ξυπνήσουν εκείνοι που είναι μακριά από το Θεό, για να τον πλησιάσουν, και οι δικοί Του, για να εισέλθουν και να εγκατασταθούν στο σπίτι του Θεού με παρρησία. Σε κανένα γιο που δεν έχει γυμναστεί, δεν δίνεται ο πλούτος του πατρικού σπιτιού για να τον χρησιμοποιήσει. Και γι' αυτό, λοιπόν, πειράζει ο Θεός πρώτα και δοκιμάζει, και κατόπιν δείχνει το χάρισμα. Δόξα στον Κύριο που με φάρμακα πικρά μας προσφέρει την απόλαυση της υγείας μας. Δεν υπάρχει κανείς που στον καιρό της εκγυμνάσεώς του δε στενοχωρείται, και δεν υπάρχει κανείς που δεν του φαίνεται πικρός ο καιρός που ποτίζεται το δηλητήριο των πειρασμών. Γιατί χωρίς αυτούς δεν μπορεί κανείς ν' αποκτήσει δυνατή κράση. Και το να υπομείνομε πάλι δεν εξαρτάται από μας. Γιατί, από που έχει τη δύναμη το πήλινο σταμνί να βαστάξει το νερό, αν δεν το κάνει στερεό η θεϊκή φωτιά; Αν υποταχθούμε και ζητούμε με ταπείνωση κι αδιάκοπη επιθυμία δείχνοντας καρτερία, λαμβάνομε τα πάντα με τη χάρη του Κυρίου μας Ιησού Χριστού». Λέει και ο σοφός Σειράχ: «Παιδί μου, αν έρχεσαι να υπηρετήσεις τον Κύριο και Θεό σου, ετοίμασε την ψυχή σου για πειρασμούς. Έχε ευθεία την καρδιά σου, δείξε καρτερία και μην αφεθείς να παρασυρθείς σε καιρό θλίψεως»(Σ. Σειρ. 2, 1-2).

Πρέπει να ελπίζεις στον Θεό και από Αυτόν να περιμένεις ότι είναι συμφέρον

Εξάρτησε την άγκυρα της ελπίδας σου από το Θεό, που έχει τη δύναμη να σώζει, και από Αυτόν περίμενε την έκβαση των πειρασμών κατά το συμφέρον σου. Γιατί λέει η Γραφή: «Ο Θεός είναι αξιόπιστος και δε θα μας αφήσει να δοκιμαστούμε παραπάνω από τη δύναμή μας, αλλά μαζί με τον πειρασμό θα φέρει και τη λύση»(Α΄ Κορ. 10, 13) και ότι «η θλίψη φέρνει την υπομονή, η υπομονή τη δοκιμασμένη αρετή, και αυτή την ελπίδα· και η ελπίδα δε διαψεύδει»(Ρωμ. 5, 3-5), και: «Όποιος υπομείνει ως το τέλος, αυτός θα σωθεί»(Ματθ. 10, 22), και: «Με την υπομονή σας θα κερδίσετε τις ψυχές σας»(Λουκ. 21, 19).Και ο Αδελφόθεος λέει τα εξής: «Αδελφοί μου, να έχετε μεγάλη χαρά όταν δοκιμάζεστε από πολλούς και διάφορους πειρασμούς, έχοντας υπόψη ότι η δοκιμασία της πίστεως γεννά την υπομονή. Η υπομονή σας όμως πρέπει να κρατήσει ως το τέλος, για να γίνετε τέλειοι και ολοκληρωμένοι και να μην υστερείτε σε τίποτα»(Ιάκ. 1, 2-4), και: «Είναι μακάριος ο άνθρωπος που υπομένει πειρασμούς, γιατί αν υποστεί με επιτυχία τις δοκιμασίες του, θα λάβει το στεφάνι της ζωής που υποσχέθηκε ο Κύριος σ’ εκείνους που τον αγαπούν»(Ιάκ. 1, 12).Λέει ακόμη στη Γραφή: «Δεν είναι άξια όσα υποφέρομε εδώ, σε σύγκριση με τη δόξα που μέλλει να φανερωθεί και να δοθεί σε μας»(Ρωμ. 8, 18), και: «Με πολλή υπομονή περίμενα τον Κύριο, και με πρόσεξε και άκουσε τη δέησή μου. Με έβγαλε από τον λάκκο της ταλαιπωρίας μου και από τη λάσπη του βούρκου· στήριξε τα πόδια μου στο βράχο και οδήγησε τα βήματά μου· έβαλε στο στόμα μου καινούργιο άσμα, ύμνο στο Θεό μας»(Ψαλμ. 39, 2-4).

Γράφει και ο μακάριος Συμεών ο Μεταφραστής: «Η ψυχή που πιάστηκε στα δεσμά του έρωτα του Θεού, για τίποτε δε νομίζει τις θλίψεις, αλλά τα λυπηρά είναι τρυφή της και χαίρεται στην κακοπάθεια. Και όταν δεν δοκιμάζει καμία θλίψη για χάρη του ερωμένου της, τότε πιστεύει ότι πάσχει περισσότερο και αποφεύγει την άνεση σαν την κόλαση».

Ο φόβος του Θεού είναι διπλός, ο φόβος των αρχαρίων και ο φόβος των τελείων

17. Δε θα αμελήσομε τώρα να αναφερθούμε και στο διπλό φόβο του Θεού, αν και εξαιτίας της αποφάσεώς μας να αναφέρομε τον τέλειο φόβο μετά το τέλος των δέκα κεφαλαίων που σημειώσαμε, παραμερίσαμε κάπως τη σειρά του πρώτου φόβου. Γιατί ο φόβος κατατάσσεται από τους Πατέρες μετά την πίστη.

Ο πρώτος φόβος των αρχαρίων

Να γνωρίζεις λοιπόν φίλτατε ότι ο φόβος του Θεού είναι δύο ειδών, ο φόβος των αρχαρίων και ο φόβος των τελείων. Για το πρώτο είδος έχει γραφεί: «Αρχή της σοφίας είναι ο φόβος του Κυρίου»(Παροιμ. 1, 7), και: «Ελάτε, τέκνα, ακούστε με· θα σας διδάξω το φόβο του Κυρίου»((Ψαλμ. 33, 12), και ότι «με το φόβο του Κυρίου φεύγει καθένας από το κακό»(Παροιμ. 15, 27), και: «Όπου υπάρχει φόβος, εκεί υπάρχει τήρηση των εντολών». Λέει και ο όσιος Ισαάκ: «Ο φόβος του Θεού είναι η αρχή της αρετής· λένε ότι γεννιέται από την πίστη και σπέρνεται μέσα στην καρδιά όταν αποχωριστεί η διάνοια από τον περισπασμό του κόσμου για να συνάξει τους λογισμούς της που περιπλανιούνται λόγω του μετεωρισμού και να τους στρέψει στη μελέτη της αποκαταστάσεώς μας στη μέλλουσα ζωή. Αρχή της αληθινής ζωής του ανθρώπου είναι ο φόβος του Θεού. Αυτός όμως δεν πείθεται να μείνει μέσα στην ψυχή όπου υπάρχει μετεωρισμός σε ο,τιδήποτε. Σοφίσου να βρεις κάποιο τρόπο να βάλεις αφετηρία στο δρόμο σου το φόβο του Θεού· και σε λίγες ημέρες φτάνεις στην πύλη της βασιλείας χωρίς κυκλογυρίσματα του δρόμου.»

Ο δεύτερος, ο τέλειος θείος φόβος

Για τον δεύτερο, δηλαδή τον τέλειο φόβο του Θεού, έχει γραφεί: «Μακάριος ο άνθρωπος που φοβάται τον Κύριο· θ’ αγαπήσει τις εντολές Του με όλη τη θέλησή του»(Ψαλμ. 111, 1), και: «Μακάριοι όλοι όσοι φοβούνται τον Κύριο, όσοι βαδίζουν τους δρόμους Του»(Ψαλμ. 127, 1), και: «Φοβηθείτε τον Κύριο όλοι οι άγιοί Του, γιατί δε θα στερηθούν τίποτε όσοι τον φοβούνται»(Ψαλμ. 33, 10), και: «Ιδού, έτσι θα ευλογηθεί ο άνθρωπος που φοβάται τον Κύριο»(Ψαλμ. 127, 4), και: «Ο φόβος του Κυρίου είναι αγνός και παραμένει στον αιώνα του αιώνος»(Ψαλμ. 18, 10). Γράφει και ο άγιος Πέτρος ο Δαμασκηνός: «Σημάδι του πρώτου φόβου είναι να μισεί κανείς την αμαρτία και να

οργίζεται εναντίον της, σαν εκείνον που πληγώθηκε από θηρίο. Σημάδι του τέλειου φόβου, να αγαπά την αρετή και να φοβάται την αλλοίωση· γιατί κανείς δεν είναι αμετάβλητος. Σε κάθε πράγμα στη ζωή αυτή, οφείλομε πάντοτε να φοβόμαστε την πτώση». Γι' αυτό λοιπόν και συ, ακούγοντάς τα αυτά με σύνεση, φρόντισε τώρα, μαζί με όλα όσα είπαμε προηγουμένως, να έχεις αδιάλειπτα μέσα σου και τον πρώτο φόβο, γιατί είναι ένα είδος ασφαλέστατο θησαυροφυλάκιο κάθε αγαθής πράξεως. Έτσι θα καθοδηγούνται τα βήματά σου προς την εργασία όλων των εντολών του Κυρίου μας Ιησού Χριστού. Και προχωρώντας στο δρόμο των εντολών, θ' αποκτήσεις και τον τέλειο και αγνό φόβο, με τον πόθο των αρετών και με το έλεος του αγαθού Θεού μας.

Για χάρη των εντολών και της πίστεως του Κυρίου Ιησού Χριστού οφείλομε, όταν το καλεί η περίσταση, να θυσιάσομε και τη ζωή μας

18. Κοντά στα παραπάνω, πρέπει να γνωρίζεις και τούτο, ότι για χάρη των ζωοπαρόχων εντολών και της σύμφωνης με αυτές πίστεως του Κυρίου Ιησού Χριστού, οφείλομε όταν το καλεί η περίσταση, να θυσιάσομε ευχαρίστως και αυτή τη ζωή μας, δηλαδή να μην τη λυπηθούμε. Έτσι λέει σχετικά ο ίδιος ο Κύριος Ιησούς Χριστός: «Όποιος χάσει τη ζωή του για χάρη μου και για χάρη του Ευαγγελίου, αυτός θα τη σώσει»(Μαρκ. 8, 35).

Και να πιστεύεις χωρίς αμφιβολία και δισταγμό ότι και ανάσταση και ζωή και ο,τιδήποτε άλλο σωτήριο είναι αυτός ο Θεάνθρωπος Ιησούς ο Σωτήρας, όπως είπε ο Ίδιος: «Εγώ είμαι η ανάσταση και η ζωή. Όποιος πιστεύει σ' εμένα θα ζήσει κι αν ακόμη πεθάνει. Καθένας που ζει και πιστεύει σ' εμένα, δε θα πεθάνει στον αιώνα»(Ιω. 11, 25-26), και: «Τόσο πολύ αγάπησε ο Θεός τον κόσμο, ώστε έδωσε τον ίδιο τον μονογενή Υιό Του για να μη χαθεί, αλλά να έχει ζωή αιώνια όποιος πιστεύει σ' Αυτόν»(Ιω. 3, 16), και: «Εγώ ήρθα για να έχουν ζωή, και μάλιστα ζωή περίσσεια»(Ιω. 10, 10).

Όπως λοιπόν και να βρίσκεσαι, να ξεχνάς πάντοτε τα περασμένα και να επεκτείνεσαι προς τα εμπρός, όπως έχει λεχθεί(Φιλιπ. 3, 13)· κι έτσι να τρέχεις το δρόμο σου μαζί με τον Ιησού Χριστό τον Κύριό μας, χωρίς να στρέφεσαι πίσω. Καλό είναι, καθώς νομίζομε, και πολύ πρόσφορο, πριν απ' όλα να εκθέσομε και κάποια φυσική μέθοδο του μακαρίου και σπουδαίου Νικηφόρου, για την είσοδο μέσα στην καρδιά με την εισπνοή, η οποία συντελεί κάπως και στη συγκέντρωση της διάνοιας.

Έτσι θα προχωρήσει με καλή σειρά η παρούσα πραγματεία, με τη βοήθεια του Θεού. Λέει λοιπόν ο θείος εκείνος άνθρωπος, μαζί με πολλά άλλα που έχουν το κύρος τους από γραπτές μαρτυρίες των Αγίων, και τα εξής.

Μέθοδος φυσική για την είσοδο έξοδο μέσα στην καρδιά με την εισπνοή από τη μύτη και την προσευχή που κάνομε κατ' αυτή και που είναι το «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με». Η μέθοδος αυτή συντελεί κάπως και στη συγκέντρωση της διάνοιας.

19. «Γνωρίζεις αδελφέ ότι αυτό που αναπνέομε είναι ο κοινός αέρας, και τον αναπνέομε όχι για άλλο τίποτε, παρά για την καρδιά, γιατί αυτή είναι η αιτία της ζωής και της θερμότητας του σώματος. Η καρδιά δηλαδή φέρνει προς τον εαυτό της τον αέρα της αναπνοής ως ένα μέσο που θα μεταφέρει έξω, με την εκπνοή, μέρος της θερμότητάς της, ώστε η ίδια να διατηρεί τη σωστή θερμοκρασία. Αίτιος, ή μάλλον υπηρέτης αυτής της λειτουργίας είναι ο πνεύμονας, που τον έκανε ο Δημιουργός με αραιή δομή ώστε σαν ένα φυσερό να εισάγει και να εξάγει χωρίς δυσκολία τον αέρα.

Έτσι η καρδιά με την αναπνοή ψύχεται, αποβάλλοντας θερμότητα, και επιτελεί απαράβατα αυτή τη λειτουργία, στην οποία έχει οριστεί για τη διατήρηση της ζωής. Εσύ λοιπόν, αφού καθίσεις σε ήσυχο κελί και συγκεντρώσεις το νου σου, πέρασέ τον στην αναπνευστική οδό που αρχίζει από τη

μύτη και οδηγεί τον αέρα στην καρδιά· και ώθησε το νού σου κι ανάγκασέ τον να κατεβεί μαζί με τον εισπνεόμενο αέρα στην καρδιά.

Κι όταν εισέλθει εκεί, τα μετέπειτα δε θα είναι πλέον χωρίς ευφροσύνη και χαρά. Όπως δηλαδή ένας άνδρας που είχε απουσιάσει μακριά από το σπίτι του, όταν επιστρέψει, δεν ξέρει τι κάνει από τη χαρά του που αξιώθηκε να συναντήσει τα παιδιά του και τη γυναίκα του, έτσι κι ο νους όταν ενωθεί με την ψυχή, γεμίζει από ανείπωτη ηδονή και ευφροσύνη. Λοιπόν, αδελφέ, συνήθισε το νου σου να μη βγαίνει γρήγορα από εκεί.

Στην αρχή στενοχωρείται πάρα πολύ από το κλείσιμο μέσα και τον περιορισμό· όταν όμως συνηθίσει, δεν ανέχεται πλέον να περιφέρεται έξω. Γιατί η βασιλεία των ουρανών είναι μέσα μας(Λουκ. 17, 21), και καθώς ο νους την παρατηρεί εκεί και με την καθαρή προσευχή την επιδιώκει, νομίζει βδελυρά και μισητά όλα τα έξω.»

Και λίγο πιό κάτω λέει: «Πρέπει να μάθεις και τούτο· όταν ο νους σου βρίσκεται εκεί, οφείλεις να μην τον αφήνεις να σιωπά και να κάθεται αργός, αλλά δώσε του να έχει ως έργο και ακατάπαυστη μελέτη του το «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με» και να μην το σταματά ποτέ. Γιατί αυτό διατηρεί το νου συγκεντρωμένο, τον αναδεικνύει ανίκητο και απρόσβλητο κατά τις επιθέσεις του εχθρού και του αυξάνει καθημερινά την αγάπη και τον πόθο του Θεού.»

Αυτά λέει ο μακάριος Νικηφόρος, έχοντας κύριο σκοπό του, με την εξάσκηση της φυσικής αυτής μεθόδου να επιστρέψει ο νους από τη συνηθισμένη του περιπλάνηση και την αιχμαλωσία του και το ρεμβασμό του στην προσοχή. Με την προσοχή να συνδεθεί πάλι με τον εαυτό του και έτσι να ενωθεί με την προσευχή.

Και να κατεβαίνει από τότε στην καρδιά μαζί με αυτή την προσευχή και να παραμένει πάντοτε μέσα σ' αυτή· όπως παραγγέλλει και κάποιος άλλος από τους θεόσοφους Πατέρες, επεξηγώντας το παραπάνω απόσπασμα ως άνθρωπος που έλαβε πείρα της ιερής αυτής εργασίας και λέγοντας τα εξής.

Η φυσική μέθοδος με την εισπνοή από τη μύτη και την επίκληση του Κυρίου Ιησού Χριστού που τη συνοδεύει.

20. «Πρέπει να φανερώσομε κι αυτό στο φιλομαθή: Όταν γυμνάσομε το νου μας να κατεβαίνει στην καρδιά μαζί με την είσοδο του αέρα της αναπνοής, τότε θα μάθομε καθαρά ότι ο νους κατερχόμενος, δεν εισέρχεται εκεί πριν παρατήσει κάθε λογισμό και γίνει ενιαίος και γυμνός, κρατώντας μόνο την επίκληση του Κυρίου μας Ιησού Χριστού και τίποτε άλλο. Πάλι δε, όταν αναχωρήσει από εκεί και έρθει έξω, διασκορπίζεται και χωρίς να θέλει στη πολυδιασπασμένη μνήμη.»

Και ο ιερός Χρυσόστομος, όμοια με άλλους παλαιούς αγίους Πατέρες, παραγγέλλει να προσευχόμαστε στο όνομα του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας μέσα στην καρδιά, με αυτή την προσευχή: «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με»

21. Και ο Μέγας Χρυσόστομος λέει: «Σας παρακαλώ, αδελφοί, μην παραβείτε και μην καταφρονήσετε ποτέ τον κανόνα της προσευχής». Και παρακάτω: «Οφείλει ο μοναχός, είτε τρώει είτε πίνει είτε κάθεται είτε εκτελεί διακόνημα είτε βαδίζει στο δρόμο είτε κάνει ο,τιδήποτε, να κράζει ακατάπαυστα το «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με»».

Και παρακάτω: «Έτσι, το όνομα του Κυρίου Ιησού, κατεβαίνοντας στο βάθος της καρδιάς, θα ταπεινώσει το δράκοντα που έχει την κατοχή της καρδιάς και θα σώσει και θα ζωοποιήσει την ψυχή. Να επιμένεις λοιπόν αδιάκοπα στην επίκληση του ονόματος του Κυρίου Ιησού, για να καταπιεί η καρδιά τον Κύριο κι ο Κύριος την καρδιά και να γίνουν τα δύο ένα».

Και πάλι: «Μη χωρίζετε την καρδιά σας από το Θεό, αλλά να επιμένετε και να τη φυλάγετε πάντοτε μαζί με τη μνήμη του Κυρίου μας Ιησού Χριστού· ώσπου να φυτευτεί το όνομα του Κυρίου μέσα

στην καρδιά και τίποτε άλλο να μη σκέφτεται αυτή, για να δοξαστεί μέσα σας ο Χριστός».

Και πάλι για τη μνήμη του Ιησού μέσα στην καρδιά με την εισπνοή και με προσοχή

22. Γράφει και ο Ιωάννης της Κλίμακος: «Η μνήμη του Ιησού ας κολληθεί στην αναπνοή σου, και τότε θα εννοήσεις την ωφέλεια της ησυχίας». Και ο άγιος Ησύχιος: «Αν θέλεις στ' αλήθεια να καταντροπιάσεις τους λογισμούς και να ησυχάζεις ευχάριστα και να νήφεις μέσα στην καρδιά σου με ευκολία, ας κολληθεί η ευχή του Ιησού στην αναπνοή σου, και σε λίγες ημέρες θα δεις να γίνεται τούτο».

Εκείνος που θέλει να νήψει νοερά, και πιο πολύ ο αρχάριος, πρέπει να κάθεται στον καιρό της προσευχής σε ήσυχο και σκοτεινό δωμάτιο, για να συγκεντρώνονται έτσι από το μερισμό με τρόπο φυσικό ο νους και η διάνοια

23. Τα παραπάνω είναι θεσπισμένα από παλιά και από μεγάλους αγίους Πατέρες, όσα δηλαδή παρουσιάσαμε με μαρτυρίες σχετικά με το να προσευχόμαστε, να μελετούμε και να νήφομε με τη βοήθεια της εισπνοής μέσα στην καρδιά, με τη χάρη του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, του Υιού του Θεού, και με το άγιο και σωτήριο όνομά Του, και από Αυτόν να ζητούμε το έλεος.
Προσθέτομε όμως και τούτο· εκείνος που επιμελείται να νήφει νοερά μέσα στην καρδιά του, και μάλιστα ο αρχάριος, πρέπει να κάθεται, πάντοτε βέβαια αλλά ιδίως κατά τον ορισμένο καιρό της προσευχής, σε ήσυχη γωνιά και σκοτεινή, όπως μυσταγωγούν και παραγγέλλουν οι θείοι Πατέρες και διδάσκαλοι που έχουν πείρα αυτής της παμμακάριστης εργασίας.

Γιατί το βλέμμα και η όραση εκ φύσεως γίνονται πρόξενοι διασκορπισμού και διαμερισμού της διάνοιας προς τα ορώμενα και βλεπόμενα κι έτσι αυτή ενοχλείται και ποικίλλεται. Όταν όμως αυτή κλειστεί, όπως είπαμε, σε ήσυχο και σκοτεινό δωμάτιο, παύει να διαμερίζεται και να ποικίλλεται εξαιτίας της οράσεως και του βλέμματος.

Και έτσι ο νους, θέλοντας και μη, γαληνεύει από το μερισμό και συνηθίζει να μαζεύεται στον εαυτό του, όπως λέει ο Μέγας Βασίλειος: «Ο νούς που δε διασκορπίζεται στα έξω, ούτε διαχέεται εδώ κι εκεί στον κόσμο μέσω των αισθητηρίων, επιστρέφει στον εαυτό του».

Η απουσία ρεμβασμού χορηγείται στο νου πρώτα απ' όλα μέσω του Κυρίου μας Ιησού Χριστού και της επικλήσεως με πίστη μέσα στην καρδιά του αγίου ονόματός Του. Συντελεί δε κάπως και η φυσική μέθοδος της εισόδου με την εισπνοή μέσα στην καρδιά, και η παραμονή σε ήσυχο και σκοτεινό χώρο και τα παρόμοια

24. Και πριν από αυτά, ή μάλλον πριν απ' όλα, αυτό το αγώνισμα το κατορθώνει ο νους με τη βοήθεια της θείας χάρης, με τη μονολόγιστη καρδιακή καθαρή και αρρέμβαστη επίκληση του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, που γίνεται με πίστη, και όχι μόνο με την απλή φυσική μέθοδο της εισπνοής από τη μύτη που αναφέραμε ή με το κάθισμα σε ήσυχο και σκοτεινό χώρο —άπαγε!

Γιατί αυτά δεν τα επινόησαν οι θείοι Πατέρες για άλλο τίποτε, παρά για να βοηθήσουν κάπως στη συγκέντρωση της διάνοιας και στην επάνοδο στον εαυτό της από τη συνηθισμένη περιπλάνηση και στην προσοχή, όπως προείπαμε, μέσω των οποίων γεννιέται στο νου η συνεχής και καθαρή και αρρέμβαστη προσευχή, όπως λέει ο άγιος Νείλος: «Η προσοχή του νου που προσπαθεί να βρει προσευχή, θα βρει προσευχή. Γιατί η προσευχή περισσότερο από κάθε άλλο ακολουθεί την προσοχή. Γι' αυτό ας επιδιώξομε να αποκτήσομε την προσοχή.»

Αρκετά ως εδώ γι' αυτά. Εσύ τώρα, τέκνον, που θέλεις τη ζωή και ποθείς να δεις καλές μέρες(Ψαλμ. 33, 13) και να ζεις μέσα στο σώμα σαν να είσαι ασώματος, βάλε τη ζωή σου στον παρακάτω κανόνα και το μέτρο.

Πώς πρέπει να περνά ο ησυχαστής το διάστημα από το βράδυ ως το πρωί. Αρχή της λεπτομερειακής διδασκαλίας

25. Όταν δύει ο ήλιος, αφού επικαλεστείς τον υπεράγαθο και παντοδύναμο Κύριο Ιησού Χριστό να σε βοηθήσει, κάθισε σ' ένα σκαμνί σε ήσυχο και σκοτεινό κελί. Και αφού συγκεντρώσεις το νου

σου από την εξωτερική συνηθισμένη περιφορά και περιπλάνηση και τον ωθήσεις ήρεμα μέσα στην καρδιά με την εισπνοή, κράτησε την ευχή, δηλαδή το «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με».

Μαζί δηλαδή με την αναπνοή να εισάγεις ενωμένα κατά κάποιο τρόπο και τα λόγια της προσευχής, όπως λέει ο άγιος Ησύχιος: «Με την εισπνοή σου ένωσε τη νήψη και το όνομα του Ιησού, καθώς και αδιάκοπη μελέτη θανάτου και ταπείνωση. Γιατί ωφελούν πολύ και τα δύο».

Και μαζί με την ευχή και όσα άλλα είπαμε, να έχεις και τη μνήμη της κρίσεως και της ανταποδόσεως των αγαθών και των φαύλων πράξεων, θεωρώντας ολόψυχα τον εαυτό σου πιο αμαρτωλό απ' όλους τους ανθρώπους και πιο ακάθαρτο από τους ίδιους τους δαίμονες και συνεπώς ότι μέλλεις να κολάζεσαι αιώνια. Οποιοσδήποτε από τους παραπάνω λογισμούς σού προξενήσει κατάνυξη και πένθος και δάκρυα, σ' αυτόν να επιμένεις ώσπου να περάσουν μόνα τους.

Αν όμως δεν αξιώθηκες ακόμη να λάβεις τη δωρεά των δακρύων, αγωνίσου και παρακάλεσε ταπεινά να τα αποκτήσεις. Γιατί με αυτά καθαιρόμαστε από τα πάθη και τους μολυσμούς και αποκτούμε τα καλά και σωτήρια, όπως λέει ο Ιωάννης της Κλίμακος: «Όπως η φωτιά κατατρώει την καλαμιά, έτσι και το αγνό δάκρυ κάθε ακαθαρσία σωματική και ψυχική».

Και άλλος όσιος Πατέρας λέει: «Εκείνος που θέλει να αποβάλει τις κακίες, τις αποβάλλει με το κλάμα. Και εκείνος που θέλει να αποκτήσει τις αρετές, τις αποκτά με το κλάμα». Αν δεν έχεις κατάνυξη, να γνωρίζεις ότι έχεις κενοδοξία. Αυτή δεν αφήνει την ψυχή να νιώσει κατάνυξη. Αν πάντως δε σου έρθουν δάκρυα, κάθισε και πρόσεχε σ' αυτούς τους λογισμούς, μαζί με την ευχή, μία ώρα. Έπειτα σήκω και ψάλε με προσοχή το μικρό απόδειπνο.

Και πάλι κάθισε και συνέχισε την ευχή με όλη σου τη δύναμη, καθαρά και αρρέμβαστα, δηλαδή μακριά από κάθε φροντίδα και οποιοδήποτε λογισμό και οποιαδήποτε φαντασία με πολλή νηφαλιότητα, για μισή ώρα, σύμφωνα μ' εκείνον που λέει: «Εκτός από την αναπνοή και την τροφή, να αποξενωθείς κατά την ευχή απ' όλα τ' άλλα, αν θέλεις να μείνεις με μόνο το νου σου».

Έπειτα, αφού σφραγίσεις τον εαυτό σου με το σημείο του τιμίου και ζωοποιού Σταυρού, όμοια και το κρεβάτι σου, κάθισε σ' αυτό και φέρε στο νου σου τα μέλλοντα, τις απολαύσεις δηλαδή και τις τιμωρίες, και πόσο ρευστά και απατηλά είναι τα πρόσκαιρα, κι ακόμη και το αιφνίδιο και κοινό χρέος, δηλαδή το θάνατο και τη φρικτή εξέταση μετά το τέλος και προ του τέλους.Και αφού θυμηθείς με συντομία το σύνολο των αμαρτημάτων σου και ζητήσεις με θέρμη την άφεση και εξετάσεις με ακρίβεια πώς πέρασες την ημέρα, τότε ξάπλωσε κρατώντας και την ευχή, σύμφωνα μ' εκείνον που λέει: «Του Ιησού η μνήμη ας κοιμηθεί μαζί σου». Και κοιμήσου πέντε ή έξι ώρες· ή μάλλον, σύμφωνα με τη διάρκεια της νύχτας κοιμήσου κι εσύ το ανάλογο.

Πώς πρέπει να περνάς από τον όρθρο μέχρι το πρωί

26. Όταν ξυπνήσεις και δοξολογήσεις το Θεό και τον επικαλεστείς πάλι να σε βοηθήσει, άρχισε πρώτα το πρώτο έργο, δηλαδή να προσεύχεσαι στην καρδιά καθαρά και αρρέμβαστα, μέχρι μία ώρα. Γιατί την ώρα εκείνη ως επί το πλείστον ο νους είναι γαλήνιος και ατάραχος, αλλά και έχομε διαταχθεί να θυσιάζομε στο Θεό τα πρώτα και διαλεχτά(Εξ. 22, 29), δηλαδή όσο μπορούμε να ανυψώνομε αταλάντευτα την πρώτη σκέψη προς τον Κύριό μας Ιησού Χριστό, με καθαρή καρδιακή προσευχή.

Και λέει ο άγιος Νείλος: «Πραγματική προσευχή τελεί εκείνος που προσφέρει πάντοτε ολόκληρη την πρώτη του σκέψη στο Θεό». Ύστερα από αυτό ψάλε το Μεσονυκτικό. Αν δεν είσαι ακόμη στερεός για τελειότερη ησυχία, και γι' αυτό δεν μπορείς, όπως είπαμε, να κάνεις αρχή, ή και για άλλη ίσως αιτία, όπως πολλές φορές γίνεται στους αρχαρίους, και σπανιότερα και σ' εκείνους που έχουν προκόψει, αλλά δεν έχουν φτάσει ακόμη στην τελειότητα —γιατί οι τέλειοι τα πάντα

μπορούν χάρη στο Χριστό που τους ενδυναμώνει(Φιλιπ. 4, 13)—, τότε κάνε το εξής.

Αφού σηκωθείς από τον ύπνο και όσο μπορείς διώξεις τη νύστα, ψάλε πρώτα το Μεσονυκτικό με όλη σου την προσοχή και τη φρόνηση· έπειτα κάθισε και προσευχήσου στην καρδιά σου καθαρά και αρρέμβαστα, όπως είπαμε, μία ώρα, ή μάλλον όσο σου δώσει ο Δοτήρας όλων των αγαθών. Γιατί λέει ο Ιωάννης της Κλίμακος: «Κατά τη νύχτα, να ασχολείσαι το πιο πολύ με την προσευχή, λίγο με την ψαλμωδία.

Την ημέρα πάλι να ετοιμάζεσαι κατά τη δύναμή σου». Αν όμως παρ' όλον αυτόν τον αγώνα σου σε κυριεύει ακόμη η ολιγωρία και η ακηδία και είναι θολός ο νους σου από κάποιο περιστατικό, σήκω όπως ξέρεις και εξακολούθησε την ευχή. Κατόπιν, αφού καθίσεις, προσπάθησε να προσευχηθείς όπως προείπαμε, φροντίζοντας πάντοτε να πλησιάζεις τον καθαρό Θεό με καθαρή προσευχή. Έπειτα σήκω, ψάλε με συναίσθηση τον εξάψαλμο, τον πεντηκοστό ψαλμό και κανόνα όποιον θέλεις.

Έπειτα κάθισε και μένοντας άγρυπνος κάνε προσευχή ειλικρινή μισή ώρα. Και πάλι σήκω και ψάλε τους αίνους, τη συνηθισμένη δοξολογία, την πρώτη Ώρα και κατόπιν κάνε απόλυση. Εκείνα που λες με τα χείλη σου να τα λες τόσο, ώστε μόλις να τ' ακούς ο ίδιος· επειδή έχομε εντολή και «καρπούς χειλέων» να προσφέρομε στο Θεό(Εβρ. 13, 15). Και να ευχαριστείς με όλη την ψυχή και τη διάνοια τον φιλάνθρωπο Κηδεμόνα, τον πάνσοφο Θεό μας, που μας αξίωσε με το άπειρο έλεός Του να περάσομε εύκολα το πέλαγος της νύχτας και να αντικρίσομε το χαρούμενο στάδιο της παρούσας ημέρας. Και επίσης να τον παρακαλείς θερμά να μας αξιώσει να διέλθομε χωρίς κλυδωνισμούς και την ασέληνη και άγρια καταιγίδα των δαιμόνων και των παθών και να μας ελεήσει.

Πώς πρέπει να περνάς από το πρωί μέχρι την ώρα τον φαγητού

27. Από το πρωί μέχρι την ώρα του φαγητού, αφού αναθέσεις ολότελα τον εαυτό σου όλο σε όλο το Θεό και αφού τον παρακαλέσεις με συντετριμμένη καρδιά να σε βοηθήσει που είσαι ασθενής και ράθυμος και άβουλος, να περάσεις κατά το δυνατόν με καθαρή και αρρέμβαστη καρδιακή προσευχή. Κατά την ανάγνωση, να διαβάζεις όρθιος το καθορισμένο τμήμα από το Ψαλτήρι, τον Απόστολο και το άγιο Ευαγγέλιο· το ίδιο να κάνεις και στις ευχές προς τον Κύριό μας Ιησού Χριστό και την Υπέραγνη Θεοτόκο. Στις υπόλοιπες αναγνώσεις των αγίων Γραφών, ας είσαι καθιστός. Έπειτα από αυτά ψάλε με συναίσθηση τις συνηθισμένες Ώρες, οι οποίες καθορίστηκαν με πολλή σοφία από τους Πατέρες της Εκκλησίας. Και διώχνε με όλη τη δύναμη της ψυχής σου την αργία, που είναι δάσκαλος κάθε κακίας, όπως επίσης και τα πάθη και τις αφορμές τους, κι ας φαίνονται μικρές και αβλαβείς.

Προφύλαξη από την αργία. Είναι αναγκαίο να τηρεί και ο ησυχαστής την εκκλησιαστική τάξη

28. Λέει ο άγιος Ισαάκ: «Να φυλάγεστε, αγαπητοί, από την αργία, γιατί σ' αυτήν είναι κρυμμένος σίγουρος θάνατος. Χωρίς την αργία δεν πέφτει ο μοναχός στα χέρια των δαιμόνων που προσπαθούν να τον αιχμαλωτίσουν. Δε θα μας καταδικάσει εκείνη την ημέρα ο Θεός για την παράλειψη των ψαλμών ή της προσευχής, αλλά επειδή όταν τ' αμελήσομε ανοίγει ο δρόμος στους δαίμονες· κι αυτοί, όταν βρουν χώρο και μπουν μέσα και κλείσουν τις θύρες των νοερών οφθαλμών μας, τότε θα μας γεμίσουν τυραννικά και ακάθαρτα με όλα εκείνα τα κακά, που κάνουν όσους τα πράττουν υπεύθυνους στη θεία απόφαση για φοβερή τιμωρία.

Και υποδουλωνόμαστε στους εχθρούς, επειδή εγκαταλείψαμε τα μικρά έργα, τα οποία είναι άξια κάθε φροντίδας για το Χριστό, όπως λένε και οι σοφότατοι Άγιοι, ότι όποιος δεν υποτάσσει το θέλημά του στο Θεό, θα υποταχθεί στον αντίδικο διάβολο. Ώστε αυτά που σου φαίνονται μικρά, θα λογαριαστούν σαν τείχη που προφυλάγουν από εκείνους που μας αιχμαλωτίζουν.

Η τέλεση τούτων ορίστηκε σοφά με αποκάλυψη του Πνεύματος από τους υπεύθυνους για την τάξη της Εκκλησίας να γίνεται μέσα στο κελί, για τη φύλαξη της ζωής μας· ενώ η αθέτησή τους θεωρείται από τους άσοφους χωρίς σημασία και δεν υπολογίζουν τη ζημία που παθαίνουν. Γι'

αυτούς, και η αρχή της μοναχικής ζωής και το μέσον είναι ασύδοτη ελευθερία, που είναι μητέρα των παθών. Είναι καλύτερο ν' αγωνιστεί κανείς να μην εγκαταλείψει τα μικρά, παρά να δώσει τόπο στην αμαρτία από το κενό που άφησαν. Γιατί το τέλος αυτής της άκαιρης ελευθερίας είναι σκληρή δουλεία».

Και αλλού γράφει: «Πόσο γλυκές φαίνονται οι αφορμές των παθών! Τα πάθη μπορεί κανείς κάποτε να τα κόψει, και με την απομάκρυνσή τους μένει γαλήνιος και χαίρεται που τα έπαψε· από τις αιτίες όμως των παθών δεν μπορεί εύκολα να ελευθερωθεί. Γι' αυτό πειραζόμαστε χωρίς να θέλομε. Με τα πάθη λυπούμαστε, θέλομε όμως να μένουν μέσα μας οι αφορμές τους· τις αμαρτίες δεν τις επιθυμούμε, αλλά δεχόμαστε με ηδονή τις αφορμές που τις προξενούν.

Γι' αυτό οι δεύτερες γίνονται αιτία των πρώτων. Όποιος αγαπά τις αφορμές των παθών, αυτός και χωρίς να θέλει είναι υποχείριος και δούλος των παθών. Όποιος μισεί τις αμαρτίες του, τις σταματά· όποιος τις εξομολογείται, θα επιτύχει την άφεση. Είναι αδύνατο να ελευθερωθεί κανείς από την έξη της αμαρτίας, πριν δημιουργηθεί μέσα του έχθρα εναντίον της· και είναι αδύνατο να επιτύχει τη συγχώρηση, πριν εξομολογηθεί τα αμαρτήματά του.

Γιατί η έχθρα αυτή είναι αιτία αληθινής ταπεινώσεως, και η εξομολόγηση είναι αιτία κατανύξεως, η οποία πηγάζει στην καρδιά από την αισχύνη». Και αλλού λέει: «Δεν υπάρχει αμαρτία που δε συγχωρείται, παρά αυτή για την οποία δε μετανοείς». Γι' αυτά όμως είπαμε αρκετά. Εσύ τώρα, αφού ψάλεις τις Ώρες που είπαμε, φάγε, κρατώντας κατά το φαγητό και την ευχή ώστε έτσι ν' αποκτήσεις την έξη, με τη δύναμη της χάρης, να προσεύχεσαι αδιάλειπτα σύμφωνα με την εντολή(Α΄ Θεσ. 5, 17).

Αλλά ο λόγος για την τροφή που συντηρεί το σώμα με την ανέκφραστη σοφία του Δημιουργού, ας περιμένει. Ας προταχθεί ο λόγος για την τροφή που συγκρατεί και ζωοποιεί την ψυχή, η οποία είναι, κατά τους Αγίους, η ιερή και θεοποιός προσευχή. Και πολύ σωστά, αφού η ψυχή είναι ανώτερη από το σώμα.

Συνέχεια στα περί προσευχής. Πρέπει να προσευχόμαστε πάντοτε

29. Όπως το σώμα μας, όταν δεν έχει ψυχή, είναι νεκρό και βρωμερό, έτσι και η ψυχή αν δεν κινεί τον εαυτό της στην προσευχή, είναι νεκρή και άθλια και βρωμερή. Και ότι πρέπει να νομίζομε πιο οδυνηρό από κάθε θάνατο τη στέρηση της προσευχής, μας διδάσκει ο μέγας Δανιήλ ο προφήτης, που προτίμησε να καταδικαστεί σε θάνατο παρά να στερηθεί και για μια στιγμή την προσευχή(Δαν. 6, 10 κ.ε.).

Μας διδάσκει ακόμη ορθά και ο θείος Χρυσόστομος: «Κάθε ένας που προσεύχεται, συνομιλεί με το Θεό. Πόσο μεγάλο είναι να συνομιλεί ο άνθρωπος με το Θεό, κανείς δεν το αγνοεί, αλλά και κανείς δε θα μπορέσει να παραστήσει με λόγο αυτή την τιμή. Γιατί αυτή η τιμή είναι ανώτερη και από τη μεγαλοπρέπεια των Αγγέλων».

Ακόμη: «Η προσευχή είναι κοινό έργο Αγγέλων και ανθρώπων, και δε χωρίζει τίποτε τους Αγγέλους από τους ανθρώπους, σχετικά με την προσευχή. Αυτή σε χωρίζει από τα άλογα ζώα, αυτή σε ενώνει με τους Αγγέλους. Και γρήγορα κανείς θα μετατεθεί στο βίο, την πολιτεία, τον τρόπο ζωής, την τιμή, την ευγένεια, τη σοφία και τη σύνεση των Αγγέλων, αν φροντίζει όλη του τη ζωή να σχολάζει στις προσευχές και στη λατρεία του Θεού».

Και ακόμη: «Όταν ο διάβολος δει την ψυχή θωρακισμένη με αρετές, δεν τολμά να την πλησιάσει, γιατί φοβάται την ισχύ και τη δύναμη που τις δίνουν οι προσευχές, οι οποίες τρέφουν την ψυχή περισσότερο απ' ό,τι οι τροφές το σώμα».

Και ακόμη: «Οι προσευχές είναι νεύρα της ψυχής· γιατί όπως το σώμα συγκρατείται και συναρμόζεται και στέκεται και ζει και στηρίζεται με τα νεύρα, κι αν κανείς τα κόψει, διαλύει όλη την αρμονία του σώματος, έτσι και οι ψυχές συναρμόζονται και στέκονται και τρέχουν εύκολα το δρόμο της ευσέβειας με τις άγιες προσευχές.

Αν στερήσεις τον εαυτό σου από την προσευχή, είναι το ίδιο σαν να βγάλεις το ψάρι από το νερό. Όπως δηλαδή για το ψάρι το νερό είναι η ζωή του, έτσι και για σένα η προσευχή. Με αυτήν μπορείς

να διασχίσεις τον αέρα, όπως το ψάρι το νερό, να ανεβείς στους ουρανούς και να πλησιάσεις το Θεό».

Ακόμη: «Η προσευχή και η δέηση κάνουν τους ανθρώπους ναούς Θεού. Όπως ο χρυσός, οι πολύτιμοι λίθοι και τα μάρμαρα κάνουν τα παλάτια των βασιλέων, έτσι και η προσευχή κάνει τους ανθρώπους ναούς του Χριστού. Τί λοιπόν μεγαλύτερο εγκώμιο μπορεί να γίνει για την προσευχή, από το ότι κάνει τους ανθρώπους ναούς του Θεού; Εκείνος που δεν τον χωρούν οι ουρανοί, Αυτός εισέρχεται στην ψυχή που ζει με προσευχές».

Ακόμη: «Και από αυτό μπορεί κανείς να δει την δύναμη των αγίων προσευχών, ότι ο Παύλος που έτρεχε σ' όλη την οικουμένη σαν να είχε φτερά, και είχε σπίτι του τη φυλακή υπομένοντας μαστιγώσεις, σέρνοντας την αλυσίδα και ζώντας μέσα σε αίματα και κινδύνους, αυτός που έδιωχνε δαίμονες και ανάσταινε νεκρούς και θεράπευε ασθένειες, δε στηρίχθηκε σε κανένα από αυτά για τη σωτηρία των ανθρώπων, αλλά περιχαράκωνε την ψυχή του με τις προσευχές. Έτσι, μετά τα θαύματα που έκανε και την ανάσταση των νεκρών, έτρεχε στις προσευχές, όπως ένας αθλητής στην παλαίστρα για το στεφάνι.

Γιατί η προσευχή είναι ο χορηγός και της αναστάσεως των νεκρών και όλων των άλλων. Όποια δύναμη έχουν τα νερά στα δένδρα, αυτήν έχουν οι προσευχές στη ζωή των Αγίων». Ακόμη: «Η προσευχή είναι αφορμή της σωτηρίας, πρόξενος της αθανασίας, ακλόνητο τείχος της Εκκλησίας, απόρθητο καταφύγιο, φοβερό στους δαίμονες, σωτήριο σε μας τους ευσεβείς». Ακόμη: «Όπως, όταν σε κάποια πόλη μπαίνει μία βασίλισσα, ακολουθεί κατ' ανάγκην μαζί της όλος ο πλούτος, έτσι και η προσευχή· όταν μπαίνει στην ψυχή, μπαίνει μαζί της και κάθε αρετή». Ακόμη: «Ό,τι είναι το θεμέλιο για το σπίτι, αυτό είναι για την ψυχή η προσευχή.

Και πρέπει αυτήν πρώτη να στήσομε σαν βάση και ρίζα στην ψυχή, κι εκεί επάνω να κτίζομε πρόθυμα τη σωφροσύνη και την πρόνοια των φτωχών και όλους τους νόμους του Χριστού». Ακόμη: «Η πρόθυμη προσευχή είναι φως της διάνοιας και της ψυχής, φως άσβηστο και αδιάκοπο. Γι' αυτό ο πονηρός βάζει μέσα στο νου μας ολόκληρο συρφετό λογισμούς· κι εκείνα που ποτέ δε σκεφτήκαμε, τα μαζεύει στην ώρα της προσευχής και τα χύνει πάνω στην ψυχή μας». Και ακόμη: «Η προσευχή είναι μεγάλο όπλο, μεγάλη ασφάλεια».

Ο δε Θεολόγος Γρηγόριος λέει: «Καλύτερα να θυμάσαι το Θεό παρά να αναπνέεις». Και πάλι: «Να σκέφτεσαι το Θεό πιό συνεχώς κι από το να αναπνέεις». Και ο άγιος Ισαάκ: «Χωρίς αδιάλειπτη προσευχή δεν μπορείς να πλησιάσεις το Θεό. Αν μετά τον κόπο της προσευχής αφήσεις το νου σου να φροντίζει γι' άλλα πράγματα, προκαλείς διασκορπισμό της διάνοιας. Κάθε προσευχή όπου δεν κοπιάζει το σώμα και δε συνθλίβεται η καρδιά, είναι νεκρή αποβολή· γιατί η προσευχή αυτή είναι χωρίς ψυχή».

Και ο Ιωάννης της Κλίμακος γράφει: «Η προσευχή στην ουσία της είναι συνομιλία και ένωση ανθρώπου και Θεού· στην ενέργειά της είναι διατήρηση του κόσμου, συμφιλίωση με το Θεό, μητέρα των δακρύων αλλά και θυγατέρα, συγχώρηση των αμαρτιών, γέφυρα πάνω από τους πειρασμούς, τείχος ανάμεσα σε μας και τις θλίψεις, συντριβή των πολέμων, έργο των Αγγέλων, τροφή όλων των ασωμάτων, μέλλουσα ευφροσύνη, απεριόριστη εργασία, πηγή των αρετών, πρόξενος των χαρισμάτων, προκοπή αόρατη, τροφή της ψυχής, φωτισμός του νου, τσεκούρι που κόβει την απόγνωση, απόδειξη της ελπίδας στο Θεό, λύτρωση από τη λύπη, πλούτος των μοναχών, θησαυρός των ησυχαστών, περιορισμός του θυμού, καθρέφτης της προκοπής, φανέρωση της εκτάσεως της αρετής, φανέρωση της πνευματικής καταστάσεως, αποκάλυψη των μελλόντων, σημείο δόξας. Η προσευχή γι' αυτόν που προσεύχεται πραγματικά, είναι δικαστήριο και κριτήριο και βήμα του Κυρίου, πριν από το μελλοντικό βήμα».

Και αλλού: «Η προσευχή δεν είναι τίποτε άλλο, παρά αποξένωση από τον ορατό και αόρατο κόσμο». Και ο άγιος Νείλος λέει: «Αν έχεις πόθο να προσευχηθείς, απαρνήσου τα πάντα, για να κληρονομήσεις το παν. Προσευχή είναι η ανύψωση του νου προς το Θεό. Η προσευχή είναι συναναστροφή του νου με το Θεό. Όπως το ψωμί είναι τροφή του σώματος και η αρετή της ψυχής, έτσι και του νου τροφή είναι η πνευματική προσευχή». Και αυτά έτσι είναι. Καιρός τώρα να

μιλήσομε και για τη σωματική δίαιτα, για το βάρος, την ποσότητα και την ποιότητά της, με όση συντομία μπορούμε.

Η σωματική δίαιτα, πώς δηλαδή πρέπει να τρέφεται ο ησυχαστής

30. Λέει η Γραφή: «Άνθρωπε, το ψωμί σου θα το τρως με το ζύγι και το νερό σου θα το πίνεις με μέτρο»(Ιεζ. 4, 10 -11), επειδή αυτά είναι αρκετά για να ζει ο κατά Θεόν αγωνιζόμενος. Αν δε δώσεις αίμα, λέει κάποιος, δεν πρόκειται να λάβεις πνεύμα. Λέει και ο μέγας Παύλος: «Ταλαιπωρώ σκληρά το σώμα μου και το μεταχειρίζομαι σαν δούλο, μήπως, ενώ έχω κηρύξει σε άλλους, κριθώ ο ίδιος ακατάλληλος»(Α΄ Κορ. 9, 27).
Και ο θείος Δαβίδ: «Αδυνάτισαν τα γόνατά μου από τη νηστεία και η όψη μου αλλοιώθηκε με τη στέρηση του λαδιού»(Ψαλμ. 108, 24). Και ο Θεολόγος: «Με τίποτε άλλο δεν ευαρεστείται τόσο ο Θεός, όσο με την κακοπάθεια, και στα δάκρυα ανταποδίδει το έλεός Του».

Και ο άγιος Ισαάκ: «Όπως η μητέρα φροντίζει για το παιδί της, έτσι και ο Χριστός φροντίζει για σώμα που κακοπαθεί, και είναι πάντοτε κοντά στο σώμα αυτό. Σε κοιλιά γεμάτη δεν υπάρχει γνώση των μυστηρίων του Θεού. Όπως σ’ εκείνους που σπέρνουν με δάκρυα ακολουθούν τα δεμάτια της αγαλλιάσεως(Ψαλμ. 125, 5), έτσι ακολουθεί χαρά στην κακοπάθεια για το Θεό. Μακάριος όποιος έκλεισε το στόμα του σε κάθε τί το ηδονικό που τον χωρίζει από τον Κτίστη του».

Και αλλού: «Με μακρούς πειρασμούς από δεξιά και από αριστερά και αφού δοκίμασα τον εαυτό μου και στους δύο αυτούς τρόπους και δέχτηκα αμέτρητες πληγές από τον εχθρό και αξιώθηκα συχνά μεγάλη κρυφή βοήθεια από το Θεό, απέκτησα πείρα μέσα στα πολλά χρόνια και τη δοκιμασία, και με τη χάρη του Θεού έμαθα τούτα: ότι η βάση όλων των αγαθών και η ανάκληση της ψυχής από την αιχμαλωσία του εχθρού και ο δρόμος που οδηγεί στο φως και στη ζωή, είναι αυτοί οι δύο τρόποι· να περιορίσει κανείς τον εαυτό του σε ένα τόπο και να νηστεύει πάντοτε, να κανονίσει δηλαδή τον εαυτό του σοφά και συνετά έτσι που να έχει εγκράτεια της κοιλιάς, αμετακίνητη παραμονή στην ησυχία και αδιάλειπτη σχολή και μελέτη του Θεού.

Από εδώ προέρχεται η υποταγή των αισθήσεων· από εδώ η νήψη του νου· από εδώ εξημερώνονται τα άγρια πάθη που κινούνται μέσα στο σώμα· από εδώ προέρχεται η πραότητα των λογισμών από εδώ οι διάφορες φωτεινές κινήσεις της διάνοιας· από εδώ η σπουδή προς τα ιερά έργα της αρετής· από εδώ τα υψηλά και λεπτά νοήματα· από εδώ τα άμετρα δάκρυα που χύνονται κάθε ώρα και η μνήμη του θανάτου· από εδώ η καθαρή σωφροσύνη, η οποία απέχει ολότελα από κάθε φαντασία που πειράζει τη διάνοια· από εδώ η οξυδέρκεια και η οξύτητα της γνώσεως όσων βρίσκονται μακριά· από εδώ πηγάζουν τα βαθύτερα μυστικά νοήματα, τα οποία εννοεί η διάνοια με τη δύναμη των θείων λόγων και οι εσώτερες κινήσεις που γίνονται μέσα στην ψυχή και η διαφορά και η διάκριση των πονηρών πνευμάτων από τις αγγελικές Δυνάμεις, και των αληθινών οράσεων από τις μάταιες φαντασίες.

Από εδώ ο φόβος των οδών που κρύβει το πέλαγος της διάνοιας, ο οποίος κόβει τη ραθυμία και την αμέλεια, και η φλόγα του ζήλου η οποία καταπατεί κάθε κίνδυνο και ξεπερνάει κάθε φόβο, και η θέρμη η οποία καταφρονεί και σβήνει από τη διάνοια κάθε επιθυμία και προξενεί λησμοσύνη κάθε μνήμης των προσκαίρων που περνούν μαζί με τα άλλα.

Και με λίγα λόγια, από εδώ προέρχεται η ελευθερία του ανθρώπου του αληθινού και η χαρά της ψυχής και η ανάσταση και η ανάπαυση στη βασιλεία των ουρανών μαζί με το Χριστό. Αν όμως κανείς δείξει αμέλεια για τα δύο αυτά, ας γνωρίζει ότι δε ζημιώνει μόνο τον εαυτό του απ’ όλα όσα είπαμε, αλλά κλονίζει και το θεμέλιο όλων των αρετών με την καταφρόνηση των δύο τούτων αρετών. Και όπως οι δύο αυτές αρετές μέσα στην ψυχή είναι αρχή και κεφαλή της θείας εργασίας, και θύρα και δρόμος προς τον Χριστό, αν τις φυλάει κανείς και επιμένει σ’ αυτές, έτσι και αν τις εγκαταλείψει και αποσκιρτήσει από αυτές, καταντά στα δύο αντίθετα, δηλαδή να γυρίζει εδώ κι εκεί και να γαστριμαργεί ανεπίτρεπτα».

Και αλλού λέει: «Εκείνοι οι οποίοι στην αρχή του μοναχικού βίου τους είναι ράθυμοι και χαύνοι, δειλιάζουν και ταράζονται όχι μόνον ακούγοντας αυτούς τους αγώνες, αλλά κι από ήχο φύλλων των δένδρων, και νικιούνται από μικρή ανάγκη και από το φόβο της πείνας και από ελαφριά ασθένεια και απαρνούνται την άσκηση και γυρίζουν πίσω.

Οι αληθινοί όμως και άξιοι αγωνιστές δε χορταίνουν μήτε τα χόρτα και τα λάχανα, ούτε, αν και ζουν από ρίζες ξερών χόρτων, καταδέχονται να φάνε τίποτε πριν από την κανονισμένη ώρα, αλλά και κοιμούνται στο έδαφος ενώ το σώμα έχει ατονία και τρέμει και τα μάτια τους θολώνουν από την υπερβολική εξάντληση του σώματος.

Και αν ακόμη από την αδυναμία πλησιάσουν το θάνατο, ούτε τότε υποχωρούν ώστε να νικηθούν και να πέσουν, λόγω της ρωμαλέας προαιρέσεώς τους. Γιατί ποθούν και επιθυμούν να βιάσουν τον εαυτό τους για την αγάπη του Θεού, και προτιμούν να κοπιάζουν για την αρετή παρά να έχουν την πρόσκαιρη ζωή και κάθε ανάπαυση που αυτή προσφέρει.

Και όταν τους επιτεθούν οι πειρασμοί, περισσότερο χαίρονται, γιατί με αυτούς τελειοποιούνται, δηλαδή γίνονται τέλειοι. Ούτε πάλι από τους μεγάλους κόπους που δοκιμάζουν κλονίζονται καθόλου στην αγάπη του Θεού, αλλά έως ότου φύγουν από τη ζωή είναι πρόθυμοι να δεχτούν με γενναιότητα τους πειρασμούς και δεν τους αποφεύγουν, γιατί με αυτούς γίνονται τέλειοι».

Αυτούς λοιπόν και τους ομοίους τους ακολουθώντας κι εμείς, αλλά και πειθαρχώντας σ' Εκείνον που είπε: «Βάδιζε τη βασιλική οδό και μην παρεκκλίνεις δεξιά ή αριστερά»(Αρ. 20, 17), σου προβάλλομε έναν τύπο και κανόνα μεσότητας, ο οποίος περιλαμβάνει τον παρακάτω όρο.

Πώς πρέπει να τρέφεται ο αγωνιζόμενος τη Δευτέρα, την Τετάρτη και την Παρασκευή

31. Τρεις ημέρες την εβδομάδα, τη Δευτέρα, Τετάρτη και Παρασκευή, τρώγε πάντοτε το απόγευμα, δηλαδή μιά φορά την ημέρα. Να τρως έξι ουγγιές ψωμί, ξηρά τροφή με εγκράτεια, και νερό έως τρία ή τέσσερα ποτήρια αν θέλεις, ακολουθώντας τον 69ο κανόνα των Αγίων Αποστόλων που παραγγέλλει: «Αν ένας επίσκοπος ή πρεσβύτερος ή διάκονος ή αναγνώστης ή ψάλτης δε νηστεύει την αγία Τεσσαρακοστή του Πάσχα ή την Τετάρτη ή την Παρασκευή, να καθαιρείται, εκτός αν εμποδίζεται από σωματική ασθένεια. Αν είναι λαϊκός, να αφορίζεται». Η νηστεία της Δευτέρας βέβαια καθορίστηκε αργότερα από τους θείους Πατέρες.

Πώς πρέπει να τρέφεσαι την Τρίτη και την Πέμπτη

32. Την Τρίτη και την Πέμπτη τρώγε δύο φορές την ημέρα. Και στο γεύμα να τρως έξι ουγγιές ψωμί και φαγητό μαγειρευτό με εγκράτεια και λίγη ξηρά τροφή. Να πίνεις και κρασί νερωμένο, αν χρειάζεσαι, μέχρι τρία ή τέσσερα ποτήρια. Το βράδυ, τρεις ουγγιές ψωμί και λίγη ξηρά τροφή ή τίποτε φρούτα, και κρασί ανακατωμένο με νερό ένα ποτήρι ή το πολύ δύο, αν διψάς πολύ· γιατί πολύ βοηθεί η δίψα στα δάκρυα μαζί με την αγρυπνία, όπως λέει ο Ιωάννης της Κλίμακος: «Η δίψα και η αγρυπνία πίεσαν την καρδιά· και με την πίεση αυτή η καρδιά ανάβλυσε δάκρυα».

Και ο άγιος Ισαάκ: «Δίψασε για το Θεό, για να σε χορτάσει με την αγάπη Του». Αν όμως προτιμάς και αυτές τις δύο ημέρες να τρως μία φορά, θα πράξεις άριστα, αφού η νηστεία και η εγκράτεια είναι πρώτη και μητέρα και ρίζα και πηγή και θεμέλιο όλων των καλών. Λέει και κάποιος εθνικός: «Διάλεξε βίο άριστο, και η συνήθεια θα τον κάνει γλυκύ».

Και ο Μέγας Βασίλειος: «Όπου υπάρχει προαίρεση, δεν υπάρχει κανένα εμπόδιο».

Και άλλος θεοφόρος Πατέρας λέει: «Αρχή της καρποφορίας είναι το άνθος, και αρχή της πρακτικής η εγκράτεια».

Αλλά αυτά και τα παρακάτω ίσως φανούν δύσκολα σε μερικούς, ακόμη και αδύνατα. Εκείνος όμως

που συλλογίζεται τον καρπό που προέρχεται από αυτά και έχει στο νου του τί μεγάλη δόξα γεννούν, θα τα κρίνει εύκολα και με τη βοήθεια του Κυρίου μας Ιησού Χριστού και με τη δική του επιμέλεια κατά το δυνατόν, θα διακηρύξει και με λόγια και με έργα ότι είναι ευκολότατα και θα επιβεβαιώσει την αλήθεια τους.

Λέει και ο άγιος Ισαάκ: «Ψωμί φτωχικό από τραπέζι αγνού ανθρώπου, εξαγνίζει από κάθε πάθος την ψυχή όποιου το τρώει. Από το τραπέζι εκείνων που νηστεύουν και αγρυπνούν και κοπιάζουν εν Κυρίω, πάρε για τον εαυτό σου φάρμακο ζωής και σήκωσε την ψυχή σου από τη νέκρωσή της· γιατί ο Αγαπημένος κάθεται ανάμεσά τους και αγιάζει τις τροφές, και την πικρία της κακοπάθειάς τους τη μεταβάλλει στην ανείπωτη γλυκύτητά Του, ενώ οι πνευματικοί και επουράνιοι υπηρέτες Του επισκιάζουν αυτούς και τις άγιες τροφές τους. Η ευωδία του νηστευτή είναι γλυκύτατη και η συνάντησή του ευφραίνει τις καρδιές εκείνων που έχουν διάκριση. Είναι αγαπητός στο Θεό ο τρόπος ζωής του εγκρατούς».

Πώς πρέπει να τρέφεσαι το Σάββατο. Για τις αγρυπνίες, και πώς πρέπει να τρως κατ' αυτές

33. Κάθε Σάββατο, πλην του Μεγάλου, πρέπει να τρως δύο φορές, όπως ορίσαμε για την Τρίτη και την Πέμπτη. Τούτο για τη διάταξη των ιερών Κανόνων και επειδή πρέπει να κάνεις αγρυπνία όλες τις Κυριακές του χρόνου, εκτός από της Τυροφάγου ή αν υπάρχει κοντά αγρυπνία των μεγάλων δεσποτικών εορτών ή κανενός πολύ μεγάλου Αγίου, οπότε να κάνεις εκείνη και να αφήσεις την αγρυπνία της Κυριακής.

Είτε έτσι όμως είτε αλλιώς, να τρως δύο φορές τα Σάββατα. Είναι ωφέλιμο να βιάζεις πάντοτε τον εαυτό σου στην εργασία της νυκτερινής αγρυπνίας. Γι' αυτό αν τύχει αγρυπνία μέσα στην εβδομάδα, είναι πάρα πολύ ωφέλιμο να κάνεις και την αγρυπνία της Κυριακής, και θα επακολουθήσει για σένα αμέσως μεγάλο κέρδος. Ή μάλλον, όπως λέει η Γραφή, έτσι θ' ανατείλει πρώιμα το φως σου και θα φανεί γρήγορα μπροστά σου η υγεία σου(Ησ. 58, 8).

Ο άγιος Ισαάκ επίσης λέει: «Σε κάθε αγώνα κατά της αμαρτίας και της επιθυμίας η αρχή είναι ο κόπος της αγρυπνίας και της νηστείας, και μάλιστα για κείνον που πολεμά εναντίον της αμαρτίας που είναι μέσα μας. Και αυτό είναι το σημάδι του μίσους της αμαρτίας και της επιθυμίας της σ' όσους παλεύουν σ' αυτόν τον αόρατο πόλεμο. Όλες σχεδόν οι προσβολές των παθών αρχίζουν να ελαττώνονται με τη νηστεία.

Κοντά σ' αυτήν, η νυκτερινή αγρυπνία βοηθά στην άσκηση. Εκείνος που σε όλη του τη ζωή αγαπά τη συντροφιά αυτού του ζεύγους, γίνεται φίλος της σωφροσύνης. Όπως αρχή όλων των κακών είναι η ικανοποίηση της κοιλιάς, καθώς και η αποχαύνωση από τον ύπνο η οποία ανάβει την επιθυμία της πορνείας, έτσι ο άγιος δρόμος του Θεού και το θεμέλιο κάθε αρετής είναι η νηστεία και η αγρυπνία και η εγρήγορση κατά τη λατρεία του Θεού».

Και πάλι: «Στην ψυχή που στιλβώθηκε με τη μνήμη του Θεού και την ακοίμητη αγρυπνία νύχτα και ημέρα, εκεί ο Κύριος για ασφάλειά της βάζει νεφέλη να τη σκεπάζει την ημέρα και πύρινο στύλο να τη φωτίζει τη νύχτα(Εξ. 13, 21-22) και φως θα λάμψει μέσα στο πυκνό σκοτάδι της».Ακόμη: «Διάλεξε για τον εαυτό σου εργασία τρυφής, τη συνεχή δηλαδή αγρυπνία τις νύχτες, με την οποία οι Πατέρες ξεντύθηκαν τον παλαιό άνθρωπο και αξιώθηκαν να ανακαινιστεί ο νους τους. Αυτές τις ώρες αισθάνεται η ψυχή την αθάνατη εκείνη ζωή· και με την αίσθηση αυτή αποβάλλει το σκότος των παθών και δέχεται το Άγιο Πνεύμα».Και πάλι: «Τίμησε την εργασία της αγρυπνίας για να βρει η ψυχή σου παρηγοριά. Μη νομίσεις, άνθρωπε, ότι σε όλη την πνευματική εργασία των μοναχών υπάρχει κάτι μεγαλύτερο από τη νυκτερινή αγρυπνία. Μοναχό που μένει στην αγρυπνία με διάκριση του νου του, μην τον νομίσεις ότι είναι από σάρκα· αυτό το έργο αληθινά χαρακτηρίζει τους Αγγέλους. Ψυχή που κοπιάζει στην αγγελική εργασία της αγρυπνίας, θ' αποκτήσει μάτια χερουβικά που θα ατενίζουν διαρκώς και θα βλέπουν την επουράνια θεωρία».

Να περνάς τις αγρυπνίες σου με προσευχή, ψαλμωδία και ανάγνωση, καθαρά, αρρέμβαστα και με

κατάνυξη, μόνος ή με αγαπητή και ομότροπη συνοδία. Ύστερα από κάθε αγρυπνία, να ενισχύεις λίγο το σώμα σου από τον κόπο με φαγητό και ποτό όπως στο δείπνο. Ήτοι, φάγε τρεις ουγγιές ψωμί και κάποιο ξερό προσφάγι, όσο χρειάζεσαι, πιες και κρασί με νερό τρία ποτήρια. Πρόσεξε μήπως σε ημέρα νηστείας που έχει αγρυπνία καταλύσεις λόγω της αγρυπνίας πριν από την ενάτη. Και το ένα δηλαδή πρέπει να κάνεις, αλλά και το άλλο να μην το αφήσεις(Ματθ. 23, 23). Γιατί την ενίσχυση του σώματος λογικά ορίστηκε να την κάνεις μετά την αγρυπνία.

Πώς πρέπει να τρως τις Κυριακές. Διάφορα άλλα ζητήματα. Επίσης περί κόπου και ταπεινώσεως

34. Τις Κυριακές όλες να τρως δύο φορές, όπως τα Σάββατα. Αυτός ο κανόνας να τηρείται ακριβώς, εκτός αν είσαι ασθενής. Βέβαια είναι και ημέρες που οι Πατέρες έχουν αφήσει ελεύθερες από νηστεία, από μακρά συνήθεια ή από νεώτερες αιτίες, είτε ιερές είτε όχι*. Αυτές λοιπόν τις ημέρες ούτε μόνο μιά φορά τρώμε, ούτε μόνο ξηροφαγία, αλλά τρώμε απ' όλα τα χρήσιμα και επιτρεπόμενα, και χορταρικά, με εγκράτεια βέβαια και με την ορισμένη ποσότητα. Γιατί το άριστο είναι η εγκράτεια σε όλα.

Στις σωματικές ασθένειες όμως, όπως είπαμε, ας τρώμε χωρίς ντροπή απ' όλα τα χρήσιμα και νόμιμα που δυναμώνουν το σώμα. Γιατί οι θείοι Πατέρες δίδαξαν να σκοτώνομε τα πάθη και όχι το σώμα. Επίσης είναι εύλογο, απ' όλα όσα εγκρίνονται, δηλαδή απ' όσα επιτρέπονται στους μοναχούς, να τρως λίγο, για να δοξάζεις και να ευχαριστείς το Θεό και να αποφεύγεις την υπερηφάνεια. Να αποστρέφεσαι τα περιττά.

Γιατί η έλλειψη των πραγμάτων, όπως λέει ο άγιος Ισαάκ, διδάσκει τον άνθρωπο την εγκράτεια και χωρίς να θέλει· με την αφθονία και την ελευθερία σ' αυτά δεν μπορούμε να κρατήσομε τον εαυτό μας. Μην αγαπήσεις τη σωματική ανάπαυση· γιατί, κατά τον άγιο Ισαάκ, η ψυχή που αγαπά το Θεό, βρίσκει την ανάπαυσή της μόνο στο Θεό. Καλύτερα, μαζί με τον κόπο και την κακοπάθεια, διάλεγε την ταπείνωση. Γιατί ο κόπος και η ταπείνωση, γράφει κάποιος Άγιος, κερδίζουν τον Ιησού.

***Αναφέρεται στις ημέρες ή και εβδομάδες μεγάλων εορτών (Χριστουγέννων, Πάσχα, Πεντηκοστής κλπ.) που λόγω της αντίστοιχης εορτής έχουν κατάλυση. Αλλά και στην εβδομάδα μετά την Κυριακή του Τελώνου και Φαρισαίου, στην οποία έχει οριστεί κατάλυση για λόγους αντιαιρετικούς.**

Πώς πρέπει να τρως και να πράττεις τις άγιες Τεσσαρακοστές και μάλιστα τη Μεγάλη

35. Όσον αφορά στη διατροφή, ίσως και τη ζωή σου όλη κατά τις άγιες Τεσσαρακοστές, νομίζομε περιττό να εξηγήσομε λεπτομερώς και ιδιαιτέρως.
Όπως έχει προσδιοριστεί να κάνεις όταν τηρείς την ενάτη, έτσι πρέπει να κάνεις και στις άγιες Τεσσαρακοστές, εκτός από τα Σάββατα και τις Κυριακές. Και αν είναι δυνατό, με ακόμη μεγαλύτερη ακρίβεια και προσοχή, και μάλιστα την αγία και μεγάλη Τεσσαρακοστή, επειδή είναι η δεκάτη όλου του χρόνου και προσφέρει στους κατά Χριστόν Ιησού νικητές τα βραβεία των αγώνων κατά τη δεσποτική και θεία και λαμπροφόρο ημέρα της Αναστάσεως.

Η διάκριση. Η εργασία με μέτρο είναι ανεκτίμητη. Η υποταγή

36. Πλην όμως και αυτά τα παραπάνω και τα όμοια με αυτά, πρέπει να τα εφαρμόζεις με ακριβή διάκριση, για χάρη της αρμονικής και ειρηνικής συνυπάρξεως του σώματος και της ψυχής.

Όπως λέει η Γραφή: «Με σοφία οικοδομείται το σπίτι, με τη σύνεση προοδεύει και με την ορθή γνώση γεμίζουν οι αποθήκες του από κάθε καλό και πολύτιμο πλούτο»(Παροιμ. 24, 3-4).

Και ο θείος Θαλάσσιος γράφει: «Η ένδεια και η στέρηση που συνοδεύεται με λόγο και διάκριση, είναι η βασιλική οδός. Έτσι, η χωρίς διάκριση ταλαιπωρία ή η χωρίς λόγο συγκατάβαση είναι ασύμφορα, γιατί και τα δύο γίνονται αντίθετα στο λόγο».

Και ο όσιος Ισαάκ: «Στη χαλάρωση των μελών επακολουθεί η διάχυση και η σύγχυση των

λογισμών. Την υπερβολική εργασία ακολουθεί η ακηδία, και αυτήν η διάχυση των λογισμών. Διαφέρει η πρώτη διάχυση από τη δεύτερη. Γιατί στην πρώτη ακολουθεί ο πόλεμος της πορνείας, ενώ στη δεύτερη, η εγκατάλειψη του ησυχαστηρίου και η μετακίνηση από τόπο σε τόπο. Η μετρημένη όμως και κοπιαστική εργασία είναι ανεκτίμητη. Η ελάττωσή της πληθαίνει την ηδονή, ενώ η υπερβολή, τη διάχυση».Και ο μέγας Μάξιμος γράφει: «Μην έχεις όλη σου την επιμέλεια στη σάρκα, αλλά όρισέ της την άσκηση που αντέχει, και στρέψε όλο το νου σου στο εσωτερικό σου. Γιατί η σωματική γύμναση λίγο ωφελεί, ενώ η ευσέβεια είναι ωφέλιμη σε όλα(Α΄ Τιμ. 4, 8)».Αν όμως η σάρκα τραβά τη ζυγαριά προς το μέρος της και τυραννεί και βαραίνει και σέρνει την ψυχή σε άτακτες και ψυχοφθόρες τάσεις και κινήσεις, όπως έχει γραφεί: «Η σάρκα επιθυμεί αντίθετα με το πνεύμα και το πνεύμα αντίθετα με τη σάρκα»(Γαλ. 5, 17), τότε εσύ βάλε της το χαλινάρι της εγκράτειας και νέκρωσέ την, μέχρις ότου γίνει ευπειθής και χωρίς να θέλει και υποταχθεί στο ανώτερο, στην ψυχή.

Έχε στο νου σου τα λόγια του μεγάλου Παύλου: «Όσο ο εξωτερικός άνθρωπος φθείρεται, τόσο ο εσωτερικός ανανεώνεται μέρα τη μέρα»(Β΄ Κορ. 4, 16), και του αγίου Ισαάκ: «Άφησε καλύτερα να πεθάνεις στους αγώνες, παρά να ζεις με αμέλεια. Δεν είναι μάρτυρες μόνον εκείνοι που δέχτηκαν το θάνατο για την πίστη στο Χριστό, αλλά κι εκείνοι που πεθαίνουν για την τήρηση των εντολών Του. Και για μας είναι καλύτερο να πεθάνομε αγωνιζόμενοι, παρά να ζήσομε στην αμαρτία».

Και προπάντων να τα πράττεις όλα με τη γνώμη και την ερώτηση του κατά Θεόν πνευματικού σου πατέρα. Γιατί έτσι, με τη χάρη του Χριστού, και τα βαριά και ανηφορικά θα γίνουν ελαφρά και θα σου φανεί πως τρέχεις σε κατηφοριά. Αλλά ας ξαναγυρίσομε εκεί απ’ όπου ξεκινήσαμε.

Πώς πρέπει ο αγωνιζόμενος να περνά το διάστημα μετά το γεύμα ως τη δύση τον ηλίου. Πρέπει να πιστεύομε πως ανάλογα με τον κόπο και το μέτρο της εργασίας μας, μας δίνονται τα θεία χαρίσματα

37. Αφού γευματίσεις όπως πρέπει σε αγωνιστή, και σύμφωνα με τον θείο Παύλο που παραγέλλει να τηρεί ο αγωνιζόμενος εγκράτεια σε όλα(Α΄ Κορ. 9, 25), να διαβάσεις καθιστός αρκετά, και κυρίως τα νηπτικά συγγράμματα των Πατέρων. Έπειτα κοιμήσου μία ώρα, αν είναι μεγάλες οι μέρες. Στη συνέχεια σήκω και απασχολήσου λίγο με το εργόχειρό σου, κρατώντας και την ευχή. Κατόπιν να κάνεις προσευχή όπως προείπαμε, να διαβάσεις, να μελετήσεις και να φροντίζεις να ταπεινωθείς και να έχεις τον εαυτό σου κάτω απ’ όλους τους ανθρώπους.

Γιατί λέει η Γραφή: «Όποιος υψώνει τον εαυτό του θα ταπεινωθεί, κι όποιος ταπεινώνεται θα υψωθεί»(Λουκ. 14, 11), και: «Όποιος νομίζει ότι στέκεται καλά, ας κοιτάξει μην πέσει»(Α΄ Κορ. 10, 12), και: «Ο Κύριος εναντιώνεται στους υπερήφανους, δίνει όμως τη χάρη Του στους ταπεινούς»(Ιακ. 4, 6), και: «Αρχή της υπερηφάνειας είναι να μη γνωρίζεις τον Κύριο»(Σ. Σειρ. 10, 12), και: «Άνθρωποι υπερήφανοι παρανομούσαν ασυγκράτητα»(Ψαλμ. 118, 51), και: «Μην υψηλοφρονείτε, αλλά να εξομοιώνεστε με τους ταπεινούς»(Ρωμ. 12, 16).

Και ο θείος Χρυσόστομος λέει: «Εκείνος είναι που γνωρίζει κατεξοχήν τον εαυτό του, όποιος νομίζει ότι δεν είναι τίποτε. Γιατί τίποτε άλλο δεν είναι τόσο αγαπητό στο Θεό, όσο το να λογαριάζεις τον εαυτό σου μαζί με τους τελευταίους».

Και ο άγιος Ισαάκ λέει: «Στους ταπεινόφρονες φανερώνονται τα μυστήρια. Όπου φυτρώνει η ταπείνωση, εκεί αναβλύζει η δόξα του Θεού. Μπροστά από τη χάρη τρέχει η ταπείνωση, μπροστά από την παιδαγωγική τιμωρία, η οίηση».

Και ο άγιος Βαρσανούφιος λέει: «Αν θέλεις πράγματι να σωθείς, άκουσε και πράξε· μην πατάς πιά τα πόδια σου στη γη και ανύψωσε το νου σου στον ουρανό, και τα εκεί να μελετάς νύχτα και ημέρα. Προσπάθησε να καταφρονηθείς όσο μπορείς· πάλεψε να δεις τον εαυτό σου κάτω από κάθε άνθρωπο. Αυτή είναι η αληθινή οδός, εκτός από αυτή άλλη δεν υπάρχει για εκείνον που θέλει να σωθεί με τη χάρη του Χριστού που τον δυναμώνει(Φιλιπ. 4, 13). Ας τρέχει εκείνος που θέλει, ας τρέχει, ας τρέχει για να πετύχει το σκοπό του. Δίνω τη μαρτυρία αυτή ενώπιον του ζώντος Θεού, ο οποίος ποθεί να χαρίσει ζωή αιώνια σε καθένα που θέλει».

Και ο Ιωάννης της Κλίμακος: «Δε νήστεψα, δεν αγρύπνησα, δεν κοιμήθηκα στο έδαφος, αλλά ταπεινώθηκα και ο Κύριος με έσωσε σύντομα(Ψαλμ. 114, 6)». Πριν από κάθε άλλο, να επιδιώκεις το «αψήφιστο», δηλαδή να μη σε λογαριάζει κανένας, όπως λέει ο άγιος Βαρσανούφιος: «Το να μην έχεις μέριμνα για κανένα πράγμα, σε κάνει να πλησιάσεις την πόλη. Το να σε αψηφήσει κάθε άνθρωπος, σε κάνει να κατοικήσεις την πόλη. Και το να πεθάνεις για κάθε άνθρωπο, σε κάνει να κληρονομήσεις την πόλη και τους θησαυρούς της. Αν θέλεις να σωθείς, φύλαξε το «αψήφιστο» και τρέχα γι' αυτό που επιδιώκεις».

Κι αυτό το «αψήφιστο» πάλι, κατά τον όσιο Ιωάννη, μαθητή του αγίου Βαρσανουφίου, είναι το να μην εξισώνεις τον εαυτό σου με κανένα και να μην πεις για οποιοδήποτε καλό έργο ότι και εγώ το έκανα αυτό. Έπειτα κάθισε πάλι και προσευχήσου καθαρά και αρρέμβαστα, ώσπου να έρθει το βράδυ. Τότε ψάλε τον συνηθισμένο εσπερινό και κάνε απόλυση. Και να πιστεύεις ειλικρινά ότι ο Θεός μάς επιβραβεύει με την απονομή και την ανακήρυξη των δωρεών και των επάθλων και την παρηγοριά Του ανάλογα με τον κόπο και την οδύνη μας για την αρετή και κατά το μέτρο της εργασίας μας, σύμφωνα με τα λόγια του ιερού Ψαλμωδού: «Ανάλογα με το πλήθος των οδυνών μου, οι παρηγοριές Σου εύφραναν την ψυχή μου»(Ψαλμ. 93, 19).

Λέει και ο Σωτήρας: «Ελάτε κοντά μου όλοι όσοι κοπιάζετε και είστε φορτωμένοι, κι εγώ θα σας ξεκουράσω»(Ματθ. 11, 28).

Και ο μέγας Παύλος: «Αν πάσχομε μαζί με το Χριστό, μαζί Του και θα δοξαστούμε. Πιστεύω ότι δεν είναι αντάξια τα παθήματα της ζωής αυτής με τη δόξα που μέλλει να μας φανερωθεί»(Ρωμ. 8, 17-18).

Λέει και ο σοφός στα θεία Μάξιμος: «Αιτία της διανομής των θείων αγαθών είναι το μέτρο της πίστεως καθενός. Στο μέτρο δηλαδή που πιστεύομε, έχομε και την προθυμία να πράττομε. Εκείνος λοιπόν που πράττει τα καλά, κατά την αναλογία της πράξεώς του δείχνει το μέτρο της πίστεώς του, και δέχεται όσο πίστεψε το μέτρο της χάρης.

Εκείνος πάλι που δεν πράττει, ανάλογα με την απραξία δείχνει το μέτρο της απιστίας του, και δέχεται όσο απίστησε τη στέρηση της χάρης. Ο φθονερός λοιπόν πράττει κακώς που φθονεί τους άλλους για τα κατορθώματά τους, αφού σαφώς από αυτόν εξαρτάται και από κανέναν άλλο η επιλογή να πιστεύει και να πράττει και ανάλογα με την πίστη του να δεχτεί και τη χάρη».

Να ζητούμε ακόμη ολόψυχα να μείνομε πιστοί τον υπόλοιπο χρόνο της ζωής μας, και μάλιστα τα τέλη της ζωής μας να είναι χριστιανά, ανώδυνα, ανεπαίσχυντα, ειρηνικά και να δώσομε καλή απολογία όταν σταθούμε στο φοβερό βήμα του Κυρίου και Θεού και Σωτήρα μας Ιησού Χριστού.

Η καθαρή προσευχή είναι ανώτερη από κάθε εργασία

38. Κοντά σ' αυτά, να γνωρίζεις αδελφέ και τούτο· κάθε μέθοδος και κάθε κανόνας, κι αν θέλεις, και κάθε διαφορετική πράξη, έχει οριστεί και κανονιστεί, επειδή δεν μπορούμε ακόμη εμείς να προσευχόμαστε μέσα στην καρδιά μας καθαρά και αρρέμβαστα. Όταν όμως το κατορθώσομε αυτό, με την εύνοια και τη χάρη του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, τότε αφού εγκαταλείψομε τα πολλά και ποικίλα που διαιρούν, ενωνόμαστε με το Ένα και ενιαίο και ενωτικό κατά τρόπο άμεσο και πάνω από κάθε λόγο, όπως λέει ο ένδοξος Θεολόγος: «Ο Θεός που ενώνεται και γνωρίζεται στους ανθρώπους που έγιναν κι αυτοί θεοί κατά χάρη».

Αυτό είναι η ενυπόστατη έλλαμψη μέσα στην καρδιά από το Άγιο Πνεύμα, η οποία γεννιέται, όπως είπαμε, από την καθαρή και αρρέμβαστη καρδιακή προσευχή. Αυτό όμως είναι σπάνιο και μόλις ένας στους χίλιους καταξιώνεται με τη χάρη του Χριστού να προκόψει σ' αυτή την κατάσταση.

Το να περάσει κανείς κι αυτή την κατάσταση και να αξιωθεί την πνευματική προσευχή και να επιτύχει την αποκάλυψη των μυστηρίων του μέλλοντος αιώνος, αυτό είναι κατόρθωμα πάρα πολύ λίγων που βρίσκονται ένας σε κάθε γενιά, με την εύνοια της χάρης, όπως γράφει ο άγιος Ισαάκ: «Όπως ανάμεσα σε μυριάδες ανθρώπων μόλις ένας βρίσκεται που εκπλήρωσε τις εντολές και τα

νόμιμα ανελλιπώς σχεδόν κι έφτασε στην καθαρότητα της ψυχής, έτσι είναι ένας στους χίλιους που αξιώθηκε να φτάσει με μεγάλη προσοχή στην καθαρή προσευχή και να σπάσει αυτό το όριο και να επιτύχει εκείνο το μυστήριο.

Γιατί δεν είναι καθόλου πολλοί όσοι αξιώθηκαν την καθαρή προσευχή, αλλά λίγοι. Αυτός όμως που έφτασε στο μυστήριο εκείνο, το έπειτα και πέρα από την καθαρή προσευχή, μόλις βρίσκεται ένας σε κάθε γενιά με τη χάρη του Χριστού».Και παρακάτω: «Κι αν μόλις προσεύχεται κανείς με καθαρότητα, τί να πούμε για την πνευματική προσευχή; Κάθε πνευματική προσευχή έχει ελευθερωθεί από κάθε κίνηση. Και η προσευχή που κλίνει σε κάτι, είναι κατώτερη από την πνευματική».Γι’ αυτό και συ, αν θέλεις να αξιωθείς εν Χριστώ Ιησού αυτά τα καινούργια μυστήρια στο έργο και στην πράξη, δηλαδή με την ίδια την πείρα, σε κάθε καιρό και κάθε ώρα και εργασία σου βίαζε τον εαυτό σου να φτάσεις να προσεύχεσαι μέσα στην καρδιά σου καθαρά κι αρρέμβαστα.

Για να προκόψεις έτσι, από νήπιο που θηλάζει, σε άνδρα τέλειο με πλήρη πνευματική ωριμότητα που μέτρο της είναι ο Χριστός(Εφ. 4, 13) και να επιτύχεις το μακαρισμό και την ανακήρυξή σου σε πιστό και φρόνιμο οικονόμο(Λουκ. 12, 42), γιατί διαχειρίζεσαι με κρίση τους λόγους σου(Ψαλμ. 111, 5-6), δηλαδή ενεργείς σύμφωνα με τη λογική.

Γι’ αυτό και δε θα κλονιστείς στον αιώνα, όπως γράφει γι’ αυτό ο άγιος Φιλήμων: «Αδελφέ, είτε νύχτα είτε ημέρα σε αξιώσει ο Θεός να προσευχηθείς απερίσπαστα με καθαρό νου, μην περιοριστείς στον κανόνα σου, αλλά με όση δύναμη έχεις να επεκτείνεσαι στην προσευχή και να αφοσιώνεσαι στο Θεό. Και Αυτός φωτίζει την καρδιά σου ποιά πνευματική εργασία να κάνεις». Και κάποιος από τους φωτισμένους με τη σοφία του Θεού Αγίους είπε: «Αν θέλεις να παραστέκεσαι με το σώμα σου σαν ασώματος μπροστά στο Θεό, απόκτησε προσευχή αδιάλειπτη, κρυμμένη μέσα στην καρδιά σου, και τότε γίνεται προ του θανάτου η ψυχή σου σαν άγγελος». Παρόμοια και ο άγιος Ισαάκ, όταν τον ερώτησε κάποιος ποιο είναι το γενικό περιεχόμενο όλων των κόπων αυτού του έργου, δηλαδή της ησυχίας, ώστε φτάνοντας το να μάθει ότι έφτασε την τελειότητα της ησυχίας, αποκρίθηκε: «Όταν αξιωθεί κανείς να επιτύχει τη μόνιμη προσευχή.

Γιατί όταν φτάσει κανείς σε αυτή την προσευχή, έφτασε στο τέλος όλων των αρετών και γίνεται στο εξής κατοικητήριο του Αγίου Πνεύματος. Αν δηλαδή κάποιος δε δέχθηκε πλήρως τη χάρη του Παρακλήτου, δεν μπορεί να ολοκληρώσει με άνεση τη μονιμότητα της προσευχής αυτής. Όταν σε κάποιον κατοικήσει το Πνεύμα, αυτός δεν παύει πλέον από την προσευχή, γιατί είναι το ίδιο το Πνεύμα που πάντοτε προσεύχεται.

Και τότε η προσευχή δεν κόβεται από την ψυχή του ούτε στον ύπνο ούτε στην εγρήγορση· αλλά και όταν τρώει και όταν πίνει και κοιμάται και ό,τι και να κάνει, ακόμη και μέσα στον βαθύ του ύπνο, οι ευωδίες και οι ατμοί της προσευχής αναδίδονται από την καρδιά του χωρίς κόπο. Και δε χωρίζεται ποτέ από αυτόν η προσευχή· όλες τις ώρες, ακόμη κι αν φαίνεται εξωτερικά ότι παύει, μέσα του εργάζεται μυστικά η προσευχή.

Και αυτή η σιωπή των καθαρών ονομάζεται προσευχή από κάποιον Άγιο. Επειδή οι λογισμοί των ανθρώπων αυτών είναι θείες κινήσεις, και οι κινήσεις της καθαρής καρδιάς και διάνοιας είναι φωνές πράες με τις οποίες ψάλλουν μυστικά στο Θεό». Και πολλοί άλλοι θεοφόροι Πατέρες, μυσταγωγημένοι με την πείρα από τη θεία χάρη, έγραψαν πάρα πολλά τέτοια θαυμάσια, τα οποία παραλείπομε για να μη μακραίνομε το λόγο.

Ο αριθμός των γονυκλισιών του εικοσιτετραώρου

39. Όσον αφορά στις γονυκλισίες, οι Πατέρες όρισαν τριακόσιες, τις οποίες οφείλομε να κάνομε κάθε εικοσιτετράωρο των πέντε ημερών της εβδομάδας. Γιατί το Σάββατο και την Κυριακή και σε άλλες καθιερωμένες ημέρες, και μάλιστα και εβδομάδες, για κάτι μυστικούς και απόρρητους λόγους, έχομε εντολή να σταματούμε τις γονυκλισίες. Υπάρχουν όμως κάποιοι που υπερβαίνουν και αυτόν τον αριθμό, ενώ μερικοί κάνουν και λιγότερες, ο καθένας κατά τη δύναμη και την προαίρεσή του. Και συ λοιπόν κάνε όσες μπορείς. Βέβαια είναι μακάριος, και μάλιστα πολλές φορές, εκείνος που βιάζει τον εαυτό του πάντοτε σε όλα τα έργα του Θεού. Γιατί η βασιλεία των

ουρανών κερδίζεται με τη βία και την αρπάζουν αυτοί που βιάζουν τον εαυτό τους(Ματθ. 11, 12).

Η διανομή των θείων αγαθών δε γίνεται μόνο ανάλογα με τον αγώνα και την εργασία μας, αλλά και με την κατάσταση, τη δεκτικότητα, την πίστη και τη φυσική μας διάθεση

40. Ας ξέρομε λοιπόν και τούτο· ότι η διανομή των θείων δωρεών δεν γίνεται, όπως προείπαμε, ανάλογα μόνο με τον αγώνα και την εργασία μας, αλλά και ανάλογα με την έξη της πολιτείας μας και τη δεκτικότητά μας, αλλά και κατά την πίστη μας σ' εκείνα που επιδιώκομε και τη φυσική μας διάθεση.

Και λέει ο άγιος Μάξιμος: «Ο νους είναι όργανο της σοφίας, ενώ το λογικό της γνώσεως. Η φυσική εσωτερική πληρότητα του νου και του λογικού είναι όργανο της πίστεως που συγκροτείται με τη σοφία και τη γνώση. Επίσης, όργανο του χαρίσματος των ιαμάτων είναι η φυσική φιλανθρωπία. Γιατί κάθε θεϊκό χάρισμα έχει μέσα μας το επιτήδειο και κατάλληλο δεκτικό του όργανο, ως δύναμη ή έξη ή διάθεση. Παράδειγμα, εκείνος που καθάρισε το νου του απ' όλες τις αισθητές φαντασίες, δέχεται σοφία.

Εκείνος που έκανε το λογικό του κυρίαρχο των εμφύτων παθών, δηλαδή του θυμού και της επιθυμίας, δέχεται γνώση. Εκείνος που έχει στο νου και το λογικό του την ακλόνητη πεποίθηση στο Θεό, δέχεται την πίστη που μπορεί να κάνει τα πάντα. Κι εκείνος που κατόρθωσε τη φυσική φιλανθρωπία, αφού ξερίζωσε τελείως τη φιλαυτία του, δέχεται χαρίσματα ιαμάτων». Έτσι είναι αυτά.

Πρόσεξε ακόμη, να μη γνωρίζει κανείς την πνευματική σου εργασία, εκτός από το διδάσκαλο και οδηγό σου. Και να προσεύχεσαι για μας τους ανάξιους που λέμε αλλά δεν πράττομε το αγαθό, για να αξιωθούμε να κάνομε πρώτα εκείνα που αρέσουν στο Θεό και κατόπιν να λέμε στους άλλους και να τους συμβουλεύομε. Επειδή, κατά το λόγο του Κυρίου, όποιος τηρήσει τις εντολές και διδάξει τους άλλους, αυτός θα ονομαστεί μέγας(Ματθ. 5, 19).Εσένα πάλι, είθε ο παντοκράτωρ και πανεύσπλαχνος Κύριος να σε ενισχύσει και να σε βοηθήσει να ακούς με σύνεση αυτά που γράφομε και να τα πράττεις με πόθο. Γιατί δεν είναι δικαιωμένοι ενώπιον του Θεού όσοι άκουσαν το νόμο, αλλά όσοι τον φύλαξαν, όπως λέει ο θείος Παύλος(Ρωμ. 2, 13). Και είθε να σε κατευθύνει σε κάθε έργο αγαθό και σωτήριο και να σε χειραγωγήσει με τη βοήθεια του Πνεύματος στη νοερή και ιερή εργασία με τις ευχές των Αγίων. Αμήν.Επειδή όμως έχομε πει προηγουμένως λίγα περί πρακτικής διακρίσεως, είναι τώρα ευκαιρία να κάνομε σύντομα λόγο και για την καθολική και τελειότατη διάκριση, όσο μπορούμε, αφού η αρετή αυτή είναι μεγαλύτερη απ' όλες τις αρετές, σύμφωνα με τους ένδοξους Πατέρες μας.

Η καθολική και τελειότατη διάκριση. Ποιος είναι αυτός που ζει παρά φύση και σαρκικά, ποιος ο κατά φύση και ψυχικά, και ποιος είναι που ζει υπέρ φύση και πνευματικά

41. Εκείνος που ζει και ενεργεί σαρκικά και παρά φύση, έχασε εντελώς την ικανότητα της διακρίσεως. Εκείνος που έκανε αποχή από τα κακά και έβαλε αρχή να πράττει το αγαθό, κατά το ρητό: «Απομακρύνσου από το κακό και πράξε το αγαθό»(Ψαλμ. 33, 15), αυτός, ως αρχάριος και πρόθυμος ν' ακούσει διδασκαλία, αγγίζει λίγο κάποια αίσθηση διακρίσεως που αρμόζει σε αρχάριο. Εκείνος που ζει κατά φύση και ψυχικά επειδή ενεργεί με τη σκέψη και ζει λογικά, ο οποίος και ονομάζεται μέσος, αυτός βλέπει και διακρίνει σύμφωνα με το δικό του μέτρο και εκείνα που αφορούν σ' αυτόν και εκείνα που αφορούν στους ομοίους του.

Εκείνος που ζει υπέρ φύση και πνευματικά, αυτός, επειδή ξεπέρασε τα όρια του εμπαθούς και του αρχαρίου και του μέσου και πρόκοψε με τη χάρη του Χριστού στην τελειότητα, δηλαδή στον ενυπόστατο φωτισμό και την τελειότατη διάκριση, βλέπει και διακρίνει τον εαυτό του καθαρότατα, αλλά και όλους τους βλέπει και τους διακρίνει καθαρά, ενώ ο ίδιος, αν και είναι ορατός, δε βλέπεται από κανένα, ούτε διακρίνεται, ούτε βέβαια εξετάζεται, καθώς αληθινά είναι και λέγεται πνευματικός, όχι με χαρτί και μελάνι, αλλά με πράξη και θεία χάρη, όπως λέει ο θείος Απόστολος:

«Ο πνευματικός όλους τους εξετάζει, ο ίδιος όμως δεν εξετάζεται από κανένα»(Α΄ Κορ. 2, 15).

Συνέχεια για τη διάκριση με παράδειγμα

42. Από τους παραπάνω ο πρώτος —ο σαρκικός— μοιάζει μ' εκείνον που βαδίζει σε βαθιά και άγρια νύχτα. Γι' αυτό και επειδή περιπλανιέται σε βαθύ σκοτάδι, όχι μόνο τον εαυτό του δε βλέπει και δε διακρίνει, αλλά ούτε και πού περπατά και πού πηγαίνει, όπως λέει ο Σωτήρας: «Όποιος περπατεί στο σκοτάδι, δεν ξέρει που πηγαίνει»(Ιω. 12, 35).

Ο δεύτερος —ο αρχάριος—, σαν να βαδίζει σε νύχτα με καθαρό ουρανό που φωτίζεται από τα άστρα. Γι' αυτό και φωτιζόμενος κάπως από τη λάμψη των αστεριών, βαδίζει σιγά – σιγά και σκοντάφτει σε πέτρες της αδιακρισίας και πέφτει. Αυτός λοιπόν βλέπει λίγο και τον εαυτό του και τον διακρίνει σαν μέσα στη σκιά, όπως λέει η Γραφή: «Ξύπνα εσύ που κοιμάσαι και αναστήσου από τους νεκρούς και θα σε φωτίσει ο Χριστός»(Εφ. 5, 14).

Ο τρίτος —ο μέσος—, σαν να βαδίζει σε γαλήνια νύχτα με πανσέληνο· καθώς λοιπόν τον φωτίζει η λάμψη της σελήνης, βαδίζει κάπως πιό σταθερά και πηγαίνει μπροστά. Βλέπει επίσης τον εαυτό του σαν σε καθρέφτη και διακρίνει εκείνους που βαδίζουν μαζί του, όπως έχει λεχθεί: «Καλά κάνετε και προσέχετε στο νόμο όπως σε λυχνάρι που φέγγει σε σκοτεινό τόπο, μέχρις ότου φωτίσει η μέρα και ανατείλει στις καρδιές σας ο αυγερινός»(Β΄ Πέτρ. 1, 19).

Ο τελευταίος —ο τέλειος και πνευματικός— είναι σαν να περπατά στο καθαρότατο καταμεσήμερο που καταφωτίζεται από τις δυνατές ηλιακές ακτίνες. Αυτός και τον εαυτό του βλέπει καθαρά με το ηλιακό φως και τον διακρίνει, και καταλαβαίνει τους περισσότερους, ή μάλλον όλους, κατά τον θείο Απόστολο(Α΄ Κορ. 2, 15).

Ακόμη βέβαια και όλα οσαδήποτε συναντά με οποιοδήποτε τρόπο· και ο ίδιος βαδίζει χωρίς να λαθεύει, κι εκείνους που τον ακολουθούν τους οδηγεί απρόσκοπτα προς το αληθινό φως και τη ζωή και την αλήθεια. Γι' αυτούς έχει γραφεί: «Εσείς είστε το φως του κόσμου»(Ματθ. 5, 14).

Λέει και ο θείος Παύλος ότι «ο Θεός που είπε να λάμψει φως από το σκοτάδι, Αυτός έλαμψε μέσα στις καρδιές μας και μας φώτισε να γνωρίσομε τη δόξα του Θεού στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού»(Β΄ Κορ. 4, 6).

Και ο μακάριος Δαβίδ λέει: «Έλαμψε πάνω μας το φως του προσώπου Σου, Κύριε»(Ψαλμ. 4, 7), και: «Με το δικό Σου φως θα δούμε φως»(Ψαλμ. 35, 10). Και ο Κύριος: «Εγώ είμαι το φως του κόσμου· εκείνος που με ακολουθεί, δε θα περπατά μέσα στο σκοτάδι αλλά θα έχει το φως της ζωής»(Ιω. 8, 12).

Η μεταβολή και αλλοίωση του καθενός και η υπερβολική δόξα της ταπεινώσεως

43. Θέλομε να γνωρίζεις και τούτο, ότι κι εκείνοι που έφτασαν στην τελειότητα με την κάθαρση και το φωτισμό όσο μπόρεσαν (γιατί δεν υπάρχει τέλεια τελειότητα σ' αυτόν τον ατελή αίώνα αλλά μάλλον «άτέλεστη τελειότητα»), να ξέρεις λοιπόν ότι και αυτοί δεν είναι πάντοτε αναλλοίωτοι, λόγω της φυσικής αδυναμίας και της οιήσεως που κάποτε εισχωρεί κρυφά.

Παθαίνουν δηλαδή και αλλοιώσεις και απάτες για δοκιμασία τους. Και τότε όμως δέχονται μεγαλύτερη βοήθεια από το Θεό. Ό,τι γίνεται αντίθετα μ' αυτά, οι Πατέρες το ονομάζουν μερίδιο των λύκων. Γιατί το αμετάβλητο και το αναλλοίωτο είναι φυλαγμένα για τον μέλλοντα αιώνα. Στον παρόντα όμως αιώνα, άλλοτε είναι καιρός καθαρότητας, ειρήνης και θείας παρηγοριάς, κι άλλοτε συγχύσεως και ζάλης και σκυθρωπότητας.

Και αυτό πάλι ανάλογα με το μέτρο της πολιτείας και της προκοπής του καθενός και για λόγους που γνωρίζει μόνον ο Κύριος, αλλά βέβαια και για να έχομε από αυτό τεκμήριο για την αδυναμία

μας. Γιατί λέει: «Μακάριος ο άνθρωπος που γνωρίζει την αδυναμία του»(Ιώβ 37, 7), και ο Παύλος: «Να μην έχομε πεποίθηση στον εαυτό μας, αλλά στο Θεό που ανασταίνει τους νεκρούς»(Β΄ Κορ. 1, 9). Κι έτσι πάντοτε να καταφεύγομε στο Θεό με ταπείνωση και μετάνοια και εξομολόγηση. Ο άγιος Ισαάκ λέει: «Πόσες φορές μερικοί δεν παραβαίνουν τις εντολές του Θεού και θεραπεύουν τις ψυχές τους με τη μετάνοια και η χάρη τους δέχεται! Γιατί σε όλη τη λογική φύση χωρίς εξαίρεση υπάρχει μεταβολή, όπως και κάθε άνθρωπος περνά διάφορες αλλοιώσεις κάθε ώρα, και από πολλά μπορεί να το αντιληφθεί αυτό ο διακριτικός. Αλλά περισσότερο θα του το διδάξουν αυτό οι δικές του καθημερινές δοκιμασίες, αν έχει νήψη.

Αν παρατηρήσει δηλαδή τον εαυτό του νοερά, θα μάθει πόση αλλοίωση στην πραότητα και την καλωσύνη δέχεται η διάνοιά του κάθε μέρα και πώς η ειρήνη της αυτή ξαφνικά μετατρέπεται σε θόλωση χωρίς να υπάρχει φανερή αιτία και πώς περιέρχεται σε μεγάλο και ανείπωτο κίνδυνο. Είναι αυτό, για το οποίο έγραψε με σαφήνεια και μεγάλη πρόνοια και επιμέλεια ο μακαριστός Μακάριος, για να θυμούνται και να διδάσκονται οι αδελφοί, ώστε να μην παρασυρθούν σε απόγνωση στον καιρό της αλλοιώσεως που προξενούν οι αντιξοότητες.

Γιατί σ’ εκείνους που στέκονται στην τάξη της καθαρότητας συμβαίνουν πάντοτε πτώσεις, όπως συμβαίνει το ψύχος στην ατμόσφαιρα, ακόμη και χωρίς να έχουν πέσει σε αμέλεια ή χαλάρωση· αλλά και όταν βαδίζουν σύμφωνα με την τάξη τους συμβαίνουν σ’ αυτούς πτώσεις που εναντιώνονται στο σκοπό της θελήσεώς τους». Και παρακάτω λέει: «Τι γίνεται λοιπόν τώρα; «Οι αλλοιώσεις —μάς λέει ο άγιος Μακάριος— γίνονται στον καθένα όπως το ψύχος στην ατμόσφαιρα».Κατανόησε καλά εκείνη τη φράση «στον καθένα», επειδή η φύση είναι μία· για να μη νομίσεις ότι μίλησε για τους υποδεέστερους και πολύ μικρούς και ότι οι τέλειοι είναι απαλλαγμένοι από αλλοιώσεις και στέκονται ακλόνητοι χωρίς εμπαθείς λογισμούς, όπως λένε οι αιρετικοί Ευχίτες, γι’ αυτό πρόσθεσε «στον καθένα». Και πώς γίνεται αυτό, Μακάριε; «Όπως —μας λέει— κάνει κρύο, και σε λίγο ζέστη και ύστερα ρίχνει χαλάζι και σε λίγο είναι καλός καιρός, έτσι γίνεται και στην άσκησή μας. Πόλεμος και έπειτα βοήθεια της χάρης.Και κάποτε η ψυχή βρίσκεται σε τρικυμία και σηκώνονται εναντίον της απειλητικά κύματα, και πάλι γίνεται αλλοίωση και η χάρη επισκέπτεται την καρδιά του και τη γεμίζει χαρά και ειρήνη από το Θεό και λογισμούς σώφρονες και ειρηνικούς». Αυτούς τους λογισμούς της σωφροσύνης τους επισημαίνει εδώ υπονοώντας ότι οι προηγούμενοι ήταν κτηνώδεις και ακάθαρτοι.

Και συμβουλεύει λέγοντας· » Αν ύστερα από αυτούς τους σώφρονες και αγαθούς λογισμούς ακολουθήσει επίθεση, να μη λυπηθούμε ούτε να απελπιστούμε. Και στην ώρα της αναπαύσεως που δίνει η χάρη να μην καυχηθούμε, αλλά στον καιρό της χαράς να περιμένομε τη θλίψη». Και προχωρώντας λέει· «Να γνωρίζεις ότι όλοι οι Άγιοι καταγίνονταν με αυτό το έργο. Όσο είμαστε σ’ αυτό τον κόσμο δεν παύει αυτά να τα ακολουθεί κρυφά και μεγάλη παρηγοριά για μας».

Γιατί κάθε μέρα και κάθε ώρα ζητείται από μας η δοκιμή της αγάπης μας προς το Θεό με την πάλη και τον αγώνα κατά των πειρασμών. Και λέγοντας πιο πριν (ο άγιος Μακάριος) «να μη λυπηθούμε», εννοεί να μην κυριευθούμε από ακηδία στον αγώνα. και συνεχίζει· «Έτσι γίνεται ευθύς ο δρόμος μας. Κι όποιος θέλει να τα αποφύγει αυτά και να λοξοδρομήσει, θα γίνει μερίδιο των λύκων.» Πόσο αξιοθαύμαστος είναι αυτός ο Άγιος! Πώς με λίγα λόγια επικύρωσε την αλήθεια αυτή και την απέδειξε πως είναι γεμάτη σύνεση, διώχνοντας τελείως το δισταγμό από το λογισμό του αναγνώστη!

Εκείνος, λέει, που αποφεύγει αυτά και γίνεται μερίδιο των λύκων, θέλει να βαδίζει έξω από το δρόμο. Έβαλε τούτο στο νου του και θέλει να περπατά σε δικό του μονοπάτι, όχι πατημένο από τους Πατέρες». Και ο άγιος Ισαάκ λέει πιό κάτω: «Η ταπείνωση και χωρίς έργα συγχωρεί πολλά αμαρτήματα. Αντίθετα, τα έργα χωρίς ταπείνωση είναι ανώφελα». Και παρακάτω: «Όπως είναι το αλάτι στην τροφή, έτσι είναι η ταπείνωση σε κάθε αρετή.

Αυτή μπορεί να συντρίψει τη δύναμη πολλών αμαρτημάτων. Είναι λοιπόν ανάγκη για χάρη της να λυπούμαστε ακατάπαυστα στο νου μας με ταπείνωση και με τη λύπη που δίνει η διάκριση. Και αν την αποκτήσομε, μας κάνει υιούς του Θεού και χωρίς έργα αγαθά μας παρουσιάζει στο Θεό. Γιατί

χωρίς την ταπείνωση είναι μάταια όλα μας τα έργα και όλες οι αρετές και όλες οι πνευματικές εργασίες. Την αλλοίωση λοιπόν της διάνοιας θέλει ο Θεός· γιατί στη διάνοια βελτιωνόμαστε. Αυτή είναι μόνη της αρκετή να σταθεί χωρίς άλλη βοήθεια ενώπιον του Θεού και να παρακαλεί για χάρη μας».

Ακόμη λέει: «Είπε κάποιος Άγιος· όταν σού έρθει ο λογισμός της υπερηφάνειας και λέει να θυμηθείς τις αρετές σου, πες: «Γέρο, βλέπε την πορνεία σου»».

Η μετάνοια, η καθαρότητα και η τελειότητα

44. «Η τελειότητα κάθε δρόμου, κάθε αρετής, λέει ο άγιος Ισαάκ, αποτελείται από τα εξής τρία: από τη μετάνοια, την καθαρότητα και την τελειότητα. Τι είναι η μετάνοια; Είναι να αφήσει κανείς τα προηγούμενα αμαρτήματά του και να λυπάται γι' αυτά. Και τι είναι η καθαρότητα με λίγα λόγια; Είναι καρδιά σπλαχνική για όλη τη δημιουργία. Και τι είναι η τελειότητα; Είναι το βάθος της ταπεινώσεως, που σημαίνει να εγκαταλείψει κανείς όλα τα ορατά, δηλαδή τα αισθητά, και όλα τα αόρατα, δηλαδή τα νοητά, και να μη φροντίζει διόλου γι' αυτά.

Επίσης, μετάνοια είναι η εκούσια διπλή νέκρωση απ' όλα. Και «καρδιά σπλαχνική» σημαίνει να καίγεται η καρδιά από αγάπη για όλη την κτίση, δηλαδή για τους ανθρώπους και τα όρνεα και τα ζώα και τους δαίμονες και κάθε δημιούργημα».

Και πάλι: «Όσο είμαστε σ' αυτόν τον κόσμο και ζούμε με τη σάρκα, κι αν ακόμη ανυψωθούμε ως τους ουρανούς, δεν μπορούμε να απαλλαγούμε από τα έργα και το μόχθο και να είμαστε αμέριμνοι. Αυτό είναι η τελειότητα, και συγχώρησέ με. Το πέρα από αυτό είναι φροντίδα, δηλαδή δεν έχει νόημα».

Και ο άγιος Μάξιμος λέει: «Ο βίος της αρετής προκαλεί απάθεια της προαιρέσεως, όχι όμως και της φύσεως. Με την απάθεια της προαιρέσεως έρχεται στο νου η χάρη της θείας ηδονής».

Και πάλι: «Εκείνος που έλαβε πείρα της λύπης και της ηδονής του σώματος μπορεί να ονομαστεί δοκιμασμένος, επειδή έλαβε πείρα των ευχάριστων και δυσάρεστων καταστάσεων που αναφέρονται στη σάρκα. Τέλειος είναι εκείνος που κατανίκησε την ηδονή και την οδύνη της σάρκας με τη δύναμη του λογικού. Και ολοκληρωμένος, εκείνος που διατήρησε αμετάβλητες με τη σφοδρότητα του θείου πόθου τις έξεις της πράξεως και της θεωρίας».

Γι' αυτό και μεγαλύτερη απ' όλες τις αρετές έχει οριστεί ότι είναι η διάκριση, επειδή, εκείνοι που θα την αποκτήσουν από ευμένεια του Θεού, μπορούν με το φωτισμό του θείου φωτός να διακρίνουν με ακρίβεια τα θεία και τα ανθρώπινα πράγματα και τα μυστικά και απόκρυφα θεάματα. Ας είναι. Τώρα έφτασε η ώρα ώστε σύντομα και όσο μπορούμε, να διαπραγματευθούμε, όπως υποσχεθήκαμε, και την αρχή της ιερής και θεοποιού ησυχίας, πιό φανερά κατά κάποιο τρόπο. Ο Θεός ας προπορευθεί και σ' αυτά που θα πούμε τώρα.

Οι πέντε εργασίες της πρώτης και κατά κάποιο τρόπο προκαταρκτικής ησυχίας των αρχαρίων, δηλαδή η προσευχή, η ψαλμωδία, η ανάγνωση, η μελέτη και το εργόχειρο

45. Ο αρχάριος ησυχαστής οφείλει να περνά το εικοσιτετράωρο με πέντε εργασίες, με τις οποίες λατρεύεται ο Θεός. Με προσευχή, δηλαδή με τη μνήμη του Κυρίου Ιησού Χριστού που εισάγεται συνεχώς, όπως είπαμε, με την αναπνοή ήρεμα μέσα στην καρδιά και βγαίνει πάλι με τον ίδιο τρόπο, με κλειστά τα χείλη, χωρίς καμία άλλη οποιαδήποτε σκέψη ή φαντασία, πράγμα που κατορθώνεται με περιεκτική εγκράτεια φαγητού και ύπνου και των άλλων αισθήσεων μέσα στο κελί με ειλικρινή ταπείνωση· με ψαλμωδία· με ανάγνωση από το ιερό Ψαλτήρι, τον Απόστολο και τα άγια Ευαγγέλια, καθώς και τα συγγράμματα των θεοφόρων και αγίων Πατέρων, και μάλιστα τα κεφάλαια περί προσευχής και νήψεως, όπως και τα λοιπά ένθεα λόγια του Πνεύματος· με μνήμη των αμαρτημάτων που φέρνει πόνο στην καρδιά και με μελέτη της κρίσεως του Θεού ή του θανάτου ή της κολάσεως ή της απολαύσεως και των παρομοίων και με λίγο εργόχειρο για φίμωτρο της ακηδίας.

Και να ξαναγυρίζει πάλι στην προσευχή, όσο κι αν αυτό απαιτεί προσπάθεια, μέχρις ότου συνηθίσει ο νους ν' αποθέτει εύκολα τον ρεμβασμό του με την αποκλειστική μελέτη του Κυρίου Ιησού Χριστού και την αδιάκοπη μνήμη Του και τη συνεχή στροφή και σταθερή ρίζωση στον εσωτερικό θάλαμο(Ματθ. 6, 6), δηλαδή τον κρυφό χώρο της καρδιάς. Και όπως γράφει ο άγιος Ισαάκ: «Αγωνίσου να εισέλθεις στο θάλαμο που βρίσκεται μέσα σου, και θα δεις τον ουράνιο θάλαμο. Γιατί και αυτός και εκείνος είναι ένας, και από μιά είσοδο βλέπεις και τους δύο».

Και ο άγιος Μακάριος: «Η καρδιά είναι ο ηγεμόνας όλης της υπάρξεως. Και όταν κυριαρχήσει η χάρη στα μέρη της καρδιάς, τότε βασιλεύει πάνω σε όλους τους λογισμούς και σε όλα τα μέλη. Γιατί εκεί είναι ο νους και όλοι οι λογισμοί της ψυχής. Εκεί λοιπόν πρέπει να προσέχομε αν έγραψε η χάρη τους νόμους του Παναγίου Πνεύματος. Που εκεί; Στο ηγεμονικό όργανο, στο θρόνο της χάρης, όπου είναι ο νους και όλοι οι λογισμοί της ψυχής, δηλαδή στην καρδιά».

Από πού πρέπει να κάνουν αρχή εκείνοι που θέλουν να ησυχάσουν ορθά, και ποιά είναι η αρχή και η αύξηση και η προκοπή και η τελείωση

46. Η πρώτη και κατά κάποιο τρόπο προκαταρκτική εργασία των αρχαρίων μοναχών που επιθυμούν να ησυχάσουν ορθά, είναι η εξής. Αρχίζουν από το φόβο του Θεού, την κατά δύναμη εκπλήρωση όλων των θεοποιών εντολών, την αμεριμνία για εύλογα ή για παράλογα πράγματα, και προπάντων την πίστη, την πλήρη αποφυγή των αμαρτιών και τη γνήσια κλίση προς το Θεό, όπως είπαμε.

Και αυξάνουν με ακαταίσχυντη ελπίδα, προχωρώντας στην πλήρη ωριμότητα που μέτρο της είναι ο Χριστος(Εφ. 4, 13), με τον ολικό και εξαίρετο θείο έρωτα, ο οποίος προέρχεται από την καθαρή και αρρέμβαστη καρδιακή προσευχή και τελειοποιείται με την ακίνητη και ατάραχη πνευματική προσευχή και με μόνη την άμεση έκσταση και αρπαγή προς μόνο το Θεό και την ένωση με Αυτόν, τον Άκρο Επιθυμητό, η οποία πηγάζει από την τέλεια αγάπη.

Αυτό είναι η χωρίς πλάνη προκοπή και ανύψωση προς τη θεωρία μέσω της πράξεως, την οποία έπαθε ο θεοπάτωρ Δαβίδ και αλλοιωμένος με τη μακάρια εκείνη αλλοίωση αναφώνησε: «Εγώ είπα κατά την έκστασή μου· κάθε άνθρωπος είναι ύπαρξη ψεύτικη»(Ψαλμ. 115, 2). και κάποιος από τους Δικαίους της Παλαιάς Διαθήκης λέει*: «Μάτι δεν τα είδε και αυτί δεν τα άκουσε και άνθρωπος δεν τα διανοήθηκε αυτά που ετοίμασε ο Θεός για όσους τον αγαπούν».

Και συμπληρώνοντάς το ο μέγας Παύλος, καταλήγει λέγοντας: «Σ' εμάς όμως τα φανέρωσε ο Θεός με το Πνεύμα Του· γιατί το Πνεύμα ερευνά τα πάντα, ακόμη και τα βάθη του Θεού»(Α΄ Κορ. 2, 9-10).

*Το χωρίο αυτό δεν υπάρχει στην Παλαιά Διαθήκη, παρ' όλο που και ο Απόστολος Παύλος (Α' Κορ. 2, 9) το παραθέτει ως αγιογραφικό. Ο ιερός Χρυσόστομος δίνει δυο πιθανές εξηγήσεις (βλ. Ζ' ομιλία εις την Α' προς Κορινθίους, 3).

Η τάξη της ησυχίας των αρχαρίων

47. Ο αρχάριος λοιπόν, όπως προείπαμε, πρέπει να μη βγαίνει συχνά από το κελί του και να απέχει από τη συναναστροφή και τη θεωρία όλων, εκτός όταν είναι μεγάλη ανάγκη, και τότε με προσοχή και προφύλαξη και σπανίως, όπως λέει ο θείος Ισαάκ: «Για κάθε πράγμα να κρατήσεις στο νου σου ότι η βοήθεια που έχεις από την προφύλαξη είναι καλύτερη από την βοήθεια των έργων». Γιατί όχι μόνο στους αρχαρίους, αλλά και σ' εκείνους που ήδη προοδεύουν, αυτά προξενούν διασκορπισμό και στροφή προς τα έξω, όπως λέει πάλι ο άγιος Ισαάκ ότι η ανάπαυση βλάπτει μόνο τους νέους, ενώ η χαλάρωση και τους νέους και τους γέροντες.

Και η ησυχία νεκρώνει τις έξω αισθήσεις και διεγείρει τις εσωτερικές κινήσεις, ενώ η αναστροφή έξω από το κελί κάνει τα αντίθετα· διεγείρει δηλαδή τις έξω αισθήσεις και νεκρώνει τις εσωτερικές κινήσεις.

Με αυτά ο άγιος Ισαάκ υποδηλώνει την πράξη και την καλή οδό της ησυχίας. Ο δε Ιωάννης της Κλίμακος χαρακτηρίζει ως εξής εκείνον που βαδίζει και πράττει καλά στο δρόμο της ησυχίας: «Ησυχαστής είναι εκείνος που αγωνίζεται να περιορίζει το ασώματο (το νου) μέσα στο σωματικό οίκο —πράγμα παραδοξότατο.

Ησυχαστής είναι εκείνος που είπε· «Εγώ κοιμάμαι και η καρδιά μου ξαγρυπνά»(Άσμα 5, 2). Να κλείνεις τη θύρα του κελιού σου στο σώμα σου, τη θύρα της γλώσσας στο λόγο σου και την εσωτερική πύλη στα πονηρά πνεύματα».

Η καρδιακή προσευχή που γίνεται με προσοχή και νήψη, και πώς ενεργείται

48. Στην προσευχή, που γίνεται, όπως είπαμε, με προσοχή και νήψη μέσα στην καρδιά χωρίς οποιαδήποτε άλλη σκέψη και φαντασία, ο νους με το «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού» ανυψώνεται τελείως άυλα και αλάλητα προς τον ίδιο τον Κύριο Ιησού Χριστό, ενώ με το «ελέησόν με» ξαναγυρίζει και κινείται προς τον εαυτό του, γιατί δεν ανέχεται να μην προσεύχεται για τον εαυτό του. Όταν όμως προκόψει στην αγάπη με την πείρα, με το ένα αποκλειστικά ανυψώνεται προς τον Κύριο Ιησού Χριστό, αφού έλαβε βέβαιη πληροφορία για το δεύτερο.

Πώς παρέδωσαν οι θείοι Πατέρες να λέμε την προσευχή με διάφορους τρόπους, και ποιά είναι η προσευχή

49. Οι θείοι Πατέρες δεν παρέδωσαν όλοι πάντοτε ολόκληρη την προσευχή, αλλά άλλος ολόκληρη, άλλος τη μισή, άλλος ένα μερος και άλλος διαφορετικά, ανάλογα ίσως με τη δύναμη και την κατάσταση του προσευχομένου.

Ο θείος Χρυσόστομος την παραδίδει ολόκληρη λέγοντας: «Σάς παρακαλώ, αδελφοί, ποτέ να μην καταπατήσετε ή να καταφρονήσετε τον κανόνα της προσευχής· γιατί άκουσα κάποιους πατέρες να λένε κάποτε: «Ποιος είναι ο μοναχός, αν καταπατήσει ή καταφρονήσει τον κανόνα του;». Μάλλον οφείλει, είτε τρώει είτε πίνει είτε κάθεται είτε εκτελεί διακόνημα είτε περπατά είτε κάτι άλλο κάνει, να κράζει αδιάλειπτα το «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με», ώστε η μνήμη αυτή του ονόματος του Κυρίου μας Ιησού Χριστού να ερεθίσει σε πόλεμο τον εχθρό.

Γιατί η ψυχή που βιάζει τον εαυτό της θα τα βρει όλα, είτε πονηρά είτε αγαθά, με τη μνήμη. Πρώτα θα δει μέσα στην καρδιά του το κακό, και τότε θα βρει τα αγαθά. Γιατί η μνήμη είναι που θα ξεσηκώσει τον δράκοντα και η μνήμη θα τον ταπεινώσει· η μνήμη θα ελέγξει την αμαρτία που κατοικεί μέσα μας(Ρωμ. 7, 17) και η μνήμη θα τον αφανίσει και θα κινήσει όλη τη δύναμη του εχθρού μέσα στην καρδιά· και η μνήμη θα τη νικήσει και θα την ξεριζώσει σιγά-σιγά.

Έτσι το όνομα του Κυρίου Ιησού Χριστού κατεβαίνοντας στο βάθος της καρδιάς, θα ταπεινώσει τον δράκοντα που εξουσιάζει τα μέρη της καρδιάς και θα σώσει και θα ζωοποιήσει την ψυχή. Κράτησε λοιπόν αδιάλειπτα το όνομα του Κυρίου Ιησού, για να καταπιεί η καρδιά τον Κύριο και ο Κύριος την καρδιά και να γίνουν τα δύο ένα. Το έργο όμως αυτό δεν είναι ζήτημα μιας ημέρας ή δύο, αλλά πολλού χρόνου και καιρού.

Γιατί χρειάζεται πολύς αγώνας και χρόνος για να εξοριστεί ο εχθρός και να κατοικήσει μέσα ο Χριστός». Και πάλι λέει: «Πρέπει να ασφαλίζομε και να ηνιοχούμε και να χαλιναγωγούμε το νου και να αναχαιτίζομε κάθε λογισμό και κάθε ενέργεια του πονηρού με την επίκληση του Κυρίου μας Ιησού Χριστού. Και όπου στέκεται το σώμα, εκεί να είναι και ο νους, για να μη βρίσκεται τίποτε μεταξύ του Θεού και της καρδιάς σαν μεσότοιχος ή φραγμός που να σκοτίζει την καρδιά και να χωρίζει το νου από το Θεό.

Κι αν καμιά φορά αρπάξει κάτι το νου, δεν πρέπει αυτός να χρονοτριβεί στους λογισμούς, για να μη του καταλογιστεί η συγκατάθεση στους λογισμούς σαν πράξη την ημέρα της κρίσεως ενώπιον του Κυρίου όταν θα κρίνει ο Θεός τα μυστικά των ανθρώπων(Ρωμ. 2, 16). Απαλλαγείτε λοιπόν για πάντα από τους περισπασμούς και μείνετε κοντά στον Κύριο το Θεό μας μεχρις ότου μας σπλαχνιστεί(Ψαλμ. 122, 2)· και μη ζητάτε τίποτε άλλο παρά μόνο το έλεος από τον ένδοξο Κύριο.

Ζητώντας όμως το έλεος, να το ζητάτε με ταπεινή και αξιολύπητη καρδιά· και φωνάζετε από το πρωί μέχρι το βράδυ, κι αν είναι δυνατό και όλη τη νύχτα, το «Κύριε Ιησού Χριστέ, ελέησόν με».

Και βιάσετε το νου σας σ' αυτό το έργο μεχρι θανάτου. Γιατί αυτό το έργο χρειάζεται μεγάλη βία, επειδή είναι στενή η πύλη και όλο δυσκολίες ο δρόμος που οδηγεί στη ζωή(Ματθ. 7, 14) και μπαίνουν σ' αυτή όσοι βιάζουν τον εαυτό τους, αφού «η βασιλεία των ουρανών κερδίζεται απ΄ όσους βιάζουν τον εαυτό τους»(Ματθ. 11, 12).

Σας παρακαλώ, λοιπόν, μη χωρίζετε τις καρδιές σας από το Θεό, αλλά να μένετε κοντά Του και να τις φυλάγετε μαζί με τη μνήμη του Κυρίου μας Ιησού Χριστού πάντοτε, έως ότου φυτευτεί το όνομα του Κυρίου μέσα στην καρδιά σας κι αυτή πιά να μη σκέφτεται τίποτε άλλο, για να δοξαστεί ο Χριστός μέσα σας».

Πριν από το Χρυσόστομο βέβαια, ο μέγας Παύλος αναφέρει το τμήμα «Κύριε Ιησού», γράφοντας: «Αν ομολογήσεις με το στόμα σου Κύριο τον Ιησού και πιστέψεις με την καρδιά σου ότι ο Θεός τον ανέστησε εκ νεκρών, θα σωθείς. Γιατί όποιος πιστεύει με την καρδιά του οδηγείται στη δικαίωση, κι όποιος ομολογεί με το στόμα του οδηγείται στη σωτηρία»(Ρωμ. 10, 9-10). Και πάλι: «Κανείς δεν μπορεί να πει «Κύριε Ιησού» παρά μόνο με Άγιο Πνεύμα»(Α΄ Κορ. 12, 3).

Προσθέτει το «με Άγιο Πνεύμα» εννοώντας «όταν η καρδιά δεχτεί την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος» με την οποία και προσεύχεται. Τούτο είναι γνώρισμα εκείνων που πρόκοψαν και αξιώθηκαν να δεχτούν με αίσθηση το Χριστό να κατοικεί μέσα τους. Σύμφωνα με αυτά λέει και ο άγιος Διάδοχος: «Απαιτεί οπωσδήποτε από εμάς ο νους, όταν του φράξομε με τη μνήμη του Θεού όλες τις διεξόδους, να του αναθέσομε κάποιο έργο που να ικανοποιεί την ενεργητικότητά του. Πρέπει λοιπόν να του δίνομε για πλήρη εργασία το «Κύριε Ιησού». Γιατί κανείς δεν μπορεί να πει «Κύριε Ιησού» παρά με το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος.

Πρέπει όμως ο νους να μελετά αδιάκοπα τα λόγια αυτά μέσα στα βάθη του, για να μην ξεφεύγει σε διάφορες φαντασίες. Όσοι μελετούν ακατάπαυστα αυτό το ένδοξο και πολυπόθητο όνομα στο βάθος της καρδιάς τους, αυτοί μπορούν να βλέπουν κάποτε και το φως του νου τους. Και τούτο επειδή, όταν το όνομα αυτό κρατείται από τη διάνοια με πολλή φροντίδα, κατακαίει όλη την ακαθαρσία που σκεπάζει την ψυχή· κι αυτό η ψυχή το αισθάνεται έντονα, γιατί ο Θεός μας είναι φωτιά που κατακαίει(Εβρ. 12, 29).

Και με αυτό ο Κύριος προσκαλεί την ψυχή σε μεγάλη αγάπη της δόξας Του. Γιατί όταν πολυκαιρίζει μέσα μας το ένδοξο και πολυπόθητο αυτό όνομα με τη μνήμη του νου, μας φέρνει τη συνήθεια με τη θέρμη της καρδιάς να αγαπούμε την αγαθότητά Του, αφού δεν υπάρχει πλέον κανένα εμπόδιο. Αυτό είναι το πολύτιμο μαργαριτάρι(Ματθ. 13, 46), το οποίο μπορεί ν' αποκτήσει κανείς αφού πουλήσει όλη την περιουσία του, και να έχει ανέκφραστη χαρά που το βρήκε».

Ο άγιος Ησύχιος πάλι, συνιστώντας το «Χριστέ Ιησού», γράφει: «Η ψυχή που θα πετάξει ψηλά στον αέρα διά του θανάτου, στις πύλες του ουρανού, έχοντας μαζί της ως υπερασπιστή τον Ιησού, ούτε εκεί θα ντραπεί τους εχθρούς της, αλλά με παρρησία, όπως τώρα, θα μιλήσει μπροστά στις ουράνιες πύλες προς αυτούς· μόνο να μην αποκάμει μέχρι την ώρα του θανάτου να φωνάζει προς τον Χριστόν Ιησού μέρα και νύχτα.

Και Αυτός θα της αποδώσει γρήγορα το δίκαιό της, σύμφωνα με την αληθινή και θεία υπόσχεση που έδωσε μιλώντας για τον άδικο δικαστη(Λουκ. 18, 1-8). Σας βεβαιώνω, θα της αποδώσει το δίκαιό της και στην παρούσα ζωή και μετά την έξοδό της από το σώμα». Ο Ιωάννης της Κλίμακος αναφέρει μόνο το «Ιησού», λέγοντας: «Με το όνομα του Ιησού μαστίγωνε τους εχθρούς· γιατί δεν υπάρχει ισχυρότερο όπλο στον ουρανό και στη γη» —και δεν προσθέτει καμιά άλλη λέξη. Και πάλι λέει: «Ας προσκολληθεί η αναπνοή σου στη μνήμη του Ιησού και τότε θα αντιληφθείς την ωφέλεια της ησυχίας».

Τα λόγια της ιερής και θεοποιού προσευχής έχουν μυσταγωγηθεί πνευματικά όχι μόνο από τους αγίους Πατέρες που αναφέραμε, αλλά και από αυτούς τους κορυφαίους Αποστόλους Πέτρο, Παύλο και Ιωάννη

50. Τα λόγια αυτά της ιερής προσευχής θα τα βρει κανείς μυσταγωγημένα όχι μόνο από τους θεοφόρους Πατέρες που αναφέραμε και τους ομοίους τους, αλλά πρίν από αυτούς, και από τους

ίδιους τους πρώτους και κορυφαίους Αποστόλους Πέτρο, Παύλο και Ιωάννη.

Ο πρώτος, όπως προείπαμε, λέει: «Κανείς δεν μπορεί να πει Κύριο τον Ιησού παρά μόνο με Άγιο Πνεύμα»(Α΄ Κορ. 12, 30. Ο δεύτερος: «Η χάρη και η αλήθεια ήρθε μέσω του Ιησού Χριστού»(Ιω. 1, 17) και: «Κάθε πνεύμα που ομολογεί πως ο Ιησούς Χριστός ήρθε με ανθρώπινη σάρκα, προέρχεται από το Θεό»(Α΄ Ιω. 4, 2). Ο τρίτος, ο πρόκριτος των μαθητών του Χριστού, στην ερώτηση του Σωτήρα και Διδασκάλου προς τους Αποστόλους· «ποιος λένε οι άνθρωποι ότι είμαι», έκανε τη μακαριότατη ομολογία: «Συ είσαι ο Χριστός, ο Υιός του Θεού του ζώντος»(Ματθ. 16, 16).

Γι' αυτό οι μετά τους Αποστόλους ένδοξοι παιδαγωγοί μας, και περισσότερο εκείνοι που έζησαν τον άγαμο και ερημικό και ήσυχο βίο, τις φράσεις αυτές που προαναγγέλθηκαν σποραδικά και τμηματικά από τους τρεις αυτούς μεγάλους στύλους της αγίας Εκκλησίας, τις πήραν ως θεϊκά λόγια, θεσπισμένα με αποκάλυψη του Αγίου Πνεύματος και μαρτυρημένα από τρεις πολύ αξιόπιστους μάρτυρες· και ξέρομε ότι με την κατάθεση τριών μαρτύρων βεβαιώνεται κάθε λόγος(Δευτ. 19, 15· Β΄ Κορ. 13, 1).

Πήραν λοιπόν τα λόγια αυτά οι ουρανόφρονες Πατέρες, κι αφού τα ένωσαν άριστα και τα συνάρμοσαν σε ένα με το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος που κατοικούσε μέσα τους, τα ονόμασαν μνημείο προσευχής και τα παρέδωσαν στους μεταγενέστερους, για να την κρατούν και να την τηρούν με όμοιο τρόπο. Πρόσεξε τώρα και τη σειρά και τη διάταξη των λέξεων, πόσο εξαίσια είναι και πόση ουράνια σοφία περιέχει.

Ο Παύλος δηλαδή, όπως προαναφέραμε, λέει «Κύριον Ιησού», ο Ιωάννης «Ιησού Χριστό», ο Πέτρος «Χριστό, Υιό του Θεού»· σαν να ακολουθούν ο ένας τον άλλο από κοντά με τη συμφωνία και το σύνδεσμο των θεουργικών αυτών λέξεων. Γιατί θα διαπιστώσεις ότι ο καθένας από τους τρεις αυτούς, το τέλος του προηγουμένου το παίρνει ως αρχή και έτσι συνεχίζει. Το ίδιο θα παρατηρήσεις και με την προσθήκη της λέξεως «Πνεύμα». Αφού δηλαδή ο μακάριος Παύλος είπε: «Κανείς δεν μπορεί να πει Κύριο τον Ιησού παρά με Άγιο Πνεύμα»(Α΄ Κορ. 12, 3), τη λέξη που έχει στο τέλος, δηλαδή «Πνεύμα», την κάνει αρχή του ο βροντόφωνος Ιωάννης, λέγοντας: «Κάθε πνεύμα που ομολογεί ότι ο Ιησούς Χριστός ήρθε με σάρκα, προέρχεται από το Θεό»(Α΄ Ιω. 4, 2).

Και αυτά μας τα έγραψαν όχι μόνοι τους και από τον εαυτό τους, αλλά κινούμενοι από το χέρι του Παναγίου Πνεύματος. Γιατί και η μέσω αποκαλύψεως ομολογία του θείου Πέτρου έγινε με ενέργεια του Αγίου Πνεύματος, αφού η Γραφή λέει: «Όλα τα ενεργεί το ένα και το αυτό Πνεύμα, που μοιράζει τα χαρίσματα στον καθένα όπως θέλει»(Α΄ Κορ. 12, 11).

Κι έτσι λοιπόν το τρίπλοκο και άρρηκτο σχοινί της θεοποιού αυτής προσευχής, το πολύ σοφά κι επιστημονικά πλεγμένο και συρραμένο και συναρμολογημένο, φτάνει μέχρι σ' εμάς και τηρείται με τον ίδιο τρόπο.

Την προσθήκη όμως της λέξεως «ελέησόν με» την έκαναν και την καθόρισαν οι μετέπειτα θείοι Πατέρες στα σωτήρια αυτά λόγια της προσευχής «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού», και περισσότερο για κείνους που είναι πιο νηπιώδεις στην αρετή, δηλαδή για τους αρχάριους και ατελείς. Γιατί εκείνοι που έχουν προχωρήσει κι έγιναν τέλειοι κατά Χριστόν, αρκούνται και σε μία μόνο από τις ιερές αυτές λέξεις «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού», αλλά κάποτε και μόνο στην ονομασία «Ιησού», και την ενστερνίζονται και την αποδέχονται ως ολοκληρωμένη εργασία προσευχής, επειδή με αυτό γεμίζουν από ανέκφραστη ηδονή και γλυκύτητα που ξεπερνά κάθε νου και κάθε όραση και ακοή.

Κι έτσι λοιπόν οι τρισμακάριοι, βγαίνουν έξω από τη σάρκα και τον κόσμο, κρατούν κλειστές τις αισθήσεις και, κατακυριευμένοι από θείο έρωτα σε μία μακάρια βακχική μέθη από τη θεία δωρεά και χάρη που κατοικεί μέσα τους, καθαίρονται και φωτίζονται και φτάνουν στην τελειότητα, επειδή από τώρα βλέπουν αμυδρά, όπως μέσα σε καθρέφτη, σαν πρόγευση, την υπερφυσική και άναρχη και άκτιστη χάρη της υπερουσίου Θεότητας.

Αρκούνται στη μνήμη και τη μελέτη, όπως είπαμε, μίας από τις παραπάνω ονομασίες του Θεανθρώπου Λόγου, και με αυτήν αξιώνονται από το Πνεύμα και υψώνονται σε αλάλητες αρπαγές

και γνώσεις και αποκαλύψεις.

Για να πληροφορηθούμε με ενάργεια και να βεβαιωθούμε με κάθε σαφήνεια γι’ αυτά, ο γλυκύτατος Κύριός μας Ιησούς Χριστός ο Υιός του Θεού, του οποίου οι λόγοι, όπως είπε, είναι πνεύμα και είναι ζωή(Ιω. 6, 63), κήρυξε μεγαλόφωνα ότι «Χωρίς εμένα δεν μπορείτε να κάνετε τίποτε»(Ιω. 15, 5), και: «Αν ζητήσετε κάτι στο όνομά μου, εγώ θα το κάνω»(Ιω. 14, 14), και πάλι: «Ό,τι ζητήσετε στο όνομά μου, εγώ θα το κάνω»(Ιω. 14, 13) και τα λοιπά, σύμφωνα με όσα μας έχουν παραδοθεί.

Οι αρχάριοι μπορούν να προσεύχονται άλλοτε με ολόκληρη την προσευχή, άλλοτε με ένα μέρος της, πάντοτε όμως μέσα στην καρδιά, και να μην αλλάζουν συνεχώς τα λόγια της προσευχής

51. Οι αρχάριοι μπορούν να προσεύχονται άλλοτε με ολόκληρη την προσευχή κι άλλοτε με ένα μέρος της, πλην όμως αυτό θα γίνεται μέσα στην καρδιά και ακατάπαυστα. Γιατί, κατά τον άγιο Διάδοχο, «εκείνος που διατρίβει πάντοτε μέσα στην καρδιά του, απομακρύνεται οπωσδήποτε από όσα θεωρούνται ωραία στη ζωή. Γιατί καθώς ζει πνευματικά, δεν μπορεί να γνωρίζει τις επιθυμίες της σάρκας(Γαλ. 5, 16).

Ο άνθρωπος αυτός περιφέρεται λοιπόν μέσα στο φρούριο των αρετών έχοντας τις ίδιες τις αρετές ως θυρωρούς να φυλάγουν την πόλη της αγνότητας· γι’ αυτό και μένουν άπρακτες οι εναντίον του μηχανές των δαιμόνων». Και ο άγιος Ισαάκ γράφει: «Του ανθρώπου που στρέφεται κάθε ώρα στην ψυχή του, ευφραίνεται η καρδιά με τις αποκαλύψεις. Κι εκείνος που συνάγει τη θεωρία του μέσα του, βλέπει εκεί τη λάμψη του Πνεύματος. Όποιος αποστράφηκε κάθε περιπλάνηση του νου, αυτός βλέπει τον Κύριό του μέσα στην καρδιά του».

Όμως, μην αλλάζεις συνεχώς τα λόγια της προσευχής, για να μη συνηθίσει ο νους από τη συνεχή εναλλαγή και μεταφορά των λέξεων σε κάποια αστασία και μετατόπιση και μείνει αρρίζωτος και άκαρπος, όπως τα δένδρα που μετακινούνται και μεταφυτεύονται συνεχώς.

Για να καρποφορήσει η προσευχή μέσα στην καρδιά, χρειάζεται καιρός πολύς και αγώνας και βία. Και γενικά, κάθε αγαθό κατορθώνεται με μεγάλο κόπο και πολύν καιρό

52. Το να προσεύχεται κανείς αδιάλειπτα μέσα στην καρδιά, επίσης και τα πέρα από αυτό, δεν κατορθώνονται απλώς και ως έτυχε και με σύντομο και μικρό κόπο· μ’ όλο που κι αυτό μπορείς να το συναντήσεις σε κάποιες σπάνιες περιπτώσεις κατά απόρρητη θεία οικονομία. Αλλά για να κατορθωθεί αυτό χρειάζεται και μακρό χρονικό διάστημα και κόπο και αγώνα σωματικό και ψυχικό και βία πολλή και εντατική.

Γιατί ανάλογα με το μερίδιο της δωρεάς και της χάρης που ελπίζομε να μετάσχομε, πρέπει να καταβάλομε και τους αγώνες γι’ αυτήν και να προσθέσομε επιπλέον ώρες. Και αυτή, σύμφωνα με τους διδασκάλους των θείων, είναι το να εξοριστεί από τα μέρη της καρδιάς ο εχθρός και να κατοικήσει σ’ αυτήν φανερά ο Χριστός. Λέει σχετικά ο άγιος Ισαάκ: «Εκείνος που θέλει να δει τον Κύριο, επινοεί τρόπους να καθαρίσει την καρδιά του με την αδιάλειπτη μνήμη του Θεού. Κι έτσι μέσα στη λαμπρότητα της διάνοιάς του θα βλέπει κάθε στιγμή τον Κύριο».

Και ο άγιος Βαρσανούφιος: «Αν η εσωτερική εργασία μαζί με τη χάρη του Θεού δε βοηθήσει τον άνθρωπο, μάταια κοπιάζει με την εξωτερική. Η εσωτερική εργασία με πόνο καρδιάς φέρνει την καθαρότητα κι η καθαρότητα την αληθινή ησυχία της καρδιάς· η ησυχία αυτή φέρνει την ταπείνωση, κι η ταπείνωση κάνει τον άνθρωπο κατοικητήριο του Θεού. Από την κατοίκηση αυτή εξορίζονται τα πάθη και οι δαίμονες και γίνεται έτσι ο άνθρωπος ναός Θεού γεμάτος από αγιασμό, γεμάτος φωτισμό, καθαρότητα και χάρη.

Μακάριος λοιπόν εκείνος που βλέπει σαν μέσα σε καθρέφτη στα άδυτα της καρδιάς του τον Κύριο και ξεχύνει εμπρός στην αγαθότητά Του με κλαυθμό τη δέησή του». Και ο όσιος Ιωάννης ο Καρπάθιος: «Χρειάζεται πολύς αγώνας και χρόνος στις προσευχές για να βρούμε στην ολότελα απαλλαγμένη από ενοχλήσεις κατάσταση της διάνοιας έναν άλλο καρδιακό ουρανό, όπου κατοικεί

ο Χριστός, όπως λέει ο Απόστολος· «Ή δεν καταλάβατε ότι ο Ιησούς Χριστός κατοικεί μέσα σας; Εκτός βέβαια αν είστε αδόκιμοι»(Β΄ Κορ. 13, 50».Και ο μέγας Χρυσόστομος λέει: «Παράμενε αδιάλειπτα στο όνομα του Κυρίου Ιησού, για να καταπιεί η καρδιά σου τον Κύριο και ο Κύριος την καρδιά σου και να γίνουν τα δύο ένα. Αλλά το έργο αυτό δεν είναι ζήτημα μιας ημέρας ή δύο, αλλά πολλού χρόνου και καιρού. Γιατί χρειάζεται πολύς αγώνας και χρόνος για να εξοριστεί ο εχθρός και να κατοικήσει μέσα ο Χριστός». Αυτά αρκούν· ο λόγος ας επιστρέψει στα προκείμενα με τη σειρά.

Η μη καθαρή καρδιακή προσευχή, και πώς φτανει κανείς στην καθαρή και αρρέμβαστη προσευχή

53. Από την επιμονή στη μέθοδο που αναφέραμε της καρδιακής και αρρέμβαστης προσευχής, έστω κι αν η προσευχή είναι ίσως όχι τελείως καθαρή και αρρέμβαστη καθώς εμποδίζεται από τις εμπαθείς μνήμες και τους λογισμούς, φτάνει ο αγωνιζόμενος στην έξη να προσεύχεται αβίαστα, αρρέμβαστα, καθαρά και αληθινά.

Δηλαδή με το να παραμένει ο νους μέσα στην καρδιά και όχι να εισάγεται σ’ αυτήν με τη βία και χωρίς όρεξη μέσω της εισπνοής και να ξεφεύγει αμέσως, αλλά να παραμενει πάντοτε εκεί και να προσεύχεται έτσι αέναα. Γιατί λέει ο άγιος Ησύχιος: «Εκείνος που δεν έχει προσευχή καθαρή από λογισμούς, δεν έχει όπλο στον πόλεμο.

Προσευχή εννοώ εκείνη που γίνεται αέναα στα άδυτα της καρδιάς, για να μαστιγώνεται και να φλογίζεται με την επίκληση του Ιησού Χριστού αυτός που μας πολεμά κρυφά». Και πάλι: «Μακάριος εκείνος που έχει τόσο προσκολληθεί στην ευχή του Ιησού με τη διάνοιά του και τον φωνάζει ακατάπαυστα μέσα στην καρδιά, όπως είναι ενωμένος ο αέρας με τα σώματά μας ή η φλόγα με το κερί.

Ο ήλιος περνώντας πάνω από τη γη κάνει την ημέρα. Και το άγιο και σεβάσμιο όνομα του Κυρίου Ιησού, όταν λάμπει συνεχώς μέσα στη διάνοια, θα γεννήσει αναρίθμητες έννοιες λαμπρές σαν τον ήλιο».

Η αρρέμβαστη και καθαρή καρδιακή προσευχή και η θέρμη που δημιουργείται από αυτή

54. Με τα προηγούμενα φάνηκε τι είναι και ονομάζεται καθαρή και αρρέμβαστη καρδιακή προσευχή, από την οποία γεννιέται κάποια θέρμη μέσα στην καρδιά, κατά το: «Θερμάνθηκε μέσα μου η καρδιά μου και από τη μελέτη μου θ’ ανάψει μέσα μου φωτιά»(Ψαλμ. 38,4).

Φωτιά, την οποία ο Κύριος Ιησούς Χριστός ήρθε να βάλει στα χωράφια των καρδιών μας, τα πριν γεμάτα αγκάθια από τα πάθη και τώρα με τη χάρη του Θεού γεμάτα από Πνεύμα, όπως λέει ο ίδιος: «Ήρθα να βάλω φωτιά στη γη και τι θέλω αν έχει κιόλας ανάψει!»(Λουκ. 12, 49).

Αυτή η φωτιά θέρμανε τότε και φλόγισε τον Κλεόπα και το σύντροφό του και τους έκανε να λένε μεταξύ τους σε έκσταση: «Δε φλογιζόταν μέσα μας η καρδιά μας καθώς περπατούμε;»(Λουκ. 24, 32). Γράφει και ο μέγας Ιωάννης ο Δαμασκηνός σε κάποιο από τα τροπάριά του προς την υπέραγνη Θεοτόκο: «Με ωθεί να υμνολογήσω τον πόθο της Παρθένου η φωτιά της καρδιάς μου».

Γράφει και ο άγιος Ισαάκ: «Από τη βίαιη εργασία των αρετών γεννιέται η υπερβολική θέρμη, η οποία πυρπολεί την καρδιά από τις φλογερές ενθυμήσεις που περιστρέφονται παράδοξα στη διάνοια. Αυτή η εργασία και η προσοχή λεπτύνουν το νου με τη θέρμη τους και του παρέχουν την ικανότητα να βλέπει.

Από τη θέρμη αυτή που προξενείται από τη χάρη της θεωρίας γεννιέται η ανάβλυση των δακρύων. Από τα ασταμάτητα δάκρυα δέχεται η ψυχή την ειρήνη των λογισμών. Από την ειρήνη των λογισμών υψώνεται στην καθαρότητα του νου. Και με την καθαρότητα του νου ο άνθρωπος φτάνει να βλέπει τα μυστήρια του Θεού. Ύστερα από αυτά φτάνει ο νους να δει αποκαλύψεις και σημεία, όπως είδε ο προφήτης Ιεζεκιήλ».

Και αλλού πάλι λέει: «Τα δάκρυα και τα χτυπήματα της κεφαλής που γίνονται κατά την προσευχή του αγωνιστή και το κύλισμα στο έδαφος με θερμότητα, ξυπνούνε τη θέρμη της γλυκύτητάς τους μέσα στην καρδιά, η οποία με επαινούμενη έκσταση πετά προς το Θεό και φωνάζει· «Δίψασε η

ψυχή μου εσένα, τον Θεό τον ισχυρό, τον ζώντα. Πότε θα φτάσω και θα παρουσιαστώ μπροστά Σου, Κύριε;»(Ψαλμ. 41, 3)».

Και ο Ιωάννης της Κλίμακος: «Έπεσε φωτιά στην καρδιά και ανέστησε την προσευχή. Κι όταν αυτή αναστήθηκε και αναλήφθηκε στον ουρανό, έγινε κατάβαση φωτιάς στο ανώγαιο της ψυχής». Και αλλού λέει: «Ποιος άραγε είναι ο πιστός και φρόνιμος μοναχός, ο οποίος φύλαξε άσβηστη τη θέρμη του, και μέχρι το θάνατό του κάθε μέρα δεν έπαψε να προσθέτει φωτιά στη φωτιά, και θέρμη στη θέρμη, και πόθο στον πόθο, και επιμέλεια στην επιμέλεια;».

Και ο άγιος Ηλίας ο Έκδικος λέει: «Όταν η ψυχή εγκαταλείψει τα εξωτερικά και ενωθεί με την προσευχή, τότε η προσευχή την περικυκλώνει σαν φλόγα και την πυρακτώνει ολόκληρη όπως η φωτιά το σίδερο. Και η ψυχή παραμένει βέβαια η ίδια, αλλά δεν επιτρέπει άγγιγμα, όπως το πυρακτωμένο σίδερο δεν μπορεί κανείς να το αγγίσει».

Ακόμη λέει: «Μακάριος εκείνος που αξιώθηκε να φτάσει σε τέτοια μέτρα σ' αυτή τη ζωή, και είδε το κατά φύση πήλινο σώμα του, με τη χάρη πύρινο».

Η θέρμη παράγεται από διάφορες αιτίες. Η κυριότερη είναι εκείνη που παράγεται από την καθαρή καρδιακή προσευχή

55. Να γνωρίζεις ότι η θέρμη αυτή παράγεται και υπάρχει μέσα μας από διάφορες αιτίες και με πολλούς τρόπους. Αυτό γίνεται φανερό από τις διάφορες γνώμες των Αγίων που εκθέσαμε, αλλά, – διστάζομε να το πούμε -, και από αυτή την πείρα μας. Κυριότερη κατά κάποιο τρόπο είναι η θέρμη που προέρχεται από την καθαρή καρδιακή προσευχή, και προχωρεί συνεχώς μαζί της και αυξάνει και καταπαύει στον ενυπόστατο φωτισμό, δηλαδή κάνει πραγματικά φωτισμένο, κατά τους Πατέρες, τον άνθρωπο που βρίσκεται σ' αυτή την κατάσταση.

Ποιο είναι το εργο που ακολουθεί την καρδιακή θέρμη

56. Αυτή λοιπόν η θέρμη στη συνέχεια εξουδετερώνει όσα εμπόδιζαν πρωτύτερα την προσευχή να γίνεται τελείως καθαρή. Γιατί ο Θεός μας είναι φωτιά, φωτιά που κατακαιει(την κακία των δαιμόνων και των παθών μας. Λέει και ο άγιος Διάδοχος: «Όταν η καρδιά, μ' ένα πόνο που καιει, δέχεται τα τοξεύματα των δαιμόνων, ώστε να νομίζει ο πολεμούμενος ότι είναι πραγματικά βέλη, τότε η ψυχή μισεί με πόνο τα πάθη, καθώς βρίσκεται στην αρχή της καθάρσεως. Γιατί άν δε νιώσει έντονο άλγος για την αναίδεια της αμαρτίας, δε θα μπορέσει να χαρεί πλούσια με τη χρηστοτητα της αρετης.

Εκείνος λοιπόν που θέλει να καθαρίσει την καρδιά του, άς την πυρώνει συνέχεια με τη μνήμη του Ιησού Χριστού(Εβρ. 12, 29), αυτό μόνο έχοντας μελέτη και έργο ακατάπαυστο. Γιατί εκείνοι που θέλουν ν' αποβάλουν τη σαπίλα, δεν πρέπει άλλοτε να προσεύχονται κι άλλοτε όχι, αλλά ν' ασχολούνται πάντοτε με την προσευχή και τη φύλαξη του νου, ακόμη και όταν βρίσκονται έξω από τους ιερούς ναούς.

Όπως εκείνος που θέλει να καθαρίσει το χρυσάφι, αν έστω και για λίγο αφήσει να χαμηλώσει η φωτιά στο χωνευτήρι, προκαλεί πάλι τη σκλήρυνση στο χρυσάφι που καθαρίζει, έτσι κι εκείνος που άλλοτε θυμάται το Θεό κι άλλοτε όχι, εκείνο που νομίζει ότι αποκτά με την προσευχή, το χάνει με την αργία. Ιδίωμα του ανθρώπου που αγαπά την αρετή είναι να αφανίζει πάντοτε με τη μνήμη του Θεού το γήινο φρόνημα της καρδιάς, κι έτσι να κατατρώγεται λίγο-λίγο το κακό από τη φωτιά της μνήμης του αγαθού και η ψυχή να επανέλθει με περισσότερη δόξα στη φυσική της λαμπρότητα».

Έτσι λοιπόν παραμένοντας ο νους δίχως εμπόδια μέσα στην καρδιά, προσεύχεται καθαρά και απλανώς, σύμφωνα με τον Άγιο που λέει: «Τότε είναι αληθινή και απλανής η προσευχή, όταν ο νους φυλάγει την καρδιά όταν προσεύχεται». Γράφει και ο άγιος Ησύχιος: «Πράγματι αληθινός μοναχός είναι εκείνος που κατορθώνει τη νήψη. Κι έχει αληθινα νήψη, εκείνος που είναι μοναχός κατά την καρδιά».

Ο πόθος και έρωτας που γεννιέται από τη θέρμη, την προσοχή και την προσευχή

57. Μέσα σ' αυτή τη θέρμη και την προσεκτική προσευχή, δηλαδή την καθαρή προσευχή, γεννιέται ο πόθος και ο θείος έρωτας και η αγάπη μέσα στην καρδιά προς τον πάντοτε μνημονευόμενο Κύριο Ιησού Χριστό, όπως έχει γραφεί: «Νεανίδες με αγάπησαν, με έλκυσαν»(Άσμα 1, 3-4), και: «Εγώ είμαι πληγωμένη από την αγάπη»(Άσμα 2, 50. Ο άγιος Μάξιμος λέει: «Όλες οι αρετές βοηθούν το νου στο θείο έρωτα, περισσότερο όμως απ΄ όλες η καθαρή προσευχή. Επειδή με αυτήν ο νους φτερώνεται και πετά προς το Θεό και βγαίνει έξω απ΄ όλα».

Τα καρδιακά δάκρυα. Ο θείος πόθος και έρωτας

58. Από τέτοια καρδιά κυλούν και άφθονα δάκρυα που καθαίρουν και γλυκαίνουν εκείνον που αξιώθηκε από αγάπη να τα αποκτήσει, χωρίς να φθείρουν και να ξηραίνουν. Καθαίρουν τα δάκρυα που προέρχονται από το φόβο του Θεού, ενώ γλυκαίνουν τα δάκρυα του θείου έρωτα, με το σφοδρό και ακατάσχετο πόθο και έρωτα του μνημονευομένου Κυρίου Ιησού Χριστού.
Και τότε γεμάτη από ενθουσιασμό η καρδιά κράζει: «Με έθελξες με το πόθο Σου, Χριστέ, και με αλλοίωσες με το θείο έρωτά Σου», και: «Σωτήρα μου, είσαι όλος γλυκασμός, όλος είσαι επιθυμία, όλος λαχτάρα αχόρταστη, είσαι όλος κάλλος απερίγραπτο».

Και κραυγάζει μαζί με τον χριστοκήρυκα Παύλο: «Μας διακατέχει η αγάπη του Χριστού»(Β΄ Κορ. 5, 14) και: «Ποιος μπορεί να μας χωρίσει από την αγάπη του Χριστού; Θλίψη ή δυσκολία ή διωγμός ή γύμνια ή κίνδυνος ή απειλή σφαγής;»(Ρωμ. 8, 35) και: «Είμαι πεπεισμένος ότι ούτε θάνατος, ούτε ζωή, ούτε Άγγελοι, ούτε αρχές, ούτε εξουσίες, ούτε δυναμεις, ούτε παρόντα, ούτε μέλλοντα, ούτε επιτυχίες, ούτε ταπεινώσεις, ούτε κανένα άλλο δημιούργημα μπορούν να μας χωρίσουν από την αγάπη του Θεού που φανερώθηκε δια μέσου του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας»(Ρωμ. 8, 38-39).

Παραίνεση να μη ζητούμε τα υπέρμετρα. Προτροπή για συνεχή μνήμη του Κυρίου μας Ιησού Χριστού μέσα στην καρδιά μας

59. Για να αξιωθεί κανείς αυτά και όλα όσα ακολουθούν —τα οποία δεν είναι καιρός τώρα να τα πούμε, γιατί λέει: «Μη ζητάς πράγματα πριν από τον καιρό τους» και: «Το καλό δεν είναι καλό, όταν δε γίνει καλά», και, κατά τον άγιο Μάρκο, «δε συμφέρει προτού εργαστείς τα πρώτα να μάθεις τα δεύτερα· γιατί η γνώση φέρνει έπαρση λόγω της αργίας, ενώ η αγάπη οικοδομεί επειδή υπομένει τα πάντα(Α΄ Κορ. 8, 2 κ΄ 13, 7)» – , για να τα αξιωθεί λοιπόν, πρέπει να σπεύδει και να αγωνίζεται πάντοτε, όπως έχομε πει, να περιφέρει συνεχώς τη μνήμη του Κυρίου Ιησού Χριστού μέσα στο βάθος της καρδιάς και όχι εξωτερικά και επιφανειακά, όπως λέει γι' αυτό ο ίδιος μακάριος Μάρκος: «Αν δεν ανοιχτεί με καθολική νοερή ελπίδα ο εσώτατος και απόκρυφος και αληθινός χώρος της καρδιάς μας, δεν είναι δυνατό να αναγνωρίσομε με βεβαιότητα αυτόν που κατοικεί μέσα, ούτε να γνωρίζομε αν έγιναν δεκτές ή όχι οι λογικές θυσίες μας».

Ο θερμός ζήλος και η θεία εμφάνεια μέσα μας και ο ενυπόστατος φωτισμός της χάρης

60. Έτσι λοιπόν κανείς θα ξεφύγει εύκολα όχι μόνο από τα πονηρά έργα, αλλά και από τους εμπαθείς λογισμούς και τις άπρεπες φαντασίες, όπως λέει η Γραφή: «Να πορεύεστε πνευματικά και δε θα εκτελέσετε επιθυμία της σάρκας»(Γαλ. 5, 16)· ή μάλλον, θα βγει τελείως έξω από κάθε λογισμό και κάθε φαντασία, επειδή κατακαίει και αφανίζει με το θερμό ζήλο του για την αρετή κάθε πονηρή πράξη που πρωτύτερα ενεργούσε αισθητά ή νοητά μέσα του, μαζί με τους αρχηγούς τους χαιρέκακους δαίμονες.

Όπως λέει ο άγιος Ισαάκ: «Είναι φοβερός στους δαίμονες και ποθητός στο Θεό και τους Αγγέλους Του εκείνος που με θερμό ζήλο ξεριζώνει τα αγκάθια που φυτεύει μέσα του ο εχθρός. Για την προκοπή του θα μπορέσει να πληροφορηθεί από εδώ την αγάπη του Θεού προς αυτόν και τη σαφή εμφάνεια και ενοίκηση σ' αυτόν του ενυπόστατου και θειότατου φωτισμού της χάρης. Και αν θέλεις να σου πω, με μεγάλη χαρά θα ξαναγυρίσει στην αρχική ευγένεια και πνευματική υιοθεσία που τελεσιουργήθηκε σ' εμάς με τη χάρη του βαπτίσματος».

Και πάλι λέει ο άγιος Ισαάκ: «Αυτή είναι η Ιερουσαλήμ και η βασιλεία του Θεού που είναι κρυμμένη μέσα μας σύμφωνα με το λόγο του Κυρίου(Λουκ. 17, 21). Αυτή η χώρα είναι νεφέλη της δόξας του Θεού, στην οποία μόνο όσοι είναι καθαροί στην καρδιά θα μπουν για να δουν το πρόσωπο του Κυρίου τους(Ματθ. 5, 8)». Μόνο να μη ζητά ο ίδιος εμφάνεια του Θεού, για να μη δεχτεί το σατανά που είναι αληθινά σκότος, μα υποκρίνεται ότι είναι φως.

Ενέργεια θεία και ενέργεια δαιμονική

61. Όταν ο νους βλέπει φως χωρίς να το ζητά, ας μην το παραδέχεται, αλλά ούτε και να το αποκρούει, όπως λέει ο όσιος Μάρκος: «Υπάρχει ενέργεια της χάρης που την αγνοεί ο νήπιος πνευματικά, και υπάρχει και ενέργεια της κακίας που μοιάζει με την αλήθεια. Είναι καλό αυτά να μην τα παρατηρούμε, για να μην πέσομε σε πλάνη, ούτε να τα αναθεματίζομε, μην τυχόν και είναι αληθινά, αλλά για όλα να προσφεύγομε με ελπίδα στο Θεό, γιατί Αυτός γνωρίζει τη χρησιμότητα και του ενός και του άλλου». Σε τέτοιες περιπτώσεις να ερωτά εκείνον που έχει τη χάρη και τη δύναμη από το Θεό, να τον διδάξει και να διακρίνει το καθένα.

Ο φωτισμένος και απλανής διδάσκαλος

62. Και αν μεν βρει αυτόν που θα τον διδάξει, όχι μόνο από όσα γνωρίζει από τη θεία Γραφή, αλλά και απ΄ όσο ο ίδιος δέχθηκε μακάρια το θείο φωτισμό, τότε να ευχαριστεί το Θεό. Αν όμως όχι, τότε καλύτερα να μην παραδεχθεί το φως που είδε, αλλά να καταφύγει με ταπείνωση στο Θεό, θεωρώντας και αποκαλώντας τον εαυτό του με ειλικρινή καρδιά ανάξιο γι’ αυτή την τιμή και τη θεωρία, όπως είναι βέβαια κι αυτό που λέμε εδώ και όσα προείπαμε και όσα θα πουμε και όσα μυηθήκαμε με τη χάρη του Χριστού από στόματα που δεν ψεύδονται και που κινούνται και λαλούν από το Άγιο Πνεύμα, όπως επίσης και από τις θεόπνευστες Γραφές και από τη λίγη πείρα μας.

Ο αληθινός και ο ψευδής φωτισμός, ήγουν το θείο φως και το φως από τον πονηρό

63. Σε μερικά συγγράμματά τους οι ένδοξοι Πατέρες μας υποδηλώνουν αμυδρά τα σημάδια του απλανούς φωτισμού και του φωτισμού της πλάνης. Για παράδειγμα, έτσι έκανε ο μακάριος Παύλος ο Λατρηνός, απαντώντας σε σχετική ερώτηση μαθητή του, ότι το φως της διαβολικής δυνάμεως είναι πυροειδές και γεμάτο καπνό και όμοιο με την αισθητή φωτιά· κι όταν το δει μετριοπαθής και καθαρμένη ψυχή, αισθάνεται αηδία και το συχαίνεται.

Το φως όμως του αγαθού είναι αγαθό, χαριέστατο και καθαρό, κι όταν έρθει, αγιάζει την ψυχή και τη γεμίζει φως και χαρά και ιλαρότητα, την καταπραΰνει και την κάνει φιλάνθρωπη. Και άλλοι είπαν ομοίως. Πλην όμως, επειδή τα προλεχθέντα τα άκουσα με προφορική διδασκαλία, έτσι κι εσύ θ’ ακούσεις γι’ αυτό, όταν έρθει ο καιρός του. Γιατί τώρα δεν είναι ακόμα.

Η απρεπής και η ευπρεπής φαντασία, και πώς πρέπει να τις αντιμετωπίζομε

64. Επειδή λίγο παραπάνω είπαμε για τη φαντασία, και μάλιστα για φαντασία απρεπή, νομίζομε χρησιμότατο να πούμε λίγα λόγια και γι’ αυτή ή μάλλον για κάθε φαντασία, όσο μας είναι δυνατό. Γιατί πολύ αντιστέκεται η καταραμένη στην καθαρή και καρδιακή προσευχή και στην ενιαία και απλανή εργασία του νου. Γι’ αυτό και οι θείοι Πατέρες μιλούν με πολλούς τρόπους περί αυτής και εναντίον αυτής.
Αυτή λοιπόν την ποικιλόμορφη σαν το μυθολογικό Δαίδαλο και πολυκέφαλη σαν τη Λερναία Ύδρα φαντασία, οι Άγιοι τη θεωρούν και την ονομάζουν γέφυρα των δαιμόνων. Γιατί μέσω αυτής περνούν οι κακούργοι και μιαροί δαίμονες, έρχονται σε κάποια επικοινωνία και σμίγουν με την ψυχή και την κάνουν κυψέλη κηφήνων και κατοικία εννοιών ακάρπων και εμπαθών.

Πρέπει λοιπόν να αποβάλεις εντελώς τη φαντασία, εκτός αν ποτέ, για λόγους μετανοίας και συντριβής και πένθους και ταπεινοφροσύνης, και πριν από αυτά για λόγους μελέτης και θεωρίας των όντων, ή ακόμη και εξαιτίας κάποιας απρεπούς φαντασίας, θέλεις να μεταχειριστείς και να αντιπαρατάξεις την ευπρεπή φαντασία.

Και αφού βάλεις τη μία φαντασία να συμπλακεί και να πολεμήσει με την άλλη, και κάνεις την αισχρή και αναίσχυντη φαντασία να ρίξει τα όπλα και να ηττηθεί κατά κράτος, να αναδειχθείς έτσι νικητής. Αν λοιπόν ενεργείς έτσι, δε θα μείνεις με τη ζημία μόνο της απρεπούς φαντασίας, αλλά θα

γίνεις και αίτιος κέρδους στον εαυτό σου, ως άνθρωπος που διευθύνει τα του εαυτού του με αλάθευτη κρίση, επειδή εξουδετερώνεις την απρεπή φαντασία με την ευπρεπή και πλήττεις καίρια ή και φονεύεις τους εχθρούς με τα δικά τους όπλα, όπως παλιά ο θείος Δαβίδ τον Γολιάθ(Α΄ Βασ. 17, 51).

Όχι μόνο η απρεπής φαντασία, αλλά και η ευπρεπής είναι απορριπτέα από τους Αγίους στην καθαρή προσευχή και στην απλή και ενιαία εργασία του νου

65. Τα παραπάνω είναι άθλος όσων είναι ακόμη νήπιοι στην αρετή, δηλαδή των αρχαρίων. Γιατί οι προχωρημένοι απορρίπτουν τελείως και την απρεπή και την ευπρεπή φαντασία και την αχρηστεύουν, αποτεφρώνοντας και διαλύοντάς την σαν το κερί που λιώνει μπροστά στη φωτιά.

Και αυτό, για να επιτύχουν την καθαρή προσευχή και την απομάκρυνση και απογύμνωση του νου τους από όλα τα πράγματα και τις εντυπώσεις, με σκοπό την απλή προσέγγισή του προς το Θεό και, αν θέλεις, και της προσλήψεώς του από Αυτόν και της ασχημάτιστης και ενιαίας ενώσεως με Αυτόν.

Γιατί λέει ο άγιος Ησύχιος: «Κάθε λογισμός είναι φαντασία μέσα στο νου κάποιου αισθητού πράγματος. Επειδή ο Ασσύριος (ο διάβολος) είναι νους, δεν μπορεί να μας εξαπατά με άλλον τρόπο, παρά με το να μεταχειρίζεται τα αισθητά και συνήθη σ' εμάς».

Και ο άγιος Διάδοχος: «Επειδή κάθε λογισμός μπαίνει μέσα στην καρδιά δια μέσου της φαντασίας κάποιων αισθητών, το μακάριο φως της θεότητας τη φωτίζει όταν αυτή απομακρυνθεί τελείως από όλα και αποβάλει κάθε μορφή και σχήμα τους. Γιατί η λαμπρότητα της θεότητας φανερώνεται στον καθαρό νου, όταν αυτός στερηθεί από κάθε νόημα».

Και ο μέγας Βασίλειος: «Όπως ο Κύριος δεν κατοικεί σε χειροποίητους ναούς(Πράξ. 7, 48), έτσι δεν κατοικεί ούτε σε κάποιες απεικονίσεις και πλάσματα του νου. Γιατί αυτά παρεμβάλλονται και κλείνουν σαν τείχος την κίβδηλη ψυχή, που δεν μπορεί να ατενίζει καθαρά προς την αλήθεια, αλλά εξακολουθεί να βλέπει θαμπά σαν σε καθρέφτη(Α΄ Κορ. 13, 12)».

Και ο θείος Ευάγριος: «Ο Θεός λέγεται ότι κάθεται εκεί, όπου τον γνωρίζουν. Γι' αυτό και ο καθαρός νους λέγεται θρόνος του Θεού. Το νόημα λοιπόν του Θεού δε βρίσκεται στα νοήματα που μορφοποιούν το νου, αλλά στα νοήματα που δεν τον μορφοποιούν. Γι' αυτό πρέπει ο προσευχόμενος ν' αποξενώνεται ολότελα από τα νοήματα που μορφοποιούν το νου. Και διαφορετικά θα μορφοποιηθεί ο νους όταν θεωρεί άλλο νου, διαφορετικά θα διατεθεί όταν θεωρεί την αιτία του. Από αυτό μαθαίνομε πως η πνευματική γνώση απομακρύνει το νου από τα νοήματα που τον μορφοποιούν, και διατηρώντας τον αδιαμόρφωτο τον προσάγει στο Θεό».

Και ο άγιος Μάξιμος, στα σχόλιά του στον μέγα Διονύσιο Αρεοπαγίτη, λέει: «Άλλο είναι η φαντασία και άλλο είναι η νόηση, δηλαδή το νόημα· γιατί προέρχονται από δύο διάφορες δυνάμεις και διαφέρουν ως προς την κίνηση. Η νόηση είναι ενέργεια και δημιουργία, ενώ η φαντασία είναι πάθος και εικόνα που αναγγέλλει κάποιο αισθητό πράγμα ή οφείλεται σε κάποιο αισθητό. Και η αίσθηση αντιλαμβάνεται τα όντα με άμεση διαμόρφωσή της, ενώ ο νους εφάπτεται, δηλαδή αντιλαμβάνεται τα όντα με άλλο τρόπο και όχι όπως η αίσθηση. Στο σώμα λοιπόν και στο πνεύμα, όπου βρίσκονται οι αισθήσεις, όπως είπαμε, παρατηρείται η παθητική και η διαμορφωτική κίνηση· ενώ την κριτική και την αντιληπτική πρέπει να τις αποδώσομε στην ψυχή και στο νου, και κοντά στην αντιληπτική κίνηση της ψυχής πρέπει να βάλομε και τη φανταστική. Η τελευταία διαιρείται σε τρεις κατηγορίες. Πρώτη είναι η εικονιστική, η οποία δηλαδή εικονίζει και κάνει αισθητά όσα συνέλαβε η αντίληψη. Δεύτερη είναι η ανατυπωτική, η οποία ανασυνθέτει από τα παλιά απομεινάρια των προηγουμένων χωρίς να στηρίζει πουθενά τις εικόνες της, κι αυτή κυρίως λέγεται φανταστική. Τρίτη είναι εκείνη στην οποία συγκροτείται κάθε ηδονή και κάθε φαντασία υποτιθέμενου καλού ή κακού που συνοδεύεται με λύπη». Άρα λοιπόν, καμία φαντασία, όπως είπαμε, δεν έχει θέση στο Θεό, γιατί ο Θεός είναι γενικά πάνω από την έννοια όλων και τα υπερβαίνει.

Και πάλι ο μέγας Βασίλειος λέει: «Ο νους που δε διασκορπίζεται προς τα έξω, ούτε διαχέεται με τα

αισθητήρια στον κόσμο, επανέρχεται στον εαυτό του και μέσω του εαυτού του ανεβαίνει στην έννοια περί του Θεού. Και καθώς περιλάμπεται από εκείνο το κάλλος, λησμονεί και αυτή τη φύση». Ξέροντας αυτά λοιπόν κι εσύ, να σπεύδεις κάθε στιγμή, με τη βοήθεια του Θεού, να προσεύχεσαι χωρίς φαντασία, χωρίς σχήματα, χωρίς διαμορφώσεις, με όλον ολότελα το νου καθαρό και ψυχή καθαρή και με όλους τους τρόπους.

Ο άγιος Μάξιμος λέει τα εξής.

Η καθαρότητα και η τελειότητα του νου, της ψυχής και της καρδιάς

Ο καθαρός νούς

66. Νους καθαρός είναι εκείνος που απομακρύνθηκε από την άγνοια και καταφωτίζεται από το θείο φως.

Η καθαρή ψυχή

Ψυχή καθαρή είναι εκείνη που ελευθερώθηκε από τα πάθη και ευφραίνεται ακατάπαυστα με τη θεία αγάπη.

Η καθαρή καρδία

Καρδιά καθαρή είναι εκείνη που παρουσίασε στο Θεό τελείως ασχημάτιστη και αδιαμόρφωτη τη μνήμη και έτοιμη να σφραγιστεί μόνο με τα δικά Του σημεία, με τα οποία συμβαίνει να φανερώνεται ο Θεός. Κοντά σ’ αυτά βάζομε και τα επόμενα.

Ο Τέλειος νούς

Νους τέλειος είναι εκείνος ο οποίος με την αληθινή πίστη του γνώρισε πάνω από κάθε γνώση, με τρόπο υπεράγνωστο, τον Υπεράγνωστο, και είδε καθολικά τα δημιουργήματά Του, και έλαβε από το Θεό την περιεκτική γνώση περί Προνοίας και Κρίσεως των δημιουργημάτων Του· εννοώ βέβαια όσο αυτό είναι δυνατό σε ανθρώπους.

Η τέλεια ψυχή

Ψυχή τέλεια είναι εκείνη που η παθητική δύναμή της έχει κλίνει ολότελα προς το Θεό.

Η τέλεια καρδιά

Καρδιά τέλεια λέγεται ίσως εκείνη που δεν έχει με κανένα τρόπο καμία φυσική κίνηση προς ο,τιδήποτε· στην οποία έρχεται ο Θεός και, σαν σε πίνακα καλά καθαρισμένο από την άκρα απλότητα, γράφει τους δικούς Του νόμους.

Ο καθαρός νούς

Επίσης, κατά τον άγιο Διάδοχο, μόνο το Άγιο Πνεύμα μπορεί να καθαρίσει το νου. Και ο Ιωάννης της Κλίμακος λέει ότι μόνο το Άγιο Πνεύμα μπορεί να σταματήσει το νου. Ο άγιος Νείλος λέει: «Όποιος θέλει να δει την κατάσταση του νου του, ας στερήσει τον εαυτό του απ΄ όλα τα νοήματα, και τότε θα τον δει όμοιο με σάπφειρο ή με ουράνιο χρώμα». Και πάλι: «Κατάσταση του νου είναι ένα ύψος νοητό, όμοιο με ουράνιο χρώμα, στο οποίο έρχεται κατά την ώρα της προσευχής το φως της Αγίας Τριάδος». Και ο άγιος Ισαάκ: «Όταν ο νους ξεντύνεται τον παλαιό άνθρωπο και ντύνεται τον καινούργιο άνθρωπο της χάρης(Κολ. 3, 9-10), τότε θα δει την καθαρότητά του όμοια με το επουράνιο χρώμα, το οποίο ονομάστηκε τόπος Θεού(Εξ. 24, 10) από τους άρχοντες του Ισραήλ, όταν φανερώθηκε σ’ αυτούς στο όρος Σινά». Όταν λοιπόν κάνεις όπως προείπαμε, δηλαδή όταν

προσεύχεσαι καθαρά, χωρίς φαντασίες και χωρίς σχήματα, θα βρεθείς να βαδίζεις στα ίχνη των Αγίων. Διαφορετικά θα είσαι φαντασιαστής και όχι ησυχαστής, και αντί σταφύλια θα τρυγήσεις αγκάθια —ο μη γένοιτο.

Πώς φαντάζονταν οι Προφήτες

67. Αν μερικοί νομίζουν ότι οι οράσεις και τα σχήματα και οι αποκαλύψεις των Προφητών έγιναν με τη φαντασία και τη φυσική τάξη, αυτοί ας γνωρίζουν ότι βρίσκονται μακριά από την αλήθεια. Οι Προφήτες, όπως και οι τωρινοί μύστες των θείων, δεν έβλεπαν ούτε φαντάζονταν κατά τη φυσική τάξη και φαντασία όσα έβλεπαν και φαντάζονταν, αλλά ο νους τους δεχόταν τις εντυπώσεις και τις φαντασίες κατά τρόπο θείο και υπερφυσικό με την ανέκφραστη δύναμη και χάρη του Αγίου Πνεύματος, όπως λέει ο μέγας Βασίλειος: «Με κάποια ανέκφραστη δύναμη εντυπώνεται η φαντασία του νου εκείνων που τον έχουν καθαρό και απερίσπαστο, και ακούνε σαν ηχώ μέσα τους το λόγο του Θεού».

Και πάλι: «Οι Προφήτες έβλεπαν καθώς δέχονταν στο νου τους τους τύπους από το πνεύμα». Και ο Θεολόγος Γρηγόριος: «Το Πνεύμα το Άγιο ενεργούσε πρώτα στις αγγελικές και ουράνιες δυνάμεις. Έπειτα ενεργούσε στους Πατέρες και τους Προφήτες, από τους οποίους άλλοι φαντάστηκαν το Θεό ή τον γνώρισαν, ενώ άλλοι προγνώρισαν το μέλλον, καθώς το πνεύμα άφηνε τ’ αποτυπώματά Του στο νου τους, κι έτσι είχαν τα μέλλοντα σαν παρόντα».

Συνέχεια για τις φαντασίες και τις πολλές και ποικίλες θεωρίες

68. Μερικοί αμφιβάλλουν ακόμη, επειδή δέχονται τις φαντασίες και τις πολλές και ποικίλες θεωρίες, και μας εναντιώνονται νομίζοντας ότι τάχα ακολουθούν τους Αγίους. Κι αυτό γιατί ο Θεολόγος Γρηγόριος λέει ότι ο Θεός μόνο με το νου σκιαγραφείται, όχι από την ουσία Του αλλά από τις ιδιότητές Του, με τη συνένωση διαφόρων φαντασιών σε μία εικόνα της αλήθειας· και ο θείος Μάξιμος, ότι δεν μπορεί ο νους να φτάσει στην απάθεια από μόνη την πράξη, αν δεν έχει διαδοχικά πολλές και ποικίλες θεωρίες· και άλλοι Άγιοι διακηρύττουν τα ίδια με αυτούς.
Αυτοί λοιπόν ας γνωρίζουν ότι οι Άγιοι εκείνοι δεν τα είπαν αυτά αναφερόμενοι στην «κατά παραδοχήν» πνευματική εργασία και χάρη, δηλαδή στη γνώση και την εποπτεία του Θεού, η οποία ενώνει με σαφή πείρα τον άνθρωπο με το Θεό, αλλά αναφέρονταν στην «κατ’ επιβολήν» θεωρία, δηλαδή στη θεωρία που συλλέγεται από τη σοφία και την αναλογία και την αρμονία των όντων και πλησιάζει αμυδρά την έννοια περί Θεού και που μπορούν πολλοί ή μάλλον όλοι γενικά να τη χρησιμοποιούν και να τη διανοούνται. Αυτό θα το καταλάβει καθαρά όποιος εξετάσει με προσοχή τα παραπάνω αποσπάσματα των Αγίων ή άλλα παρόμοια.

Όπως είναι γραμμένο, από το μέγεθος και την ομορφιά των κτισμάτων κατανοείται ανάλογα ο Δημιουργός(Σ. Σολ. 13, 5)· όχι όμως από την κοσμική και εθνική, φλύαρη και μάταιη τεχνική μάθηση. Γιατί αυτή, σαν άσεμνη δούλη που καμαρώνει με υπερηφάνεια για την επιστημονική και σοφιστική και επιδεικτική ικανότητά της και δε μαθητεύει στην ευαγγελική πίστη και ταπείνωση και στην αληθινή συγκατάθεση στα θεία, έχει εξοστρακιστεί μακριά από τα ιερά πρόθυρα.Εμείς όμως τώρα μιλάμε για την τέλεια και ενυπόστατη έλλαμψη, όπως ήταν εκείνη την οποία «έπαθαν» με τρόπο άρρητο οι πρόκριτοι των Αποστόλων που ανέβηκαν μαζί με τον Ιησού στο όρος Θαβώρ, δεχόμενοι την καλή και πράγματι μακάρια αλλοίωση από το δεξί χέρι του Υψίστου(Ψαλμ. 76, 11), και αξιώθηκαν να δουν την αόρατη βασιλεία και θεότητα με τα αισθητά μάτια τους, τα οποία μεταποιήθηκαν προς το θειότερο, έγιναν δηλαδή πνευματικά με τη δύναμη του Παναγίου Πνεύματος.Όσο απέχει η ανατολή από τη δύση και ο ουρανός από τη γη, και όσο ανώτερη είναι η ψυχή από το σώμα, τόσο απέχει η «κατά παραδοχήν» εργασία και χάρη από την «κατ’ επιβολήν». Γιατί η «κατ’ επιβολήν», όπως είπαμε, προχωρεί εξωτερικά, συλλέγοντας από την κανονική κίνηση, τάξη και συνάθροιση των όντων διάφορες φαντασίες που τις συνενώνει σε μια εικόνα της αλήθειας κι έτσι υψώνεται με πίστη στο Θεό.

Η «κατά παραδοχήν» γίνεται κατά τρόπο άμεσο και υποστατικό από τον ίδιο το Θεό μέσα στην καρδιά, ενίοτε και έξω, και τότε μεταδίδει και στο σώμα φανερά υπέρ έννοιαν τη θεία έλλαμψη και το θειότατο φωτισμό της. Αυτό συμβαίνει επειδή η καρδιά πάσχει υπερφυσικά, κατά το σοφότατο

Μάξιμο, αλλά δεν ενεργεί η ίδια την αγέννητη θέωση.

Γιατί λέει ο Άγιος αυτός: «Ονομάζω αγέννητη θέωση την κατ' είδος υποστατική έλλαμψη της θεότητας· αυτή δεν έχει γέννηση, αλλά ακατανόητη φανέρωση στους αξίους».

Στα παραπάνω συμφωνεί και ο μέγας Διονύσιος λέγοντας: «Πρέπει να γνωρίζομε ότι ο νους μας έχει τη δύναμη να νοεί, με την οποία βλέπει τα νοητά. Έχει επίσης τη δυνατότητα της ενώσεως, η οποία υπερβαίνει τη φύση του νου, και μέσω αυτής ενώνεται με τα πάνω και πέρα από αυτόν».

Και ο όσιος Ισαάκ: «Έχομε δύο ψυχικά μάτια, όπως λένε οι Πατέρες, δεν είναι όμως ίδια η χρησιμότητα της θεωρίας από το καθένα. Με το ένα μάτι βλέπομε τα κρυμμένα μέσα στις φύσεις των όντων, δηλαδή τη δύναμη του Θεού, τη σοφία Του και την πρόνοιά Του για μας, την οποία αντιλαμβανόμαστε από την αγιότητα με την οποία μας κυβερνά. Με το άλλο μάτι θεωρούμε τη δόξα της αγίας Του φύσεως, όταν ευδοκήσει ο Θεός να μας εισαγάγει στα πνευματικά μυστήρια».

Και ο θείος Διάδοχος: «Τα θεία χαρίσματα είναι όλα του ενός Αγίου Πνεύματος, και η σοφία και η γνώση, καθώς και όλα τα άλλα. Το καθένα όμως έχει δική του ενέργεια. Γι' αυτό σε άλλον δίνεται σοφία, σε άλλον γνώση από το ίδιο Πνεύμα, όπως μαρτυρεί ο Απόστολος(Α΄ Κορ. 2, 8). Η γνώση ενώνει με την ίδια την πείρα τον άνθρωπο με το Θεό, χωρίς όμως να κινεί την ψυχή σε λόγους περί των όντων· γι' αυτό και μερικοί που ασκούν το μοναχικό βίο, φωτίζονται από τη γνώση με νοερή αίσθηση, αλλά η ψυχή τους δεν κινείται σε θείους λόγους. Η σοφία όμως, όταν δοθεί με φόβο σε κάποιον μαζί με τη γνώση —πράγμα σπάνιο—, φανερώνει τις ίδιες τις ενέργειες της γνώσεως· γιατί η γνώση συνηθίζει να φωτίζει με την ενέργεια, ενώ η σοφία με το λόγο. Τη γνώση την προξενεί η προσευχή και η πολλή ησυχία με τέλεια αμεριμνία, ενώ τη σοφία την προξενεί η μελέτη των λόγων του Θεού που γίνεται χωρίς κενοδοξία, και προπάντων η χάρη του Θεού».

Και ο άγιος Μάξιμος λέει στα Σχόλια: «Το πηγάδι του Ιακώβ(Ιω. 4, 5-14) είναι η Γραφή. Το νερό είναι η γνώση που περιέχεται στη Γραφή. Το βάθος του πηγαδιού είναι η δυσκολοερμήνευτη θεωρία των γραφικών αινιγμάτων. Το δοχείο για την άντληση είναι η μάθηση του θείου λόγου μέσω αναγνώσεως, την οποία δεν είχε ο Κύριος, αφού είναι Αυτολόγος και δεν παρέχει σ' όσους πιστεύουν τη γνώση που προέρχεται από μάθηση και μελέτη, αλλά δωρίζει στους αξίους την αέναη και παντοτινή σοφία που πηγάζει από την αέναη πνευματική χάρη.

Γιατί το δοχείο για την άντληση, δηλαδή η μάθηση, παίρνει ένα ελάχιστο μέρος της γνώσεως και αφήνει το όλον, που δεν το συλλαμβάνει κανένας λόγος· ενώ η κατά χάρη γνώση έχει το σύνολο —και μάλιστα χωρίς μελέτη— της δυνατής στους ανθρώπους σοφίας, η οποία αναβλύζει κατά διαφόρους τρόπους, ανάλογα με τις ανάγκες».

Και πάλι ο άγιος Διάδοχος λέει: «Ο νους μας τις πιό πολλές φορές στην προσευχή δυσανασχετεί, γιατί η αρετή της προσευχής του επιβάλλει να συγκεντρώνεται και να περιορίζεται πολύ· ενώ στη θεολογία δίνει με χαρά τον εαυτό του, γιατί είναι πλατιά και απεριόριστα τα αντικείμενα των θείων θεωριών. Για να μην ανοίγομε λοιπόν στο νου μας το δρόμο να θέλει να λέει πολλά και να πετά υπέρμετρα από χαρά, ας σχολάζομε κυρίως στην προσευχή, την ψαλμωδία και την ανάγνωση των αγίων Γραφών.

Αλλά να μην παραβλέπομε και τις διδασκαλίες των λογίων ανδρών, των οποίων η πίστη φανερώνεται από τους λόγους τους. Με τον τρόπο αυτό θα εμποδίσομε το νου να αναμιγνύει δικά του λόγια μαζί με τα λόγια της χάρης ή να πέσει σε κενοδοξία παρασυρμένος από την πολλή χαρά και την πολυλογία.

Αλλά και στον καιρό της θεωρίας θα τον προφυλάξομε από κάθε φαντασία και όλες σχεδόν τις έννοιές του θα κάνομε να συνοδεύονται από δάκρυα. Γιατί όταν ο νους αναπαύεται κατά τον καιρό της ησυχίας και καταγλυκαίνεται, και μάλιστα από το γλυκασμό της προσευχής, όχι μόνο ξεφεύγει τους κινδύνους που αναφέραμε, αλλά και ανανεώνεται όλο και περισσότερο στο να κινείται με δύναμη και χωρίς κόπο στις θείες θεωρίες· εκτός του ότι προοδεύει στη γνώση της διακρίσεως με μεγάλη ταπείνωση. Πλην όμως πρέπει να γνωρίζομε ότι υπάρχει και προσευχή που ξεπερνά κάθε πλάτος· αυτή όμως είναι μόνο για εκείνους που με κάθε πνευματική αίσθηση και πληροφορία είναι

γεμάτοι από την αγία χάρη».

Άκουσες; Υπάρχει λέει προσευχή που ξεπερνάει κάθε πλάτος, η οποία είναι για εκείνους που είναι γεμάτοι από το θειότατο φωτισμό της χάρης με κάθε αίσθηση και πληροφορία, δηλαδή μέσα στην καρδιά με τρόπο υπερφυσικό και ενυπόστατο. Αυτήν ο άγιος Ισαάκ την ονομάζει μνήμη ασφράγιστη, δηλαδή ασχημάτιστη, άμορφη και απλή. Και άλλοι άγιοι Πατέρες της δίνουν άλλα ονόματα.

Οι πέντε δυνάμεις της ψυχής. Οι φαντασίες που είναι οικείες της ψυχής και του νου. Πρέπει ν' αποφεύγομε τελείως τη φαντασία και τα σχήματα και τις αποτυπώσεις και τις διαμορφώσεις στην καθαρή προσευχή και στην απλή και ενιαία εργασία του νου

69. Η ψυχή, όπως είπαμε, έχει το να φαντάζεται όχι μόνο από τους δαίμονες, αλλά και η ίδια από τη φύση της, αφού έχει πέντε δυνάμεις, το νου, τη διάνοια, τη δόξα (γνώμη), τη φαντασία και την αίσθηση, όπως και το σώμα έχει τις πέντε αισθήσεις όραση, όσφρηση, ακοή, γεύση και αφή. Έτσι η φαντασία είναι μία από τις αισθήσεις της ψυχής, όπως είπαμε, με την οποία και φαντάζεται η ψυχή.

Η ψυχή λοιπόν, αν θέλει να οικονομεί και να διευκρινίζει ορθά τα του εαυτού της, πρέπει να αγωνίζεται ν' αναπτερώνει και ν' ανυψώνει ολικά προς το Θεό εκείνες τις δυνάμεις της που την ενώνουν περισσότερο με το Θεό, και στον παρόντα αιώνα και στον μέλλοντα· για τις άλλες απλώς να φροντίζει και να τις μεταχειρίζεται και να πράττει όπως χρειάζεται. Ας έξετάσομε λοιπόν τι λένε οι Πατέρες και τι είναι εύλογο γι' αυτά.

Λέει ο άγιος Μάξιμος: «Επειδή η ψυχή είναι λογική και νοερή για τον εαυτό της, δηλαδή για την ουσία της, είναι οπωσδήποτε και αυθυπόστατη. Και αν έχει δική της υπόσταση, θα ενεργήσει κατά τη φύση της και όταν είναι μόνη και μαζί με το σώμα, θα νοεί δηλαδή κατά τη φύση της και θα λογίζεται και δε θα παύει ποτέ να μεταχειρίζεται τις νοερές δυνάμεις που έχει ως φυσικά προσόντα. Γιατί τα φυσικά προσόντα που έχει με οποιοδήποτε τρόπο κάποιο ον, όσο αυτό είναι και υπάρχει, είναι αναφαίρετα.

Η ψυχή λοιπόν, επειδή υπάρχει και υφίσταται πάντοτε αφότου έγινε —γιατί τέτοια τη δημιούργησε ο Θεός—, πάντοτε νοεί και λογίζεται και γνωρίζει· και καθ' εαυτήν και όταν είναι μαζί με σώμα, για τον εαυτό της και από τη φύση της. Δεν υπάρχει λοιπόν κανένας λόγος που να μπορεί ν' αποξενώσει την ψυχή από τα προσόντα που έχει από τη φύση της και όχι για χάρη του σώματος, όταν θα χωριστεί από αυτό».

Γνωρίζομε καλά και διδασκόμαστε από τους Αγίους ότι ο νους και η διάνοια και κατά τον παρόντα αιώνα και κατά τον μέλλοντα κινούνται γύρω από το Θεό και συνεργάζονται, ενώ οι άλλες δυνάμεις μόνο κατά τον παρόντα αιώνα, επειδή προσιδιάζουν σ' αυτόν. Η ψυχή λοιπόν, σαν έμπειρος κυβερνήτης που έχει από τη φύση της την εξουσία των δυνάμεών της, πρέπει να επιλέξει να ενεργεί όχι μόνο για το παρόν, αλλά για το μέλλον κυρίως, και να σπεύδει με κάθε τρόπο ν' ανυψώνει και να κινεί και να συνάπτει το νου και τη διάνοια προς το Θεό στον καιρό της καθαρής προσευχής και της νοερής και ενιαίας και απλής πνευματικής εργασίας· ενώ από τη φαντασία και τις άλλες δυνάμεις να χωρίζει τελείως το νου.

Γιατί, κατά τον άγιο Νείλο, «κατάσταση προσευχής είναι μία απαθής έξη, η οποία μ' έναν ακρότατο έρωτα αρπάζει σε νοητό ύψος τον φιλόσοφο και πνευματικό νου». Γιατί όταν κάνει έτσι η ψυχή, θα φυλάξει το πολύτιμο αξίωμα που της αρμόζει.

Περισσότερα για το νου

70. Επίσης πρέπει και ο ίδιος ο νους, ως αμερής και απλή και αυτοτελής ουσία που είναι, καθαρή και φωτοειδής, να προσέχει και να φυλάει τον εαυτό του αμέτοχο και χωρισμένο από τη φαντασία. Γιατί έχει και αυτός από τον εαυτό του τη φυσική δύναμη γι' αυτό, όπως και για να περιστρέφεται, να επανέρχεται και να κινείται ακράτητα προς τον εαυτό του.

Τούτο είναι η «στάση» του νου, η οποία γίνεται σ' αυτόν από τη θεία χάρη, σύμφωνα με τον Ιωάννη της Κλίμακος που λέει: «Μόνο το Άγιο Πνεύμα μπορεί να σταματήσει το νου». Γιατί ο

νους, αν και ως δύναμη της ψυχής κινείται και κατά κάποιο τρόπο εξουσιάζεται από αυτή, είναι ωστόσο και ονομάζεται οφθαλμός της ψυχής, παρ' όλο που, όπως είπαμε, είναι προικισμένος και με κάποια δική του δύναμη φυσική, απλή και αυτοτελή. Γι' αυτό και όταν ο νους βρίσκεται σε φυσικές σχέσεις με την ψυχή και τις δυνάμεις της, τότε είναι και δυνάμει νους και τότε καλείται «ψυχικός άνθρωπος».

Όταν όμως αναλάβει τη δική του φυσική και απλή αξία και λαμπρότητα της ουσίας του, την αμερή και αυτοτελή και αυτεξούσια, όταν δηλαδή ελευθερωθεί από τις σωματικές και ψυχικές φυσικές σχέσεις και κινήσεις και αξιωθεί, από δυνάμει νους που είναι, να γίνει «ενεργεία νους», όταν δηλαδή προκόψει και φτάσει στον υπέρ τη φύση «πνευματικό άνθρωπο», τότε πλέον επανέρχεται αταλάντευτα πάντοτε στον εαυτό του και μέσω του εαυτού του ανεβαίνει ακράτητος και ελεύθερος απ΄ όλα στην ασχημάτιστη και άμορφη και απλή έννοια του Θεού, όπως λέει ο μέγας Βασίλειος: «Ο νους που δε διασκορπίζεται προς τα έξω, ούτε διαχέεται με τα αισθητήρια προς τον κόσμο, επιστρέφει στον εαυτό του, και μέσω του εαυτού του ανεβαίνει στην έννοια του Θεού· και καθώς περιλάμπεται και καταφωτίζεται από το κάλλος εκείνο, λησμονεί και αυτή την ανθρώπινη φύση».

Και τότε ο νους ξαναπαίρνει το κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση και το διατηρεί σώο, επειδή είναι νους· και μέσω του εαυτού του χωρίς άλλη μεσολάβηση ενώνεται νοερά και συναναστρέφεται με τον θείο νου, δηλαδή με το Θεό. Αυτή είναι η κυκλική κίνηση, δηλαδή η επάνοδος και στροφή και ένωση του νου προς τον εαυτό του και διά μέσου του εαυτού του προς το Θεό, χωρίς κίνδυνο πλάνης και σφάλματος, επειδή είναι ένωση ακατάσχετη και άμεση που υπερβαίνει κάθε νόηση και είναι όραση που υπερβαίνει κάθε όραση.Λέει και ο μέγας Διονύσιος: «Μία κίνηση της ψυχής είναι η κυκλική, δηλαδή η είσοδός της στον εαυτό της από τα έξω και η ενιαία συσπείρωση των νοερών δυνάμεών της όπως σε κύκλο. Αυτό της χαρίζει το να μην περιπλανιέται, και από τα πολλά εξωτερικά την ξαναγυρίζει και τη συγκεντρώνει στον εαυτό της· κατόπιν, αφού γίνει ενιαία, την ενώνει με τις δυνάμεις της που είναι ενιαία ενωμένες, κι έτσι τη χειραγωγεί στο Καλό και Αγαθό, που είναι πάνω απ΄ όλα τα όντα και ένα και το ίδιο και άναρχο και ατελεύτητο.Άλλη κίνηση της ψυχής είναι η ελικοειδής· κατ' αυτήν η ψυχή ελλάμπεται τις θείες γνώσεις κατά τρόπο οικείο προς αυτήν, όχι νοερά και ενιαία, αλλά λογικά και αποδεικτικά, και με σύνθετες και μεταβατικές ενέργειες. Η τρίτη κίνηση της ψυχής είναι η «κατ' ευθείαν», όταν αυτή δεν εισέρχεται στον εαυτό της και δεν κινείται με ενική νοερότητα, όπως κάνει στην κυκλική κίνηση, αλλά προχωρεί προς τα γύρω της εξωτερικά· κι από αυτά, σαν από κάποια σύμβολα ποικίλα και πολλά, ανυψώνεται στις απλές και ενωμένες θεωρίες».

Και ο άγιος Μάξιμος: «Όταν ο νους λάβει την άμεση ένωση με το Θεό, τότε η φυσική δύναμη του νου να νοεί και να νοείται μένει αργή τελείως. Όταν λοιπόν λύσει τη δύναμη αυτή και νοήσει κάποιο από τα δημιουργήματα, χωρίζει τον εαυτό του από το Θεό, γιατί διακόπτει την ένωση αυτή που υπερβαίνει κάθε νόηση. Όσο είναι με αυτή ενωμένος με το Θεό, μεταθέτει από τον εαυτό του το νόμο της φύσεως σαν αμετακίνητο βουνό, επειδή ξεπέρασε τη φύση κι έγινε κατά μετοχή θεός».

Και πάλι λέει: «Ο καθαρός νους με την ένωσή του με την Αιτία των όντων έρχεται σε μιά σχέση που υπερβαίνει κάθε νόηση, παύοντας την πολυποίκιλη φυσική κίνηση και σχέση του προς όλα όσα δεν είναι Θεός και φτάνοντας στην άρρητη κατάληξη όπου, με τρόπο που ξεπερνά τη γνώση, κρατά μόνο την υπέρ νόηση παμμακάριστη σιγή, την οποία δεν μπορεί διόλου να φανερώσει λόγος ή νόηση, αλλά μόνο η πείρα της μετοχής εκείνων που αξιώθηκαν να την απολαύσουν πέρα από τη νόηση. Σημάδι της ευδιάγνωστο και σε όλους καταφάνερο είναι η συνειδητή και τέλεια αναισθησία και διάσταση της ψυχής προς τον παρόντα αιώνα.

Όταν λοιπόν ο νους δε βοηθείται από την ψυχή στο να κινείται πάντοτε προς το Θεό, ούτε ο ίδιος πραγματώνει και ενεργεί το δικό του έργο, δηλαδή να επιστρέφει στον εαυτό του κι έτσι ν' ανεβαίνει ελεύθερα στην έννοια του Θεού, ή μάλλον όταν δεν καρπώνεται τούτο και από τα δύο, αλλά ενώνεται με τη φαντασία, τότε πλέον και ποικίλλεται και βρίσκεται μακριά από το Θεό».

Ακόμη λίγα για την καθαρή προσευχή

71. Λέει ο άγιος Νείλος: « Ν' αγωνίζεσαι να κρατήσεις το νου σου, στον καιρό της προσευχής, κωφό και άλαλο, και έτσι θα μπορέσεις να προσευχηθείς». Επίσης λέει: «Εγώ λέω κάτι δικό μου, που το έχω πει και σε νεωτέρους. Μακάριος ο νους, ο οποίος κατά τον καιρό της προσευχής απέκτησε τέλεια αμορφία».
Και ο άγιος Φιλόθεος λέει: «Είναι πολύ σπάνιο να βρεις ανθρώπους που το λογιστικό τους τελεί σε ησυχία. Αυτό συμβαίνει μόνο σ' εκείνους που με τον τρόπο αυτό μηχανεύονται να κρατούν πάντοτε μέσα τους τη θεία χαρά και παρηγοριά».

Και ο μέγας Βασίλειος: «Προσευχή καλή είναι αυτή που προξενεί στην ψυχή εναργή την έννοια του Θεού· και αυτό είναι κατοίκηση του Θεού μέσα μας(Β΄ Κορ. 6, 16), το να έχει κανείς με τη μνήμη εγκατεστημένο μέσα του το Θεό, όταν δηλαδή δε διακόπτεται η συνέχεια της μνήμης από γήινες φροντίδες, ούτε ταράζεται ο νους από αναπάντεχα πάθη, αλλά αποφεύγοντάς τα όλα ο φιλόθεος άνθρωπος αναχωρεί στο Θεό».

Άλλο είναι η απάθεια του νου και άλλο η αληθινή προσευχή, η οποία είναι και μεγαλύτερο

72. Πρέπει να γνωρίζομε λοιπόν και τούτο· ότι, σύμφωνα με τον άγιο Μάξιμο, δεν μπορεί ο νους να φτάσει στην απάθεια από μόνη την πρακτική, αν δεν έχει διαδοχικά πολλές και ποικίλες θεωρίες. Αλλά πάλι, σύμφωνα με τον θειότατο Νείλο, είναι δυνατό και στην απάθεια να φτάσει κανείς και να μην προσεύχεται αληθινά, αλλά να ποικίλλεται ο νους του και να είναι μακριά από το Θεό.

Λέει συγκεκριμένα αυτός ο Άγιος: «Και αν ακόμη ο νους ξεπεράσει τη σωματική θεωρία, δεν είδε ακόμη τέλεια τον τόπο του Θεού. Γιατί μπορεί να βρίσκεται στη γνώση των νοημάτων και να ποικίλλεται σύμφωνα με αυτήν».

Επίσης: «Όποιος έφτασε στην απάθεια, δε σημαίνει οπωσδήποτε ότι πλέον προσεύχεται αληθινά. Γιατί μπορεί να στέκεται στα ψιλά νοήματα των πραγμάτων και να περισπάται από τις εικόνες τους και να απέχει μακριά από το Θεό».

Και πάλι: «Όταν δεν χρονοτριβεί ο νους στα ψιλά νοήματα των πραγμάτων, δε σημαίνει ότι έφτασε κιόλας τον τόπο της προσευχής. Επειδή μπορεί να μένει στη θεωρία των πραγμάτων και να λεπτολογεί τους λόγους τους· τα οποία, αν και είναι γυμνά λόγια, αφού είναι θεωρίες πραγμάτων, αφήνουν ωστόσο το αποτύπωμά τους στο νου και τον αποτραβούν μακριά από το Θεό».Λέει και ο Ιωάννης της Κλίμακος: «Εκείνοι των οποίων ο νους έχει μάθει να προσεύχεται αληθινά, είναι που κυρίως μιλούν στον Κύριο κατά πρόσωπο(Εξ. 33, 11), όπως μιλάνε οι φίλοι του βασιλιά στο αυτί του». Από αυτά και άλλα παρόμοια μπορείς να εννοήσεις με ακρίβεια τη διαφορά και το αδύνατο της συγκρίσεως των δύο πνευματικών εργασιών, της «κατά παραδοχήν» και της «κατ' επιβολήν». Γιατί αυτής έργο είναι οι μελέτες και οι πολλές και ποικίλες θεωρίες, ενώ εργασία της πρώτης, η αληθινή προσευχή. Ακόμη, θα εννοήσεις ότι άλλο είναι η απάθεια του νου και άλλο η αληθινή προσευχή, και ότι εκείνος που έχει την αληθινή προσευχή, κατά τους Αγίους, έχει οπωσδήποτε και το νου απαθή. Όχι όμως ότι και εκείνος που έχει μόνο το νου απαθή, μπόρεσε να αποκτήσει και την αληθινή προσευχή. Αυτά λοιπόν έτσι είναι.Ας επιστρέψει τώρα ο λόγος στο θέμα μας. Επειδή λοιπόν όχι μόνο αυτά που είπαμε παραπάνω, αλλά και η ίδια η μνήμη των αγαθών και των αντιθέτων συνηθίζει κατά κάποιο τρόπο να αφήνει αμέσως τα αποτυπώματά τους στο νου και να τον οδηγεί στη φαντασία, πρέπει να μιλήσομε λίγο και γι' αυτό.

Συνέχεια για τη φαντασία και για εντυπώσεις στο νου και για τα σημάδια της πλάνης και της αλήθειας

73. Αν ησυχάζεις και θέλεις να είσαι μόνος με μόνο το Θεό, μην παραδεχτείς ποτέ ό,τι και να δεις, αισθητό ή νοερό, μέσα σου ή από έξω, ακόμη και αν είναι η όψη τάχα του Χριστού ή μορφή Αγγέλου ή Αγίου ή ένα φωτεινό αποτύπωμα που σχηματίζεται ως φαντασία στο νου, αλλά να μείνεις δύσπιστος και επιφυλακτικός σ' αυτό, ακόμη κι αν πρόκειται για κάτι αγαθό, προτού ρωτήσεις εκείνους που έχουν πείρα, καθώς είπαμε. Αυτό είναι πάρα πολύ ωφέλιμο και πάρα πολύ αγαπητό στο Θεό και ευπρόσδεκτο από Αυτόν.

Να κρατάς πάντοτε το νου σου χωρίς χρώμα, χωρίς μορφή, χωρίς εικόνες, χωρίς σχήματα, χωρίς ποιοτικές ή ποσοτικές έννοιες, και μόνο τα λόγια της προσευχής να προσέχεις και να μελετάς και να σκέφτεσαι μέσα στην καρδιακή κίνηση, σύμφωνα με τον Ιωάννη της Κλίμακος που λέει: «Αρχή της προσευχής είναι να αποκρούει ο νους εκ προοιμίου με τη μονολόγιστη προσευχή την προσβολή των λογισμών.

Μεσότητά της είναι να παραμένει η διάνοια σ’ εκείνα που λέει και μόνο. Και τέλος της προσευχής είναι η αρπαγή προς τον Κύριο».

Και ο άγιος Νείλος λέει: «Η ανώτερη προσευχή είναι των τελείων, η οποία είναι μία αρπαγή του νου και τέλεια έκσταση από τα αισθητά, οπότε το πνεύμα με αλάλητους στεναγμούς πλησιάζει ικετευτικά το Θεό(Ρωμ. 8, 26) που βλέπει τη διάθεση της καρδιάς ν’ ανοίγει σαν γραμμένο βιβλίο και με άφωνα ψηφία να του παρουσιάζει την επιθυμία της. Έτσι αρπάχθηκε και ο Παύλος μέχρι τον τρίτο ουρανό, μη γνωρίζοντας αν είναι με το σώμα ή χωρίς το σώμα(Β΄ Κορ. 12, 2). Έτσι και ο Πέτρος είδε την οπτασία της οθόνης όταν ανέβηκε στο δώμα να προσευχηθεί(Πράξ. 10, 11-16).Δεύτερη προσευχή, κατώτερη από την πρώτη, είναι όταν λέει κανείς τα λόγια της προσευχής και ο νους παρακολουθεί με κατάνυξη και με συναίσθηση σε Ποιόν απευθύνει τη δέησή του. Προσευχή όμως που διασπάται και συμφύρεται με σωματικές φροντίδες, βρίσκεται μακριά από το να είναι πραγματική προσευχή».Εσύ λοιπόν να τηρείς αυτά και να μην παραδέχεσαι τα άλλα, ώσπου να ειρηνεύσουν τα πάθη και να συμβουλευτείς, όπως προείπαμε, εκείνους που έχουν πείρα. Αυτά που είπαμε παραπάνω και τα παρόμοια με αυτά είναι με λίγα λόγια τα σημάδια της πλάνης. Πρόσεξε τώρα και τα σημάδια της αλήθειας.

Τα σημάδια της αλήθειας και του αγαθού και ζωοποιού Πνεύματος είναι η αγάπη, η χαρά, η ειρήνη, η μακροθυμία, η χρηστότητα, η αγαθότητα, η πίστη, η πραότητα, η εγκράτεια, τα οποία απαριθμεί ο θείος Παύλος αποκαλώντας τα καρπούς του Αγίου Πνεύματος(Γαλ. 5, 22).

Και πάλι ο ίδιος λέει: «Να πορεύεστε ως τέκνα του φωτός· γιατί ο καρπός του Πνεύματος διακρίνεται από πλήρη αγαθότητα και δικαιοσύνη και αλήθεια»(Εφ. 5, 8-9), ενώ η πλάνη έχει όλα τα αντίθετα. Και κάποιος σοφός στα θεία που ερωτήθηκε, λέει τα εξής: «Για τον απλανή δρόμο της σωτηρίας που με ρώτησες, αγαπητέ, να ξέρεις ότι είναι πολλοί δρόμοι που οδηγούν στη ζωή και πολλοί που οδηγούν στο θάνατο.

Ένας δρόμος που οδηγεί στη ζωή είναι η τήρηση των εντολών του Χριστού. Μέσα σ’ αυτές τις εντολές θα βρεις κάθε μορφή αρετής, ιδιαίτερα αυτές τις τρεις· ταπείνωση, αγάπη και έλεος. Χωρίς αυτές κανείς δε θα δει τον Κύριο. Αυτά τα τρία ακαταμάχητα όπλα κατά του διαβόλου, εννοώ την ταπείνωση, την αγάπη και το έλεος, μας τα χάρισε η Αγία Τριάδα, τα οποία μήτε να τα αντικρίσει δεν μπορεί όλος ο εσμός των δαιμόνων.

Γιατί οι δαίμονες δεν έχουν ούτε ίχνος ταπεινώσεως, αφού εξαιτίας της υπερηφάνειάς τους έγιναν ζοφεροί και ετοιμάστηκε γι’ αυτούς το αιώνιο πυρ(Ματθ. 25, 41). Πού βρίσκεται σ’ αυτούς σκιά έστω αγάπης ή ελέους, που έχουν άσπονδη έχθρα εναντίον του ανθρωπίνου γένους και δεν παύουν να το πολεμούν ακατάπαυστα; Με αυτά λοιπόν τα όπλα ας θωρακιστούμε, που όποιος τα έχει είναι ανίκητος από τους εχθρούς».

Και παρακάτω λέει: «Αυτό το τρίπλοκο σχοινί, το οποίο ύφανε και έπλεξε η Αγία Τριάδα, το βλέπομε να είναι και τρία και ένα. Τρία μεν στα ονόματα, κι αν θέλεις και στις υποστάσεις, ένα δε κατά τη δύναμη και την ενέργεια και την εγγύτητα και κλίση και οικειότητα προς το Θεό. Γι’ αυτές τις τρεις αρετές είπε ο Κύριος ότι «ο ζυγός μου είναι αγαθός και το φορτίο μου ελαφρό»(Ματθ. 11, 30), και ο αγαπημένος Μαθητής ότι «οι εντολές Του δεν είναι βαριές»(Α΄ Ιω. 5, 3)».

Και πιό κάτω: «Γι’ αυτό η ψυχή που έγινε ένα με το Θεό για την καθαρότητα του βίου και την τήρηση των εντολών και τα τρία αυτά όπλα, τα οποία είναι ο ίδιος ο Θεός, ντύθηκε τον ίδιο το Θεό. Κι έγινε θέσει θεός με την ταπείνωση, το έλεος και την αγάπη· και αφού ξεπέρασε την υλική δυάδα και ανέβηκε πάνω από τη συγκεφαλαίωση του νόμου, εννοώ την αγάπη(Ρωμ. 13, 10), ενώθηκε με

την υπερούσια και ζωαρχική Τριάδα, συναντώντας Την με τρόπο άμεσο και παίρνοντας φως από το φως Της και νιώθοντας χαρά αδιάκοπη και αιώνια». Αλλά φτάνουν αυτά.

Όπως λοιπόν αναφέραμε μερικά από τα γνωρίσματα και τους καρπούς της πλάνης και της αλήθειας, από τους οποίους καρπούς, κατά τον θείο Παύλο, θα μπορέσομε κάπως να καταλάβομε τι πνεύμα έχουν εκείνοι που ενεργούνται από αυτούς, έτσι είναι εύλογο και πρέπει να πούμε λίγα, με γνώμες των Πατέρων, και για την παρηγοριά που δίνει η καθεμιά τους, δηλαδή για τη θεία και αληθινή χάρη και για την επίπλαστη και δαιμονική. Λέει λοιπόν σχετικά ο θείος Διάδοχος τα εξής.

Η θεία και η επίπλαστη παρηγοριά

74. «Όταν ο νους μας αρχίσει να αισθάνεται την παρηγοριά του Αγίου Πνεύματος, τότε και ο σατανάς έρχεται μέσα στη νυκτερινή ησυχία, όταν κανείς έρθει σε ελαφρότατο ύπνο, και με κάποια αίσθηση που φαίνεται γλυκιά, παρηγορεί την ψυχή. Αν λοιπόν ο νους βρεθεί να κρατεί θερμά τη μνήμη του αγίου ονόματος του Κυρίου Ιησού και μεταχειρίζεται σαν όπλο κατά της απάτης το άγιο και ένδοξο αυτό όνομα, εγκαταλείπει ο πλάνος τη δολοπλοκία του, αλλά σηκώνει φανερό πόλεμο κατά της ψυχής. Από αυτό ο νους μαθαίνει με ακρίβεια την απάτη του πονηρού και αυξάνει περισσότερο την πείρα του στη διάκριση».

Και πάλι: «Η παρηγορία που δίνει το πνεύμα, έρχεται όταν το σώμα είναι ξύπνιο ή και όταν πρόκειται να παραδοθεί σε ελαφρό ύπνο, όταν κανείς με τη θερμή μνήμη του Θεού είναι σαν κολλημένος στην αγάπη Του. Η παρηγορία όμως από τη σατανική πλάνη έρχεται όταν, καθώς είπα, ο αγωνιστής βρίσκεται σε λεπτό ύπνο έχοντας μέτρια μνήμη του Θεού.

Η πρώτη, επειδή προέρχεται από το Θεό, θέλει να παρηγορεί φανερά τους αγωνιστές της ευσέβειας με πολλή χαρά της ψυχής, αυξάνοντας την αγάπη. Η αντίθετη, επειδή συνηθίζει να αναρριπίζει την ψυχή με κάποιον άνεμο πλάνης, επιχειρεί με τον ύπνο του σώματος να εξαπατήσει την πείρα της αισθήσεως του υγιούς νου, όταν μάλιστα είναι χλιαρός στη μνήμη του Θεού.Αν λοιπόν, όπως είπα, βρεθεί ο νους σε κατάσταση της συνεχούς μνήμης του Κυρίου Ιησού Χριστού, διασκορπίζει την φαινομενικά γλυκιά εκείνη αύρα του εχθρού και με χαρά προχωρεί στον εναντίον του πόλεμο, έχοντας ως δεύτερο και κατάλληλο όπλο, μετά τη χάρη, και την πείρα που απέκτησε».Και συνεχίζει ο άγιος Διάδοχος: «Αν η ψυχή, χωρίς καμία αμφιβολία ή φαντασία, ανάβει στην αγάπη του Θεού, παρασύροντας με κάποιο τρόπο και το σώμα στο βάθος της ανέκφραστης εκείνης θείας αγάπης, είτε αυτό είναι ξύπνιο είτε όταν, με τον τρόπο που προείπα, έρχεται σε ύπνο όπου ενεργεί η θεία χάρη, και δε σκέφτεται τίποτε άλλο παρά μόνο το αντικείμενο της αγάπης, δηλαδή το Θεό, ας γνωρίζει ότι η τέτοια αγάπη είναι ενέργεια του Αγίου Πνεύματος.

Καθώς ευφραίνεται ολόκληρη η ψυχή από την ανείπωτη εκείνη γλυκύτητα, τίποτε άλλο δεν μπορεί τότε να σκεφτεί, γιατί χαίρεται με αμείωτη χαρά. Αν όμως, μέσα σ’ αυτή τη θεία ενέργεια, ο νους αισθανθεί και την παραμικρή αμφιβολία ή ακάθαρτη σκέψη, αν και κάνει χρήση του αγίου ονόματος για άμυνα του κακού και όχι μάλλον από αγάπη μόνο του Θεού, τότε πρέπει να εννοήσει ότι η παρηγορία εκείνη προέρχεται από τον απατεώνα διάβολο και είναι χαρά επιφανειακή.

Αυτή η χαρά είναι άτακτη και άγευστη και προξενείται από τον εχθρό που θέλει να νοθεύσει την ψυχή. Γιατί όταν δει το νου να καυχιέται για την πείρα της αισθήσεώς του, τότε, όπως προείπα, προσκαλεί με αγαθοφανείς παρηγορίες την ψυχή. Έτσι αυτή παρασύρεται από τη χαύνη και κάθυγρη αυτή γλυκύτητα και δεν καταλαβαίνει την ένωση του πονηρού πνεύματος μαζί της. Από αυτό γνωρίζομε το πνεύμα της αλήθειας από το πνεύμα της πλάνης.

Είναι όμως αδύνατο να γευθεί κανείς με αίσθηση ψυχής τη θεία αγαθότητα ή να λάβει αισθητή πείρα της κακίας των δαιμόνων, αν δεν γνωρίσει με βεβαιότητα ότι η χάρη έχει κατοικήσει στο βάθος του νου του, ενώ τα πονηρά πνεύματα βρίσκονται γύρω από τα μέλη της καρδιάς. Αυτό δε θέλουν ποτέ οι δαίμονες να το πιστέψουν οι άνθρωποι, για να μην οπλίζεται έτσι ο νους τους εναντίον τους με τη μνήμη του Θεού».

Έχεις λοιπόν αρκετά και γι’ αυτό το ζήτημα και αρκέσου σ’ αυτά. Γιατί, όπως λέει η παροιμία, πέρα

από τα Γάδειρα δεν μπορεί κανείς να περάσει· και όταν βρεις μέλι, φάγε λίγο, μήπως παρατρώγοντας κάνεις εμετό(Παροιμ. 25, 16).

Η θεία ηδονή που πηγάζει από την καρδιά

75. Είναι καταλληλη ευκαιρία να πούμε: Ποιος μπορεί να περιγράψει τη γλυκύτητα του μελιού σ' εκείνους που δεν το έχουν γευθεί ποτέ; Και ασύγκριτα πολύ περισσότερο, ποιος θα περιγράψει τη θεία ηδονή και την υπερφυσική και ζωήρρυτη ευφροσύνη που πηγάζει από την καρδιακή καθαρή και αληθινή προσευχή και που αναβρύζει αέναα; Όπως λέει ο Θεάνθρωπος Ιησούς: «Εκείνος που θα πιει από το νερό που θα του δώσω εγώ, δε θα διψάσει στον αιώνα, αλλά το νερό που θα του δώσω θα γίνει μέσα του πηγή νερού που θα αναβλύζει ζωή αιώνια»(Ιω. 4, 14)· και πάλι: «Αν κανείς διψά, ας έρχεται σ' εμένα και ας πίνει.
Από τα βάθη εκείνου που πιστεύει σ' εμένα, όπως είπε η Γραφή, θα ξεχυθούν ποταμοί ζωντανού νερού»· τούτο το είπε —προσθέτει ο επιστήθιος Μαθητής— για το Πνεύμα που θα έπαιρναν όσοι θα πίστευαν σ' Αυτόν(Ιω. 7, 37-39). Και ο μέγας Παύλος λέει: «Έστειλε ο Θεός το Πνεύμα του Υιού Του στις καρδιές μας να κράζει· Αββά, Πατέρα!»(Γαλ. 4, 6).

Η πνευματική αυτή ηδονή είναι και πολυώνυμη και ανώνυμη

76. Αυτή λοιπόν η πνευματική ηδονή έχει ονομαστεί μυστικά υπερφυσική και ζωήρρυτη και ενυπόστατη έλλαμψη, υπέρφωτος γνόφος, ασύλληπτο κάλλος, το ακρότατο από τα επιθυμητά, εποψία και θεοπτία και θέωση· όμως και μετα την οποιαδήποτε έκφρασή της παραμένει ανέκφραστη, και μετά που θα γνωριστεί παραμένει άγνωστη, και μετά που θα νοηθεί, ανεπινόητη.
Και λέει ο μέγας Διονύσιος: «Σ' αυτόν τον υπέρφωτο γνόφο παρακαλούμε κι εμείς να βρεθούμε, και να δούμε και να γνωρίσομε με αβλεψία και αγνωσία Εκείνον που υπερβαίνει κάθε όραση και κάθε γνώση, ακριβώς με το να μη δούμε και να μη γνωρίσομε. Γιατί τούτο είναι να δει κανείς πράγματι και να γνωρίσει. Και να υμνήσομε υπερούσια τον Υπερούσιο, με την αποκοπή απ΄ όλα τα όντα».

Λέει ακόμη: «Ο θείος γνόφος είναι το απρόσιτο φως, στο οποίο λέγεται ότι κατοικεί ο Θεός(Α΄ Τιμ. 6, 16)· και είναι αόρατο λόγω της υπερβολικής φωτεινότητάς του. Και το ίδιο είναι και απρόσιτο, λόγω της υπερβολής της υπερούσιας φωτοχυσίας. Σ' αυτό το φως έρχεται καθένας που αξιώνεται να δει και να γνωρίσει το Θεό, ακριβώς με το να μη δει και να μη γνωρίσει, φτάνοντας αληθινα σ' Αυτόν που είναι πάνω από όραση και γνώση, γνωρίζοντας τούτο μόνο, ότι είναι μετά απ΄ όλα τα αισθητά και τα νοητά».

Και ο μέγας Βασίλειος λέει: «Οι αστραπές του θείου κάλλους είναι εντελώς ανέκφραστες και απερίγραπτες. Δεν τις φτάνει ο λόγος, δεν τις χωράει η ακοή. Κι αν αναφέρεις τη λάμψη του αυγερινού, και τη λαμπρότητα της σελήνης, κι αν πεις του ηλίου το φως, όλα είναι πολύ φτωχά για να δώσουν κάποια ιδέα εκείνης της λαμπρότητας, και σε σύγκριση με το αληθινό φως υστερούν περισσότερο απ΄ όσο η βαθιά νύχτα και το πυκνό σκοτάδι από το καθαρότατο μεσημέρι. Αυτό το κάλλος σωματικά μάτια δεν μπορούν να το δουν· μόνο με την ψυχή και τη διάνοια γίνεται αντιληπτό. Και σε όσους Αγίους έλαμψε, τους άφησε το αφόρητο κεντρί του θείου πόθου.

Δυσφορώντας αυτοί για την εδώ ζωή, έλεγαν· «Αλοίμονο! η ξενητειά μου κράτησε πολύ!»(Ψαλμ. 119, 5), και· «Η ψυχή μου δίψασε το Θεό, τον ισχυρό και ζώντα. Πότε θα έρθω και θα σταθώ μπροστά στο πρόσωπο του Θεού μου;»(Ψαλμ. 41, 3), και· «Είναι πολύ καλύτερο να πεθάνω και να είμαι μαζί με το Χριστό»(Φιλιπ. 1, 23), κα· «Τώρα άφησε το δούλο Σου, Κύριε, να πεθάνει ειρηνικά, όπως του υποσχέθηκες»(Λουκ. 2, 29), γιατί θεωρούσαν φυλακή αυτή τη ζωή. Κι επειδή δε χόρταιναν τη θεωρία του θείου κάλλους, παρακαλούσαν να συμπαρατείνεται η θεωρία της λαμπρότητας του Κυρίου σε όλη την αιώνια ζωή».Και ο Θεολόγος Γρηγόριος: «Όπου φόβος, εκεί και τήρηση των εντολών. Όπου τήρηση των εντολών, εκεί και κάθαρση της σάρκας από το νέφος που κάθεται μπροστά στην ψυχή και δεν την αφήνει να δει καθαρά τη θεία λαμπρότητα. Όπου κάθαρση, εκεί και έλλαμψη· και η έλλαμψη είναι εκπλήρωση του πόθου εκείνων που επιθυμούν τα μέγιστα, ή το μέγιστο, ή το πάνω από το μέγα».Και ο θείος Γρηγόριος Νύσσης: «Αν ξεπλύνεις με

την επιμέλεια του βίου σου την ακαθαρσία που επικάθησε στην καρδιά σου, θα λάμψει πάλι όπως και πρώτα το θεοειδές της κάλλος, όπως γίνεται στο σίδερο. Όταν δηλαδή με την ακόνη βγει η σκουριά, τότε το σίδερο που ήταν πρωτύτερα μαύρο, βγάζει λάμψεις και ακτίνες γιαλίζοντας αντίκρυ στον ήλιο. Έτσι και με τον εσωτερικό άνθρωπο, τον οποίο ο Κύριος ονομάζει καρδιά· όταν αποξέσει τη φαρμακερή ακαθαρσία, η οποία φάνηκε πάνω στη μορφή του από τη μούχλα του πονηρού, τότε θα ξαναπάρει την ομοιότητα με το Αρχέτυπο και θα είναι αγαθός. Γιατί στο Αγαθό ακολουθεί οπωσδήποτε όμοιο αγαθό». Και ο άγιος Νείλος: «Μακάριος όποιος έφτασε στην άγνοια, η οποία είναι αχώριστη από την προσευχή».

Και ο άγιος Ιωάννης της Κλίμακος: «Το αβυσσαλέο πένθος είδε την παρηγορία, ενώ η καθαρότητα της καρδιάς δέχθηκε έλλαμψη. Η έλλαμψη είναι μία ανέκφραστη ενέργεια, η οποία βλέπεται χωρίς να βλέπεται και νοείται χωρίς να γνωρίζεται».

Γι' αυτό και είναι τρισμακάριοι εκείνοι οι οποίοι, όπως τότε η Μαρία(Λουκ. 10, 42), προτίμησαν την αγαθή αυτή μερίδα και πολιτεία, την πνευματική και αναφαίρετη, και αξιώθηκαν αυτή τη θεοειδή ευτυχία, ώστε μπορούν με μεγάλη και εκστατική χαρά, μαζί με τον θείο Παύλο, να ενθουσιάζονται ολοφάνερα και να αναφωνούν: «Όταν ο σωτήρας μας Θεός φανέρωσε την αγαθότητα και τη φιλανθρωπία Του, μάς έσωσε όχι για τα καλά έργα που κάναμε εμείς, αλλά γιατί μας ευσπλαχνίστηκε.

Μας έσωσε με το βάπτισμα της αναγεννήσεως και της ανανεώσεως που χαρίζει το Άγιο Πνεύμα, που το σκόρπισε πλούσια επάνω μας δια του Ιησού Χριστού του Σωτήρα μας, για να δικαιωθούμε με τη δική Του χάρη και να κληρονομήσομε την αιώνια ζωή όπως ελπίζομε»(Τίτ. 3, 4-7).

Και πάλι: «Ο Θεός που μας έχρισε και μας σφράγισε και έδωσε τον αρραβώνα του Πνεύματος στις καρδιές μας»(Β΄ Κορ. 1, 21-22) και: «Έχομε το θησαυρό τούτο μέσα σε πήλινα δοχεία, τα σώματά μας, για να αποδεικνύεται ότι η υπερβολική δύναμη δεν είναι δική μας αλλά του Θεού»(Β΄ Κορ. 4, 7). Αυτά σχετικά μ' εκείνους. Είθε κι εμείς με τις δεήσεις εκείνων, που γίνονται δεκτές από το Θεό, να γίνομε κατά ένα μέρος όμοιοι μ' αυτούς, με το έλεος και τη χάρη του Θεού.

Όποιος θέλει να ησυχάσει στην εντέλεια, πρέπει οπωσδήποτε να είναι πράος στην καρδιά

77. Εσύ, τέκνον, είναι καιρός τώρα πριν από τ' άλλα και μαζί με τ' άλλα να μάθεις ότι, εκείνος που θέλει να μάθει να τοξεύει καλά, δεν τεντώνει το τόξο χωρίς να βάλει μπροστά του σημάδι· έτσι κι εκείνος που θέλει να μάθει να ησυχάζει, ας έχει σαν σημάδι το να είναι πάντοτε πράος στην καρδιά.

Λέει ο άγιος Ισίδωρος: «Για την κατόρθωση της αρετής δεν αρκεί η άσκηση, αλλά χρειάζεται και η μετριοπάθεια, κατά την άσκηση. Γιατί αν διεξάγομε αγώνα πραότητας και τον εμποδίζομε με την ταραχώδη γνώμη μας, αυτό δεν είναι τίποτε άλλο, παρά ενώ θέλομε να σωθούμε, δε θέλομε να κάνομε εκείνα που χρειάζονται για τη σωτηρία μας».

Και πριν από αυτόν, ο θειότατος Δαβίδ είπε: «Θα οδηγήσει τους πράους στη διάκριση, θα διδάξει στους πράους τους δρόμους Του»(Ψαλμ. 24, 9). Και ο Σειράχ: «Στους πράους αποκαλύπτονται τα μυστήρια».

Και ο γλυκύτατος Ιησούς: «Μάθετε από μένα ότι είμαι πράος και ταπεινός στην καρδιά και θα βρουν ανάπαυση οι ψυχές σας»(Ματθ. 11, 29), και: «Σε ποιόν θα ρίξω το βλέμμα μου, παρά στον πράο και ήσυχο που τρέμει τα λόγια μου;»(Ησ. 66, 2), και: «Μακάριοι οι πράοι, γιατί αυτοί θα κληρονομήσουν τη γη»(Ματθ. 5, 5), δηλαδή την καρδιά που θα καρποφορεί με τη βοήθεια της χάρης τριάντα και εξήντα και εκατό φορές περισσότερο(Μαρκ. 4, 20), σύμφωνα με τις τάξεις των αρχαρίων, των μέσων και των τελείων. Ο πράος δεν προκαλεί ταραχή για τίποτε ούτε ταράζεται, εκτός αν ο λόγος είναι για την ευσέβεια.

Πώς θα κατορθώσομε την πραότητα. Τα τρία μέρη της ψυχής, το θυμικό, το επιθυμητικό και το λογιστικό

78. Τούτο θα το κατορθώσεις εύκολα, όταν τα αποφεύγεις όλα και ταυτόχρονα παρακινείς την ψυχή

σου στην αγάπη, όταν κρατάς τις περισσότερες φορές σιωπή, τρως με μέτρο και πάντοτε προσεύχεσαι, όπως είπαν οι Πατέρες: «Στο θυμικό μέρος της ψυχής βάλε το χαλινό της αγάπης, το επιθυμητικό μάρανέ το με την εγκράτεια και στο λογιστικό της ψυχής δώσε φτερά με την προσευχή· κι έτσι το φως του νου δε σκοτεινιάζει ποτέ». «Χαλινός του θυμού είναι η σιωπή που γίνεται στην ώρα της· της άλογης επιθυμίας, η μετρημένη τροφή· του δυσκολοκράτητου λογισμού, η μονολόγιστη προσευχή».

Και πάλι: «Τρεις αρετές υπάρχουν, οι οποίες παρέχουν πάντοτε στο νου φως· να μη γνωρίζει κανείς την κακία του άλλου, να υπομένει ατάραχα τις θλίψεις που έρχονται και να κάνει καλό σ' εκείνους που του κάνουν κακό. Οι τρεις αυτές αρετές γεννούν άλλες τρεις, μεγαλύτερες από αυτές· η άγνοια της κακίας του άλλου γεννά την αγάπη, η χωρίς ταραχή υπομονή στις θλίψεις γεννά την πραότητα, και η ευεργετικότητα σ' εκείνους που του κάνουν κακό φέρνει την ειρήνη».

Και πάλι: «Τρεις γενικότερες ηθικές καταστάσεις υπάρχουν στους μοναχούς. Η πρώτη είναι να μην αμαρτάνει κανείς διόλου με την πράξη· η δεύτερη, να μην πολυκαιρίζουν στην ψυχή οι εμπαθείς λογισμοί· η τρίτη, να βλέπει κανείς κατά διάνοια χωρίς πάθος τις μορφές των γυναικών και εκείνων που τον λύπησαν».

Πρέπει κανείς να μετανοεί γρήγορα για όσα παραπτώματα του συμβαίνονν, κι έτσι να προφυλάγεται σοφά για το μέλλον

79. Αν συμβεί να κλονιστείς σε κάτι ή να γλιστρήσεις σε κάποιο παράπτωμα ξεφεύγοντας από το πρέπον, πρέπει να συμφιλιώνεσαι αμέσως μ' εκείνον που σε λύπησε ή τον λύπησες, και να μετανοείς με την ψυχή σου. Επίσης να πενθείς και να κλαις και να κατηγορείς πολύ τον εαυτό σου. Κι έτσι να προσέχεις στο εξής και να προφυλάγεσαι με πολλή σοφία, όπως διδάσκει ο Κύριος Ιησούς: «Αν προσφέρεις το δώρο σου στο θυσιαστήριο κι εκεί θυμηθείς ότι ο αδελφός σου έχει κάτι εναντίον σου, άφησε το δώρο σου μπροστά στο θυσιαστήριο και πήγαινε πρώτα συμφιλιώσου με τον αδελφό σου· και τότε έλα και πρόσφερε το δώρο σου»(Ματθ. 5, 23-24).

Και ο Απόστολος Παύλος: «Κάθε δυσαρέσκεια και θυμός και οργή και κραυγή και ύβρη μακριά από σας, καθώς και κάθε κακία. να είστε μεταξύ σας εύσπλαχνοι, να συγχωρείτε ο ένας τον άλλο, καθώς και ο Θεός δια μέσου του Χριστού σάς συγχώρησε»(Εφ. 4, 31-32), και: «Όταν οργίζεστε, μη φτάνετε ως την αμαρτία. να μη σας βρίσκει η δύση του ηλίου ακόμη οργισμένους»(Εφ. 4, 26), και: «Μην επιζητείτε, αγαπητοί, να εκδικείστε, αλλά δώσετε τόπο στην οργή του Θεού»(Ρωμ. 12, 19), και: «Να μη σε νικά το κακό, αλλά να νικάς το κακό με το αγαθό»(Ρωμ. 12, 21). Αυτά ειπώθηκαν σχετικά με τη συμφιλίωση με τους άλλους.

Το ολίσθημα και η μετάνοια

80. Για το ολίσθημα τώρα, λέει ο άγιος Ισαάκ: «Να μη λυπηθούμε όταν γλιστρήσομε σε κάτι, αλλά όταν επιμείνομε σ' αυτό. Γιατί το ολίσθημα συμβαίνει πολλές φορές και στους τέλειους· το να επιμείνει όμως κανείς σ' αυτό είναι τέλεια νέκρωση. Τη λύπη για τα ολισθήματά μας η θεία χάρη μάς τη μετρά σαν καθαρή εργασία. Όποιος ξαναπέφτει σε ολίσθημα ελπίζοντας στη μετάνοια, αυτός βαδίζει απέναντι του Θεού με πανουργία. Σ' αυτόν έρχεται αιφνίδια ο θάνατος και δεν προφταίνει να ολοκληρώσει τα έργα της αρετής, όπως το ήλπιζε».

Λέει επίσης: «Πρέπει διαρκώς να γνωρίζομε ότι και στις εικοσιτέσσερις ώρες της νύχτας και της ημέρας έχομε ανάγκη από τη μετάνοια. Η έννοια της μετάνοιας, όπως μάθαμε από τα ίδια τα πράγματα, είναι αδιάκοπη δέηση προς το Θεό με προσευχή γεμάτη κατάνυξη για την άφεση των προηγουμένων αμαρτημάτων και λύπη για να προφυλαχτούμε από μελλοντικά».

Και πάλι: «Η μετάνοια είναι χάρη που δόθηκε στους ανθρώπους μετά τη χάρη του βαπτίσματος. Η μετάνοια είναι δεύτερη αναγέννηση από το Θεό, και του αρραβώνα εκείνου που λάβαμε με την πίστη, περιμένομε το χάρισμα με τη μετάνοια. Μετάνοια είναι η θύρα του ελέους, η ανοιχτή σ' εκείνους που την αναζητούν από τη θύρα αυτή εισερχόμαστε προς το θείο έλεος. Και έξω από αυτή την είσοδο δε θα βρούμε έλεος, γιατί όλοι αμάρτησαν, κατά τη θεία Γραφή(Ρωμ. 3, 23-24), και δικαιώνονται δωρεάν με τη χάρη του Θεού. Η μετάνοια είναι η δεύτερη χάρη και γεννιέται στην

καρδιά από την πίστη και το φόβο. Ο φόβος είναι η πατρική ράβδος του Θεού που μας κυβερνά ώσπου να φτάσομε στον πνευματικό παράδεισο· κι όταν φτασομε εκεί, μας αφήνει και γυρίζει πίσω. Παράδεισος είναι η αγάπη του Θεού, μέσα στην οποία περιέχεται η τρυφή που υπόσχονται όλοι οι μακαρισμοί».

Και παρακάτω: «Καθώς δεν είναι δυνατό να περάσει κανείς τη θάλασσα τη μεγάλη χωρίς πλοίο, έτσι δεν μπορεί κανείς χωρίς φόβο να περάσει προς την αγάπη. Τη βρωμερή θάλασσα των παθών που είναι ανάμεσα σ' εμάς και στο νοητό παράδεισο, μόνο με το πλοίο της μετάνοιας μπορούμε να την περάσομε, το οποίο έχει τους κωπηλάτες του φόβου. Αν αυτοί οι κωπηλάτες του φόβου δεν κατευθύνουν το πλοίο της μετάνοιας με την οποία διαπλέομε τη θάλασσα του κόσμου τούτου πηγαίνοντας προς το Θεό, τότε καταποντιζόμαστε στη βρωμερή θάλασσα».

Η μετάνοια, ο φόβος, η αγάπη, το πένθος, τα δάκρυα και η αυτομεμψία

81. Και εξακολουθεί ο άγιος Ισαάκ: «Η μετάνοια είναι το πλοίο· ο φόβος είναι ο κυβερνήτης του· η αγάπη είναι το θεϊκό λιμάνι. Ο φόβος λοιπόν μας επιβιβάζει στο πλοίο της μετάνοιας, μας περνά από τη βρωμερή θάλασσα του βίου και μας οδηγεί προς το θεϊκό λιμάνι που είναι η αγάπη, όπου φτάνουν όλοι όσοι κοπιάζουν και είναι φορτωμενοι(Ματθ. 11, 28) με τη μετάνοια.

Κι όταν φτάσομε στην αγάπη, φτάσαμε στο Θεό· ολοκληρώθηκε ο δρόμος μας και περάσαμε στη νήσο που βρίσκεται απέναντι από τον κόσμο, όπου είναι ο Πατέρας και ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα».

Για το κατά Θεόν πένθος λέει ο Σωτήρας: «Μακάριοι όσοι πενθούν, γιατί αυτοί θα παρηγορηθούν»(Ματθ. 5, 4). Για τα δάκρυα πάλι γράφει ο άγιος Ισαάκ: «Τα δάκρυα στην προσευχή είναι σημάδι του ελέους του Θεού, το οποίο αξιώθηκε η ψυχή με τη μετάνοιά της, και ότι η μετάνοιά της έγινε δεκτή και άρχισε η ψυχή να περνά μέσα στην πεδιάδα της καθαρότητας με τα δάκρυά της. Αν δεν αφαιρεθούν από τον άνθρωπο οι λογισμοί των προσκαίρων και δεν πετάξει μακριά την ελπίδα του κόσμου και δε γεννηθεί μέσα του η καταφρόνηση του κόσμου και δεν αρχίσει να ετοιμάζει τα χρήσιμα εφόδια για την έξοδο από το σώμα και δεν αρχίσουν να κινούνται στην ψυχή λογισμοί για τα μετά το θάνατο, δεν μπορούν τα μάτια να δακρύζουν. Τα δάκρυα προέρχονται από την καθαρή και απερίσπαστη εσωτερική μελέτη και από τους πολλούς και συνεχείς λογισμούς που γίνονται χωρίς παρέκκλιση και από κάποιο λεπτό λογισμό που γίνεται στη διάνοια και με τη μνήμη του προξενεί λύπη στην καρδιά. Απ' όλα αυτά πληθαίνουν και αυξάνονται τα δάκρυα όλο και περισσότερο».

Επίσης ο Ιωάννης της Κλίμακος λέει: «Όπως η φωτιά καίει τα χόρτα, έτσι και το αγνό δάκρυ κάθε ακαθαρσία σωματική ή ψυχική. Ας δώσομε στον εαυτό μας τα καθαρά και άδολα δάκρυα της μνήμης του θανάτου μας, γιατί σ' αυτά δεν υπάρχει απάτη του πονηρού ή έπαρση, αλλά μάλλον κάθαρση και προκοπή της αγάπης προς το Θεό και ξέπλυμα της αμαρτίας και απάθεια».

Ακόμη λέει: «Μην έχεις πεποίθηση στα δάκρυά σου πριν καθαρθείς τελείως. Δεν μπορείς να έχεις εμπιστοσύνη στο κρασί που το κλείνεις στον ασκό μόλις βγήκε από το πατητήρι».

Ακόμη: «Τα δάκρυα που προέρχονται από το φόβο, από μόνα τους φυλάγονται· τα δάκρυα όμως της αγάπης, πριν από την τέλεια αγάπη, μπορεί ίσως κάποιος να τα χάσει, εκτός αν η άσβηστη φωτιά της αγάπης κατά την ενέργειά της φλογίσει υπερβολικά την καρδιά. Και είναι άξιο θαυμασμού πώς το κατώτερο (τα δάκρυα του φόβου) είναι στην ώρα του πιο ασφαλές».

Και πάλι: «Τα δάκρυα της μνήμης του θανάτου γεννούν το φόβο. Από το φόβο γεννιέται η αφοβία και τότε φανερώνεται η χαρά. Όταν λήξει η ακατάληπτη χαρά, τότε ανατέλλει το άνθος της οσίας αγάπης».

Για την αυτομεμψία τώρα, λέει ο μέγας Αντώνιος: «Αυτή είναι η μεγάλη εργασία του ανθρώπου, να αναλάβει το σφάλμα του μπροστά στο Θεό και να περιμένει πειρασμό μέχρι την τελευταία του αναπνοή».

Και άλλος Άγιος, όταν ερωτήθηκε «τι καλό βρήκες, πάτερ, στη μοναχική σου ζωή;», απάντησε: «Το να κατηγορώ τον εαυτό μου σε όλα». Εκείνος που τον ερώτησε, επαίνεσε την απάντηση λέγοντας: «Πράγματι, άλλος δρόμος από αυτόν δεν υπάρχει».Και ο αββάς Ποιμήν είπε: «Όλες οι αρετές εισήλθαν με στεναγμούς σ' αυτόν τον κόσμο. Πάρε μία από αυτές, και χωρίς αυτή με κόπο μπορεί να σταθεί ο άνθρωπος». Τον ερώτησαν ποιά είναι αυτή, και απάντησε: «Το να κατηγορεί ο άνθρωπος πάντοτε τον εαυτό του».Και πάλι είπε: «Εκείνος που κατηγορεί τον εαυτό του, ό,τι και να του συμβεί, είτε ζημία είτε εξευτελισμός είτε οποιαδήποτε θλίψη, θεωρεί από πρώτα τον εαυτό του άξιο γι' αυτά και ποτέ δεν ταράζεται».

Η σοφή ασφάλιση και η προσοχή

82. Επίσης για την προσοχή και την ασφάλεια, γράφει ο θεσπέσιος Παύλος: «Προσέχετε πώς ακριβώς πορεύεστε, όχι ως άσοφοι αλλά ως σοφοί, χρησιμοποιώντας σωστά το χρόνο σας, γιατί οι ημέρες είναι πονηρές»(Εφ. 5, 15-16).

Και ο άγιος Ισαάκ: «Ω σοφία, πόσο θαυμαστή είσαι και πώς προβλέπεις τα πάντα από μακριά! Μακάριος εκείνος που σε βρήκε, γιατί αυτός ελευθερώθηκε από τη ραθυμία της νεότητας. Όποιος προσπαθεί να προμηθευτεί με μικρή τιμή, δηλαδή με λίγη περιποίηση, τη θεραπεία των μεγάλων παθών, καλά κάνει·

γιατί αυτό είναι φιλοσοφία, το να έχει κανείς πάντοτε νήψη και στα ελάχιστα και ασήμαντα που κάνει. Έτσι κάνοντας θησαυρίζει μεγάλες αναπαύσεις στο μέλλον για τον εαυτό του και δεν κοιμάται, μήπως πέσει σε κανένα σφάλμα, αλλά ξεριζώνει τις αιτίες εκ των προτέρων. Με τα ελάχιστα πράγματα υποφέρει τη μικρή λύπη και με αυτό εξαφανίζει τη μεγάλη. Γι' αυτό και λέει ένας σοφός· Γίνε άγρυπνος και προσεκτικός για χάρη της ζωής σου· γιατί ο ύπνος της διάνοιας είναι συγγενής και εικόνα του αληθινού θανατου»».

Λέει και ο ιεροφάντης Βασίλειος: «Όποιος είναι οκνηρός στα μικρά, μην πιστέψεις ότι θα διαπρέψει στα μεγάλα».

Ο ησυχαστής πρέπει να αγωνίζεται για όλα τα παραπάνω, και προπάντων για να είναι ήσυχος, πράος και να επικαλείται καθαρά και με σπουδή τον Κύριο Ιησού Χριστό μέσα στην καρδιά του

83. Γι' αυτό λοιπόν να αγωνίζεσαι για όλα τα παραπάνω, προπάντων όμως να επικαλείσαι ήσυχα, με πραότητα και καθαρή συνείδηση, τον Κύριο Ιησού Χριστό μέσα στο βάθος της καρδιάς, όπως είπαμε.
Και έτσι προχωρώντας στο δρόμο σου, θα έχεις στην ψυχή σου τη θεία χάρη να αναπαύεται.

Λέει ο Ιωάννης της Κλίμακος: «Να μην τολμήσει ποτέ κανείς, που ενοχλείται από θυμό ή οίηση ή υποκρισία και μνησικακία, ν' αντικρίσει ούτε ίχνος της ησυχίας, μήπως βγει από τα λογικά του. Αν όμως είναι κανείς καθαρός από τα πάθη αυτά, αυτός θα γνωρίσει το συμφέρον της ησυχίας· αλλά νομίζω ούτε κι αυτός».

Και δε θα έχεις τη χάρη ν' αναπαύεται στην ψυχή σου μόνο, αλλά και να αναπαύει τελείως την ψυχή από την προηγούμενη ενόχληση των δαιμόνων και των παθών. Γιατί κι αν ακόμη την ενοχλούν, δεν μπορούν ωστόσο να τη βλάψουν, επειδή δεν πρόσκειται σ' αυτά, ούτε ποθεί την ηδονή που προσφέρουν.

Ο καλός και εκστατικός έρωτας και το θείο κάλλος

84. Όλος ο πόθος ενός τέτοιου ησυχαστή και ο καρδιακός και εκστατικός έρωτας και ολόκληρη η ψυχική του διάθεση στρέφονται προς το υπέρκαλλο και μακαριότατο κάλλος, το οποίο οι Πατέρες ονομάζουν το ακρότατο από τα επιθυμητά.

Γράφει σχετικά ο μέγας Βασίλειος: «Όταν κυριέψει την ψυχή ο έρωτας της ευσέβειας, κάθε είδος πολέμου είναι γελοίο γι' αυτήν και όλα τα βασανιστήρια που υπομένει για χάρη του Ποθουμένου, την ευχαριστούν μάλλον παρά την πληγώνουν».

Και πάλι: «Τί είναι πιο θαυμάσιο από το θείο κάλλος; Ποιά έννοια είναι ωραιότερη από τη μεγαλοπρέπεια του Θεού; Ποιος πόθος ψυχής είναι τόσο οξύς και αφόρητος, όπως εκείνος που προκαλείται από το Θεό μέσα στην ψυχή που έχει καθαρθεί από κάθε κακία και λέει με αληθινή διάθεση, «εγώ είμαι πληγωμένη από αγάπη(Άσμα 2, 5);

Ο πόλεμος, η παιδαγωγική παραχώρηση και η εγκατάλειψη εξαιτίας αποστροφής

85. Στο εξής, ο ησυχαστής αυτός πολεμείται από παραχώρηση παιδαγωγική και όχι από εγκατάλειψη λόγω αποστροφής. Γιατί; Για να μην υπερηφανευτεί ο νους του για ό,τι καλό βρήκε. Αλλά ενώ πολεμείται και παιδαγωγείται, κερδίζει ολοένα ταπείνωση, με την οποία και μόνο νικά εκείνους που τον πολεμούν υπερήφανα και γίνεται άξιος διαρκώς για μεγαλύτερες δωρεές και προοδεύει όσο είναι δυνατό στην ανθρώπινη φύση, ενώ είναι δεμένος και σφιγμένος με αναπόφευκτες αλυσίδες και με το βάρος της σάρκας, και προχωρεί προς την κατά Χριστόν τελειότητα και απάθεια.

Λέει ο άγιος Διάδοχος: «Ο ίδιος ο Κύριος λέει ότι ο σατανάς έπεσε σαν αστραπή από τον ουρανό(Λουκ. 10, 18), για να μη βλέπει ο κακόμορφος τα κατοικητήρια των αγίων Αγγέλων. Πώς λοιπόν αυτός που δεν κρίνεται άξιος της επικοινωνίας με τους καλούς δούλους, μπορεί να έχει ως κοινό κατοικητήριο μαζί με το Θεό τον ανθρώπινο νου; Κάποιοι θα ισχυριστούν ότι γίνεται αυτό κατά παραχώρηση, και δε θα πουν τίποτε άλλο. Γιατί η παιδαγωγική παραχώρηση δε στερεί διόλου την ψυχή από το θείο φως· η χάρη μόνο, όπως ήδη είπα, κρύβει συνήθως από το νου την παρουσία της, για να εκθέτει κατά κάποιο τρόπο την ψυχή στην κακία των δαιμόνων, ώστε αυτή να ζητά με κάθε φόβο και πολλή ταπείνωση τη βοήθεια του Θεού, καθώς θα γνωρίζει λίγο-λίγο την κακία του εχθρού. Έτσι και η μητέρα, όταν το βρέφος της δυστροπεί να θηλάσει, το απωθεί λίγο από την αγκαλιά της για να φοβηθεί από τη δήθεν παρουσία άσχημων ανθρώπων ή διαφόρων θηρίων, κι έτσι με μεγάλο φόβο και δάκρυα να επιστρέψει στις μητρικές αγκάλες. Η παραχώρηση όμως που γίνεται από αποστροφή του Θεού, παραδίνει την ψυχή, που δε θέλει το Θεό, στους δαίμονες σαν δέσμια. Εμείς όμως δεν είμαστε από αυτούς που υποχωρούν(Εβρ. 10, 39), μη γένοιτο· αλλά πιστεύομε ότι είμαστε γνήσια βρέφη της χάρης του Θεού, που μας γαλουχεί με μικρές παραχωρήσεις και πολλές ενθαρρύνσεις, ώστε με την αγαθότητα του Θεού να φτάσομε να γίνομε άνδρες τέλειοι, με πλήρη πνευματική ωριμότητα(Εφ. 4, 13)».Και συνεχίζει: «Η παιδαγωγική παραχώρηση φέρνει μεγάλη λύπη και ταπείνωση και μέτρια απελπισία στην ψυχή, για να έρχεται το φιλόδοξο και απτόητο μέρος της σε ταπείνωση. Αμέσως όμως φέρνει φόβο Θεού και δάκρυα εξομολογήσεως στην καρδιά και μεγάλη επιθυμία για την άριστη σιωπή. Η παραχώρηση όμως από αποστροφή του Θεού αφήνει να γεμίσει η ψυχή από απελπισία, απιστία, οργή και υπερηφάνεια. Πρέπει λοιπόν να διακρίνομε με την πείρα μας το είδος της παραχωρήσεως και ανάλογα να προσερχόμαστε στο Θεό. Στην πρώτη περίπτωση, οφείλομε να του προσφέρομε ευχαριστία και απολογία, γιατί παιδαγωγεί την απαίδευτη γνώμη μας, αποσύροντας τη χάρη Του, για να μας διδάσκει ως αγαθός Πατέρας τη διαφορά αρετής και κακίας. Στη δεύτερη περίπτωση, πρέπει να προσφέρομε ακατάπαυστη εξομολόγηση των αμαρτημάτων μας, αδιάκοπα δάκρυα και μεγαλύτερη ασκητική αναχώρηση, για να μπορέσομε με την προσθήκη των κόπων μας να εξιλεώσομε κάποτε το Θεό, ώστε να επιβλέψει όπως και πριν στις καρδιές μας. Πρέπει όμως να γνωρίζομε ότι όταν η μάχη γίνεται με πραγματική συμπλοκή μεταξύ ψυχής και σατανά, εννοώ στην περίπτωση της παιδευτικής παραχωρήσεως, τότε η χάρη υποχωρεί, όπως προείπα, αλλά βοηθεί την ψυχή χωρίς αυτή να το γνωρίζει, για να επιδείξει στους εχθρούς της ψυχής ότι η νίκη είναι μόνο δική της».Και ο άγιος Ισαάκ λέει: «Δίχως τους κατά παραχώρηση πειρασμούς, δεν είναι δυνατό να γίνει ο άνθρωπος σοφός στους πνευματικούς πολέμους, να γνωρίσει τον Προνοητή του, να αισθανθεί το Θεό του και να στερεωθεί μυστικά στην πίστη του, παρά με τη δύναμη της πείρας που δέχτηκε. Κι όταν δει η χάρη ότι κάνει μέσα στο λογισμό του μικρή αρχή η οίηση και σχηματίζει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του, ευθύς παραχωρεί τους πειρασμούς να ισχυροποιηθούν και να δυναμώσουν εναντίον

του, ώσπου να γνωρίσει την ασθένειά του και να καταφύγει και να πλησιάσει στο Θεό με ταπείνωση. Με αυτά φτάνει ο άνθρωπος στα μέτρα της τέλειας πνευματικής ωριμότητας με την πίστη και την ελπίδα στον Υιό του Θεού και υψώνεται προς την αγάπη. Γιατί η αγάπη του Θεού γίνεται φανερή στον άνθρωπο με θαυμαστό τρόπο, όταν καμιά φορά ο άνθρωπος πέσει σε δεινά που του κόβουν την ελπίδα· τότε ο Θεός δείχνει τη δύναμή Του για τη σωτηρία και την απαλλαγή του. Γιατί ο άνθρωπος δεν μπορεί ποτέ να μάθει τη θεία δύναμη όσο βρίσκεται σε ανάπαυση και άνεση. Και ο Θεός δεν έδειξε ποτέ αισθητή την ενέργειά Του, παρά στην ησυχία και στην έρημο, όπου δεν υπάρχουν συνομιλίες και ταραχές από τη συγκατοίκηση των ανθρώπων».

Η απάθεια. Τι είναι η ανθρώπινη απάθεια

86. Κοντά στα παραπάνω, πρέπει σύντομα να προσθέσομε εδώ και το λόγο για την απάθεια και την τελειότητα κι έτσι σε λίγο να δώσομε τέλος στην παρούσα πραγματεία. Λέει λοιπόν ο μέγας Βασίλειος: «Εκείνος που έγινε εραστής του Θεού και ποθεί να συλλάβει ένα έστω ελάχιστο της απάθειας Εκείνου κι επιθυμεί να γευθεί την πνευματική αγιότητα, τη γαλήνη, την αταραξία και την ημερότητά Του, όπως και την ευφροσύνη και τη χαρά που γεννιούνται από αυτές, αυτός φρόντισε με ζήλο να απομακρύνει τους λογισμούς κάθε υλικού πάθους που σκοτίζει την ψυχή, και με καθαρά μάτια που δεν τα σκιάζει τίποτε περισκοπεί τα θεία, γεμίζοντας άπληστα από το φως τους. Κι αφού εξασκήσει την ψυχή του σ' αυτή την έξη και κατάσταση, γίνεται οικείος του Θεού στο μέτρο της ομοιώσεως που επέτυχε, όπως επίσης και αξιαγάπητος και πολύ επιθυμητός σ' Αυτόν. Και τούτο γιατί κατόρθωσε τόσο μεγάλο και δυσκολοκατόρθωτο άθλο και μπόρεσε μέσα από την ύλη με την οποία είναι ενωμένος να πλησιάσει το Θεό με διάνοια καθαρή και χωρισμένη κατά κάποιο τρόπο από την ένωση με τα σωματικά πάθη».

Και αυτά μεν για την απάθεια. για το τι είναι δε η ανθρώπινη απάθεια, γράφει τα εξής ο άγιος Ισαάκ: «Απάθεια είναι όχι να μην αισθάνεται κανείς τα πάθη, αλλά να μην τα δέχεται. Από τις πολλές και διάφορες αρετές, τόσο τις πρακτικές όσο και τις ψυχικές, τις οποίες αποκτούν οι αγωνιστές, εξασθενούν μέσα τους τα πάθη και δεν μπορούν να εξεγερθούν εύκολα κατά της ψυχής. Ούτε η διάνοια έχει ανάγκη να προσέχει πάντοτε σ' αυτά, επειδή κάθε ώρα είναι τα νοήματά της απασχολημένα στη μελέτη και τη συνομιλία των αρίστων πραγμάτων που κινούνται μέσα στο νου από τη σύνεση.

Και όταν τα πάθη αρχίσουν να κινούνται και να ταράζονται, η διάνοια αρπάζεται ξαφνικά μακριά από αυτά με τη βοήθεια κάποιας συνετής έννοιας που πρόβαλε στο νου, κι έτσι μένουν τα πάθη άπρακτα· όπως είπε ο μακάριος Μάρκος: «Ο νους που με τη χάρη του Θεού ολοκληρώνει τις πράξεις των αρετών και πλησιάζει στη γνώση, ελάχιστα αισθάνεται το κακό και ανόητο μέρος της ψυχής· επειδή η γνώση του τον αρπάζει στο ύψος και τον αποξενώνει απ΄ όλα τα πράγματα του κόσμου».Και για την αγνότητά τους, καθώς και την λεπτότητα και ελαφρότητα και ταχύτητα του νου τους και την άσκησή τους, καθαρίζεται ο νους των αγωνιστών και γίνεται διαυγής, γιατί στέγνωσε η σάρκα τους από την ασχολία της ησυχίας και την πολλή διαμονή τους σ' αυτή. Χάρη σε τούτο, η θεωρία που έχουν μέσα τους, εύκολα και γρήγορα κυριεύει τον καθένα από αυτούς και τον οδηγεί στην έκπληξη που τη συντροφεύει. Γι' αυτό έχουν όλο και περισσότερες θεωρίες και η διάνοιά τους δε στερείται ποτέ υλικό για τη σύνεση, ούτε ζούνε ποτέ χωρίς εκείνα τα οποία προξενεί σ' αυτούς ο καρπός του Αγίου Πνεύματος. Από τη μακροχρόνια συνήθεια εξαλείφονται από την καρδιά τους οι μνήμες που κινούν τα πάθη της ψυχής και η ισχύς της εξουσίας του διαβόλου. Γιατί όταν η ψυχή δε συμβιβαστεί με τα πάθη και δε συμφιλιωθεί μαζί τους με τη μελέτη τους, με το να κατέχεται ακατάπαυστα από άλλη φροντίδα, τότε δεν μπορούν τα ισχυρά νύχια των παθών να κρατήσουν τις πνευματικές της αισθήσεις».Και ο θείος Διάδοχος λέει: «Απάθεια δεν είναι να μη μας πολεμούν οι δαίμονες, γιατί τότε θα έπρεπε να φύγομε από τον κόσμο, κατά τον Απόστολο(Α΄ Κορ. 5, 10)· αλλά ενώ μας πολεμούν, να μένομε απολέμητοι. Οι σιδερόφρακτοι πολεμιστές τοξεύονται από τους αντιπάλους τους, ακούνε και τον ήχο του βέλους, ακόμη βλέπουν και τα ίδια τα βέλη που ρίχνουν εναντίον τους οι εχθροί, αλλά δεν τραυματίζονται λόγω της στερεότητας της πανοπλίας τους. Αλλά εκείνοι μένουν απολέμητοι επειδή είναι κατάφρακτοι από το σίδερο. Εμείς όμως, φορώντας την πανοπλία του αγίου φωτός και την περικεφαλαία της

σωτηρίας και οπλισμένοι με όλα τα καλά έργα, ας διασπάσομε τις σκοτεινές φάλαγγες των δαιμόνων. Την καθαρότητα δεν την προκαλεί μόνο το να μην πράττομε πια τα κακά, αλλά το να καταργήσομε ολότελα τα κακά με την επιμέλεια των καλών».

Και ο άγιος Μάξιμος διαιρεί την απάθεια σε τέσσερα είδη λέγοντας: «Πρώτη απάθεια ονομάζω την κίνηση του σώματος που μένει ανέπαφη από την ενεργητική αμαρτία. Δεύτερη, την τέλεια απόρριψη από την ψυχή των εμπαθών λογισμών, με την οποία μαραίνεται ολωσδιόλου η κίνηση των παθών της πρώτης απάθειας, καθώς δεν έχει να τη διεγείρουν σε ενέργεια οι εμπαθείς λογισμοί. Τρίτη, την τέλεια ακινησία της επιθυμίας προς τα πάθη, για την οποία γίνεται και η δεύτερη απάθεια που συνίσταται στην καθαρότητα των λογισμών. Τέταρτη απάθεια ονομάζω την τέλεια απόθεση από τη διάνοια όλων των αισθητών φαντασιών· από αυτή γεννιέται η τρίτη, που δεν έχει τις φαντασίες των αισθητών να μορφοποιούν σ' αυτή τις εικόνες των παθών». Λέει ακόμη: «Απάθεια είναι μία ειρηνική κατάσταση της ψυχής, κατά την οποία η ψυχή δύσκολα κινείται προς την κακία».

Συνέχεια για την απάθεια και την τελειότητα

87. Και ο άγιος Εφραίμ ομιλεί για την απάθεια και την τελειότητα ως εξής: «Οι απαθείς, εκτεινόμενοι αχόρταγα προς το άκρο επιθυμητό, κάνουν την τελειότητα ατέλειωτη· γιατί των αιωνίων αγαθών δεν υπάρχει τέλος».

Και προσθέτει: «Η τελειότητα είναι τέλεια όσον αφορά στην ανθρώπινη δύναμη. Είναι όμως ατέλειωτη γιατί ξεπερνάει τον εαυτό της με τις καθημερινές προσθήκες και υψώνεται συνεχώς με τις ανυψώσεις προς το Θεό».

Ομοίως και ο άγιος Νείλος λέει για την τελειότητα: «Δύο τελειότητες πρέπει να εννοήσομε· μία πρόσκαιρη και μία αιώνια, για την οποία γράφει ο Απόστολος: «Όταν έρθει το τέλειο, τότε το επιμέρους θα καταργηθεί»(Α΄ Κορ. 13, 10). Η φράση «όταν έρθει το τέλειο» σημαίνει ότι δεν μπορούμε εδώ να χωρέσομε τη θεία τελειότητα».

Επίσης: «Ο θεσπέσιος Παύλος γνωρίζει δύο τελειότητες. Αναγνωρίζει τον ίδιο άνθρωπο ως τέλειο και όχι τέλειο. Τον λέει τέλειο άνθρωπο ως προς τον παρόντα βίο, και τον λέει όχι τέλειο ως προς τον αληθινά τέλειο. Λέει δηλαδή: «Όχι ότι έγινα τέλειος επειδή έλαβα», και λίγο παρακάτω: «Όσοι λοιπόν είμαστε τέλειοι, έτσι ας σκεφτόμαστε»(Φιλιπ. 3, 12 και 15)».

Η εμπάθεια, η ηδυπάθεια, η προσπάθεια και η απάθεια

88. Λέει και ο άγιος Ηλίας ο ‘Εκδικος: «Κακή ύλη του σώματος είναι η εμπάθεια· της ψυχής, η ηδυπάθεια· του νου η προσπάθεια (η εμπαθής κλίση). Της πρώτης όργανο είναι η αφή· της δεύτερης, οι λοιπές αισθήσεις· της τελευταίας, η διάθεση εναντιώσεως».
Επίσης: «Ο ηδυπαθής είναι κοντά με τον εμπαθή· ο προσπαθής κοντά με τον ηδυπαθή· ο απαθής είναι μακριά από όλους».

Τι είναι εμπαθής, ηδυπαθής, προσπαθής και απαθής και ποιά η θεραπεία τους

89. «Εμπαθής είναι εκείνος που η αμαρτητική του κλίση είναι ισχυρότερη από το λογιστικό του, ακόμη κι αν δεν αμαρτάνει εξωτερικά. Ηδυπαθής είναι εκείνος που έχει την ενέργεια της αμαρτίας ασθενέστερη από το λογιστικό του, κι ας κινούνται τα πάθη εσωτερικά. Προσπαθής είναι εκείνος που είναι πιό κοντά στην ελευθερία παρά στη δουλεία των μέσων. Απαθής είναι εκείνος που αγνοεί τη διαφορά όλων αυτών».

Για τη σχετική θεραπεία, λέει τα εξής: «Εξαλείφεται από την ψυχή, η εμπάθεια με νηστεία και προσευχή, η ηδυπάθεια με αγρυπνία και σιωπή, και η προσπάθεια με ησυχία και προσοχή. Η απάθεια συνίσταται από τη μνήμη του Θεού».

Η πίστη, η ελπίδα και η αγάπη

90. Αλλά επειδή όλων των αγαθών αρχή και μεσότητα και τέλος, και αν θέλεις και χορηγός και αρχηγός, είναι η πίστη, η ελπίδα και η αγάπη, το τρίπλοκο αυτό και θεοΰφαντο σχοινί, και

προπάντων η αγάπη —γιατί ο Θεός είναι και λέγεται αγάπη(Α΄ Ιω. 4, 8)—, δεν είναι δίκαιο να μη συμπληρώσομε και με αυτές το σύγγραμμά μας. Ή μάλλον, επειδή κατά τον άγιο Ισαάκ, τότε δέχεται κανείς την τελειότητα των πολλών καρπών του Πνεύματος, όταν αξιωθεί την τέλεια αγάπη, ας αναφέρομε κάτι και γι' αυτή.

Γράφει λοιπόν ο Ιωάννης της Κλίμακος: «Τώρα λοιπόν, ύστερα από τα προλεχθέντα, μένουν τα τρία αυτά που σφίγγουν και συγκρατούν το σύνδεσμο όλων, η πίστη, η ελπίδα, η αγάπη, μεγαλύτερο δε απ΄ όλα η αγάπη(Α΄ Κορ. 13, 13). Γιατί είναι το όνομα του Θεού. Εγώ όμως την πίστη τη βλέπω σαν ακτίνα, την ελπίδα σαν φως, την αγάπη σαν ηλιακό κύκλο, και όλα σαν μία αντανάκλαση και μία λαμπρότητα. Γιατί η πρώτη όλα μπορεί να τα κάνει και να τα δημιουργεί· τη δεύτερη την περικυκλώνει το έλεος του Θεού και δεν την αφήνει ν' απογοητευθεί(Ρωμ. 5, 5)· η τρίτη δεν πέφτει ούτε παύει να τρέχει ούτε αφήνει ποτέ εκείνον που πληγώθηκε από αυτή να ηρεμήσει από τη μακάρια μανία».

Ακόμη λέει: «Ο λόγος για την αγάπη είναι γνώριμος στους Αγγέλους· και σ' εκείνους, ανάλογα με την ενέργεια της ελλάμψεως. Αγάπη είναι ο Θεός, κι εκείνος που θέλει να δώσει τον ορισμό Του μοιάζει με τυφλό που μετράει την άμμο της αβύσσου. Η αγάπη ως προς την ποιότητά της είναι ομοίωση με το Θεό, όσο είναι δυνατό στους θνητούς· ως προς την ενέργεια είναι μέθη της ψυχής· κατά το ιδιαίτερο γνώρισμά της είναι πηγή πίστεως, άβυσσος μακροθυμίας, πέλαγος ταπεινώσεως. Αγάπη κυρίως είναι η απόρριψη κάθε εναντίας σκέψεως, αφού η αγάπη δε λογίζεται το κακό(Α΄ Κορ. 13, 5). Αγάπη και απάθεια και υιοθεσία μόνο κατά το όνομα διαφέρουν· όπως το φως, η φωτιά και η φλόγα συμπίπτουν σε μία ενέργεια, έτσι εννόησε και γι' αυτά».

Και ο άγιος Διάδοχος: «Σε κάθε πνευματική θεωρία, αδελφοί, να προηγείται η πίστη, η ελπίδα, η αγάπη· περισσότερο η αγάπη. Η πίστη και η ελπίδα διδάσκουν την καταφρόνηση των ορωμένων καλών, ενώ η αγάπη ενώνει την ίδια την ψυχή με τις αρετές του Θεού ανιχνεύοντας με νοερή αίσθηση τον αόρατο Θεό».Ακόμη: «Άλλη είναι η αγάπη της ψυχής η φυσική, κι άλλη εκείνη που προξενεί σ' αυτή το Άγιο πνεύμα. Η πρώτη κινείται όταν θέλομε, σύμφωνα με τη δική μας θέληση, γι' αυτό και εύκολα λεηλατείται από τα πονηρά πνεύματα όταν δεν κρατάμε με βία την αγαπητική μας προαίρεση. Η άλλη εξάπτει σε τόσο βαθμό την ψυχή προς την αγάπη του Θεού, ώστε όλα τα μέρη της ψυχής να προσκολλώνται στην ανέκφραστη αγαθότητα του θείου πόθου με μια απέραντη απλότητα διαθέσεως. Γιατί τότε ο νους, γεμάτος από την πνευματική ενέργεια, σαν να κυοφορεί, αναβλύζει κάποια πηγή αγάπης και χαράς».Και ο άγιος Ισαάκ: «Η αγάπη που προέρχεται από κάποια πράγματα, μοιάζει σαν μικρό λυχνάρι που τρέφεται με το λάδι του και έτσι διατηρεί το φως του. Ή και σαν ένας χείμαρρος που σχηματίζεται από τη βροχή, και όταν λείψει το νερό που τον δημιούργησε σταματά και η ροή του. Η αγάπη όμως που έχει αιτία το Θεό είναι σαν πηγή που αναβρύζει και που τα ρεύματά της δε σταματούν ποτέ, γιατί μόνος ο Θεός είναι πηγή της αγάπης και το νερό της είναι ανεξάντλητο». Κι όταν πάλι ερωτήθηκε ποιά είναι η τελειότητα των πολλών καρπών του Πνεύματος, αποκρίθηκε: «Ν' αξιωθεί κανείς την τέλεια αγάπη του Θεού». Κι όταν τον ξαναρώτησαν, από που γνωρίζει κανείς ότι έφτασε στην τέλεια αγάπη, αποκρίθηκε: «Όταν κινηθεί μέσα στη διάνοιά του η μνήμη του Θεού, ευθύς η καρδιά του κινείται στην αγάπη Του και τα μάτια του τρέχουν άφθονα δάκρυα. Γιατί η αγάπη, στη θύμηση των αγαπητών της συνηθίζει να προκαλεί τα δάκρυα. Κι ένας τέτοιος άνθρωπος ποτέ δεν έχει έλλειψη από δάκρυα, γιατί δεν του λείπει ποτέ η αιτία που τον φέρνει στη θύμηση του Θεού, ώστε και στον ύπνο του συνομιλεί με το Θεό. Είναι συνήθεια της αγάπης να τα κάνει αυτά. Και αυτή είναι η τελειότητα των ανθρώπων σ' αυτή τη ζωή τους».

Είπε πάλι: «Η αγάπη του Θεού είναι θερμή στη φύση της, κι όταν πέσει δίχως μέτρο πάνω σε κάποιον, κάνει την ψυχή του εκστατική. Γι' αυτό και η καρδιά εκείνου που την αισθάνθηκε δεν μπορεί να τη χωρέσει και να κάνει υπομονή, αλλά κατά το μέτρο της ποιότητας και του βαθμού της αγάπης που του ήρθε, παρατηρείται σ' αυτόν μια ασυνήθιστη αλλοίωση. Τα αισθητά σημάδια είναι τα εξής. Το πρόσωπο του ανθρώπου γίνεται πυρρόχρωμο, ολόχαρο· το σώμα του θερμαίνεται· απομακρύνεται από αυτόν ο φόβος και η συστολή και γίνεται σαν εκστατικός· φεύγει από αυτόν η

δύναμη που συγκεντρώνει το νου και γίνεται σαν τρελλός· το φοβερό θάνατο τον θεωρεί χαρά· η θεωρία του νου του ουδέποτε διακόπτεται από τη μελέτη των ουρανίων· ενώ είναι απών μιλάει σαν να είναι παρών, χωρίς να τον βλέπει κανένας. Η φυσική γνώση και όρασή του φεύγουν από αυτόν και δε νιώθει με τις αισθήσεις την κίνησή του με την οποία κινείται στα πράγματα. Γιατί κι αν πράττει κάτι, δεν το αισθάνεται τελείως, επειδή ο νους του είναι υψωμένος στη θεωρία και η διάνοιά του είναι σαν να συνομιλεί πάντοτε με κάποιον άλλο. Με αυτή την πνευματική μέθη μέθυσαν κάποτε οι Απόστολοι και οι Μάρτυρες· και οι μεν γύρισαν όλο τον κόσμο υπομένοντας κόπους και ονειδισμούς, οι δε κατακομματιάζονταν και έχυναν το αίμα τους ποτάμι. Και ενώ βασανίζονταν φοβερά, δεν έχαναν το ζήλο τους αλλά υπέφεραν με γενναιότητα· και ενώ ήταν σοφοί, θεωρήθηκαν ανόητοι. Άλλοι περιπλανήθηκαν σε έρημους, σε βουνά, σε σπήλαια και σε τρύπες της γης(Εβρ. 11, 38), ζώντας σε φαινομενική αταξία, ενώ ήταν πνευματικά εύτακτοι. Αυτή την «ανοησία» είθε να μας αξιώσει ο Θεός να φτάσομε κι εμείς».

Η αγία Κοινωνία. Πόσα αγαθά μάς προξενεί η συνεχής μετάληψη με καθαρή συνείδηση

91. Κανένα άλλο δε συνεργεί και δε βοηθεί τόσο πολύ στην κάθαρση της ψυχής, το φωτισμό του νου και τον αγιασμό του σώματος και τη μεταστοιχείωσή τους προς το θειότερο και την αθανασία, όπως βέβαια και στην αποτροπή των παθών και των δαιμόνων, ή μάλλον, να το πω πιό σωστά, στην ένωση και τη θεία και υπερφυσική συνάφεια και ανάκραση με το Θεό, όπως η συνεχής μετάληψη και κοινωνία των αγίων αχράντων, αθανάτων και ζωοποιών μυστηρίων του τιμίου Σώματος και Αίματος του Κυρίου και Θεού και Σωτήρα μας Ιησού, με ειλικρινή καρδιά και διάθεση, όσο είναι δυνατό στον άνθρωπο.

Γι’ αυτό είναι πάρα πολύ αναγκαίο να πούμε μερικά και γι’ αυτό το θέμα και να τα εντάξομε στο πόνημά μας τούτο, κι έτσι να τελειώσομε το λόγο. Η αλήθεια όσων λέμε γίνεται φανερή όχι μόνο από όσα λένε οι Άγιοι, αλλά πολύ περισσότερο από τα ίδια τα λόγια της Αυτοζωής και Αυτοαλήθειας.

Γιατί λέει: «Εγώ είμαι ο άρτος της ζωής. Αυτός είναι ο άρτος που κατεβαίνει από τον ουρανό, ώστε όποιος τρώγει από αυτόν να μην πεθάνει. Εγώ είμαι ο άρτος που δίνει ζωή, που κατέβηκε από τον ουρανό· αν φάγει κανείς από αυτόν, θα ζήσει αιώνια. και ο άρτος που θα δώσω εγώ είναι το σώμα μου, το οποίο θα προσφέρω για να ζήσει ο κόσμος. Αν δεν φάγετε τη σάρκα του Υιού του ανθρώπου και δεν πιείτε το αίμα Του, δεν έχετε μέσα σας ζωή. Όποιος τρώγει τη σάρκα μου και πίνει το αίμα μου, έχει ζωή αιώνια. Η σάρκα μου είναι αληθινή τροφή και το αίμα μου είναι αληθινό ποτό. Εκείνος που τρώγει τη σάρκα μου και πίνει το αίμα μου είναι ενωμένος μαζί μου κι εγώ με αυτόν. Ο Πατέρας, η πηγή της ζωής, με απέστειλε, κι εγώ ζω εξαιτίας Του· κι όποιος τρώγει εμένα, θα ζήσει εξαιτίας μου. Αυτός είναι ο άρτος που κατέβηκε από τον ουρανό· όποιος τρώγει τον άρτο αυτό, θα ζήσει αιώνια(Ιω. 6, 48·.50-51· 53-58)».

Και ο χριστοφόρος Παύλος λέει τα εξής: «Εγώ παρέλαβα από τον Κύριο εκείνο που σας παρέδωσα· ότι δηλαδή ο Κύριος Ιησούς, τη νύχτα που ήταν να παραδοθεί, έλαβε άρτο και αφού έκανε ευχαριστήρια προσευχή τον έκοψε σε κομμάτια και είπε: «Λάβετε, φάγετε· τούτο είναι το σώμα μου που προσφέρεται για χάρη σας. Αυτό να το κάνετε συνεχώς για να με θυμάστε». Επίσης, όταν τελείωσε το δείπνο, πήρε και το ποτήρι και είπε: «Αυτό το ποτήρι είναι η νέα διαθήκη που σφραγίζεται με το αίμα μου· κάθε φορά που θα πίνετε από αυτό, να το κάνετε στην ανάμνησή μου». Γιατί κάθε φορά που θα τρώγετε αυτόν τον άρτο και θα πίνετε από αυτό το ποτήρι, διακηρύττετε το θάνατο του Κυρίου, κι αυτό θα γίνεται ωσότου Αυτός να έρθει. Ώστε όποιος τρώγει τον άρτο αυτό ή πίνει το ποτήρι του Κυρίου αναξίως, γίνεται ένοχος απέναντι στο σώμα και το αίμα του Κυρίου. Ας εξετάζει λοιπόν ο καθένας με προσοχή τον εαυτό του, και τότε να τρώγει από τον άρτο και να πίνει από το ποτήρι. Όποιος τρώγει και πίνει αναξίως, τρώγει και πίνει την καταδίκη του, γιατί δεν αναγνωρίζει σε αυτά το σώμα του Κυρίου. Γι’ αυτό έχετε ανάμεσά σας πολλούς ελαφριά ή βαριά αρρώστους, καθώς και αρκετούς θανάτους. Γιατί αν εξετάζαμε

προσεκτικά τον εαυτό μας δε θα επισύραμε την τιμωρία του Θεού. Αλλά όταν ο Κύριος μάς τιμωρεί, μας παιδαγωγεί, για να μην καταδικαστούμε τελικά μαζί με τον κόσμο»(Α΄ Κορ. 11, 23-32).

Είναι ανάγκη να μάθομε το θαύμα των αγίων Μυστηρίων τί είναι, γιατί δόθηκαν και ποιά είναι η ωφέλειά τους

92. Γράφει ο Χρυσόστομος: «Είναι ανάγκη να μάθομε το θαύμα των Μυστηρίων· τι είναι, γιατί δόθηκαν και ποιά είναι η ωφέλεια του πράγματος. Είμαστε ένα σώμα(Ρωμ. 12, 5) και μέλη του Κυρίου μας Ιησού Χριστού από τη σάρκα Του και τα οστά Του(Εφ. 5, 30). Όσοι είναι μυημένοι, ας παρακολουθήσουν τα λεγόμενα.

Λοιπόν, για να μη γίνομε ένα σώμα μόνο κατά την αγάπη, αλλά και στην κυριολεξία να αναμιχθούμε με τη σάρκα Του, μας έδωσε να γίνει τούτο με την τροφή που μας χάρισε, για να δείξει τον πόθο που έχει για μας. Γι' αυτό ανέμειξε τον εαυτό Του μ' εμάς και ζύμωσε το σώμα Του με το δικό μας, για να γίνομε ένα, σαν σώμα ενωμένο με την κεφαλή. Γιατί αυτό είναι γνώρισμα εκείνων που ποθούν υπερβολικά. Αυτό υπαινισσόταν κι ο Ιώβ κι έλεγε για τους υπηρέτες του, στους οποίους ήταν υπερβολικά αγαπητός, ότι για να δείξουν τον πόθο τους έλεγαν «Ποιος θα μας δώσει να χορτάσομε από τις σάρκες του;»(Ιώβ 31, 31).

Γι' αυτό το λόγο λοιπόν το έκανε αυτό και ο Χριστός, για να μας οδηγήσει σε μεγαλύτερη αγάπη και να δείξει τον πόθο Του προς εμάς, δίνοντας τον εαυτό Του όχι μόνο να τον δουν εκείνοι που τον επιθυμούν, αλλά και να τον αγγίσουν και να τον φάγουν και να τον βάλουν βαθιά μέσα στη σάρκα τους και να περιπλεχθούν μαζί Του και να ικανοποιήσουν όλο τον πόθο τους».

Επίσης: «Εκείνοι που μετέχουν στο πανάγιο Σώμα και το τίμιο Αίμα, στέκονται μαζί με τους Αγγέλους και τους Αρχαγγέλους και τις επουράνιες δυνάμεις, φορώντας την ίδια τη βασιλική στολή του Χριστού και κρατώντας τα πνευματικά όπλα. Και δεν είπα ακόμη τίποτα, γιατί φορούν ένδυμά τους τον ίδιο το Βασιλιά. Αλλά επειδή είναι μέγα και φρικτό και θαυμαστό, έτσι αν προσέλθεις με καθαρότητα, προσήλθες στη σωτηρία σου, ενώ αν προσέλθεις με πονηρή συνείδηση, προσήλθες σε κόλαση και τιμωρία. Γιατί όποιος τρώγει και πίνει αναξίως το Σώμα και το Αίμα του Κυρίου, τρώγει και πίνει την καταδίκη του(Α΄ Κορ. 11, 29).Αν δηλαδή εκείνοι που λερώνουν τη στολή του βασιλιά τιμωρούνται όπως εκείνοι που τη σχίζουν, δεν είναι καθόλου παράλογο, και αυτοί που με ακάθαρτη διάνοια δέχονται το Σώμα του Κυρίου να τιμωρηθούν το ίδιο μ' εκείνους που το ξέσχισαν με τα καρφιά. και πρόσεξε πόσο φοβερή έδειξε ο Παύλος την τιμωρία με το να πει· «Όταν παραβεί κανείς το Μωσαϊκό νόμο και βεβαιώσουν την παράβαση δύο ή τρεις μάρτυρες, θανατώνεται χωρίς επιείκεια. Σκεφτείτε πόσο βαρύτερη τιμωρία θα υποστεί εκείνος που ποδοπάτησε τον Υιό του Θεού και θεώρησε χωρίς αξία το αίμα της Νέας Διαθήκης, με το οποίο και αυτός αγιάστηκε»(Εβρ. 11, 28-29).Όσοι λοιπόν μετέχομε σ' αυτό το Σώμα, όσοι γευόμαστε αυτό το Αίμα, εννοείται ότι γευόμαστε Εκείνον που κάθεται στον ουρανό, που τον προσκυνούν οι Άγγελοι, που είναι δίπλα στην άφθαρτη Δύναμη. Αλοίμονο! Πόσοι δρόμοι για τη σωτηρία μας υπάρχουν! Μας έκανε σώμα δικό Του, μας μετέδωσε το σώμα Του· και κανένα από αυτά δε μας αποτρέπει από τα κακά. Τι ασυγκινησία, τι αναισθησία!».

Και πάλι: «Κάποιος γέροντας θαυμαστός μού διηγήθηκε ότι αξιώθηκε να δει και να ακούσει κάτι τέτοιο· εκείνοι που μέλλουν να αναχωρήσουν από τη ζωή, αν τύχει να έχουν κοινωνήσει με καθαρή συνείδηση τα θεία μυστήρια όταν είναι να πεθάνουν, τους συνοδεύουν Άγγελοι και τους παίρνουν από εδώ, για χάρη της θείας μεταλήψεως».

Και ο θείος Ιωάννης ο Δαμασκηνός λέει: «Επειδή είμαστε διπλοί και σύνθετοι, πρέπει και η γέννηση να είναι διπλή. Επίσης και η τροφή μας να είναι σύνθετη. Η γέννηση λοιπόν μας δίνεται με το νερό και με το Πνεύμα. Η τροφή είναι αυτός ο ίδιος ο άρτος της ζωής, ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός, που κατέβηκε από τον ουρανό. Και όπως στο βάπτισμα, επειδή είναι συνήθεια να λούζονται οι άνθρωποι και να αλείφονται με λάδι, ένωσε με το λάδι και το νερό τη χάρη του Πνεύματος και το έκανε λουτρό αναγεννήσεως, έτσι κι επειδή συνηθίζομε να τρώμε ψωμί και να

πίνομε νερό και κρασί, ένωσε με αυτά τη θεότητά Του και τα έκανε Σώμα και Αίμα Του, ώστε με τα συνηθισμένα και τα φυσικά να φτάσομε στα υπερφυσικά. Είναι σώμα αληθινά ενωμένο με τη θεότητα, το σώμα που πήρε από την Αγία Παρθένο.

Όχι ότι κατεβαίνει από τους ουρανούς αυτό το σώμα που αναλήφθηκε, αλλά ο άρτος και ο οίνος μεταβάλλονται σε Σώμα και Αίμα Θεού. Αν ερωτάς για τον τρόπο πώς γίνεται αυτό, σου αρκεί να ακούσεις ότι, διά Πνεύματος Αγίου. Όπως από την Αγία Θεοτόκο διά Πνεύματος Αγίου δημιούργησε ο ίδιος για τον εαυτό Του σάρκα ο Κύριος, και τίποτε άλλο δε γνωρίζομε, εκτός ότι ο Λόγος του Θεού είναι αληθινός και ενεργής και παντοδύναμος, ενώ ο τρόπος ανεξερεύνητος.

Σ’ εκείνους λοιπόν που μεταλαμβάνουν αξίως και με πίστη, χαρίζει άφεση αμαρτιών και ζωή αιώνια και γίνεται φύλαξη της ψυχής και του σώματος. Για εκείνους όμως που μεταλαμβάνουν ανάξια και χωρίς πίστη, γίνεται για κόλαση και τιμωρία τους, όπως και ο θάνατος του Κυρίου. Και δεν είναι ο άρτος και ο οίνος τύπος του σώματος και του αίματος του Χριστού, μη γένοιτο, αλλά το ίδιο το σώμα του Χριστού θεωμένο, και το ίδιο το αίμα. «Η σάρκα μου, λέει ο Κύριος, είναι αληθινή τροφή και το αίμα μου είναι αληθινό ποτό»(Ιω. 6, 55).

Είναι σώμα και αίμα Χριστού, που συναρμόζει την ψυχή και το σώμα μας, δεν αφανίζεται, δε φθείρεται, δεν αποβάλλεται τελικά όπως οι τροφές, αλλά συνιστά την ύπαρξη και τη συντήρησή μας. Καθαρίζει κάθε ρύπο. Μας παίρνει χρυσάφι νοθευμένο, και μας καθαρίζει με την πύρωση που ξεχωρίζει το γνήσιο από τις προσμίξεις, για να μην κατακριθούμε στη μέλλουσα ζωή μαζί με τον κόσμο(Α΄ Κορ. 11, 32). Με αυτό καθαριζόμαστε και ενωνόμαστε με το σώμα του Χριστού και με το Πνεύμα Του και γινόμαστε σώμα Χριστού. Αυτός ο άρτος είναι η απαρχή του μέλλοντος άρτου, ο οποίος είναι ο «επιούσιος»(Ματθ. 6, 11).

Γιατί το «επιούσιος» σημαίνει ή τον μέλλοντα, δηλαδή του μέλλοντος αιώνος, ή τον άρτο που λαμβάνομε για τη συντήρηση της υπάρξεώς μας. Η σάρκα του Κυρίου είναι πνεύμα ζωοποιό, γιατί συνελήφθη με τη δύναμη του ζωοποιού Πνεύματος, και ό,τι γεννήθηκε με τη δύναμη του Πνεύματος είναι πνεῦμα(Ιω. 3, 60. Αυτό βέβαια το λέω όχι γιατί αναιρώ την υλική φύση του σώματος, αλλά για να φανερώσω τη ζωοποιό και θεϊκή ιδιότητά του.

Αυτά λοιπόν λέγονται «αντίτυπα των μελλόντων», όχι γιατί δεν είναι πράγματι σώμα και αίμα Χριστού, αλλά γιατί τώρα με αυτά μετέχομε στη θεότητα του Χριστού, ενώ τότε νοητά, με μόνη τη θέα». Και ο θειότατος Μακάριος λέει: «Όπως το κρασί απλώνεται μέσα σε όλα τα μέρη εκείνου που το πίνει, και γίνεται το κρασί μέσα του κι αυτός μέσα στο κρασί, έτσι κι εκείνος που πίνει το Αίμα του Χριστού ποτίζεται το πνεύμα της Θεότητας, το οποίο ενώνεται με την τέλεια ψυχή και η ψυχή με αυτό. Και αφού έτσι αγιαστεί, γίνεται αντάξια του Κυρίου.

Όπως λέει ο Απόστολος, όλοι ποτιστήκαμε από το ίδιο Πνεύμα(α΄ Κορ. 12, 13). Και με τη θεία Ευχαριστία, εκείνοι που μεταλαμβάνουν αληθινά, αξιώνονται να γίνουν μέτοχοι του Αγίου Πνεύματος, κι έτσι μπορούν οι άξιες ψυχές να ζήσουν στους αιώνες. και όπως η ζωή του σώματος δε συντηρείται από αυτό, αλλά από έξω από αυτό, με πράγματα δηλαδή από τη γη, έτσι ευδόκησε ο Θεός και η ψυχή όχι από τη δική της φύση, αλλά από τη θεότητά Του, από το ίδιο Του το πνεύμα και το φως να έχει και τροφή και ποτό και ένδυση, τα οποία είναι η πραγματική ζωή της ψυχής. Γιατί η θεία φύση έχει και άρτο που δίνει ζωή, Αυτόν που είπε: «Εγώ είμαι ο άρτος της ζωής»(Ιω. 6, 48). Έχει και νερό ζωντανό(Ιω. 4, 10)· και οίνο που ευφραίνει(Ψαλμ. 103, 15)· και έλαιον αγαλλιάσεως(Ψαλμ. 44, 8)».

Ο άγιος Ισίδωρος λέει: «Η μετάληψη των θείων Μυστηρίων ονομάζεται κοινωνία, γιατί μας χαρίζει την ένωση με το Χριστό και μας κάνει κοινωνούς της βασιλείας Του».

Και ο όσιος Νείλος: «Αδύνατο με άλλο τρόπο να σωθεί ο πιστός και να λάβει άφεση των αμαρτιών του και να επιτύχει τη βασιλεία των ουρανών, αν δε μεταλαμβάνει με φόβο και πίστη και πόθο τα μυστικά και άχραντα Μυστήρια, το Σώμα και το Αίμα του Χριστού».

Επίσης και ο μέγας Βασίλειος στην επιστολή του προς την πατρικία Καισαρία γράφει: «Το να κοινωνούμε κάθε μέρα και να μεταλαμβάνομε το άγιο Σώμα και Αίμα του Χριστού είναι καλό και

ωφέλιμο, αφού ο ίδιος λέει· «Εκείνος που τρώγει τη σάρκα μου και πίνει το αίμα μου μένει σ' εμένα και εγώ σε αυτόν, κι έχει ζωή αιώνια»(Ιω. 6, 54 και 56). Και ποιος αμφιβάλλει ότι το να μετέχει κανείς συνεχώς στη ζωή, δεν είναι άλλο, παρά να ζει με πολλούς τρόπους; Όσο για μας, κοινωνούμε τέσσερις φορές την εβδομάδα, την Κυριακή, την Τετάρτη, την Παρασκευή και το Σάββατο και σε άλλες ημέρες αν τύχει μνήμη κάποιου Αγίου» —από αυτό υποθέτω ότι τις ημέρες αυτές λειτουργούσε ο Άγιος, γιατί δεν μπορούσε να λειτουργεί κάθε μέρα, αφού είχε τόσες φροντίδες.

Είπε και ο άγιος Απολλώς ότι «πρέπει ο μοναχός, αν είναι δυνατό, να κοινωνεί τα μυστήρια του Χριστού κάθε μέρα. Γιατί εκείνος που απομακρύνεται από αυτά, απομακρύνεται από το Θεό. Ενώ εκείνος που συνεχώς κοινωνεί, δέχεται συνεχώς το σώμα του Χριστού.

Γιατί είπε η σωτήρια φωνή: «Εκείνος που τρώγει τη σάρκα μου και πίνει το αίμα μου μένει σ' εμένα και εγώ σε αυτόν»(Ιω. 6, 56). Αυτό λοιπόν συμφέρει στους μοναχούς, να κάνουν συνεχώς ανάμνηση του σωτηρίου πάθους. Ο μοναχός πρέπει κάθε μέρα να είναι έτοιμος και να τακτοποιεί τον εαυτό του ώστε να είναι πάντοτε άξιος να δεχτεί τα άγια Μυστήρια· επειδή με αυτά αξιωνόμαστε να λάβομε και την άφεση των αμαρτιών μας».

Λέει και ο Ιωάννης της Κλίμακος: «Αν ένα σώμα, όταν αγγίζει ένα άλλο, αλλοιώνεται κατά την ενέργειά του, πώς δε θα αλλοιωθεί εκείνος που αγγίζει το σώμα του Θεού με αθώα χέρια;»

Γράφει και στο Γεροντικό: «Ο Ιωάννης ο Βοστρηνός, άνθρωπος άγιος και με εξουσία κατά πνευμάτων ακαθάρτων, ρώτησε δαίμονες που κατοικούσαν μέσα σε κόρες και που εξαιτίας τους ήταν κυριευμένες από μανία και υπέφεραν φοβερά, και τους είπε: «Ποιά πράγματα φοβάστε από τους Χριστιανούς»; Και αυτοί απάντησαν: «Έχετε πράγματι τρία μεγάλα πράγματα· εκείνο που φοράτε στο λαιμό σας, εκείνο που λούζεστε στην Εκκλησία κι εκείνο που τρώτε στη Λειτουργία». Αυτος ρώτησε πάλι: «Ποιο από τα τρία αυτά φοβάστε περισσότερο;» και αποκρίθηκαν: «Αν φυλάγατε καλά εκείνο που μεταλαμβάνετε, κανένας από μάς δε θα μπορούσε να βλάψει Χριστιανό»». Αυτά λοιπόν που φοβούνται περισσότερο οι δαίμονες είναι ο Σταυρός, το Βάπτισμα και η θεία Κοινωνία.

Τέλος των θεμάτων που αναπτύχθηκαν αναλυτικά, και μικρή παραίνεση προς τον ερωτήσαντα

93. Ιδού λοιπόν, φίλτατο τέκνο, ικανοποιήθηκε η αίτησή σου με τη βοήθεια του Θεού. Αν αυτό έγινε όπως το περίμενες και το επιθυμούσες, δε γνωρίζομε ακριβώς· πάντως τόση είναι η δύναμή μας, και ο Θεός αγαπά να ενεργούμε κατά τη δύναμή μας.

Πρόσεξε λοιπόν να μη σταματήσει ως εδώ η φιλομάθεια και η φιλοπονία σου, αλλά να φανείς και στα έργα φιλομαθής και πρόθυμος.
Γιατί λέει και ο ένδοξος Αδελφόθεος: «Αγαπητοί αδελφοί μου, να γίνεστε τηρητές του λόγου κι όχι μόνο ακροατές, ξεγελώντας τον εαυτό σας. Γιατί όποιος είναι μόνο ακροατής του νόμου κι όχι τηρητής, αυτός μοιάζει με άνθρωπο που βλέπει τον εαυτό του μέσα σ' ένα καθρέφτη και φεύγοντας ξεχνάει αμέσως πώς ήταν. Όποιος όμως μελέτησε τον τέλειο νόμο της ελευθερίας και έμεινε σταθερός σ' αυτόν, όποιος δηλαδή δε στάθηκε απλός ακροατής που ξεχνάει, αλλά τον εφάρμοσε στην πράξη, αυτός με την έμπρακτη εφαρμογή θα είναι μακάριος»(Ιάκ. 1, 22-26).

Πώς πρέπει να ακούμε και να εννοούμε τα πνευματικά λόγια των Πατέρων

94. Πρώτα απ΄ όλα, να ακούς και να εννοείς με πίστη και με την πρέπουσα ευλάβεια τα θεία και πνευματικά θεσπίσματα των Πατέρων. Γιατί λέει ο άγιος Μακάριος: «Τα πνευματικά είναι απλησίαστα στους απείρους· στην αγία όμως και πιστή ψυχή έρχεται η κοινωνία του Αγίου Πνεύματος για να την κάνει να τα εννοήσει.

Και οι επουράνιοι θησαυροί του Πνεύματος γίνονται φανεροί μόνο σ' εκείνον που τους δοκίμασε. Ο αμύητος ούτε καν να τα εννοήσει μπορεί. Άκουε λοιπόν με ευλάβεια γι' αυτά, μέχρις ότου φτάσεις κι εσύ με την πίστη σου να αξιωθείς να τα επιτύχεις. Γιατί τότε θα μάθεις με την πείρα των οφθαλμών της ψυχής σε ποια αγαθά και μυστήρια μπορούν να μετάσχουν και εδώ οι ψυχές των

Χριστιανών. Με αυτή τη γνώση, θα μαζέψεις πολύ γρήγορα και τους καρπούς και την ωφέλεια απ΄ όσα διάβασες στις Γραφές ή άκουσες· και από το να μαθαίνεις και να πράττεις θα προκόψεις και στο να παρακινείς με την πείρα σου και να οδηγείς και άλλους προς τα πνευματικότερα και άγνωστα στους πολλούς. Πράγμα που εΰχομαι να σου συμβεί, με τη στήριξή σου στο παντοδύναμο χέρι του Χριστού και την οδηγία Του. Αμήν».

Επειδή όμως ο πολύς λόγος είναι εχθρός της ακοής, όπως και η υπερβολική τροφή στο σώμα, και «παν μέτρον άριστον», πρέπει κι εμείς, αποφεύγοντας την υπερβολή και προτιμώντας το μέτρο, να πούμε λίγα ακόμη, σαν να κάνομε μιά σύντομη ανακεφαλαίωση της πραγματείας αυτής, και έπειτα να ρίξομε την άγκυρα του λόγου.

Ανακεφαλαίωση. Πώς πρέπει να προσευχόμαστε. Ο αληθινός φωτισμός και η θεία δύναμη

95. Λένε οι Πατέρες: Όποιος θέλει να έχει έλλογη νήψη, ας προσπαθεί πάντοτε να προσεύχεται καθαρά και προσεκτικά μέσα στην καρδιά με την εισπνοή, και μόνο τα λόγια της προσευχής να προσέχει και να μελετά και να σκέφτεται, δηλαδή το «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με».

Αυτό ως τον καιρό που θα φωτιστεί ο νους μέσα στην καρδιά, όπως λέει ο άγιος Διάδοχος: «Όσοι μελετούν ακατάπαυστα το ένδοξο και πολυπόθητο όνομα του Κυρίου Ιησού στο βάθος της καρδιάς τους, αυτοί μπορούν να βλέπουν καμιά φορά και το φως του νου τους».
Όταν γίνει αυτό, με τη βοήθεια του Θεού, από τότε και στο εξής θα πορευτούμε χωρίς πλάνη και εμπόδια τον υπόλοιπο δρόμο της κατά Θεόν ζωής μας, καθώς θα βαδίζομε μέσα στο φως ή μάλλον ως «υιοί φωτός», όπως λέει ο φωτοπάροχος Ιησούς: «Έως ότου έχετε μεταξύ σας το φως, πιστεύετε στο φως, για να γίνετε υιοί του φωτος»(Ιω. 12, 36), και: «Εγώ είμαι το φως του κόσμου· εκείνος που με ακολουθεί δε θα βαδίσει στο σκοτάδι, αλλά θα έχει το φως της ζωής»(Ιω. 8, 12). Και ο Δαβίδ λέει στον Κύριο: «Με το φως Σου θα δούμε φως»(Ψαλμ. 35, 10).

Και ο θειότατος Παύλος: «Ο Θεός που είπε να λάμψει φως από το σκοτάδι, αυτός έλαμψε μέσα στις καρδιές μας»(Β΄ Κορ. 4, 6). Με το φωτισμό αυτό, σαν λυχνάρι άσβηστο και ολόφωτο, οδηγούνται οι πραγματικοί πιστοί και βλέπουν καθαρά όσα είναι πέρα από τις αισθήσεις και ανοίγεται σ’ αυτούς, επειδή είναι καθαροί στην καρδιά(Ματθ. 5, 8), η ουράνια πύλη όλης της ισάγγελης ζωής και καταστάσεως. και από αυτόν πάλι, σαν από ήλιο, ανατέλλει σ’ αυτούς το χάρισμα της εξετάσεως των ψυχών, η διάκριση, η διόραση, η πρόοραση και τα όμοια. και γενικά, με αυτόν λάμπει σ’ αυτούς όλη η φανέρωση και η αποκάλυψη των αφανών μυστηρίων, και με τη βοήθεια του Πνεύματος ξεχειλίζουν από δύναμη υπερφυσική και θεία.Και με την υπερφυσική αυτή δύναμη ελαφρύνει το γήινο μέρος τους, ή μάλλον η βαριά σάρκα λεπτύνεται και ανυψώνεται και πετά προς τα επάνω. με αυτή τη φωτιστική δύναμη που χαρίζει το Άγιο πνεύμα μερικοί από τους αγίους Πατέρες, μέσα στο σώμα ακόμη, πέρασαν με στεγνά πόδια, σαν να ήταν άυλοι και ασώματοι, ποταμούς αδιάβατους και θάλασσες απέραντες, διάνυσαν μακρές και πολυήμερες πορείες σε μία στιγμή, κι έκαναν κι άλλα μεγάλα θαύματα στον ουρανό, στη γη, τον ήλιο, στη θάλασσα, σε ερημιές, σε πόλεις, σε κάθε τόπο και χώρα, με θηρία και ερπετά, και γενικά σε όλη την κτίση και με όλα τα στοιχεία της φύσεως, και δοξάστηκαν με όλα.Και όταν στέκονταν σε προσευχή, τα άγια και τίμια σώματά τους σηκώνονταν από τη γη σαν να τα κρατούσαν φτερά, καθώς η ακαταμάχητη και ένθεη και άυλη φωτιά της χάρης μετέβαλε σε στάχτη τη σωματική παχύτητα και το βάρος και τους έκανε να ανυψώνονται πανάλαφροι —θαύμα εξαίσιο—, καθώς μεταστοιχειώνονταν και αναχωνεύονταν προς το θειότερο με τη θεουργική παλάμη της ισχύος και της χάρης που κατοικούσε μέσα τους.

Και μετά το θάνατο, μερικών από αυτούς και τα σεβάσμια σώματα παραμένουν αδιάλυτα, για να πιστοποιούν ολοφάνερα την υπερφυσική χάρη και δύναμη που κατοικεί μέσα σ’ αυτούς και σε όλους εκείνους που έχουν βέβαιη πίστη. Μετά δε την κοινή και παγκόσμια ανάσταση με την ίδια φωτιστική δύναμη του Πνεύματος, βγάζοντας κατά κάποιο τρόπο φτερά, θ’ αρπαχθούν μέσα στα σύννεφα για να προϋπαντήσουν τον Κύριο στον αέρα, όπως λέει ο μύστης των αρρήτων θειότατος

Παύλος(Α. Θεσ. 4, 17), κι έτσι θα είναι πάντοτε μαζί με τον Κύριο.

Εκτός από αυτά, και ο διαγγελέας του Πνεύματος Δαβίδ ψάλλει: «Κύριε, θα πορευθούν με το φως του προσώπου Σου και με την πεποίθηση στο όνομά Σου θα αγάλλονται όλη την ημέρα —την αιώνια, εννοείται—, και με τη δικαιοσύνη Σου θα δοξαστούν. Γιατί Εσύ είσαι το καύχημα της δυνάμεώς τους, και εξαιτίας της ευαρέσκειάς Σου θα αποδειχθεί ακαταμάχητη η ισχύς μας»(Ψαλμ. 88, 16, 18), και: «Οι δυνατοί του Θεού υψώθηκαν από τη γη πάρα πολύ»(Ψαλμ. 46, 10).

Και ο μεγαλοφωνότατος Ησαΐας ανακηρύττει: «Εκείνοι που υπομένουν τον Κύριο, θα βγάλουν φτερά, θα πάρουν νέα δύναμη»(Ησ. 40, 31). Και ο άγιος Μακάριος: «Κάθε ψυχή, η οποία με την πίστη και την επιμέλεια όλων των αρετών αξιώθηκε από εδώ με δύναμη και εσωτερική βεβαιότητα να ντυθεί τελείως το Χριστό και να ενωθεί με το επουράνιο φως της άφθαρτης εικόνας, αξιώνεται να δέχεται πάντοτε χειροπιαστή γνώση των ουρανίων μυστηρίων. Και κατά την ημέρα της αναστάσεως, με την ίδια επουράνια εικόνα της δόξας το σώμα θα συνδοξαστεί με την ψυχή και θα αρπαχθεί, όπως είναι γραμμένο, από το Πνεύμα στους ουρανούς για να προϋπαντήσει τον Κύριο στον αέρα, και θα αξιωθεί να γίνει όμοιο με το δοξασμένο σώμα του Κυρίου(Φιλιπ. 3, 21). Και τότε θα βασιλέψουν ψυχή και σώμα αιώνια μαζί με το Χριστό».

Άλλη ανακεφαλαίωση

96. Αρχή και αιτία αυτών των πρωτάκουστων και πέρα από το λόγο λόγων είναι η ησυχία με πλήρη αμεριμνία που αναφέραμε, η προσοχή και η προσευχή. Αυτές οι αρετές έχουν ως βάθρο τους στερεό και έπαλξη απόρθητη την κατά δύναμη εκπλήρωση όλων των θεοποιών εντολών.

Από την αμεριμνία, την ησυχία, την προσοχή και την προσευχή γεννιέται η κίνηση και η θέρμη της καρδιάς, η οποία καιει τα πάθη και τους δαίμονες και καθαρίζει την καρδιά όπως σε χωνευτήριο.

Από αυτή, γεννιέται ο πόθος και ο χωρίς τέλος έρωτας προς τον Κύριο Ιησού Χριστό. Από αυτόν χύνονται γλυκά οι κρουνοί των καρδιακών δακρύων, με τα οποία η ψυχή και το σώμα καθαίρονται και αλείφονται με τη μετάνοια, την αγάπη, την ευχαριστία και την εξομολόγηση, όπως με το αρωματικό ύσσωπο. Από αυτά προέρχεται η γαλήνη και η ειρήνη των λογισμών που δεν έχει κανένα όριο και ξεπερνά κάθε νου(Φιλιπ. 4, 7), και από αυτές η χιονοφεγγόφωτη έλλαμψη.
Και τέλος η απάθεια —όσο μπορεί να φτάσει ο άνθρωπος— και η ανάσταση της ψυχής πριν από το σώμα και η αναμόρφωση και επιστροφή στο κατ’ εικόνα και καθ’ ομοίωση με την πράξη, την θεωρία, την πίστη, την ελπίδα και την αγάπη, και η ολική ανύψωση προς το Θεό και η άμεση ένωση με αυτόν και η έκσταση και η παύση και η στάση —κατά το παρόν όπως μέσα σε καθρέφτη και σαν απεικόνιση(Α΄ Κορ. 13, 12) και σαν πρόγευση, κατά το μέλλον όμως η τελείως τέλεια και αιώνια μέθεξη και απόλαυση του Θεού πρόσωπο προς πρόσωπο.

Η ησυχία με υπακοή είναι πράγματι η απλανής και αληθινή και πατροπαράδοτη και θεάρεστη ζωή. Αυτή ευλόγως ονομάστηκε από τους Αγίους «κρυμμένη εν Χριστώ ζωή»

97. Αυτή είναι η οδός και η κατά Θεόν νοερή ζωή και ιερή εργασία των πραγματικών Χριστιανών, η αληθινή και απλανής και γνήσια και ανόθευτη, η ολοφάνερα κρυμμένη στο Χριστό ζωή(Κολ. 3, 3).
Αυτή τη χάραξε και τη μυσταγώγησε ο θεάνθρωπος και γλυκύτατος Ιησούς, την περπάτησαν οι θείοι Απόστολοι και κατόπιν ακολούθησαν πιστοί σ’ αυτούς οι έπειτα από αυτούς ένδοξοι αρχηγοί και διδάσκαλοί μας, οι οποίοι από την αρχή της παρουσίας του Χριστού στον κόσμο και μέχρι σήμερα λάμπουν σαν φωτεινά αστέρια μέσα στον κόσμο με τις ακτινοβολίες των ζωοποιών λόγων τους και τα θαύματά τους.

Αυτοί διέδωσαν ο ένας στον άλλο και στα δικά μας χρόνια τον καλό αυτό σπόρο(Ματθ. 13, 24), την ιερή ζύμη(Ματθ. 13, 33), την αγία απαρχή(Ρωμ. 11, 16), την ασφαλή παρακαταθήκη(Α΄ Τιμ. 6, 20), τη χάρη, την εξ ύψους δύναμη(Λουκ. 24, 49), το πολύτιμο μαργαριτάρι(Ματθ. 13, 46), την ένθεη πατρική κληρονομιά, το θησαυρό τον κρυμμένο στο χωράφι(Ματθ. 13, 44), τον αρραβώνα του Πνεύματος(Β΄ Κορ. 1, 22), το βασιλικό σημάδι, το ζωντανό και ορμητικό νερό(Ιω. 4, 14), τη θεία φωτιά, το σεβάσμιο άλας, το χάρισμα, το σφράγισμα, το φως και τα όμοια με αυτά. Αυτό και

θα κληροδοτείται και θα μεταβιβάζεται μυστικά από γενιά σε γενιά ως τη δευτέρα παρουσία του Χριστού.

Γιατί δεν ψεύδεται εκείνος που υποσχέθηκε: «Ιδού, εγώ θα είμαι μαζί σας για πάντα ως τη συντέλεια του κόσμου· αμήν»(Ματθ. 28, 20).

Αν και υπάρχουν κι άλλοι δρόμοι σωτηρίας, αυτός όμως είναι ο ξεχωριστός και βασιλικός που οδηγεί στην υιοθεσία

98. Υπάρχουν βέβαια κι άλλοι καλοί δρόμοι και τρόποι ζωής και, αν θέλεις, και εργασίες καλές, που οδηγούν στη σωτηρία και αναπαύουν τον άνθρωπο που τις ασκεί, παίρνοντάς τον από το χέρι και φτάνοντάς τον μέχρι την κατάσταση του δούλου ή του μισθωτού, όπως είπε και ο Σωτήρας: «Κοντά στον Πατέρα μου υπάρχουν πολλοί τόποι διαμονής»(Ιω. 14, 2).

Αλλά αυτός ο δρόμος που αναφέραμε είναι ο βασιλικός και ξεχωριστός, και υψηλότερος και ανώτερος απ΄ όλες τις εργασίες όσο η ψυχή είναι ανώτερη από το σώμα, γιατί ανακαινίζει τον άνθρωπο που τον βαδίζει όπως πρέπει, και από χώμα και στάχτη τον κάνει με τη δύναμη του Πνεύματος υιό του Θεού και θεό με παράδοξο τρόπο, όπως λέει ο μέγας Βασίλειος: «Όταν έρθει το Άγιο Πνεύμα στην ψυχή του ανθρώπου, του δίνει ζωή, του δίνει αθανασία, κι ενώ είναι πεσμένος κάτω, τον σηκώνει· κι εκείνο που κινήθηκε με κίνηση αιώνια από το Άγιο πνεύμα, έγινε ον άγιο. Κι επειδή κατοίκησε μέσα του το Πνεύμα, ο άνθρωπος αποκτά αξία προφήτη, αποστόλου, αγγέλου, θεού, ενώ πρωτύτερα ήταν χώμα και στάχτη(Γεν. 18, 27)».

Αὐτὸς ὁ τρόπος ζωῆς ἔχει πολλὰ ὀνόματα ἐπειδὴ ἡ ἐργασία του εἶναι ὑψηλή

99. Γι’ αὐτὸ καὶ οἱ θεῖοι Πατέρες τιμοὺν αὐτὸ τὸ δρόμο μὲ πολλὰ καὶ ποικίλα καὶ ἔνδοξα ὀνόματα. Τὸν εἶπαν δρόμο γνώσεως, πράξῃ ἀξιέπαινη καὶ θεωρία εὔστοχη, προσευχή που ξεπερνᾶ κάθε πλάτος, νήψη τοῦ νοῦ, νοερὴ ἐργασία, ἔργο τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἀγγελικὴ ζωή, οὐράνια βιοτή, χώρα τῶν ζώντων, μυστικὴ ἐποπτεία, πνευματικὴ πανδαισία, θεουργικὸ παράδεισο, οὐρανό, οὐράνια βασιλεία, βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὑπέρφωτο γνόφο, κρυμμένη ἐν Χριστῷ ζωή, θεοπτία καὶ θέωση, ποὺ εἶναι τὸ πιὸ ὑπερφυσικό, καὶ τὰ ὅμοια.

Αὐτοὺς τοὺς θείους Πατέρες ἀκολουθώντας κι ἐμείς που συζοῦμε μὲ τή λάσπη καὶ μὲ τὴν κατασκευὴ πλίνθων(Ἐξ. 1, 14), δηλαδὴ μὲ τοὺς πονηροὺς καὶ ἀκαθάρτους λογισμοὺς καὶ λόγους καὶ ἔργα, σπεύσαμε, ἀγαπητέ, να ἐκπληρώσομε μὲ προθυμία τὴν αἴτησή σου.

Καὶ μάλιστα καθὼς ζήτησες, δὲ διστάσαμε να μιλήσομε καὶ πάνω ἀπὸ τὸ μέτρο τῶν δυνάμεων μας για χάρη τῆς ἀγάπης μας σ’ ἐσένα καὶ τῆς ἐντολῆς τῶν Πατέρων, ὅπως εἴπαμε καὶ στο προοίμιο τοῦ λόγου. Σὲ αὐτὴ τὴν ἰσάγγελη ζωὴ πρυτανεύει ἡ καινὴ καὶ ἀπορρήτη οἰκονομία καὶ ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου καὶ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν εὐδοκία τοῦ ἄναρχου Πατέρα καὶ μὲ τή συνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ηθικός επίλογος. Μαζί με τη βοήθεια και τη χάρη του Θεού, πρέπει κι εμείς όσο μπορούμε να φροντίζομε και να αγωνιζόμαστε να αξιωθούμε αυτές τις υπερφυσικές και μέγιστες δωρεές από τώρα, σαν αρραβώνα, και να μην τις χάσομε, ο μη γένοιτο, από μιά μικρή ραθυμία

100. Αφού λοιπόν έχομε μπροστά μας, αγαπητοί, τέτοια και τόσο μεγάλα αγαθά, όχι μόνο ως ελπίδες και μελλοντικές υποσχέσεις, αλλά αληθινά και πραγματικά από τώρα, ας σπεύσομε, σας παρακαλούμε, όσο έχομε καιρό. Ας τρέξομε, ας αγωνιστούμε για να τα αξιωθούμε κι εμείς αυτά με μικρή και σύντομη φροντίδα και λίγο κόπο μας, και περισσότερο με τη δωρεά και τη χάρη του Θεού.

Ας ακούσομε τον θείο κήρυκα Παύλο που λέει: «Δεν ισοσταθμίζουν όσα υποφέρομε τώρα τη δόξα που μας επιφυλάσσει ο Θεός να μας αποκαλύψει στο μέλλον»(Ρωμ. 8, 18). Ή μάλλον, αν αγωνιστούμε, θα λάβομε από τώρα, σύμφωνα με αυτόν, ως απαρχή και αρραβώνα(Ρωμ. 8, 23). Γιατί αν εκείνοι που καλούνται από τη χαμηλότερη τάξη σε βασιλική συγγένεια και φιλία, κάνουν

τα πάντα και με έργα και με λόγια και με επινοήσεις και επιχειρούν και αυτά τα αδύνατα και πολλές φορές καταφρονούν και τη ζωή τους, για χάρη της δόξας αυτής και της τιμής, της ρευστής και πρόσκαιρης, που καμιά φορά καταλήγει όχι σε κάτι χρήσιμο, αλλά στον πλήρη όλεθρο· πόσο άραγε, όπως είναι εύλογο, πρέπει να πασχίσομε και να αγωνιστούμε όταν καλούμαστε σε κοινωνία και γάμο και ένωση με το Θεό, τον Βασιλέα όλων των βασιλέων και Δημιουργό, τον μόνο άφθαρτο και αιώνιο που δίνει στους δικούς Του δόξα και τιμή λαμπρή και μόνιμη; Και δεν είναι μόνο αυτό· αλλά έχομε λάβει και δικαίωμα να γίνομε παιδιά Του. Γιατί λέει: «Σε όσους τον δέχθηκαν και πίστεψαν στο όνομά Του έδωσε το δικαίωμα να γίνουν παιδιά του Θεού»(Ιω. 1, 12). Μάς δίνει το δικαίωμα, δε μας τραβά τυραννικά ούτε μας βιάζει χωρίς τη θέλησή μας· γιατί πάντοτε η τυραννία κάνει τον τυραννούμενο να ετοιμάζει εξέγερση εναντίον του τυράννου, για να θεραπεύσει με κακό το κακό. Αυτό το κάνει ο Θεός τιμώντας το αρχαίο αξίωμά μας της αυτεξουσιότητας, και για να είναι το καλό καμωμένο εντελώς από τη δική Του ευαρέσκεια και χάρη, αλλά το κατόρθωμα να το αποδώσει στη δική μας φροντίδα και επιμέλεια. και Εκείνος, αν και είναι Θεός και Κύριος, όλο το δικό Του έργο το έκανε —γιατί όλους και όμοια τους έπλασε και για χάρη όλων απέθανε, για να τους σώσει όλους εξίσου. Σ’ εμάς όμως μένει να προσέλθομε, να πιστέψομε, να φιλιωθούμε με το Θεό, να λατρεύομε με φόβο, προθυμία και αγάπη τον φιλάνθρωπο Κύριο και Προνοητή που μάς αγάπησε πραγματικά, ώστε να θελήσει και θάνατο επονείδιστο να υπομείνει εκούσια για χάρη μας, για να μας απαλλάξει από την τυραννία του διαβόλου, του αρχέκακου εχθρού, να μας συμφιλιώσει με τον Πατέρα και Θεό και να μας κάνει κληρονόμους Θεού και συγκληρονόμους δικούς Του, πράγμα που είναι το παραδοξότατο και μακαριότατο. Ας μην αποξενώσομε λοιπόν, για χάρη μικρής και σύντομης ραθυμίας και αμέλειας και οποιασδήποτε ψεύτικης ηδονής, τους εαυτούς μας, από τόσα πολλά και μεγάλα αγαθά και βραβεία και απολαύσεις. Αλλά ας τα πράξομε όλα κι ας εργαστούμε, κι αν παραστεί ανάγκη ας μη λυπηθούμε ούτε και τη ζωή μας, όπως έκανε Εκείνος για χάρη μας, αν και Θεός. Έτσι θ’ αξιωθούμε και τις από τώρα και όλες τις μέλλουσες δωρεές και τα στεφάνια. αυτά είθε να τα επιτύχομε όλοι μας με την ευαρέσκεια και τη χάρη του υπεραγάθου και ελεήμονος, του Κυρίου και Θεού και Σωτήρα μας Ιησού Χριστού, ο οποίος ταπείνωσε τόσο πολύ τον εαυτό Του για χάρη μας και ανταμείβει από τώρα τους ταπεινούς πλούσια και ενεργά με την υπερφυσική και θεοποιό χάρη Του. Σε αυτόν αρμόζει όλη η δόξα και η τιμή και η προσκύνηση, μαζί με τον άναρχο και άχραντο Πατέρα Του και το συναΐδιο και πανάγιο και αγαθό και ζωοποιό Του πνεύμα, τώρα και πάντοτε και στους απέραντους αιώνες των αιώνων. Αμήν.

Όσιος Κάλλιστος Αγγελικούδης

Κεφάλαια

Περί προσευχής

1. Αν θέλεις να μάθεις την αλήθεια, πάρε σαν παράδειγμα και μιμήσου τον κιθαριστή· γέρνει λίγο προς τα κάτω το κεφάλι του και στήνοντας την ακοή του στο τραγούδι χτυπά με το πλήκτρο τις χορδές. και μόλις χτυπήσει μαζί τις χορδές με τέχνη, η κιθάρα αναδίδει τη μελωδία, και ο κιθαριστής από τη γλυκύτητα της μελωδίας σκιρτά.

2. Ας σου γίνει, φιλόπονε εργάτη του αμπελώνα, το παράδειγμα διαφωτιστικό και μην απιστείς. Όταν, όπως ο κιθαριστής, προσέχεις πολύ εκεί, στο βάθος δηλαδή της καρδιάς, θα βρεις εύκολα αυτό που ζητάς. Γιατί η ψυχή που κυριεύθηκε πέρα ως πέρα από το θείο έρωτα, δεν μπορεί να γυρίσει πίσω. Όπως λέει και ο θείος Δαβίδ: «Κόλλησε η ψυχή μου σ' Εσένα και σ' ακολουθεί»(Ψαλμ. 62, 9).

3. Κιθάρα λοιπόν, αγαπητέ, φαντάσου την καρδιά· χορδές τις αισθήσεις· πλήκτρο είναι η διάνοια, η οποία με το λογικό χτυπά με γνώση το πλήκτρο που είναι η μνήμη του Θεού, και από αυτήν έρχεται στην ψυχή μία ανέκφραστη ηδονή και καθρεφτίζονται θείες λάμψεις στον καθαρό νου.

4. Αν δεν κλείσομε τις αισθήσεις του σώματος, δε θα αναβλύσει μέσα μας το «αλλόμενον ύδωρ»(ιΩ. 4, 14), το ορμητικό δηλαδή νερό που ο Κύριος χάρισε στη Σαμαρείτισσα, η οποία ενώ ζητούσε το αισθητό νερό, βρήκε να αναπηδά από μέσα της το νερό της ζωής. Γιατί όπως η γη έχει φυσικό το νερό και το αφήνει να χυθεί έξω, έτσι κι η γη της καρδιάς έχει φυσικό αυτό το νερό που πηγάζει και αναπηδά· και είναι σαν το πατρικό φως, το οποίο έχασε ο Αδάμ με την παρακοή.

5. Όπως το νερό από πηγή που τρέχει αέναα, έτσι αναβλύζει από την ψυχή και το ζωντανό νερό που αναπηδά. Αυτό το νερό κατοίκησε μέσα στην ψυχή του θεοφόρου Ιγνατίου και τον έκανε να λέει: «Δεν υπάρχει μέσα μου φωτιά φιλόυλη, αλλά νερό που ενεργεί και λαλεί».

6. Αυτή η μακάρια ή να πω καλύτερα τρισμακάρια, η νοερή δηλαδή νήψη της ψυχής, μοιάζει με νερό που αναπηδά και πηγάζει από το βάθος της καρδιάς. Το νερό που βγαίνει από την πηγή την κάνει να ξεχειλίσει, ενώ το νερό που αναπηδά από την καρδιά και κινείται αεικίνητα, να πω έτσι, από το πνεύμα, πλημμυρίζει όλο τον εσωτερικό άνθρωπο από θεϊκή δροσιά και πνοή, ενώ τον εξωτερικό άνθρωπο τον κάνει πύρινο.

7. Ο νους που καθάρθηκε από τα εξωτερικά και υπέταξε ολοκληρωτικά τις αισθήσεις του με την πρακτική αρετή, μένει ακίνητος όπως ο άξονας του ουρανού, στραμμένος σαν σε κάποιο κέντρο στο βάθος της καρδιάς· και έχοντας την ηγεμονία της κεφαλής, παρατηρεί προς τα εκεί, χρησιμοποιώντας σαν αστραπές τις λάμψεις της διάνοιας για να αντλούν από εκεί τα θεία νοήματα, και υποτάσσοντας όλες τις αισθήσεις του σώματος.

8. Ακούγοντας αυτά ένας που είναι αμύητος ή που έχει ανάγκη από γάλα(Α΄ Κορ. 3, 2), ας μην τα αγγίξει, γιατί είναι απαγορευμένα έξω από την ώρα τους. το να θέλουν κάποιοι ν' αποκτήσουν πρόωρα αυτά που ταιριάζουν στην ωριμότητα και να βιάζονται κατά κάποιο τρόπο να μπουν στο λιμάνι της απάθειας χωρίς την πρέπουσα προεργασία, οι θείοι Πατέρες το θεώρησαν χάσιμο του νου και τίποτε άλλο. Γιατί εκείνος που δεν ξέρει γράμματα είναι αδύνατο να μελετά βιβλία.

9. Εκείνο που κινήθηκε μετά από αγώνα μέσα στην ψυχή από το Άγιο Πνεύμα, γαληνεύει την καρδιά και φωνάζει στο Θεό: «Αββά, Πατέρα!»(Γαλ. 4, 6). Εκείνο δεν έχει ούτε σχήμα ούτε μορφή· εμάς όμως μας μετασχηματίζει με τη λάμψη του θείου φωτός και φυσικά μας δίνει μορφή, με την πύρωση του θείου Πνεύματος. Αλλά και μας αλλοιώνει και μας μεταμορφώνει, όπως γνωρίζει μόνο Αυτός, με τη θεϊκή Του εξουσία.

10. Ο νους που καθάρθηκε με τη νήψη, εύκολα σκοτίζεται, αν με τη συνεχή μνήμη του Ιησού δεν

παύει τελείως να ασχολείται με τα εξωτερικά. Εκείνος όμως που με τη φύλαξη του νου συνένωσε την πράξη με τη θεωρία, δεν ασχολείται με το να απορρίπτει θορύβους και να αποτινάσσει κρότους ασυνάρτητους ή και αρθρωμένους. Γιατί όταν η ψυχή πληγωθεί από τον θείο έρωτα του Χριστού, τον ακολουθεί σαν Αγαπημένο.

11. Το να κατασιγάσουν τα πάθη και τα κινήματα της σάρκας εκείνοι που ζουν μέσα στον κόσμο, ή και να σχολάζουν έλλογα σύμφωνα με το ρητό «σχολάσετε και μάθετε»(Ψαλμ. 45, 11), μπορεί εύκολα να γίνει. Να τα εξαλείψουν όμως και να τα αφανίσουν, αδύνατο. Ο ερημικός βίος όμως μπορεί να τα ξεριζώνει τελείως.

12. Το νερό που αναβλύζει, άλλο κινείται πιο ορμητικά, άλλο πιο ήσυχα και αργά. Το πρώτο, λόγω της ταχύτητας της κινήσεως, ούτε να θολώσει εύκολα μπορεί, κι αν για λίγο θολώσει, εύκολα πάλι καθαρίζεται, επειδή είναι τέτοια η κίνησή του. Αν όμως λιγοστέψει η ροή του νερού και γίνει πολύ μικρή, όχι μόνο θολώνει, αλλά και μένει σχεδόν στάσιμο. Χρειάζεται λοιπόν να ξανακαθαριστεί κάπως και να ξανακινηθεί.

13. Τους αρχαρίους και αυτούς που βαδίζουν την ηθική και πρακτική οδό, ο δαίμονας τους πολεμάει με θορύβους ασυνάρτητους ή και αρθρωμένους. Στους θεωρητικούς παρουσιάζει μορφές φανταστικές, χρωματίζοντας φαινομενικά τον αέρα σαν να είναι φως ή καμιά φορά και φωτιά, για να παραπλανήσει με αυτά τα δαιμονικά τον αγωνιστή του Χριστού.

14. Αν θέλεις να μάθεις πώς πρέπει να προσεύχεσαι, πρόσεξε τον καρπό της προσοχής ή και της προσευχής και μην απατάσαι. Γιατί ο καρπός της, αγαπητέ, είναι κατάνυξη παντοτινή, συντριβή της καρδιάς, αγάπη προς τον πλησίον. Το αντίθετο ολοφάνερα είναι λογισμοί επιθυμίας, ψίθυροι καταλαλιάς, μίσος κατά του πλησίον και όσα όμοια.

Ο Παράδεισος που αναφέρεται στη Γραφή είναι εικόνα του ανθρώπου

15. Όπως τα φαινόμενα είναι εικόνες που περιγράφουν τα αόρατα του ανθρώπου, παρόμοια είναι και ο ωραιότατος παράδεισος που φυτεύτηκε με σοφία από το Θεό στην Εδέμ κατά την ανατολή(Γεν. 2, 8)· είναι εικόνα του εσωτερικού ανθρώπου που έχει σαν γη την καρδιά και φυτά, όποια θέλει να φυτεύει ο νους που δημιουργήθηκε κατ' εικόνα Θεού, έχει τα διάφορα περί Θεού θεωρήματα και θεία νοήματα και θεοπρεπείς φανερώσεις —φυτά δηλαδή πολλά και διάφορα, ποικίλα στη μορφή και στην πνευματική ευωδία, κι ακόμα και στη γεύση και την απόλαυση και την ηδονή. Γιατί αυτό φανερώνει η έκφραση «στην Εδέμ», που είναι η καρδιά που τρέφεται σύμφωνα με τη φύση της κι έχει τα θεία ηδονή της και απόλαυση ολοφάνερα. Και στην ανατολή του αισθητού ηλίου είναι ο αισθητός παράδεισος, ο νοητός όμως παράδεισος μέσα στον άνθρωπο είναι κατά τους φωτισμούς της γνώσεως του νοητού ηλίου. Γιατί, κατά τους Πατέρες, η καρδιά που είναι άμοιρη από φως γνώσεως, είναι σε αδυναμία να δεχτεί θεία νοήματα και θεωρήματα και θεοπρεπείς φανερώσεις και γενικά να γεμίσει από τις θείες έννοιες, τόσο τις απλούστερες όσο και τις τελειότερες, ώστε να γίνει ένας καινούργιος υπερκόσμιος παράδεισος. Αλλά και χωρίς νερά δεν μπορεί ακόμα και ο οποιοσδήποτε κήπος να έχει θαλερά φυτά και καρποφόρα. Γι' αυτό στο μέσο του παραδείσου της Εδέμ βλέπομε να αναβλύζει πηγή, που μοιράζεται σε τέσσερις αρχές (διακλαδώσεις) και ποτίζει όλο το πρόσωπο της γης, όπως είναι γραμμένο(Γεν. 2, 6). Μέσα στον άνθρωπο πάλι, πηγή ζωντανού νερού είναι η ζωοποιός κίνηση του Αγίου Πνεύματος, για το οποίο είπε ο Κύριος(Ιω. 4, 14): «Το νερό που θα του δώσω εγώ θα του γίνει πηγή νερού ζωντανού» που πηγάζει θαυμαστά από την καρδιά σαν από κάποια Εδέμ και μερίζεται στη φρόνηση, τη σωφροσύνη, τη δικαιοσύνη και την ανδρεία, που είναι τέσσερις αρχές από τις οποίες κρέμονται όλες οι θεόμορφες αρετές. Γι' αυτό κατ' ακολουθίαν λέει ότι ποτίζει όλο το πρόσωπο της γης, εννοώ της καρδιάς το πρόσωπο, δηλαδή την ενέργεια για αύξηση και βλάστηση και εκλεκτή καρποφορία θείων αρετών. Είναι θαυμαστό και γλυκύ και χαριτωμένο να σκεφτούμε τα ακόλουθα που υπάρχουν μέσα στην πηγή, η οποία εικονίζει την υπερφυσική κίνηση και ενέργεια του ζωοποιού Πνεύματος από το μέσο της καρδιάς, όπως προαναφέραμε. Η πηγή δεν είναι της ιδίας φύσεως με τα φυτά ή τη γη· γιατί αυτά είναι διαφορετικά από την πηγή. Και σε όλα αυτά, που δεν είναι λίγα, επαρκεί το νερό να τα ποτίζει και να τα τρέφει και τα βοηθεί πολύ, το ένα νερό τα πολλά εκείνα φυτά, αν και διαφέρουν τόσο πολύ μεταξύ τους, ώστε μερικά από αυτά να έχουν και

αντίθετη σύσταση από τα άλλα. Άλλα έχουν φύση ξηρή, άλλα υγρή, άλλα θερμή κι άλλα ψυχρή. Προς αυτά λοιπόν τα τόσο διαφορετικά μεταξύ τους κινείται η πηγή, όπως προείπα, και προβάλλει το ένα και μονοειδές νερό να συνεργεί σε μεγάλο βαθμό και να σχίζεται σε τέσσερις αρχές, κι έτσι προσφέρει σε κάθε φυτό ό,τι του χρειάζεται. Δεν έχει την ίδια φύση με τα ανθρώπινα, είτε αρετή πει κανείς είτε τη γνώση και τη σχετική θεωρία, αλλά ούτε από την ίδια την καρδιά μας προέρχεται η θεία και υπερφυσική έλλαμψη και αέναη κίνηση και ενέργεια του ζωοποιού Πνεύματος· είναι κατά χάρη δωρεά στους πιστούς και προέρχεται μέσα από την καρδιά συνεχώς και παραδόξως, όμοια με πηγή που χωρίζεται ολοκάθαρα, όπως προείπα, σε τέσσερις αρετές και τις βοηθεί πάρα πολύ και αυτές και στη συνέχεια όλες τις άλλες, ενώ είναι ένα νερό. Ως πνεύμα συνεργεί στη φρόνηση, ως γνώση βοηθεί το μέτοχο της δικαιοσύνης· επειδή πάλι λέγεται και είναι κατά την ενέργεια σωφρονισμός και δύναμη, φανερώνει και από πολύ μακριά ότι συνεργεί πραγματικά στη σωφροσύνη και βέβαια και στην ανδρεία. Ότι συνεργεί στην αγάπη και τη σοφία, μάρτυρες αξιόπιστοι είναι ο Παύλος και ο Ησαΐας. Ο πρώτος διακηρύττει: «Η αγάπη του Θεού ξεχείλισε στις καρδιές μας από το Άγιο Πνεύμα που μας δόθηκε»(Ρωμ. 5, 5), και ο Ησαΐας με το να κατατάξει φανερά το πνεύμα της σοφίας μέσα στις επτά ενέργειες του Πνεύματος(Ησ. 11, 2). Και δε συνεργεί μόνο στην αγάπη το Πνεύμα, αλλά γίνεται και πνεύμα ζήλου, ο οποίος κατά κάποιο τρόπο είναι διαμετρικά αντίθετος στην αγάπη. Γιατί η αγάπη, όπως έχει γραφεί(Α΄ Πέτρ. 4, 8), σκεπάζει πλήθος αμαρτιών, ενώ ο ζήλος προχωρεί και σε ελέγχους, καμιά φορά και σε φόνους. Και αυτό μαρτυρεί ο Ηλίας, ο μέγας προφήτης και τέτοιος φίλος του Θεού, που πέρασε από το μαχαίρι τόσους ιερείς της αισχύνης(Γ΄ Βασ. 18, 40)· επίσης πρωτύτερα ο Φινεές που σκότωσε μ' ένα χτύπημα τη Μαδιανίτισσα και τον Ισραηλίτη(Αρ. 25, 80, και πριν από αυτούς ο ίδιος ο πανσέβαστος νομοθέτης του παλαιού Νόμου, ο Μωυσής, πολλές φορές παρέδωσε πολλούς σε θάνατο, και μάλιστα από ανθρώπους που ανήκαν στην ίδια φυλή. Για την πράξη, η γνώση είναι το ισχυρότερο, ενώ για τη θεωρία, η άγνοια που ξεπερνά κάθε νόηση. Αυτά όμως χωρίς το πνεύμα της αλήθειας και χωρίς το πνεύμα της γνώσεως είναι αδύνατο να συντελεστούν όπως πρέπει μέσα στην ψυχή. Η χαρά λοιπόν της καρδιάς και η ακριβώς αντίθετη της χαράς λύπη είναι ολοφάνερα αποτελέσματα ενέργειας του Πνεύματος. Γιατί ακούς τη Γραφή να λέει ότι ο καρπός του Πνεύματος είναι η χαρά(Γαλ. 5, 22) και ότι σε μερικούς ο Θεός δίνει πνεύμα κατανύξεως(Ρωμ. 11, 8). Και με λίγα λόγια, κατά τους Πατέρες, είναι τόση η δύναμη του ζωοποιού και αγίου Πνεύματος να συνεργεί στην αρετή ακόμη και σε διαθέσεις που φαίνονται τελείως αντίθετες μεταξύ τους, όπως προείπα, ώστε η Γραφή το ονομάζει και φωτιά και νερό, πράγματα τελείως αντίθετα, γιατί το Πνεύμα βοηθεί και ζωοποιεί και δυναμώνει την ενέργεια για όλα τα καλά και αγαθά που αφορούν στην ψυχή. Γι' αυτό και η ενέργεια του Αγίου Πνεύματος λέγεται στη Γραφή και στον ενικό και στον πληθυντικό. Και πηγή το αποκαλεί ο Σωτήρας, και ποταμούς. Έτσι λοιπόν και σχίζεται σε τέσσερις αρχές και προχωρεί σε όλες τις αρετές. και γίνεται καθ' ολοκληρίαν μιά καινούργια ψυχή για την ψυχή που μετέχει σε αυτό, που τη ζωοποιεί κατά τρόπο υπερφυσικό και την κινεί προς όλα τα πρέποντα και γινόμενα καλά έργα και την τελειοποιεί όπως πρέπει. Εγώ νομίζω ότι και η πέτρα που χτύπησε με το ραβδί ο νομοθέτης Μωυσής και ξεπήδησαν από αυτή ποτάμια τα νερά κατά τρόπο υπερφυσικό(Εξ. 17, 6), είναι η πέτρινη και πωρωμενη καρδιά. Από αυτή, όταν ο Θεός τη χτυπήσει καίρια με το λόγο Του αντί με ραβδί και τη φέρει σε κατάνυξη, πηγάζει ανεμπόδιστα και κινείται με τρόπο υπερφυσικό η δύναμη του Πνεύματος σαν ρεύματα ζωογόνα και συνεργεί σε όλα αφάνταστα και, πώς να πω, ζωοποιεί κατάλληλα, ενώ είναι στη φύση της ένα νερό, τους πολλούς και άπειρους που μετέχουν σ' αυτή. Εκπληκτικό στ' αλήθεια, πώς η πέτρα εκείνη που μεταφερόταν πάνω σ' ένα αμάξι, ανάβλυζε νερό που θα μπορούσε να φορτώσει μυριάδες, άπειρα αμάξια; Από που είχε αυτή τη δύναμη; Και μάλιστα τόσο μεγάλη; Κι από ποιά φλέβα αντλούσε, αφού τη μετέφεραν; Πολύ πιο καταπληκτικό όμως για εκείνους που σκέφτονται τα πρέποντα, είναι πως η καρδιά, κάτι πολύ μικρό, που μεταφέρεται μέσα στο τόσο μικρό ανθρώπινο σώμα, αναβλύζει και σκορπά ακατάπαυστα τόσο άπειρο πλήθος μυρίων πνευμάτων, όσο αρκεί για τη ζωή απείρων σωμάτων. Από που βρίσκει αυτή τη δύναμη η καρδιά, και μάλιστα τόσο άφθονη, σαν να είναι πάνω από αριθμό; Αληθινά, το πνεύμα, όπως είπε η Αυτοαλήθεια, όπου θέλει πνέει, και ακούς τη φωνή Του αλλά δε γνωρίζεις από που έρχεται και που πηγαίνει(Ιω. 3, 8)· πνέει όμως πάντοτε. Τέτοια αξία λάβαμε λοιπόν από το Θεό, ώστε να φυτεύομε μέσα μας θείο παράδεισο όπως φυτεύει ο Θεός, όχι βέβαια αντιληπτό από τις

σωματικές αισθήσεις, αλλά πολύ ανώτερο, νοητό, σύμφωνα με όσα έχομε μπροστά μας, κι αυτό είναι πολύ μεγάλη μακαριότητα και ξεπερνά κάθε σκέψη όποιου δεν έζησε ακόμη την ιερή αυτή αξία. Γι' αυτό ας δώσομε ολότελα τους εαυτούς μας στο Χριστό το Θεό, στην Αγία Τριάδα, με ευλάβεια και άκρα ησυχία, με ευθύτητα στην πίστη και τήρηση των εντολών. Και μένοντας έτσι με τη θεωρία που θα συλλέγει όλα τα προηγούμενα θεωρήματα και τα θεία νοήματα και, θα προσθέσω, και τα θεολογήματα, και που κατά κάποιο τρόπο θα τα φυτεύει με τη βοήθεια του Θεού μέσα στην καρδιά, ας πείσομε το Θεό με ανάλογη προσευχή με όλη μας τη διάθεση, να μείνει μέσα μας το Άγιο Πνεύμα και να δώσει ν' αναβλύσουν θεία και υπερκόσμια νοήματα ή, αν θέλεις, ποταμοί. Γιατί ο Κύριος είπε: «Όποιος πιστεύει σ' εμένα, όπως είπε η Γραφή, θ' αναβλύσουν από την καρδιά του ποταμοί ζωντανού νερού». Αυτό το είπε —λέει ο επιστήθιος Μαθητής— για το Πνεύμα που έμελλαν να λάβουν όσοι θα πίστευαν σ' Αυτόν(Ιω. 7, 38-39). Σ' Αυτόν ας είναι η δόξα στους αιώνες, τον χορηγό των δωρεών που υπερβαίνουν το νου.

Η πνευματική δωρεά

16. Βλέπε τις δωρεές του Θεού που δεν τις ανακαλεί όταν τις δίνει· βλέπε και τις χάριτές Του που κανείς δεν τον ξεπερνάει· να χαίρεσαι γιατί επακολουθεί το θαύμα του Θεού. Αναλογίσου τί κάνει στον πρωτόπλαστο Αδάμ, και ποιά κατόπιν ανώτερα σ' εμάς. Φυσά στον Αδάμ πνοή ζωής, τη χάρη του ζωοποιού Πνεύματος, κι έτσι έγινε τέλειος άνθρωπος ο Αδάμ, δηλαδή με ψυχή ζώσα(Γεν. 2, 7), όχι απλώς με ψυχή. Γιατί δεν είναι ψυχή ανθρώπου το πνεύμα του Θεού, αλλά πηγαίνει στην ψυχή που ζει πνευματικά. Το άγιο δηλαδή και ζωοποιό Πνεύμα γίνεται πράγματι ψυχή στην ψυχή του ανθρώπου που ζει όπως αρμόζει να ζει η λογική και θεόμορφη ψυχή. Αν όμως δε συνυπάρχει στην ψυχή το Πνεύμα του Θεού, ή αν δυστυχώς πέταξε από αυτή, τότε χάνεται και η θεομορφία και η πρέπουσα ζωή της λογικής ψυχής, και τη θέση τους πήρε η κτηνώδης ή και η θηριώδης κατάσταση. Γιατί, χωρίς το πνεύμα του Θεού και το Χριστό, δεν μπορούμε να κάνομε τίποτε από εκείνα που πρέπουν, όπως είπε ο Σωτηρας(Ιω. 15, 5). Γι' αυτό ο Αδάμ έγινε άνθρωπος ανελλιπής, δηλαδή ολοκληρωμένος, όχι μόνο με ψυχή, αλλά με ψυχή ζώσα, γιατί φύσηξε μέσα σ' αυτόν ο Θεός πνοή, που είναι η ζωή για τις λογικές ψυχές. Αυτή λοιπόν η πνοή που εμφύσησε ο Θεός στον Αδάμ, όσο υπήρχε σ' αυτόν, του έδινε δόξα όχι μικρή και θεόμορφη λαμπρότητα, καθώς έβλεπε τα πράγματα διορατικά και προφητικά και ήταν μαζί με το Θεό ποιητής, δεύτερος θεός λόγω της χάρης, ώστε και ο υπέρσοφος Δημιουργός των πάντων να ευαρεστείται στις λαμπρότατες οράσεις και προφητείες του Αδάμ. Όταν όμως παρεξέκλινε και από το σφάλμα του υπέπεσε στην κάκιστη παρακοή, κι αλοίμονο, το ζωοποιό και φωτιστικό Άγιο Πνεύμα πέταξε μακριά, αφού δε σκέφτηκε να φυλάξει το μέγεθος της τόσο μεγάλης τιμής, τότε εξίσωσε πράγματι τον εαυτό του με τα ανόητα κτήνη κι έγινε όμοιος με αυτα(Ψαλμ. 48, 13). Και βάδισε γενικά με άγνοια και ανάρμοστα και μακριά από το θείο σκοπό, σαν μέσα σ' ένα φοβερότατο σκότος, και δεν μπορούσε καθόλου να σηκώσει το κεφάλι γιατί ολοφάνερα ήταν έρημος πλέον από το θείο και υπερφυσικό δώρο της πνοής εκείνης που του εμφύσησε ο Θεός. Μα ήρθε και ο καιρός των οικτιρμών του Θεού, και μάλιστα απέστειλε ο Θεός το Λόγο Του για να μας θεραπεύσει από τα κακά που μάς κυρίευαν(Ψαλμ. 106, 20)· και ο Λόγος έχει το Πνεύμα που είναι εκ φύσεως ενωμένο μαζί Του και φωτίζει και διατρανώνει τη θεότητα του Λόγου ή, αν προτιμά κανείς να λέει, τη δύναμή Του, όπως λέει στο Θεό ο Προφήτης εκ μέρους όλης της ανθρωπότητας: «Εξαπέστειλες το φως Σου και την αλήθεια Σου· αυτά με οδήγησαν και μ' έφεραν στο όρος Σου το άγιο —την ενοειδή ύψιστη γνώση Σου— και στα ένδοξα κατοικητήριά Σου —τα σχετικά μ' Εσένα θεωρήματα»(Ψαλμ. 42, 3). Σε αυτά καθώς οδηγείται ο νους από το Θεό και ανεβαίνει και κατασκηνώνει, υψώνεται πάνω από τα βλεπόμενα, πλησιάζοντας κατά κάποιο τρόπο τον Ύψιστο Θεό. Αφού λοιπόν ήρθε, όπως είπα, ο γνήσιος Λόγος του Θεού μας, έχοντας μαζί Του από τη φύση Του ως Άγιος Λόγος του Θεού το Άγιο Πνεύμα του Θεού, επομένως και όλοι όσοι πιστεύοντας δέχτηκαν τον Άγιο Λόγο του Θεού, αμέσως δέχονται και το Άγιο Πνεύμα, το οποίο πάντοτε συμπαρακολουθεί χωρίς κανένα δισταγμό το Λόγο. Και το δέχονται βέβαια όχι μόνο στο πρόσωπο, όπως παλιά ο Αδάμ από το Θεό Πατέρα και κατόπιν οι Μαθητές του Χριστού μ' εμφύσημα από το Χριστό(Ιω. 20, 22)· αλλά αόρατα και ξαφνικά, σαν πνοή ανέμου, αφού είναι πνεύμα, που εμπνέει φανερή τη χάρη του Πνεύματος, οι μέτοχοι του Πνεύματος το βλέπουν νοερά να αναβλύζει από την καρδιά παντοτινά σαν πηγή και να φωτίζει κάνοντας το νου να βλέπει τα

θαυμαστά της αναγεννήσεως και της θείας δόξας, όσα βέβαια είναι εφικτά. Και γενικά με την υπερφυσική μέθεξη του Πνεύματος με τη χάρη, ο νους γίνεται μυστικά εφάμιλλος θεωρός μεγάλων πραγμάτων. Και προχωρώντας ο νους με τη διαρκή βοήθεια και παροχή της χάρης, φτάνει σε διοράσεις και προγνώσεις με το φωτισμό του Πνεύματος κι έτσι ανεβαίνει στην τάξη θεού, βλέποντας να έχει γίνει η υποστατική ένωση της θείας φύσεως με την υποστατική φύση του ανθρώπου και η χύση του Πνεύματος πάνω σε όλα, που δεν είδε ο Αδάμ με τέτοιο τρόπο, ούτε βέβαια έγινε κοινωνός της θείας φύσεως(Β΄ Πέτρ. 1, 4) και πραγματικά θετός υιός του Θεού.

Η θεία και η ανθρώπινη ενέργεια. Η ειρήνη

17. Ας δούμε τώρα, όσο μας είναι δυνατό, την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος μέσα μας και την κατασταση που αυτή διαμορφώνει, αλλά και την έμφυτη δική μας ενέργεια και τις συνέπειές της· επίσης, πώς είναι ελάχιστα δυνατό να έχομε ειρήνη με τη δική μας μόνο ενέργεια. Γιατί τούτο είναι αληθινός καρπός της ενέργειας του Πνεύματος, όπως επίσης και η πραγματική αγάπη και χαρά και η μακροθυμία και το να είναι ο μέτοχος του Πνεύματος γεμάτος καλωσύνη και να τη μεταδίδει άφθονα και στους πλησίον(Γαλ. 5, 22). Καμία φυσική ενέργειά μας δεν είναι χωρισμένη από την ψυχική ορμή, η οποία είναι ολοφάνερα μέρος του θυμικού της ψυχής, αλλά ούτε και χωρίς θέληση κινείται μέσα μας η ενέργεια. Η θέληση στον πρακτικό εξαρτάται από την επιθυμία, όπως αναμφιβόλως στον θεωρητικό από την έφεση. Γι' αυτό καμία φυσική ενέργειά μας δεν μπορεί να έχει τελείως νεκρή την επιθυμία και το θυμό, αν πρόκειται, όπως είναι φυσικό, να κινηθεί. Η υπερφυσική όμως ενέργεια του Αγίου Πνεύματος μέσα στην καρδιά, που δε γεννιέται διόλου από τη φύση αλλά φανερώνεται ακατανόητα στους ελεημένους, αυτή κινείται ολοφάνερα χωρίς τη θέληση του ανθρώπου, ή μάλλον να πω, ανάβει σαν πυρσός. Γι' αυτό δεν έχει ανάγκη από τίποτε δικό μας κατά την ενέργειά Του, είτε φωτισμό να σου πω είτε φανέρωση του Πνεύματος, παρά μόνο να βλέπει ο μέτοχος αθόρυβα μέσα στην καρδιά και να απολαμβάνει με υπερφυσικό τρόπο. Από αυτό είναι πρόδηλο τούτο· επειδή η θεία ενέργεια δεν έχει διόλου ανάγκη ούτε από θέληση για να κινείται, ούτε από φυσική ορμή, μένουν σε απραξία η επιθυμία και ο θυμός. Και γενικά το παθητικό μέρος της ψυχής είναι παραμερισμένο και ανενέργητο, όσο ενεργεί μέσα στην καρδιά η θεία έμπνευση του ζωοποιού Πνεύματος, ενώ ο νους ευθυμεί και ζει. Έτσι λοιπόν η ψυχή με ειρήνη και γαλήνη και με την πρέπουσα απάθεια ατενίζει το Θεό, αφού απέκτησε με θαυμαστό τρόπο σχέση μαζί Του, φωτισμό και ανάταση από το πνεύμα, του οποίου έγινε μέτοχος με τη δωρεά του Θεού. Κι έτσι βλέπει ότι φτάνει στη γνώση του ανέκφραστου και υπέρλαμπρου κάλλους της θεϊκής ωραιότητας και αγαπά όπως πρέπει τον υπέρκαλο Θεό και χαίρεται όσο δε λέγεται γνωρίζοντας από το άφατο έλεός Του τον τόσο μεγάλο Πατέρα του Κυρίου, τον άπειρο και αόριστο και απερίληπτο, τον οποίο έχει σαν κληρονομιά από τώρα. Και τότε απολαμβάνει ειρήνη αξιοθαύμαστη, βλέποντας οπωσδήποτε τον εαυτό της ότι με τη χάρη του Θεού δεν της λείπει καθόλου το άκρο και υπέρνοο καλό. Κι επειδή, καθώς προείπαμε, ο θυμός δεν κινείται διόλου εξαιτίας της αυτοκίνητης ενέργειας του Παρακλήτου, η μακροθυμία και η χρηστότητα μαζί με όσο το δυνατό περισσότερη καλωσύνη γίνονται το πολίτευμα της ψυχής, αφού αυτά είναι ο καρπός του Αγίου Πνεύματος(Γαλ. 5, 229 στο οποίο μετέχουν οι ελεημένοι από το Θεό. Το πνεύμα όμως της πλάνης και του ψεύδους, αν και φαίνεται ότι κινείται στην ψυχή χωρίς τη θέληση και την ορμή του ανθρώπου που το έχει, ούτε το παθητικό μέρος κάνει να ηρεμεί, αλλά μάλλον το ανάβει, ούτε προξενεί αγάπη στο Θεό ή χαρά ή ειρήνη. Γιατί το ψεύδος είναι άτακτο και ασυνάρτητο και τελείως ξένο από τη θεία ειρήνη και γαλήνη.

18. Θαυμάζω Κύριε, φως ιλαρό θαυμαστής ειρήνης, πρόξενο απόλυτης αναπαύσεως, αγαπητό, εκ φύσεως εξαίσιο, γεμάτο χάριτες συνήθως και μοναδικά χαροποιό, το μόνο που είναι όλο ζωή του νου. Θαυμάζω και απορώ, παντοδύναμε άγιε Κύριε, αν υπάρχει άνθρωπος που όταν Εσύ από άπειρη αγαθότητα τον άγγιξες με το άφατο άγγιγμά Σου, αυτός εξακολουθεί να ζει καθόλου για τον εαυτό του και όχι για σένα τον Υπερούσιο, τη ζωοποιό ζωή και πηγή όλων ανεξαιρέτως των αγαθοτήτων και των καλλονών. Γιατί, αν κάποια γυναίκα, μόνο γιατί σε άγγιξε, και μάλιστα όχι Εσένα αλλά το ένδυμά Σου, Σωτήρα μου, και πάλι όχι όλο το ένδυμα αλλά την άκρη του, και μάλιστα κρυφά κι αυτή, όμως αμέσως ελευθερώθηκε από την τόσο αρρωστημένη ζωή της κι έγινε υγιής ανέλπιστα(Ματθ. 9, 21-22), τι μπορεί κανείς, Βασιλιά μου, να φανταστεί ότι θα πάθει και

ποιά ζωή θα ζει και για ποιόν θα τη ζει, εκείνος που Εσύ, Σωτήρα μου, τον άγγιξες με το θεϊκό ανείπωτο άγγιγμά Σου από αγαθότητα και ολοφάνερα, για να δείξεις σ' αυτόν με τρόπο θαυμαστό το έλεός Σου; Γνωρίζομε ότι άγγιξες το χέρι της πεθεράς του Πέτρου, κι αμέσως έπεσε ο πυρετός της κι έγινε τελείως υγιής και σηκώθηκε και υπηρετούσε με πολλή έκπληξη και προθυμία(Μαρκ. 1, 30-31). Αλλά το άγγιγμα αυτό, πρώτον ότι έγινε μία φορά στη γυναίκα εκείνη, και δεύτερο έγινε εξωτερικά, δηλαδή στο χέρι. Αν λοιπόν εκείνη βρήκε έτσι αμέσως την υγεία της, τι θα γίνει σ' εκείνους τους οποίους αγγίζεις ανέκφραστα, όχι μία φορά αλλά συνέχεια, νύχτα και μέρα, και μάλιστα όχι εξωτερικά αλλά στο μύχιο ταμείο της καρδιάς, Φιλανθρωπότατε, και τους ενισχύεις ολοφάνερα στα έργα τους και τους παρακινείς στα πρέποντα και τους προσφέρεις μύρια όσα αγαθά και καλά; Πώς λοιπόν, Ύψιστε, αυτοί οι άνθρωποι θα ζήσουν για τον εαυτό τους και όχι μάλλον, όπως είναι εύλογο, εξ ολοκλήρου για Σένα; Ή μάλλον, πώς και μόνο για Σένα αν ζούνε, δε θα νομίζουν τον εαυτό τους ταλαίπωρο και δε θα σκύβουν με ταπείνωση, κρίνοντας ότι είναι ανάξιοι και για την πιο μικρή αμοιβή απέναντι στην τόσο μεγάλη και εξαιρετική προς αυτούς βοήθεια της χάρης Σου; Δόξα Σοι, αληθινά Δοξασμένε, που δοξάζεις τους ταπεινόφρονες, κι αφού τους δοξάσεις τους κάνεις πιό ταπεινούς ακόμη, επειδή είναι χρεώστες Σου για τις πολλές και άπειρες και ανέκφραστες προς αυτούς δωρεές Σου. Και τότε λοιπόν αφού, σαν ταπεινοί που είναι, τους χαρίσεις τη χάρη, βρίσκεσαι ριζωμένος με θαυμαστό τρόπο στην καρδιά τους, καθώς είναι πια δοξασμενοι. Γιατί Εσύ, η Σοφία του Θεού, είπες φανερά στα βιβλία του Σολομώντα(Σ. Σορ. 24, 12-13 και 16): «Ρίζωσα μέσα σε λαό δοξασμένο πάνω από κάθε περιγραφή, και γι' αυτό ανυψώθηκα όπως ο κέδρος στο Λίβανο —στην καρδιά δηλαδή την υψωμένη πολύ πάνω από τα χαμηλά και γήινα-· αφού έφτασα σε θείο ύψος ή όρος – στο ύψος των κατά Θεόν νοημάτων—, άπλωσα σαν τερέβινθος τα κλαδιά μου»· θέλεις με αυτά να πεις ότι «σ' εκείνους που ρίζωσα με τη χάρη του Πνεύματος, και τα κλαδιά μου είναι όλο δόξα και χάρη». Αυτό είναι πράγματι αληθέστατο, ω Αυτοαλήθεια Κύριε. Γι' αυτό και η καθαρή ψυχή που διάλεξε να γίνει νύμφη Σου, επιθύμησε πολύ φρόνιμα και κάθισε κάτω από τη σκιά Σου· κι αμέσως που κάθισε στη σκιά, πιστοποιεί πόσο γλυκός είναι ο καρπός Σου(Άσμα 2, 30, όχι βέβαια από την όψη αλλά από τη γεύση στο στόμα της. Γιατί δεν έρχονται όλοι ανεξαιρέτως στην αίσθηση της γλυκύτητας του Θεού —κάθε άλλο μάλιστα. Όταν λέει: «Σαν τα φυτά της κανέλας και του ασπάλαθου άφησα οσμή αρωμάτων, κι όπως η εκλεκτή σμύρνα σκόρπισα ευωδία»(Σ. Σιρ. 24, 15), δεν το κάνει αυτό για όλους. Αυτό το φανερώνει ο Παύλος λέγοντας ότι αυτός ο ίδιος, σε άλλους έγινε οσμή ζωής που οδηγεί στη ζωή και σε άλλους οσμή θανάτου που φέρνει θάνατο(Β΄ Κορ. 2, 16). Ομοίως και η θεία γλυκύτητα και, αν θέλεις να πω, και η δόξα του Θεού που φαίνεται μαζί με αυτήν, δε γίνεται σε όλους, αλλά σε μερικούς που έχουν νοερές αισθήσεις. Σ' εκείνους δηλαδή που ασκούν την ησυχία και πέτυχαν με τη θεία εύνοια τη μετοχή του ζωοποιού και φωτιστικού Πνεύματος, και γενικά στους καθαρούς στην καρδιά, όσο είναι δυνατό. Γιατί, όπως είναι εύλογο, θα ήταν πολύ, βίος θορυβώδης και ακάθαρτος και χωρίς φανερή μετοχή του Πνεύματος, να δεχτεί δόξα Θεού και μάλιστα την ευωδία και τη γλυκύτητά Του με αίσθηση ψυχής. Αλλά αυτό δε γίνεται, δε γίνεται. Γι' αυτό χρειάζεται αποφυγή του κόσμου και κατ' ακολουθίαν μόνωση και ησυχία και εγκλεισμός και η πρέπουσα ενάρετη ζωή και νήψη και προσευχή με προσοχή και όλα όσα ταιριάζουν σε όσους μετανοούν πραγματικά, για να δοθεί κάπως τόπος στην ανυπέρβλητη αγαθότητα της θείας ευσπλαχνίας και να κλίνει φιλάνθρωπα, ανάλογα με την επιθυμία της, και να κατοικήσει στην ψυχή που τη ζητά με πόνο, και να γίνει το θαυμάσιο έλεος, ο Θεός δηλαδή —τι χάρη!— ενωμένος με την ψυχή σ' ένα πνεύμα ριζωμένο στο βάθος της καρδιάς, που καταλάμπει από κει ξενότροπα και δένει κορμό και ψηλώνει πολύ κι απλώνει τα κλαδιά του νου και καρποφορεί όσα πνευματικά, δηλαδή αγάπη, χαρά, ειρήνη, μακροθυμία, αγαθότητα, χρηστότητα(Γαλ. 5, 22) και πολλά άλλα αγαθά και καλά, με τα οποία τρέφεται ο μέτοχος της χάρης. Από αυτό κρίνε ορθά, πόσης δόξας, πόσης ευωδίας και γλυκύτητας αίσθηση φέρνουν στο λάρυγγα της ψυχής οι καθαροί καρποί του ζωοποιού και φωτιστικού Πνεύματος. Για τούτο είναι πράγματι μακάριοι οι καθαροί στην καρδιά από την κατοχή των αρετών, γιατί αυτοί θα δουν το Θεό(Ματθ. 5, 8)· στη μέλλουσα ζωή περισσότερο και καθαρότερα, ενώ τώρα σαν αρραβώνα, όπως λένε οι Γραφές. Σύμφωνα με αυτές, όχι μόνο βλέπουν και θα δουν, αλλά και θα «πάθουν» καταλλήλως τα υπερφυσικά, όπως και τώρα τους συμβαίνει εν μέρει και τα απολαμβάνουν εν Χριστώ.

Ο Θεωρητικός βίος. Από τι έχει ανάγκη ο θεωρητικός. Η προσευχή είναι μέρος της θεωρίας, και οι Πατέρες αποτιμούν τη θεωρία ως προσευχή

19. Ο θεωρητικός βίος είναι ομόστεγος και αχώριστος σύντροφος με την ιερή προσευχή, και είναι και τα δύο αυτά θεοχαρίτωτοι και θεοποιοί βλαστοί του νοερού μέρους της ψυχής. Γι' αυτό είναι πραγματικά και τα δύο αχώριστα έργα ψυχής που έχει μέσα της το Θεό και προχωρεί στη θέωση. Και μάλιστα, αυτές οι δύο, η θεωρία και η προσευχή, είναι τόσο ενωμένες ώστε οι Πατέρες να τις ονομάζουν μ' ένα όνομα «πράξη και θεωρία του νου». Και λέει ο άγιος Ισαάκ: «Η πράξη του νου βρίσκεται στη λεπτή εργασία και στη συνεχή θεία μελέτη και στην αδιάλειπτη προσευχή και στα όμοια· πραγματοποιείται δε στο επιθυμητικό μέρος και καλείται θεωρία». Βλέπεις γνώρισμα ενότητας μάλλον, παρά συνενώσεως των δύο, δηλαδή προσευχής και θεωρίας; Και προσθέτει ο ίδιος ότι η θεωρία αυτή καθαρίζει στην ψυχή την ενέργεια της αγάπης, η οποία είναι επιπόθηση φυσική, που αποκαθαίρει το νοητό μέρος της ψυχής. Εννοείς μία ενέργεια από το θεωρητικό μέρος της ψυχής, δηλαδή την προσευχή και τη θεωρία; Γι' αυτό και ο ιερός Μάξιμος εξηγεί και λέει: «Ο νους δεν μπορεί να καθαρθεί χωρίς επαφή και θεωρία του Θεού». Και ακόμη λέει: «Η αναχώρηση και η θεωρία και η προσευχή λιγοστεύουν την επιθυμία και σταδιακά την εξαφανίζουν και πάλι κινείται ορθά το λογιστικό της ψυχής, όταν διατρίβει κοντά στο Θεό με την πνευματική θεωρία και την προσευχή». Κι ακόμη: «Στο λογιστικό της ψυχής δώσε φτερά με την ανάγνωση, τη θεωρία και την προσευχή». Έτσι οπωσδήποτε η θεωρία είναι αναγκαία για την προσευχή και σύντροφός της. Και τα δύο αυτά είναι του νοερού ή μάλλον του λογιστικού φυσική και πρέπουσα ενέργεια, και είναι αχώριστα μεταξύ τους. Την ενέργεια αυτή τη διεξάγει ο νους υγιώς κι αυτές βοηθούν η μία την άλλη, όταν το λογιστικό είναι υγιές και ασκεί την ησυχία με βαθιά γνώση. Γι' αυτό, ο νους που προσεύχεται χωρίς θεωρητική δύναμη ονομάζεται από τους Πατέρες πτηνό χωρίς φτερά, αφού ούτε προς το Θεό μπορεί να υψωθεί με ολόκληρη τη διάθεσή του, ούτε να εγκαταλείψει ολοκληρωτικά τα γήινα και να προσεγγίσει στα επουράνια με όλη την ορμή της ψυχής. Κατά τον ιερό Μάξιμο, η θεωρία καθαρίζει το νου, ενώ η τέλεια προσευχή τον παρουσιάζει γυμνό στο Θεό. Είναι φανερό ότι αυτό γίνεται με την κάθαρση που δίνει η θεωρία, την οποία δεν μπορεί να αποκτήσει ο νους αν δεν ανυψώνεται στη θεωρία του Θεού, όπως είναι πρέπον. Γιατί, λέει, καθαρότητα του νου υπάρχει στην αποκάλυψη των μυστηρίων. Ακόμα, καθαρότητα του νου είναι η τελειότητα που υπάρχει στην αναστροφή με την ουράνια θεωρία, η οποία κινείται έξω από τις αισθήσεις με την πνευματική δύναμη του άνω κόσμου των αναρίθμητων θαυμάτων. Από αυτό συμπεραίνεται ότι ο θεωρητικός προσεύχεται με ένα υψηλό τρόπο, καθώς έχει καθαρή διάνοια από τη θεωρητική γνώση. και για την καθαρότητά του αυτή, βλέπει χωρίς όραση το Θεό, όσο είναι δυνατό, και προσευχόμενος αποδεικνύεται στ' αλήθεια μακάριος.

Ο Θεός είναι Πνεύμα, και όσοι Τον προσκυνούν πρέπει να το κάνουν πνευματικά και αληθινά

20. «Ο Θεός, λέει, είναι πνεύμα, και όσοι τον προσκυνούν πρέπει να το κάνουν πνευματικά και αληθινά»(Ιω. 4, 24). Λέει «όσοι τον προσκυνούν» στον πληθυντικό αριθμό· όχι «όποιος τον προσκυνεί» στον ενικό. Κι αυτό γιατί θέλει όλοι να σωθούν και να γνωρίσουν σε βάθος την αλήθεια(Α΄ Τιμ., 2, 4), Εκείνος που ετοίμασε πολλούς τόπους διαμονής(Ιω. 14, 2) για την αιώνια απόλαυση όσων θα δικαιωθούν, ο αγγελιοφόρος της μεγάλης βουλής του Θεού(Ησ. 9, 6), ο Σωτήρας, που από άμετρη φιλανθρωπία ανοίγει τις αγκάλες Του στους σοφούς, στους άσοφους, στους ισχνόφωνους και σ' εκείνους που έχουν πιο αδύνατη τη διάνοια. Και γενικά σε όλους τους ανθρώπους ένα πράγμα σωτήριο υπέδειξε που γίνεται με πολλούς και διάφορους τρόπους, ανάλογα με την ψυχική κατάσταση και την προαίρεση του καθενός, ανάλογα ακόμη και με τη δύναμη, καθώς και ανάλογα με τη διδασκαλία εκείνου που προσέρχεται στο Θεό και υποσχέθηκε να προσκυνεί το Θεό με τον τρόπο που είπαμε. Γιατί είναι ενδεχόμενο κάποιος, από έλλειψη διδασκάλου, να είναι καλής φύσεως και όμως να μην επιτύχει στην τελειότητα του θείου σκοπού. Μερικοί πάλι, αν και είχαν διδάσκαλο με πείρα των θείων και πνευματικών, δεν μπόρεσαν να φτάσουν στην τελειότητα λόγω αφυΐας. Παρ' όλα αυτά, και αυτοί και οι άλλοι και γενικά όλοι, αν θέλουν μπορούν να προσκυνούν το Θεό πνευματικά και αληθινά, ο καθένας κατά την τάξη του ή κατά τη δύναμή του ή κατά τη δωρεά που του έδωσε ο Θεός. Για παράδειγμα, και αμαθής να είναι κανείς, αν ζει σύμφωνα με τις εντολές και την πίστη και ακολουθεί με ταπείνωση άλλους που έχουν

ευδοκιμήσει, είναι φανερό ότι και αυτός προσκυνεί το Θεό πνευματικά και αληθινά. Γιατί η πίστη είναι πραγματικά πνεύμα, αφού ομιλεί ολοφάνερα για το Θεό και για θεία και αόρατα πράγματα. «Τα λόγια που σας λέω, είπε ο Κύριος, είναι πνεύμα και είναι ζωή»(Ιω. 6, 63). Τις θαυμαστές και θεοποιητικές εντολές της Αυτοαλήθειας, δε νομίζω ότι είναι κανείς τόσο μικρός στο νου ώστε να τις χωρίζει από την αλήθεια, έστω και ελάχιστα. Έτσι λοιπόν εκείνος που ακολουθεί την πίστη, όπως είπαμε, αληθινά και πνευματικά, διδάσκοντας τα περί Θεού, ονομάζεται πρακτικός και θεωρητικός. Ομοίως, ολοφάνερα προσκυνεί το Θεό πνευματικά και αληθινά κι εκείνος που είναι αφοσιωμένος στη γνώση των όντων και της αγίας Γραφής, όπως και οι προηγούμενοι, και ακολούθως συγκεντρώνεται στο Θεό, αφήνει το ορατό και αισθητό σαν άλλη σάρκα και ανεβαίνει στο νοητό, δηλαδή στο πνεύμα, και από εκεί κατευθείαν στο υπέρ νουν, κι εννοώ την Αλήθεια που ξεπερνά κάθε αλήθεια, το Θεό. Κι εκείνοι που ψάλλουν, καθώς κι εκείνοι που προσεύχονται, αν εννοούν την έννοια των λόγων της ψαλμωδίας και της προσευχής και τα συναισθάνονται, όσο είναι δυνατό, και αυτοί προσκυνούν το Θεό εξ ολοκλήρου πνευματικά και αληθινά. Γιατί όπως είναι σε όλους γνωστό, τα ιερά λόγια των ψαλμών και της προσευχής είναι πνεύμα και αλήθεια. Αλλά βέβαια κι εκείνος που με φανερή μετοχή και ώθηση του Πνεύματος φαντάζεται το Θεό «συνεπτυγμένα», δηλαδή με το φως της γνώσεως, ενιαία και χωρίς εικόνες, προσκυνεί επίσης με τρόπο υψηλότερο το Θεό πνευματικά και αληθινά. Ακόμη, εκτός από αυτά, κι εκείνος που καθρεφτίζει μέσα του το φως της δόξας και της οικονομίας του Χριστού, όσο είναι δυνατό, και ακολούθως την από τον Πατέρα δια μέσου του Χριστού χύση του Αγίου Πνεύματος που ενεργεί στους πιστούς και τους στηρίζει, προσκυνεί πραγματικά το Θεό πνευματικά και αληθινά, στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού.

Η προσευχή

21. Αυτός που διδάσκει στον άνθρωπο τη γνώση(Ψαλμ. 93, 10) είναι ο Θεός, όπως έχει γραφεί. Αλλά πώς διδάσκει; Δίνοντας ολοφάνερα την προσευχή στον προσευχόμενο(Α΄ Βασ. 2, 9) με μία ιερή ώθηση του Πνεύματος που πνέει ακατάπαυστα. Γιατί, αλήθεια, η ιερή αυτή προσευχή, επειδή είναι το μέγα δώρημα της υπεράγαθης χάρης, γίνεται δάσκαλος σ’ εκείνον που την απέκτησε και καθαρός καθρέφτης του προσώπου της ψυχής. Σε αυτή ο νους παρατηρεί καθαρά τις παρεκκλίσεις του, τους ρεμβασμούς, τις αιχμαλωσίες του, τις ακηδίες και τις εξαπατήσεις του· βλέπει όμως και τον αέρα της καθαρότητας, τη λαμπρότητα της θεωρίας, το πνεύμα της θείας και θεουργικής ανατάσεως προς το Θεό, την πύρινη φλόγα του θείου έρωτα, τη νοερή απλότητα και αμορφία και την ακόλουθη σιωπή απέναντι σε όλα τα πράγματα και την ολόχαρη έκπληξη. Και γενικά, από την προσευχή ο νους βλέπει και γνωρίζει απλανώς ποιες είναι οι ψυχικές διαθέσεις και ο επηρεασμός του από τα πάθη και μυείται πολύ σαφώς στα πρωταίτια των κινητικών αρχών της ψυχής· άλλα από αυτά διορθώνει, ενώ σε άλλα αφοσιώνεται, ανάλογα με το αν είναι άξια στοργής ή διορθώσεως αντίστοιχα. Και από αυτό εισάγεται στη συστηματική πολιτεία των μοναχών και όχι μόνο γνωρίζει όπως πρέπει τη χρήση του νου και του λόγου, της διάνοιας και της αισθήσεως από την πείρα, αλλά διακρίνει πώς να δίνει τα δέοντα στο θυμικό και το επιθυμητικό· και γενικά μαθαίνει με σαφήνεια να συνθέτει πολύ ωραία τη μελωδική και ευχάριστη αρμονία των ψυχικών δυνάμεων με αναφαίρετη εμπειρία της διάνοιας, και να ανακρούει μελωδία νοερή, γλυκύτερη από όποιαν άλλη, με την πράξη και τη θεωρία. Γι’ αυτό και η αξιαγάπητη ειρήνη του Θεού, μαζί με τη γεμάτη χάρη χαρά που τη συνοδεύει και την αγία αγάπη, κατασκηνώνει στο μύστη της αληθινής προσευχής που καταστολίζεται από τους καρπούς του Πνεύματος. Επομένως εκείνος που αποφάσισε με κάθε μέσο και κάθε τρόπο να προσεύχεται αδιάλειπτα, κατά τον Απόστολο(Α΄ Θεσ. 5, 17), κι έχει γι’ αυτό μεγάλη φροντίδα να το εφαρμόζει, θα καταταχθεί σίγουρα μαζί με τους μαθητές του Χριστού, αφού ακολούθησε τη διδασκαλία τους για την ιερή προσευχή κι έγινε τέκνο της χάρης με τη δύναμη του Χριστού.

Από ποιά πράγματα έχει ανάγκη η προσευχή και πόσο αξίζει να την τιμούμε

22. Αν η ιερή πνευματική προσευχή τύχαινε να διδάσκει μόνο και να υποδεικνύει, όπως προείπαμε, όσα αρμόζουν στην αρετή, δε θα ήταν άξια για μεγάλους επαίνους; Τώρα όμως που είναι όχι μόνο διδάσκαλος και καθοδηγητής, αλλά και από τη φύση της προτρέπει σε κάθε αγαθό, από πόσα άραγε εγκώμια και πόσους επαίνους δεν είναι ανώτερη; Και αφού τόσο η διδασκαλία όσο και η προτροπή

μένουν άπρακτες εξαιτίας της αδυναμίας αυτού που τις δέχεται κι έχουν ανάγκη από ανάλογη δύναμη, θα βρεις αν ζητήσεις ότι μόνο η προσευχή δίνει πνευματική δύναμη στην ψυχή. Τόση και τέτοια δύναμη έχει στους εναρέτους η προσευχή, και πολύ εύλογα. Γιατί η εμπνευσμένη και ζωντανή, για να πω έτσι, προσευχή, αναβλύζοντας πάντοτε από την καρδιά με την ολοφάνερη μετοχή και ενέργεια του ζωοποιού Πνεύματος, έχει ως απαραίτητη συνέπεια τα εξής τρία αναγκαιότατα· διδασκαλία όσων αρμόζουν στους πνευματικούς, στήριξη στους αγώνες της πράξεως και προπάντων δύναμη που ευκολύνει την εκτέλεση των δυσχερών. Γι' αυτό ο Κύριός μας και χορηγός του Πνεύματος λέει: «Θα λάβετε δύναμη όταν έρθει σε σας το Άγιο Πνεύμα»(Πράξ. 1, 8). Αυτή τη δύναμη πάλι την ονομάζει ρητά Παράκλητο και διδάσκαλο, λέγοντας: «Ο Παράκλητος, το Άγιο πνεύμα, που θα στείλει ο Πατέρας στο όνομά μου, αυτός θα σας διδάξει τα πάντα και θα σας υπενθυμίσει όσα σας είπα»(Ιω. 14, 26). Ότι στον καθένα με την προσευχή κυρίως δίνεται η φανέρωση του Πνεύματος προς το συμφέρον του, και σε άλλον δίνεται πνεύμα σοφίας, σε άλλον γνώσεως, σε άλλον πνεύμα θεραπειών και τα λοιπά που αναφέρει ο Απόστολος, και όλα αυτά τα ενεργεί το ένα και το αυτό Πνεύμα και τα μοιράζει στον καθένα όπως Εκείνο θέλει, το δηλώνει φανερά η διδασκαλία του ιερού Παύλου(Α΄ Κορ. 12, 7-11). Ότι σ' εκείνον που έγινε κατά κάποιο τρόπο μέτοχος της δωρεάς του Πνεύματος, επακολουθούν εξ ανάγκης τα τρία αυτά, υπερφυσική δύναμη, υπερκόσμια διδασκαλία και θεία ενίσχυση, είναι φανερό από τα λόγια του Κυρίου που είπαμε. Άλλωστε και όταν λέει ο Κύριος «Δίχως εμένα δεν μπορείτε να κάνετε τίποτε»(Ιω. 15, 5), δείχνει αναντίρρητα ότι σε όλα γενικά τα πρακτέα έχομε ανάγκη από τη θεία δύναμη. Κι όταν πάλι λέει «μην πείτε κανένα δάσκαλό σας πάνω στη γη, γιατί ο διδάσκαλός σας και ο καθηγητής σας είναι ένας, ο Χριστος»(Ματθ. 23, 8-10), φανερώνει ολοκάθαρα πως ο άνθρωπος χρειάζεται θεϊκή διδασκαλία για τα πρέποντα και τις κατά Θεόν πράξεις. Κι όταν βεβαιώνει «Κι εγώ θα παρακαλέσω τον Πατέρα και θα σας στείλει άλλον Παράκλητο, το Πνεύμα της αλήθειας, για να μένει αιώνια μαζί σας»(Ιω. 14, 16), να θυμάσαι ότι είναι πάρα πολύ αναγκαία και αχώριστη από τη χάρη η θεία ενίσχυση. Έχει λοιπόν αποδειχθεί ότι η διαίρεση των χαρισμάτων παρουσιάζει αρκετές διαφορές· γιατί άλλο είδος είναι η σοφία και άλλο η γνώση, και η προφητεία δεν είναι το ίδιο με τα προηγούμενα, και άλλο είναι το χάρισμα των θεραπειών, και γενικά κάθε δωρεά του Πνεύματος όπως τις απαρίθμησε ο Απόστολος(Α΄ Κορ. 12, 8-9) είναι διαφορετική από την άλλη. Αλλά όμως οποιοδήποτε χάρισμα του ζωοποιού Πνεύματος είναι στολισμένο με τις αναφερθείσες τρεις ενέργειες. Πώς δηλαδή ένας νους κτιστός, δεμένος με το σώμα, μπορεί να γίνει μέτοχος των νοερών πραγμάτων και της αρετής, αν δε λάβει υπερουράνια δύναμη για τη μετοχή αυτή, αφού ούτε οι Άγγελοι μπορούν κάτι τέτοιο; Πώς χωρίς μύηση του Πνεύματος θα γίνει κατάλληλος για τη μέθεξη των υπερκοσμίων; Είναι φανερό ότι θα νιώσει ίλιγγο για να φτάσει σε τέτοιο ύψος της θείας μεγαλοδωρίας και της ανυποχώρητης ορμής για την αρετή, εκτός αν λάβει την ιερή ενίσχυση από το αγαθό Πνεύμα. Τι λοιπόν πρέπει να συμπεράνομε για την προσευχή που γίνεται με την έμπνευση του Πνεύματος, η οποία είναι πρόξενος κάθε πνευματικού δώρου στην ψυχή κι έχει μαζί της τη δύναμη και τη διδασκαλία και την ενίσχυση του Αγίου Πνεύματος ταυτοχρονα; Για πόσους επαίνους είναι υπεράξια μια τέτοια προσευχή, η οποία συνδέει με ιερούς δεσμούς το νου με το Θεό στο όνομα του Ιησού Χριστού, του αληθινά Υιού του Θεού; Και πόσο πρέπει να τιμάται από εκείνους που την επέτυχαν με τη χάρη, και πόσο πρέπει να τη ζητούν εκείνοι που ακόμη τη στερούνται;

Η προσευχή

23. Όταν ο νους, με την κατάλληλη μελέτη των θείων πραγμάτων και με τη βοήθεια της πνοής του ζωοποιού Πνεύματος, αποκτήσει μέσω της χάρης εναργή έννοια του Θεού, ας προσέξει πόση είναι η αδυναμία του και πόσο υστερεί από το πρέπον, από αμέλεια και λησμοσύνη των καθηκόντων του και κατά συνέπεια από άγνοια όσων χρειάζονται. Και αφού έτσι εξασκήσει το δίκαιο και αληθινό έργο της αυτομεμψίας και της ταπεινοφροσύνης, ας πλησιάζει κατόπιν στο Θεό μέσω της προσευχής, με διάνοια ταπεινή και με πεποίθηση και ελπίδα στην ασύλληπτη αγάπη του Θεού για τον άνθρωπο από ανέκφραστη αγαθότητα. Για την αγάπη αυτή, διδασκόμαστε από τον ιερό Παύλο να προσερχόμαστε με παρρησία στο θρόνο της χάρης(Εβρ. 4, 16). Γιατί ο Θεός δε συνηθίζει να κάνει ό,τι μάς αφορά όπως κάνομε εμείς, αλλά σύμφωνα με το άπειρο έλεός Του. Στον καιρό

λοιπόν της προσευχής ας μη βλέπομε προς τον εαυτό μας, αλλά προς την ανεξίκακη και όλο συμπάθεια δύναμη του υπεράγαθου Θεού μας και Πατέρα, για να αποκτήσομε έτσι εύκολα μέσα μας τον έρωτα του Θεού, τον αληθινά σωτήριο.

Στο χωρίο· «Είπε ο Θεός στον Αβραάμ, "φύγε από την πατρίδα σου", και περί θεωρίας

24. «Είπε ο Θεός στον Αβραάμ (δηλαδή στον »περάτη*»). "Φύγε από την πατρίδα σου και από τους συγγενείς σου και από το πατρικό σου σπίτι, και πήγαινε σε γη που θα σου δείξω, γη όπου ρέει μέλι και γάλα"(Γεν. 12, 1). Λέει και τώρα ο Θεός με υψηλότερο νόημα στο νου όπου έγινε περάτης και διαβαίνει από τα αισθητά στα νοητά. »Εγκατέλειψε την αίσθησή σου και όλα τα αισθητά και γενικά όλο τον ορατό κόσμο, και έλα σε γη που θα σου δείξω». Αυτό μοιάζει κάπως μ΄εκείνο που λέει ο Κύριος(Μαρκ. 10, 21) : »Πούλησε τα υπάρχοντά σου και δώσε τα στους φτωχούς και πάρε το σταυρό σου, δηλαδή σταυρώσου για την αίσθηση και τα αισθητά και όλο τον κόσμο, και έλα ακολούθησέ με καθώς ανεβαίνω προς τον Πατέρα, όχι βέβαια χωρίς το ηγεμονικό Πνεύμα». Γιατί εκεί λέει »είπε ο Θεός στον Άβραμ», είπε δηλαδή ο Πατέρας μέσω του Λόγου, ήγουν του Υιού. Και παρακάτω λέει »Κι έλα σε γη που θα σου δείξω». Αλλά συνήθως δείχνει κανείς με το δάχτυλο. Και δάκτυλος Θεού ονομάζεται το Πνεύμα του Θεού, σύμφωνα με το στίχο : »Αν εγώ βγάζω τα δαιμόνια με δάκτυλο Θεού»(Λουκ. 11, 20), που αλλού το λέει »με Πνεύμα Θεού»(Ματθ. 12, 28). Έτσι έλεγαν και οι σοφοί των Αιγυπτίων : »Τούτο είναι δάκτυλος Θεού»(Εξ. 8, 15), αποκαλώντας έτσι την πνευματική ενέργεια. »Σε γη που θα σου δείξω»· σαν να έλεγε, σε γη όπου θα σε οδηγήσω με τον Λόγο και το Πνεύμα μου. »Σε γη όπου ρέει μέλι και γάλα»· αυτή είναι η κατανόηση και ορθή επίγνωση του Θεού, στην οποία δεν μπορεί να φτάσει ο νους με άλλο τρόπο, αν δεν φωταγωγείται και δεν καταυγάζεται από την έλλαμψη του ζωοποιού Πνέυματος, η οποία έρχεται γαλήνια μέσω του Υιού. Επειδή όταν ο νούς εθιστεί στην υπέρβαση των κακών με τη στροφή του στα νοητά, ο φιλάνθρωπος Θεός τον έλκει για να περάσει αντιπέρα σαν άλλο Άβραμ, από τα αισθητά στα νοητά κι ακόμα παραπέρα, όπου υπάρχει μονοειδής ενατένιση και θεωρία της τρισυποστάτης Θεότητας, και αυτό βέβαια ο Θεός το κάνει με την τριαδική ενέργεια και δύναμη της Θείας Μοναρχίας . Γιατί Αυτός κυρίως, ο Θεός και Πατέρας, είναι η Γη της επαγγελίας που θα κληρονομήσουν οι πράοι και οι ευθείς στην καρδιά, όπως έχομε υπόσχεση από το Άγιο Πνεύμα(Ματθ. 5, 5)· και θα γίνουν κληρονόμοι αν αγωνίζονται με ελπίδα. Αυτή η Γη -ο Πατέρας- ρέει μέλι και γάλα, τα πρωινά δηλαδή Φώτα, τις δίδυμες Ακτίνες, τη ζωή και τρυφή και κάθαρση του κόσμου όλου. Γιατί ο Υιός που γεννήθηκε από τον Πατέρα και είναι αχώριστος από Αυτόν, θα μπορούσε κατά κάποιο τρόπο να ονομαστεί Μέλι, επειδή πήρε ανθρώπινο σώμα σαν άλλη κηρήθρα, και από την ενανθρώπησή Του αυτή γλυκαίνεται και ευφραίνεται με θαυμαστό τρόπο όλο το ανθρώπινο γένος με τις εξαίσιες -πως να πει κανείς- διδασκαλίες και χάριτες και με τόσα άλλα αγαθά και αναρίθμητα καλα. Το Γάλα είναι το Άγιο Πνεύμα, που είναι μονοειδές, όχι γέννημα του Πατέρα αλλά εκπόρευμα, φωτολευκοειδές, και τρέφει με θεία τροφή τα λογικά όντα που είναι ακόμα νήπια, εισάγοντας τα στη βασιλεία των ουρανών, όπως είπε ο Κύριος. Γη λοιπόν που ρέει μέλι και γάλα θεωρείται εύλογα ο Πατέρας και ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα, στην οποία μεταφέρεται ο νους με την οδηγία και τη δύναμη και την ενέργεια της τρισυπόστατης Θεότητας. Όπως δηλαδή, κατά τον Παύλο, κανείς δεν μπορεί να πει Κύριο τον Ιησού, παρά μόνο με την χάρη του Αγίου Πνεύματος(Α΄Κορ. 12, 3), έτσι μήτε ένας δεν μπορεί να συγκεντρώσει το νοητικό της ψυχής του προς την ενοειδή δόξα και μεγαλοπρέπεια της τριαδικής Μονάδος και να προσατενίσει σ΄Αυτή, παρά με τη δύναμη και την ενέργεια και τη χάρη της Τριάδος, με την απόρριψη των αισθητών που υποπίπτουν στις αισθήσεις αλλά και των νοητών που θεωρούνται στη Γραφή και στα αισθητά, και την εγκατάλειψη των γηίνων. Γιατί έτσι βέβαια με το φως Σου, Κύριε, θα δούμε φως(Ψαλμ. 35, 10), δηλαδή με την ενιαία έλλαμψή Σου θα δούμε Εσένα, το Θεό, που φωτίζεις τις καρδιές μας και το νου. Και οπωσδήποτε αφού θεωρήσομε, θα μάθομε «τα σα εκ των σων», για να μη δικαιούται να καυχηθεί κανένας ότι πέτυχε κάτι μόνος του. Γι' αυτά μάλιστα κι εκείνος που ονομαζόταν πρωτύτερα Άβραμ, που σημαίνει τον περάτη, όταν έφυγε από την πατρίδα του μόλις άκουσε τη φωνή του Θεού, κι εγκατέλειψε όλα όπως διατάχθηκε και μετανάστευσε σε γη όπου ρέει μέλι και γάλα, μετονομάζεται Αβραάμ, δηλαδή «πατέρας πολλών εθνών». Έτσι και ο νους που έγινε άξιος να λέγεται «περάτης» επειδή από τα αισθητά και την αίσθηση και όλο τον κόσμο, με τη δύναμη και

την ενέργεια της τρισυπόστατης Θεότητας, μετέθεσε τον εαυτό του προς την ενοειδή έλλαμψη και θεωρία και ενατένιση της Αγίας Τριάδος, και αυτός γίνεται πατέρας και πηγή «πολλών εθνών», δηλαδή κάποιων μεγάλων και πολλών ανέκφραστων και μυστικών εννοιών, και αποκαλύπτονται και γεννιούνται μέσα του εξαίσια πράγματα, με τα οποία, σαν πατέρας με τα παιδιά του, χαίρεται και τέρπεται και αγάλλεται και είναι γεμάτος με την εν Χριστώ ειρήνη.

* Ο Αβραάμ ονομάστηκε »περάτης»(Γεν 14, 13) επειδή προερχόταν από χώρα πέρα από τον ποταμό Ευφράτη, τον οποίο »πέρασε» ‘οταν μετανάστευσε στη γη Χαναάν. Η λέξη αυτή μεταφράζει την εβραική λέξη »ιβρί», η οποία εξελληνίστηκε σε »εβραίος».

Η ταπείνωση και η θεωρία

25. Θαυμαστά τα έργα Σου, Κύριε, και διαπιστώνοντάς τα η ψυχή μου εξίσταται. Η αιτία της υψώσεως του νου γίνεται πολύ μεγάλη αφορμή για ταπείνωση, κι εκείνο που υψώνει απείρως την ψυχή, αυτό το ίδιο την ταπεινώνει υπερβολικά. Πως δηλαδή αρχή της θεωρίας είναι η ταπείνωση, και τελείωση της ταπεινώσεως η θεωρία. Ακόμη και αν κανείς γνωρίσει όλη τη σοφία του κόσμου τούτου, χωρίς ταπείνωση είναι αδύνατο να αποκτήσει υψοποιό θεωρία. Λέω υψοποιό θεωρία, για να τη διακρίνω από τη θεωρία που είχαν οι Έλληνες, που δεν ήταν υψοποιός. Χωρίς υψοποιό θεωρία δεν είναι δυνατό να ταπεινωθεί ο άνθρωπος ούτε αν κάμψει το λαιμό του σαν κρίκο(Ησ. 58, 5). Ω η ανείπωτη σοφία του σοφού Δημιουργού μας! Ποιος εννόησε ποτέ κάτι τέτοιο πριν το δει, από ταπείνωση ύψιστη ανύψωση, είτε από τα ύψη υπερβολική ταπείνωση; Θα μπορούσε κανείς να πει και για το θεόμορφο νου ότι «αυτός που κατέβηκε, ο ίδιος είναι και που ανέβηκε»(Εφ. 4, 10), και να προσθέσει σ’ αυτό ότι «αυτός που ανέβηκε, ο ίδιος είναι και που κατέβηκε». Γιατί όταν ο νους με βαθιά γνώση φτάσει μέσω της χάρης στα ύψιστα με ταπείνωση και χαίρεται σαν οικεία του τα θεία που ξεπερνούν το λόγο, τότε νιώθει κατώτερος απ’ όλα με την ταπείνωση. Λέει ο Δαβίδ: «Κύριε, δεν υψώθηκε η καρδιά μου, και τα μάτια μου δεν κοίταξαν ψηλά, και δεν έκανα πράγματα μεγάλα που προξενούν το θαυμασμό και είναι πάνω από τις δυνάμεις μου, παρά όταν ταπεινοφρονούσα»(Ψαλμ. 130, 1-2). Ο νους όμως, μαζί με αυτό, μπορεί να πει όχι ανάρμοστα και το αντίθετο: «Κύριε, δεν ταπεινώθηκα και δεν ταλάνισα τον εαυτό μου και δεν τον ονόμασα χώμα και στάχτη, παρά όταν υψώθηκε η καρδιά μου και τα μάτια μου κοίταξαν ψηλά κι έζησα πράγματα μεγάλα και θαυμαστά που υπερβαίνουν τις δυνάμεις μου». Ω θαυμαστέ Δημιουργέ Βασιλεύ, φέρνεις σε έκσταση την καρδιά μου όταν κατανοεί το έργο της σοφίας Σου, το νου, ο οποίος έχει δημιουργηθεί σοφός από την πρόνοιά Σου.

Η ταπείνωση και η θεωρία

26. Ο νους που επιστρέφει με τη βοήθεια της χάρης στο Θεό, στην αρχή κατέχεται από μια κατάσταση αυτοκατηγορίας, γι’ αυτό και ο άνθρωπος που έχει αυτόν το νου πενθεί και θρηνεί και πονεί και κλαίει και συντρίβει όσο επιβάλλεται την καρδιά του και μέρα με τη μέρα καθαρίζει την εμπάθειά της και ταπεινώνεται, όπως είναι εύλογο, όχι βέβαια χωρίς πολλή λύπη. Όταν πάλι πετύχει με τη δωρεά του Χριστού την αναγκαία κάθαρση μέσω της ησυχίας και αρχίσει να βλέπει νοερά τα νοητά και να υψώνεται προς το Θεό και τη δόξα Του και να ατενίζει σταθερά προς τα εκεί, πέφτει μετά την πρώτη αυτοκατηγορία σε μια δεύτερη, νοερή, μεγάλη, χωρίς διέξοδο συνεχή και αδιάκοπη. Και από αυτό αποκτά τότε πράγματι βεβαιότερη και βαθύτερη ταπείνωση· σε τέτοιο βαθμό, ώστε κι αν ήταν δυνατόν όλοι οι άνθρωποι ολοφάνερα να τον μακαρίζουν, αυτός και τότε ακόμα βλέπει τον εαυτό του με την αίσθηση της ψυχής του και αληθινά χειρότερο από τον οποιοδήποτε άνθρωπο, αλλά και από αυτόν που δεν είναι απολύτως τίποτε. Γιατί εκείνος που δεν υπάρχει, δεν μπορεί να αμαρτήσει, ενώ αυτός βλέπει τον εαυτό του να αμαρτάνει διαρκώς. Στην κατάσταση αυτή της ταπεινώσεως όμως χαίρεται τις πιο πολλές φορές και αγάλλεται, για τον εαυτό του βέβαια διόλου, γιατί πώς να χαίρεται εκείνος που κατηγορεί πάντοτε τον εαυτό του ότι αμαρτάνει; Χαίρεται για τον φιλεύσπλαχνο Θεό που είναι πιο κοντά και από την πνοή του ή, για να το πω πιο φανερά, που μέσα από την καρδιά του δημιουργεί και κινεί ρεύματα ουρανίου φωτός και αέναους ποταμούς θαυμασίων του Πνεύματος και καταφωτίζει το νου και μόνο που δεν του λέει ξεκάθαρα: «Είμαι μαζί σου»(Ιερ. 1, 8). Και αφού τον έχει φίλο Του, του αποκαλύπτει χειροπιαστά ο Θεός τα μυστήριά Του και τον χαροποιεί. Και τότε του έρχεται και λέει ό,τι και ο Δαβίδ: «Δε μας

τιμώρησε σύμφωνα με τις ανομίες μας ούτε μας ανταπέδωσε ανάλογα με τις αμαρτίες μας»(Ψαλμ. 102, 10). Και λέει όπως ο Παύλος: «Έχομε σωθεί με τη χάρη Του»(Εφ. 2, 5), παρ' όλο που εργάζεται όλες τις θείες εντολές όσο μπορεί και μισεί με όλη του τη δύναμη κάθε τρόπο άδικο(Ψαλμ. 118, 128) και προσπαθεί με μεγάλη επιμέλεια να μην παραλείψει τίποτε από όσα τείνουν στη σωτηρία, όσο του είναι δυνατό. Όποιος βλέπει ότι του λείπει η αίσθηση γι' αυτά και διαπιστώνει ότι δεν τα ζει, αυτός δε δοκίμασε ακόμη την πιο αληθινή θεωρία, δεν άρχισε ακόμη να κλαίει με ασταμάτητα δάκρυα, δεν έφτασε στην ενότητα της πίστεως(Εφ. 4, 13) και την επίγνωση της αλήθειας(Α΄ Τιμ. 2, 4), δε βλέπει πραγματικά τη θεία δόξα, ούτε τα πέρα από τα ανθρώπινα πράγματα, και με μια λέξη, δεν έλαβε τη γνώση για το θείο και ανθρώπινο νόημα των πραγμάτων.

Περί θεωρίας

27. Η κτίση με όσα νοητά έχει και η Γραφή με όσα πνευματικά, μαρτυρούν τη δόξα του Θεού και τη βασιλεία και τη σοφία και τη δύναμη και γενικά τη μεγαλοπρέπειά Του. Πόση όμως και ποια είναι η δυνατότητα της μαρτυρίας τους; Πάρα πολύ λίγη και σαν μια σταγόνα από ένα πέλαγος. Ο Θεός δεν έβαλε, να πω έτσι, σε ενέργεια ολόκληρη την άπειρη δύναμή Του ή τη σοφία Του ή τη δόξα και τη μεγαλοπρέπειά Του για να κάνει όσα έκανε —κάθε άλλο μάλιστα—, αν και σ' εμάς φαίνονται μεγάλα και ένδοξα και γεμάτα σοφία και δύναμη. Αλλά έκανε ό,τι χρειαζόταν, από περίσσεια αγαθότητας. Αποφάσισε ό,τι έπρεπε, και προχώρησε στη δημιουργία σύμφωνα με ό,τι αποφάσισε, σύμμετρα και αρμονικά και όσο χρειαζόταν για να κατοικεί ο άνθρωπος και να περνά τη ζωή του και όσο έβλεπε ότι ήταν σύμμετρο στη χρήση και στην απόλαυσή του· όταν έπλαθε τον ένα Αδάμ, συνθεωρούσε όλους τους ανθρώπους. Και τώρα είναι δυνατό να δει κανείς ότι ούτε η γη που μας υποβαστάζει είναι ανεπαρκής, ούτε οι κάτοικοί της λιγότεροι. Και η γη ήταν ανάλογη με τα εδώ κάτω, ενώ ο ουρανός και ο ήλιος και ο αέρας και η θάλασσα έγιναν κατ' αναλογίαν της γης. Γιατί και αυτά μεταξύ τους κρατούν την αναλογία που τους έδωσε ο Θεός, ο οποίος γνωρίζει τα πάντα πριν να γίνουν και παράγει τα πάντα με τάξη και δύναμη που έχουν αναλογία και αρμονία. Αν ο Δημιουργός δε δημιουργούσε μόνο ό,τι χρειαζόταν, αλλά κατά τη δύναμή Του, τη σοφία, τη δόξα και τη μεγαλοπρέπειά Του, τότε αντί ενός θα βλέπαμε αναρίθμητους κόσμους. Και μάλιστα, όχι κόσμους όπως αυτός που τώρα βλέπομε, αλλά κόσμους παράδοξους, υπερφυσικούς και πάνω από κάθε νόηση, που το κάλλος και τη σοφή ποικιλία τους, τη δόξα και την ακτινοβολία τους δε θα μπορούσε εύκολα η ψυχή να υποφέρει, αλλά από τις εκπλήξεις θα εγκατέλειπε το σώμα. Ένα δημιούργημα θέλησε ο Θεός να κάνει, τον άνθρωπο, βασιλιά των επιγείων και σαν άλλο θεό των δημιουργημάτων του Θεού, και αυτόν τον κόσμο τον δημιούργησε για τις ανάγκες του ανθρώπου ευκολότατα και ακαριαία. Ας αφήσομε που κάποιος Προφήτης λέει: «Αυτός που έκανε τη γη σαν ένα τίποτε, και στο τίποτε επάνω τη στερέωσε»(Ησ. 40, 23), κι ένας άλλος: «Αυτός που άπλωσε τον ουρανό σαν δερμάτινη σκηνή»(Ψαλ. 103,2). Και το ότι ρίχνει ένα βλέμμα Του μόνο πάνω στη γη και την κάνει να τρέμει(Ψαλμ. 103, 32), πόσο άραγε ασύλληπτη δύναμη δε φανερώνει; Γι' αυτό και όλα τα βλεπόμενα τα παρήγαγε με το λόγο Του μόνο. Τα ενδοξότερα και ανώτερα όμως φυλάγονται για τον μέλλοντα αιώνα. Αυτά για να αντέξει να τα δει η ψυχή, ξαναχύνεται με το θάνατο σαν μέταλλο μέσα στο χωνευτήριο του τάφου και γίνεται καινούργιος άνθρωπος για καινούργια πράγματα και τρυφές και οράσεις. Ενώ τα βλεπόμενα αυτού του κόσμου είναι μια σκιά και σαν ένα μακρό όνειρο. Κι αν θέλεις να βεβαιωθείς, κοίταξε το νοητό κόσμο των Αγγέλων, αν έχεις τέτοια δύναμη, και θα δεις εκεί οπωσδήποτε ομορφιά και δόξα και σοφία και δύναμη που είναι όχι μόνο ανέκφραστες, αλλά και ανεννόητες. Αν και ο κόσμος εκείνος έγινε μόνο με μία σκέψη του Θεού, η τόση ποικιλία και τα όσα θαυμάσιά του. Και αν αυτά έγιναν με μία σκέψη, τί θα γινόταν αν λειτουργούσε όλη η θέληση και η σοφία και η δύναμη του Θεού; Αλλά πώς είναι δυνατό να πλησιάσομε κάτι τέτοιο, να εννοήσομε δηλαδή το άπειρο; Τέλος του απείρου δεν υπάρχει, κι όπου δεν υπάρχει τέλος, άρα δεν υπάρχει και κίνηση· υπάρχει μόνο πρόχυση προς τα έξω, ας πούμε, και μάλιστα μερική, ενέργειας από τη δύναμη που πηγάζει από την ουσία Του. Γι' αυτό και ό,τι θείο μάς δείχνει η κτίση και η Γραφή, αν συγκριθεί με τη δύναμη του Θεού είναι κάτι το αμυδρό, μικρή σταγόνα μπροστά σε απύθμενο και άπειρο πέλαγος. Αλλά, κρίνω ότι αξίζει και μακάρι να γνωρίσομε καλά αυτή την πνευματική σταγόνα. Κι αφού απλώσομε έτσι το νου μας στο άπειρο με την καλλονή και τη δόξα και την τρυφή της θεωρίας αυτής της σταγόνας κι αφού κατά το

δυνατό υμνήσομε ανάλογα τον άπειρες φορές απείρως Υπεράπειρο, είθε να ενωθούμε με τον εαυτό μας και με το Θεό σε μία υπερκόσμια κατάσταση ενότητας και να γίνομε απλοί και άπειροι και αόριστοι νόες, μιμητές των Αγγέλων, μέσα σε μια ανέκφραστη ευφροσύνη και χαρά καρδιακή και αγαλλίαση, με την ενέργεια και τη χάρη του Πνεύματος. Αμήν.

Ο πρακτικός και ο θεωρητικός

28. Ο πρακτικός δεν μπορεί να μην ψάλλει, γιατί επιδιώκει για τον εαυτό του την πραότητα και την εγρήγορση που αρμόζει στους πρακτικούς. Να ψάλλει όμως ο θεωρητικός, δεν μπορεί ή δε θέλει. Δεν μπορεί, γιατί δέχεται την ενέργεια της θείας χάρης και γεμίζει τελείως με πνευματική τρυφή μέσα σε σιωπή, καθώς ευφραίνεται κυρίως μέσα σε ατάραχη και ήσυχη καρδιά. Και δε θέλει, γιατί έχει στραμμένη την προσοχή του σε ένα πράγμα και κινεί το νοερό της ψυχής του να ενεργήσει με απλές και ειρηνικές νοήσεις μέσα σε μια βαθιά ηρεμία. Γι’ αυτό είναι ανάγκη ο θεωρητικός να διέρχεται το έργο της θεοπτίας μέσα στη σιωπή. Αν καμιά φορά φαίνεται να διαβάζει κάτι, αυτό δεν είναι περίεργο για όσους έχουν υπόψη τους ότι ο νους είναι μεταβλητός και ότι η ανθρώπινη φύση είναι σύνθετη και επιδέχεται αλλοίωση. Πρέπει όμως να γνωρίζομε ότι το διάλειμμα μετά τη θεωρία της χάρης, δηλαδή η ανάγνωση, είναι κατώτερη από το έργο της θεωρίας, είτε καθ’ εαυτήν είτε για τη νοερή διαφυγή, γιατί ο νους σε καμία ανάγνωση δεν μπορεί να διατηρηθεί αδιαίρετος. Στη νοερή όμως ελευθερία, η οποία πραγματοποιείται μυστικά μέσα σε σιωπή, τις πιο πολλές φορές ο νους βλέπει ενωμένα, πράγμα που διαφέρει πάρα πολύ από την κατάσταση της διαιρέσεως. Μήπως και στα αισθητά, το να δεις κάτι δεν είναι πολύ ανώτερο από το να το ακούσεις; Γιατί, όπως λέει η παροιμία και το ομολογούν όλοι, τα μάτια είναι πιο αξιόπιστα από τ’ αυτιά. Όπως λοιπόν στα αισθητά, έτσι συμβαίνει και στα νοητά· το να δει κανείς με τη θεωρία κάτι νοητό, είναι πολύ ανώτερο από το ν’ ακούσει γι’ αυτό, πράγμα που συμβαίνει σ’ εκείνους που διαβάζουν. Έτσι και η Σαμαρείτισσα· αφού μίλησε με τον αληθινό Λόγο, κήρυττε στους συμπολίτες της τη θεότητά Του. Όταν όμως ο Λόγος, από πλούτο άκρας αγαθότητας, ήρθε στην πόλη τους και αξιώθηκαν να τον συναντήσουν, έλεγαν ότι δεν έχουν πια ανάγκη της μαρτυρίας της γυναίκας για να γνωρίσουν τη θεότητά Του(Ιω. 4, 42). Το ίδιο γίνεται χωρίς αμφιβολία και όταν η διάνοια δίνει με το λόγο τη μαρτυρία της στην ψυχή και στις δυνάμεις της ψυχής για τα θεία που αντιλαμβάνεται· όταν δηλαδή η ψυχή και οι δυνάμεις της δεχθούν από τη χάρη την δράση των θείων που ως τότε άκουγαν, δεν χρειάζεται πλέον η ψυχή την εξωτερική μαρτυρία. Γιατί ο καθένας που ακούει χρειάζεται και να βλέπει τα ακουόμενα. Εκείνος όμως που βλέπει κάτι, δεν έχει ανάγκη να τον διδάξει άλλος τί είναι εκείνο που βλέπει, όσο βέβαια έχει τα μάτια του και βλέπει. Αυτό μπορούμε να το δούμε και στο Θωμά που ενώ είχε ακούσει, δεν πίστευε, αλλά έλεγε: «Αν δε δω, δε θα πιστέψω»(Ιω. 20, 25). Όταν βέβαια είδε τον Κύριο, αμέσως φώναξε δυνατά και ονόμασε Κύριο και Θεό του εκείνον για τον οποίο απιστούσε πριν τον δει, ομολογώντας από μόνος του την αλήθεια. Και ό,τι δεν είχε όταν λειτουργούσε η ακοή, δηλαδή την πίστη, το απέκτησε μόλις τον είδε. Ώστε και από αυτό πρέπει να διακρίνομε τόση διαφορά μεταξύ πράξεως και θεωρίας, όση είναι μεταξύ νού και αισθήσεως.

Ο πρακτικός και ο θεωρητικός

29. Και το νήπιο και ο μεγάλος πίνουν το γάλα· το νήπιο όμως για να τραφεί, ενώ ο μεγάλος για ευχαρίστηση. Διαβάζει και ψάλλει ο πρακτικός, το ίδιο φαίνεται να κάνει και ο θεωρητικός. Αλλά ο πρακτικός για ενίσχυση και ασφάλεια της ψυχής του, ενώ ο θεωρητικός για ευχαρίστηση της ψυχής και μάλιστα για να διακόψει λίγο τη γεμάτη φωτιά και ανυψωτική προς το Θεό και δακρυρροούσα κίνηση της καρδιάς του. Γιατί αν και τινάζεται προς τα επάνω το πνεύμα που είναι μέσα του και φαιδρύνεται καθώς ευφραίνεται από τις θείες λάμψεις και μεταμορφώνεται από δόξα σε δόξα(Β΄ Κορ. 3, 18) και αυξάνεται, αλλά η σάρκα που είναι σύνθετη και η καρδιά που είναι χωματένια ασθενούν. Κι έτσι ο πρακτικός για χάρη της γνώσεως και της από αυτήν διδασκαλίας και επιστήμης μελετά τους θείους λόγους. Εκείνα όμως των οποίων τη γνώση ο θεωρητικός δέχεται με σιωπή και τα διδάσκεται δίχως λόγους και τα βλέπει με τα πνευματικά μάτια, δεν μπορεί να τα πει λόγος. «Το αυτί της ησυχίας —λέει— θ’ ακούσει εξαίσια»· είπε εξαίσια, αλλά τί είδους εξαίσια δεν μπόρεσε να πει, γι’ αυτό παρέλειψε να εξηγήσει τα ανερμήνευτα και υπέρλογα. Γι’ αυτό μου έρχεται να μακαρίζω εκείνους που μακάρισε ο θείος λόγος επειδή πίστεψαν πριν δουν(Ιω. 20, 29), εννοώ τους πρακτικούς· θεωρώ όμως υπερμακάριους τους θεωρητικούς. Γιατί αν ο πρακτικός, μολονότι δεν

έχει δει, είναι μακάριος από μόνη την πίστη του, τί μπορεί κανείς να σκεφτεί για το θεωρητικό; Ο οποιος εκτός του ότι βαδίζει με την πίστη(Β΄ Κορ. 5, 7) που είναι πολύ ανώτερη από την πράξη, έχει δει ταυτόχρονα και τα μεγάλα και εξαίσια και ζει μέσα στην καρδιά του θείες αναβάσεις(Ψαλμ. 83, 6) και βλέπει μέρα τη μέρα περισσότερα, όπως είναι φυσικό.

30. Σε καθένα από τα δύο συστατικά του ανθρωπίνου κράματος ο Κοσμήτορας και Ποιητής του παντός έδωσε κατάλληλα την αντίστοιχη απόλαυση και, για να την ονομάσω έτσι, τη ζωή. Και για το ορατό σώμα του ανθρώπου παρήγαγε όλη την κτίση που φαίνεται, ενώ για το νοητό άνθρωπο, δηλαδή για την ψυχή, όσα νοούνται μέσα στην αισθητή κτίση. Γιατί όπως με το αισθητό μέρος του ανθρώπου έχει ενωθεί το νοητό, έτσι σε όλη την ορατή κτίση κάτω από κάθε πράγμα φαίνεται να υπάρχει η νοητή ομορφιά, και δε γίνεται κανένα από τα ορατά, ακόμα και το πιο ελάχιστο, να στερείται τη νοητή συνάφεια. Τούτο είναι φυσικό. Έπρεπε οπωσδήποτε, αφού τα πάντα έγιναν για τον άνθρωπο με το θείο Λόγο του Παντοκράτορα, να μη φαίνεται ότι έχει γίνει κανένα παράλογο, που θα γινόταν αν μαζί με το φαινόμενο δε συνυπήρχε και το νοούμενο. Γιατί τότε θα απολάμβανε το σώμα με τη συνεργεία των ορατών, ενώ η χριστιανική ψυχή θα έμενε κενή, και θα ήταν το σώμα ανώτερο από την ψυχή, πράγμα άτοπο. Από πού αλλού θα εξασφαλίσει η ψυχή να ζει όπως της ταιριάζει; Από το Θεό; Αλλά αυτό θα είναι έξω από την τάξη που έβαλε Αυτός που έκτισε τα πάντα μέσω του Λόγου· γιατί τότε οι ασύνθετες ουσίες (οι Άγγελοι) θ’ αποδειχθούν κατώτερες από τις σύνθετες (τους ανθρώπους), αν εμείς είχαμε κατά τρόπο άμεσο την ιδιότητά τους να κινούνται αφ’ εαυτών προς το Θεό. Μήπως πάλι θα έπρεπε ν’ ανυψωνόμαστε από απλά (αμιγή) νοητά κι έτσι ν’ αντλούμε την τρυφή της εποπτείας των θείων; Αλλά και αυτό θα μας έκανε ισάγγελους και θα ήταν αφύσικο, ν’ ανυψώνονται δηλαδή προς το Αγαθό οι ένυλοι νόες εφάμιλλα με τους άυλους. Γιατί εκείνοι δεν παίρνουν τη ζωή και την ανύψωσή τους προς το πρώτο Αγαθό έξω από τον εαυτό τους, αλλά ξεκινώντας από τον εαυτό τους απολαμβάνουν τις ενοειδείς θείες λάμψεις. Ενώ εμείς που είμαστε εκ φύσεως κατώτεροι και δεύτεροι μετά τους Αγγέλους, συναγόμαστε σταδιακά προς το Θεό και το κάλλος Του με τρόπο υποδεέστερο και, για να πω έτσι, κατώτερο του αγγελικού, χωρίς να κάνομε αρχή γι’ αυτό τις ασύνθετες ουσίες ή τα αμιγή νοητά. Κάτι τέτοιο είναι των Αγγέλων, το να ξεκινούν δηλαδή από τον εαυτό τους για να ανυψωθούν στο Θεό. Εμείς ξεκινούμε από τα σύνθετα σύμφωνα με τη λογική και, καταλήγοντας στα απλά κτιστά, περνούμε πέρα, στα άκτιστα, όπως είναι ορθό σύμφωνα με τη φύση μας, καθώς είπα. Κι έτσι συναγόμαστε, ενοειδείς, προς τον εαυτό μας και το Θεό. Για τούτο, για να έχομε τη δυνατότητα που μας ταιριάζει να απολαμβάνομε και να ζούμε νοερά και να ανυψωνόμαστε στο Θεό, σε όλα τα αισθητά είναι διάσπαρτα και συνυπάρχουν νοητά, τα οποία αντιλαμβάνεται η θεωρία. Αυτά ο πρακτικός δεν μπορεί ή δε θέλει να τα βλέπει. Δεν μπορεί, όταν δεν έχει άνθρωπο ή Γραφή να του τα δείχνει καθαρά. Δε θέλει, όταν ενώ έχει και άνθρωπο και Γραφή, από οίηση και πονηρία δυσπιστεί στον πλησίον και πιστεύει στον εαυτό του, κι έτσι μένει άγευστος της σχετικής με αυτά διδασκαλίας, θεωρώντας το γράμμα της Γραφής ως οδηγία που του αρκεί και χρησιμοποιώντας την κτίση με στενή έννοια, μόνο για την υπηρεσία του σώματος· νομίζει ότι αυτό είναι ευσέβεια και αρκείται σ’ αυτά και δε ζητεί τίποτε περισσότερο. Ο δε θεωρητικός, επιλέγοντας από την ορατή κτίση τα αόρατα και βρίσκοντάς τα σύμφωνα με το πνεύμα της Γραφής, προχωρεί με αγαλλίαση προς τις ασύνθετες ουσίες· και αφού δει καλά την ωραιότητα και τη λαμπρότητά τους, τις προσπερνάει χαρούμενος με τη βοήθεια της χάρης και μεταβαίνει στα άκτιστα νοητά του Θεού. Και αφού εντρυφήσει στην απειρία και τη θεωρία τους, όσο είναι δυνατό, πλησιάζει άρρητα προς την ακτίνα του θείου κάλλους με τρόπο ενοειδή και υπερφυσικό. Και όταν έκπληκτος απολαύσει όπως πρέπει την ανέκφραστη υπερκόσμια ωραιότητα και την ολόφωτη εκείνη λαμπρότητα μέσα σε μία ενοειδή και μονοειδή κατάσταση, δεν μπορεί να φανταστεί σε τί θα μεταβληθεί μέσα σ’ αυτή τη χαρά και το θαυμασμό. Έτσι λοιπόν δέχεται ατελείωτο το ρεύμα της θείας ευφροσύνης, και δείχνει χωρίς φθόνο και στον πρακτικό το δρόμο που οδηγεί στην αλήθεια, με λόγια και με γραπτά.

Η μετοχή του Αγίου Πνεύματος

31. Άραγε γνωρίζεις τί είναι εκείνο που χύνεται μέσα στις καρδιές των πιστών και ποιό είναι το σημάδι αυτής της εγχύσεως; Είναι βέβαια το Άγιο Πνεύμα που έρχεται από τον Πατέρα διά μέσου του Υιού, το οποίο και γεμίζει την οικουμένη. Είναι παντού ολόκληρο και χύνεται ολόκληρο σε

κάθε πιστό. Μερίζεται χωρίς να παθαίνει τίποτε και μετέχεται χωρίς να εμποδίζεται. Σημάδια της μετοχής Του ή της εγχύσεώς Του μέσα μας είναι η επιθυμία της φτώχειας με ταπείνωση, τα εύκολα και ασταμάτητα δάκρυα, η προς το Θεό και τον πλησίον τέλεια και άδολη αγάπη, η καρδιακή χαρά, η αγαλλίαση από τη συνάντηση του Θεού, η μακροθυμία στα συμβαίνοντα, η χρηστότητα προς όλους και γενικά η καλωσύνη, η ένωση και η θεωρία και το φως του νου, η αεικίνητη θερμή δύναμη της προσευχής, και μ' ένα λόγο, η αμεριμνία για τα πρόσκαιρα με τη μνήμη των αιωνίων. Πόσο θαυμαστά είναι τα έργα Σου, Κύριε(Ψαλμ. 103, 24)! Αληθινά, ένδοξα κηρύχθηκαν για σένα, ω πόλη του Θεού(Ψαλμ. 86, 3), πιστή δηλαδή καρδιά.

32. Αν έχεις ακούσει και εννόησες τη μεγάλη βουλή του Θεού μας κατά την ασύλληπτη ευαρέσκεια της υπερφυσικής φιλανθρωπίας του Πατέρα, που αγγελιοφόρος της έγινε και την έφερε ο Ιησούς(Ησ. 9, 6) από εξαιρετική, πάνω από κάθε έννοια αγιότητας, αγαθότητα και αγάπη προς το ανθρώπινο γένος, με την οποία βουλή συναθροίζονται όλοι οι λόγοι των ορατών σε ένα λόγο συνοπτικό, τον οποίο υποσχέθηκε να μας δώσει ο Θεός(Ησ. 10, 23), τότε δε θα πάψεις ποτέ να βρίσκεσαι σε έκπληξη και να έχεις διαρκή χαρά και ειρήνη.

33. Αν γνωρίσεις το σκοπό της θείας μεγαλειότητας που έχει για μας, και όσα γίνονται ανάμεσα σ' εμάς και το Θεό ως συνέπεια αυτού του σκοπού, τότε θα αντιληφθείς τι θέλει για μας ο Θεός και που καταλήγουν τα ζητήματά μας και πόσο υστερούμε από τα πρέποντα. Αυτό ασφαλώς θα γινόταν έργο λύπης θεάρεστης, ενωμένης με πλήρη και αληθινή ταπεινοφροσύνη.

Περί θεωρίας

34. Εκείνος που μελετά πλησιάζοντας με νοερές οράσεις όλα όσα περιλαμβάνει η αγάπη του Θεού, θα βρει χωρίς αμφιβολία ν' ανατέλλουν στην ψυχή του τα τρία εκείνα, για τα οποία όλες οι ιερές Γραφές και τα βιβλία μιλούν με προθυμία ώστε να πείσουν τους ανθρώπους να τα αποκτήσουν με κάθε τρόπο· εννοώ την πίστη, την ελπίδα και την αγάπη, το πέρας ή καλύτερα το θεμέλιο όλων των πρακτικών και των θεωρητικών αρετών. Αυτή αληθινά είναι η μέσα μας ιερή τριάδα, με την οποία ενωνόμαστε με την Αγία Τριάδα, πλησιάζοντάς Την σαν άλλοι άγγελοι.

Περί θεωρίας

35. Τρεις τριαδικές τάξεις μυστηρίων θεωρεί γενικά ο υγιής νους γύρω από το Θεό· προσωπική, φυσική, και ακόλουθη της φυσικής. Η πρώτη τριάδα φανερώνεται στο νου κυρίως από τα ιερά γράμματα. Η φυσική φανερώνεται και από την κατανόηση των όντων. Η άλλη που ακολουθεί τη φυσική, συνάγεται και από τη λογική αλήθεια. Όταν ο νους εισέλθει στην πρώτη τριαδική τάξη ή μάλλον, για να κυριολεκτήσω, όταν ατενίσει σ' αυτή, συναντά τον Απρόσιτο, αλλά όχι έτσι απλά. Στη δεύτερη, βρίσκει χαρά μέσα σε σοφία, ενωμένη με έκπληξη. Και όταν περάσει στην τρίτη τριάδα, τότε εισδύει αληθινά στο γνόφο όπου είναι ο Θεός. Τότε έχει γίνει απλούστατος εντελώς και άπειρος και αόριστος, σε μια κατάσταση χωρίς μορφή, χωρίς σχήμα. Όταν, τέλος, θεωρεί με τις τρεις αυτές τριάδες, ή μάλλον όταν βλέπει μαζί τους και μια άλλη, κατά κάποιο τρόπο δέκατη τάξη, αυτήν όπου κατοίκησε όλο το πλήρωμα της Θεότητας σωματικά(Κολ. 2, 9), όπως λένε οι κήρυκες της αλήθειας, τότε βλέπει στ' αλήθεια, μέσα στην τελειότητα και το τέρμα της θεωρητικής χάρης, την ειρήνη που υπερέχει κάθε νου(Φιλιπ. 4, 7).

Περί θεωρίας

36. Και υποδιαιρώντας πάλι κατά τον ίδιο τρόπο, ο νους θεωρεί με μυστικό τρόπο τρεις διαθέσεις πνευματικής χάρης μέσα στη δωρεά του Χριστού που αναβλύζει ειρήνη: πάνω από τον κόσμο, γύρω από τον κόσμο και μέσα στον εαυτό του. Σε αυτή την τριαδική μονάδα, ή τη δεκάδα κατά κάποιο τρόπο, ή την τελειότητα της θεωρίας, ενεργούν στην ψυχή με την αγαθή χάρη τα βέλη της θείας αγάπης και ο νους μυείται τα σχετικά με αυτήν μυστήρια και από αυτά καταφωτίζεται και χαίρεται και ευφραίνεται. Και ο ίδιος βέβαια με την ενέργεια του Πνεύματος στρέφει προς το Θεό την αγαπητική δύναμη της ψυχής και την κινεί όσο είναι δυνατό προς το θείο έρωτα και από αυτό αρχίζει να αγαπά το Θεό πολύ φυσικά, και ανυψώνεται και προοδεύει σ' αυτή την αγάπη και είναι προσηλωμένος και βλέπει και βιάζει τον εαυτό του στις εντολές όσο μπορεί περισσότερο. Και σπεύδει με όλα τα μέσα με τη βοήθεια της χάρης μήπως μπορέσει μ' ένα τρόπο θεμιτό να πλατύνει

και, αν πρέπει, να τελειοποιηθεί μέσα του η θεία αγάπη. Τότε ο Θεός και ο νους γίνονται παραδόξως ένα πνεύμα, αφού ο Θεός είναι πνευματικά μέσα στο νου κατά παραδοχήν και ο νους μέσα στο Θεό κατ' επιβολήν. Και βλέπει καθαρά αυτό που λέει ο Παύλος: «Όποιος ενώνεται με τον Κύριο γίνεται ένα πνεύμα με Αυτόν»(Α΄ Κορ. 6, 17). Τότε ο Θεός γίνεται για το νου έλλαμψη και φως και έρωτας, και ο νους ευφραίνεται και θαυμάζει την παρουσία του Θεού και χαίρεται για την ενιαία έλλαμψη του τριαδικού φωτός και όπως είναι φυσικό ειρηνεύει και αναπαύεται εν Χριστώ γεμάτος έκπληξη.

Περί θεωρίας

37. Ο θεωρητικός νους λέει —ή νοεί, ή και βλέπει, αν θέλετε— πέντε λόγους που αναφέρονται γενικά στον ενανθρωπήσαντα Ιησού, τους λόγους δηλαδή της δόξας, της αγάπης, της χάρης, της ειρήνης και της αναπαύσεως. Το λόγο της δόξας τον βλέπει από την παραγωγή των κτισμάτων, ορατών και νοουμένων, γιατί όλα έγιναν από Αυτόν και δίχως Αυτόν δεν έχει γίνει τίποτε απ' όσα έγιναν(Ιω. 1, 3), είτε οι αιώνες και τα αιώνια, δηλαδή ο υπερουράνιος κόσμος, είτε πολύ περισσότερο εκείνα που έγιναν εν χρόνω. Και το μεγαλύτερο από αυτά, γιατί ο Λόγος έχει την ίδια φύση και είναι σύνθρονος με το Θεό Πατέρα και με το Πνεύμα, αφού είναι εικόνα του αόρατου Θεού(Κολ. 1, 15) και απαύγασμα της δόξας Του(Εβρ. 1, 3), έχοντας εκ φύσεως όσα έχει και ο Πατέρας(Ιω. 16, 15). Γι' αυτό και ο ίδιος είναι μέσα στον Πατέρα και ο Πατέρας μέσα σε αυτόν(Ιω. 14, 10). Το λόγο της αγάπης, από το ότι ο Λόγος σαρκώθηκε και κατοίκησε ανάμεσά μας(Ιω. 1, 14). Το λόγο της χάρης, από την άφθονη έκχυση και δωρεά σ' εμάς του ζωοποιού Πνεύματος, γιατί όλοι εμείς πήραμε από τον πλούτο Του και χάρη πάνω στη χάρη(Ιω. 1, 16). Το λόγο της ειρήνης, από το ότι ο Λόγος έγινε ευαγγελιστής της θείας ειρήνης φέρνοντας το μήνυμά της και σε όσους ήταν κοντά Του και στους απομακρυσμένους(Εφ. 2, 17), πραγματοποιώντας ειρήνη(Εφ. 2, 15) και συμφιλιώνοντας τα επίγεια με τα ουράνια(Κολ. 1, 20)· γι' αυτό και ο Πατέρας μάς ανέστησε μαζί με το Χριστό και μας έβαλε να καθίσομε μαζί Του στα επουράνια(Εφ. 2, 6). Και, τέλος, το λόγο της αναπαύσεως, από το ότι μέσω του Χριστού γίναμε αναντίρρητα κληρονόμοι του Θεού, από τον οποίο δεν υπάρχει κανένα άλλο όχι μόνο σημαντικότερο, αλλά ούτε και ίσο, γιατί υπερβαίνει υπεράπειρα κάθε σύγκριση. Στη συνέχεια, από τους πέντε αυτούς λόγους, οδηγείται πνευματικά κι αληθινά και βλέπει μέσα στην ενική Τριάδα τρεις λόγους ενωμένους που καταλήγουν σε ένα εξαίσιο μυστικό σκοπό. Κι έτσι με αγάπη και εγκράτεια, αγρυπνία, ανάγνωση και προσευχή, με ταπεινό, υποτακτικό φρόνημα και την πρακτική αρετή, όσο είναι δυνατό, προχωρεί με κατάλληλο τρόπο και προς θεωρητικές φανερώσεις του Θεού και θείες έννοιες και ζει μονάχα μαζί με το Θεό χωρίς να χαλαρώνει διόλου από την πρέπουσα προσοχή και τον απαιτούμενο φόβο. Έτσι απολαμβάνει με τρόπο ανέκφραστο τα πολλά και λαμπρά χαρίσματα του Πνεύματος, με αγία αγάπη και καρδιακή χαρά και υπερφυσική ειρήνη και τα λοιπά αληθινά αγαθά(Γαλ. 5, 22), και γίνεται ναός του Θεού και κληρονόμος καινούργιος και μ' ένα λόγο θέσει θεός κατά χάρη.

«Είπε ο Θεός στον Αβραάμ, "Θα πληθύνω πολύ το σπέρμα σου κλπ."»

38. Έπειτα από αυτά, όταν εγώ κοιτάξω προς τον θεάνθρωπο Κύριο με ειρηνικό το βλέμμα της ψυχής μέσα στη ζωοποιό και φωτιστική δύναμη του Πνεύματος και μελετήσω εκείνους τους πέντε λόγους που προείπα, βλέπω ολοφάνερα ότι εκπληρώθηκε από τον σαρκωθέντα Λόγο εκείνο που Αυτός υποσχέθηκε παλιά στον Αβραάμ λέγοντας: «Θα πληθύνω πολύ το σπέρμα σου, όπως τα άστρα του ουρανού και την άμμο στο χείλος της θάλασσας»(Γεν. 22, 17). Όταν ο πανίερος Παύλος αναφέρει το στίχο «Με το σπέρμα σου θα ευλογηθούν όλα τα έθνη»(Γεν. 22, 18· Γαλ. 3, 16), ανάγει την έννοια του σπέρματος στον Ιησού· έτσι βέβαια πολύ εύλογα και το σπέρμα του Αβραάμ που πληθύνθηκε με τέτοιο τρόπο είναι ο Κύριος Ιησούς, που μόνο Αυτός είναι υπερπλήρης λόγω της ενώσεως και της ενέργειας της θεότητας, και είναι άπειρος για το μέγεθός Του, ανεξερεύνητος για το πλήθος και αληθινά πολυπληθής, ως Θεός των χαρίτων, όπως τα άστρα του ουρανού και η άμμος στην άκρη της θάλασσας, και είναι γενιά του Αβραάμ και κατάγεται από αυτόν ρητά και κατηγορηματικά. Δεν είναι λογικό να υποθέσομε ότι ο λόγος αυτός του Θεού αναφέρεται στον Ισμαήλ, γιατί αυτός δεν ήταν παιδί ελεύθερης μητέρας(Γεν. 16, 1 κ.ε.) και ο Θεός είπε στον Αβραάμ ότι το σπέρμα του θα προέλθει από τον Ισαάκ(Γεν. 21, 12· Εβρ. 11, 18)· ούτε πάλι αναφέρεται στον Ισραήλ, γιατί το πλήθος των απογόνων του δεν έφτασε σε τέτοιο αριθμό που είπε

ο Θεός, όπως βέβαια ούτε όλος ο πληθυσμός της γης. Τέτοιο είναι το πλήθος μόνο του Κυρίου και Χριστού, ο οποίος έχει προσληφθεί από το σπέρμα του Αβραάμ και ενώθηκε με το Θεό Λόγο και είναι ένα πρόσωπο, άνθρωπος και Θεός, και που Αυτού μόνο η ειρήνη είναι απεριόριστη(Ησ. 9, 7), τα κρίματά Του άβυσσος(Ψαλμ. 35, 7) και οι δρόμοι Του ανεξερεύνητοι(Ρωμ. 11, 33) και η δύναμη και η σοφία Του και όλες οι θείες ιδιότητές Του άπειρες φορές απείρως άπειρες. Στο πρόσωπο του Χριστού και τα έθνη που τότε ήταν ακόμη ανύπαρκτα ευλογήθηκαν ανέλπιστα και πραγματοποιήθηκε φανερά ο τόσος πληθυσμός με όσες ιδιότητές του είπαμε. Εξάλλου, ούτε ταίριαζε, ούτε ήταν καθόλου αναγκαίο στο Θεό να κάνει χάρη στον πατριάρχη και να του υποσχεθεί πληθυσμό λαών από το σπέρμα του. Η ικανοποίηση από τέτοια πράγματα ταιριάζει οπωσδήποτε σε άπιστους και ακαλλιέργητους· ενώ σε άνθρωπο όπως ο Αβραάμ, με άριστα φρονήματα και αγαπητό στο Θεό, στο βαθμό που ήταν ο πατριάρχης εκείνος, ταίριαζε να ικανοποιείται με όλη την ψυχή του και να χαίρεται για την κατά το δυνατό γνώση και θεωρία περί Θεού, και από αυτές να δέχεται πλήθος θείων νοημάτων και θεωριών και ελλάμψεων κι έτσι να «πληθύνεται» θεοπρεπώς. Με αυτή την έννοια και ο Μωυσής γίνεται ικέτης αξιόπιστος για να δει και να γνωρίσει το Θεό που του φανερώθηκε(Εξ. 33, 13κ.ε.)· κι αφού τον είδε —όσο ήταν δίκαιο να δει—, έγινε τόσο μεγάλος και απέκτησε τόσο πολλή θεία γνώση, ώστε ούτε να το πει δεν μπορεί κανείς. Στο Σολομώντα πάλι έδωσε ο Θεός αφθονία και πλήθος σοφίας και γνώσεως των όντων, όπως η άμμος που είναι στο χείλος της θάλασσας, γι’ αυτό και πληθύνθηκε περισσότερο απ’ όλους τους συγχρόνους του(Γ΄ Βασ. 2, 35α-β). Όποιος σκεφτεί θα εννοήσει, και μάλιστα εύκολα, κατά τί πληθύνει ο Θεός άνθρωπο ή σπέρμα ενός ανθρώπου αφοσιωμένου σ’ Αυτόν. Γιατί ο Θεός ελάχιστα χαίρεται απλώς για πλήθος λαού, χαίρεται όμως για τη σοφία και την πνευματική γνώση της ψυχής και για τις άλλες αναρίθμητες θείες αρετές. Αυτά τα είχε όλα μαζί και άφθονα ο Κύριος Ιησούς, το σπέρμα του Αβραάμ, στον Οποίο κατοίκησε όλη η Θεότητα σωματικά(Κολ. 2, 9), πράγμα που υπερβαίνει απείρως κάθε έννοια πλήθους. Από Αυτόν προέρχεται κάθε ον και κάθε πλήθος, και μαζί με αυτά και οι θησαυροί της γνώσεως και της σοφίας που είναι κρυμμένοι στο Χριστό(Κολ. 2, 3). Και τούτο είναι δωρεά πράγματι θεοπρεπής και έξοχη, που την υποσχέθηκε ο Θεός κατάλληλα στον έξοχο φίλο Του, τον Αβραάμ. Και πρόσεξε τώρα πληθυσμό του Ιησού Χριστού, θείο και απέραντο, από τους πέντε λόγους που προείπα. Πρώτα λοιπόν διαφαίνονται από τη δόξα Του τα ένδοξα ιδιώματα της θείας φύσεώς Του, που τα έχει εκ φύσεως ως Θεός αληθινός- άπειρα για το μέγεθός τους, καθώς λένε οι Πατέρες που θεολογούν γι’ αυτά, και ανεξερεύνητα για το πλήθος τους. Έπειτα τα γνήσια εκείνα που αναφέρονται στη σχέση υιότητας με τον Πατέρα και την ομοουσιότητά Του μ’ Εκείνον, και τα προερχόμενα από την ένωσή Του με το Πνεύμα και τη διάδοση των δωρεών, στις οποίες μετέχουν μυριάδες άνθρωποι, Ίσως και όλη η οικουμένη, χωρίς να λιγοστεύουν. Και ανάμεσά τους ακόμη τα ιδιώματα της ένσαρκης οικονομίας, τα άρρητα και αναρίθμητα. Αυτά όλα, για να μιλήσω με συντομία, όσα προέρχονται από τη δόξα Του, όσα από την αγάπη, από τη χάρη, την ειρήνη και την ανάπαυσή μας σ’ Αυτόν, αν τα παρατηρεί κάποιος όσο είναι δυνατό, βλέπει πόσο περισσότερο από τα άστρα του ουρανού και από την άμμο που είναι στο χείλος της θάλασσας, έχει πληθυνθεί μυστικά ο Ιησούς Χριστός, το σπέρμα του Αβραάμ. Και θα υμνήσει, δοξάζοντας ανάλογα την τόσο μεγάλη και υψηλότατη υπόσχεση, τη θαυμαστή και μυστηριώδη και μόνη άξια του Θεού που είναι πηγή χαρίτων, την οποία ο Θεός πραγματοποίησε στον περισσότερο απ’ όλους διαλεκτό και πιστότατο φίλο —το Χριστό— για χάρη γενικής και εξαιρετικής ευδαιμονίας του ανθρωπίνου γένους και μάλιστα των πιστών. Δόξα σ’ Εκείνον που ευαρεστήθηκε να γίνει έτσι ο πληθυσμός. Αμήν.

Να υμνείς, ψυχή μου, τον Κύριο

39. Να υμνείς, ψυχή μου, τον Κύριο, από τους ουρανούς του ουρανού, που η ουσία Του είναι φώς· να τον υμνείς στα επουράνια ύψη, μέσα σε όλους τους Αγγέλους Του και τις ουράνιες δυνάμεις(Ψαλμ. 145, 1-2). Είναι εξαιρετικά άξιες δοξολογίας και η δύναμη και η σοφία Του, και ευλογημένο το άγιο όνομά Του. Να υμνείς τον Κύριο παίρνοντας αφορμή από τα πάνω από το στερέωμα νερά και το πάνω από αυτά φως· από το στερέωμα του ουρανού και την τάξη του και τη θαυμαστή περιδίνησή του· από τον αιθέρα που καίει τα πάντα· από τη λαμπρότητα και την ομορφιά του ηλίου και της σελήνης και των άστρων και από τη διαφορά τους, τη θέση, την κίνηση και την

χωρίς ύλη πυρώδη κατάσταση και ύπαρξή τους, που είναι κάτι το υπερβολικά φοβερό· από το φως της ημέρας και την μεταβολή της κατά την παράτασή της, με την οποία όλος ο κόσμος διοικείται πάνσοφα και δίκαια. Να υμνείς, ψυχή μου, τον Κύριο από τη σύνθεση των τεσσάρων μεγίστων στοιχείων του παντός, δηλαδή του νερού, της φωτιάς, του αέρα και της γης, η οποία παραμένει σε θαυμαστή ειρήνη και ευστάθεια μολονότι αυτά είναι ενάντια μεταξύ τους και ασυμβίβαστα. Από την ορμητική φορά και τη διαφορά των πουλιών και την πρόνοια για τη ζωή και τη διατήρησή τους. Από τη θάλασσα και την ισχυρότατη δύναμή της, που συγκρατείται με την άμμο, ένα τόσο σαθρό οχύρωμα, και από όλα όσα ζουν μέσα στη θάλασσα, που είναι άπειρα κι έχουν μύριες διαφορές μεταξύ τους στην όψη, στον όγκο, στις ιδιότητες, στη ζωή και στους τόπους διαμονής, στις συνήθειες, στις ικανότητες και στις ενέργειές τους. Να υμνείς πάλι με ειρήνη και θαυμασμό τον Κύριο από την κάθε είδους γρήγορη συγκομιδή από τη θάλασσα των αναγκαίων για τη ζωή του άνθρωπου. Να υμνείς με χαρά τον Κύριο από τη γη και τα αναρίθμητα ζώα που κινούνται ή έρπουν στη γη κι έχουν ποικίλες και πολλές διαφορές μεταξύ τους. Και ακόμη βέβαια και από τα δένδρα που φυτρώνουν σ' αυτή, καρποφόρα ή και άκαρπα, με τις αφάνταστες διαφορές ακόμη και μεταξύ δένδρων του ιδίου γένους, και από τα φυτά τα κηπευτικά, τα σιτηρά, τα όσπρια και όσα χρησιμεύουν στον αρωματισμό, στη θέρμανση, στην ψύξη, στην υγρασία, στην ξηρότητα, τα οποία διαφέρουν υπερβολικά πάνω από λόγο, με χίλιους δυο τρόπους. Και από τα νερά τα πολυειδή και ποικίλα, τις βροχές, τα χιόνια, το χαλάζι, και από τις βροντές και τις αστραπές. Από αυτά λοιπόν και τα παρόμοια να υμνείς και να ευλογείς, ψυχή μου, τον Κύριο για την ακατανόητη δύναμή Του, την άρρητη σοφία Του και την απερίγραπτη δόξα Του, και μάλιστα, γιατί από τέτοιο Δημιουργό όλα τα ορατά έγιναν για σένα από την ανέκφραστη αγάπη που έχει για σένα, για να ζεις μέσα σ' αυτές τις λαμπρότητες και δόξες όπως ταιριάζει στη φύση και στο λογικό σου και να θεωρείς τη δόξα και τη σοφία και τη δύναμη του Δημιουργού σου που τόσο σε αγαπά, ο οποίος και τον μονογενή Του Υιό έδωσε για χάρη μας(Ιω. 3, 16) που έγινε άνθρωπος με ασυνήθιστο, θαυμάσιο τρόπο, που ξεπερνά τη νόηση του ανθρώπου.

Περί θεωρίας

40. Τί σκέφτηκε, για να πώ έτσι, η υπέρτατη εξουσία της δυνάμεώς Σου, υπερούσιε Δέσποτα, και τί θέλησες, αν μπορώ να πω, υπέρσοφε Βασιλεύ, και τί επιθύμησες μέσα σε μία ακατανόητη ευαρέσκεια, υπεράγαθε Θεέ, και τί έκανες από άπειρη αγάπη, Παντοκράτορα Κύριε, με την ανέκφραστη πρόνοια της αγαθότητάς Σου για μας, υπερένδοξε; Δόξα στην άπειρη αγαθότητα που επέδειξες απεριόριστα για μας με ανάλογη προνοητική σοφία και άπειρη δύναμη, Εσύ που κατά την ουσία Σου δεν κινείσαι διόλου προς τα έξω σε τίποτε. Ας πω κι εγώ μαζί με τον όσιο Δαβίδ: «Πόσο μεγαλείο έχουν τα έργα Σου, Κύριε, και πόσο ασύλληπτο είναι το βάθος των λογισμών Σου!(Ψαλμ. 91, 6)». Γιατί βλέπω νοερά και αληθινά με τη δύναμη του Πνεύματος και να, είναι γεμάτος από απερίγραπτη δόξα ο οίκος Κυρίου(Ησ. 6, 1). Και βλέποντας φυσικά με τον τρόπο αυτό, βλέπω και τον εαυτό μου μέσα στον οίκο του Κυρίου να είναι υπερπλήρης από δόξα και χάρη, μέσα σε ανείπωτη ανάπαυση και ανέκφραστη και αιώνια ειρήνη. Και δικαιολογημένα υπερεκπλήττομαι κι έχω χτυπηθεί από τα βέλη της θείας αγάπης και είμαι πληγωμένος από αυτά και καίγομαι από ερωτική ζέση μέσα σε χαρά πνευματική, σε υπερκόσμια ευφροσύνη και αγαλλίαση, κι η καρδιά μου, από θεία δωρεά, είναι γεμάτη ιερό φως του οποίου πυρσός άσβηστος είναι το Πνεύμα, αν επιτρέπεται να πω έτσι. Κι έτσι εισάγομαι στους λόγους όλων των όντων, ενωμένους σε ένα μυστικό λόγο, και βλέπω όλα τα περιεχόμενα των Γραφών να καταλήγουν σ' εκείνο το λόγο. Και πολλά τέτοια μυστήρια μού αποκαλύπτονται που αναφέρονται στον ένα εκείνο λόγο και που φαίνονται μέσω εκείνου σε όσους βλέπουν αληθινά και πνευματικά. Ο λόγος αυτός είναι η μεγάλη βουλή του Θεού, την οποία είδε ο Δαβίδ και έψαλλε: «Η βουλή του Κυρίου μένει στον αιώνα και οι λογισμοί της καρδιάς Του σε γενεές γενεών»(Ψαλμ. 32, 11). Γιατί τη βουλή του Κυρίου κανείς δεν μπορεί να ματαιώσει(Ησ. 14, 26-27). Η βουλή αυτή βλέπεται ή μεταδίδεται όχι με τη μάθηση αλλά με την πνευματική και ενυπόστατη χάρη, η οποία φωτίζει το νου να εννοήσει την αλήθεια και τον προετοιμάζει να βλέπει τα υπερκόσμια. «Ποιος γνωρίζει, Κύριε, τη δύναμη της οργής Σου; Και ποιος μπορεί από το φόβο Σου να μετρήσει το θυμό Σου;»(Ψαλμ. 89, 11) είπε η θεία Γραφή. Αλλά η πνευματική σοφία μέσα μου λέει: «Ποιος γνωρίζει τη δύναμη της αγάπης Σου και θα μπορέσει από

τα ενεργήματά Σου να μετρήσει τον έρωτά Σου;» Είναι θαυμαστά, Κύριε, τα έργα της αγάπης Σου· η ψυχή μου είναι γεμάτη από τη γνώση τους. Μου κινεί το θαυμασμό η γνώση του έρωτά Σου(Ψαλμ. 138, 14 και 6). Ποιος μπορεί να την αντικρίσει στο σύνολό της; Δεν απλώνεται μόνο η ποιότητά της στο άπειρο του απείρου, αλλά και με την ανείπωτη ποικιλία της προχωρεί εδώ κι εκεί με απεριόριστη σοφία και δύναμη ανάλογη, ανέκφραστε Κύριε! Είσαι μονάδα στη φύση, τη δύναμη και την ενέργεια, Τριάδα κατά τις Υποστάσεις και τις προσωπικές ιδιότητες. Είσαι ευλογημένος, Εσύ που μας ευλόγησες με κάθε ευλογία πνευματική(Εφ. 1, 3) στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού και μας ανέστησες μαζί με το Χριστό και μας έβαλες να καθίσομε μαζί Του στα επουράνια(Εφ. 2, 6) παραπάνω από κάθε αρχή και εξουσία και δύναμη και κυριότητα και κάθε όνομα που λέγεται στον παρόντα αλλά και στον μέλλοντα αιώνα(Εφ. 1, 21) και μας έκανες συγκληρονόμους του Χριστού(Ρωμ. 8, 17) και κληρονόμους Σού της Τριάδος, του ενός Θεού. Έδωσες θαυμαστώς στην εξουσία μας όλα τα επουράνια και τα επίγεια στο όνομα του Ιησού Χριστού, μέσω του οποίου δικαιωθήκαμε οι επίγειοι με τον ουσιαστικό Του λόγο και με τη δύναμη της χάρης. Ω, η υπερβολή της θείας αγάπης και του θαυμαστού έρωτά Σου, ώστε να γινόμαστε πραγματικά μέτοχοι της δωρεάς του Θεού, της Τριάδος, και του Θεού Λόγου! Είσαι αληθινά δοξασμένος, Κύριε, που μας μετέδωσες ακατανόητα τη φυσική Σου δόξα. Είσαι πραγματικά ανέκφραστος, και ακατανόητα σ' εμάς εκείνα που κάνεις και υπερβολικά αφανέρωτος ο έρωτάς Σου για μας.

41. Είναι μακάριος ο άνθρωπος που ξανάνθισε η νοερή του αίσθηση από τη σωστή ησυχία και σαν να πούμε ξαναγύρισε στον εαυτό της και ζει με την έμπνευση και την ενίσχυση του Πνεύματος. Αυτή, με τη χάρη του Θεού, είναι καρπός υγιούς διάνοιας που ανορθώνει τις διαθέσεις της ψυχής και μαζί κινητοποιεί και το νου και ευκολότατα αλλοιώνει την καρδιά, ενώ η διάνοια πετά προς τα θεία. Να έρθει αυτή στον εαυτό της χωρίς επιστημονική ησυχία και καθαρότητα του νου με τη χάρη του Θεού, είναι πιο αδύνατο παρά να κολυμπά ο άνθρωπος στον αέρα. Μαζί με αυτή, είναι πραγματοποιήσιμο και ωφέλιμο να θυμάται κανείς το Θεό και να θεωρεί το Θεό. Χωρίς τη νοερή αίσθηση η μνήμη του Θεού είναι μάλλον λήθη Θεού, και η θεωρία και η γνώση Του είναι μάλλον άγνοια και αβλεψία Θεού. Εκείνος που με τη χάρη του Θεού βρήκε αυτή τη θεία αίσθηση, μπορεί να πει κανείς ότι βρήκε το Θεό. Δε χρειάζεται λόγια, αφού διάλεξε να στέκεται κοντά στο Θεό και να τον λατρεύει. Εκλέγει τη σιωπή, ή μάλλον σωπαίνει και χωρίς να θέλει. Μέσα του κατοικεί πνεύμα θεϊκό· αγάπη και ειρήνη και χαρά πνευματική πηγάζει από αυτόν. Ζει μια ζωή διαφορετική από τη συνηθισμένη και κοινή. Ευφραίνεται εξαιτίας του Θεού και τα νοερά μάτια του βλέπουν φως νοερό. Μέσα η καρδιά του έχει φωτιά. Απλότητα, ατρεψία, απειρία, απεριοριστία, αναρχότητα και αιωνιότητα συνυπάρχουν μέσα του μαζί με έκπληξη. Συνεχή δάκρυα τρέχουν από τα μάτια του, και ακόμη αναβλύζει και από την καρδιά του πηγή ζωντανού πνευματικού νερού. Ενώνεται ενιαία και ολοκληρωτικά με τα νοητά, περικυκλώνεται από τη λάμψη τού Ενός, η απόλαυση που νιώθει είναι υπερκόσμια, ενθουσιάζεται, χαίρεται, θαυμάζει και απορεί με τη μεταβολή που τον οδήγησε στο Θεό. Εκείνος που γεύθηκε αυτά, θα εννοήσει και θα υμνήσει, πολύ εύλογα βέβαια, το Θεό τον υπερούσιο, τον ύψιστο, τον χωρίς μορφή ή ποιότητα ή μέγεθος ή ποσότητα, τον απλό, τον ασχημάτιστο, τον άπειρο, τον απεριόριστο, τον αχώρητο, τον αψηλάφητο, τον αόρατο, τον άρρητο, τον ανερμήνευτο, τον άναρχο, τον αιώνιο, τον άκτιστο, τον άφθαρτο, τον ακατανόητο, τον ανεξιχνίαστο, τον υπερούσιο, τον υπερδύναμο, τον υπεράγαθο και υπέρκαλο. Σε Αυτόν ανήκει η δόξα και ο ύμνος στους αιώνες.

Για το θείο φωτισμό

42. Καλώντας Κύριε, Συ η Σοφία, εκείνους που είναι φτωχοί από νου, τους είπες: «Ελάτε να φάτε το ψωμί μου και να πιείτε το κρασί που σας ετοίμασα»(Παροιμ. 9, 4-5). Αφού λοιπόν πίστεψα στην άφατη φιλανθρωπία Σου, έρχομαι Κύριε, εγώ ο αληθινά φτωχός στο νου, γιατί σφάλλω σε ό,τι κάνω. Σε παρακαλώ —η παράκληση μού μένει—, δώσε μου δωρεάν, εύσπλαχνε Θεέ, τροφή πνευματική και ποτό το Πνεύμα Σου, το οποίο αναμφισβήτητα είναι και φως. Γι' αυτό και οι δικοί Σου λένε ότι εκείνοι που έχουν το Πνεύμα φορούνε φως. Και όταν το φως θα λάμπει μέσα μου κατά ανείπωτο τρόπο, θα νιώσω πραγματικά ότι Συ είσαι για μένα το ένδυμά μου, Συ είσαι η αγία και μακάρια ζωή μου. Γιατί εκείνοι που φορούν το φως, όπως πάλι λένε οι δικοί Σου, Χριστέ, είναι ντυμένοι Εσένα(Γαλ. 3, 27), το απαύγασμα της δόξας του Πατέρα(Εβρ. 1, 3), την αληθινή και

αθάνατη ζωή. Και αυτοί πάλι, κατά τους Αγίους Σου, είναι ντυμένοι και τον Πατέρα. Κι έτσι γίνονται ολοφάνερα οίκοι και καταλύματα και ναοί της υπερύμνητης τρίφωτης Θεότητας· βγαίνουν έξω από τα ορώμενα, παύουν να ασχολούνται με τα νοούμενα και αναπαύονται πνευματικά σ' Εσένα, την υπέρθεη Θεότητα.

Από πού γεννιέται ο θείος έρωτας μέσα στην ψυχή

43. Ο θείος έρωτας γεννιέται μέσα στην ψυχή με την υπακοή στις εντολές και στα θεία δόγματα και με την πνευματική αναζωπύρωση που προξενεί το ζωοποιό Πνεύμα μέσα στην καρδιά, και φουντώνει σαν φλόγα. Αυτός είναι σαν κάποια ψυχή της καθαρής και αιώνιας και αέναης θείας προσευχής και η κίνηση, η ενέργεια, η ενότητα και η σύνοψή της, η έκσταση και η δράση και η ιερή πραγματικά απόλαυση από την έλλαμψη· ο απλανής δρόμος της τέλειας και υπερφυσικής ενώσεως με το Θεό και το αναμφισβήτητο υπερφυσικό ξεκίνημα του ενυπόστατου νοερού φωτισμού, κατά τους Πατέρες, που είναι το δώρο της θεώσεως, ο αρραβώνας της μέλλουσας κληρονομιάς των Αγίων, το ενέχυρο της δόξας του Χριστού, το υπερουράνιο ένδυμα της υπερκόσμιας αγαλλιάσεως, η ιερή σφραγίδα της υιοθεσίας και, με λίγα λόγια, η λαμπρότητα εκείνη που αναδεικνύει τους μετόχους της σύμμορφους με το Χριστό(Ρωμ. 8, 29) και συμμέτοχους της άρρητης θεότητάς Του, ώστε και αδελφούς Του να τους ονομάσει και κληρονόμους Θεού και συγκληρονόμους δικούς Του, όπως και είναι, πράγμα υπερβολικά θαυμαστό. Γι' αυτό λοιπόν είναι μακάριος εκείνος που με την κατάλληλη επιμέλεια όσων αναφέραμε, απέκτησε τον ανέκφραστο έρωτα του Θεού κι είναι προσηλωμένος με την αγία προσευχή και την ησυχαστική ζωή στο Θεό. Αυτός πράγματι θα είναι ενωμένος με το Θεό και θα υποστεί την υπέρνοη θεοποιό αλλοίωση, θεωρώντας πλέον χαρά τα υπέρ Χριστού παθήματα και επιθυμώντας με όλη του την ψυχή να εκτελεί τις εντολές Του(Ψαλμ. 111, 1). Σε Αυτόν ανήκει η δόξα στους αιώνες. Αμήν.

Συνέχεια για το θείο έρωτα

44. Από οποιαδήποτε θεωρία, και αυτήν ακόμα των Χερουβείμ, ο Θεός είναι άπειρες φορές απείρως ανώτερος εκ φύσεως. Ο έρωτας όμως που έχει από άπειρη αγαθότητα, οπωσδήποτε θεωρείται. Από αυτόν προήλθαν —ερωτικώς προφανώς— τα κτιστά και ορώμενα, τα οποία πάντως δημιουργήθηκαν για τα νοούμενα. Γι' αυτό κατά πρώτο λόγο ο θείος έρωτας φανερώνεται να περιβάλλει τα νοητά, Αγγέλους δηλαδή και ψυχές, ως πλησιέστερα στο Θεό και οικειότερα. Γιατί είναι ίδιον της Θεότητας να έχει οικειότερες τις νοερές φύσεις, που φανερά για χάρη τους δημιουργεί ο Θεός αγαπητικώς και με την πρέπουσα, να πούμε, μεγαλοψυχία και μεγαλοφροσύνη και τα άλλα, τα αισθητά. Γι' αυτό βέβαια μπορούν και πολύ λαμπρά να θεωρούν κατά κάποιο τρόπο τον έρωτα τού τελείως καθ' εαυτόν αόρατου Θεού· μέσω δηλαδή των ορωμένων, σαν να είναι κάποιοι θρόνοι Του, να θεωρούν τον έρωτα το νοητό και υπερκόσμιο.

Γιατί μεταξύ του εραστή Θεού και του ερωμένου ανθρώπου προβάλλουν πολλά συμβάντα που κηρύττουν μεγαλόφωνα και από πολλά σημεία τον θείο έρωτα, και μάλιστα όταν μέσα σε καρδιά φωτισμένη ο νους αποκτήσει ακινησία και δύναμη να βλέπει δεχόμενος πνευματική ενέργεια και στη συνέχεια φέγγοντας σαν πυρσός, όταν η ψυχή δεχτεί από τη χάρη τον αρραβώνα της πνευματικής ζωής μέσα στην καρδιά με μία ευαίσθητη νοερή ενέργεια. Τότε πια μέσα σε θείο φωτισμό και υπερφυσικά αρχίζει απαραπλάνητα και με ασφάλεια να βλέπει η ψυχή τα γαμήλια, ας πούμε, δώρα του Εραστή της, και ανάλογα να ελκύεται από αυτά να τον θυμάται και να επιθυμεί ν' αναπολεί όσο γίνεται χωρίς παύση αυτά τα θεία δώρα. Από αυτά φαντάζεται στη συνέχεια και το πρόσωπο του Εραστή ευτυχισμένη με έκπληξη υπέρμετρη και γίνεται σαν παράλυτη από τον θείο έρωτα αφήνοντας πίσω της ολότελα την αίσθηση και τη νόηση οποιουδήποτε άλλου, κι απορεί και δε γνωρίζει τι θα γίνει από την υπερβολή της θεωρίας. Και ζώντας έτσι αυτά τα πράγματα, σκιρτά και χαίρεται και αδιαφορεί για το σώμα. Και στη συνέχεια ανεβαίνει κάπως κι αυτή ν' αγαπά το Θεό και φτάνει ευτυχισμένη σ' ερωτική φωτιά, γεμίζοντας από τα μυστήρια του Θεού κι έχοντας μέσα στη φλογισμένη καρδιά της την ενέργεια του παναγίου και ζωοποιού Πνεύματος.Και τότε, κατά τρόπο θαυμαστό, σχηματίζεται ένας ιερός και εξαιρετικά γλυκύς κύκλος της αγάπης από αυτόν τον θεϊκό έρωτα, που προέρχεται από τη γνώση και φανέρωση των κτισμάτων, και ο οποίος κύκλος δείχνει περίλαμπρα το Θεό ως εραστή μας ν' ανεβάζει κι εμάς με τη σειρά μας σε έρωτες

Θεού, κατά τους οποίους ερωτευόμαστε κι εμείς το Θεό, έτσι που από το Θεό να αρχίζει και στο Θεό να καταλήγει. Οπότε βέβαια φθάνομε και σε ομοίωση της θείας εικόνας με το γλυκύ συναίσθημα και την απόλαυση του θείου έρωτα, και γινόμαστε αγαθοί με σοφία, δηλαδή πρακτικοί με θεωρία, του Θεού ερωμένοι και του Θεού εραστές, πάσχοντας τα μυστήρια της θείας και ζωοποιού ενώσεως και εκστάσεως και με μία λέξη τα μακάρια πάθη της γνώσεως του πάμφωτου φωτός, με τη χάρη του Χριστού, του Κυρίου μας.

Ο φόβος που περιέχει η αγάπη

45. Εσείς που υψώνεστε σε αγάπες Θεού και σε πνευματικές αναπαύσεις μυστικών ερώτων και γεύεστε με συναίσθηση από αυτό το θεϊκό οινοδοχείο και με άφραστο τρόπο χαίρεστε και γλυκαίνεστε ανάλογα, επειδή παρατηρείτε βάθη μυστηρίων υπερκοσμίων και απολαμβάνετε ανείπωτα και αναπαύεστε σε βαθιά ειρήνη, να φοβάστε ακόμη και, προσέχοντας στο Θεό, να προσεύχεστε και να ταπεινώνεστε με κάθε τρόπο, ακούγοντας τον αγιότατο Δαβίδ που φωνάζει φανερά στο Θεό: «Συ είσαι η αγαλλίασή μου· λύτρωσέ με από αυτούς που με περικύκλωσαν»(Ψαλμ. 31, 7), και που διδάσκει με μεγαλοσύνη, ή μάλλον εμπνευσμένος από το Άγιο Πνεύμα: «Να υπηρετείτε τον Κύριο με φόβο και να νιώθετε αγαλλίαση γι’ Αυτόν με τρόμο»(Ψαλμ. 2, 11). Βλέπετε επίσης τον Παύλο, το σκεύος της εκλογής(Πράξ. 9, 15), ο οποίος μεταφέρθηκε στον τρίτο ουρανό και εισήλθε στον ιερό παράδεισο και άκουσε τα απόρρητα, τα οποία δεν επιτρέπεται σε άνθρωπο να τα πει(Β΄ Κορ. 12, 2-4), ύστερα από αυτά τα μεγαλεία να φοβάται μήπως, ενώ κήρυξε σε άλλους, ο ίδιος φανεί άξιος αποδοκιμασίας(Α΄ Κορ. 9, 27). Και αν ο θείος διδάσκαλος της οικουμένης Δαβίδ λέει: «Όσοι αγαπάτε το Θεό να μισείτε τα φαύλα»(Ψαλμ. 96, 10), διδάσκει ακριβώς τούτο, όσοι δηλαδή αγαπούν τον Κύριο να φοβούνται. Επειδή δηλαδή ο Δαβίδ έβλεπε ότι και μετά την αγάπη στο Θεό, η κακία προσπαθεί να αντιπαραταχθεί και κατά κάποιο τρόπο να συμπλεχθεί με την ψυχή, παραγγέλλει πολύ εύλογα και κατάλληλα, εκείνοι που αγαπούν τον Κύριο και φτάνουν σ’ αυτή την κατάσταση, να προσέχουν ακόμη και να μισούν την κακία. Και αν διδάσκεστε να τη μισείτε, άρα πρέπει ακόμη να τη φοβάστε· γιατί αν δεν ήταν άξια φόβου, δε θα παρήγγειλε επιτακτικά ο Προφήτης να τη μισούν όσοι αγαπούν το Χριστό.

Είναι βέβαια υψηλή και θεία και πραγματικά χαριτωμένη κατάσταση να νιώθομε ευφροσύνη και αγαλλίαση κοντά στο Θεό βλέποντας υπερφυσικά μυστήρια, η ψυχή ωστόσο υπόκειται στη μεταβολή και πολύ λίγο απέχει από τη γήινη ύλη και από το σώμα που την περιέχει, ίσως για να είναι και λίγο φοβισμένη στον αδιάκοπο αγώνα της μην τυχόν κλίνει ποτέ προς το σώμα. Κι είναι δεμένη θαυμαστά μαζί του και κατά κάποιο τρόπο συμφωνεί μαζί του θέλοντας μη θέλοντας, και συμπάσχει και σε μερικά έχει αλλοιωθεί από τη φύση της, ώστε μπορεί να πει κανείς ότι δεν έχει εξουσία. Κι είναι το σώμα για την ψυχή ανένδοτος αντίπαλος και της δίνει πολλές αφορμές που τη σπρώχνουν σε ολισθήματα. Άρα χρειάζεται αγωνία και προσευχή από το φόβο που ανακύπτει. Έχει μεγάλη ανάγκη φόβου και τρόμου η ψυχή που ανυψώνεται προς το Θεό. Και πόσο μεγάλη ανάγκη έχει από προσοχή και προσευχή αφήνω στους πιο στοχαστικούς από τους ακροατές να το σκεφτούν και να το διακρίνουν. Και αυτά βέβαια ενώ ήδη θα θεωρεί με τη φωτιστική χάρη του Πνεύματος και θα πάσχει ανάλογα τα της θείας αγάπης.

Αν ο Αδάμ είχε εύλογο φόβο παράλληλα με την υπερβολικά θεομίμητη και προφητική δωρεά που απολάμβανε, δε θα νικιόταν, αλοίμονο, με τόσο άσχημο τρόπο. Το ίδιο και ο Σαμψών που γεννήθηκε από θεία υπόσχεση και ο θεοφόρος Δαβίδ και πολλοί άλλοι, μεταξύ των οποίων και ο Σολομών, ο θαυμαστός σε όλα. Αν λοιπόν τέτοιοι άνθρωποι είχαν ανάγκη από φόβο και αγωνία και προσοχή παράλληλα με την προσευχή, τί πρέπει να σκεφτούμε για εκείνους που δεν έλαβαν ακόμη την υπερφυσική δωρεά και ενέργεια του Πνεύματος; Που ακόμη δεν ανέβηκαν στους θείους εκστατικούς έρωτες και στις μανικές, ας πούμε, βακχείες του βλεπομένου κάλλους του Θεού; Πόσο φόβο χρειάζονται και τρόμο, προσοχή δίκαιη και προσευχή στο όνομα του Ιησού Χριστού, αδιάκοπα και με φρόνημα ταπεινό;

Η αγάπη είναι τριών ειδών

46. Η πείρα γνωρίζει ότι η αρχή της αγάπης είναι τριπλή, και ανάλογα τριών είδών είναι τα πρώτα της, και βέβαια κι οι λόγοι της είναι τριών ειδών. Υπάρχει αγάπη αισθητική, δηλαδή των

αισθήσεων, προς μερικά αισθητά. Πρόκειται για περιπαθή όρεξη κάποιου επιθυμητού· γι’ αυτό πολλές φορές και τα άλογα ζώα αγαπούν. Υπάρχει και άλλη αγάπη, λογική έφεση της ψυχής για κάτι που νομίζεται αγαθό, με σκοπό να επιτευχθεί το αγαθό. Η τρίτη είναι βέβαια νοερή, αλλά είναι από το ζωοποιό Πνεύμα. Είναι ένα υπερφυσικό θέλγητρο που ωθεί το καλό αθέλητα μέσα στην καρδιά και φλογίζει κι ενεργεί με τη θεωρία του άκρου Αγαθού, δηλαδή του Θεού. Γιατί όπως ο Θεός δε θεωρείται με τη θέληση της ψυχής ωραίος και άπειρες φορές πιο ωραίος απ’ όλα, αλλά από τη φύση Του, έτσι ανάλογα και ο θείος έρωτάς Του δεν ανάβει με τη θέληση του ανθρώπου, γιατί είναι αεικίνητη φυσική ενέργεια του ζωοποιού Πνεύματος που ενεργεί μέσα στην καρδιά και απέχει τόσο πολύ από το να κινείται από τη θέληση της ψυχής, ώστε να συμβαίνει το αντίθετο, δηλαδή μάλλον αυτή η ενέργεια από τη φύση της κινεί τη θέληση. Γι’ αυτό και είναι και λέγεται επιπλέον θεία παράκληση, γιατί από το ένα μέρος είναι ενέργεια του Θεού επάνω στην ψυχή με έμπνευση και επιφοίτηση του Πνεύματος, και από το άλλο είναι σχέση της ζωοποιού ψυχής με το Θεό, η μοναδική θαυμάσια ένωση και συμπάθεια, που έλκει και θέλγει ολόκληρο το νου μαζί με όλες τις δυνάμεις της ψυχής με όλη την ορμή προς την ένωση με το θείο κάλλος, μαζί με νοερή επιθυμία του καλού. Γι’ αυτό και δε λέγεται παράκληση τίποτε από τα προλεχθέντα· ούτε η όρεξη κάποιου επιθυμητού αισθητού, ούτε η έφεση κάποιου αγαθού. Αλλά παράκληση λέγεται μόνο η αγάπη τού κατά τη θεωρία νοερού καλού, που κινείται ως επιθυμία με την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος με συναίσθηση μέσα από την καρδιά. Και Παράκλητος ονομάζεται το Άγιο Πνεύμα, του οποίου ενέργεια είναι αυτή, η οποία είναι και πραγματικά αγάπη, και αυτής απεικονίσεις είναι οι άλλες δύο αγάπες. Ή μάλλον, η μία, δηλαδή η αγάπη της ψυχής, που με το λογισμό ζητεί το αγαθό για το αγαθό, είναι δικαιολογημένα απεικόνιση της θείας και πνευματικής αγάπης, ενώ η άλλη, η αισθητική, είναι απεικόνιση της ψυχικής. Επομένως, ελάχιστα γνωρίζει κανείς τα της αγάπης, τη γλυκιά διάθεση και την παράκληση, κι έχει πλήρη άγνοια της αγάπης προτού λάβει στην καρδιά του αέναα και φανερά την ενέργεια της ζωοποιού δυνάμεως του Αγίου Πνεύματος. Γιατί ο λογισμός δεν μπορεί πάντως να κινήσει από μέσα την έδρα των ψυχικών δυνάμεων, δηλαδή την καρδιά, αλλά από έξω· πολύ λιγότερο μπορεί να την κινήσει η αίσθηση. Γι’ αυτό και με αυτά μόνο επιφανειακά και εικονικά αγαπά κανείς ο,τιδήποτε. Η δύναμη όμως και η ενέργεια του αγίου και ζωοποιού Πνεύματος, όταν καταλάβει από μέσα όλο τον οίκο της ψυχής από τα βάθη της και στη συνέχεια κινεί με το θέλγητρό της, όπως είπα, ολόκληρες τις δυνάμεις της ψυχής στη νοερή θεωρία του άκρου Αγαθού, αρπάζει τελείως την ψυχή προς το θείο κάλλος με αγάπη ουσιαστική και γοητεία υπερκόσμια. Μόνο λοιπόν όποιος κινείται από το Θεό κι έχει μέσα του θεία ενεργήματα όπως αυτά που περιγράψαμε, μόνο αυτός έμαθε με βεβαιότητα, μέσα στο μυστικό βάθος της ψυχής του, τι είναι η ουσιαστική αγάπη και ποια είναι η απόλαυσή της. Και ότι κανείς άνθρωπος δεν μπορεί να αγαπήσει ουσιαστικά τίποτε από τα μύρια όσα, ούτε και το Θεό τον ίδιο, πριν γίνει μέτοχος του ζωοποιού Πνεύματος, ακόμη κι αν αγαπά όσο μπορεί· αλλά ούτε και γνωρίζει ακριβώς τί είναι αγάπη και ποιά η ανέκφραστη ηδονή που απορρέει από αυτή με τη χάρη του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας. Σε Αυτόν αρμόζει κάθε δόξα, τιμή και προσκύνηση στους αιώνες. Αμήν.

Ο νους ανεβαίνει με τρεις τρόπους προς τη θεωρία του Θεού

47. Όπως η κίνηση του σώματος χρειάζεται και κάτι άλλο, έξω από την τάξη της, εννοώ τα μάτια, και κάτι άλλο πέρα από τη δική της φύση, δηλαδή το φως, έτσι και η κίνηση του νου χρειάζεται μάτια διαφορετικά από την τάξη του νου, και φως άλλο, πέρα από τη φύση του. Γι’ αυτό δεν είναι και κάθε κίνηση του νου ευπρεπής, αλλά μόνο εκείνη που κινείται με τα μάτια και το φως της χάρης, όπως είπα. Μάτια του νου μέσα μου, όπως πιστεύω, είναι το άνοιγμα της καρδιάς· φως, ο ίδιος ο Θεός που ενεργεί μέσα στην καρδιά μέσω του Πνεύματός Του. Κι όπως το αισθητό φως δεν κινεί ορθά τον αόμματο, εκτός αν τον οδηγεί κάποιος που βλέπει, έτσι και το νοητό φως, ο Θεός, δεν κινεί το νου εκείνου που δεν έχει άνοιγμα καρδιάς, παρά μόνο μέσω κάποιου που έχει. Αλλά τα αισθητά μάτια δεν ενεργούν, δηλαδή δε βλέπουν, χωρίς φως. Ούτε λοιπόν και το άνοιγμα της καρδιάς ενεργεί χωρίς το Θεό, ή μάλλον ούτε να ανοιχθεί καν η καρδιά υπάρχει πιθανότητα, αν ο Θεός δεν ενεργήσει και δε βλέπεται μέσα σ’ αυτή.

Η συμμετοχή της οράσεως

48. Μετά τη νοερή ένωση της καρδιάς μέσω της χάρης, ο νους βλέπει χωρίς πλάνη μέσα σε φως

πνευματικό και τείνει να φτάσει το επιθυμητό του, που είναι ο Θεός, παραιτώντας ολότελα την αίσθηση, χωρίς να του μένει κάποια χροιά ή ένα ποιόν ή κάποια επίδραση από τις φαντασίες των αισθητών. Ο νους μας είναι ένα σκεύος θεϊκό και δέχεται όσο μπορεί μέσα του την απλησίαστη λάμψη του θείου κάλλους. Κι είναι βέβαια αυτό το σκεύος θαυμάσιο γιατί διευρύνεται ανάλογα με το πλήθος του θείου Πνεύματος που εισρέει μέσα του, και όσο περισσότερο εισρέει, τόσο και αυτό μεγαλώνει, ενώ στη μικρότερη εισροή μικραίνει κι αυτό. Επίσης, με την πιο άφθονη εισροή γίνεται ισχυρότερο, ενώ με τη λιγότερη είναι πιο αδύνατο. Ακόμη, αν χυθεί μέσα πολύ, το σκεύος συγκλίνει προς τον εαυτό του και φυλάει όσο δέχτηκε χωρίς να χυθεί καθόλου. Αν όμως χυθεί μέσα λίγο, δεν αντιδρά, αδυνατίζει και δεν μπορεί να συγκρατήσει εκείνο που δέχτηκε. Και όταν δεχτεί πολύ, γίνεται ελαφρότερο· ενώ γίνεται βαρύτερο και κλίνει περισσότερο προς τα κάτω, όταν είναι πιο άδειο απ' ό,τι μπορεί να περιλάβει. Επίσης, κατέχει ευκολότερα το περισσότερο παρά το λιγότερο. Συμπεριφέρεται δηλαδή αντίθετα από ό,τι τα αισθητά σκεύη, τα οποία, εκτός των άλλων, κατέχουν ευκολότερα τα λιγότερα απ' ό,τι τα περισσότερα. Γι' αυτό νομίζω και ο υιός της βροντής, ο Ιωάννης, στην αρχή του ευαγγελίου του είπε: «Στην αρχή ήταν ο Λόγος, και ο Λόγος ήταν με το Θεό, και ήταν Θεός ο Λόγος»(Ιω. 1, 1), ώστε με το μέγεθος του λόγου να επεκτείνει μαζί και το νου που τα ακούει. Και με το μεγαλύτερο φωτισμό του πράγματος να του δώσει μεγαλύτερη ευρυχωρία και με τον όγκο του λόγου του να τον κάνει στερεό, να τον ενοποιήσει και να τον καταστήσει κατάλληλο προς ανύψωση στη θεωρία του Θεού και κάτοχο της υπέρτατης σοφίας Του. Και όταν ο Ιησούς λέει στον Ανανία για τον Παύλο: «Είναι σκεύος της εκλογής μου»(Πράξ. 9, 15), αυτό πρέπει να το εννοήσομε ότι το λέει για το νοερό μέρος του εσωτερικού ανθρώπου, με το οποίο μεταφέρθηκε στον τρίτο ουρανό και άκουσε, όπως λέει ο ίδιος, άρρητα ρήματα, τα όποια δεν επιτρέπεται σε άνθρωπο να τα πει(Β΄ Κορ. 12, 4).

49. * Το κεφ. 49 λείπει και από το πρωτότυπο κείμενο

Περί θεωρίας

50. Ο νους του ανθρώπου είναι σαν ένας τόπος που δέχεται τη λάμψη της θείας φανερώσεως. Η ιδιότητά του, για την οποία θα μιλήσω, είναι θαυμαστή και αντίθετη με ό,τι συμβαίνει στον αισθητό τόπο. Ο αισθητός τόπος δηλαδή, όσο πιο εκτεταμένος είναι, τόσο περισσότερα δέχεται. Με το νου συμβαίνει το αντίθετο: Όσο περιορίζεται και συστέλλεται, τόσο καταλληλότερος γίνεται να δεχτεί τα μεγαλύτερα. Και όταν μαζέψει και συγκρατήσει κάθε κίνησή του, λογική ή νοερή ή όποια άλλη, τότε βλέπει το μεγαλύτερο απ' όλα τα μεγάλα, το Θεό. τον βλέπει όσο επιτρέπει η χάρη του παναγίου Πνεύματος και όσο η υλική και κτιστή φύση μπορεί να βλέπει τον έξω από την ύλη και την κτίση. Δε βλέπει φαντασίες κενές, ούτε βλέπει σαν σε όνειρο πλάσματα του ίδιου του του λογισμού. Αλλά βλέπει μέσα στο φως της καρδιάς που δέχεται την ενέργεια της άρρητης δυνάμεως του θείου Πνεύματος και πάσχει την υπερφυσική αλλοίωση, που όποιος τη δέχτηκε από τη χάρη, ο ίδιος κοιμάται και ησυχάζει ενώ η καρδιά του αγρυπνεί(Άσμα 5, 2). Και γρηγορότερα μπορεί να αγνοήσει κανείς ότι είναι άνθρωπος, παρά ότι η ενέργεια εκείνη είναι θεία και πνευματική. Γιατί έχει τις στιγμές εκείνες μια ένθερμη ζωήρρυτη, πνευματική, αδιάκοπη κίνηση της καρδιάς, που συνήθως ακολουθείται από ήρεμα δάκρυα. Αυτή η ενέργεια δεν ειρηνεύει μόνο την καρδιά με τον εαυτό της, αλλά και με όλους τους ανθρώπους. Από αυτήν ανατέλλει αγνότητα, γλυκύτητα, ικετευτικές αλάλητες φωνές, άνοιγμα της καρδιάς, ευφροσύνη και ανέκφραστη ηδονή. Εκείνος που αξιώθηκε να φτάσει σ' αυτή, απομακρύνεται γνήσια κι όχι προσποιητά, στο άκουσμα και μόνο, από κάθε ηδονή σωματική, κάθε χαρά ή πλούτο ή δόξα των προσκαίρων πραγμάτων του κόσμου.

Αυτός έλαβε και τα έχει όλα αυτά με τρόπο θείο και πνευματικό στην καρδιά και στο νου του, όχι μόνο με λογισμό ψιλό, αλλά με βεβαιότητα, και ούτε χαίρεται για το αισθητό τούτο φως. Γιατί με τον περισπασμό τούτο της αισθήσεως αμβλύνει το θεϊκό και νοητό και πράγματι γλυκύ φως. Γι' αυτό και πολύ λίγο μεταχειρίζεται το αισθητό φως, όσο για παρηγοριά του έξω ανθρώπου. Και όλα τα δέχεται, όλα τα υπομένει(Α΄ Κορ. 13, 7), σε όλα είναι ασφαλισμένος, χάρη στη γεμάτη γλυκύτητα διάθεση που νιώθει από την αγάπη και τη θεωρία του Θεού. Και δεν υπάρχει τίποτε που να τον θλίβει, εκτός από την αμαρτία. Για τον τόπο αυτό, δηλαδή για το νου τον γεμάτο θείο έρωτα, κοπίασε πολύ ο μέγας Δαβίδ, και μας διδάσκει την επιθυμία του και φανερώνει σ' όλους τον κόπο του, λέγοντας ότι δεν έδωσε ύπνο στα μάτια του, ούτε άφησε τα βλέφαρά του να νυστάξουν, ούτε

ανέπαυσε τους κροτάφους του, έως ότου «βρήκα, λέει, τόπο για τον Κύριο»(Ψαλμ. 131, 4-5). και ο σοφός Σολομών συμβουλεύει: «Αν το πνεύμα του εξουσιαστή (διαβόλου) επιτεθεί στην καρδιά σου, μην αφήσεις τον τόπο σου»(Εκκλ. 10, 4). και ο Σωτήρας, λέγοντας «σηκωθείτε, ας φύγομε από εδώ»(Ιω. 14, 31) όταν τελούσε το τυπικό* πάσχα στο ανώγαιο(Μαρκ. 14, 15), αυτόν τον τόπο υπονοούσε. Γι' αυτό νομίζω ότι μακαρίζει τους «πτωχούς τω πνεύματι»(Ματθ. 5, 3), υποδηλώνοντας με την «πτωχεία του πνεύματος» τη συστολή του νου απ' όλα και τη γυμνότητα, για να πω έτσι, και τη συγκέντρωσή του στον εαυτό του. Τότε ο νους δε βλέπει μόνο τη βασιλεία του Θεού, αλλά και τη ζει αποκτώντας τέρψη αθάνατη και ειρήνη.

* Το παλαιοδιαθηκικό πάσχα, το όποιο ήταν «τύπος» (προτύπωση) του πάθους του Κυρίου.

Ο πρακτικός και ο θεωρητικός

51. Την ηδονή της αγαθής μερίδας σχετικά με την αληθινή θεωρία απολαμβάνει ο θεωρητικός, ασκούμενος στη σιωπή και θεωρώντας τον Ιησού. Αυτή την ηδονή ο πρακτικός δεν την έχει δοκιμάσει και αγνοώντας την φροντίζει κι ανησυχεί για πολλά, ψάλλοντας, διαβάζοντας και κατακουράζοντας το σώμα του· καμιά φορά και κατηγορεί ως αδρανείς και αμελείς στο καθήκον τους εκείνους που άπλωσαν το νοερό μέρος της ψυχής στα νοητά πράγματα που δε φαίνονται στην αίσθηση, ενώ σ' αυτά και το να ασχολείται κανείς είναι ανέκφραστη ηδονή και το να ηρεμεί είναι χαρά ανεκλάλητη. Ούτε έβαλε στο νου του ο πρακτικός, όπως φαίνεται, ότι τον αληθινό Λόγο του Θεού, που δεν έχει από τίποτε ανάγκη, τον αναπαύει, επειδή είναι πανεύσπλαχνος, η δική μας απόλαυση, η οποία γεννιέται από τη θεωρία Του· αν και Αυτός είναι παντέλειος και δεν έχει ανάγκη να τον αναπαύομε εμείς. Γι' αυτό μάλιστα και τη Μαρία που καθόταν κοντά στα πόδια Του και τρεφόταν από τη θεωρία των λόγων Του και διήγειρε το νου της για να κατανοεί, την επαινεί και την αποδέχεται, όχι όμως και τη Μάρθα, αν κι αυτή φρόντιζε και ανησυχούσε για πολλά, όπως διηγείται το Ευαγγέλιο(Λουκ. 10, 38-42). Με αυτά τότε ο Κύριος δεν ήθελε να συμβουλέψει εκείνες μόνο, αλλά και όλους τους μεταγενέστερους, όχι μόνο να μην κατηγορούν για οκνηρούς εκείνους που ασχολούνται με τη θεωρία και σ' αυτήν καταγίνονται, αλλά και να τους επαινούν και να σπεύδουν να τους μιμούνται όσο μπορούν.

Πώς θεωρούν οι θεωρητικοί

52. Σαν μέσα σε καθρέφτη και με αινίγματα(Α΄ Κορ. 13, 12) διά μέσου των παρόντων και συμβαινόντων θεωρούν οι θεωρητικοί την κατάσταση των μελλόντων κι εκείνων που θα συμβούν. Όταν ο καθρέφτης καθρεφτίζει κάτι, αυτό που δείχνει ούτε πραγματικό όγκο έχει, ούτε πάλι είναι κι ολότελα μηδέν γιατί καθένας που αγαπά την αλήθεια θα ομολογήσει ότι εκείνο που φαίνεται στον καθρέφτη είναι καθαρότατη εικόνα κάποιου πράγματος. Κατά τον ίδιο τρόπο και τα όντα και τα συμβαίνοντα ούτε ύλη έχουν, ούτε υπόσταση διαφορετική από τη δική τους, αλλ' όμως φανερώνουν αναμφισβήτητες εικόνες αληθινών πραγμάτων. Έχουν λάβει τη δύναμη να μας κάνουν να θεωρούμε και οδηγούν με ασφάλεια στην αλήθεια. Όταν λοιπόν λέει ο Παύλος ότι βαδίζομε με την πίστη κι όχι με την όραση(Β΄ Κορ. 5, 7), μη νομίσεις ότι μιλάει για πίστη που δημιουργείται με την ακοή μόνο και με λόγο ψιλό. Γιατί τότε πώς λέει ο ίδιος: «Τώρα γνωρίζω ένα μέρος από την αλήθεια, τότε όμως θα λάβω τέλεια γνώση όπως έχει γνώση μου ο Κύριος»(Α΄ Κορ. 13, 12), και: «Όταν έρθει το τέλειο, τότε το μερικό θα καταργηθεί»(Α΄ Κορ. 13, 10); Βλέπεις ότι η παρούσα γνώση μάς βοηθεί να θεωρήσομε πώς θα είναι αυτή και στο μέλλον, κι έχει τόση μονάχα διαφορά η μελλοντική από αυτή που πετυχαίνομε τώρα, όσο διαφέρει το τέλειο και απλό από το ατελές; Ακόμη, εκείνος που λέει ότι βαδίζει με την πίστη κι όχι με την όραση(Β΄ Κορ. 5, 7), αλλού λέει: «Εγώ έτσι τρέχω, ξέροντας γιατί το κάνω· έτσι πυγμαχώ, όχι χτυπώντας τον αέρα»(Α΄ Κορ. 9, 26)· τόσο είχε βέβαιη και αληθινή γνώση για τα μέλλοντα. Κι αυτό το λέει όχι σαν ανακόλουθος με τον εαυτό του, μη γένοιτο· αλλά έτσι φαίνεται επειδή η πίστη έχει διπλή σημασία, όπως και η όραση. Γιατί υπάρχει πίστη που έχει ανάγκη αποδείξεως, η οποία στηρίζεται μόνο σε λόγια, και υπάρχει πίστη που δε χρειάζεται καθόλου απόδειξη, αλλά έχει αρκετή πειστικότητα για τον πιστεύοντα από μερικά ολοφάνερα τεκμήρια, και αυτή λέγεται πίστη ενυπόστατη. Καλύτερα θα εννοήσεις το πράγμα μ' ένα παράδειγμα. Υπόθεσε ότι σου λέω πως είδα έναν υφαντή που υφαίνει ποικίλα σχέδια σε υφάσματα, και μπορεί με το νήμα του να βάλει στο πανί ζώα φτερωτά και σχήματα λιονταριών

και μορφές γυπών, άλογα και άρματα και πολέμους κι άλλα τέτοια. Αν λοιπόν εσύ δεν τα είδες αυτά με τα μάτια σου, για να συμφωνήσεις χρειάζεσαι κατ' ανάγκην πίστη που στηρίζεται σε απλό λόγο. Αν όμως συμβεί να δεις όχι τον υφαντή, αλλά το ύφασμα, τότε οπωσδήποτε και χωρίς να σου πει κανείς, θα εννοήσεις αμέσως ότι αυτό είναι ανθρώπινο έργο, επειδή ούτε μόνο του έγινε αυτόματα, ούτε το ύφανε κανένα ζώο. Τότε λοιπόν δημιουργείται στην ψυχή σου μια άλλη πίστη πολύ διαφορετική από την προηγούμενη. Αντίστοιχα λοιπόν με την πίστη συμβαίνει και με την ορατή μορφή. Είδες για παράδειγμα έναν άνθρωπο λίγο ξανθό ή μελαχροινό, ψηλό ας πούμε, κανονικό σε όλα, στα μάτια, στη μύτη, στο χρώμα του προσώπου, στα χείλη και στα άλλα που αποτελούν τη μορφή ενός ανθρώπου. Αυτό είναι μορφή ενυπόστατη. Αν όμως σου περιγράψει κανείς ποιά είναι η μορφή εκείνου του υφαντή που δεν είδες, αλλά από το ύφασμα που είδες έχεις δεχθεί ασφαλώς ότι ο κατασκευαστής του είναι άνθρωπος, κι αυτό είναι μορφή ας πούμε γενική, θα πεις βέβαια ότι αγνοείς την ενυπόστατη μορφή του, αφού δεν τον είδες με τα μάτια σου, αλλά πάντως δε θα αρνηθείς ότι ο υφαντής εκείνος είναι άνθρωπος και ότι έχει ανθρώπινη μορφή. Αυτή είναι μορφή που τη βλέπομε χωρίς συγκεκριμένη υπόσταση και την οποία αν και δεν είδες, όμως αδίστακτα γενικά έγινε αποδεκτή σαν να σου είχε τύχει να τη δεις. Υπάρχει λοιπόν -για να επιστρέψομε στο λόγο μας— πίστη εξ ακοής που δημιουργείται με απλό λόγο, και υπάρχει και πίστη ενυπόστατη με πειστήρια σαφή. Όπως επίσης είναι η μορφή μέσα σε κάτι που θεωρείται ως το υποκείμενό της, κι αυτή μπορεί να ονομαστεί ενυπόστατη, και υπάρχει μορφή όχι μέσα σε κάτι συγκεκριμένο, αλλά που θεωρείται ως γενική έννοια χωρίς να γίνεται κατηγορούμενο σε πολλά που διαφέρουν κατά το γένος. Όλοι λοιπόν οι θεωρητικοί κατέχονται από πίστη ενυπόστατη, μορφή όμως δε βλέπουν ενυπόστατη, αλλά γενική. Γιατί αν ο Θεός δεν ήταν μορφή νοητή, πώς λέγεται κάλλος; Όπως λοιπόν είναι το νοητό κάλλος του Θεού που δεν το θεωρούμε σε υπόσταση συγκεκριμένη, τέτοια να σκέφτεσαι και τη νοητή Του μορφή, έξοχη, αξιοθαυμαστότατη, ενδοξότατη, που προκαλεί την έκπληξη της ψυχής και γεμίζει και καταφωτίζει το νου με νοερό φως και τον λούζει με παντός είδους λάμψεις και του δημιουργεί την έννοια του Θεού. Αυτή τη μορφή όταν είδε ο Μανωέ εκείνος, είπε: «Χαθήκαμε, γυναίκα, γιατί είδαμε το Θεό»(Κριτ. 13, 22). Και όποιος άλλος είδε ως ορατή εκείνη τη μορφή, ομολογεί ότι είναι παρουσία της φαντασίας του Θεού. Και ο μέγας Μωυσής έτσι είδε το Θεό, όπως έχει γραφεί: «Ο Θεός φανερώθηκε στο Μωυσή κατά πρόσωπο και όχι με σύμβολα»(Αρ. 12, 8). Αν του έλειπε ολότελα η θεοπρεπής μορφή, τότε ο Θεός θα ήταν τελείως αθέατος. Το κάλλος είναι συμμετρία και κατά κάποιο τρόπο σαν αθέατο κατά το εξωτερικό φαινόμενο. Αν δεν επιτρέπεται να αποδίδομε στη Θεότητα την πρέπουσα μορφή, δεν πρέπει να αποδίδομε στο Θεό και κάλλος και πολύ περισσότερο πρόσωπο, που έχει και μορφή και κάλλος. Αλλά γνωρίζομε ότι κάποιος Προφήτης λέει: «Τον είδαμε και δεν είχε ούτε μορφή ούτε κάλλος, αλλά η όψη Του είχε χαθεί»(Ησ. 53, 2-3). Αυτό το είπε για τη θεότητα του Λόγου, όσο Αυτός κρεμόταν πάνω στο ξύλο του σταυρού σαν ένας από τους κακούργους μη έχοντας κανένα γνώρισμα της θείας φύσεως —επειδή ως άνθρωπος βέβαια δεν είχε κανένα κάλλος, αφού ήταν νεκρός, μορφή όμως είχε, μορφή νεκρού. Ο Δαβίδ πάλι, όταν τον υμνεί ως «ωραίο κατά το κάλλος», δεν εννοεί κατά το ανθρώπινο· γι' αυτό προσθέτει: «Ξεχύθηκε η χάρη στα χείλη Σου»(Ψαλμ. 44, 3), γνώρισμα φανερό της θεότητας, της οποίας ήταν και το κάλλος. Σε πολλά μέρη ο Δαβίδ αναφέρει το πρόσωπο του Θεού, λέγοντας: «Γύρισες από μένα το πρόσωπό Σου και γέμισα ταραχή»(Ψαλμ. 29, 8), και: «Μην αποστρέψεις το πρόσωπό Σου από εμένα»(Ψαλμ. 26, 9), και: «Απόστρεψε το πρόσωπό Σου από τις αμαρτίες μου»(Ψαλμ. 50, 11).Αφού λοιπόν δεν αρνείται να αποδίδει στο Θεό πρόσωπο και κάλλος, τέτοιο βέβαια που αρμόζει στο Θεό, χωρίς σχήμα και αναφορά σε υποκείμενο, άρα εύλογα μπορεί να λέγεται και μορφή ανάλογη με το πρόσωπο και το κάλλος. Αυτή φανταζόταν κι ο Παύλος κι έλεγε: «Έτσι τρέχω, ξέροντας γιατί το κάνω· έτσι πυγμαχώ, χωρίς να χτυπώ τον αέρα»(Α΄ Κορ. 9, 26). Γιατί μ' όλο που δε βλέπομε καθ' Αυτόν το Θεό και μ' όλο που δε μετέχεται, όμως με άλλο τρόπο βλέπομε και κατανοούμε τον αχώρητο Θεό. Γι' αυτό και ο Δαβίδ συμβουλεύει να ζητούμε πάντοτε το πρόσωπο του Κυρίου(Ψαλμ. 104, 4) γιατί όταν επιτύχομε να φανταστούμε τη θεότητά Του, θα βρούμε μεγάλη και ανείπωτη χάρη και θεία απόλαυση και ηδονή. Έτσι λέει ο Δαβίδ για τον εαυτό του στο Θεό: «Θα χορτάσω όταν μου φανερωθεί η λαμπρότητά Σου»(Ψαλμ. 16, 15). Γιατί πολλή και άπειρη λάμψη από την αίγλη του θείου προσώπου φωτίζει εκείνους που θεωρούν το Θεό αληθινά και πνευματικά. Και η απόλαυση και η ευχαρίστησή της για όσους την ένιωσαν είναι

ανεξάντλητη και από την υπερβολή της αφόρητη, να πω έτσι· ενώ δεν περιγράφεται και δε γίνεται κατανοητή σ’ εκείνους που δεν την είδαν και δεν τη γεύθηκαν. Γιατί αν δεν μπορεί να παραστήσει κανείς τη γλυκύτητα του μελιού σ’ εκείνους που δεν το έχουν γευθεί, με ποιό τρόπο να διδάξει όσα υπερβαίνουν το νου εκείνους που δεν τα είδαν ούτε δέχθηκαν τη θεία απόλαυση και την ηδονή που προέρχεται από αυτά; Αλλά γι’ αυτά, αρκετά. Ο ιερότατος Παύλος, έχοντας την ενυπόστατη πίστη στο Θεό και την έξοχη και υπέρκαλη, αλλά ανυπόστατη μορφή του Θεού, έλεγε ότι βάδιζε με την πίστη(Β΄ Κορ. 5, 7), φυσικά την ενυπόστατη, αλλά όχι με συγκεκριμένη μορφή, η οποία θεωρείται σε κάποιο υποκείμενο, που δεν προξενεί την αγέννητη θέωση. Ο άγιος Μάξιμος λέει ως εξής: «Αγέννητη θέωση ονομάζω την ενυπόστατη έλλαμψη της Θεότητας κατά τη μορφή Της· αυτή δεν έχει γέννηση αλλά ακατανόητη φανέρωση στους άξιους». Επιπλέον, το κάλλος φαίνεται διά μέσου της μορφής. Γι’ αυτό το θείο κάλλος λέει ο Μέγας Βασίλειος: «Από το θείο κάλλος τί πιο αγαπητό υπάρχει;» Και πάλι λέει: «Το κάλλος της θείας και μακαρίας φύσεως είναι κάλλος αληθινό και πάρα πολύ αγαπητό και μόνο από τον καθαρμένο νου θεωρείται». Γι’ αυτό και ο Παύλος μαρτυρεί για τον εαυτό του ότι, αν και είναι άπειρος στο λόγο, δεν είναι όμως στη γνώση(Β΄ Κορ. 11, 6). Γιατί ήταν μέγας στη γνώση, που τον έκανε κατά ένα μέρος να γνωρίζει τον υπέρ έννοια Θεό με νοητή θεοπρεπή μορφή. Αυτή τη μερική γνώση έχοντας και ο θεόπτης Μωυσής και θεωρώντας τη θεία μορφή που δεν υπάρχει σε συγκεκριμένο υποκείμενο και το θείο κάλλος, είπε: «Αν έχω βρει χάρη ενώπιόν Σου, φανερώσου μου με αντιληπτό τρόπο, για να σε δω»(Εξ. 33, 13). Επειδή δηλαδή στο παρελθόν είχε δεχτεί τη θεία φανέρωση και τη λαμπρότητα του θείου κάλλους, αλλά όχι σε συγκεκριμένο υποκείμενο, παρακαλεί και για τούτο, γιατί ήταν τελειότερο· ο Θεός όμως δε συγκατατέθηκε, αφού είναι αδύνατο να Τον δει όποια νοερή ψυχή, ακόμη και αγγελική, κι αφού υπερβαίνει τα όρια κάθε γνώσεως. Ο Μωυσής ήταν βέβαια θεόπτης και έβλεπε το Θεό μέσα σε γνόφο, όχι όμως ως Υπόσταση, αλλά με μορφή και κάλλος νοητό, χωρίς υποκείμενο. Έτσι είναι στη φύση Του να βλέπομε το Θεό, όπως θα έλεγε κι ο Μωυσής κι ο Ηλίας και γενικά ο θεοπτικότατος όμιλος των Προφητών. Και αν βαδίζομε με την ενυπόστατη πίστη, η οποία παίρνει υπόσταση απ’ όσα θεωρούμε περί Θεού και επιβεβαιώνεται από την εξαστράπτουσα δόξα του κάλλους του προσώπου Του και μαρτυρείται από τη μορφή του υπέρλαμπρου φωτός Του, και όχι με την πίστη που στηρίζεται σε απλά λόγια που ακούσαμε, βαδίζομε πράγματι με την ενυπόστατη πίστη, όχι όμως με κάποια συγκεκριμένη μορφή που θεωρείται σε υποκείμενο. Στον μέλλοντα αιώνα δεν υπάρχει ανάγκη πίστεως, γι’ αυτό υπάρχει εδώ η ενυπόστατη πίστη. Τότε θα φανεί καθαρότερα η μεγαλοπρεπέστατη μορφή της θείας δόξας, γι’ αυτό τώρα φαίνεται πιο σκιώδης, όπως λέει και ο Θεολόγος Γρηγόριος, συλλέγοντας από εδώ κι εκεί φαντασίες σε κάτι που είναι εικόνα της αλήθειας, δηλαδή φανερώνει μια σκιασμένη μορφή της. Τότε είναι η όραση πρόσωπο με πρόσωπο και θα επέλθει η κατάργηση του επιμέρους χάρη στη φανέρωση του τελείου(Α΄ Κορ. 13, 12 και 10) ενώ τώρα, όπως λέει ο άγιος Αυγουστίνος, η μερική γνώση του Θεού είναι που συναρπάζει κάθε λογική ψυχή με τον έρωτα της δόξας Του. Με αυτό αποκτά η ψυχή την ενότητά της και βλέπει ενιαία το απόκρυφο μονοειδές Ένα του Θεού. Σε αυτή τη μορφή και το κάλλος και το πρόσωπο τούτο χαροποιείται και ομορφαίνει και φωτίζεται κάθε νους με χαρά και ωραιότητα και λάμψη πνευματική και υπερκόσμια. Με αυτά κάνει απλή και υψώνει και παραδίδει στην έκπληξη τη θεωρητική του δύναμη. Με αυτά καταφωτίζεται η ψυχή μυστικά και γεμίζει από θεία ηδονή και αγαλλίαση. Και με λίγα λόγια· με αυτά δοξάζονται και θεώνονται εκείνοι που ποθούν να βλέπουν και ν’ ακούν τη Θεαρχία και γίνονται φίλοι και ακόλουθοι του Θεού και θεόπτες ενώ ακόμη είναι δεμένοι με αυτό το σαρκίο. Και μέσω αυτών διαβλέπουν και αντικρίζουν σαν σε καθρέφτη με τη νοερή αίσθησή τους την απόλαυση των μελλόντων αγαθών και εν μέρει την κατάσταση της μέλλουσας ζωής, την οποία ούτε μάτι είδε, ούτε αυτί άκουσε, ούτε καρδιά ανθρώπου τη χώρεσε ποτέ(Α΄ Κορ. 2, 9).

«Η Ιερουσαλήμ που οικοδομείται ως πόλη, της οποίας οι μέτοχοι είναι συναγμένοι· γιατί εκεί ανέβηκαν οι φυλές, οι φυλές του Κυρίου, μαρτυρία για τον Ισραήλ»(Ψαλμ. 121, 3-4)

53. Ιερουσαλήμ ερμηνεύεται «τόπος ειρήνης» και είναι τύπος του τόπου του Θεού, δηλαδή της ψυχής που έχει την εν Χριστώ ειρήνη. Δεν μπορεί όμως η οποιαδήποτε ψυχή να έχει την εν Χριστώ ειρήνη και να φέρει το όνομα της ειρήνης, παρά μόνο εκείνη που οικοδομείται ως πόλη που έχει

τον ακρογωνιαίο λίθο που τοποθέτησε ο Θεός, όπως υποσχέθηκε, στη Σιών, λίθο πολύτιμο(Ησ. 28, 16). Σιών είναι ο υψηλότερος λόφος, το παρατηρητήριο της Ιερουσαλήμ, το οποίο είναι τύπος του θεωρητικού νου της ειρηνικής ψυχής. Γιατί αλλού και να ζητήσεις δε θα βρεις νου ουρανοπόρο που να βλέπει ψηλά την αλήθεια, παρά μόνο σε καρδιά που έχει δεχτεί την ειρήνη του Χριστού και μεταποιήθηκε ολόκληρη σε μια κατάσταση ζωής που πλημμυρίζει από ειρήνη. Η ψυχή λοιπόν που έχει θεία ειρήνη και κατέχει τον πολύτιμο ακρογωνιαίο λίθο και τα λόγια των ιερών Γραφών σαν πολύτιμους κατεργασμένους λίθους για να λιθοβολεί όσα θηρία θέλουν να ανεβούν στο όρος του Θεού, και την άσφαλτο, δηλαδή την ταπείνωση την οποία ενεργεί το Άγιο Πνεύμα, που καίει με τη θεία φωτιά τη λιθώδη πώρωση της καρδιάς και τη λειαίνει κάνοντάς την πνεύμα συντετριμμένο και ταπεινωμένο· που έχει ακόμη τα νερά των βροχών που δίνει ο Σωτήρας από τους ποταμούς της καρδιάς, και σαν οικοδομική ξυλεία που δε σαπίζει, τους λογισμούς της αληθινής πράξεως, και τα καρφιά και το τρυπάνι του φόβου και της βίας στην εργασία των θείων εντολών· που έχει ως αρχιτέκτονα τον θείο Λόγο και τους τεχνίτες Του, όσους δηλαδή με την επίβλεψή Του ρυθμίζουν τις ψυχικές δυνάμεις, και έχει όλα τα οικοδομικά εργαλεία, τη νηστεία, την αγρυπνία, την ψαλμωδία, την ανάγνωση και γενικά τα άλλα όλα που συντελούν ως όργανα στην αρετή, και το κόκκινο νήμα της στάθμης, τους ιερούς νόμους του Θεού στις Γραφές, και ακόμη, φως και ήλιο νοητό και υπέρλαμπρο όσα αντανακλούν στη ζωή της ψυχής· και γενικά, η ψυχή που έχει με τρόπο θείο και πνευματικό όλα όσα χρειάζονται αισθητά για την ανοικοδόμηση μιας πόλεως, αυτή είναι Ιερουσαλήμ νοητή και αυτή οικοδομείται ως πόλη για να κατοικήσει ο Θεός των πάντων, η ζωοποιός και άναρχη Τριάδα. «Εγώ, λέει, και ο Πατέρας θα έρθομε —πνευματικά βέβαια— και θα κάνομε σ’ αυτόν την κατοικία μας»(Ιω. 14, 23)· σαν να έλεγε «θα τον κάνομε πόλη, και μάλιστα πόλη θαυμαστή, που θα εκτείνεται στο άπειρο». Γι’ αυτό λέει ο στίχος «η Ιερουσαλήμ που οικοδομείται», όχι «που οικοδομήθηκε». Όπως δηλαδή Εκείνος που κατοικεί σ’ αυτήν είναι αχώρητος, έτσι και η πόλη είναι φυσικό να εκτείνεται στο άπειρο. Και μάλιστα λέει «που οικοδομείται» όχι «πόλη», αλλά «ως πόλη». Αν δηλαδή γινόταν να κτιστεί με τη συνεργασία πολλών και ποικίλων και να ολοκληρωθεί σε ένα έργο που απλώνεται σε ύψος και μάκρος και πλάτος για κατοικία του άναρχου Βασιλιά, πολύ εύλογα θα λεγόταν πόλη· επειδή όμως η οικοδόμηση αυτή δεν είναι δυνατό να τελειώσει ποτέ, αφού την κατοικεί ο Άπειρος, γι’ αυτό ονομάστηκε δικαιολογημένα στην αγία Γραφή, όχι «πόλη που οικοδομήθηκε», άλλα «που οικοδομείται ως πόλη». Φανερό σημείο ότι η ψυχή είναι Ιερουσαλήμ και ότι οικοδομείται ως πόλη, είναι ότι οι μέτοχοί της, δηλαδή οι δυνάμεις της, έχουν ενοποιηθεί και δε χωρίζονται, ούτε περιπλανιούνται, ούτε ονειροπολούν, αλλά ζούνε ατάραχα με ειρήνη Χριστού συγκεντρωμένες όλες μαζί και ενωμένες. Κατόπιν ο Ψαλμωδός, σαν να ολοκληρώνει, προσθέτει το άλλο γνώρισμα της οικοδομήσεως των ενωμένων μετόχων της πόλεως και λέει: «Εκεί ανέβηκαν οι φυλές, οι φυλές του Κυρίου, μαρτυρία για τον Ισραήλ»(Ψαλμ. 121, 3-4)). Αυτούς που παραπάνω ο λόγος είπε μετόχους της ψυχής, εδώ τους ονομάζει φυλές. Γιατί οι δυνάμεις της ψυχής δεν είναι ξένες προς αυτήν και αυτές που είναι απλώς φυλές της ψυχής, γίνονται φυλές του Κυρίου καθώς πραγματοποίησαν αναβάσεις θείες και υπερκόσμιες μέσα στην ειρηνική ψυχή, που είναι μαρτυρία και επιβεβαίωση για τον Ισραήλ, το νου δηλαδή που βλέπει το Θεό, και συνεργάζονται όλες σ’ ένα έργο Θεού, τη γνώση του Θεού. Κι όλες αυτές οι νοητές φυλές, συντείνοντας σε κοινό σημείο, οικοδομούν την πόλη του Θεού Παντοκράτορα, την ειρηνική και αγία. Γιατί εκεί πράγματι ανέβηκαν οι ψυχικές δυνάμεις, κάνοντας θεοφόρο και θεόληπτο το νου που βλέπει το Θεό. Όταν η ψυχή είναι διασκορπισμένη και βρίσκεται σε διάσπαση και μερισμό, και οι φυλές ή δυνάμεις της δεν είναι ενοποιημένες, είναι αδύνατο να πραγματοποιούν αναβάσεις και να οικοδομούν την ψυχή, γιατί δεν υπάρχει εκεί τόπος ειρήνης, ούτε Ιερουσαλήμ που οικοδομείται, για να δει κανείς πού είναι το νοερό. Κατά τον ίδιο τρόπο, όταν αυτές συναχθούν στο ίδιο σημείο, είναι αδύνατο να μην πραγματοποιούν εκεί νοερές και μεγαλότολμες αναβάσεις προς τον Κύριο, προστατεύοντας και σώζοντας το νου που θεωρεί το Θεό. Όπου λοιπόν η ψυχή, σε ειρηνική και ήσυχη κατάσταση, οικοδομείται πνευματικά ως πόλη, όταν δηλαδή οι μέτοχοί της —οι δυνάμεις της— έχουν ενωθεί για τον ίδιο σκοπό, εκεί πραγματοποιούν αναβάσεις Κυρίου οι νοερές δυνάμεις και αποκτούν ενότητα και μονομορφία και συμμαχούν συνειδητά με το νου που θεωρεί το Θεό. Τότε κι εσύ σιγοψάλλε το: «Η Ιερουσαλήμ που οικοδομείται ως πόλη, της οποίας οι μέτοχοι είναι συναγμένοι·

γιατί εκεί ανέβηκαν οι φυλές, οι φυλές του Κυρίου, μαρτυρία για τον Ισραήλ»(Ψαλμ. 121, 3-4), με τη χάρη του Ιησού Χριστού, του Κυρίου μας.

Για το ίδιο θέμα

54. Ίσως να μην είναι πολύ άσχετα από τα παραπάνω να προσθέσω και τα εξής. Αν θέλεις να μάθεις ότι άρχισε να επισκιάζει την ψυχή σου το θείο φως της ειρήνης· αν θέλεις να δεις την ψυχή σου Ιερουσαλήμ, να οικοδομείται ως πόλη· αν οι μέτοχοί της είναι όλοι μαζί —πρόσεχε—· αν δηλαδή όλοι οι λογισμοί και οι δυνάμεις της συνάχθηκαν με αγάπη προς τον εαυτό τους και μεταξύ τους με τρόπο ενιαίο και μονοειδή για να οικοδομούν πόλη όχι χωριστά, αλλά όλες μαζί· αν ανεβαίνουν εκεί στην Ιερουσαλήμ που οικοδομείται ως πόλη οι φυλές του Κυρίου, δηλαδή οι γενικότερες δυνάμεις της ψυχής που είναι θείες, και ανεβαίνουν μαζί πνευματικά· αν βλέπεις αυτά στον εαυτό σου, μη σταματήσεις να οικοδομείς. Θυμήσου τον πύργο της Βαβέλ και την οικοδόμησή του και τη σύγχυση των γλωσσών, και μάθε ότι κάθε οικοδομή δε θεωρείται καλή και για τους έξω. Όσοι έχουν μάτια, βλέπουν γενικά δύο ειδών οικοδομήσεις και αναβάσεις. Η μία στοχεύει το αγαθό και γίνεται για να κατοικήσει ο Θεός, και το σημάδι της είναι ότι οι «μέτοχοί» της είναι συναγμένοι στο ίδιο σημείο και ανεβαίνουν εκεί οι φυλές, οι φυλές του Κυρίου, αναγγέλλοντας στην ψυχή πράγματα μεγάλα και θαυμαστά και γεμάτα από ειρήνη, αγάπη και αγιασμό και την οικοδομούν. Η άλλη γίνεται για το κακό και για τον όλεθρο της ψυχής· ασφαλές γνώρισμά της είναι η διαίρεση και η φοβερή σύγχυση των νοητών γλωσσών και καταλήγει να κατοικήσουν σ' αυτή τα πάθη, όπως στον πύργο της Βαβέλ οι σαύρες. Μάθε λοιπόν τη διαφορά των δύο οικοδομών, και δε θα σφάλεις αν θελήσεις να διαλέξεις το καλύτερο. Αν συχνά, κάθε τόσο, δεν επικρατεί στα βάθη της καρδιάς σου ειρήνη και ενότητα λογισμών και φως νοερό· αν δεν ανεβαίνει στην καρδιά σου ηδονή άρρητη από τη θεωρία του Θεού· αν από τον εσωτερικότατο χώρο της καρδιάς σου δεν αναβλύζει αδιάκοπα αναζωπύρηση και ενυπόστατη πνευματική ενέργεια, ώστε πολλές φορές να νομίζεις ότι τυλίγει και τα πιο πάνω από την καρδιά μέλη σου, μαζί με ευφροσύνη και νοερή φαιδρότητα και δράση βαθιά και μυστική· αν η ψυχή σου δε γεύεται ανείπωτα πνευματικά μυστήρια· αν δε λειτουργεί μέσα σου ενιαία και ταυτόχρονα ανέκφραστη χαρά και ακατανόητη έκπληξη· αν δε δεχτείς μέσα σου τον αγιασμό του Χριστού ν' ανατέλλει, μάθε ότι η ψυχή σου δεν είναι Ιερουσαλήμ, ούτε οικοδομείται ως πόλη, ούτε οι μέτοχοί της, δηλαδή οι λογισμοί της είναι ενοποιημένοι, αλλά ούτε κι οι φυλές, δηλαδή οι γενικές δυνάμεις της, έγιναν φυλές του Ιησού, ούτε ανεβαίνουν εκεί προβάλλοντας στην ψυχή πράγματα εξαίσια και μυσταγωγώντας και παρουσιάζοντας στο νου αυτά που μάτι δεν είδε και αυτί δεν άκουσε και δε φανερώθηκαν σε καρδιά ανθρώπου(Α΄ Κορ. 2, 9) αμέτοχου από θείο Πνεύμα. Και πρόσεξε μήπως οικοδομείς μεν, αλλά το νοητό πύργο της Βαβέλ, που το τέλος του είναι καταστροφή και σύγχυση και διαίρεση των νοητών γλωσσών και πλήρης απώλεια, όπως προείπα. Ήθελα ακόμη να πω ποιά είναι η αιτία, για την οποία κάποιοι έχουν ψυχή Ιερουσαλήμ, που οικοδομείται ως πόλη και ποιά η αιτία της οικοδομής και της καταστροφής του πύργου της Βαβέλ και γιατί οι μέτοχοι εκείνης είναι μαζί, ενώ στον πύργο της Βαβέλ υπάρχει διαίρεση γλωσσών κάθε λογής. Αλλά τα παρέρχομαι επιδιώκοντας να είμαι λιγόλογος για να με ακούν πρόθυμα οι ακροατές.

Στο χωρίο· «Εκείνοι ήταν οι ευγενείς από τις ανατολές του ηλίου»

55. «Ευγενείς από τις ανατολές του ηλίου»(Ιώβ 1, 3) μπορούν να είναι εκείνοι που εξευγενίστηκαν από τις ανατολές αλλά και από τους φωτισμούς και τις ελλάμψεις του νοητού Ηλίου της δικαιοσύνης και τελειώθηκαν με τη θεωρία και την προσήλωση της διάνοιάς τους στο Θεό· οι οποίοι γεννήθηκαν από το Θεό κι όχι από το αίμα γυναίκας, ούτε από πόθο ανδρός ή από επιθυμία σαρκική(Ιω. 1, 13). Αυτών η καρδιά και ο νους ζούνε σε ουράνια θεία ανάκτορα, και αξιώθηκαν να συναναστρέφονται το Θεό και παρέλαβαν από Αυτόν θεία και άρρητα μυστήρια της βασιλείας Του. Αυτοί έχουν γίνει σώμα Χριστού, του Υιού του Θεού, και επιμέρους μέλη Του(Α΄ Κορ. 12, 27), σύσσωμοι και συγκληρονόμοι και συμμέτοχοί Του(Εφ. 3, 6), που κληρονομιά τους είναι Αυτός και Πατέρας τους ο ύψιστος Θεός, κι έγιναν κοινωνοί θείας φύσεως(Β΄ Πέτρ. 1, 4) με τρόπο υπέρλογο. Αυτοί σφραγίστηκαν από το Άγιο Πνεύμα, μέσα στο οποίο κοινωνούν μεταξύ τους και ζουν και βλέπουν· φορούν ενδύματα ολόλευκα όπως ταιριάζουν στο Πνεύμα, και χιτώνες χρυσοκέντητους, στολισμένους με πολύτιμους λίθους και μαργαριτάρια· φορούν περικεφαλαία και στεφάνι με

ρουμπίνια κι αιματίτες και κάθε είδος πολύτιμους λίθους, και τρώνε και πίνουν στη βασιλική τράπεζα. Δε φέρνει κόρο η τροφή εκείνη, ούτε το νέκταρ χορταίνεται ποτέ. Γιατί όλα είναι πνεύμα κι αυτοί τ' απολαμβάνουν πνευματικά. Είναι πάμπολλα τα αξιοθαύμαστα που γίνονται στις βασιλικές εκείνες αυλές. Πυρ που δροσίζει και αναζωογονεί και προξενεί τα κεντρίσματα της αγάπης στην καρδιά, νερό ζωντανό που λαλεί κι αναβλύζει πηγές αιώνιας ζωής, αέρας μυρίπνοος και Πνεύμα ζωοπάροχο και φως τρίφωτο που λάμπει ενιαία, απλό, υπερούσιο. Αυτοί λοιπόν, με το να βλέπουν και ν' απολαμβάνουν τέτοια πράγματα, αποχωρίστηκαν από τα κάτω κι ενώθηκαν με τα άνω. Παρέβλεψαν τα βλεπόμενα και παραδόθηκαν ακέραιοι στα νοητά. Προσπέρασαν τα πρόσκαιρα και ξάπλωσαν ανάμεσα στα μόνιμα. Βρίσκονται κάτω σωματικά και περπατούν στον ουρανό. Το σώμα τούς δεσμεύει και τους έλκει προς τα κάτω, μα κάνει νεύμα το Πνεύμα και τα δεσμά καίγονται και διαλύονται· και αμέσως μόλις λύθηκαν τα δεσμά, ευθύς ανέβηκαν πάνω από τους ουρανούς —τί ταχύτητα και τί έκπληξη! Έγιναν ενοειδείς με την ενοειδή ενατένιση προς το Θεό. Απομονώθηκαν από όλα με τη μονοειδή θεωρία του Θεού· μεταφέρονται από τη μία πνευματική δόξα σε άλλη μεγαλύτερη(Β΄ Κορ. 3, 18) και μεταβαίνουν από πλούτο σε περισσότερο πλούτο και απολαμβάνουν τα άρρητα.Είπαν με τον εαυτό τους: «Τί μεγάλος πλούτος δόξας και τρυφής!». Και βλέποντας μέσα στον πλούτο αυτό περισσότερα από τα προηγούμενα, δοκίμασαν έκπληξη και είδαν πόσο γυμνοί απ' όλα και φτωχοί ήταν. Έμειναν ακίνητοι, ή για να πω το αρμοδιότερο, έμειναν με ανοιχτό το στόμα από την έκσταση και γέμισε χαρά η καρδιά τους. Γίνονται ακόλουθοι και αχώριστοι σύντροφοι του Βασιλέως των δυνάμεων και συγχορεύουν με τους Αγγέλους, έκθαμβοι από την πλημμύρα τόσης χάρης, γεμάτοι από υπέρμετρη ευφροσύνη για την ανέκφραστη αυτή κληρονομιά και την ανείπωτη φιλανθρωπία. Αυτοί είναι, όσο γνωρίζω, οι ευγενείς από τις ανατολές του ηλίου(Ιώβ 1, 3), με τη χάρη του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας. Σε Αυτόν ανήκει η δόξα και η δύναμη στους αιώνες. Αμήν.

Όταν ο νους δει ενιαία τη θεία πραγματικότητα με τη δύναμη του Χριστού, τότε είναι καιρός σιωπής(Εκκλ. 3, 7)· γιατί είναι καιρός για την πόση του θείου νέκταρος, καιρός αγάπης και πνευματικής αγαλλιάσεως, καιρός μυστικών θεαμάτων και απολαύσεως υπερφυσικών πραγμάτων. Γιατί τότε ο νους βλέπει καθαρά ποτήρι στο χέρι του Κυρίου γεμάτο από καθαρό ανέρωτο κρασί, και θεωρεί φανερότατα ότι γέρνει από το ένα μέρος κι από το άλλο, και ξέρει σαφώς ότι το κατακάθι του δεν άδειασε ακόμα(Ψαλμ. 74, 9). Γιατί ο πυθμένας της θείας αγαθότητας που χύνεται σ' εμάς, το βάθος δηλαδή του πλούτου και το πέρας της χάρης, σε κανέναν ποτέ δε φανερώνεται με άδειασμα του ποτηριού στην παρούσα ζωή, κι αν ακόμη επέτυχε τη μεγαλύτερη δυνατή ανάβαση προς το Θεό και θέωση. Το πέρας και το τέλειο έχει διαφυλαχθεί για όλους εξίσου στην απόλαυση κατά τον μέλλοντα αιώνα. Δε φανερώθηκε ακόμη τί θα γίνομε, όπως λέει ο επιστήθιος Μαθητής(Α΄ Ιω. 3, 2), και κατά τον ιερό Παύλο(Α΄ Κορ. 3, 19), τώρα εν μέρει γνωρίζομε, ενώ το τέλειο θα φανερωθεί τότε, καθώς θα καταργηθούν οι οράσεις της αλήθειας σαν σε καθρέφτη και θα αποκαλυφθεί αυτή ολοφάνερη, οπότε και όλοι, δίκαιοι και αμαρτωλοί, θα πιουν κατά κάποιο τρόπο από το θείο μυστικό ποτήρι και θα έρθουν σε αίσθηση του μυστηρίου που τώρα είναι καλυμμένο και μυστικό. Οι δίκαιοι θα πιουν για να έχουν με την ευφροσύνη αυτή τελειότερη την ανταπόδοση για την ελπίδα τους στο Θεό και για τα ενάρετα έργα τους. Γι' αυτούς λέει η Γραφή: «Θα μεθύσουν πίνοντας από την αφθονία του οίκου Σου, και θα τους ποτίσεις από το χείμαρρο της τρυφής Σου»(Ψαλμ. 35, 9). Αυτούς και ο Κύριος είπε ότι θα τους βάλει να καθίσουν στο τραπέζι της βασιλείας τού Πατέρα και θα τους υπηρετήσει(Λουκ. 12, 37), και υποσχέθηκε ότι θα πίνει μαζί τους από το νέο ποτήρι στη βασιλεία Του(Ματθ. 26, 29) και θα ευφραίνεται μαζί τους. Οι αμαρτωλοί όμως θα πιουν χολή πίκρας κι αιώνιας λύπης, και μάλιστα θα πιουν τόσο, όσο για να εννοήσουν τι γλυκύτατο νέκταρ στερούνται δυστυχώς από την ανοησία τους. Ο θείος Δαβίδ μάς καλεί και μας παρακινεί να γευθούμε αυτό το νέκταρ στην παρούσα ζωή, λέγοντας: «Γευθείτε και δείτε ότι ο Κύριος είναι χρηστός»(Ψαλμ. 33, 9)· όμως οι αμαρτωλοί δε στρέφονται σ' αυτό. Αλλά εκείνοι που στρέφονται σ' αυτό και πειθαρχούν στην εντολή αυτή του Δαβίδ, βλέπουν το ποτήρι και το αισθάνονται που γέρνει από το ένα μέρος κι από το άλλο, πίνουν κι από τις δύο μεριές με ευγνωμοσύνη και απολαμβάνουν και καταγλυκαίνουν τα αισθητήρια της ψυχής και δικαιολογημένα ψάλλουν ευχαριστήρια άσματα στο Θεό αναφωνώντας: «Μάς μεθάει το ποτήρι Σου σαν το δυνατότερο κρασί, και το έλεός Σου το ακατανόητο, που τώρα είναι σαν κρυμμένο στο βάθος και

τον πυθμένα όπως το κατακάθι του ποτηριού, θα μας καταδιώξει όλες τις ημέρες της αληθινής ζωής μας»(Ψαλμ. 22, 5-6), δηλαδή της μέλλουσας, της μόνιμης και αθάνατης· γιατί αφού λάβομε τα μέλλοντα θεία αγαθά, θα τα έχομε για πάντα. Ακόμη, αυτοί καθώς γεύονται κι από τις δύο μεριές από το ζωοποιό και καινοποιό ποτήρι που είναι στο χέρι του Κυρίου και πίνουν από αυτό κάθε μέρα, εννοούν εύλογα από αυτό που βλέπουν, για το κρυμμένο, και από αυτό που ξεχειλίζει συμπεραίνουν για το περιεχόμενο στο βάθος, και από τη μερική πρόγευση καταλαβαίνουν τη μέλλουσα πληρότητα. Επειδή λοιπόν είναι φανερό ότι οι δίκαιοι θα απολαύσουν εκεί πλούσια και συνολικότερα αυτά που απολαμβάνουν από εδώ εν μέρει, δεμένοι ακόμα στην παχύτητα της σάρκας και το σκότος αυτού του κόσμου, γι' αυτό δεν είπε ο Δαβίδ, και πολύ ορθά, ότι θα πιουν όλοι, και δίκαιοι και αμαρτωλοί· αλλά αφού είπε αυτό που ήταν αμφίβολο, το αν άραγε θα πιουν και οι αμαρτωλοί(Ψαλμ. 74, 9), παρέλειψε ως ολοφάνερο το ομολογημένο, να πει δηλαδή περί των δικαίων ότι θα πιουν. Αν δηλαδή θα πιουν οι αμαρτωλοί, είναι περιττό να πει το ίδιο και για τους δικαίους, αφού αυτοί από τώρα χορταίνουν από αυτό το ξέχειλο ποτήρι, ώστε ευφραίνονται και αναφωνούν: «Μ' εύφρανες, Κύριε, με τα δημιουργήματά Σου, και θα χαρώ από τα έργα των χεριών Σου»(Ψαλμ. 91, 5). Λέγοντας έργα των χεριών Του, εννοεί το ότι κρατεί και προτείνει το ποτήρι το γεμάτο από ανέρωτο κρασί και το γέρνει φιλάνθρωπα από το ένα μέρος κι από το άλλο, φυλάγοντας το κατακάθι του ποτηριού για το μέλλον. Τώρα πάλι φωνάζουν μεθυσμένοι στο Θεό: «Μάς μεθάει το ποτήρι Σου σαν το δυνατότερο κρασί»(Ψαλμ. 22, 5), με τη χάρη του Ιησού Χριστού, του Κυρίου μας.

Θα ψάλλω στον Ποιητή μου και θα σε δοξολογήσω, Ύψιστε, που εκχύνεις επάνω μου τα ελέη Σου με τη χάρη Σου. Με κεντά, φιλάνθρωπε, υπεράγαθε Βασιλεύ, το ιερό δάχτυλό Σου στο εσωτερικότατο της καρδιάς μου, όπως ξέρεις Εσύ που κάνεις θαυμαστά και εξαίσια έργα μόνος Σου(Ψαλμ. 71, 18), κι αφού με διεγείρεις με το κέντημά Σου, όπως είναι φυσικό, με προετοιμάζεις με το Πανάγιό Σου Πνεύμα να βλέπω τα γράμματα του αγίου χεριού Σου γραμμένα στο βιβλίο της ζωής και να φαντάζομαι το πάνω από κάθε έκπληξη κάλλος του χεριού Σου όπως ταιριάζει στη νοερή αίσθηση και όλα να τα βλέπω γεμάτα ευφροσύνη και χαρά μυστική με τη χάρη του Ιησού Χριστού, του Κυρίου μας.

Υπάρχει ειρήνη, μάλλον φαινομενική παρά πραγματική, όταν το σώμα καλοπερνά, η οποία σηκώνει πολλή ταραχή κατά της ψυχής, ακόμη κι αν τυχόν υποκρίνεται προσωρινά δήθεν ηρεμία. Υπάρχει και άλλη ειρήνη που ακολουθεί τον αποκλεισμό της αισθήσεως και την αποφυγή των πάντων και την ησυχία. Αλλά κι αυτή, αν και είναι ασύγκριτα καλύτερη από την προηγούμενη, δε διαρκεί πολύ. Γιατί όταν η ψυχή ενοχλείται από το λογισμό, είναι φυσικό βέβαια να συμπάσχει και να ενοχλείται και το σώμα και ολόκληρος ο άνθρωπος. Υπάρχει και ανώτερη από αυτές, τρίτη ειρήνη των αισθήσεων και της ψυχής, η οποία έρχεται όταν ησυχάζουν οι δυνάμεις της ψυχής και ο έσω άνθρωπος με αγωγή και επιμέλεια κατάλληλη· τότε μπορεί κανείς και να προσευχηθεί καθαρότερα και να θρηνήσει γλυκύτερα και να μελετήσει τα θεία λόγια με ηδονή. Αλλά αυτό δεν είναι ακόμη η τελειότητα της ειρήνης. Εκείνος που παίζει τον αυλό ή την κιθάρα, δεν είναι δυνατό να συνεχίζει να παίζει αδιάκοπα· αναγκαστικά θα κουραστούν τα χέρια του, αλλά θα παρουσιαστεί και κάποια αφορμή από ασθένεια ή ένα οποιοδήποτε πάθημα ώστε ο αυλητής να μην παίζει τον αυλό ή ο κιθαριστής την κιθάρα. Έτσι και στην ψυχή, η οποία ρυθμίζει τις ουσιώδεις αρμονίες των δυνάμεών της, δε μένει διαρκώς η ατρεψία, αλλά χαλαρώνεται κάπως, είτε το θέλει είτε όχι, από κάτι που της έτυχε ή από το ευμετάβλητό της ή από ακηδία, αφού και η ψυχή είναι ένα από τα κτίσματα κι είναι ενωμένη με σώμα υλικό και τραχύ, κατά τρόπο παράδοξο. Όταν όμως με τη χάρη δεχτεί μέσα της την παρουσία του Ακτίστου που έκτισε τα πάντα και κοινωνήσει το αμετάβλητο και ζωοποιό Πνεύμα, γίνεται θαυμαστή, παίρνει άλλη ζωή και αφού ζωοποιηθεί κατά τη φύση του ζωοποιού Πνεύματος, απολαμβάνει την υπερφυσική ζωή, την πραγματικά αμετάβλητη. Και αληθινά, όπως ζει με τη ζωοποιό δύναμη, έτσι και βλέπει, γιατί είναι και φως αυτή η ζωοποιός δύναμη· και χαίρεται βέβαια βλέποντας όσα υπερφυσικά της δείχνει το Υπερφυσικό, και ειρηνεύει με την ειρήνη που ξεπερνά κάθε νόηση(Φιλιπ. 4, 7) για την υπέρλογη πάλι ζωοποίηση και το φωτισμό και την όραση τού πέρα από νου Ζωοποιού και τη χαρά όλων εκείνων που βλέπει μυστικά. Και δε μεταβάλλεται διόλου, δεν αισθάνεται κόπο, ούτε προσέχει στις παγίδες και τις

επιβουλές του εχθρού. Αλλά αδιάκοπα βλέπει το Θεό και τα του Θεού, διόλου με δική της θέληση, διόλου· αλλά με τη δύναμη και την κίνηση, μα και με τη θέληση, θα έλεγα, του θείου και ακάματου Πνεύματος που υπάρχει μέσα στην καρδιά ενεργητικά και ενυπόστατα, όχι με τρόπο που μπορεί κανείς να εικάσει, αλλά όπως αυτό το Πνεύμα μόνο γνωρίζει, το οποίο ερευνά και γνωρίζει ακόμη και τα βάθη του Θεού(Α΄ Κορ. 2, 10) και μυεί τους μετόχους Του με αίσθηση ψυχής. Έως ότου λοιπόν φροντίζομε να ανάβει μέσα μας και να μη σβήνει με κίνδυνό μας η χάρη του Πνεύματος, με την ησυχαστική διαγωγή και την αγιοσύνη, είμαστε γεμάτοι ανέκφραστη και υπερφυσική ειρήνη του τριαδικού Θεού και τότε ζούμε πραγματικά με ταπεινοφροσύνη και αγάπη και προσευχή την ειρήνη του σώματος και του πνεύματος και της ψυχής, άκοπα, όπως είπαμε. Γιατί η ειρήνη με κόπο, δεν είναι ακόμη ειρήνη τέλεια, αλλά πρόξενος της τέλειας ειρήνης. Η τέλεια λοιπόν ειρήνη πραγματοποιείται, κατά τα προλεχθέντα, τελείως χωρίς σωματικό κόπο, μέσα στην κατάπαυση του τέλειου σαββατισμού και στην ανάπαυση του Χριστού.

Αφού λοιπόν, άνθρωπε, γνωρίσεις ότι έλαβες ύπαρξη ενώ δεν είχες, και κατανοήσεις καλά τον Ποιητή και Πλάστη σου και παρατηρήσεις μόνος σου την αιτία, για την οποία ο Πλάστης σ' έφερε από το μη ον στο είναι, αν σκέφτεσαι ορθά, παράδωσε ερωτικά με όλες τις διαθέσεις σου ολόκληρο τον εαυτό σου στον γλυκύτατο Ιησού, το Θεό και Δημιουργό και Κτίστη σου, και στην πράξη και στη θεωρία του προσώπου Του. Γιατί όταν ζεις με αυτό τον τρόπο πρακτικά και θεωρητικά, θα αξιωθείς να λάβεις πολλά χαρίσματα από το Θεό και θα γίνεις θεός κατά χάρη και πνευματικός και τελείως όμοιος, εσύ το κτίσμα, με τον Κτίστη σου, και θα συναγάλλεσαι αιώνια με τον Κύριο και Πατέρα σου μέσα στην κατάπαυση του έρωτα προς το Θεό και την ανάπαυση στο Θεό, με τη δύναμη του Ιησού Χριστού, στους αιώνες των αιώνων, υψούμενος επάνω από όλα όσα βλέπομε. Αμήν.

56. Όταν είδα, διέκρινα με τη νοερή όραση από πού ήρθα εδώ τόσο θαυμαστά και πού καταλήγω· και τρίτο, φαντάζομαι Αυτόν που με έφερε εδώ και με κυβερνά και θα με φέρει στο τέλος, και βάζω στο νου μου τον άρρητο Πατέρα και την αγάπη Του δεν μπορώ να πω ότι την αγνοώ. Και στη συνέχεια βλέπω κάπως σαν μέσα σε καθρέφτη το μυστήριο του σχετικού με μένα σκοπού Του. Γι' αυτό βέβαια και ευφραίνομαι με τα τρία αυτά όσο δεν μπορεί να πει κανείς. Αλλά αυτή την τόσο μεγάλη ευφροσύνη τη διαδέχεται πολλές φορές ανάλογη λύπη, όταν εννοήσω ολοκάθαρα πόσο ανάξια προς την κλήση μου ζω και πολιτεύομαι. Βλέποντας κατόπιν πόσο άφθονα μου φανερώνεις την απρόσιτη δόξα Σου δια μέσου της κτίσεως και κατανοώντας την ανέκφραστη προς εμένα αγάπη Σου που μου παρουσιάζεις μέσω της ενανθρωπήσεως του μονογενούς Σου Υιού, και γνωρίζοντας την ανέκφραστη και υπερφυσική Σου ένωση μ' εμένα που μου την παρέχεις με ανείπωτη και αδιάλειπτη πνευματική μετοχή, θαυμάζω υπερβολικά τη δόξα Σου και εκπλήττομαι για το ασυνήθιστο έλεός Σου προς εμένα. Κι έτσι στη συνέχεια με βγάζεις έξω απ' όλα τα βλεπόμενα και με σταματάς απ' όλα τα νοούμενα και με αναπαύεις και με ευφραίνεις ανείπωτα μέσα σ' Εσένα, υπερούσιε Αγία Τριάς.

Όταν ο Θεός με πολλή σοφία θέλησε να κάνει τον άνθρωπο άλλον άγγελο επίγειο, ζώο ουράνιο, θεόμορφο και εικόνα δική Του, έβαλε μέσα του πολύ ταιριαστά ψυχή νοερή και ικανή ν' αποκτήσει θεία γνώση και επιστήμη. Γι' αυτό λέει: «Εγώ είπα ότι είστε θεοί και όλοι σας υιοί του Υψίστου»(Ψαλμ. 81, 6), με τη χάρη δηλαδή σαν άλλοι άγγελοι, να θεωρείτε σιωπηλά το Θεό και να υψώνεστε ερωτικά προς Αυτόν μέσα σε πνευματικό φως. Το να υψωθεί ο επίγειος άνθρωπος σε αγγελική κατάσταση είναι αδύνατο, αν δε γίνει σαφώς πνεύμα όπως οι Άγγελοι. Ότι ο πιστός με την πίστη γίνεται πνεύμα από τον παντοδύναμο και απειρόδωρο Θεό, δεχόμενος κατά κάποιο τρόπο δεύτερο, θείο μυστικό πλάσιμο, το φανερώνει ο Σωτήρας μ' εκείνο που λέει: «Ό,τι γεννήθηκε από το Πνεύμα είναι πνεύμα»(Ιω. 3, 6). Ότι και γεννιούνται πνευματικά οι άνθρωποι, ενώ έχουν και σώμα μαζί με την ψυχή, το μαρτυρεί ο αξιόπιστος Ιωάννης που λέει: «Τους έδωσε εξουσία να γίνουν παιδιά του Θεού, σε όσους πιστεύουν στο όνομά Του. Αυτοί δε γεννήθηκαν από αίμα άνθρωπου, ούτε από σαρκική επιθυμία, αλλά από το Θεό»(Ιω. 1, 12-13). Γεννήθηκαν δηλαδή κατά τον έσω άνθρωπο, αυτόν που είναι κατ' εικόνα του Δημιουργού, γιατί η γέννηση αυτή δεν είναι κατά τους νόμους της φύσεως, αλλά ακολουθεί κατά χάρη όσους γεννιούνται πνευματικά, ανεξάρτητα από τη θέλησή τους. Γι' αυτό και όπως είναι φυσικό ο μέτοχος νους γίνεται θρόνος του

Αγίου Πνεύματος. Όπως το σίδερο όταν μπει στη φωτιά γίνεται κι αυτό φωτιά, όχι κατά τη φύση του αλλά κατά μετοχή, με τη μετάδοση της φωτιάς, όσο είναι ενωμένο με τη φωτιά, και μάλιστα γίνεται και θρόνος της φωτιάς η οποία έχει εγκατασταθεί και κατά κάποιο τρόπο αναπαύεται σ' αυτό, έτσι ακριβώς και ο νους με τη γέννηση ή ένωση και μετοχή του Πνεύματος, γίνεται και πνεύμα και θρόνος του Πνεύματος, με το να περιλαμβάνει πρόδηλα ο Θεός το νου και να κάθεται κατά κάποιο τρόπο και να αναπαύεται σ' αυτόν όπως σε θρόνο. Αυτή είναι η θαυμαστή αρχή της προκοπής της ψυχής. Όχι δηλαδή να καταλάβει αρχικά την τάξη αγγέλου, της κατώτερης ας πούμε από τις ουράνιες δυνάμεις, αλλά την τάξη του Θεού του Υψίστου· έπειτα θα περάσει στην τάξη του Θρόνου, κατόπιν του Χερουβείμ, κατόπιν του Σεραφείμ, και προχωρεί μέχρις ότου λάβει ολοκληρωτικά την ιδιότητα του αγγέλου, της χαμηλότερης δηλαδή τάξεως, αγγέλλοντας στους πλησίον του τα ενδοξότατα και μυστικά του Θεού με την έμπνευση του Πνεύματος. Η μέθεξη του Πνεύματος πρέπει, όπως λένε οι σοφοί στα θεία, να προηγείται από τη μετάδοσή Του. Έτσι, είναι πρόδηλο ότι πρέπει να γίνει κανείς φανερά μέτοχος του Πνεύματος, ώστε να γίνει ο νους θρόνος Του, και τότε να μεταδώσει τα πνευματικά· πρέπει να γίνει με τη χάρη του Πνεύματος Χερουβείμ, που σημαίνει πλημμύρα και πλήθος πνευματικής σοφίας, και τότε να μεταδίδει σοφία στους άλλους· να γίνει ομοίως Σεραφείμ από τη γνώση της σοφίας και πίνοντας από το οινοδοχείο και το κρασί της σοφίας να φτάσει σε διάπυρες και ορμητικές αγάπες του Θεού —γιατί αυτό σημαίνει Σεραφείμ—, κι ύστερα να θερμάνει και άλλους προς τους θείους έρωτες και ακολούθως να τους αναρριπίσει· κι έτσι να συνεχίσει διαδοχικά ώσπου να φτάσει στην τάξη του αγγέλου, δηλαδή να διδάσκει τους πλησίον.Επομένως, εκείνοι που δεν έγιναν πρωτύτερα με τη χάρη του Πνεύματος θεοί και θρόνοι Θεού, Χερουβείμ και Σεραφείμ και λοιπές κατώτερες πνευματικές τάξεις, ούτε άγγελοι σωστοί μπορούν να είναι, ούτε θα μπορέσουν να λατρεύουν το Θεό, ούτε να διδάσκουν αληθινά στους άλλους τα πρέποντα με την έμπνευση του Πνεύματος. Άρα η αληθινή προκοπή της ψυχής έχει την αρχή της από τη μέθεξη του Υψίστου Θεού και προχωρεί με τα στάδια που είπαμε, με τη δύναμη του Ιησού Χριστού, του Κυρίου μας.

Θα σε δοξολογήσω, άρρητε Κύριε, Αγία Τριάς. Όχι όσο σου αρμόζει, Δέσποτα, αλλά όσο επιτρέπει η δύναμή μου. Γιατί Εσύ, Ανέκφραστε, μαζί με ό,τι σε αφορά, είσαι άπειρα πιο πάνω και πιο πέρα από κάθε λόγο που θέλει να σου μιλήσει και κάθε νου που θέλει να σε νοεί. Εσύ με δημιούργησες από το μηδέν με τη μεγαλειώδη βουλή Σου, πλάθοντάς με με τα χέρια Σου όπως κανένα άλλο δημιούργημά Σου, και δημιουργώντας με σύμφωνα με τη δική Σου εικόνα και την ομοίωση(Γέν. 1, 26)· εγώ όμως ο μωρός που πλάστηκα με τόσο μεγάλη τιμή και δόξα, έγινα πολύ αχάριστος ως προς τις εντολές Σου, αν και αυτές είναι άγιες και γεμάτες από ειρήνη και αληθινή ευφροσύνη και θεουργική δύναμη. Και αυτό που είναι το πιο θαυμαστό· πριν με φέρεις στο είναι, για χάρη μου και για χάρη της ζωής μου, και για να μπορώ να βλέπω προς τα άνω και να σε κατανοώ, και για την αφόρητη πνευματική ηδονή της θείας θεωρίας, δημιούργησες τον κόσμο που έχει μεγαλειώδη ομορφιά και δόξα και τόση δύναμη και σοφία δημιουργική και είναι στολισμένος πλουσιοπάροχα και με κάθε τρόπο, που χωρίς αυτά ούτε μία ώρα δε θα μπορούσα να υπάρχω, και με αυτά ζω, σωματικά μεν με ευδαιμονία με όσα απολαμβάνω και με τρέφουν, ψυχικά δε με όσα κατανοώ κατά τη θεωρία και εκπλήττομαι από την πανσοφία και την παντοδυναμία της πρόνοιάς Σου και το πέλαγος της αγάπης Σου. Και αυτά έκανες Εσύ, Άρρητε. Εγώ όμως ο ανόητος έζησα ασώτως τη ζωή μέχρι τώρα, αλοίμονο! αντίθετα προς τις εντολές Σου, που είναι τόσο ευχάριστες και αξιαγάπητες στους φρόνιμους. Αλοίμονό μου, ψυχή, για την αναισθησία και την πώρωσή μου! Δεν αισθάνεσαι, βέβηλε, ότι ο φτωχός και μόνο για να ζήσει σωματικά, και μάλιστα πρόσκαιρα, γίνεται δούλος στον πλούσιο και υποτάσσεται αμέσως στις προσταγές του κυρίου του, ακόμη κι αν μερικές είναι βαριές, παρ' όλο που αυτές δε γίνονται για χάρη αυτού που τις εκτελεί, αλλά προς όφελος αυτού που διατάζει. Πώς εσύ, άμυαλε, παραβαίνεις ποταπά και στρέφεις στο αντίθετο τις εντολές τέτοιου Δημιουργού και Ευεργέτη και Τροφέα, αν και δίνονται για χάρη δική σου και της αθάνατης δόξας σου; Αλοίμονο στην αδιαντροπιά σου και το αιώνιο κακό που σε περιμένει!

Όταν ξαναγύρισα σ' Εσένα, υπεράγαθε Κύριε, την ανέκφραστη απόλαυση, είπα στη φτωχή και όντως αμαρτωλή μου ψυχή, που είναι δικό Σου πλάσμα, φιλανθρωπότατε: «Ψυχή, έχεις πολλά αγαθά πνευματικά, φάγε, πιές, ευφραίνου»(Λουκ. 12, 19). Και όταν ξεσηκώθηκε ο αμαρτωλός (ο

διάβολος) εναντίον μου, κακοπάθησα και ταπεινώθηκα όσο δεν έπαιρνε άλλο(Ψαλμ. 37, 9). Αλλά πόσο μεγάλος είναι ο πλούτος της αγαθότητάς Σου, πανάγαθε Κύριε! Όταν έσφαλα και ξέφυγα από τον ίσιο δρόμο και το καλό, Εσύ πρόλαβες με θαυμαστό τρόπο και με πρωτοφανείς δωρεές πάλι με ξαναγύρισες πίσω. Και έφαγα πράγματι και ήπια και στη συνέχεια ευφράνθηκα πνευματικά από ευσπλαχνία δική Σου, αλλά και πάλι πλανήθηκα πολλές φορές και εξορίστηκα, δε γνωρίζω για ποιο από τα δύο· από φοβερή απάτη του δαίμονα ή από απροσεξία δική μου, ή και από τα δύο, ή ίσως και από κάποια βαθύτερη δική Σου κρίση, από την οποία προέρχονται οι παραχωρήσεις και οι εγκαταλείψεις και οι τιμωρίες κατά διάφορους τρόπους. Πάλι λοιπόν και πολλές φορές βούλιαξα στο βούρκο όπου δεν υπήρχε στερεό έδαφος(Ψαλμ. 68, 3) και υπέφερα και καταβλήθηκα καθώς με τρυπούσε σαν αγκάθι(Ψαλμ. 31, 4) το θανατηφόρο κεντρί της αμαρτίας, και γενικά από τα πολλά πονηρά που μηχανεύτηκε με κακία ο εχθρός κατά της ψυχής μου εξαιτίας της φοβερής μου αμέλειας και της εξοργιστικής ανοησίας μου. Εσύ όμως, ποτέ δεν αδιαφόρησες για τα πάθη μου μέχρι τέλους, αλλά και με φωνή πνευματική φώναξες στα μυστικά μύχια της καρδιάς μου και είπες στην εξουθενωμένη ψυχή μου: «Εγώ είμαι η σωτηρία σου(Ψαλμ. 34, 3), μη φοβάσαι, αλλά ξαναγύρισε στην ανάπαυσή σου, μην πλανάσαι». Κι έτσι με παρηγόρησες, Ιησού ανεξίκακε, κι έγινες λαμπρός υπερασπιστής της σωτηρίας μου, κι Εσύ που είσαι το δεξί χέρι του Πατέρα με κράτησες με δύναμη και η παιδαγωγία Σου με ανόρθωσε(Ψαλμ. 17, 36) και πάλι, όπως και πολλές άλλες φορές, με την τόσο μεγάλη ευφροσύνη των ανέκφραστων μυστικών Σου. Έλα λοιπόν, Λόγε του Θεού, στην καρδιά μου σαν σφραγίδα ασφάλειας, για να θεωρώ το ανέκφραστο υπερφυσικό κάλλος Σου· έλα στα χέρια μου, για να πράττω τις άγιες και ζωοποιές εντολές Σου· έλα, Βασιλεύ ‘Ιησού Χριστέ υπερουράνιε, έλα για να ζήσω μέσα σ’ Εσένα πνευματικά. Έλα κοντά μου γρήγορα, καθώς επιστρέφω σ’ Εσένα με όλη μου την ψυχή, Εσύ που είσαι η υπερκόσμια ευφροσύνη εκείνων που είσαι μέσα τους με τρόπο άρρητο. Άστραψε την αστραπή Σου, Απειρόσοφε, για να συναχθεί η νοερή μου ψυχή στον εαυτό της και κατόπιν σ’ Εσένα, και να διασκορπιστούν και να χαθούν εκείνοι που με εχθρεύονται χωρίς λόγο(Ψαλμ. 3, 8) και με καταδιώκουν άδικα και με κακοποιούν αλύπητα. Φύλαξέ με, Κύριε, για πάντα σε παρακαλώ, ως κόρην οφθαλμού(Ψαλμ. 16, 8), για να σε θεωρώ μένοντας αιώνια μαζί Σου, υπερένδοξε, άρρητε Δέσποτα.

57. Ποιος είμαι, άκτιστε Κύριε, εγώ η στάχτη και το χώμα, και πόσες είναι οι μέρες μου εμένα που περνώ σαν ίσκιος(Ψαλμ. 143, 4) και σαν σύντομο όνειρο, Άναρχε, μπροστά σ’ Εσένα που στα μάτια Σου τα χίλια χρόνια είναι σαν τη χθεσινή ημέρα που πέρασε, ή και όση η διάρκεια μιας φρουράς τη νύχτα(Ψαλμ. 89, 4); Και τί γνωρίζω εγώ μπροστά σ’ Εσένα που έκανες τους ουρανούς με γνώση(Ψαλμ. 135, 5) και τη γη και το σύμπαν με σοφία, και μάλιστα όλα μαζί και αυτοστιγμεί;Ποιος είμαι λοιπόν για να σταθώ καν μπροστά Σου, πανεύσπλαχνε, και να με κρίνεις; Μη, παρακαλώ, μη, σε ικετεύω Δέσποτα· από τα βρέφη οι γονείς δε ζητούν λόγο για ό,τι κάνουν, ούτε καν ζητούν κάποιο έργο, αλλά με καλή καρδιά, με στοργή και ενδιαφέρον τα φροντίζουν με μαλακό τρόπο σε όσα χρειάζονται και τα τρέφουν όσο μπορούν και τα περιθάλπουν. Γι’ αυτό, Άγιε, ο πραγματικά αιώνιος προσφιλέστατος Πατέρας μας, ως Δημιουργός όλων των δικών μας κόσμων από το μηδέν, μη θυμώνεις για τις αμαρτίες και τις ανομίες μου, παρακαλώ, μήτε να ζητάς από εμένα έργα, Φιλάνθρωπε, ανάλογα της χάρης Σου, μη, Αγαθέ, μη. Αλλά όπως αρμόζει σε νήπια, έτσι και πολύ περισσότερο και χωρίς τέλος Εσύ συγχώρησε τα παραπτώματά μου και αύξανε την άχραντη δωρεά Σου σ’ εμένα, επειδή ως ασθενής στη φρόνηση έχω πολύ μεγάλη ανάγκη από βοήθεια. Ναι, Συ που με δημιούργησες και με έπλασες και με αναγέννησες, υπερύμνητε, με σκοπό πάντως υπεράγαθο: αφού δηλαδή με ευεργετήσεις υπερβολικά και με καταστολίσεις με θεουργικά κάλλη σαν γνήσια εικόνα Σου, να με δοξάσεις ανάλογα με την αιώνια και υπέρτατη δόξα· άλλωστε, ήρθες όχι για να κρίνεις, αλλά για να σώσεις τον κόσμο(Ιω. 3, 17). Αμήν.

58. Όπως βλέπεις κι Εσύ, Κύριε, που γνωρίζεις τα μυστικά της καρδιάς, κατακρίνω ο ίδιος τον εαυτό μου. Δε χρειάζομαι, υπέρσοφε, κανένα άλλο δικαστή. Μόνο για όποια υπάρχει αμφιβολία, υπεράγαθε, γίνεται κρίση από δικαστήριο. Όταν όμως ο κρινόμενος καταδίκασε από πριν μόνος του τον εαυτό του και βλέπει και ομολογεί αληθινά τον εαυτό του όχι μονάχα πως είναι απλώς αμαρτωλός, αλλά ότι αμαρτάνει κάθε ημέρα και ώρα, λυπήσου τον, φιλάνθρωπε Κύριε, και μη τον δικάσεις. Ζητώ έλεος και επαιτώ χάρη, ώ άφθονη Πηγή του ελέους και των ευεργεσιών. Εσένα

παρακαλώ, που ευδόκησες να γίνεις άνθρωπος για μένα και που από άφθονη αγαθότητα δε μας τιμωρείς ανάλογα με τις ανομίες μας και από υπερβολική αγάπη δε μας ανταποδίδεις σύμφωνα με τις αμαρτίες μας(Ψαλμ. 102, 10)· αλλά μάλλον σε νικά η έμφυτη αγάπη Σου και απομακρύνεις από μας τις αμαρτίες μας όσο απέχει η ανατολή από τη δύση(Ψαλμ. 102, 12). Σε ικετεύω λοιπόν, ανεξίκακε Κύριε Ιησού Χριστέ, εύσπλαχνε Δέσποτα, και σε παρακαλώ, αν και ανάξια, να παραβλέψεις κάθε μου ανομία και κάθε μου αμαρτία και να χαρίσεις στην καρδιά μου τέλεια τη σφραγίδα του παναγίου Σου Πνεύματος, την πραγματικά αγία δωρεά, με τη δύναμη και τη σοφία Σου, για να πράττω έτσι με σοφία και φρόνηση πνευματική, με τη δύναμη της χάρης Σου, όσο είναι δυνατό, τα ευάρεστα ενώπιόν Σου, ώστε να τρέξουν πάλι στ' αλήθεια οι πνευματικοί ποταμοί της άχραντης σοφίας Σου από την καρδιά μου με γνώση της αλήθειας και με το κατάλληλο φως κι έτσι να βρεθώ μ' Εσένα, κοινωνός των μυστηρίων Σου, στους αιώνες των αιώνων, δηλαδή φωτισμένος από το υπερένδοξο φως Σου από τώρα, με το ανείκαστο έλεος και την ανέκφραστη χάρη Σου. Αμήν.

59. Κανένας δεν καταλαβαίνει με απόλυτη σαφήνεια την επιβουλή —είτε πρέπει να την πούμε προσβολή— που είναι στην κυριολεξία διαβολική, όπως εκείνος που ξέφυγε τους δαίμονες κι έμεινε ελεύθερος για ένα χρονικό διάστημα από διαβολικές προσβολές. Και κανείς δεν τους αποφεύγει και δεν απαλλάσσεται από αυτούς, όπως είπα, παρά μόνο εκείνος που θ' αποκτήσει τη βοήθεια θείας πνοής ενυπόστατη και αέναη μέσα στην καρδιά του. Αυτή τη γεννά η πίστη ενωμένη με ταπείνωση και ενεργή αγάπη Θεού και ανθρώπων και ο ησυχαστικός τρόπος ζωής με αγρυπνία και ανάγνωση, πότε πρακτική και πότε θεωρητική, κι έπειτα θεολογική, ύστερα από προσευχή. Αγάπη ενεργής λέγεται φυσικά η εκπλήρωση των ιερών εντολών του Θεού κατά το δυνατό. Από αυτά λοιπόν προέρχεται όχι μόνο γνώση του Θεού καθαρότερη και λαμπρότερη, αλλά και ακριβής γνώση και ορθότερη διάκριση των δολίων δαιμονικών επινοήσεων και εφόδων κατά της ψυχής. Και τότε οι αγώνες γίνονται μεγαλύτεροι και ανάλογη η άθληση κατά των δαιμόνων που φθονούν υπερβολικά και ορμούν αδιάκοπα με μανία για κάθε είδος κακοποίηση της θεοφόρου ψυχής με μεγάλη κακεντρέχεια. Και αν ο αληθινός Σωτήρας δεν προστάτευε φιλάνθρωπα το λαό Του και δεν προμαχούσε για τους πιστούς Του ο Χριστός, δε θα σωζόταν πραγματικά κανένας άνθρωπος, έστω και άγιος.

60. Γνωρίζω πολύ καλά και μάλιστα σου εξομολογούμαι, Κύριε· και από τα άλογα ζώα χειρότερος γίνομαι από απροσεξία, αγνωμοσύνη και άλογες πράξεις, εγώ ο λογικός άνθρωπος, εφόσον εκείνα συμμορφώνονται με τη φύση τους και ζουν σύμφωνα με αυτή, ενώ εγώ ούτε μία στιγμή δε γνώρισα ποιά είναι η καθαρή και αρμόζουσα στη φύση μου ενέργεια, εξαιτίας του μολυσμού από τα ακάθαρτα πάθη και της εμπαθούς προσκολλήσεως στα πρόσκαιρα και της ακόλουθης συγχύσεως. Γι' αυτό κάνω σαν ανόητος κι ούτε γνωρίζω όπως πρέπει ποιά είναι αληθινά η φύση μου. Και ξεπέρασα και το δαιμονικό συρφετό και είμαι πραγματικά χειρότερος και από τους ίδιους τους δαίμονες κατά την προαίρεση. Γιατί αν κι εγώ όπως εκείνοι ήμουν απρόσβλητος από ασθένειες και αθάνατος και χωρίς καμιά ανάγκη για τη ζωή, τότε χωρίς αμφιβολία θα ήμουν κι εγώ ο δυστυχισμένος μέγας στην κακία και ακράτητος στις άτοπες ορμές. Αφού τώρα, που όχι μόνο αθάνατος δεν είμαι, αλλά και με βρίσκουν ασθένειες συχνές και μακρές, παρανομώ και χαίρομαι στις αμαρτίες κι είμαι έτοιμος γι' αυτές. Και το χειρότερο, δεν κλίνω προς ένα κακό μόνο, ώστε να αποφεύγω τα άλλα, όπως καθένας από τους δαίμονες, που ένας είναι της φιλαργυρίας, άλλος της κενοδοξίας, άλλος της φιληδονίας και άλλος είναι εργάτης άλλου πάθους ή μάλλον φίλος και συνεργός σ' αυτό το πάθος μ' εκείνους που πείθονται σ' αυτόν· αλλά εγώ μόνος μου είμαι όλων των παθών εραστής και εκτελεστής. Και μάλιστα είμαι τόσο πολύ κυριευμένος από τα πάθη, ώστε και χωρίς παρακίνηση ή εξωτερική προσβολή των δαιμόνων πηγαίνω προς αυτά, ή μάλλον πέφτω αξιολύπητα σ' αυτά με τη θέλησή μου. Γι' αυτό και όσα κακά δεν έκανα, όχι πως δεν τα έκανα γιατί τ' απέφυγα θεληματικά ή γιατί ελεύθερα δεν τα θέλησα, αλλά γιατί δεν μπόρεσα. Πόσο λοιπόν εγώ κρίνομαι δίκαια χειρότερος από τους δαίμονες! Αυτοί είναι αθάνατοι και δεν αρρωσταίνουν και δεν έχουν ανάγκες της ζωής, κι όμως κλίνει προς ένα μόνο είδος αμαρτίας ο καθένας. Ενώ εγώ, που οι μέρες μου δεν είναι μόνο λίγες, αλλά όπως ανέφερα είναι γεμάτες από νόσο και ασθένεια και ταλαιπωρία, και όμως τρέχω με προθυμία σε κάθε αμαρτία, πρόθυμος, αλοίμονο, να την εκτελέσω.

Είμαι λοιπόν πραγματικά πολύ χειρότερος και από τους δαίμονες. Αλλά Κύριε, Κύριε, Εσύ που το έλεός Σου είναι ανυπέρβλητο κι έχεις στη φύση Σου το να σώζεις, αφού και σ' αυτούς τους δαίμονες έχεις παραχωρήσει μετάνοια, αν θέλουν, χωρίς μνησικακία· ενίσχυσέ με με σοφία και κάθε απαραίτητο για να μετανοήσω όπως πρέπει για τις αμαρτίες μου και να εξιλεώσω το πανάγιο πρόσωπό Σου, Εσύ η έξοχη και μακάρια ζωή και η διαρκής υπερκόσμια απόλαυση των Δικαίων και η Αυτοαγάπη που ξεχνάς τις κακίες μας και η άφατη φιλανθρωπία και ευσπλαχνία, Δέσποτα. Δείξε το μέγα και θαυμαστό έλεός Σου στην ψυχή μου που σου φωνάζει «Ελέησέ με, ευδιάλλακτε», για να αποδειχθεί έτσι καθαρά και να το μάθομε, ότι και στους δαίμονες, αν στην κατάσταση που βρίσκονται επέστρεφαν σ' Εσένα κι έλεγαν το «ελέησέ με» προς την απέραντη αγαθότητά Σου, δε θα τους άφηνες έξω από το έλεός Σου, ούτε θα τους αποστρεφόσουν, Εσύ που είσαι η πηγή των δωρεών. Αν λοιπόν ελεήσεις εμένα που είμαι πιο κακός από κείνους και χειρότερος από τα άλογα ζώα, τότε πράγματι δεν υπάρχει κανείς αμαρτωλός, ούτε άνθρωπος ούτε δαίμονας, ο οποίος πέφτοντας μπροστά Σου θα φωνάξει «ελέησέ με» και δε θα βρει αμέσως την άπειρη αγαθότητά Σου και το πλουσιότατο κι εξαιρετικά θαυμαστό και πάνω από κάθε προσδοκία έλεός Σου. Ελέησέ με, Ιησού, Εσύ που είσαι και φυσικός Πατέρας μας και πηγή του ελέους.

61. Πολλά μού έρχονται, Κύριε, στο νου, αλλά δεν υπάρχει κανένα που να το κατανοώ με σιγουριά ως το τέλος, και γενικά ανάμεσα σε όλα δεν υπάρχει ούτε ένα που να μη με προδίδει κάπου η γνώση του. Γι' αυτό ακριβώς, όπως είναι φυσικό, έχω αποδειχθεί πασίδηλα φτωχός στη γενική και πλήρη γνώση. Τον ουρανό τούτον εδώ και τη γη βέβαια τα βλέπω, τί είναι όμως αυτά και που εδράζονται και πώς κρατούν τη συνοχή τους και τα άλλα τα πάμπολλα γύρω από αυτά και τη φύση τους, τ' αγνοώ ολοφάνερα. Τον αέρα, το νερό και τη φωτιά μπορώ πολύ εύκολα να τα δείξω σ' όποιους θέλουν ποια όμως είναι η φύση του καθενός, αν ερωτήσει κανείς, και πώς το ένα κυλάει προς τα κάτω και το άλλο πηγαίνει προς τα επάνω, ενώ ο αέρας προς κάθε κατεύθυνση, γι' αυτά ούτε το στόμα δεν μπορώ ν' ανοίξω για να ψελλίσω κάτι. Αλλά τα παραλείπω αυτά, καταλαβαίνοντας ότι δεν έχω τι να πω. Και μία τρίχα, το ευτελέστατο αυτό πράγμα, ελάχιστα πέφτει στην αντίληψή μας από πού προέρχεται και πώς, και ποιά σειρά χρονική ακολουθούν και ποιά τάξη. Και τί αξίζει να γνωρίζεις πώς είναι οι τρίχες;

Γι' αυτό σε παρακαλώ, Δέσποτα, ελευθέρωσέ με από το φρόνημα της οιήσεως, που γίνεται αιτία να κρίνω και να κατακρίνω τον πλησίον και κάθε άλλον. Έπειτα, πάρε με κάτω από τη σκέπη του κραταιού βραχίονά Σου, γιατί είμαι απλοϊκός και πολύ βραδύς στην αντίληψη. Ποιος άραγε γνωρίζει την έκταση του ουρανού και τον τόσο όγκο και το τόσο βάρος της γης και τον ταχύτατο και ακούραστο δρόμο του ηλίου που γίνεται με θαυμαστή τέχνη και ακρίβεια; Ποιος θα κατανοήσει τη δύναμη που διευθύνει με τόση σοφία όλα αυτά; Πώς να τα μάθει αυτά ο άνθρωπος που δεν έχει ούτε για το κουνούπι μια σχετική γνώση; Και από που να τα μάθει; Εγώ είμαι πολύ ανόητος και ανίσχυρος να εννοήσω τη δύναμη της σοφίας Σου. Και θαρρώντας μόνο στη χάρη Σου πρέπει να μιλώ είτε για τη θέωση, είτε για την υπερφυσική ένωση με το Θεό, που εκτελεί ο ίδιος ο Θεός και η υπερέχουσα νόησή Του.

62. Μόνο όσοι δέχτηκαν από τη χάρη με τη διόραση την πνευματική αίσθηση, εννοούν με σημάδια φανερά και πάρα πολύ σαφή και πραγματικά εκείνους που δεν έχουν την πνευματική αίσθηση αλλά βαδίζουν ψυχικά. Γιατί, κατά τον θείο Παύλο, ένας τέτοιος άνθρωπος μπορεί να διακρίνει τα πάντα, αν και ο ίδιος δεν μπορεί να κατανοηθεί από κανέναν άλλο(Α΄ Κορ. 2, 15). Αλλά σε οποιαδήποτε κατάσταση είναι οι άλλοι, όχι μόνο δε βλέπουν τον άδειο από θείο Πνεύμα, αλλά συχνά και επαινούν από ανοησία αυτούς που είναι για ελεεινολόγηση, επειδή δε δέχτηκαν αίσθηση πνευματική από τη χάρη και τους κυβερνά κοσμικό πνεύμα και είναι ψυχικοί, όπως τους αποκαλεί ο θείος λόγος(Α΄Κορ. 2, 14). Γιατί εκείνοι που έχουν πνευματική αίσθηση κι έχουν πλησιάσει την ομοιότητα με το Θεό, κρίνουν τα πράγματα όχι με αυθάδεια ή παρασυρμένοι από το φαινόμενο, όπως κάνουν οι περισσότεροι, αλλά σύμφωνα με την αναλλοίωτη και αιώνια αλήθεια που αυτά περιέχουν, μυημένοι πάντως από το ζωοποιό και φωτιστικό Πνεύμα, το οποίο σε όσους κατοικήσει φανερά, παρέχει ζωή υπερφυσική, διαφορετική από τη συνηθισμένη, και φως και γνώση, όχι βέβαια όπως βλέπουν οι πολλοί τα πράγματα. Τέτοιος ήταν ο πατριάρχης Ιακώβ, ο οποίος άλλαξε πολλούς τόπους, μένοντας πνευματικά στον ένα αυτό τόπο, και είδε με τα μάτια της διακρίσεως και είπε

πολλά για τους γιους του, άξια θαυμασμού(Γεν. 49, 1 κ.ε.). Έτσι και ο Ησαΐας, ο πιο μεγαλόφωνος προφήτης, βλέποντας τον Ιησού να οδηγείται σαν πρόβατο στη σφαγή(Ησ. 53, 7), ούτε από το πάθος Του παρασύρθηκε, ούτε στην ταπείνωση εκείνη προσέκρουσε, αλλά με πνευματικά μάτια έβλεπε μυστικά τη δόξα που κρυβόταν σ' όλα αυτά, όπως έπρεπε· ήταν τέτοιος, που ενώ έβλεπε τη μορφή και το κάλλος του Ιησού αφανισμένα(Ησ. 53, 3), καθώς και τα άλλα παθήματά Του, εντούτοις ομολογούσε τη θεότητά Του. Τέτοιοι πνευματικοί ήταν γενικά όλοι οι ιεροί Προφήτες, βλέποντας νοερά τα νοητά με την έλλαμψη του Πνεύματος. Εκείνους όμως που έχουν το πνεύμα του κόσμου, ή μάλλον, να πω σωστότερα, εκείνους που κατέχονται από το κοσμικό πνεύμα, όποιος θέλει να τους παρατηρήσει ευκολότατα, ας θυμηθεί τη φατρία εκείνη των Γραμματέων και Φαρισαίων που αναφέρουν τα Ευαγγέλια, πώς καταγίνονταν με τα φαινόμενα καλά και πώς επεδίωκαν με πάθος να επιδειχτούν και να ονομάζονται διδάσκαλοι του Ισραήλ με όλη την ψυχή τους, με το μεγαλοπρεπές σχήμα και βάδισμα, και τίποτε άλλο δεν έκαναν πέρα από το εξωτερικό σχήμα και υποκρίνονταν τους ενάρετους με τα καλά τους λόγια(Ματθ. 23, 3 κ.ε.). Γι' αυτό και καταδίκασαν σκληρά σε θάνατο τον Ιησού Χριστό —τί φοβερή τυφλότητα!— τον γνησιότατο Υιό του Θεού των όλων, τη θεία και αληθινή ζωή, εξαιτίας του φθόνου που γέννησε μέσα τους το κοσμικό πνεύμα. Αν δηλαδή το Άγιο Πνεύμα, όπως έχει γραφεί(Ιακ. 4, 5), δε μιλάει μέσα μας με κίνητρο το φθόνο, είναι φανερό ότι το πνεύμα του κόσμου μιλάει από φθόνο και κατά συνέπεια η κρίση του είναι άδικη και σκοτεινή. Γι' αυτό, όπως έχει γραφεί, θα χτυπήσουν τα στήθη τους(Αποκ. 1, 7) στον καιρό της καθολικής κρίσεως και θα ελεεινολογήσουν τον εαυτό τους και θα δουν γεμάτοι φόβο Εκείνον που κέντησαν με τη λόγχη(Ιω. 19, 37) και θα πουν γεμάτοι απορία: «Αυτός δεν είναι που εμείς τον είχαμε για τίποτε και που θεωρούσαμε παραφροσύνη τον τρόπο ζωής Του; Πώς λογαριάστηκε ανάμεσα στους υιούς του Θεού;(Σ. Σολ.5, 4-5)». Γιατί αφού εξαπατήθηκαν από το κοσμικό πνεύμα και κυριεύτηκαν από το σκότος της οιήσεως και σκόνταψαν φοβερά, δεν μπορούσαν φυσικά να δουν την πραγματική αλήθεια και να πορευτούν στο εξής σύμφωνα με αυτή, με την οποία πορεύονται εκείνοι που έχουν το ηγεμονικό και ευθές και φωτιστικό Πνεύμα. Για τους πνευματικούς λέει κάπου ο Παύλος: «Δε γνωρίζετε ότι θα κρίνομε αγγέλους; Δεν είμαστε λοιπόν ικανοί να κρίνομε βιοτικές υποθέσεις;»(Α΄ Κορ. 6, 3). Έτσι, εκείνος που έχει το Πνεύμα κατανοεί τα πάντα(Α΄ Κορ. 2, 15), το Οποίο, όπως λέει ο Κύριος, ο κόσμος δεν μπορεί να το λάβει, ούτε το θεωρεί(Ιω. 14, 17). Όσοι λοιπόν δεν έχουν ντυθεί με αληθινή αίσθηση ψυχής και δεν έχουν μέσα τους το υπερουράνιο Άγιο Πνεύμα να ενεργεί άρρητα και μυστικά και να λέει τα ανέκφραστα, αυτοί είναι φανερό ότι έχουν το πνεύμα του κόσμου. «Εσείς όμως —λέει ο Παύλος— δεν είστε πλέον σαρκικοί, αλλά πνευματικοί, αν βέβαια κατοικεί μέσα σας Πνεύμα Θεού. Εκείνος όμως που δεν έχει Πνεύμα Χριστού, αυτός δεν ανήκει σ' Αυτον»(Ρωμ. 8, 9). Βλέπεις λοιπόν ότι εκείνοι που έχουν μέσα τους το Πνεύμα δεν είναι σαρκικοί; Και ότι εκείνοι που, αλοίμονο, τους λείπει θλιβερά Αυτό, όχι μόνο δεν μπορούν να κρίνουν ορθά για τα θεία, αλλά ούτε του Χριστού άνθρωποι πέτυχαν να είναι; Κι αλλού ο Απόστολος δείχνει πιο ανάγλυφα την αντίθεση του κοσμικού πνεύματος προς το Πνεύμα του Θεού, λέγοντας: «Εμείς δε λάβαμε το πνεύμα του κόσμου αλλά το Πνεύμα του Θεού, για να γνωρίσομε εκείνα που μας χάρισε ο Θεός»(Α΄ Κορ. 2, 12). Εννοείς τώρα ότι τα θεία και την αλήθεια μπορούν να εννοήσουν μόνο εκείνοι που δέχτηκαν το Πνεύμα του Θεού; Όπως είπε και ο Κύριος: «Ὅταν έρθει Εκείνος, το Πνεύμα της αλήθειας, θα σας οδηγήσει σε ολόκληρη την αλήθεια»(Ιω. 16, 13). Βλέπεις πώς έρχεται πραγματικά στο νου η πλήρης αλήθεια, οπότε πιά και η κρίση είναι εύκολη και ασφαλής; Γι' αυτό το Άγιο Πνεύμα ονομάζεται Πνεύμα βουλής, Πνεύμα επιστήμης, Πνεύμα συνέσεως και σοφίας(Ησ. 11, 2), Πνεύμα ηγεμονικό(Ψαλμ. 50, 14), Πνεύμα ευθές(Ψαλμ. 50, 12), Πνεύμα της αλήθειας(Ιω. 14, 17). Ακόμη ο Ησαΐας το ονομάζει και Πνεύμα κρίσεως(Ησ. 4, 4), γιατί με αυτό η ψυχή διευθύνεται προς τα λεχθέντα με ευθυκρισία και με αυτό τα ενεργεί κατά το πρέπον, αφού και αυτή είναι μέτοχος του Πνεύματος, και χωρίς Αυτό όλα είναι γεμάτα σκότος και έρημα από αλήθεια. Εκείνος που είναι άμοιρος από το Πνεύμα της αλήθειας και από όσα είπαμε στη συνέχεια κι επιχειρεί έπειτα να κρίνει, θα βγάλει εσφαλμένα συμπεράσματα και θ' αστοχήσει ως προς την αλήθεια. Κανείς, λέει, δε γνωρίζει τα μυστικά του άλλου, παρά το πνεύμα που υπάρχει μέσα του· το δε Πνεύμα ερευνά τα πάντα(Α΄ Κορ. 2, 11 και 10). Και αν χωρίς Αυτό ήταν δυνατό να βρει κανείς την αλήθεια, δε θα λεγόταν το Άγιο Πνεύμα Πνεύμα αλήθειας και Πνεύμα κρίσεως και τα άλλα που αναφέραμε. Αν κανείς πει ότι κρίνει χωρίς το Πνεύμα της

αλήθειας, θα είναι συνήγορος του ψεύδους, γιατί εννοεί κάτι το ανύπαρκτο και με μία λέξη θα εκπέσει από την αλήθεια (είναι και Πνεύμα κρίσεως) και θα εξοριστεί με τη θέλησή του από το Θεό και από τη δόξα του Θεού και θα διχοτομηθεί δίκαια, γιατί κρίνει παρά την αλήθεια και αποφασίζει με ιταμότητα, προδίδοντας τυφλά το δίκαιο, κυριολεκτικά σαν άλλος Ιούδας. Γιατί κι εκείνος ο τρισάθλιος καταδικάστηκε από αυτό· επειδή πρόδωσε αισχρά και αδικαιολόγητα τη Δικαιοσύνη και την Αλήθεια, τον Κύριό μας Ιησού Χριστό, που έστειλε σ' εμάς ο Πατέρας ως δικαίωσή μας(Α΄ Κορ. 1, 30) και που είπε ότι Αυτός είναι η αλήθεια(Ιω. 14, 6). Φαρισαίε άθλιε, τυφλέ, περιέρχεσαι άδειος από το Πνεύμα που φωτίζει τους νοερούς οφθαλμούς της ψυχής κι έχεις το θράσος να κρίνεις σφαλερά από τα φαινόμενα το εσωτερικό του ανθρώπου, όπως κι οι τότε Φαρισαίοι έβλεπαν —ανίσως και έβλεπαν— παράδοξες αναστάσεις νεκρών και πάμπολλα άλλα θαύματα, τα οποία ως Θεός αληθινός ο Ιησούς έκανε μόνο με το νεύμα Του, κι ενώ θα έπρεπε να Τον δοξάζουν και να Τον υμνούν και να πιστεύουν σ' Αυτόν, αυτοί αγανακτούσαν και στενοχωρούνταν για τη σοφότατη και φιλάνθρωπη κατάργηση του σαββάτου και γιατί δε νήστευαν οι μαθητές του Νυμφίου(Ματθ. 9, 15) και γιατί έτρωγαν χωρίς να πλύνουν τα χέρια τους(Μάρκ. 7, 2). Ολότελα άμυαλε, θα έλεγα, και ανόητε και γεμάτε από σκότος Φαρισαίε, θέλεις να διορθώσεις την πηγή της σοφίας και των ανέκφραστων θαυμάτων και παραβλέποντας έργα με τόσο μεγάλη δύναμη, προσέχεις τάχα τα πιο ασήμαντα που έγιναν για λόγο ακατανόητο σε σένα; Πόσο διεστραμμένος, αχάριστος και αναίσθητος είσαι! Και αν σκανδαλίζεσαι, ενώ δεν έπρεπε, από τα μηδαμινά, πώς δε θαύμασες τα μέγιστα έργα, τα οποία έκανε πέρα από τα συνηθισμένα, και πώς δε προσερχόσουν τότε ταπεινά προς Αυτόν που τα πραγματοποίησε, δοξάζοντας όπως έπρεπε και υμνώντας Τον, και δε ζητούσες με ευθύτητα να σού εξηγήσει το λόγο που έκανε όσα εσύ νομίζεις ότι υπερβαίνουν το συνηθισμένο μέτρο; Αλλά, όπως φαίνεται, η οίηση είναι το χειρότερο και φοβερότερο απ' όλα, όπως και η πονηρία που την ακολουθεί. Είναι τόσο σκοτεινή, όσο νομίζει ότι γνωρίζει· και τόσο ανόητη, όσο αγνοεί την άγνοιά της. Άλλοτε πάλι, Φαρισαίε τυφλέ, δεν εξετάζεις αν είναι καθαρό το εσωτερικό του ποτηριού, αλλά νομίζεις ότι πρέπει να εξετάζεις και να καθαρίζεις απ' έξω το ποτήρι ή το πιάτο(Ματθ. 23, 26). Ούτε ακούς τί λέει για την κρίση ο Χριστός, η αληθινή σοφία: «Μην κρίνετε κατ' όψιν, μάθετε να κρίνετε με κριτήρια ορθά»(Ιω. 7, 24). Δεν εννοείς ότι δεν μπορείς να κρίνεις δίκαια κατά το φαινόμενο και να παίρνεις αποφάσεις ορθές; Αυτό δηλώνει το «κατ' όψιν», δηλαδή το φαινόμενο. Πώς λοιπόν εσύ, αναίσθητε, χωρίς να φοβάσαι μήτε την εντολή του Πατέρα, μήτε όπως φαίνεται να εννοείς ότι δεν είναι εκείνο που φαίνεται ο κυρίως άνθρωπος, νομίζεις ότι το να κρίνεις από το φαινόμενο φέρνει πολύ μικρή ντροπή, αντί να κρύβεσαι; Και φυσικά, εφόσον ζεις στερημένος από τη θεία ζωή, στερημένος το φως, τη σοφία, την αλήθεια και τη γνώση και τα άλλα μύρια αγαθά που εκχύνονται και μεταδίδονται από το Πνεύμα, χωρίς τα οποία όχι μόνο τα ξένα δεν μπορείς να κρίνεις χωρίς να σφάλλεις, αλλά ούτε τον εαυτό σου μπορείς να δεις σε ποιο βάθος κακών έχεις πέσει. Αφαίρεσε, αν σε πείθω, το δοκάρι από το μάτι σου, εννοώ την ιδέα ή την οίηση από το νου σου· και τότε αφού δεις, μπορείς δικαιολογημένα στη συνέχεια ν' αφαιρέσεις από το μάτι του αδελφού σου το σκουπιδάκι, το αμάρτημα δηλαδή που μπήκε απρόοπτα και χωρίς να το καταλάβει(Ματθ. 7, 5). Όσο το εσωτερικό μάτι σου δε βλέπει φως νοητό, είναι φανερό το δοκάρι που έχει πάνω του και του προξενεί την τύφλωση. Προτού λοιπόν φροντίσεις με κάθε τρόπο τον εαυτό σου και προτού απομακρύνεις όσο γίνεται μακριά από σένα το κακό, πρόσεξε μην εξαπατηθείς από τον δαίμονα και υποστείς παθήματα από την ανοησία σου με το να επιχειρείς αυτά που μόνο στους φωτιζόμενους ανήκουν. Επισφαλής, και μάλιστα πολύ, αυτή η ενέργεια· επικίνδυνη η προσπάθεια. Αυτοί που πρέπει να μιλήσουν και κατ' ακολουθίαν να κρίνουν είναι οι λυτρωμένοι από τον Κύριο, όπως συμβουλεύει ο ιερός Δαβίδ, αυτοί δηλαδή που ο Κύριος λύτρωσε από τα χέρια των έχθρών(Ψαλμ. 106, 2), των νοητών εννοείται, και τους σύναξε από τις χώρες, δηλαδή από τις εμπαθείς και ανοίκειες και πολυποίκιλες έξεις, και τους ένωσε με τον εαυτό τους και με τη δόξα Του. Αυτοί λοιπόν που είναι συναγμένοι και ενωμένοι και φωτισμένοι, ως λυτρωμένοι πια και σωσμένοι, ας μιλήσουν και ας κρίνουν. Εσύ όμως, αφού δεν είσαι γεμάτος φως πνευματικό, όπως είπα, ασφαλίζου με τη σιωπή και μη ντρέπεσαι να μαθαίνεις μάλλον και να ομολογείς την άγνοιά σου, ακούγοντας οποιοδήποτε λόγο, λόγο σωτηρίας βέβαια κι όχι απώλειας. Πώς δε σε συνετίζει ο λόγος του Χριστού: «Εγώ δεν κρίνω κανένα»(Ιω. 8, 15); Ενώ εσύ τί λες; «Εγώ θα κρίνω τους πάντες». Τί αμάθεια, για να μην πω τί αναισθησία! Λέει η Γραφή: «Ο Πατέρας έδωσε όλη την

εξουσία να κρίνει στον Υιό»(Ιω. 5, 22). Ο Υιός έλαβε την εξουσία να κρίνει από τον Πατέρα· εσένα όμως ποιος σου την παραχώρησε; Άραγε η Τριάδα κατοικεί πραγματικά και περπατεί φανερά μέσα σου, όπως είναι η υπόσχεση του Θεού(Β΄ Κορ. 6, 16); Άραγε βλέπεις τον εαυτό σου μέσα στο Θεό Λόγο και το Θεό Λόγο μέσα σου; Μήπως είσαι μέσα στο Θεό; Κυλούν τάχα οι ποταμοί του Αγίου Πνεύματος ή αναβλύζουν ολοφάνερα με απρόσιτο φως μέσα από την καρδιά σου; Έχεις και όλα τ' άλλα, όσα ο Θεός ενεργεί φανερά στους αγίους Του; Ή είσαι πολύ μακριά από αυτά; Λοιπόν σταμάτησε τη γλώσσα σου να κακολογεί και κλείσε τα χείλη σου να μη λαλούν δόλια(Ψαλμ. 33, 14). Αναζήτησε προσεκτικά άλλους, να τους ερωτάς και να διδάσκεσαι· μην κηρύττεις ό,τι διδάσκεσαι· όταν σ' εξετάζουν άλλοι, εσύ ο ίδιος μην κρίνεις καθόλου. Γιατί είναι μεγάλη ανοησία να προσπαθεί ένας τυφλός να διαβάζει βιβλία, κι ακόμη μεγαλύτερη, να νομίζει κανείς ότι, χωρίς να έχει το ζωοποιό Πνεύμα, γνωρίζει τα ενδόμυχα του άλλου, αφού ούτε τα δικά του δε γνωρίζει με ακρίβεια. Αλλά αυτά είναι τέχνες και προφάσεις του πονηρού και φθονερού δαίμονα που μισεί το καλό, τα οποία στρέφονται ολοφάνερα εναντίον μας καθώς σκληραίνομε από την οίησή μας και αντίθετα απ' ό,τι πρέπει τολμούμε να κρίνομε, ώστε με τέτοια αμάθεια να σκοντάψομε και ν' αστοχήσομε στην αλήθεια. Και αντί να έρθομε για να μάθομε, να μείνομε χωρίς κανένα όφελος και εκτός από τον εαυτό μας να γίνομε ένοχοι σκανδάλου και βλάβης στους άλλους και υπεύθυνοι στο φρικτό δικαστήριο του Θεού, γιατί δε διακρίνομε ότι ήταν φυσικά σκευωρία του διαβόλου και δεν πεισθήκαμε στην εντολή του μεγάλου Παύλου, που λέει: «Τίποτε να μην κρίνομε πρόωρα»(Α΄ Κορ. 4, 5), προτού δηλαδή να έρθει μέσα μας ο Κύριος και με τη χάρη του Πνεύματος μας φωτίσει και αντίστοιχα μας φανερώσει τα βαθιά μυστικά. Και αφού μας διδάξει ορθά γνώσεις και αποκαλύψεις θείων οράσεων και μυστικών πραγμάτων και μας αναδείξει χωρίς κίνδυνο πλάνης ανθρώπους αληθινά πνευματικούς και θεοφόρους, ή μάλλον θεούς, θα μας επαναφέρει στην (προπτωτική) δόξα και θα μας αποκαταστήσει στη χάρη της διοράσεως, οπότε και θα μάθομε καθαρά πόσο κακό είναι να κρίνομε χωρίς να έχομε τη δωρεά του Χριστού. Και τότε βέβαια θα κρίνομε χωρίς κίνδυνο να σφάλομε και με ευθύτητα.

63. Εξαρχής ο Θεός αξίωσε τον Ισραήλ μεγάλης βοήθειας και πολλής και θαυμαστής φροντίδας και τον είχε κληρονομική μερίδα Του(Δευτ. 32, 9) περισσότερο από όλους τους ανθρώπους. Τα μεγάλα όμως και εξαίσια έργα βοήθειας και φροντίδας που κάνει ο Θεός στους κατά Χριστόν πιστούς υπερβαίνουν τόσο πολύ τα όσα έκανε στον Ισραήλ, όσο είναι ανώτερη η ψυχή από το σώμα· και τόσο επισκιάζουν τα όσα έγιναν τότε, όσο επισκιάζει και κρύβει τα άστρα ο ήλιος· και τόσο ανώτερα είναι τα έργα στους Χριστιανούς από τα έργα στους Ισραηλίτες, όσο ανώτερο είναι το σώμα από τη σκιά του. Γιατί εκείνα ήταν σκιά πραγματικά μπροστά στα δικά μας, αν κανείς θέλει να εμβαθύνει. Εκεί ήταν ο Φαραώ, ο πικρός και ανελέητος κυρίαρχος, και οι εχθρικοί επιστάτες(Έξ. 1, 8-11), εικόνες του σατανά και της συμμορίας του, που δεν προξενούν αλύπητα κακώσεις σωματικές, αλλά θλίβουν πρόθυμα και αδίστακτα την ίδια την ψυχή. Εκεί ο Μωυσής οδηγούσε το λαό του Θεού, ενώ σ' εμάς —τί ασύγκριτη υπεροχή!— αυτός ο αληθινός Υιός και ενυπόστατος Λόγος του Θεού, πολύ, άπειρα ανώτερος από τον παλαιό Νόμο. Εκεί ράβδος(Έξ. 7, 9 και 20· 8, 2 κ.α.), εδώ σταυρός: το ξύλινο ραβδί παραδόξως, αλλάζοντας μορφή σε φίδι, κατέτρωγε τα φίδια(Εξ. 7, 12)· και ο σταυρός, που ήταν όργανο κακίας, έγινε όργανο τόσης αγαθοσύνης, σαν να άλλαξε, και αποδείχθηκε καταστροφέας των δαιμόνων. Λεηλατούν εκεί οι Ισραηλίτες την Αίγυπτο και παίρνουν μαζί τους χρυσό και άργυρο και πολυτελή ενδύματα(Έξ. 12, 35-36); Βλέπομε κι εμείς πόσο κάνομε το ίδιο κρυφά μέσα στο νου μας, μεταφέροντας την αισθητή καλλονή από την αμαρτία στο Θεό. Πύρινος στύλος νεφέλης εκεί οδηγούσε κατευθείαν στη θάλασσα τους Ισραηλίτες(Έξ. 13, 21-22). Εδώ όραση Θεού και πύρινος έρωτας Αυτού, όταν φτάνει ο πιστός και θεωρητικός νους σε αδιάκοπα δάκρυα, μέσα στα οποία χάνεται και πεθαίνει κάθε εχθρική επιβουλή, ενώ ο νους έχει περάσει απέναντι, όπως τότε, μετά το πέρασμα της θάλασσας από τους Ιουδαίους, ο Φαραώ και το στράτευμά του χάθηκαν στη θάλασσα με θαυμαστό τρόπο. Και γενικά, αν εξετάσει κανείς όσα έγιναν τότε στους Ιουδαίους, θα δει ότι είναι σκιά και τύπος αυτών που γίνονται τώρα στους αληθινούς Χριστιανούς. Αν θέλεις λοιπόν να διαγνώσεις πόσο μεγάλη διαφορά υπάρχει ανάμεσα σ' εμάς και τους Ιουδαίους πιο συνοπτικά και πιο ανάγλυφα, να θυμάσαι τη διδασκαλία του παλαιού Νόμου και του νέου, που αρμόζει στους Χριστιανούς, και δε θα λαθέψεις στη διάγνωσή σου. Ο παλαιός διδάσκει για δημιουργήματα και μάλιστα ορατά, ότι

βέβαια έγιναν από το Θεό, και λέει: «Στην αρχή δημιούργησε ο Θεός τον ουρανό και τη γη και τα λοιπά»(Γέν. 1, 1 κ.ε.). Η διδασκαλία όμως των Χριστιανών μιλάει όχι μόνο για τα πάνω από τα αισθητά, αλλά και τα πάνω από τα νοητά κτίσματα, ή μάλλον και πάνω από τα άκτιστα νοητά, λέγοντας: «Στην αρχή ήταν ο Λόγος, και ο Λόγος ήταν με το Θεό, και ο Λόγος ήταν Θεός»(Ιω. 1, 1). Η διδασκαλία των Ιουδαίων λέει: «Είπε ο Θεός· ας δημιουργήσομε τον άνθρωπο σύμφωνα με την εικόνα μας και με τη δυνατότητα της ομοιώσεως»(Γέν. 1, 26), ενώ των Χριστιανών λέει: «Ο Λόγος έγινε άνθρωπος και έμεινε ανάμεσά μας»(Ιω. 1, 14). Εκείνη λέει: «Και ας έχουν την εξουσία των ψαριών της θάλασσας και των πτηνών του ουρανού και των ζώων όλης της γης»(Γέν. 1, 26). Η δική μας λέει: «Και από το δικό Του πλούτο πήραμε όλοι εμείς»(Ιω. 1, 16). Εκεί λέει: «Είπε ο Θεός, να γίνει φως»(Γέν. 1, 3). Εδώ λέει: «Αυτός που είπε να λάμψει από το σκοτάδι φως, Αυτός έλαμψε μέσα στις καρδιές μας»(Β΄ Κορ. 4, 6). Έχει λοιπόν κανείς τη δυνατότητα, αφού προσέξει τις δύο διδασκαλίες που είπαμε, να διαπιστώσει πόσο υπερέχουν και πόσο ασυγκρίτως ανώτερα είναι όσα οι Χριστιανοί έλαβαν από το Θεό από όσα καλά έλαβαν οι Ιουδαίοι, και θα πει αληθινά ότι αυτά είναι σκιά και τύπος σε σχέση με την υπερφυσικότατη αλήθεια των Χριστιανών ή μάλλον του Χριστού. Και θα υμνήσει και θα δοξάσει ανάλογα τη θεία χάρη και πρόνοια, πώς από τη σκιά και τον τύπο ανέβασε ήρεμα τον άνθρωπο στο υπερούσιο έλεος των υπερκοσμίων πραγμάτων, με τη χάρη του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας.

Ο Θεός από φιλανθρωπία γίνεται αντιληπτός σε όλα τα νοερά αισθητήρια

64. Ω πανάγιε ενυπόστατε Λόγε του Θεού και σοφία και δύναμη· πώς να υμνήσω, Κύριε, την ουσία και τη δόξα Σου που είναι απρόσιτη, πώς να υμνήσω την αγαθότητά Σου, που είναι άπειρη, αφού μάλιστα είμαι άνθρωπος και ο νους μου είναι περιορισμένος; Θα σε υμνήσω ωστόσο και θα σε δοξολογήσω όσο μου είναι εφικτό. Και ίσως με αυτό να έρθω κάπως σε συναίσθηση της δόξας Σου και της αγαθότητάς Σου και να προσκολληθεί η ψυχή μου με όλη τη δύναμή της σ' Εσένα(Ψαλμ. 62, 9). Και ακούγοντάς σε θα φοβηθώ και στη συνέχεια θ' αποξενωθώ απ' όλα για χάρη Σου, σύμφωνα με τον Προφήτη που είπε: «Κύριε, άκουσα για Σένα και φοβήθηκα, παρατήρησα προσεκτικά τα έργα Σου και ήρθα σε έκσταση»(Αββ. 3, 1-2). Συ Λόγε ύψιστε, ακατανόητε, χτύπησες τη θύρα, δηλαδή την ακοή της νύμφης του Άσματος των Ασμάτων, και η καρδιά της ταράχθηκε για Σένα(Άσμα 5, 4), κι αυτή ήρθε σε έκσταση και ζήτησε περιπαθώς να σε δει, και μάλιστα φωνάζει: «Δείξε μου την όψη Σου, κάνε ν' ακούσω τη φωνή Σου· γιατί η όψη Σου είναι ωραία και η φωνή Σου γλυκιά»(Άσμα 2, 14). Γιατί της άρεσε στ' αλήθεια να λέει εκείνα που έλεγε και ο Ιώβ: «Πρώτα άκουγα για Σένα με τ' αυτιά μου μόνο· τώρα σε είδα με τα μάτια μου»(Ιώβ 42, 5). Όπως σε άκουγα Κύριε, ως Λόγο και Σοφία, έτσι σε είδα και Φως αληθινό που φωτίζεις κάθε άνθρωπο που έρχεται στον κόσμο(Ιω. 1, 9)· φως που τον φωτίζεις όταν σε βλέπει για πρώτη φορά. Κατόπιν φωτίζεις, καθώς είσαι νοητός ήλιος της δικαιοσύνης, για να βλέπει μακάρια τις θείες και υπερφυσικές πραγματικότητες εκείνον που χάρη στις αρετές του βλέπει στο Θεό και στα θεία με έρωτα ας πούμε υπερκόσμιο, με τρόπο ανέκφραστο. Γι' αυτό και ο Ιωάννης διακηρύττει φανερά: «Και είδαμε τη δόξα Του, τη δόξα που έχει από τον Πατέρα Του ως μονογενής, γεμάτος από χάρη και αλήθεια»(Ιω. 1, 14). Ως Θεός αληθινός είσαι αληθινά και φως, όπως μαρτυρεί πάλι ο Ιωάννης, γι' αυτό όσοι πήραν από τον πλούτο Σου(Ιω. 1, 16) κατά άρρητη δωρεά, άφραστε Κύριε, φωνάζουν φανερά ότι Συ ο Θεός που είπες να λάμψει φως από το σκοτάδι, έλαμψες μέσα στις καρδιές μας(Β΄ Κορ. 4, 6)· και λάμπεις με τρόπο ανείπωτο και καταλαμπρύνεις με το φως Σου, ώστε έτσι να μας κάνεις να βλέπομε υπερφυσικά και υπερκόσμια πράγματα της υπερουράνιας χάρης και αλήθειας και να ευφραινόμαστε με θαυμαστό τρόπο. Γι' αυτό, από φιλανθρωπία Σου δε σε αντιλαμβανόμαστε με την ακοή μόνο και την όραση, αλλά και με την αφή, όπως λέει ο επιστήθιος Μαθητής: «Αυτό που ακούσαμε, αυτό που είδαμε, αυτό που παρατηρήσαμε και που τα χέρια μας ψηλάφησαν, για το Λόγο της ζωής»(Α΄ Ιω. 1, 1). Και αφού γίνεσαι και ένδυμα για τους πιστούς, αναπαύοντας μια για πάντα τους δικούς Σου, είναι φανερό ότι έρχεσαι, Αγαθέ, και σε επαφή νοερή και θεουργική μαζί τους. Γιατί όσοι είχαν την ευτυχία να πιστέψουν και να βαπτιστούν στο όνομά Σου, είχαν και την ακόμη μεγαλύτερη ευτυχία να ντυθούν Εσένα, μεγαλόδωρε, όπως γράφει ο Παύλος(Γαλ. 3, 27), ο ιερότατος κήρυκας της αλήθειας. Έτσι ο Ησαΐας, η μεγαλόφωνη προφητική σάλπιγγα, γέμιζε από αγαλλίαση στην ψυχή για τον Θεό Πατέρα και Κύριο, επειδή τον έντυσε

υπέροχα μ’ Εσένα, το ένδυμα της σωτηρίας, και του φόρεσε υπέρ νουν Εσένα, το χιτώνα της ευφροσύνης(Ησ. 61, 10). Γιατί όταν ο θεόληπτος άνθρωπος βλέπει Εσένα, το άδυτο και υπερφυσικότατο φως, να τον τυλίγει, πόση άραγε αγαλλίαση και ευφροσύνη δεν αισθάνεται; Και μάλιστα όταν το αναγνωρίζει και ως σωτηρία του, αφού Εσύ είσαι η σωτηρία; Ακόμη βέβαια, από την άπειρη αγάπη Σου, γίνεσαι αισθητός και στη νοερή όσφρηση όταν είναι υγιής κατά την πίστη· και αναπαύεις και στην περίπτωση αυτή πολύ θαυμαστά τους δικούς Σου, που σε υμνούν και σε δοξάζουν λέγοντας: «Το όνομά Σου ευωδιάζει σαν μύρο που σκορπίστηκε»(Άσμα 1, 3), και κηρύττουν και στους άλλους ότι «ο Αγαπημένος μου είναι σαν μήλο ωραίο στην όραση κι ευωδιαστό στην όσφρηση και γλυκό στη γεύση, και ο νάρδος μου σκόρπισε την οσμή των μύρων Του»(Άσμα 2, 3 και 1, 12). Γι’ αυτό και ο Παύλος που σε φορούσε, έλεγε: «Είμαστε ευωδία του Χριστού»(Β΄ Κορ. 2, 15). Αλλά και γεύμα γίνεσαι στους πιστούς και δείπνο, και τροφή και πόση αληθινή(Ιω. 6, 55) της ψυχής, και δίνεις ζωή και τρέφεις παράδοξα και αυξάνεις κατάλληλα και ευφραίνεις μυστικά αυτόν που σε μετέχει. Αυτό έζησε και ο ιερός προφήτης Δαβίδ με το να σε γευθεί με ενέργεια Θεού, και έλεγε στους άλλους: «Γευθείτε και δείτε ότι ο Κύριος είναι αγαθός»(Ψαλμ. 33, 9). Γιατί φαίνεσαι βέβαια σαν μήλο, αλλά και σαν τροφή πολύ ωφέλιμη θα φάνε και θα χορτάσουν οι φτωχοί, οι «πτωχοί τω πνεύματι»(Ματθ. 5,3), οι ταπεινόφρονες, και από την υπέροχη γεύση Σου θα σε δοξολογήσουν(Ψαλμ. 21, 27), Κύριε, αυτοί που σε αποζητούν αδιάκοπα να σε βρουν ως τροφή τους. Γιατί από την περίσσεια της ζωτικής Σου δυνάμεως ξεχύνεται αγία τροφή και πόση, και θα ζήσουν στους αιώνες των αιώνων οι ψυχές εκείνων που σε έχουν τροφή τους. Αφού είσαι αιώνιος και άφθαρτος, αφθαρτοποιείς εκείνους που σε τρώγουν και τους οδηγείς στην αιωνιότητα με την υπερβολική ενεργητικότητα της φύσεώς Σου. Γι’ αυτό από την άπειρή Σου αγαθότητα, που προξενεί κάθε ωραίο και είναι εξαιρετικά ευεργετική, καλείς και παρακαλείς τους λογικούς ανθρώπους λέγοντας: «Ελάτε, φάγετε από τον άρτο μου και πιείτε το κρασί που σας ετοίμασα»(Παροιμ. 9, 5), ονομάζοντας έτσι τον εαυτό Σου άγιο άρτο· γιατί αλλού λες: «Εγώ είμαι ο άρτος της ζωής»(Ιω. 6, 35) και: «Εμένα μ’ εγκατέλειψαν, την πηγή της ζωής»(Ιερ. 2, 13). Και μάλιστα προτείνεις το σώμα Σου και το αίμα Σου, τα πανίερα, για τροφή και πόση τους(Ματθ. 26, 26-27). Έτσι με όλα τα νοερά αισθητήρια τρέφεις και υπερευφραίνεις τους δικούς Σου, φιλάνθρωπε Κύριε, και γίνεσαι γι’ αυτούς φως και ζωή και κάθε λογής απόλαυση των υπερουσίων ωραίων και αγαθών. Είσαι ευλογημένος, Ιησού, ουράνιο πνευματικό μάννα που τρέφεις άπειρες μυριάδες. Δόξα στην ανείπωτη αγάπη Σου προς εμάς, Δέσποτα, και την ανέκφραστη ευσπλαχνία και μακροθυμία Σου. Αμήν.

Το Πνεύμα του Θεού κατοικεί μέσα στους πιστούς

65. Είναι υπερβολικά θαυμαστή στη νοερή αίσθηση ή πνοή η από το Θεό έκχυση του ζωοποιού Πνεύματος σε σάρκινες καρδιές, οι οποίες δέχθηκαν υγιή πίστη στην ένσαρκη οικονομία του Λόγου. Το να εκχύνεται στην καρδιά από την άκτιστη και υπερούσια Θεότητα η δωρεά, η θεία δύναμη και η ενέργεια του ζωοποιού Πνεύματος, είναι θαυμαστό, όπως είπαμε. Αλλά και να ενώνεται επιπλέον με την καρδιά και να κινείται αδιάκοπα, είναι εξαιρετικά υπερφυσικό και γεμίζει τον άνθρωπο έκπληξη.

66. Είναι υπερβολικά θαυμαστό ότι ενώ ο Πατέρας έκτισε τα πάντα, αισθητά και νοητά, μέσω του θείου Λόγου Του με τη συνεργεία του Πνεύματος, όλη η Αγία Τριάδα κατοικεί στην ανθρώπινη διάνοια και περπατεί μέσα σ’ αυτή(Β΄ Κορ. 6, 16), εγκατεστημένη εκεί ολοφάνερα. Μεγάλο θαύμα, σε κάθε πιστό να στέλνεται Άγγελος από την τρισυπόστατη Θεότητα· το να ευδοκεί όμως στον άνθρωπο η ιδια η απειροδύναμη και ζωοποιός Τριάδα και να τον ενισχύει και να ενεργεί σ’ αυτόν θεϊκά και πνευματικά, αυτό πράγματι ξεπερνάει κάθε θαυμασμό.

67. Είναι υπερβολικά θαυμαστό στ’ αλήθεια το ότι η καρδιά η διαρκώς πιστή περικλείει την ιερή ακτίνα του υψίστου Θεού των πάντων. Το να κάνει ο Θεός το νου να φωτίζεται από έξω μέσω των ιερών Γραφών, είναι και γλυκύ και πάρα πολύ ωφέλιμο και φιλάνθρωπο και θαυμάσιο· το να προσφέρει όμως και τον εαυτό Του αληθινά και πραγματικά ως φως στον πιστό μέσα στην καρδιά του κι όχι εξωτερικά, παντοτινά κι όχι πρόσκαιρα, αυτό φανερά υπερβαίνει το θαυμασμό, γιατί είναι πάνω από κάθε έννοια.

68. Είναι θαυμαστό και πάρα πολύ μάλιστα, πως Εκείνον που τον κρατούν με χαρά και θαυμασμό τα Σεραφείμ και όλες οι δυνάμεις των ουρανών, τον βαστάζει η καρδιά του πιστού. Και αυτό βέβαια είναι υπερβολικά θαυμαστό· όμως το να μην τον βαστάζει μόνο, αλλά και να ενώνεται μαζί Του και να γίνεται ένα με Αυτόν, πώς δεν υπερβαίνει κάθε θαυμασμό;

69. Θαύμα αληθινά όχι μικρό, στον άπειρα σοφό και δυνατό Θεό που έχει θρόνο τον ουρανό, να γίνεται θρόνος η ψυχή και φορείο και τόπος αναπαύσεως με τη χάρη. Το ότι Αυτός όμως την αγαπά τόσο πολύ, ώστε να είναι ένα πνεύμα με αυτή και να την κάνει μέτοχο πραγμάτων υπερουρανίων και να της αποκαλύπτει μυστικά τόσο μεγάλα, ποιος θα μπορέσει να θαυμάσει επάξια;

70. Είναι αληθινά θαυμαστό και εκπληκτικό, πώς ο Θεός, ο οποίος δεν έχει τόπο αναπαύσεως(Ησ. 66, 1), αναπαύεται θεοπρεπώς μέσα στην καρδιά. Κατόπιν σκέψου, αν ένας βασιλιάς, και μάλιστα θνητός και με περιορισμένη βασιλεία, αγκαλιάσει κάποιον φιλικά ή πιάσει το χέρι κάποιου, έστω και ευγενούς, πόση δόξα και τιμή προξενεί και προσθέτει σ' αυτούς, και επομένως χαρά και αγαλλίαση. Αν λοιπόν συμβεί, όχι βασιλιάς θνητός, αλλά ο Θεός ο άναρχος και άκτιστος και Δημιουργός και Κύριος του σύμπαντος, στον οποίο με πραγματικό δέος παραστέκονται μύριες μυριάδες Άγγελοι και λειτουργούν χίλιες χιλιάδες(Δαν. 7, 10), να αγγίσει κάποιον ελεημένο πιστό όχι έτσι απλά, αλλά μέσα στην καρδιά αισθητά, ή μάλλον να κατοικήσει μέσα του, όχι πρόσκαιρα αλλά αιώνια, ώστε να είναι μαζί του και να τον δοξάζει τα μέγιστα και να τον θεοποιεί θαυμάσια και να του χαρίζει μύρια απόρρητα αγαθά και να τον γεμίσει με τη χάρη Του, πόση ανέκφραστη δόξα και τιμή και ευφροσύνη και χαρά του προξενεί, και μάλιστα παντοτινά, θαυμαστά και ακατανόητα! Ελέησον Κύριε, Αγία Τριάς.

71. Είναι άξιο θαυμασμού πώς ο Θεός που δημιούργησε τα πάντα και συνεπώς που τα κατέχει αυτά ως Κύριος, περικρατείται ολοφάνερα πια και αδιάκοπα από πιστή καρδιά, ενώ είναι απερίληπτος. Αν ένας βασιλιάς θνητός και ολιγοχρόνιας αρχής ερχόταν να χτυπήσει στο σπίτι κάποιου και να μπει μέσα και να φάει και να πιει μαζί του σαν ομοτράπεζος και ομοδίαιτος, αυτό πολύ εύλογα θα έδινε σ' εκείνον που τον δέχτηκε δόξα και τιμή και αγαλλίαση, ευχαρίστηση και παρηγοριά πολύ μεγάλη. Αν τώρα ο αιώνιος Βασιλιάς και Κύριος των πάντων και Δημιουργός αισθητών και νοητών εισέλθει χωρίς θόρυβο όχι στο σπίτι, αλλά στην καρδιά κάποιου ελεημένου ανθρώπου, όχι για να απολαύσει τα αγαθά που είναι μέσα στην καρδιά, αλλά για να μεταδώσει στην ψυχή ουράνια δύναμη και παρηγοριά υπερκόσμια και δόξα υπερφυσική και διαρκή, τί νομίζεις ότι θα νιώθει εκείνος που τον δέχθηκε; Και πόσο θα χαίρεται, και πόση ευφροσύνη και ηδονή και ευτυχία θα έχει; Πάρα πολύ μεγάλη και θαυμαστή. Είναι πράγματι θαύμα αφάνταστο, πώς Αυτός που γεμίζει τα πάντα και που βρίσκεται πάνω απ' όλα, κάνει την ανθρώπινη καρδιά κατοικία Του και ναό Του αιώνιο.

72. Ο Θεός που πρόσταξε να λάμψει φως από το σκότος(Β΄ Κορ. 4, 6), λάμπει μέσα στις καρδιές των πιστών και τις κάνει να λάμπουν από χαρά. Η αγάπη του Θεού έχει πλημμυρίσει μέσα στις καρδιές τους με το Άγιο Πνεύμα που δόθηκε σ' αυτούς ως αρραβώνας(Ρωμ. 5, 5). Ο Θεός εξαποστέλλει το Πνεύμα του Υιού του στις καρδιές τους κι Αυτό κράζει: «Αββά, Πατέρα!»(Γαλ. 4, 6). Έτσι ενώνονται με τον Κύριο – ένωση αληθινά θαυμαστή! -και γίνονται ένα πνεύμα οι πιστοί με το Θεό(Α΄ Κορ. 6, 17). Άραγε ποιο φτάνει κάπως στην αίσθηση της χάρης όσων είπαμε;

73. Οι πιστοί γίνονται κληρονόμοι Θεού, συγκληρονόμοι Χριστού(Ρωμ. 8, 17), χριστοί δεύτεροι κατά κάποιο τρόπο και κοινωνοί θείας φύσεως(Β΄ Πέτρ. 1, 4), πράγμα που υπερβαίνει κάθε νου και ξεφεύγει από κάθε διάνοια, και από αυτό γίνονται καθαρά υιοί Θεού και θέσει θεοί κατά χάρη. Και θεωρούν και πάσχουν -ή ορθότερα, απολαμβάνουν – κατά τρόπο υπερφυσικό τα υπερκόσμια, εκείνα τα οποία μάτι δεν είδε και αυτί δεν άκουσε και δεν τα συνέλαβε ανθρώπινη καρδιά(Α΄ Κορ. 2, 9) που δεν ξεπέρασε το επίπεδο της φύσεως. Δόξα στην αχώρητη στο νου αγάπη του Θεού Πατέρα, της Τριάδος, που μας αγάπησε πραγματικά από άφατη και υπερουράνια άκρα αγαθότητα.

Κάθε πιστός έχει τιμηθεί υπερβολικά από το Θεό

74. Ό,τι γεννήθηκε από το Πνεύμα, είναι πνεύμα((Ιω. 3, 6), σύμφωνα με το λόγο του Χριστού. Τί ανυπέρβλητη χάρη! Και τι ανέκφραστη δωρεά! Ο Θεός κτίζει τον άνθρωπο με τόσο πολλά

θαυμαστά χαρίσματα· αλλ’ όμως το δημιούργημα είναι από τη φύση του απλό κτίσμα. Αλλά από υπερβολική μεγαλοδωρία, ο πανεύσπλαχνος Κύριος, η υπερούσια και παντοδύναμη Τριάδα, αφού έδωσε στο κτίσμα τη χάρη του άκτιστου Πνεύματος, ενώνει ολότελα και όσο δεν μπορεί κανείς να φανταστεί, τον άνθρωπο με τον εαυτό Του, τον θεοποιεί, τον κάνι υιό Του και πνεύμα. Σχετικά λέει: «Εγώ είπα, είστε θεοί και υιοί του Υψίστου όλοι»(Ψαλμ. 81, 6). Κι έχει γραφεί για το Θεό: «Έβγαλε πρόσταγμα που ποτέ δεν θα ακυρωθεί»(Ψαλμ. 148, 6) και «Ο Κύριος έκανε όλα όσα θέλησε»(Ψαλμ. 134, 6) και: «Η βουλή του Κυρίου μένει ασάλευτη στον αιώνα και οι λογισμοί της καρδιάς Του σε γενεές γενεών»(Ψαλμ. 32, 11), γιατί η φύση Του είναι αμετάβλητη και αναλλοίωτη. Γι’ αυτό ο ενυπόστατος Λόγος Του ήρθε και μας έφερε το λόγο Του και το πρόσταγμά Του και τη θέλησή Του και τη βουλή Του ως αγγελιοφόρος αυτής της μεγάλης και θαυμαστής υπερφυσικής βουλής του Θεού(Ησ. 9, 6). Εμφυσά λοιπόν στους μαθητές Του το Πνεύμα(Ιω. 20, 22) και αναγεννώντας τους έτσι πνευματικά τους αναδεικνύει μυστικά πνεύμα και τους κάνει υιούς του Θεού. Γιατί όσοι καθοδηγούνται από το Πνεύμα του Θεού, αυτοί είναι υιοί του Θεού(Ρωμ. 8, 14), κι αφού είναι υιοί Θεού, άρα είναι και θεοί, γιατί ό,τι γεννιέται έχει αναγκαστικά τη φύση εκείνου που το γέννησε. Γι’ αυτό και ο Σωτήρας διδάσκει τους μαθητές Του να ονομάζουν το Θεό Πατέρα(Ματθ. 6, 9), αφού είναι κοινωνοί του Πνεύματος. Με αυτό τον τρόπο η Αγία Τριάς κάνει τους πιστούς θεούς και υιούς και πνεύματα, υπερκαλύπτοντας υπερβολικά κάθε δωρεά, οσοδήποτε θαυμαστή, που θα μπορούσε κάποιος να φανταστεί. Αμήν.

Στο χωρίο· «Άνοιξε τα φτερά Του και τους δέχτηκε και τους πήρε πάνω στη ράχη Του»(Δευτ. 32, 11)

75. Πρόσεξε, προσπάθησε να νιώσεις με τη νοερή αίσθηση αυτά που θα πω τώρα. Και ξέρω πολύ καλά ότι θα εκπλαγείς και θα γεμίσεις από πνευματική χαρά ή ίσως από θεία ηδονή. Λέει το Άγιο Πνεύμα με το στόμα του Δαβίδ: «Εσύ που κάθεσαι επάνω στα Χερουβείμ, φανερώσου»(Ψαλμ. 79, 2) και αλλού: «Εσύ που βλέπεις τις αβύσσους, που κάθεσαι επάνω στα Χερουβείμ»(Ψαλμ. 98, 1) και ακόμη: «Κάθισε επάνω στα Χερουβείμ»(Ψαλμ. 17, 11). Με τους πιστούς λοιπόν τί γίνεται; Τί υπερβολικά μεγάλη απόσταση μεταξύ αυτών και των Χερουβείμ! Ο Θεός δεν κάθεται μόνο επάνω στους πιστούς, όπως η όρνιθα πάνω στους νεοσσούς της, ζωογονώντας, περιθάλποντας και φυλάγοντάς μας και νιώθοντας θαυμαστή χαρά για μας. Αλλά —τι έκπληξη για το περιεχόμενο της θείας αγάπης!— ακόμη και πάνω στον εαυτό Του μας βάζει, και κάνει τον εαυτό Του ένα είδος παράδοξο όχημα πάνω από έννοια, από την περίσσεια της άπειρης αγάπης Του προς εμάς. Και μας φρουρεί με ασφάλεια και μας οδηγεί απερίγραπτα σε άρρητα και υπερκόσμια πράγματα της υπερουράνιας ζωής. Κι έτσι μας προετοιμάζει για την υπερούσια τρυφή και την απερίγραπτη ειρήνη και ανάπαυση και την ένθεη και πνευματική χαρά και αγαλλίαση και την ανάλογη ηδονή. Γιατί λέει και ο πανίερος Μωυσής με την έμπνευση του Πνεύματος: «Άνοιξε ο Θεός τα φτερά Του και τους δέχτηκε και τους πήρε πάνω στη ράχη Του»(Δευτ. 32, 11). Τί άφατη αγάπη! Και μόνο το ότι άπλωσε τα φτερά Του και δέχτηκε τους πιστούς κι έτσι έγινε λαμπρό φορείο τους, είναι πραγματικά ανώτερο από τη χερουβική αξία και προξενεί μεγάλη και ανέκφραστη αγαλλίαση. Το ότι όμως τους πήρε και τους έβαλε πάνω στη ράχη Του κρύβοντάς τους εκεί, κατά τον θείο Δαβίδ(Ψαλμ. 90, 4), αυτό ούτε χερουβικός νους μπορεί να το δει και να το υμνήσει επάξια. Γιατί όπως είναι ασύλληπτη η μεγαλοσύνη Σου, έτσι είναι και το έλεός Σου, Αγία Τριάς· δόξα Σοι.

76. Το σχήμα των μοναχών και οι υποσχέσεις που το συνοδεύουν και ο μοναχικός βίος απαιτούν νου μοναχικό. Αυτό μόνο ο Θεός το ενεργεί και το πραγματοποιεί με την εφικτή και κατά τους κανόνες εργασία του μοναχού. Το ενεργεί με τη μετάδοση της ζωοποιού χάρης· το πραγματοποιεί με τη θεωρία της ενοειδούς και μονοειδούς παντοκρατορικής βασιλείας και δόξας Του. Γιατί μόνος Αυτός είναι ύψιστος, ανεξάρτητος και ανόμοιος απ’ όλα με ασύγκριτη υπεροχή, μόνος κατ’ εξοχήν δυνατός, που με τη μέθεξή Του γίνονται δυνατά τα πάντα, μόνος αληθινά σοφός, από τον οποίο προέρχεται ως δωρεά όλη η σοφία των σοφών, ο μόνος που υπάρχει αληθινά και προαιώνια κι είναι γι’ αυτό όλων των όντων ο αναμφισβήτητος Ποιητής και Δημιουργός. Γι’ αυτό λοιπόν έχει λεχθεί δικαιολογημένα και πολύ ορθά το, «όλα υπάρχουν από Αυτόν και μέσω Αυτού και Αυτόν έχουν σκοπό τους. Σ’ Αυτόν ανήκει η δόξα στους αιώνες»(Ρωμ. 11, 36).

Αυτά λοιπόν είναι έτσι, και όλα γενικά τα αγαθά και τα καλά εξ ολοκλήρου έχουν την ύπαρξή τους

από το Θεό και από Αυτόν συντηρούνται και συγκρατούνται και σ' Αυτόν αποβλέπουν και τον έχουν σαν τέρμα. Κι εκείνους που χρησιμοποιούν αυτά όπως πρέπει, τους ενώνουν και τους συνδέουν με το Θεό, που είναι θα λέγαμε πατέρας της αγαθότητας, της αγάπης, της φρονήσεως, της σοφίας, της γνώσεως, της θεωρίας, της πρέπουσας πράξεως, της θεώσεως, και βέβαια της θείας ηδονής και της ακόλουθης αγίας χαράς και της υπερουράνιας ειρήνης και του φόβου που γεννά η ευλάβεια· επίσης της ισχύος και της βουλής, της ευσεβούς ζωής και εμπειρίας και όλων, όσα αρμόζουν στη λογική φύση και την ευχαριστούν και της προξενούν δόξα και την ευφραίνουν και την ομοιώνουν με το Θεό και τη θεοποιούν. Αν, όπως είπαμε, κάθε καλό και αγαθό προέρχεται μόνο από το Θεό, φέρεται άστοχα ο εραστής των καλών και αγαθών που χωρίζεται και απομακρύνεται από το Θεό, την πηγή και τη ρίζα όλων των καλών και αγαθών. Και ούτε θα έχει οπωσδήποτε κανένα από τα φύσει καλά και αγαθά, αφού απομακρύνθηκε άπρεπα από Αυτόν που γέννησε και συγκρατεί και στηρίζει όλα τα καλά και αγαθά. Αλλά και οποιοδήποτε καλό και αγαθό νομίζει ότι έχει, δε θα είναι αληθινά καλό και αγαθό, αλλά φοβερή πλάνη και εμπαιγμός. Το απαραίτητο λοιπόν είναι να μένει κανείς κοντά στο Θεό μόνο με όλη την προθυμία του και να μελετά με ζήλο μόνο το νόμο Του και να είναι προσηλωμένος σ' αυτόν. Μόνο έτσι μπορούμε να επιτύχομε γνήσια δόξα και ανόθευτη ηδονή και άπειρο και αμετακίνητο πλούτο και γενικά να έχομε όλη αυτή τη σειρά των καλών και αγαθών που είπαμε· αλλά και Αυτόν το Θεό θα έχομε κατά θαυμαστό τρόπο να κατοικεί και να περπατεί μέσα μας(Β΄ Κορ. 6, 16) και θα απολαύσομε υπερκόσμια όντως πράγματα, αθέατα και ανήκουστα στις εξωτερικές αισθήσεις. Κι έτσι θα ζήσομε με τρόπο ενοειδή και μοναχικό, με τη χάρη του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας.

77. Όταν η γεμάτη Πνεύμα καρδιά ταπεινοφρονεί κι έχει ήσυχο τρόπο ζωής και δέχεται την ενέργεια της χάρης, τότε ο νους, έχοντας ευτυχήσει να ενωθεί με τη θεία αλήθεια, γίνεται θεατής πολλών θείων θεαμάτων και μύστης υπερκοσμίων αρρήτων και θεωρεί τον εαυτό του σαν κάποιο νεοφερμένο και περαστικό επισκέπτη ανάμεσα στα όντα· και τρυφά και απολαμβάνει ολοφάνερα με τη χάρη του Πνεύματος πράγματα πάνω από νου και ολότελα πέρα από διάνοια. Και με λίγα λόγια, συχνά φαντάζεται και το Θεό κατά τρόπο παράδοξο και φτάνει σε καταστάσεις εκπλήξεως και εκστάσεως προς το Θεό και ανυψώνεται προς τη θέωση —πάθος μακάριο όσο τίποτε άλλο— μέσα σε σιωπή και όραση και υπερφυσική ερωτική κατοχή, με την ώθηση και την ορμή του ζωοποιού και φωτιστικού Πνεύματος, με τη δύναμη του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας. Αμήν.

78. Εκείνος που φροντίζει να ασχολείται μόνο με το Θεό και κατά κάποιο τρόπο να κατοικεί σ' Αυτόν και που τον βλέπει ζωντανά και με το φωτισμό του Πνεύματος να περπατεί και να κατοικεί μέσα του, αυτός έφτασε φανερά τη θεία εντολή του Κυρίου μας Ιησού που λέει: «Μείνετε μέσα σ' εμένα κι εγώ σ' εσάς»(Ιω. 15, 4)· ενώθηκε έτσι με τρόπο παράδοξο με το Θεό και νεκρώθηκε θαυμαστά και μακάρια μαζί με τον Ιησού κι έγινε εργάτης σωστός των εντολών του Σωτήρα. Γιατί Αυτός είπε: «Όποιος μένει σ' εμένα κι εγώ σε αυτόν, αυτός δίνει πολύ καρπό»(Ιω. 15, 5), δηλαδή αρετές. Οποιοσδήποτε λοιπόν θέλει να προκόβει θεοφιλώς στις αρετές, ας βιάζει τον εαυτό του με τη θεωρία και την προσευχή και την υψηλότερη μελέτη να μένει και να προσκαρτερεί με όλη του τη δύναμη στο Θεό, για να δει ο Θεός τον ιερό αγώνα της ψυχής και να κλίνει τους ουρανούς —ω του θαύματος!— και να φανερωθεί ολότελα απροσδόκητα να περπατεί και να κατοικεί μέσα στην ίδια την ψυχή, για να κάνει το μέτοχό του ν' απολαύσει κάθε είδους αγαθά και καλά και να ευαρεστήσει στο Θεό εκπληρώνοντας τις άγιες εντολές Του. Γιατί Αυτός είναι που είπε: «Χωρίς εμένα δεν μπορείτε να κάνετε τίποτε»(Ιω. 15, 5), ακόμη κι αν νομίζετε πως κάτι τάχα κάνετε.

79. Αν δεν πρέπει να κρύβει κανείς το θησαυρό, ούτε και τη σοφία, αλλά να τα χρησιμοποιεί για την κοινή ωφέλεια από αγάπη, είναι πρόδηλο σίγουρα ότι και τη σχετική με το Θεό νοερή εργασία και θεωρία και ανάταση δεν πρέπει κανείς να την κρατεί άγραφη μέσα στο νου του, αλλά και στη γραφή να την παραδίδει και να τη σημειώνει για χάρη της κοινής ωφέλειας από αγάπη. Ο άνθρωπος είναι ζώο λογικό, δεκτικό νου και γνώσεως. Γι' αυτό λοιπόν όταν σκέφτεται περί Θεού όσα επακολουθούν από την πίστη προς Αυτόν, τότε αποκτά οπωσδήποτε θείο και κατάλληλο νου και μπαίνει ακολούθως θαρραλέα με γνώση στην περιοχή των ιερών εντολών. Χρειάζεται πολύ τότε γι' αυτά κατάλληλο βοηθό το Θεό και συνεργό, ή μάλλον υποστηρικτή, για να πω αρμοδιότερα, κι έτσι προσεύχεται πυκνά με δάκρυα ζητώντας από το Θεό την ευχέρεια στις εντολές Του. Και όταν ο

Θεός ευδοκήσει να σπλαχνιστεί εκείνον που τον παρακαλεί, όπως ο πατέρας σπλαχνίζεται το παιδί του(Ψαλμ. 102, 13), τότε, ω του θαύματος! εκχύνει από το Πνεύμα Του στην καρδιά του κι έτσι τον κινεί σε θερμές αγαπητικές διαθέσεις προς Αυτόν. Και του παρέχει παρρησία όπως ο πατέρας στο παιδί του, με τρόπο που δεν μπορεί κανένας να εκφράσει, σαν αρραβώνα μ' εκείνη τη ζωοποιό έκχυση και ενέργεια του Πνεύματος στο μέτοχό Του, και τον γλυκαίνει υπερβολικά και τον ευεργετεί, τον ταπεινώνει και με άλλο τρόπο τον υψώνει με δόξα και τιμή μέσω της ενώσεως μαζί του και τον οδηγεί σε σφοδρές ερωτικές πυρπολήσεις, ώστε όσο και ό,τι βλέπει γύρω από το Θεό, να το θεωρεί αληθινά δικό του. Όπως και γενικά, τα λαμπρά ιδιώματα του Πατέρα, ο πλούτος και η δόξα και η ισχύς και το κάλλος και η σοφία και η εξουσία και όλη η λαμπρότητα και όλα τα αγαθά και τα καλά και δόξα και έπαινος, είναι εκ φύσεως σαν τρυφή και καύχημα και χαρά του υιού. Όταν λοιπόν με τη φυσική θεωρία η ψυχή φτάσει στη μετοχή του Πνεύματος, κι αυτό είναι το να θεωρεί μέσα στο Θεό την Τριάδα, όπως εξηγεί ο Μέγας Βασίλειος, τότε πράγματι βλέπει το Θεό ως εραστή υπερβολικά σφοδρό και αληθινά πατέρα δικό του και αντίστοιχα όσα είναι του Θεού ότι είναι δικά του, με τον τρόπο που είπαμε, και αρκείται μόνο στο να φαντάζεται το Θεό με απλότητα και χαίρεται υπερβολικά και αγάλλεται με τη χάρη του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας.

Ποιά είναι η κυρίως ηδονή

80. Νομίζω ότι κανένας που γνωρίζει ξεκάθαρα τα πράγματα δεν αγνοεί πως ηδονή λέγεται κυρίως αυτό που δεν κατηγορείται από τη φύση και τη λογική και που η ενέργειά του διαρκεί πολύ και γεμίζει την καρδιά από χαρά και ευφροσύνη και μετά την εκπλήρωσή του, πράγμα βέβαια που δε συμβαίνει διόλου με την ηδονή της σάρκας, η οποία είναι φαινομενική και όχι κύρια ηδονή. Ας ζητήσει λοιπόν καθένας που επιθυμεί την καθαρή και μόνιμη νοερή και πνευματική ηδονή, και δε θα σφάλλει, αλλά μάλλον θα ανεβεί εύκολα το λογιστικό του από τα επίγεια στα ουράνια, και έπειτα και όλη η ψυχή του. Γιατί αυτή είναι η αληθινή και κυρίως καρδιακή ηδονή, η αμεταμέλητη και γνήσια, που αρμόζει σε λογική αθάνατη ψυχή και διαμένει αιωνίως, φωτεινή, αείροη και ακατάκριτη, ή μάλλον ευκταία και μακαριστή, αθόρυβη σύνοικος στους Αγίους όλων των αιώνων, ειρηνική, ωφέλιμη, παρρησιαστική, λαμπρυντική, ευπρόσωπη, θεόφρων, διαυγής, παρηγορητική, γεμάτη χαρά και όταν ενεργείται και μετά. Αν έχεις δοκιμάσει αυτή την ηδονή νοερά και πνευματικά, από εμπειρία θα συμφωνήσεις ασφαλώς με όσα γράψαμε. Αν όμως όχι ακόμη, κράτησε τουλάχιστον με την πίστη όσα είπαμε.

Για τη σαρκική ηδονή

81. Η μη νοερή και πνευματική, αλλά σαρκική ηδονή, λάθος έχει και το όνομα ακόμα της ηδονής. Αφού φέρνει όταν εκτελεστεί πικρή μεταμέλεια, είναι φανερό ότι ψεύτικα λέγεται ηδονή. Είναι νόθη και ξένη στη λογική ψυχή, άλογη, αγενής, νωθρή, σκοτεινοχαρής, θορυβώδης, ενοχλητική, πρόσκαιρη και γρήγορα μαραίνεται. Όταν δηλαδή γεράσει το σώμα, και χωρίς να θέλει αναχωρεί γεμάτη ντροπή. Αξιοκατάκριτη, άθλια, δύσχρηστη, αιχμάλωτη, γεμάτη καταφρόνηση, βρωμερή, βλακώδης, απρόσωπη, απελπιστική, απερίσκεπτη, προκαλεί μετά την τέλεσή της μαύρη λύπη στο δράστη και εκτελεστή της. Αν έχεις πέσει σ' αυτήν, γνωρίζεις οπωσδήποτε ότι είναι αλήθεια τα παραπάνω. Αν πάλι έχεις φυλαχτεί από αυτή με το χέρι του Θεού, πίστεψε ως αληθινά τα λόγια μου και γνώριζε ότι θα θερίσεις ένδοξο καρπό ζωής.

82. Κατέχω φως πνευματικό που λάμπει συνεχώς και ζωή υπερκόσμια, θεία τροφή και τρυφή, παράδοξες ανατάσεις και εφέσεις και ενώσεις και απολαύσεις της τρισυπόστατης Θεότητας και ανέκφραστες αγαπητικές διαθέσεις με τον Ιησού Χριστό τον Κύριο των πάντων. Αλλά αλοίμονο στη δυστυχία και στην αφροσύνη μου! Αλοίμονο για το κακό της μωρίας μου! Ο νους μου που με αυτό τον τρόπο έγινε από τη χάρη υπερουράνιος, ενίοτε απατάται και κλίνει σε πράγματα σφαλερά και γήινα και κοπρώδη και γεμίζει δυσωδία, αλοίμονο! Ποιός δε θα απορήσει και δε θα θρηνήσει για την κατάντια μου και δε θα παρακαλέσει από ευσπλαχνία για χάρη μου τον ανείπωτα φιλάνθρωπο Θεό, για να μου δοθεί μεγαλύτερη θεία δύναμη με το ζωοποιό και φωτιστικό Πνεύμα, ώστε να αποδιώκω ευκολότερα τον πονηρό εχθρό διάβολο που επιβουλεύεται την αγία και θαυμάσια ζωή μου! Όλοι οι αγιότατοι Άγγελοι και όλες οι ψυχές των Δικαίων, προσευχηθείτε και παρακαλέστε το Θεό για χάρη μου που έχω χαμηλή και αναίσθητη διάνοια.

83. Θεέ μου, Θεέ μου· από Σένα δεν υπάρχει τίποτε ανώτερο, επειδή είσαι απερίληπτος. Συ είσαι το παν, ως Ποιητής του παντός, και άπειρες φορές απείρως υπέρ το παν, ως υπερούσιος. Κύριέ μου, Κύριε, η ανέκφραστη αγία ένωση και άρρητη ομόνοια των ελεημένων Χριστιανών, δόξα Σοι. Πώς, ενώ σε βλέπω, Δέσποτα, να λάμπεις μέσα στην καρδιά μου νύχτα και ημέρα, δε βγαίνω πάντοτε έξω από τον εαυτό μου από την υπερβολή της χάρης, αλλά αμελώ και αναισθητώ απέναντι σε τόσο μεγάλη δωρεά, Υπερδύναμε; Αλοίμονο, πόσο αμαρτωλός είμαι!

Αν γνώριζες ποιος είναι εκείνος που με έδεσε στην αγάπη Του και με ποιόν με έδεσε και με τί, αμέσως θα σε καταλάμβανε έκπληξη και θα υμνούσες τον υπερούσιο Θεό και θα τον ευχαριστούσες υπερβολικά για τα ένδοξα που πραγματοποίησε θαυμαστώς λόγω της αγαθότητάς Του.

Αν εννοούσες πόσο μακριά είμαι από το πρέπον στο αληθινό μυστήριο του Χριστού, θα κυριευόσουν ακαριαία από έκπληξη και θα μου καταλόγιζες ραθυμία, αδράνεια και αμέλεια, για να μην πω ολοφάνερη αναισθησία και ανοησία.

Εκείνο τον καιρό ο Ιησούς μίλησε και είπε: «Σ’ ευχαριστώ Πατέρα, Κύριε του ουρανού και της γης, γιατί τα έκρυψες αυτά από τους σοφούς και τους συνετούς και τ’ αποκάλυψες στους νηπίους· ναι, Πατέρα, αυτό ήταν πάντοτε το θέλημά Σου»(Ματθ. 11, 25-26).

Να εύχεσαι για μας και να προσεύχεσαι μην πάθομε στα λυπηρά της ζωής τίποτε ξένο προς την πίστη μας που να είναι ανάξιο και για το Θεό και για μας· και συγχώρεσέ με.

Κάλλιστος Τηλικούδης

Περί ησυχαστικής τριβής

Δεν είναι δυνατόν να μετανοήσει κανείς χωρίς ησυχία. Ούτε είναι δυνατόν μήτε ελάχιστα να πλησιάσει την καθαρότητα χωρίς αναχώρηση από τον κόσμο. Ούτε είναι δυνατόν, συναναστρεφόμενος και βλέποντας τους ανθρώπους, ν' αξιωθεί κανείς την επαφή και τη θεωρία του Θεού. Γι' αυτό όσοι κατόρθωσαν με την επιμέλειά τους να μετανοήσουν για τα αμαρτήματά τους και να καθαρθούν από τα πάθη τους και να επιτύχουν την επαφή και θεωρία του Θεού —που είναι το τέλος και ο σκοπός εκείνων που ζουν σύμφωνα με το θέλημα του Θεού και ο αρραβώνας ας πούμε της αιώνιας κληρονομιάς και του Θεού—, με κάθε μέσο επιδιώκουν την ησυχία και θεωρούν απαραίτητο να αναχωρούν από τον κόσμο και να αποφεύγουν τους ανθρώπους με όλη τη διάθεση της ψυχής τους. Και τότε στην ησυχία, αρχή τους είναι το πένθος, η αυτομεμψία, η αυτοκαταδίκη, με τα οποία το πένθος γίνεται καθαρότερο· αγρυπνίες, ορθοστασίες, εγκράτεια και κόπος σωματικός, τα οποία έχουν κοινή κατάληξη τη ροή δακρύων από τα μάτια εκείνων που φρονούν ταπεινά, με κατάνυξη βέβαια της καρδιάς. Έτσι προσέχουν την κάθαρση και την επιτυγχάνουν με την πρακτική αρετή. Τέλος όλων αυτών είναι η ειρήνη των λογισμών, όπως είπαμε ότι των προηγουμένων είναι η ροή των δακρύων. Και τότε ο νους αρχίζει κατά φυσικό τρόπο να εξετάζει προσεκτικά τις φύσεις των όντων και να κατανοεί την τέχνη του Θεού και ν' αποκτά θείες έννοιες. Και κάνει έργο του τη θεωρία της δυνάμεως, της σοφίας, της δόξας, της αγαθότητας και των άλλων ιδιωμάτων του Θεού και εισχωρεί στα μυστικά της Γραφής και γεύεται τα υπερφυσικά αγαθά και απολαμβάνει τις υπερκόσμιες χάρες και γίνεται δοχείο της αγάπης του Θεού. Έτσι κυριεύεται από θείο έρωτα και χαίρεται και ευθυμεί, γιατί έφτασε στο τέλος των αρετών, δηλαδή στην αγάπη του Δημιουργού των όλων, χωρίς να παθαίνει σ' αυτά καμιά παραπλάνηση έστω και σαν υποψία. Βέβαια, ως άνθρωπος υποκείμενος σε μεταβολές, υφίσταται ολισθήματα και αμαρτητικές ορμές και απρεπείς κινήσεις από πολλές αιτίες, αλλά πρέπει να διορθώνει πάλι τον εαυτό του, διώχνοντας πέρα την απόγνωση και παίρνοντας φτερά από την ελπίδα της θείας φιλανθρωπίας, απασχολούμενος με τα δάκρυα και την προσευχή και τα άλλα αγαθά που είπα και εντρυφώντας όσο είναι δυνατό στον θείο παράδεισο της αγάπης, χωρίς να βλέπει πλέον τίποτε, ούτε μορφή, ούτε ύλη, ούτε σχήμα και γενικά τίποτε άλλο, εκτός από τα δάκρυα και την ειρήνη των λογισμών και την αγάπη του Θεού. Γιατί με αυτά αποφεύγεται ο κίνδυνος της πλάνης και ως επιβράβευση έρχεται η σωτηρία της ψυχής που έχει μετριοφροσύνη και νήψη και προσεύχεται στο όνομα του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας.

Όταν κάθεσαι στο κελί σου, ο νους σου να έχει παρρησία προς το Θεό με ταπείνωση. Την ταπείνωση να την αντλεί από την ευτέλεια και τη μηδαμινότητά του· την παρρησία, από την ανυπέρβλητη αγάπη και ανεξικακία του Θεού προς τον άνθρωπο. Έτσι η ψυχή τιμά το Θεό, όταν, με όλη τη συναίσθηση της αμαρτωλότητάς της, έχει θάρρος στη φιλανθρωπία του Θεού και παραδίδεται σ' αυτή. Γι' αυτό και ο ιερός Παύλος διατάζει να πλησιάζομε με παρρησία στο θρόνο της χάρης(Εβρ. 4, 16). Γιατί η παρρησία προς το Θεό είναι πραγματικά το μάτι της προσευχής ή το φτερό ή κάποια υπέρλογη συνάφεια. Όχι δηλαδή να έχει κανείς παρρησία επειδή είναι αγαθός —άπαγε! μακριά από σένα τέτοια σκέψη—, αλλά να πάρει φτερά από τις θείες ελπίδες, με το λογισμό της άφατης φιλανθρωπίας και αγάπης και ανεξικακίας του Θεού. Να προσεύχεσαι λοιπόν με παρρησία και ταπεινό φρόνημα και να σε ζωογονούν αγαθές ελπίδες προς το Θεό, σύμφωνα με όσα είπαμε, με τη χάρη του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας.

Πρέπει πάντοτε να επιδιώκεις με επιμέλεια εκείνα που κατευνάζουν το σώμα και ελευθερώνουν το νου από την ενόχληση. Αυτά είναι· τροφή μετρημένη, πόση λίγη, ύπνος σύντομος, ορθοστασία κατά τη δύναμή σου, γονυκλισίες όσες αντέχεις, ταπεινή εμφάνιση, ντύσιμο φτωχικό, λιγοστά λόγια, τα απαραίτητα, χαμαικοιτία και τα λοιπά όσα δαμάζουν κάπως το σώμα. Μαζί με αυτά να μεταχειρίζεσαι και όσα ξυπνούν το νου και τον βοηθούν να προσκολλάται στο Θεό. Αυτά είναι· ανάγνωση των ιερών Γραφών και των Αγίων που τις εξηγούν, κι αυτή πάλι μετρημένη, ψαλμωδία

με συναίσθηση, μελέτη των λόγων των Γραφών και των θαυμαστών που βλέπομε στην κτίση, και προσευχή με το στόμα μέχρις ότου η χάρη του Πνεύματος την κάνει να βγει από την καρδιά· τότε πρόκειται για άλλη εορτή και είναι καιρός άλλης πανηγύρεως, που δε λέγεται με το στόμα, αλλά ενεργείται μέσα στην καρδιά με τη δύναμη του Πνεύματος. Αυτά να τα εκτελείς όπως γράφω. Να κλίνεις τα γόνατα όσες φορές μπορείς και στη συνέχεια να κάθεσαι και να προσεύχεσαι. Όταν κουραστείς στην προσευχή, πήγαινε στην ανάγνωση, όπως είπαμε, και κατόπιν ξαναγύρισε στην προσευχή. Και αν κουραστείς πάλι στην προσευχή, σήκω και ψάλε λίγο κι έτσι ξαναγύρισε πάλι στην προσευχή. Και αν πάλι νιώσεις ακηδία, ασχολήσου μετρημένα με τη μελέτη που είπαμε, και μετά πάλι συνέχισε την προσευχή. Κάνε και λίγο εργόχειρο, ως εμπόδιο της ακηδίας, όπως έχεις ακούσει, άγιε, από τους Πατέρες. Πάντοτε σε όλη σου τη θεάρεστη εργασία, από το πρωί ως το πρωί, να προηγείται η προσευχή. Όλα τα άλλα που είπαμε χρησιμεύουν κατά της ακηδίας στην προσευχή. Γιατί όταν επισκεφθεί το έλεος την ψυχή και η χάρη του Πνεύματος κάνει την προσευχή ν' αναβλύσει από την καρδιά όπως από πηγή, στο εξής ο νους ασχολείται μόνο με την προσευχή και τη θεωρία, απομακρύνοντας τον εαυτό του από όλα τα άλλα, και μόνο η προσευχή και η θεωρία είναι η απόλαυσή του στον παράδεισο της θείας αγάπης.

Από όλα τα έργα αρετής ανώτερη είναι η προσευχή· γεννά τα δάκρυα της μετάνοιας, βοηθά πολύ στην ειρήνη των λογισμών, ωθεί τον άνθρωπο να σκέφτεται μόνο το Θεό που είναι η άκρα ειρήνη, γεννά την αγάπη του Θεού. Αυτή μόνο καθαιρεί το λογιστικό μέρος της ψυχής με το να φαντάζεται το Θεό, στον οποίο οφείλεται η κάθαρση και των Αγγέλων· διασώζει το επιθυμητικό μέρος της ψυχής καθαρό έναντι του Θεού, γιατί καθώς συνδέεται και συνομιλεί με το Θεό που είναι άπειρα και υπερφυσικά αγαθός και καλός εκ φύσεως, προσκολλά όλη την επιθυμία του ανθρώπου στο Θεό· επίσης καταπραΰνει τόσο το θυμικό, όσο πέφτει μπροστά στο Θεό και τον ικετεύει και τον παρακαλεί και ταπεινώνει την ψυχή με τον τρόπο αυτό, γιατί βέβαια κανείς που δέεται και παρακαλεί το Θεό δεν έχει φρόνημα αταπείνωτο ή θυμώδες. Γι' αυτό με μια λέξη, όλες τις δυνάμεις της ψυχής και όλες τις ενέργειες, πρακτικές και νοερές, τις καθαιρεί η καθαρή προσευχή και τις ανορθώνει, και μάλιστα όταν συνοδεύεται με τη θεωρία του Θεού και τον ακόλουθο θείο έρωτα, μέσα στη ζωή και την άσκηση της ησυχίας, όπως είπαμε πιο πριν. Στο μέρος της καρδιάς απ' όπου αναβλύζουν τα δάκρυα, εκεί ας είναι στραμμένος και ας βλέπει ο λογισμός σου, κλίνοντας εντός σου με ατάραχη εισπνοή, όταν προσεύχεσαι, και ας παραμένει εκεί όσο μπορεί περισσότερο. Γιατί τούτο είναι πάρα πολύ ωφέλιμο και προξενεί συνεχή και πολλά δάκρυα, αναιρεί την αιχμαλωσία του νου, φέρνει τη νοερή ειρήνη, γίνεται αφορμή προσευχής και συνεργεί στην εύρεση της καρδιακής προσευχής με τη βοήθεια του Θεού και τη χάρη του ζωοποιού Πνεύματος, στο όνομα του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας.

Πρέπει να γνωρίζεις, εσύ ο θεωρός και των μυστικών θεαμάτων επόπτης και τρυφητής, ότι όπως έχομε τη δυάδα Θεός και άνθρωπος, έτσι είναι και δύο πένθη, είτε στο γένος θέλεις να πεις είτε στη μορφή, και επομένως και δύο είδη δακρύων. Διαφέρουν μεταξύ τους πολύ το ένα είδος από το άλλο, αν και είναι και τα δύο καλά και θεοδώρητα και προξενούν τη θεία ευμένεια και κατά συνέπεια τη θεία κληρονομιά. Τα πρώτα έχουν την αρχή τους στον θεϊκό και πενθικό φόβο· τα δεύτερα, στη θεία αγάπη και το Θεό. Τα πρώτα δεν ευφραίνουν τόσο πολύ, τα δεύτερα όμως ευφραίνουν υπερβολικά. Τα πρώτα είναι των αρχαρίων, τα δεύτερα εκείνων που φτάνουν στην τελειότητα με τη χάρη.

Οι εργασίες της ησυχίας είναι πέντε. Η προσευχή, δηλαδή μνήμη ακατάπαυστη του Ιησού που εισάγεται δια της εισπνοής στην καρδιά χωρίς οποιαδήποτε άλλη σκέψη, η οποία κατορθώνεται με τη γενική εγκράτεια, στο φαγητό δηλαδή και στον ύπνο και στις άλλες αισθήσεις μέσα στο κελί με ταπείνωση· η ψαλμωδία κατά διαλείμματα· ανάγνωση από τα ιερά Ευαγγέλια και από τους θείους Πατέρες και τα κεφάλαια περί προσευχής, και κυρίως του Νέου Θεολόγου, του Ησυχίου και του Νικηφόρου· μελέτη της κρίσεως του Θεού ή της μνήμης του θανάτου και τα όμοια· και λίγο εργόχειρο. Και πάλι επιστροφή στην προσευχή, κι ας έχει τούτο δυσκολία, ώσπου να συνηθίσει ο νους να σταματά την περιπλάνησή του με τη μνήμη του Κυρίου και με την αδιάκοπη κλίση του στην καρδιά που έχει πόνο. Αυτή είναι η εργασία των αρχαρίων μοναχών που θέλουν να ζήσουν στην ησυχία. Ένας τέτοιος λοιπόν οφείλει να μη βγαίνει συχνά από το κελί του και να αποφεύγει να

συνομιλεί και να βλέπει οποιονδήποτε, εκτός αν είναι μεγάλη ανάγκη, αλλά και τότε με προσοχή και προφύλαξη και σπάνια. Γιατί αυτά φέρνουν διασκορπισμό όχι μόνο στους αρχαρίους, αλλά και σ' αυτούς που πρόκοψαν ήδη.

Στην προσευχή που γίνεται με προσοχή, χωρίς δηλαδή καμιά άλλη σκέψη, με το «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού» ο νους, ολότελα άυλα και αλάλητα, υψώνεται προς αυτόν τον μνημονευόμενο Κύριο, ενώ με το «ελέησόν με» γυρίζει προς τον εαυτό του, μη ανεχόμενος να μην προσεύχεται και για τον εαυτό του. Όταν όμως με την πείρα προκόψει στην αγάπη, τότε με μόνο το πρώτο υψώνεται προς τον Κύριο, αφού έλαβε πληροφορία για το δεύτερο. Γι' αυτό οι Πατέρες δε φαίνονται ότι παρέδωσαν πάντοτε ολόκληρη την ευχή. Άλλος την αναφέρει ολόκληρη, όπως ο Χρυσόστομος· άλλος —όπως ο Παύλος—, το «Κύριε Ιησού» με την προσθήκη «με το Άγιο Πνεύμα»(Α΄ Κορ. 12, 3), όταν δηλαδή η καρδιά δεχτεί ενέργεια του Αγίου Πνεύματος, με τη δύναμη της οποίας και προσεύχεται, πράγμα που χαρακτηρίζει εκείνους που έχουν προκόψει αλλά δεν έφτασαν ακόμη στην τελειότητα, της οποίας χαρακτηριστικό είναι ο φωτισμός. Ο Ιωάννης της Κλίμακος λέει: «Με του Ιησού το όνομα μαστίγωνε τους εχθρούς», και: «Η μνήμη του Ιησού ας ενωθεί με την αναπνοή σου», και εκτός από το «Ιησού» δεν προσθέτει τίποτε άλλο. Επιτρέπεται όμως και στους αρχαρίους να προσεύχονται νοερά άλλοτε με όλα τα λόγια της προσευχής και άλλοτε με ένα μέρος, όπως είπαμε· να μην κάνουν όμως συνεχή εναλλαγή, για να μη διασπάται ο νους. Με την επιμονή στη μέθοδο της καθαρής προσευχής που είπαμε, αν και συμβαίνει να μη γίνεται εντελώς καθαρή, γιατί εμποδίζουν διάφορες εμπαθείς εντυπώσεις και λογισμοί, ο αγωνιζόμενος αποκτά την έξη της αβίαστης προσευχής με το να παραμένει ο νους μέσα στην καρδιά και να μην εισάγεται εκεί βίαια με την εισπνοή κι ευθύς πάλι να ξεφεύγει έξω, αλλά να παραμένει εκεί από μόνος του και να προσεύχεται. Και αυτό είναι και ονομάζεται καρδιακή προσευχή. Προηγείται από αυτήν κάποια θέρμη μέσα στην καρδιά, η οποία διώχνει τα εμπόδια που υπήρχαν πρωτύτερα και εμπόδιζαν την προσευχή να εκτελείται τελείως καθαρά, κι έτσι ο νους προσεύχεται παραμένοντας ανεμπόδιστα μέσα στην καρδιά. Μέσα σε αυτή τη θέρμη και την προσευχή γεννιέται στην καρδιά η αγάπη προς τον μνημονευόμενο Κύριο Ιησού, που κάνει ν' αναβλύσουν άφθονα γλυκά δάκρυα από τον πόθο του Ιησού που μνημονεύεται.

Για να αξιωθεί λοιπόν κανείς αυτά και όσα ακολουθούν, που δεν είναι η ώρα να τ' αναφέρομε, πρέπει να φροντίζει όπως είπαμε να μη χάνει ποτέ το φόβο του Θεού, μαζί με τη μνήμη του Ιησού μέσα στην καρδιά και όχι μόνο επιφανειακά, για ν' αποφεύγει έτσι εύκολα όχι μόνο τα πονηρά έργα, αλλά και τους εμπαθείς λογισμούς και να προκόψει και να λάβει πληροφορία από εδώ της αγάπης του Θεού προς αυτόν. Μόνο ας μη ζητά τη φανέρωσή Του, για να μη δεχτεί εκείνον που είναι σκότος και υποκρίνεται ότι είναι φως. Όταν δηλαδή ο νους βλέπει φως ενώ δεν το ζητά, να μην το παραδέχεται, μήτε όμως να το απορρίπτει· ας ερωτά εκείνον που μπορεί να του εξηγήσει, για να μάθει την αλήθεια. Και αν μεν βρει εκείνον που θα τον διδάξει, όχι όπως μόνο από τη Γραφή έχει μάθει αλλά καθώς και ο ίδιος έπαθε το μακάριο φωτισμό, ας είναι ο Θεός δοξασμένος· αν όμως όχι, είναι καλύτερο να μην παραδεχτεί το όραμα, αλλά ας καταφύγει με ταπείνωση στο Θεό, αποκαλώντας τον εαυτό του ανάξιο αυτής της θεωρίας, όπως το διδαχτήκαμε και τούτο στην πράξη από τους Πατέρες. Γιατί αν και σε άλλα συγγράμματά τους αναφέρουν τα σημάδια του πλανεμένου και του απλανούς φωτισμού, αλλά όπως άκουσες προφορικά όσα προείπα, έτσι και γι' αυτό θ' ακούσεις όταν είναι καιρός. Αλλά τώρα δεν είναι καιρός. Τώρα πρέπει μαζί με άλλα και πριν από άλλα να μάθεις και τούτο· ότι, όπως εκείνος που θέλει να μάθει να ρίχνει με το τόξο, δεν το τεντώνει χωρίς να σημαδεύει κάπου, έτσι κι εκείνος που θέλει να μάθει να ησυχάσει, ας έχει σαν στόχο του την αδιάκοπη πραότητα της καρδιάς. Ποτέ και σε τίποτε να μην ταράζει ούτε να ταράζεται, εκτός αν ο λόγος είναι για την ευσέβεια. Αυτό μπορεί να κατορθωθεί εύκολα, αν τ' αποφεύγει όλα και συνήθως σιωπά. Αν όμως συμβεί ποτέ κάποια ταραχή, ευθύς να μετανοεί και να καταμέμφεται τον εαυτό του, και να προσέχει στο εξής, ώστε ήσυχα και με καθαρή συνείδηση, αφού βάλει αρχή να επικαλείται τον Ιησού, όπως προείπαμε, να αποκτήσει προχωρώντας τη θεία χάρη ν' αναπαύεται στην ψυχή του. Και δεν είναι τούτο μόνο· αλλά και θ' αναπαύει η χάρη την ψυχή τελείως από τους δαίμονες και τα πάθη που την ενοχλούσαν προηγουμένως και θα την ευφραίνει με άρρητη ευφροσύνη. Γιατί αν και αυτά ενοχλούν πάλι, δεν μπορούν όμως να

ενεργήσουν, επειδή δεν κλίνει προς αυτά η ψυχή, ούτε ποθεί την ηδονή τους, αφού όλος ο πόθος του ανθρώπου αυτού έχει ανυψωθεί προς τον Κύριο που του έδωσε τη χάρη Του. Αυτός λοιπόν δέχεται επιθέσεις κατά παραχώρηση Θεού, όχι από εγκατάλειψη. Γιατί; Για να μην υπερηφανευτεί ο νους του για το αγαθό που βρήκε, αλλά με τον πόλεμο που δέχεται να αποκτά ολοένα μεγαλύτερη ταπείνωση, με την οποία όχι μόνο νικά τους υπερήφανους εχθρούς, αλλά και αξιώνεται να λάβει όλο και μεγαλύτερες δωρεές. Είθε ν' αξιωθούμε κι εμείς τις δωρεές αυτές από το Χριστό, ο οποίος ταπείνωσε τον εαυτό Του για χάρη μας(Φιλιπ. 2, 8) και παρέχει πλούσια τη χάρη Του στους ταπεινούς(Ιακ. 4, 6) και τώρα και πάντοτε και στους αιώνες των αιώνων. Αμήν.

* Ενδεχομένως η »Εκλογή από τους αγίους Πατέρες περί προσευχής και προσοχής» είναι έργο του **Οσίου Καλλίστου Αγγελικούδη**

Εκλογή από τους αγίους Πατέρες περί προσευχής και προσοχής

Όλη η φροντίδα του ασκητή ας είναι, να μην ξεπέσει από το ύψος της η ψυχή με την επανάσταση των ηδονών. Γιατί πώς θα μπορεί πλέον να κοιτάξει με ελεύθερο βλέμμα προς το συγγενικό της νοητό φως η ψυχή εκείνη που η σαρκική ηδονή την καθήλωσε κάτω; Γι' αυτό είναι ανάγκη να ασκεί πρώτα απ' όλα την εγκράτεια, η οποία είναι ασφαλής φύλακας της σωφροσύνης, και να μην επιτρέπει στον κυρίαρχο νου ν' απασχολείται με λογισμούς ακάθαρτους. Είναι λοιπόν αναγκαία η επιμέλεια του εσωτερικού ανθρώπου, ώστε να μη μετεωρίζεται ο νους και να είναι καθηλωμένος κατά κάποιο τρόπο στο σκοπό της δόξας του Θεού, για ν' αποφύγομε την καταδίκη από τον Κύριο που είπε: «Αλοίμονό σας, γιατί μοιάζετε με τάφους ασβεστωμένους που εξωτερικά φαίνονται ωραίοι, εσωτερικά όμως είναι γεμάτοι οστά νεκρών και κάθε ακαθαρσία· έτσι κι εσείς, εξωτερικά φαίνεστε στους ανθρώπους δίκαιοι, εσωτερικά όμως είστε γεμάτοι υπόκριση και ανομία»(Ματθ. 23, 27-28). Γι' αυτό χρειάζεται αγώνας μεγάλος και σύμφωνος με τους νόμους του Θεού, και στην καρδιά και στο λόγο και στην πράξη, για να μη δεχτούμε μάταια τη χάρη του Θεού(Β΄ Κορ. 6, 1), αλλά όπως το κερί με το πλάσιμο παίρνει κάποια μορφή, έτσι κι εμείς με τη διδασκαλία του Κυρίου μας Ιησού Χριστού να διαπλαστούμε κατά τον εσωτερικό άνθρωπο και να εκπληρώσομε έμπρακτα εκείνο που είπε ο Παύλος: «Να ξεντυθούμε τον παλαιό άνθρωπο μαζί με τις πράξεις του και να ντυθούμε τον νέο, που ανανεώνεται συνεχώς σύμφωνα με την εικόνα του Δημιουργού του ώστε να φτάσει σε επίγνωση»(Κολ. 3, 9-10). Παλαιό άνθρωπο ονομάζει όλα μαζί τα επιμέρους αμαρτήματα και τους μολυσμούς. Και να διαπλάθομε τον εσωτερικό άνθρωπο σύμφωνα με τη νέα ζωή, όπως λέει(Ρωμ. 6, 4), μέχρι θανάτου, για να γίνομε άξιοι να πούμε στ' αλήθεια: «Δε ζω πια εγώ, αλλά μέσα μου ζει ο Χριστός»(Γαλ. 2, 20). Χρειάζεται λοιπόν μεγάλη επιμέλεια και άγρυπνη φροντίδα, μη τυχόν εργαστούμε τις εντολές αντίθετα με κάτι απ' όσα είπαμε και όχι μόνο χάσομε ένα τέτοιο και τόσο μεγάλο μισθό, αλλά και υποπέσομε στις τόσο φοβερές απειλές. Όταν ο διάβολος επιχειρεί τις επιβουλές του και μάλιστα με μεγάλη σφοδρότητα ρίχνει σαν πυρακτωμένα βέλη(Εφ. 6, 16) τους δικούς του λογισμούς μέσα στην ψυχή που ησυχάζει και ηρεμεί και την πυρπολεί ξαφνικά και κάνει χρόνιες και δυσκολόσβηστες τις μνήμες που μια φορά έβαλε μέσα της, τότε με νήψη και προσοχή πιο τεταμένη πρέπει να ανατρέπομε τις επιβουλές αυτές όπως ένας αθλητής αποκρούει με ακριβέστατη προφύλαξη και ταχύτητα σώματος τις επιθέσεις των αντιπάλων. Και να αναθέτομε το παν στην προσευχή και την επίκληση της ουράνιας συμμαχίας για την κατάργηση του πολέμου και την αποτροπή των τοξευμάτων. Αυτό μας δίδαξε και ο Παύλος λέγοντας: «Σε όλα να κρατάτε την ασπίδα της πίστεως κλπ.»(Εφ. 6, 16). Όταν λοιπόν η ψυχή χαλαρώσει λίγο τη συγκέντρωση και την ένταση της διάνοιας και δέχεται τυχαίες μνήμες τυχόντων πραγμάτων, τότε ο λογισμός παρασύρεται ως αγύμναστος και χωρίς γνώση προς τα πράγματα αυτά και, καθώς ασχολείται για πολύ με αυτά, μεταβαίνει από τη μία μακρά περιπλάνηση στην άλλη και συχνά καταλήγει σε αισχρούς και άτοπους λογισμούς. Αλλά αυτή την απροσεξία και διάσταση της ψυχής πρέπει να τη διορθώνει και να την αποκαθιστά με προσεκτικότερη και αυστηρότερη ένταση της διάνοιας και να την απασχολεί διαρκώς γύρω από τη μελέτη των καλών. Γιατί ο προσεκτικός φιλόσοφος, έχοντας το σώμα ως μοναστήρι και ασφαλές κατάλυμα της ψυχής, είτε στην αγορά τύχει να βρίσκεται, είτε

σε πανηγύρι, είτε σε βουνό, είτε σε χωράφι είτε μέσα σε μεγάλο πλήθος ανθρώπων, είναι εγκατεστημένος στο φυσικό του μοναστήρι, συνάγοντας μέσα του το νου και φιλοσοφώντας όσα πρέπουν σ’ αυτόν. Ο ράθυμος είναι δυνατό να κάθεται στο σπίτι και να περιπλανιούνται έξω οι λογισμοί του· αντίθετα, άλλος μπορεί, όντας στην αγορά και νήφοντας σαν στην ερημιά, να είναι στραμμένος πάντοτε στον εαυτό του μόνο και το Θεό και να μη δέχεται με τις αισθήσεις του τους θορύβους που προέρχονται από τα αισθητά και προσβάλλουν την ψυχή. Εκείνος τώρα που προσέρχεται να κοινωνήσει το Σώμα και το Αίμα του Χριστού στην ανάμνηση Αυτού(Λουκ. 22, 19) που για χάρη μας πέθανε και αναστήθηκε, δεν πρέπει μόνο να μένει καθαρός από κάθε μολυσμό σαρκικό και πνευματικό(Β΄ Κορ. 7, 1), ώστε να μη φάγει και πιει την καταδίκη του(Α΄ Κορ. 11, 29)· πρέπει να δείχνει και στα πράγματα ότι έχει το φρόνημα Αυτού που πέθανε και αναστήθηκε για χάρη μας, με το να μη μένει μόνο καθαρός από κάθε αμαρτία, αλλά και να νεκρώνεται για την αμαρτία και τον κόσμο και τον εαυτό του και να ζει για το Θεό(Ρωμ. 6, 11). Από τους πονηρούς λογισμούς, άλλοι δεν αγγίζουν διόλου την ψυχή αν περιφράξομε τον εαυτό μας με μεγάλη ασφάλεια, ενώ άλλοι γεννιούνται και φυτρώνουν μέσα μας όταν δείξομε ραθυμία· αν όμως προλάβομε, πνίγονται γρήγορα και καταχώνονται. Άλλοι πάλι και γεννιούνται και αυξάνονται και καταλήγουν σε πονηρές πράξεις και διαφθείρουν όλη την υγεία της ψυχής μας όταν μας καταλάβει μεγάλη ραθυμία. Το μακάριο λοιπόν είναι να μη δεχτούμε καθόλου πονηρό λογισμό. Το δεύτερο είναι, όταν εισχωρήσουν οι λογισμοί, να τους απωθήσομε γρήγορα και να μην τους επιτρέψομε να καθυστερήσουν περισσότερο, για να μη μας μολύνουν με την πονηρία τους. Αν ραθυμήσομε και σ’ αυτό το στάδιο, υπάρχει ακόμη, με τη φιλανθρωπία του Θεού, θεραπεία και για τη ραθυμία αυτή και έχουν παρασκευαστεί για τα τραύματα του είδους αυτού πολλά φάρμακα από την άρρητη εκείνη Αγαθότητα. Σε παρακαλώ λοιπόν, όσο βρίσκεσαι στο σώμα σου, μην αφήσεις ελεύθερη την καρδιά σου. Γιατί όπως ο γεωργός δεν μπορεί να είναι απόλυτα βέβαιος για τον καρπό του χωραφιού του, αφού δε γνωρίζει τι μπορεί να συμβεί ώσπου να τον κλείσει στην αποθήκη του, έτσι και ο άνθρωπος δεν μπορεί να αφήσει ελεύθερη την καρδιά του όσο αναπνέει. Και όπως ο άνθρωπος δε γνωρίζει τί πάθημα θα συναντήσει ως την τελευταία του αναπνοή, έτσι και ο μοναχός δεν είναι δυνατό να αφήσει ελεύθερη την καρδιά του όσο αναπνέει, αλλά πρέπει πάντοτε να φωνάζει προς το Θεό ζητώντας τη βασιλεία Του και το έλεός Του. Ο πονηρός λοιπόν, επειδή γνωρίζει καλά ότι πάρα πολλά μπορεί να κατορθώσει όποιος προσεύχεται απερίσπαστα στο Θεό, σπεύδει με οποιοδήποτε τρόπο, εύλογο ή παράλογο, να κάνει το νου να περισπάται. Εμείς όμως, επειδή αυτό το γνωρίζομε, ας αντιπαραταχθούμε στον εχθρό μας. Και όταν σταθούμε για να προσευχηθούμε και γονατίσομε, να μην επιτρέψομε σε κανένα λογισμό να μπει στην καρδιά, ούτε άσπρο ούτε μαύρο, ούτε δεξιό ούτε αριστερό, ούτε γραμμένο ούτε άγραφο, εκτός από την ικεσία προς το Θεό και την έλλαμψη και ακτινοβολία που έρχεται από τον ουρανό στο νου, το ηγεμονικό μέρος της ψυχής. Χρειάζεται μεγάλος αγώνας και πολύς χρόνος στις προσευχές για να βρούμε την ολότελα απαλλαγμένη από ενοχλήσεις κατάσταση της διάνοιας, η οποία είναι ένας άλλος ουρανός μέσα στην καρδιά μας, όπου κατοικεί ο Χριστός, όπως λέει ο Απόστολος: «Ή δε γνωρίζετε ότι ο Χριστός κατοικεί μέσα σας;»(Β΄ Κορ. 13, 5). Όποιος θέλει να δει την κατάσταση του νου του, ας φυλάξει τον εαυτό του από όλα τα νοήματα, και τότε θα δει ο νους τον εαυτό του όμοιο με το ουράνιο χρώμα του σαπφείρου. Ο νους δε θα δει μέσα του τον τόπο του Θεού, αν δεν υψωθεί πιο πάνω από όλα τα νοήματα των πραγμάτων. Και δε θα υψωθεί πιο πάνω από αυτά, αν δεν αποβάλει τα πάθη που τον δένουν μέσω των νοημάτων με τα αισθητά πράγματα. Τα πάθη θα τα αποβάλει βέβαια με τις αρετές· τους ψιλούς λογισμούς με την πνευματική θεωρία· τη θεωρία τέλος, όταν του φανερωθεί το φως.

Άγιος Κάλλιστος ο Καταφυγιώτης *

Σύντομη βιογραφία

Για τον οσιότατο πατέρα μας Κάλλιστο, τον επονομαζόμενο Καταφυγιώτη (ίσως να πήρε την επωνυμία αυτή από κάποια εκκλησία της Θεοτόκου, που λεγόταν Καταφυγή), ποιος ήταν και από πού καταγόταν και πού έζησε τον αναχωρητικό βίο, τίποτε δέ γνωρίζομε από την ιστορία. Όπως όμως συμπεραίνομε από τα κεφάλαιά του που ακολουθούν, ήταν βαθύς γνώστης και της κοσμικής αλλά και της πνευματικής παιδείας και μάλιστα ικανότατος να κινείται, όσο λίγοι, στο νοητό ύψος και βάθος, μήκος και πλάτος των θεωριών. Γιατί τόσο πολύ υψωνόταν ο μακάριος προς το υπερκόσμιο απόκρυφο Ένα της τριαδικής Υπερουσιότητας, με τη βοήθεια της χάρης, και τόσο πολύ έφτασε στην εποπτεία τού Θεού, την άμεση ένωση, τη νοερή σιγή και την υπεράγνωστη αγνωσία, απελευθερωμένος ολότελα από όλα, χάρη στην υπερβολική του καθαρότητα, ώστε να φαίνεται αληθινά σαν άγγελος και κατά χάρη θεός πάνω στη γη.

Μερικοί είπαν ότι είναι ο Κάλλιστος Ξανθόπουλος, ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ο οποίος συνέγραψε τα άλλα εκατό κεφάλαια, στηρίζοντας τη γνώμη τους αυτή σε δύο τεκμήρια. Λένε δηλαδή ότι εκείνα τα κεφάλαια στο περισσότερο μέρος τους αναφέρονται στην πρακτική, ενώ αυτά στη θεωρία μόνο και στο θεωρητικό βίο. Και αφού η πράξη και η θεωρία είναι ενωμένες μεταξύ τους, έπρεπε, όπως είναι φυσικό, ένας να είναι και ο συγγραφέας. Επιπλέον, ότι και πολλά σημεία από εκείνα ομοιάζουν με τα εδώ, όσα αναφέρονται στην επιβολή του νου και την παραδοχή και τη θεία ένωση και την καρδιακή ενέργεια και το φωτισμό. Άλλοι πάλι φρονούν ότι άλλος είναι ο παρών Κάλλιστος, εξαιτίας του διαφορετικού ύφους του καθενός. Εμείς συμφωνούμε μάλλον με τους πρώτους, χωρίς να δυσκολευτούμε διόλου από τη διαφορά του ύφους. Γιατί οι σοφοί έχουν τη δυνατότητα, ανάλογα με την υπόθεση να ρυθμίζουν και το γράψιμό τους και να εκφράζουν τα ταπεινά με ταπεινό ύφος, ενώ τα υψηλά με υψηλή μεγαληγορία. Τούτο όμως είναι πραγματικά το λυπηρό, ότι ενώ, όπως εικάζεται, τα κεφάλαια για το θεωρητικό βίο θα ήταν περί τα εκατό, και είναι υψηλότατα, όσο γνωρίζω, και τελειότατα ως προς τα νοήματα και τη μεγαλοπρέπεια και την καλλιέπεια του ύφους, όπως επίσης και ως προς την ανάπτυξη των συλλογισμών, σώζονται μόνο τα παρόντα σύμφωνα με το πρωτότυπο που ήρθε στα χέρια μας.

* Ο Κάλλιστος Καταφυγιώτης ταυτίζεται με τον Κάλλιστο Αγγελικούδη. Βλ. σελ. 126.

Περί της ενώσεως με το Θεό και του θεωρητικού βίου

1. Από τη φύση της κάθε ζωντανή ύπαρξη, με την ανώτερη φυσική ενέργειά της μεταλαμβάνει και ανάπαυση και ανάλογη ηδονή. Και από αυτή δοκιμάζει χαρά και είναι προσηλωμένη σ' αυτά. Και ο άνθρωπος λοιπόν, επειδή έχει νου κι έχει εκ φύσεως ζωή του τη νόηση, δοκιμάζει μεγάλη ηδονή και μετέχει πραγματικά σε ανάπαυση όταν νοεί τα ανώτερα και τα αγαθά η καλά —όπως θέλει καθένας ας τα πει— για τον εαυτό του. Αυτό συμβαίνει αληθινά όταν έχει στο νου του το Θεό και συλλογίζεται τις αρετές Του, ο οποίος είναι πραγματικά το άκρο και πάνω από νου νοητό και αγαπά άκρως και πέρα από νου τον άνθρωπο και που ετοιμάζει άκρα βραβεία και πάνω από νου αγαθά και καλά για τους δικούς Του, κι αυτά μάλιστα στους αιώνες.

2. Κάθε γέννηση κάνει ό,τι γεννιέται να μοιάζει με αυτό που το γέννησε, όπως είπε ο Κύριος ότι «το γεννημένο από τη σάρκα είναι σάρκα και το γεννημένο από το Πνεύμα είναι πνεύμα». Αν λοιπόν είναι πνεύμα εκείνος που γεννήθηκε από το Πνεύμα, είναι φανερό ότι θα είναι και θεός, όπως και το Πνεύμα που τον γέννησε, γιατί είναι Θεός αληθινός το Πνεύμα από το οποίο έχει γεννηθεί κατά χάρη ο μέτοχος του Πνεύματος. Και αν ο άνθρωπος αυτός είναι θεός, ολοφάνερα θα είναι και θεωρητικός. Γιατί ο Θεός ονομάστηκε Θεός επειδή θεωρεί. Ώστε λοιπόν εκείνος που δεν είναι θεωρητικός, η δεν επέτυχε ακόμη την πνευματική γέννηση και μετοχή, η την έχει πετύχει,

αλλά από αμάθεια κλείνει την οπτική του δύναμη και αποστρέφεται σαν απαίδευτος τις νοητές θείες ακτίνες του νοητού ηλίου της δικαιοσύνης. Και ενώ έγινε μέτοχος θεωρητικής δυνάμεως, στερείται δυστυχώς από την ενέργειά της, αν και ανυψώνεται προς την αγιοσύνη.

3. Όλα τα όντα έλαβαν την κίνηση και το φυσικό ιδίωμά τους από Αυτόν που τα δημιούργησε κατά λόγον συνεπώς και ο νους. Αλλά η κίνηση του νου έχει ως ιδίωμά της το «αεί», είναι δηλαδή αδιάκοπη· και το «αεί» είναι άπειρο και απεριόριστο. Άρα θα είναι κατώτερο από την αξία και τη φύση του νου αν αυτός κινείται κατά τρόπο πεπερασμένο ή περιορισμένο. Και αυτό θα το πάθαινε αν είχε την κίνησή του σε πράγματα πεπερασμένα και περιορισμένα. Γιατί δεν είναι δυνατό, ενώ ένα πράγμα είναι πεπερασμένο και περιορισμένο, η κίνηση του νου γι' αυτό ή γύρω από αυτό να προχωρεί στο άπειρο. Έχει λοιπόν ανάγκη και η αεικινησία του νου από κάποιο άπειρο και απεριόριστο προς το οποίο να κινείται κατά λόγον και κατά την ίδια τη φύση της. Άπειρο ωστόσο και απεριόριστο πραγματικά δεν είναι κανένα άλλο, παρά ο Θεός, ο οποίος φύσει και κυρίως είναι Ένα. Πρέπει λοιπόν ο νους να πετά και να ατενίζει και να κινείται προς το κυρίως άπειρο Ένα, το Θεό. Γιατί τούτο κυρίως είναι το φυσικό για το νου.

4. Άπειρα και απεριόριστα είναι όσα σκεπτόμαστε σχετικά με το Θεό. Ούτε σ' αυτά εντούτοις δεν μπορεί να δοκιμάσει την τέλεια χαρά ο νους, ο οποίος ζητά Αυτόν από τον οποίο προέρχεται. Γιατί το κάθε τι χαίρεται εκ φύσεως με το όμοιό του. Επειδή ο νους είναι ένας κατά τη φύση, αλλά πολλά σε σχέση με τα νοήματα, όταν τείνει και κατά κάποιο τρόπο κινείται προς το Θεό, ο οποίος είναι Ένα στη φύση και πολλά στην ενέργεια, είναι αδύνατο να χαίρεται ολοκληρωτικά πριν φτάσει στο εκ φύσεως απεριόριστο Ένα μέσω του Πνεύματος, αφού διαβεί κατά κάποιο τρόπο από τα πολλά. Άρα ο νους από τη φύση του μόνο στο Θεό χαίρεται ολοκληρωτικά. Αλλά και από τα όντα το καθένα χαίρεται κυρίως με το φυσικό του ιδίωμα· και φυσικό ιδίωμα του νου είναι να κινείται και να τείνει και να φτάνει και να χαίρεται ολοκληρωτικά μέσα στο Θεό μόνο, που είναι το απλώς και απεριορίστως Ένα.

5. Όλη η κίνηση οποιουδήποτε κτίσματος και μάλιστα του ίδιου του νου τείνει και αποβλέπει προς τη στάση και την ηρεμία, και το να σταθεί από την κίνηση του και να ηρεμήσει είναι σκοπός και παράλληλα και ανάπαυση για το κτίσμα. Ο νους όμως, όντας ένα από τα κτίσματα, όταν κινείται μέσα στα κτίσματα δεν μπορεί να κερδίσει τη στάση και την ηρεμία. Επειδή το κτιστό, κατάλληλα με τη φύση του, έχει δεχτεί την περάτωση αφού έχει λάβει αρχή, η αεικινησία του νου δίκαια θα υστερήσει και κατ' ακολουθίαν θα ζητήσει που να κινηθεί. Κι έτσι ο νους κάθε άλλο παρά θα ηρεμήσει ή θα επιτύχει το σκοπό του, ή θα πάψει να τον συνοδεύει η αεικινησία καθώς θα έχει εγκλεισθεί μέσα στα περιορισμένα και πεπερασμένα, πράγμα που απέχει πολύ από τη φυσική κατάσταση του νου που είναι ολοφάνερα αεικίνητος. Επομένως δεν είναι εύλογο να βρει ο νους ηρεμία ή να σταθεί, όταν βρίσκεται στα κτιστά. Πού λοιπόν θα χρησιμοποιήσει ο νους την ιδιότητά του, να στέκεται δηλαδή μέσω της κινήσεως κι έτσι να ηρεμεί και να ειρηνεύει και να δέχεται τη σίγουρη αίσθηση της ανάπαυλας, αν δέ βρεθεί μέσα σε κάτι άκτιστο και απεριόριστο; Και τούτο είναι ο Θεός, ο οποίος είναι το αληθινό και υπερκόσμιο Ένα. Σε αυτό λοιπόν το Ένα, το απεριόριστο, πρέπει ο νους να φτάσει με την κίνησή του, ώστε να βρει όπως πρέπει τη φυσική του ηρεμία μέσα σε νοερή ανάπαυση. Γιατί εκεί είναι η πνευματική στάση, η ξενότροπη ανάπαυση και το άπειρο πέρας όλων, και δέ λείπει διόλου η κίνηση σε κάθε νου που θα βρεθεί σ' εκείνο το Ένα αφού γίνει αόριστος και απέραντος και απεριόριστος και άμορφος και ασχημάτιστος και απολύτως απλός. Γιατί τέτοιο είναι το Ένα που λέμε, δηλαδή ο Θεός.

6. Αν ο Θεός, κατά τον Δαβίδ, κάνει τους Αγγέλους Του πνεύματα και αν όσους ανθρώπους γεννά το Πνεύμα τούς κάνει πνεύματα, όπως είπε ο Κύριος, άρα άγγελος γίνεται ο άνθρωπος που γεννήθηκε από το Πνεύμα μέσω της πραγματικής μετοχής του Πνεύματος. Αλλά βέβαια, έργο των Αγγέλων είναι να βλέπουν συνεχώς το πρόσωπο του Πατέρα μας στους ουρανούς, όπως είπε και τούτο ο Κύριος. Κι εκείνος λοιπόν που είναι ολοφάνερα μέτοχος του Αγίου Πνεύματος, κατ' ανάγκην όταν ανυψώνεται όπως πρέπει, θα θεωρεί το πρόσωπο του Θεού. Γι' αυτό και ο Δαβίδ διδάσκει: «Ζητήσετε τον Κύριο και πάρετε δύναμη· αναζητήσετε το πρόσωπό Του συνεχώς». Δεν τηρεί λοιπόν το εύλογο και πρέπον εκείνος που έγινε μέτοχος του Αγίου και ζωοποιού και φωτιστικού και ερωτοποιού Πνεύματος, που έλαβε πείρα της άρρητης γεννήσεως από το Πνεύμα

και που ανέβηκε σε αξία Αγγέλου κι έπειτα, από περιττή ευλάβεια, κάνει τη νοερή αίσθησή του προς το Θεό να κλείνει και να μη θέλει να ανυψώνεται προς το Θεό και τα θεία. Και αυτό, ενώ ο Κύριος προστάζει να μείνομε μέσα Του, αφού κι αυτός μένει μέσα σ' εμάς, και ο Δαβίδ λέει: «Πλησιάστε προς Αυτόν και φωτιστείτε». Και πράγματι αν έχομε πρόθεση να πράξομε τα πρέποντα και με συνέπεια προς αυτά, μέσα στο φως του Θεού Πατέρα, εννοώ το Άγιο Πνεύμα, θα δούμε το γύρω από το Θεό φως, δηλαδή τη θεία αλήθεια. Εκτός αν προτιμούμε από αμάθεια να μη στρεφόμαστε προς τις θείες ακτίνες.

7. Με τρεις τρόπους ανεβαίνει ο νους στη θεωρία του Θεού· με τρόπο αυτοκίνητο, ετεροκίνητο και μικτό. Ο πρώτος τρόπος εκτελείται με το νου, με χρήση της θελήσεώς του συνοδευμένης από τη φαντασία· η κατάληξή του είναι η θεωρία των σχετικών με το Θεό, τα οποία και οι αρχαίοι Έλληνες κάπως φαντάστηκαν. Ο δεύτερος τρόπος είναι υπερφυσικός και τελείται μόνο με τη θέληση και το φωτισμό του Θεού· και τότε ο νους βρίσκεται ολόκληρος υπό την θεία κατοχή και αρπάζεται σε θειες αποκαλύψεις και γεύεται απόρρητα μυστήρια του Θεού και βλέπει την έκβαση των μελλόντων. Ο μικτός τρόπος συνάπτεται εν μέρει και με τούς δύο τρόπους. Όσο εργάζεται με τη δική του θέληση και φαντασία, είναι σύμφωνος με τον αυτοκίνητο τρόπο· και μετέχει στόν ετεροκίνητο, όσο ενώνεται με τον εαυτό του μέσω της θείας ελλάμψεως και βλέπει άρρητα το Θεό πέρα από τη νοερή ένωση με τον εαυτό του. Γιατί εκείνη την ώρα βγαίνει έξω άπ' όλα όσα θεωρούμε και λέμε σχετικά με το Θεό, καθώς δεν βλέπει ούτε την αγαθαρχία ή τη θέωση, ούτε τη σοφία ή τη δυναμοποιητική ισχύ ή την πρόνοια, ούτε άλλο τίποτε από τα θεία, αλλά είναι όλος γεμάτος από νοερό φώς και χαρά, την οποία ενεργεί το θεϊκό πυρ αναμιγμένο με αγάπη.

8. Ο νους που χρησιμοποιεί τη φαντασία του για να θεωρεί τα άρρητα, οδηγείται από την πίστη. Όταν δέχεται την έλλαμψη της χάρης, βεβαιώνεται με την ελπίδα. Και όταν τον αρπάζει το θείο φως, γίνεται ταμείο αγάπης προς τους ανθρώπους και πολύ περισσότερο προς το Θεό. Έτσι η τριπλή τάξη και κίνηση του νου με την πίστη, την ελπίδα και την αγάπη γίνεται τέλεια και θεοποιός, βέβαιη και αμετάτρεπτη. Και όταν φτάσει σε αυτή την ευρυχωρία της ακροπόλεως, όπως θα μπορούσε να πει κανείς, έχει ασφαλίσει τον εαυτό του στο φρούριο της αγάπης. Και τότε γίνεται ό,τι λέει ο Παύλος: «Η αγάπη όλα τα σκεπάζει, όλα τα υπομένει» για χάρη του αγαθού της πίστεως και της ελπίδας· «η αγάπη δεν πέφτει ποτέ», χάρη στη φλογερή ένωση και τον άρρητο σύνδεσμό της με το Θεό.

9. Σε κανένα κτιστό δε διακρίνεται το να είναι ένα. Ότι διαφέρουν το ένα από το άλλο, κατά κάποια διαφορά Ιδιότητας, αυτό το γνωρίζομε. Ως κτιστά όμως, δε διαφέρουν το ένα από το άλλο, επειδή καθένα έχει αρχή και πέρας και τελούν υπό την φύση και δεν είναι στην κυριολεξία απλό ένα. Γιατί μόνο το άκτιστο είναι πραγματικά Ένα, ως απλό, ως άναρχο, ως ατελεύτητο και απεριόριστο και γι' αυτό άπειρο, το οποίο είναι ο Θεός. Αν ο νους ατενίζει σ' Αυτό με τη μετοχή και τη βοήθεια του ζωοποιού Πνεύματος, δέχεται μέρα τη μέρα την αύξηση που πρέπει, καθώς έγινε ένας και απλός μέσα σε μια θεουργική κατάσταση. Γνωρίζει καλά ότι δίχως το Ένα και την ενατένιση προς Αυτό με τη χάρη του Πνεύματος, είναι αδύνατο να αποκτήσει τελειότερο νου. Και τούτο γιατί ο νους διασκορπίστηκε υποχωρώντας στον πολυσχιδή κόσμο και στα πάθη κι επομένως έχει ανάγκη από μια υπερκόσμια δύναμη —συνεπώς και από το υπερφυσικό Ένα στο οποίο να ατενίζει—, έτσι ώστε, αφού αρπαγεί από τον κόσμο των μεριστών (των κτιστών), να ξεφύγει από τα πάθη και τη διάσπαση και να επιτύχει τη θεοείδεια. Γι' αυτό και ο Κύριος παρακαλεί τον Πατέρα να είμαστε ένα οι πιστοί με τον Πατέρα και τον Υιό με τη χάρη του Πνεύματος, και μάλιστα έτσι, όπως Αυτοί είναι ένα (όχι όπως κακόδοξα εννοεί το ένα ο Σαβέλλιος), για να είμαστε τέλειοι, και με τη χάρη του ενοποιού Πνεύματος και με την ενοειδή θεωρία, μέσα στον ένα Θεό. Αυτό είναι για μας ολοφάνερα η πραγματική τελείωση, και αυτό είναι ο σκοπός και η αληθινή και μόνη ανάπαυση. Γι' αυτό και η φθονερή και μισάνθρωπη δαιμονική συμμορία, σπέρνοντας στο νου την πλάνη, διασκόρπισε την ενότητά του, όπως δεν έπρεπε, σε λατρεία πολλών θεών και δεν τον άφησε να έχει τη φαντασία του υπερκοσμίου Ενός, ώστε με τη λατρεία, την απόβλεψη και τη διαίρεση σε πολλά, να παρασύρει το νου να κινείται έξω από τη φύση του και να τον κάνει να επιθυμεί κάθε λογής πάθη και ψεύδη αντί την αλήθεια και την αρετή. Γι' αυτό το Άγιο Πνεύμα συμβουλεύει μέσω του Προφήτη: «Πλησιάστε προς Αυτόν —δηλαδή τον Ένα— και φωτιστείτε». Και άλλου λέει: «Εγώ είμαι ο Θεός ο πρώτος κι

εγώ ο μετά από αυτά· δεν υπάρχει θεός εκτός από μένα». Και πάλι: «Άκουγε Ισραήλ· ο Κύριος ο Θεός σου, είναι ένας Κύριος». Γιατί το τρισυπόστατο της μιας Θεότητας δεν διαιρεί τη μία Κυριότητα, αλλά και τρία ακριβώς είναι τα Πρόσωπα, και πάλι όμως δεν είναι καθόλου λιγότερο Ένα κατά την ουσία, τη δύναμη, τη θέληση, την ενέργεια και τα άλλα ουσιώδη αγαθά. Άρα το να λατρεύομε το ενιαίο του Θεού και σ' αυτό να αποβλέπομε και να συναγόμαστε από τα πολλά με όλη μας τη δύναμη, είναι το θέλημα του Θεού και η τελείωση του νου, γιατί είναι εύρημα της αλήθειας και του θείου έρωτα κι επομένως είναι γέννημα της θεώσεως.

10. Αν το ψεύδος είναι πολυσχιδές ενώ η αλήθεια είναι ένα, άρα ο νους που ανυψώνεται με τη χάρη του Πνεύματος στο Ένα, το υπερκόσμιο, το ανώτερο απ' όλα, από το οποίο προήλθαν τα πολλά, αυτός ανυψώνεται στην ίδια την αλήθεια. Αλλά ο νους δεν μπορεί να ελευθερωθεί από τα πάθη, αν δεν τον ελευθερώσει η αλήθεια. Άρα ο νους ελευθερώνεται ανανεύοντας και τείνοντας με ενιαίο τρόπο προς το υπερκόσμιο Ένα. Και είναι η ελευθερία που αρμόζει πάρα πολύ στο νου για την απόκτηση απάθειας και θεόμορφης καταστάσεως και πνευματικής υιοθεσίας, και καθόλου η δουλεία. Γιατί ο δούλος, όπως λέει η Γραφή, δε γνωρίζει τι κάνει ο κύριός του. Και αν η άγνοια είναι γνώρισμα του δούλου, είναι φανερό ότι ο ελεύθερος γνωρίζει τα μυστήρια του Πατέρα και ότι επέτυχε να ανεβεί καλά και ωραία στο αξίωμα της υιοθεσίας. Γιατί όπως η άγνοια είναι ολοφάνερα το αντίθετο της γνώσεως, ετσι και η τάξη του δούλου είναι φανερά αντίθετη με την τάξη του υιού. Και αν όποιος αγνοεί είναι δούλος, άρα όποιος γνωρίζει είναι ελεύθερος ή, να πω, υιός· γιατί το Πνεύμα της αλήθειας, ελευθερώνοντας πραγματικά εκείνους στους οποίους θα έρθει, τους κάνει υιούς Θεού, όπως λέει ο Απόστολος: «Όσοι καθοδηγούνται από το Πνεύμα του Θεού, αυτοί είναι υιοί του Θεού». Αν λοιπόν το να ατενίζομε προς το υπερούσιο Ένα είναι η αλήθεια, και η αλήθεια χορηγεί στο νου την ελευθερία, και η ελευθερία είναι σαφές σημείο της θείας υιοθεσίας, και από το δώρο της υιοθεσίας ούτε μεγαλύτερο υπάρχει ούτε άλλο που να αρμόζει περισσότερο στη λογική φύση, άρα είναι πολύ λογικό και πάρα πολύ αναγκαίο ν' ανυψώνεται ο νους και να ενατενίζει και να συγκεντρώνεται με όλη του τη δύναμη προς το υπερκόσμιο Ένα, δηλαδή το Θεό.

11. «Ο Κύριος ο Θεός σου, λέει το Άγιο Πνεύμα, είναι ένας Κύριος». Έτσι εξάπαντος φροντίδα μας να είναι ν' ανυψώνομε με τη βοήθεια του θείου Πνεύματος το νου προς το υπερκόσμιο Ένα. Και μάλιστα δεν είναι θεμιτό να κηρύττει κανείς το Ένα αλλά ν' αποφεύγει τη στροφή και ενατένιση του νου σ' Αυτό. Γιατί ό,τι λέει το Άγιο Πνεύμα, αυτό και θέλει να νοούμε· και ό,τι νοείται, προς αυτό θέλει και να στρέφεται ο νους. Γιατί όταν δεν υπάρχει στροφή του νου προς το νοητό, ό,τι και να νοήσει ο νους είναι απόν, οπότε αναγκαστικά θα είναι μάταιη η διδασκαλία για το Ένα και γι' αυτό και η πίστη. Κι αν αυτό είναι άτοπο, είναι άρα άτοπο να μη διανοείται ο νους το Ένα με το να στρέφεται και ν' ανυψώνεται σ' Αυτό.

12. Αν είναι φυσικό εκείνα που προήλθαν από κάποια αιτία, και μάλιστα τα λογικά όντα, να ανυψώνονται και να αποβλέπουν στην αιτία τους με τάση επιστροφής, κι αφού όλα έχουν ως αιτία της δημιουργίας τους το Θεό, και ανάμεσα τους και ο νους, και αφού ο Θεός είναι το κορυφαίο και απλό Ένα, είναι λοιπόν φυσικό ο νους να στρέφεται και ν' ανυψώνεται και ν' ατενίζει πρός το κορυφαίο και απλό Ένα, την αιτία του.

13. Αν τα πάντα υπάρχουν από Αυτόν (το Θεό) και μέσω Αυτού και σε Αυτόν αποβλέπουν, και είναι και ο νους ένα από τα πάντα, άρα και ο νους δημιουργήθηκε από Αυτόν και μέσω Αυτού· και τούτο μάλιστα ισχύει περισσότερο απ' όλα για το νου, επειδή είναι εικόνα του Θεού. Γι' αυτό λοιπόν και ο νους οφείλει περισσότερο απ' όλα ν' ατενίζει σε Αυτόν. Η έκφραση «σε Αυτόν» σημαίνει ότι πρέπει να ατενίζει με τάση επιστροφής στο υπερκόσμιο Ένα. Άρα ο νους οφείλει ν' ατενίζει στο Ένα.

14. Από το Ένα προέρχονται τα πολλά κι όχι από τα πολλά το Ένα. Η κτίση είναι τα πολλά, άρα φανερά η κτίση προήλθε από Ένα. Κι εκείνο το Ένα είναι πάνω από την κτίση, ως Κτίστης και Δημιουργός. Όποιος λοιπόν θεωρεί την κτίση όπως πρέπει, θα καταλήξει με τη θεωρία του αναγκαστικά στο υπερκόσμιο Ένα. Γιατί στα αιτιατά, τα κτίσματα, υπάρχουν πάρα πολλά ίχνη της Αιτίας, με τα οποία αναγνωρίζεται Εκείνος που με τέχνη, σοφία, δύναμη και αγαθότητα παρήγαγε προνοητικώς τα πάντα όπως θέλησε. Γι' αυτό και ο Ησαΐας με έμπνευση του Πνεύματος λέει: «Σηκώστε τα μάτια σας και δείτε, ποιος τα έδειξε όλα αυτά». Το «όλα αυτά» το λέει για τα πολλά

αιτιατά, ενώ το «ποιος» το λέει για να υψώσει το νου μας προς Εκείνον από τον οποίο προήλθαν αυτά, ο οποίος είναι κατά τη φύση Του απλό Ένα.

15. Συναθροίζεται και η κτίση σε ένα, αλλά αυτό είναι σύνθετο και πολυμερές και όχι άναρχο, αφού είναι κτιστό. Αυτό που δημιουργεί όμως είναι Ένα· κι όχι μόνο είναι ένα ως πρόξενο της συμφωνίας των πολλών και διαφόρων σε μια συνένωση του παντός και ένα σκοπό, αλλά επίσης είναι και άκτιστο ως πρωταρχική Αιτία. Ανεβαίνοντας διαδοχικά ο νους είναι ανάγκη να φτάσει σε κάτι που είναι η αρχή και η τάξη για τη φαινόμενη διάταξη και γένεση των όντων, την αρμονία και τη συνένωσή τους σε ένα· διαφορετικά θα προχωρεί επ' άπειρον, πράγμα άτοπο. Γιατί κάθε τι που κινείται και γίνεται, κάποτε δεν υπήρχε· κι ενώ δεν υπήρχε, έλαβε αρχή. Αν έλαβε αρχή και κινήθηκε, πρέπει ν' αναζητήσομε ποιο είναι εκείνο που το κίνησε και το έφερε στην ύπαρξη, το οποίο θα είναι και ακίνητο, αφού αυτό δίνει την κίνηση. Γιατί αν δεν είναι ακίνητο, ποιο κινεί αυτό που δε διατελεί κάτω από άλλη αρχή, αφού είναι άναρχο; Αν λοιπόν είναι ακίνητο, άρα είναι και αμετάβλητο, οπότε θα είναι πάντως και απλό, γιατί το σύνθετο υπόκειται στη μεταβολή, ενώ αποδείξαμε πώς αυτό είναι αμετάβλητο. Η σύνθεση είναι η αρχή της στάσεως και η στάση της διαλύσεως, η οποία είναι η έσχατη φάση της κινήσεως. Δεν υπάρχει λοιπόν εκεί σύνθεση, για να μην υπάρξει και στάση· ούτε στάση, για να μην υπάρξει και διάλυση· ούτε διάλυση, για να μην παρουσιαστεί μεταβολή και κίνηση γύρω από αυτό που είναι αμετάβλητο και ακίνητο, επειδή κινεί και αυτό δεν κινείται, οδηγεί στην ύπαρξη και αυτό δεν έγινε ούτε γίνεται. Αν λοιπόν είναι αμετάβλητο και ακίνητο, αναγκαστικά είναι ασύνθετο κι επομένως απλούστατο και απόλυτο υπερκόσμιο Ένα. Ανεβαίνοντας προς Αυτό ο νους, βγαίνει με όλους τους τρόπους έξω από όλα, επειδή αποβλέπει προς το Υπέρκαλο και επιθυμεί το πάνω απ' όλα, ή μάλλον Αυτό από το οποίο προήλθε το παν και προς το οποίο τείνουν όλα από τη φύση τους. Και όταν γίνει αυτό με τον τρόπο που πρέπει, τότε βέβαια ο νους ελευθερώνεται από τα πάθη. Γιατί εκείνος που υπερεκτείνεται και φτάνει πάνω και από τα υπέρκαλα, πολύ δύσκολα θα μπορούσε να μείνει στο αίσχος των παθών. Γι' αυτό και ο ιερός Νόμος λέει: «Αυτό μόνο θα λατρεύσεις», δηλαδή το Ένα. Πρέπει επομένως να υψωνόμαστε προς το κορυφαίο Ένα, αν θέλομε και το νόμο του Θεού να εκπληρώνομε και από τα πάθη να είμαστε ελεύθεροι.

16. «Ο Κύριος μόνο τους οδηγούσε και δεν ήταν μαζί τους ξένος θεός». Βλέπεις τη δύναμη του Ενιαίου και Μοναδικού, πώς δεν ήταν μαζί τους άλλος θεός, αφού μόνος ο Κύριος τους οδηγούσε; Αλλά ο Κύριος οδηγεί εκείνους που ακολουθούν, όχι εκείνους που στρέφονται πίσω. Όποιον ακολουθεί κανείς, προς αυτόν και είναι στραμμένος. Αν ενδιαφερόμαστε λοιπόν να μην έχομε μαζί μας άλλο θεό, δηλαδή δαίμονα ή πάθος, ας ακολουθήσομε τον Ένα και Μοναδικό, με νοερή στροφή σ' Αυτόν, για να ειπωθεί δίκαια και για μας ότι «ο Κύριος μόνο τους οδηγεί, κι έτσι άλλος θεός δεν είναι μαζί τους».

17. Αν και προέρχονται τα πολλά από Ένα, προέρχονται όμως κατά διάφορο τρόπο το καθένα, επειδή και κατά διάφορο τρόπο προήλθαν τα όντα από την πρώτη Μονάδα. Άλλα από αυτά έχουν αρχή και είναι κτιστά, κι άλλα είναι άκτιστα και χωρίς χρονική αρχή. Αιτία βέβαια όλων με κάθε τρόπο είναι το υπερούσιο Ένα, αλλά στα πρώτα με τρόπο δημιουργικό και στα αλλά με τρόπο φυσικό. Και γι' αυτό δεν πρέπει με τον ίδιο τρόπο και σε ίσο βαθμό να τα πλησιάζομε και να δενόμαστε μ' αυτά. Αλλά όσα έλαβαν αρχή και δημιουργήθηκαν, πρέπει να τα πλησιάζομε όχι για αυτά καθ' εαυτά· όπως π.χ. στον καθρέφτη πλησιάζομε όχι για τον καθρέφτη, αλλά για τη μορφή και την εικόνα που δείχνει. Γιατί δεν μπορούμε να πλησιάζομε την κτίση προς τελείωσή μας για άλλο λόγο, παρά μόνο για το άκρο Ένα που προβάλλει μέσα σ' αυτή. Σε όσα πάλι είναι άναρχα και προήλθαν από το Ένα με τρόπο φυσικό, πλησιάζομε όχι για κάτι αλλο, αλλά γι' αυτά τα ίδια και για Εκείνο από το οποίο προέρχονται. Αυτά είναι που αξίζει πράγματι να πλησιάζομε καθ' εαυτά, και αυτών είναι κατά τρόπο άμεσο και φυσικό το κορυφαίο Ένα· ή μάλλον, αυτά ανήκουν στο άκρο και κορυφαίο Ένα κατά τρόπο άμεσο και, όπως είπαμε, φυσικό. Αυτά λοιπόν δεν πρέπει μόνο να τα πλησιάζομε, αλλά και να προσκολλόμαστε σ' αυτά και διά μέσου αυτών να σπεύδομε να μιμούμαστε και να αποτυπώσομε το πρώτο και ένα Καλό, ώστε έτσι με τη συνεργεία και τη βοήθεια της χάρης ν' αποκτήσομε το αξίωμα της κατ' εικόνα και ομοίωση δόξας του Θεού. Γι' αυτό, όταν παρατηρούμε ορθά τα όντα που προήλθαν από την Αιτία με τη δημιουργία, συμβαίνει

να ανυψώνομε το νου μας στη θέα του Ενός και να τον ενώνομε με την ενιαία έννοια του υπερκοσμίου Ενός απόλυτα και απλά, αν βέβαια ο νους τα ατενίζει αυτά όπως πρέπει. Στην περίπτωση τώρα αυτών που προήλθαν από την Αιτία με τρόπο φυσικό, όταν ο νους πράττει σύμφωνα με αυτά ή παίρνει μορφή σύμφωνη με αυτά, είναι δυνατό μέσω αυτών να ενώνεται μ' εκείνο το απόλυτο Ένα. Γι' αυτό, από το σύνολο όσων προήλθαν από την Αιτία, είτε με τρόπο φυσικό είτε με δημιουργικό, ο νους συνηθίζει να συνάγεται προς το διάφορο από αυτά Ένα, φυσικώς ή πρακτικώς ή και θεωρητικώς βέβαια. Και ό,τι χρησιμοποιώντας ο νους, είτε ένα είτε πολλά, φυσικά ή δημιουργημένα, δεν το χρησιμοποιεί για το Ένα, ούτε για να συγκεντρώσει τον εαυτό του πρός το πρώτο Ένα και να ατενίσει προς Εκείνο με αγία μετοχή και βοήθεια του φωτίζοντος Πνεύματος κατά τρόπο απλό, ενοειδή και μονοειδή, αυτό του λογαριάζεται ως αμαρτία, ακόμη και αν η χρήση αυτή του φαίνεται σαν κάτι καλό. Γιατί όλα όσα δημιουργήθηκαν από το Ένα, οδηγούν στο Ένα όταν τα μεταχειριζόμαστε όπως πρέπει, όπως λέει ο μέγας Διονύσιος: «Κάθε φωτοφάνεια που δίνεται σ' εμάς από τον Πατέρα με αγαθότητα, μας ανυψώνει ως ενοποιός δύναμη και μας γεμίζει και μας επαναφέρει προς την ενότητα και τη θεοποιό απλότητα του συναγωγού Πατέρα· γιατί από Αυτόν προήλθαν τα πάντα και Αυτόν έχουν σκοπό τους». Αν όμως δεν οδηγούν στο Ένα, τότε είναι παρά τη φύση τους· και η χρήση τους, όταν δεν γίνεται όπως είπαμε, γίνεται έξω από τη λογική.

18. Υπάρχει πράξη που προηγείται της θεωρίας και υπάρχει πράξη που ακολουθεί τη θεωρία. Η μία εκτελείται σωματικά με σκοπό να χαλιναγωγήσει τις ορμές του σώματος και να το ασκήσει σιγά σιγά να φέρεται εύτακτα, για να δώσει τη δύναμη στο νου να περάσει ελεύθερα στα δικά του, τα οποία είναι τα νοητά, κι εκεί να εργάζεται με επιτυχία το ωφέλιμο σ' αυτόν. Η δεύτερη αρχίζει από το νου και την πνευματική νόηση και συνάγεται προς το υπέρ νουν, που είναι ο Θεός. Όταν προσεγγίσει σ' Αυτόν ο νους, φτάνει στό ένα, γιατί ο Θεός είναι Ένα. Και ο νους λοιπόν ενώνεται με τον εαυτό του σε ένα και γίνεται αδιαίρετος. Γιατί το Ένα, οταν το θεωρούμε, γίνεται πρόξενο της ενότητας και της θεόμορφης απλότητας, καθώς είναι ασυμβίβαστο να θεωρεί ο νους το Ένα και να μην είναι και αυτός απλό ένα. Όταν όμως ο νους βλέπει όντα χωρισμένα και σύνθετα, αναγκαστικά διαιρείται και γίνεται ποικίλος. Απλό Ένα είπα αυτό που υφίσταται καθ' εαυτό απλό. Επειδή ό,τι είναι ο νους, υπόκειται σε μεταβολή κατά την ενέργεια, ενώ στην ουσία του είναι απλός, είναι ανάγκη ο νους να είναι ένα και κατά την ενέργεια όταν βλέπει το Ένα. Αν όμως ο νους βλέπει το Ένα, αλλά ο ίδιος έχει διαιρεθεί τουλάχιστο σε δύο, τι θα κάνει το σκέλος εκείνο που είναι χωρισμένο από το άλλο που βλέπει το Ένα; Ή βλέπει δηλαδή κάτι άλλο, ή δεν βλέπει· κι αν δεν βλέπει, αυτό συμβαίνει ή γιατί δε θέλει, ή γιατί είναι αμβλυμένο, ή ίσως γιατί είναι φτιαγμένο για άλλο είδος δράσεως και όχι για την δράση. Αν υποθέσει κανείς ότι βλέπει κάτι άλλο, τότε είναι φανερό ότι ο νους δε βλέπει το απλώς Ένα, αλλά παράλογα βλέπει δύο- κι αφού βλέπει δύο, δεν μπορεί ο ίδιος να είναι ένα, γιατί χωρίζεται, όπως δείξαμε, σ' εκείνα που θεωρεί. Ας δούμε τώρα την περίπτωση, όπου το ένα σκέλος του νου να μη βλέπει, είτε γιατί δε θέλει, είτε γιατί είναι αμβλυμένο, είτε γιατί είναι στραμμένο σε άλλο είδος ενέργειας. Το πρώτο είναι αδύνατο, γιατί δεν είναι δυνατό να βρεθεί σε αργία ούτε ακαριαία για μια βραχύτατη στιγμή ο λογικός νους· το δεύτερο είναι άτοπο, γιατί αν ένα σκέλος είναι αμβλυμένο και άλλο οξύ, ο νους θα ήταν σύνθετος και όχι απλός, αφού θα αποτελούνταν από ανόμοια μέρη· το ίδιο θα συμβεί και αν το ένα σκέλος του βλέπει, ενώ το άλλο είναι στραμμένο σε κάποια άλλη ενέργεια, γιατί και τούτο παρατηρείται στα σύνθετα, μα είναι ολότελα απαράδεκτο να λεχθεί για το νου που είναι απλός. Γι' αυτό λοιπόν, αν ο ενιαίος και απλός νους παρατηρήσει το απλώς Ένα, είναι ένα κι αυτός κατά την ενέργεια· κι αν είναι απλώς ένα, τότε βλέπει το απλό Ένα. Οποιαδήποτε λοιπόν πράξη ή θεωρία οφείλει αναγκαστικά να κατευθύνεται προς το υπέρ νουν Ένα. Διαφορετικά, δε θα επιτύχει τίποτε, αλλά θα αποδειχτεί και μάταιη η πράξη και η θεωρία του νου. Θα φανεί δηλαδή ο νους πρόξενος παθών, καθώς θα βρίσκεται σε διαίρεση και δε θα κινείται ενοειδώς με αίσθηση ψυχής προς την ένωση με το υπέρ νουν Ένα. Η ένωση αυτή γνωρίζει να λαμπικάρει και να καθαίρει τη θεωρητική δύναμη του νου, η οποία ανυψώνεται και αποβλέπει προς το Ένα και προσηλώνεται σ' Εκείνο, από το οποίο και μέσω του οποίου προήλθαν και μέσα στο οποίο είναι τα πάντα, και μέσα στο οποίο και γίνεται και είναι και υπάρχει.

19. Το ακρότατο από όλα τα επιθυμητά είναι η υπέρλογη ένωση της ψυχής με το Θεό. Για τη θεία αυτή ένωση είναι απαραίτητη η θεία ομοίωση· για τη θεία ομοίωση είναι απαραίτητο να ενεργεί κανείς νοερά, δηλαδή να θεωρεί. Γιατί τέτοιο είναι και το Θείο και από το «θεωρείν» του δόθηκε το όνομα Θεός. Αλλά η θεωρία ανεβαίνει ευθύς στην έννοια του Θεού. Γιατί παντού και σε όλα εμβάλλει ο Θεός ένα είδος ακτίνες για τον θεωρητικό νου, και ο θεωρός νους έχει αντικείμενό του το Θεό. Και Θεός είναι το υπερκόσμιο Ένα. Η δε φύση του νου είναι να γίνεται όμοιος, κατά την ενέργεια, μ' εκείνα που βλέπει. Το δηλώνει τούτο η θεολόγος γλώσσα του θειοτάτου Γρηγορίου που λέει «να δούμε και να πάθομε τη λαμπρότητα του Θεού». Γιατί ό,τι έχει δει ο νους, αυτό και έχει πάθει, ή μάλλον τέτοιος έχει γίνει. Γιατί, όπως λέει ο Πέτρος ο Δαμασκηνός, ο νους βάφεται σύμφωνα μ' εκείνα που θεωρεί. Και όπως όταν βλέπει τα διαιρεμένα και ποικίλα διαιρείται κι αυτός και ποικίλλεται, κατά τον ίδιο τρόπο, όταν ανεβεί στην ενατένιση του υπερκοσμίου και απλού Ενός, γίνεται ακολούθως και αυτός ένα, όπως προείπα. Όταν τώρα εισέλθει στο Ένα, τότε βλέπει το άναρχο και άπειρο και ασχημάτιστο και απλό, γιατί τέτοιο είναι το Ένα· για τούτο λοιπόν γίνεται και αυτός κατά την ενέργεια άναρχος, άπειρος, ασχημάτιστος και απλός. και αφού «πάθει» αυτή την αλλοίωση, εξομοιώνεται με το Θείο, όσο είναι δυνατόν. Και από εκεί επεκτείνεται προς το κορυφαίο όλων των επιθυμητών, τη θεία και υπέρλογη και άρρητη ένωση, που είναι ο έσχατος κατά Θεόν σκοπός. Πρέπει λοιπόν με κάθε τρόπο να βιάζεται ο νους να ανυψώνεται και να αποβλέπει με τη βοήθεια του Πνεύματος προς τη θεωρία και την ενατένιση του υπερκοσμίου Ενός.

20. Όταν ο νους βρίσκεται μέσα σε πολλά ή έστω και σε δύο, είναι φανερό ότι δε βλέπει το απλώς Ένα. Γι' αυτό και είναι περιορισμένος και πεπερασμένος και θαμπός, γιατί τέτοια είναι όσα δεν είναι απολύτως απλά. Όταν όμως έρθει σε ανέπαφη επαφή με το πραγματικά Ένα, ατενίζοντάς το με τη χάρη του Πνεύματος νοερά και χωρίς αισθητά μάτια, τότε γίνεται άναρχος, άπειρος, αόριστος, ασχημάτιστος και άμορφος, περιβάλλεται την αφωνία και ασκεί σιωπή μέσα σε έκπληξη· γεμίζει από ευχαρίστηση και «πάσχει» τα ανεκλάλητα. Μην πεις όμως ότι λέω πως ο νους γίνεται άναρχος και άπειρος και αόριστος κατά την ουσία του· όχι, αλλά γίνεται κατά την ενέργεια, αφού εκείνο που αλλάζει στο νου δεν είναι η ουσία του αλλά η ενέργεια. Γιατί αν άλλαζε κατά την ουσία με το να δει και να «πάθει» τη θέωση, δηλαδή να θεωθεί από τη θεωρία του Θεού, θα ήταν θεός κατά την ουσία. αλλά το να είναι θεός κατά την ουσία δεν το έχει ούτε και κανένας από τους Αγγέλους, εκτός από τον μόνο και ύψιστο και ένα Θεό. Αν λοιπόν είναι άτοπο να πούμε ότι ο νους θεώνεται κατά την ουσία του, απομένει να πούμε ότι αυτό το πάσχει με την ίδια την δράση. Άρα ο νους έχει στη φύση του να αλλοιώνεται όχι στην ουσία του, αλλά στην ενέργειά του. Εξάλλου αν μεταβάλλεται από τη φύση του ο νους, όπως είπαμε, ανάλογα με αυτά που θεωρεί, και αφού θεωρεί όχι τη θεία ουσία αλλά τη θεία ενέργεια, άρα ούτε ο ίδιος δεν αλλοιώνεται κατά την ουσία, αλλά κατά την ενέργεια.

21. Τα πάντα, μετά την έκλαμψή τους, ας πούμε έτσι, από το υπερκόσμιο Ένα, δεν απομακρύνθηκαν ολότελα από Αυτό, από το οποίο πήραν τη γένεση, αλλά σ' Εκείνο μέσα όπως έγιναν, έτσι και συγκρατούνται και τελειοποιούνται. Και δεν υπάρχει κανένα απ' όλα τα όντα, στο οποίο να μην υπάρχει απόρροια και κάτι σαν οσμή εκείνου του δημιουργικού και απόλυτου Ενός. Και όλα όσα μετέχουν στο είναι, μόνο που δεν κραυγάζουν υποδεικνύοντας, όχι το υπερκόσμιο Ένα (γιατί αυτό είναι εγκατεστημένο πάνω από οποιαδήποτε θεωρία ή νόηση), αλλά κάποια ακτίνα του υπερκοσμίου Ενός. Επειδή λοιπόν όλα κηρύττουν μεγαλόφωνα το Ένα και όλα κλίνουν προς το Ένα, και αυτό το υπερκόσμιο Ένα προβάλλει τον εαυτό του δια μέσου όλων των όντων στο νου, γι' αυτό είναι ανάγκη ο νους να χειραγωγείται και να ποδηγετείται και να κατευθύνεται προς το υπερκόσμιο Ένα. Από τη μια τον αναγκάζουν τα πολλά όντα με την πειστική φωνή τους· από την αλλη, επειδή το δημιουργικό Ένα, για το οποίο ήδη γίνεται λόγος, θέλει από περίσσεια αγαθότητας να το βλέπει ο νους, για να δέχεται μέσα σ' Αυτό τη ζωή, όπως λέει το ίδιο το ανέκφραστο Ένα: «Εγώ είμαι η ζωή», και: «Αυτή είναι η αιώνια ζωή, να γνωρίζουν Εσένα τον μόνο αληθινό Θεό». Κι όπως λέει αλλού η Γραφή: «Αναζητήστε με θέρμη το Θεό και θα ζήσει η ψυχή σας»· γιατί από την αναζήτηση προέρχεται η όραση, κι από αυτήν η ζωή. Και ακόμη, για να χαίρεται ο νους και να φωτίζεται και να ευφραίνεται, όπως λέει ο Δαβίδ: «Όλοι όσοι ευφραίνονται, έχουν την κατοικία τους σ' Εσένα», και: «με το φως Σου θα δούμε φως». Αλλιώς, γιατί δημιούργησε το νου θεωρό Του

και γιατί διέσπειρε τα σχετικά με τον εαυτό Του σε όλα τα όντα, δια μέσου των οποίων, σαν από θυρίδες, προβάλλει με νοερή λάμψη στο νου και τον θέλγει με την έλλαμψη, κινώντας τον προς τον εαυτό Του;

22. Ο Θεός, ο οποίος είναι το τριαδικό αγαθό Ένα, ό,τι δημιούργησε, το δημιούργησε με τη θέλησή Του. Και βέβαια, ό,τι θέλει ο Θεός, είναι άκρο αγαθό, γιατί η αγαθότητα είναι φύση του Θεού. Δημιούργησε λοιπόν το νου θεωρό του εαυτού Του και των ιδιωμάτων Του, πράγμα που συνάγει σε ένα αυτόν που θεωρεί. Ήθελε λοιπόν ο Θεός να είναι ο νους θεωρός Του, και γι' αυτό είναι τούτο άκρως αγαθό. Ο Θεός είναι το απόλυτο και απλό Ένα, και είναι άκρως αγαθό, όπως αποδείχτηκε, ν' ατενίζει και να συνάγεται ενοειδώς ο νους προς Αυτό.

23. Αν είναι ένας και συμπτυγμένος ο καθολικός έρωτας, κατά τη διδασκαλία των σοφών στα θεία, είναι φανερό ότι και το εραστό είναι ένα. Γιατί αν ήταν δύο τουλάχιστον τα εραστά, ή θα υπήρχαν δύο έρωτες, ή θα μοιραζόταν σε δύο ο ένας έρωτας και δε θα μπορούσε να ονομαστεί ένας και συμπτυγμένος. Τώρα όμως, αφού ο καθολικός έρωτας λέγεται πώς είναι ένας και συμπτυγμένος, είναι ευνόητο ότι ένα είναι και το εραστό. Αλλά βέβαια προϋπάρχει το εραστό από τον έρωτά του, και δεν υπάρχει τρόπος πριν θεωρήσει κανείς το εραστό, να δοκιμάσει τον έρωτά του. Και ο έρωτας είναι έντονη αγάπη, την οποία απαιτεί να έχομε προς το Θεό τόσο ο φυσικός, όσο και ο γραπτός νόμος του Θεού. Ο φυσικός νόμος δηλαδή, πείθει τελείως το νου που επιμελείται το αγαθό, να επιδιώκει το Ανώτερο, το οποίο είναι ο Θεός, ενώ ο γραπτός νόμος του Θεού λέει: «Να αγαπήσεις τον Κύριο, το Θεό σου με όλη την ψυχή σου και με όλη την καρδιά σου και με όλη τη διάνοιά σου. Ο Κύριος ο Θεός σου είναι ένας Κύριος». Άρα λοιπόν και το εραστό είναι Ένα, δηλαδή η τριαδική Μονάδα· Αυτή μάλιστα οφείλει να προϋπάρχει για το νου από τον προς Αυτήν έρωτά του. Άρα ο νους πρέπει να επιθυμεί ν' ανυψώνεται προς το υπερκόσμιο Ένα, ώστε με την εύρεση και τη θεωρία Του να αναλάμψει και ο έρωτάς του γι' Αυτό και να μπορέσει ο άνθρωπος να γίνει εκπληρωτής τόσο του φυσικού νόμου, όσο και της εντολής, αγαπώντας, όπως είπαμε, τον Κύριο το Θεό του.

24. Είναι αδύνατο, όταν ο νους ανεβεί στο υπέρ νουν Ένα, να μη γίνει εραστής Του. Γιατί συναντά κάλλος άρρητο και ακατανόητο που πηγάζει από Αυτό, όπως από παντοκρατορική ρίζα. Οπότε ο νους, από τις θείες ελλάμψεις, μοιάζει με δίχτυ που κινδυνεύει να σχιστεί από το βάρος των πολλών ψαριών που έπιασε, κι εκπλήσσεται θεωρώντας το υπέρ νουν κάλλος και μεθά σαν από κρασί και σαν τρελός εξίσταται και κυριαρχείται από θαυμασμό που ξεπερνά κάθε σκέψη, μην μπορώντας να βλέπει κατάματα το υπέρκαλλο θέαμα του εξαίσιου κάλλους. Γι' αυτό και δένεται με τα δεσμά της αγάπης και φλέγεται από τη δίψα. Γιατί το υπέρ νουν Ένα είναι μοναδικό και από όλους κηρύσσεται ως πρωταρχικό αίτιο των πάντων, ως αρχή, ως τέλος, ως δύναμη συνεκτική του παντός. Αυτό είναι που από ξεχείλισμα καλλοποιού και αγαθοποιού δυνάμεως παρήγαγε τις ωραιότητες και τις αγαθότητες όλων των ωραίων και των αγαθών, ενώ το ίδιο στέκεται άπειρες φορές άπειρα πάνω από οποιαδήποτε καλλονή και αγαθότητα, επειδή είναι το υπερκόσμιο, ασύγκριτο Ένα. Είναι το μόνο εραστό από τη φύση Του πάνω από κάθε εραστό, επειδή είναι το μόνο απόλυτα Ωραίο και Αγαθό που είναι πάνω από κάθε ωραίο και αγαθό, και το μόνο κατά τη φύση και την τάξη αληθινά αγαπητό, ως αίτιο των πάντων. Είναι τόσο μέγα, όσο έχει ξεπεράσει όλα τα αγαπητά και εραστά χάρη στην υπερβολική καλλονή και αγαθότητα. Και είναι αληθινά υπερκόσμιο Ένα, ως το μόνο που υπάρχει αληθινά και παρέχει το είναι σε όλα τα όντα. Με τη βοήθεια του Πνεύματος λοιπόν, ας στραφούμε με το καλό, που λένε, στην εύρεση και τη γνώση του μοναδικού Ενός, από το οποίο πηγάζουν οι αρχές όλων και όπου καταλήγουν τα τέλη όλων. Και τότε οπωσδήποτε θα μας ανοιχτεί αυτόματα με τη χάρη του Χριστού η πύλη της θείας αγάπης και θα μπούμε στον τόπο αναπαύσεως του Κυρίου με ευφροσύνη και μεγάλη αγαλλίαση και θα γνωρίσομε βαθιά την απόλαυση του Ενός και θα γευθούμε τη θεία τρυφή, έχοντας γίνει κι εμείς ένα χωρίς να χωριζόμαστε ή να διαιρούμαστε σε πολλά, σύμφωνα με την παράκληση του Σωτήρα προς τον Πατέρα: «Να είναι ένα, όπως κι εμείς είμαστε ένα». Τότε λοιπόν θα είμαστε και ακριβείς τηρητές της εντολής που λέει: «Θα αγαπήσεις τον Κύριο το Θεό σου με όλη την ψυχή σου και τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου», και θα φτάσομε στην τελειότητα, κατά το ανθρώπινο μέτρο, όσο είναι δυνατό. Γιατί η αγάπη είναι το τέλος του νόμου, από την οποία κρέμονται όχι μόνο όλος ο νόμος και οι Προφήτες, αλλά και όλοι όσοι τελειοποιήθηκαν κατά Θεόν με τη δύναμη του

Χριστού.

25. Σε κάθε τι που έχει στη φύση του να γίνεται ένα από το Πνεύμα, η διαίρεση αποτελεί μείωση. Γι' αυτό και ο νους, αν υφίσταται κάποια διαίρεση κατά την ενέργεια, βρίσκεται έξω από την κατά χάρη κατάσταση που του αρμόζει. Αυτό το παθαίνει επειδή βλέπει μερικά διάφορα· και όταν βλέπει προς διάφορα, δεν μπορεί να παραμείνει αδιαίρετος. Γιατί αν κάνει κάποιος αυτή την υπόθεση, δε θα μπορέσει να εξηγήσει πολύ εύκολα, χάρη σε τι ο νους της ησυχίας είναι διάφορος από το νου της συγχύσεως, και το νου των θεοφόρων θα τον θεωρήσει όμοιο με το νου εκείνων που ενοχλούνται από τα πάθη, πράγμα άτοπο. Αφού δηλαδή ο νους γίνεται κατά την ενέργειά του όμοιος μ' εκείνα που θεωρεί, κατ' ανάγκην όταν θεωρεί σύνθετα ποικίλλεται κι αυτός, κι όταν εκπίπτει από την απλότητα, δεν μπορεί να είναι αδιαίρετος. Ο διαιρεμένος όμως είναι κάθε άλλο παρά καθαρός από αμαρτία, οπότε και η ίδια η διαίρεση καθ' αυτήν θεωρείται αμαρτία από εκείνους που μπορούν να εμβαθύνουν σ' αυτά. Αφού λοιπόν είναι ανάγκη η νοερή δύναμη του νου, με την ενατένιση προς το ανώτατο και υπερκόσμιο Ένα, να έχει γευθεί κατά τρόπο ενοειδή με τη νοερή αίσθηση το υπερφυσικό καλό, η κατάσταση της διαιρέσεως είναι τελείως έξω από τη χάρη. Πρέπει λοιπόν να κρατιόμαστε από το υπερκόσμιο Ένα και να ατενίζομε ολόψυχα σ' Αυτό και μόνο και μοναδικά, αν θέλομε να αποφύγομε τη διαίρεση και την ετερότητα. Ωστόσο δε θα μπορέσει ο νους να παραμείνει αδιαίρετος ούτε αν στραφεί προς κάτι που είναι ένα, αλλά κτιστό. Γιατί το κτιστό δεν μπορεί να λέγεται στην κυριολεξία απλό, αλλά είναι περιορισμένο και σύνθετο και πεπερασμένο, και γι' αυτό ούτε απλό ένα έχει δικαίωμα να ονομάζεται, ούτε απλή και μονοειδής είναι η ενέργεια του νου όταν ατενίζει σ' αυτό. Γιατί η ενατένιση του νου θα είναι περιορισμένη και πεπερασμένη και σύνθετη, όπως είναι και αυτό που θεωρεί, οπότε και θα εκπέσει από τη θεόμορφη χάρη που τον κάνει απλό και άναρχο, απεριόριστο και απέραντο, και θα βρεθεί έξω από το μυστικά και υπέρ νουν Ένα. Στερείται έτσι τη δόξα του, που είναι η ενοειδώς πραγματοποιούμενη απόλαυση της ιδιαιτερότητας και της αναρχότητας του αρχικού Ενός, η απεριοριστία, η απλότητα και η αμορφία. Και έτσι δεν κατορθώνει να «πάθει» την όραση του υπερφυσικού και πανάρρητου κάλλους. Πρέπει λοιπόν ο νους να ατενίζει και να τείνει ψηλά προς το άναρχο, το απλό και απεριόριστο και αληθινά Ένα. Και από Αυτό να επιθυμεί πολύ να καταφωτίζεται και να ενώνεται με την αρχισυναγωγική Μονάδα και για την ένωση αυτή να ενώνεται και με τον εαυτό του. Και έτσι όχι μόνο θα κερδίσει την αγάπη του Ανωτέρου επειδή έχει ομοιωθεί με Αυτό, όσο είναι δυνατό, κατά την αοριστία και την απλότητα και την έλλειψη μορφής και σχήματος, αλλά θα μπορέσει και αυτός ο ίδιος να αγαπήσει το υπέρκαλο και υπερφυσικό θείο κάλλος, επειδή ανυψώθηκε, όπως είπαμε, στην ομοίωση με Αυτό. αφού δηλαδή είναι συνηθισμένο να γεννιέται μία αμοιβαία αγαπητική διάθεση ανάμεσα στα όμοια, είναι φανερό ότι θα αγαπηθεί και θα ανταγαπήσει ο νους το Θεό. Γιατί το όμοιο είναι όμοιο με το όμοιο· και όπως η ομοιότητα μπορεί ν' αντιστραφεί, θα έχει οπωσδήποτε αντιστάθμισμα της αγάπης του την αγάπη του άλλου. Μεγαλύτερο γεγονός από αυτό μεταξύ Θεού και ψυχής δεν υπάρχει κανένα.

26. Ο νους τότε υπερβαίνει τη φύση του, όταν φτάσει τελείως το υπέρ νουν και αφού γίνει άμορφος και ασχημάτιστος και γενικά όλος αδιαμόρφωτος κατά τρόπο ένθεο, άναρχος και άπειρος, και ξεπεράσει την ίδια του την ένωση, που λέει ο λόγος. Όσο έχει μαζί του τη διανοητική του δύναμη, ακόμη και αν αυτή ασχολείται με τα θεία και νοητά, λέμε ότι κινείται και ενεργεί φυσικά και είναι στα όρια της φύσεώς του. Το υπερφυσικό όμως είναι πολύ ανώτερο από το φυσικό και βρίσκεται πάρα πολύ ανώτερα. Πρέπει λοιπόν να επιθυμεί και να σπεύδει να φτάσει στο υπερφυσικό, το οποίο και είναι κατά πολύ καλύτερο, σύμφωνα με την εντολή που λέει να επιδιώκομε με ζήλο τα ανώτερα χαρίσματα. Αλλά είναι βέβαια φανερό ότι, αν ο νους βρίσκεται στο υπερφυσικό, βρίσκεται στο Θεό. Γιατί ο Θεός βέβαια είναι αληθινά έξω από ολόκληρη τη φύση, επειδή είναι το πρωταρχικό και απλό Ένα. Πρέπει λοιπόν ο νους να ανυψώνεται προς το πρωταρχικό και απλό Ένα και να σπεύδει να ατενίζει και να ανάγεται σ' Αυτό, ώστε, αφού ανεβεί στο υπερφυσικό Ένα ξεπερνώντας τη φυσική του ενέργεια, να γίνει τελειότερος από το να στέκεται στην κατά φύση κατάστασή του.

27. Το καθένα από τα όντα χαίρεται και αναπαύεται φυσικά με τα ιδιαίτερα φυσικά του στοιχεία, τα οποία όλα προϋπάρχουν στο πρωταρχικό αίτιο κατά μία ενιαία αιτία. Τότε λοιπόν ο νους θα δοκιμάσει φυσικά αληθινές ευφρόσυνες και θα έχει όχι λίγη ηδονή και θα αναπαυθεί ολότελα, όταν

ξεπεράσει κι εγκαταλείψει τα πάντα και αναθέσει τον εαυτό του στην ενική, αρχική και πρώτιστη εκείνη Αιτία και φτάσει με νοερή στροφή σ' Αυτή, από την οποία έχουν γίνει όλα και οι ιδιότητες όλων, και οι αρχές και τα μέσα και τα τέλη, και μέσα στην οποία υπάρχουν και κρατούνται τα πάντα και μέσω της οποίας οδηγείται στο σκοπό του το καθένα από εκείνα που δέχονται την τελειοποίηση, και χάρη στην οποία ευδαιμονούν όσα ευδαιμονούν. Από Αυτήν έχει δημιουργηθεί και ο ίδιος ο νους τέτοιος που είναι. Γιατί κατά κάποιο τρόπο ο νους επιστρέφει προς τον εαυτό του όταν επιστρέφει προς εκείνη, την Κυρία και Αιτία των πάντων, που είναι το αληθινό πρωτότυπό του. Κι επειδή το καθένα αγαπά φυσικά τον εαυτό του και αυτό πιο πολύ συμβαίνει με το νου, ως εικόνα υπέρκαλλη του ασύλληπτου κάλλους του υπέρ νουν Ενός, αυτός επιθυμεί υπερβολικά να ατενίζει επιστρέφοντας στο Αίτιό του, γιατί καθώς είπαμε, βλέποντας εκεί βλέπει και υπεραγαπά τον εαυτό του. Εξάλλου υπάρχει στο καθένα μια φυσική αγαπητική στοργή προς εκείνο από το οποίο προέρχεται, όπως και αντίστροφα κατέχει τους γεννήτορες έρωτας προς αυτά που γέννησαν. Γι' αυτό, από την επιστροφή προς το Ένα, το αίτιο των πάντων, πηγάζει άφθονα κάποια άρρητη ηδονή. Γιατί έτσι, όπως είπαμε, ο νους επιστρέφει και προς τον εαυτό του. Αφού εκεί προϋπάρχουν οι όγοι όλων, επειδή είναι η αιτία τους, επομένως κι ο νους που και αυτός είναι ένα από όλα, ενυπάρχει στο πάνω από το νου Ένα, επειδή Αυτό είναι το αρχέτυπο αίτιό του.

28. Όπως από το υπερούσιο Ον προήλθε κάθε ουσία, και κάθε φύση από το υπέρ τη φύση, και από το άχρονο και ασύνθετο προήλθαν τα έγχρονα και τα σύνθετα, και από το άκτιστο δημιουργήθηκαν τα κτιστά, έτσι και κάθε μορφή δημιουργήθηκε από το άμορφο, και από το υπερκόσμιο Ένα έγιναν τα πολλά ορώμενα. Εκείνος λοιπόν που δεν ασχολείται και δεν ατενίζει προς το άμορφο Ένα σαν να κρέμεται από αυτό, αλλά προς κάτι άλλο απ' όσα είναι κτιστά κι έχουν μορφή, αυτός έβαλε το ασυγκρίτως κατώτερο παραπάνω από το υπερκείμενο και ίσως να πλησιάζει τους ειδωλολάτρες. Γιατί εκείνο με το οποίο ασχολείται κανείς και στο οποίο ατενίζει, αυτό και επιθυμεί· κι ό,τι επιθυμεί, από αυτό έχει νικηθεί. Σ' εκείνο όμως από το οποίο έχει κανείς νικηθεί, σ' εκείνο και έχει υποδουλωθεί. Και πράγματι αυτός λατρεύει την κτίση αντί τον Κτίστη. Γιατί ο νους του κάθε ανθρώπου έχει υποδουλωθεί και λατρεύει και αγαπά εκείνο στο οποίο ατενίζει και με το οποίο ασχολείται. Αν λοιπόν η ασχολία και ενατένιση πέρα από το απλό και άμορφο Ένα προκαλεί τέτοιο ολίσθημα, ας είναι όλη η σπουδή και η επίγνωσή μας προς το άμορφο και απλό Ένα με νοερή στροφή και ανάταση, όπου βρίσκονται οι θησαυροί όλης της γνώσεως. Και όταν φτάσομε εκεί, άρχεται η ανάπαυση ή η παύση κάθε θεωρίας και η στάση της νοήσεως και η υπέρλογη σιγή και η ανεκδιήγητη αγαλλίαση μέσα σε μεγάλο θαυμασμό.

29. Όλα τα όντα επιθυμούν το είναι, και η αιτία του είναι των πάντων, βρίσκεται στο Ένα που είναι πάνω από το είναι. Επομένως όλα τα όντα, και μάλιστα τα λογικά, όταν κινούνται ορθά και όπως πρέπει, επιθυμώντας το είναι, επιθυμούν το πάνω από το είναι Ένα. Άρα ο νους που δεν ανυψώνεται προς το πάνω από το είναι Ένα κι ούτε το επιθυμεί, κινείται με τρόπο διάστροφο και σφαλερό και εκπίπτει από το αξίωμά του, το οποίο είναι η επίγνωση του πάνω από το είναι Ενός και η προς αυτό ιερότατη υπέρλογη ενοειδής ένωση και αγάπη.

30. Τα αίτια έχουν πολύ περισσότερο τις καλλονές που έχουν τα αιτιατά τους. Αίτιο των πάντων γενικά είναι το υπερούσιο Ένα. Αν λοιπόν ο νους στραφεί σε κάποιο από τα μετά το υπερούσιο Ένα, νομίζοντάς το καλό ή με κάποιο τρόπο άξιο για νοερή έλξη, τότε φανερά ο σκοπός του απέτυχε, γιατί αγαπά βέβαια κάτι καλό, όμως από αγνωσία και ραθυμία δεν κινείται προς το πρώτο και κύριο υπερούσιο Ένα —με τη μετοχή του οποίου όλα τα καλά είναι καλά—, αλλά κινείται προς εκείνα που χάρη σε Αυτό μετέχουν στην καλλονή. Ο νους όμως που εξετάζει επιτυχώς, κατευθύνει την ανάβλεψη της διάνοιάς του προς το υπερούσιο Ένα, διακρίνοντας καθαρά ότι θα επιτύχει με περίσσεια εκείνο που ποθεί, γιατί με αυτή τη νοερή ενατένιση φτάνει στο αίτιο, και ότι κανένα άλλο έκτος από το υπερούσιο Ένα δεν μπορεί να του μεταδώσει κάτι από τα δικά του ή οποιοδήποτε άλλο καλό. Κι αν ακόμη νομίζει ότι υπάρχουν μερικά που έχουν τη δύναμη να του μεταδώσουν από τα δικά τους, κι αυτά όμως δεν είναι στη φύση τους να παραμένουν για πάντα μέσα στον εραστή νου. Τούτο είναι δοσμένο στο Άγιο Πνεύμα μόνο να το πράττει και να ενεργεί όπου θέλει και οπουδήποτε, επειδή έχει την κυριότητα και είναι φύση κυριαρχική και Πρόσωπο της τρισυπόστατης Μονάδας. Άρα λοιπόν ο νους πρέπει να στρέφεται προς το υπερούσιο Ένα, όπου

υπάρχει όχι μόνο η πηγή κάθε αγαθού, αλλά και η αναφαίρετη διανομή των χαρισμάτων.

31. Όλα τα όντα από τη φύση τους επιθυμούν το αγαθό. Το πραγματικό όμως αγαθό είναι ένα, αν και πολλά λέγονται αγαθά. Ολότελα αγαθό και ας πούμε παντέλειο δε θα βρεις κανένα μέσα στα πολλά, αλλά λεγόμενο μόνο κατά κάποια μετοχή αγαθού, μετέχοντας δηλαδή στο αγαθό του υπερουσίου αγαθού Ενός και μη έχοντάς το από τον εαυτό του. Γιατί μόνο εκείνο το υπερούσιο Ένα είναι ολότελα αγαθό και υπεράγαθο και πηγή κάθε αγαθότητας και μεταδοτικό των χαρισμάτων Του και στρέφει φυσικά προς τον εαυτό Του κάθε ουσία και ύπαρξη, κάθε έξη, δύναμη, κίνηση, ενέργεια, ιδιότητα και οποιαδήποτε καλλονή και αγαθότητα. Και γενικά, όλα τα όντα και όσα θεωρούμε γύρω από τα όντα, φανερώθηκαν δημιουργικά από εκεί, από το υπερούσιο Ένα. Γι' αυτό, ο νους που κατευθύνεται προς κάτι άλλο και όχι προς το υπερούσιο απλό Ένα, κινείται σφαλερά. Γιατί κινείται ίσως προς κάποιο αγαθό, όχι όμως προς το κυρίως και τελείως Αγαθό, το οποίο με το υπερβολικό αγαθοποιό ξεχείλισμά Του κάνει αγαθά και τελειοποιεί όσα έχουν ανάγκη να γίνουν αγαθά και να τελειωθούν.

32. Ο νους των πολλών, καθώς από ανοησία βρίσκεται σε κατάσταση διαιρέσεως και διασπάσεως από πολλά, δε γνωρίζει το αγαθό, το απλώς Ένα, ούτε το ζητεί, ούτε ασχολείται με Αυτό. Γι' αυτούς λέει και το Πνεύμα μέσω του Δαβίδ: «Πολλοί ρωτούν, ποιος θα μας δείξει τα αγαθά;». Δε λένε «το αγαθό», και πολύ εύλογα, γιατί «μεριμνούν και τυρβάζουν» για πολλά, ενώ χρειάζεται ένα. Του Ενός αυτού η μερίδα είναι αγαθή, κατά τον άγιο λόγο του Θεού, αλλά ή την παρέβλεψαν από άγνοια ή τη ζημιώθηκαν από αμέλεια, κι ούτε καν διανοήθηκαν να ζητήσουν το πιο πολύτιμο απ' όλα. Εκείνοι όμως που είχαν οδηγό και παιδαγωγό το Δαβίδ και έκριναν πως έπρεπε ν' ακολουθήσουν τα ίχνη του, λένε: «Αποτυπώθηκε σ' εμάς το φως του προσώπου Σου, Κύριε», δηλαδή η γνώση Σου εικονίστηκε σ' εμάς όπως μέσα σε καθρέφτη. Έτσι λοιπόν, ο ακαλλιέργητος και πολύς λαός χαίρεται στα πολλά αγαθά. Και έτσι καταλάμπονται εκείνοι που ζουν πνευματικά, καθώς δέχονται υπερκόσμια το φωτισμό της γνώσεως για το ενιαίο και τέλειο Αγαθό.

33. Όπως η ορμή του νερού είναι μεγαλύτερη αν χύνεται όλο μαζί κι όχι διαιρεμένο και χωρισμένο σε πολλά ρεύματα, Ετσι και η ενατένιση του νου και η κίνησή του και η επιθυμία του θα είναι δυνατότερη, αν προχωρεί όχι χωρισμένη σε πολλούς και ποικίλους τρόπους, αλλά ενοειδώς και χωρίς διαίρεση. Αυτό γίνεται με τρόπο φυσικό στην ανύψωση και ενατένιση και θεωρία προς το υπερκόσμιο και τέλειο Ένα. Γιατί πράγματι το υπερκόσμιο και απλούστατο Ένα έχει την ιδιότητα να συνάγει. Και όταν αξιωθεί ο νους να το θεωρεί, είναι εύλογα αδύνατο να μην πάρει σαν άλλη εικόνα την ίδια μορφή με Αυτό και να μη γίνει μονοειδής, απλός, άχρωμος, άμορφος, άποιος, αψηλάφητος, αόριστος, άπειρος, ασχημάτιστος, και γενικά είναι αδύνατο να μη γίνει υπερκόσμιο ένα, ακτινοβολώντας από τις ακτίνες του θείου και υπερκόσμιου έρωτα, έχοντας άποκαλυμμένη τη μυστική γνώση, στεφανωμένος με την απουσία λέξεων και εννοιών που ξεπερνά το λόγο και τη νόηση, και απολαμβάνοντας πνευματική αγαλλίαση και ουράνια ευφροσύνη. Φυσικά αλλοιώνεται προς το θειότερο και ενδύεται θεία μορφή, παίρνοντας δηλαδή πνευματικά τη μορφή του απλού και ασχηματιστου και άμορφου και Ενός και όλων όσα προαναφέραμε. Αν όμως δε γίνει αυτό και δεν «πάθει» αυτή τη θεία αλλοίωση, δεν ήρθε ακόμη σε επαφή και φαντασία του υπερκοσμίου Ενός. Γιατί ο Θεός είναι Ενάδα ενοποιός και Νους πέρα από νόηση. Και τότε ο νους Τον φαντάζεται υπερκόσμια, όταν μαζί με όσα είπαμε παραπάνω γίνει και ένα πάνω από κάθε νόηση, κι αυτό του συμβεί με τη φαντασία του Θεού.

34. Η τριαδικότητα της υπερούσιας Θεότητας συνάχθηκε υπερφυσικά σε μοναδικότητα. Γιατί ο Θεός είναι Μονάδα τρισυπόστατη. Δεν είναι λοιπόν δυνατό να γίνει η ψυχή τέλειο ομοίωμα του Θεού σαν εικόνα Του αν, ενώ είναι και αυτή τριμερής, δε γίνει υπερφυσικά ένα με τον εαυτό της. Λέω τριμερή την ψυχή όχι κατά τη διαίρεσή της σε λογιστικό, θυμικό και επιθυμητικό —δεν έγκειται σ' αυτό κυρίως το τριμερές της ψυχής. Γιατί δεν έχει μεγάλη οικειότητα η λογική ψυχή με την επιθυμία και το θυμό. Αυτά τα έχομε παραλάβει από το μη λογικό μέρος και υπάρχουν καταχρηστικά για την παρούσα ζωώδη βιοτή και είναι άλογα και σκοτεινά καθ' εαυτά, ενώ η ψυχή είναι λογική και η φύση της είναι γεμάτη από φώς νοερό. Πρέπει κυρίως να πούμε ότι στην ψυχή ανήκουν εκείνα, χωρίς τα οποία δεν μπορεί να ενεργήσει τα ιδιώματά της. Χωρίς θυμό όμως και χωρίς επιθυμία ενεργεί· και μάλιστα τότε ενεργεί αληθινά, όταν ενεργεί χωρίς αυτά. Δεν είναι

λοιπόν πραγματικά αυτά μέρη της ψυχής, αλλά όπως είπα είναι δυνάμεις της ζωώδους και γήινης καταστάσεως που υφίστανται παράλληλα με αυτή. Γιατί η λογική ψυχή που βλέπει νοερά τα άνω και φαντάζεται τα νοητά και ανυψώνεται πάνω από τον εαυτό της και αναπηδάει ας πούμε προς τα άνω, απορρίπτει μακριά σαν μάταιη φλυαρία την επιθυμία και το θυμό, αφού δεν εχει που να τα μεταχειριστεί εκεί, όπου κυριαρχεί η απλότητα και το άμορφο και ασχημάτιστο, το άχρωμο και αδιαμόρφωτο και όλα τα άλλα, όσα απαιτούν νου ελεύθερο κι ολότελα απλό. Τριμερής είναι η ψυχή όχι ασύμφωνα με την απλότητά της, επειδή είναι νους και χρησιμοποιεί το λόγο και το πνεύμα, τα ολότελα ιδιαίτερα στοιχεία της που λιγότερο από κάθε άλλο φθείρουν την απλότητά της. Όπως και το τριαδικό της εναρχικής Θεότητας, της οποίας όμοια εικόνα αποτελεί η ψυχή, δεν είναι εμπόδιο στο ενιαίο Της και στην απλότητά Της, αλλά και απλό, υπερούσιο Ένα ακριβώς είναι η Θεότητα, και παρ' όλα αυτά ασφαλώς είναι Τριάδα. Όταν λοιπόν αυτά που είναι η ψυχή, δηλαδή ο νους (γιατί είναι νους, και νους στο σύνολό της η ψυχή), ο λόγος και το πνεύμα, γίνουν με τρόπο υπερφυσικό ένα, μας δίνουν την καθ' αυτό ομοίωση με την τρισυπόστατη μία Θεότητα. Αυτό δεν μπορεί να γίνει με άλλο τρόπο, παρά μόνο από την ανάβλεψη και τη θεωρία της υπερφυσικής τριαδικής Μονάδας. Γιατί Αυτή είναι που δημιούργησε τέτοια και την ψυχή και πεσμένη την επαναφέρει σ' αυτή την κατάσταση. Χωρίς την ενατένιση και τη θεωρία προς Αυτή, είναι αδύνατο να γίνει τούτο στην ψυχή. Αν όμως αυτό δεν γίνει και δεν επανέλθει η θεία ομοίωση, θα είμαστε ελλιπείς. Αυτά λέγονται για το θεωρητικό μέρος και την αλήθεια, τα οποία μάλιστα είναι πιο άξια επιδιώξεως και χωρίς τα οποία δεν είναι δυνατό να προχωρήσομε στην κατάσταση της απάθειας. Γιατί όπως πρέπει να είμαστε με την πράξη στο αγαθό, προκειμένου να είμαστε μεταξύ των απαθών, έτσι πρέπει να είμαστε με τη θεωρία στην αλήθεια, προκειμένου να είμαστε θεοειδείς, λατρεύοντας το Θεό των όλων και επιθυμώντας να γίνομε και να είμαστε θέσει θεοί με τη θεμιτή ομοιότητα του Αρχετύπου. Αφού βέβαια είναι ανάγκη να γίνομε ένα για την ομοίωση με το υπερκόσμιο πρωτότυπο Ένα, κι αυτό μπορεί να μας το προξενήσει η ανάβλεψη προς αυτό το υπερκόσμιο Ένα και η θεωρία και η ανάταση και η νοερή στροφή κι η αμετακίνητη ενατένιση προς αυτό το Ένα. Πρέπει επομένως με κάθε τρόπο να προσπαθούμε να ατενίζομε προς το πάνω από κάθε διάνοια υπερκόσμιο Ένα και από Αυτό να εξαρτούμε ολόκληρο τον εαυτό μας με κάθε επιμέλεια, με όλη την καρδιά και την ψυχή μας· να τρέφομε μέσα μας τον έρωτα του υπεραπλού, υπερκοσμίου Ενός και Μόνου, ώστε αυτός ο έρωτας να γίνει τα άγια φτερά της προς Αυτό νοερής ανωφορίας μας. Κι έτσι πάντοτε, μέσα σε μια άμορφη ενοειδή κατάσταση, σαν σε αέρα, θα είμαστε μαζί με τον Κύριο, τον πραγματικά Ένα, και θα υμνούμε την Τριάδα τριαδικά, νοερά δηλαδή, λογικά και πνευματικά, και προς Αυτήν θα μένομε, όπως είναι επόμενο, εκστατικοί και έκπληκτοι και διά μέσου της ενώσεως με τον εαυτό μας θα ενωνόμαστε ενοειδώς με το Ένα, με τρόπο που ξεπερνά κάθε ένωση.

35. Η αισθητή μονάδα είναι η αρχή κάθε πλήθους που μπορεί να αριθμηθεί. Και η υπερκόσμια Μονάδα είναι η αρχή κάθε δρωμένου και νοουμένου πλήθους και κάθε όντος. Όπως λοιπόν κάθε αριθμός έχει την αρχή του από τη μονάδα, έτσι και το οποιοδήποτε ον προέρχεται με οποιοδήποτε τρόπο από το υπερκόσμιο Ένα, σύμφωνα με μια αιτία είτε φυσική είτε δημιουργική. Αλλά η θέση της αριθμητής μονάδας, αφού είναι αισθητή, είναι σύμφωνη με τη φύση της: αφού είναι η αρχή όλων όσα αριθμούνται, η αίσθηση όταν αριθμεί τη θέτει πρώτη. Όμως στο υπερκόσμιο Ένα, επειδή είναι υπέρ νουν, παρατηρείται το αντίθετο. ενώ είναι Μονάδα που προϋπάρχει από όλα, ο νους τη θέτει ύστερα από όλα. Γιατί κανένας νους δεν έχει μπορέσει να θέσει ως αρχή το υπερκόσμιο Ένα και από Αυτό να προχωρήσει στα πολλά, αλλά αντίθετα, από τα πολλά ανεβαίνει και συνάγεται προς Εκείνο. Στην προηγούμενη περίπτωση είναι αναγκαίο το αριθμητό ένα, για να προχωρήσει η αίσθηση στα πολλά, διαφορετικά δεν είναι δυνατό να αριθμεί ή να προχωρεί όπως θέλει. Εδώ όμως είναι αναγκαία στο νου τα πολλά, για την ανάβαση μέσω αυτών προς το υπερκόσμιο Ένα και τη σύμπτυξη κατά κάποιο τρόπο του εαυτού του, γιατί από πουθενά αλλού δεν μπορεί να ανεβεί όπως θέλει στη φαντασία του υπερκοσμίου Ενός. Έτσι λοιπόν ο νους, χρησιμοποιώντας οικεία τάξη και πορεία, κάνει αρχή από τα πολλά και καταλήγει στο υπερκόσμιο και κορυφαιότατο Ένα. Επειδή το σύμφωνο με την αίσθηση αριθμητό ένα είναι ευνόητο και ευκαθόριστο, η αίσθηση το βάζει και στη θέση πρώτο, όπως απαιτεί η φύση του. Η Μονάδα όμως που αναζητεί ο νους, επειδή είναι υπερκόσμια και υπερφυσική και διαφεύγει τη νόηση, είναι πολύ μακριά και από τη φυσική Της

θέση, ώστε να αρχίσει από έκείνην ο νους, αλλά μάλλον, ως υπερφυσική, τη βρίσκει υπερφυσικά όχι ως αρχή αλλά ως τέλος, μετά τη διέλευσή του από τα πολλά και την ας πούμε αρίθμησή τους. Γιατί, αφού ο νους έχει ως φυσική ικανότητά του το νοείν, το υπερκόσμιο όμως Ένα είναι ακατάληπτο καθ' εαυτό και απρόσιτο, η δραστηριότητα του νου κλίνει προς τα πολλά και ακουσίως ακόμη, επειδή ο νους μήτε μπορεί να πάψει να νοεί, μήτε έχει τη δύναμη να συλλάβει το κορυφαίο και υπερκόσμιο Ένα. Κοιτώντας λοιπόν ο νους στα πολλά, στο καθένα από όλα αυτά τα πολλά ενορά κάτι νοητό, όχι τι είναι στην ουσία του, αλλά ότι είναι γνώρισμα κάποιου Ενός. Έπειτα, συγκεντρώνοντας από κάθε ορατό το νοητό στοιχείο που προβάλλεται και βλέποντάς τα μεταξύ τους ως ομόλογα κι όχι συγκρουόμενα και ότι όλα είναι όπως τα άνθη μιας ρίζας και ενός βλαστού, προχωρεί στη συνέχεια από τα πολλά στο κορυφαιότατο Ένα, από το οποίο προέρχονται τα πολλά και τα πάντα, και κατά φυσικό τρόπο ανεβαίνει από τα φυσικά όντα στην υπερφυσική τάξη, καθρεφτίζοντας μέσα του το υπερφυσικό και υπερούσιο Ένα, όσο βέβαια γίνεται να βλέπεται ενοειδώς το υπερφυσικό από τα φυσικά. Τότε λοιπόν, όταν ο νους ανείπωτα θεωρήσει την πηγαία ανάβλυση και πρόξενο όλων των αγαθών και των ωραίων κι αφού απολαύσει το υπερούσιο Ένα, δεν επιστρέφει πια με τη θέλησή του προς τα πολλά, αν και είναι καλά και μετέχουν στο αγαθό. Επειδή δηλαδή ο νους εκ φύσεως αγαπά υπερβολικά το καλό, δεν απομακρύνεται θέλοντας από το πάνω απ' όλα, εκτός αν αυτό του συμβεί από κάποιο περιστατικό. Αλλά επειδή κάθε ον συμπεριφέρεται διαφορετικά και η νοερή όρασή του είναι διαφορετική και με διάφορους τρόπους ανυψώνεται δια μέσου των όντων προς το υπερκόσμιο και υπερφυσικό Ένα, πρέπει, όπως νομίζω, να εκθέσω μεθοδικά ενα σύντομο τρόπο για την άνοδο από τα πολλά στο υπερούσιο και υπερφυσικό Ένα. Έτσι ώστε, ανεβαίνοντας ο νους σταδιακά, να εκτελεί την κίνησή του ασφαλέστατα και να αντιληφθεί σε τι η κίνηση του αυτή είναι ελλιπής, ή αν πραγματικά είναι σ' αυτό που πρέπει να είναι και πόσο αυτό το απολαμβάνει και ποιο είναι αυτό που τον κάνει να αστοχεί και τον απομακρύνει από εκείνη την καλλονή και την ανάβαση και το θείο συμπόσιο· και πώς πάλι θα γίνει να επιστρέψει κανείς εκεί από όπου εξέπεσε. από αυτό μάλιστα θα μάθει και την ομίχλη των παθών και τη διαύγεια της καθαρής καρδιάς, θα δει σαν μέσα σε καθρέφτη ποια είναι η επίγνωση της αλήθειας, θα μετάσχει στα επουράνια θεάματα, θα αισθανθεί τη θεία αίσθηση, δε θα του διαφύγει η πνευματική πρόοδός του ή ίσως η οπισθοδρόμησή του, θα αποκτήσει τη γνώση πολλών αξιοθαύμαστων και θα κατανοήσει ποιος είναι ο σκοπός της ησυχίας και του εγκλεισμού. Λέμε λοιπόν τα εξής: Όλα τα όντα διαιρούνται σε αισθητά κτιστά, νοητά κτιστά, νοητά άκτιστα και στο άκτιστο, υπερούσιο και υπέρ νουν Ένα. Καθώς το μάτι της ψυχής, δηλαδή ο νους, στρέφεται σ' αυτά και τα παρατηρεί με προσοχή και προτιμά την ησυχία κατά την άσκηση, από την πρέπουσα μοναστική πράξη ανυψώνεται, σαν να ανεβαίνει κάποια βαθμίδα, στη θεωρία και την απασχόληση με το όντως Όν και στο να απολαμβάνει τα ουράνια και να περιστρέφεται στις ακτίνες της αλήθειας και να αγάλλεται και να πλουτεί στο άπειρο με τα αιώνια και να νιώθει θαυμαστή ηδονή και γλυκύτητα. Ίσως ακόμη, με τη συνεργεία της χάρης, με την πάροδο του καιρού και με τη σταθεροποίηση της κατοχής του νοερού φωτός, και να αρπάζεται από τη γη και να γίνεται αναίσθητος ως προς τα γήινα χάρη στην κατοχή του υπέρνοου και τη φαντασία του ασύγκριτα ανωτέρου από κάθε καλό. Αυτή η ιερή κλίμακα διαιρείται σε πέντε βαθμίδες* κι ανεβαίνει έτσι στον άκρο σκοπό· δεν έχει όμως τοπική απόσταση η μία βαθμίδα από την άλλη, αλλά η διαφορά και η απόσταση της μιας από την άλλη είναι τάξη κάποιας ποιότητας ή ιδιαιτερότητας. Να τι εννοώ: Όντα είναι και τα αισθητά κτιστά και τα νοητά κτιστά, αλλά τα δεύτερα είναι πολύ ανώτερα από τα πρώτα, όσο διαφέρει και είναι καλύτερος ο νους από την αίσθηση. Επίσης είναι κατά πολύ ανώτερα τα άκτιστα νοητά από τα νοητά κτιστά, ενώ και τα δύο είδη ανήκουν εξακριβωμένα στα όντα. Ωστόσο τα άκτιστα νοητά όντα είναι κατώτερα από το υπέρ νουν Άκτιστο. Και από αυτά είναι βέβαια φανερό ότι το να στέκεται ο νους στο υπέρτατο Όν, αφού περάσει από την πράξη, και το να βρεθεί σ' εκείνη την απόκρυφη υπέρτατη Κορυφή, την υψηλότερη απ' όλα τα αισθητά και τα νοητά, αυτό είναι η ανώτερη ενατένιση και θεωρία του, όπως αντίθετα η κατώτερη είναι η προς τα αισθητά κτιστά, η ακόμη περισσότερο, η βαθμίδα του πρακτικού. Αφού λοιπόν ο νους αγαπά εκ φύσεως το καλό, πρέπει να επιθυμεί με κάθε τρόπο το ανώτερο, όχι μόνο για να το απολαύσει, αλλά και για να «πάθει» εύλογα την ανώτερη και υπέρλογη αλλοίωση, μια και, όπως είπαμε, ο νους αλλοιώνεται ανάλογα με ό,τι βλέπει και απολαμβάνει. Πλην όμως, η μεταβλητότητα που έχει

συμπλεχθεί στη φύση του νου, δε θα τελειώσει ποτέ όσο συνεχίζεται το σήμερα και, όπως λέει κάποιος, έως ότου φύγουν οι σκιές, δηλαδή έως ότου αναχωρήσομε από την παρούσα ζωή, η οποία μας δείχνει σκιωδώς, σαν μέσα σε καθρέφτη και με αινίγματα την αλήθεια. Πρέπει λοιπόν, όταν μεταπίπτομε από τη θεωρία και ενατένιση του υπέρ νουν ακτίστου Ενός, να βρίσκομε τρόπο να στεκόμαστε όσο το δυνατόν πλησιέστερα στα νοητά άκτιστα, για να γίνει το γρηγορότερο η επάνοδός μας στο άκτιστο υπέρ νουν Ένα. Κι όταν πέσει πιο πυκνή ομίχλη και σκοτίζει τη νόηση και περιλούει με ακηδία το νου σχετικά με τη θεωρία, τότε ας στρεφόμαστε στις προσευχές του πρακτικού με ταπεινή καρδιά. Και αφού με τη δύναμη της προσευχής και τα δάκρυα υποχωρήσει το σκότος, ας βάλομε ως υπόβαθρο πάλι τα αισθητά κτιστά, ενώ θα κατοικεί από πριν νοερό φως μέσα στην καρδιά με ενυπόστατη πνευματική ενέργεια και ο νους θα κατέχει ήδη με πολλή γνώση τη δύναμη της πρακτικής, με την οποία ανεβαίνει εκ φύσεως, όπως σε μιά κορυφή η σκοπιά, και θεωρεί εκείνα που για τους πολλούς είναι όχι μόνο αθέατα, αλλά και αζήτητα και ακατανόητα, και χωρίς την οποία κανείς δε θα δει ούτε τον εαυτό του, ούτε πολύ περισσότερο το Θεό. Δεν είναι λοιπόν μακριά από το σκοπό μας να πούμε τώρα επιτροχάδην γι' αυτή την πρακτική.

36. Η ψυχή έχει ανάγκη της πρακτικής για τρία στοιχεία μέσα της, το λογιστικό, το επιθυμητικό και το θυμικό, και για τρία εξωτερικά, την έφεση της δόξας, της ηδονής και της αποκτήσεως περισσοτέρων. Βλέποντας η ψυχή με βαθιά γνώση τον τρόπο που έζησε ο Χριστός ως άνθρωπος, γιατρεύει με τη χάρη του Κυρίου Ιησού αυτές τις δύο τριάδες μέσω των τεσσάρων γενικών αρετών της, δηλαδή της φρονήσεως, της δικαιοσύνης, της σωφροσύνης και της ανδρείας, και επιτρέπει στο νου της να ανυψώνεται ανεμπόδιστα και να παρατηρεί προσεκτικά τα θεία και να θεωρεί το Θεό. Όταν δηλαδή ο Κύριος Ιησούς οδηγήθηκε από το Πνεύμα στην έρημο για να νικήσει το διάβολο, το επιθυμητικό το θεράπευσε με τη νηστεία, το λογιστικό με αγρυπνία και ήσυχη προσευχή, το θυμικό με αντιλογία στο διάβολο. Επίσης, θεράπευσε τη φιληδονία με το να μη ζητήσει, αν και πεινούσε, να γίνουν οι πέτρες ψωμιά, όπως του έλεγε ο διάβολος· τη φιλοδοξία, με το να μη ριχτεί κάτω από το πτερύγιο του Ναού, για να δοξαστεί από τον όχλο, επειδή δε θα πάθαινε τίποτε· τη φιλαργυρία, με το να μην πεισθεί να προσκυνήσει το διάβολο με την υπόσχεση ότι θα λάβει τον πλούτο όλων των βασιλείων, αλλά με αντίρρηση του θυμοειδούς φρόνιμη και δίκαιη, σώφρονα και ανδρεία, απέκρουσε το σατανά, διδάσκοντας με αυτά κι εμάς τον τρόπο νίκης σε όλες τις εφόδους του εναντίον μας. Αυτό ακριβώς μπορεί να το δει και να το καταλάβει κανείς και στη σταύρωση του Σωτήρα. Προσεύχεται δηλαδή τότε ο Σωτήρας, αφού απομακρύνθηκε από τους μαθητές Του; Αυτό είναι θεραπεία του λογιστικού. Είναι σε εγρήγορση και αγρυπνεί και υποφέρει από δίψα πάνω στο σταυρό; Αυτό είναι φάρμακο του επιθυμητι-κού. Δεν αντιλέγει, δε φιλονεικεί, δε φωνάζει, παρ' όλο που τον κατηγορούν, και προσεύχεται για χάρη των διωκτών Του; Αυτό προξενεί την ευταξία του θυμικού- να αντιμετωπίζει δηλαδή το σατανά με αντίρρηση, τους ανθρώπους όμως που τον κακοποιούν, επειδή και αυτοί παρασύρονται στο κακό από το σατανά, να τους φέρεται με σιωπή και μακροθυμία και να τους αμείβει με προσευχή για χάρη τους. Τον φτύνουν, δέχεται ράπισμα, υπομένει ειρωνίες και εμπαιγμό; Αυτό είναι θεραπεία της φιλοδοξίας. Ποτίζεται ξύδι και χολή, σταυρώνεται και κεντρίζεται με τη λόγχη; Αυτό είναι θεραπεία της φιληδονίας. Καρφώνεται στο σταυρό γυμνός, σε ύπαιθρο τόπο, άστεγος, περιφρονημένος από όλους, σαν κάποιος φτωχός και άπορος; Αυτό είναι κατάργηση της φιλάργυρης διαθέσεως. Άρα ο Σωτήρας έχει δείξει δύο φορές τη θεραπεία των εσωτερικών και των εξωτερικών παθών. Μια φορά όταν άρχισε τη σωματική εμφάνισή Του στον κόσμο και άλλη μία όταν έμελλε ν' αναχωρήσει από τον κόσμο. Γι' αυτό, όποιος βλέπει προς Αυτόν και τη διδασκαλία Του και το σταυρό Του και τον μιμείται κατά το δυνατόν φρόνιμα και δίκαια, με σωφροσύνη και ανδρεία, όπως Εκείνος, θα καταργήσει μεν την ενέργεια αυτών των παθών προς το κακό, και με αυτά όλα τα άλλα, θα χρησιμοποιήσει δε ορθά και αυτά και τα αλλά και θα είναι αληθινά πρακτικός άνθρωπος, κατάλληλος να θεωρεί και ν' ανυψώνεται προς το Θεό με τη νοερή ενατένιση. Κι έτσι αφού κάνει αρχή ο νους από τα πολλά αισθητά κτιστά και κατανοήσει το καλό αποτέλεσμα της καλλιέργειάς τους κι αφού κατόπιν νοήσει τα κτιστά νοητά και προχωρήσει στα νοητά άκτιστα, θα έχει ήδη περάσει τέσσερις βαθμίδες της κλίμακας. Ύστερα από αυτά ακολουθεί η θεία και υπέρλογη αφωνία και σιγή και έκπληξη και γενικά η ενατένιση και η θεωρία του υπερκοσμίου Ενός και η πάνω από τη νόηση ένωση, η κορύφωση της ησυχίας, το άκρο και τέλειο επιθυμητό, όσο είναι εφικτό στην παρούσα ζωή, το

πέρας της αλήθειας, η απόλαυση του καρπού της πίστεως, η διαυγής έλλαμψη της δόξας που ελπίζομε, το θεμέλιο της αγάπης, το αλφάδι του νου, η στάση της αεικινησίας του και η ακατανόητη παύση και η ενοειδής κατάστασή του, η πρόγευση της εργασίας της μέλλουσας ζωής, η αιτία της πνευματικής χαράς, το ταμείο της ειρήνης, το σβήσιμο των σαρκικών φρονημάτων, η αποστροφή αυτού του κόσμου και η σφοδρή αφοσίωση στον μέλλοντα, ο χωρισμός από τη ζωή της εμπάθειας, η συνάφεια με την απάθεια, η χαρά και η αγαλλίαση της ψυχής και η συναγωγή, η ανάπαυση και η φρουρά των κινήσεων και των δυνάμεών της· και γενικά, η θεία γνώση και η απάθεια. Πρέπει λοιπόν να εξετάζομε προσεκτικά, αν ποτέ ο νους αιχμαλωτιστεί από δική του οκνηρία ή από εξωτερικό περιστατικό, πώς θα τον επαναφέρομε στο αγαθό της θεωρίας, απομακρύνοντας το πάθος που στέκεται εμπόδιο και τον βγάζει από τον σκοπό του, και πόσο απέχει από το άκρο επιθυμητό και γιατί. Κι ακόμη, αν η θεωρητική του ενέργεια έχει στραφεί στα αισθητά κτιστά ή στα κτιστά νοητά ή στα νοητά άκτιστα· η μήπως με μάταιους λογισμούς ή από κάποια ανάγκη αποχωρίζεται από την επιδίωξή του, το μοναδικό πραγματικά και υπερκόσμιο Ένα, το πάνω από κάθε άλλο ένα. Και να του αφαιρούμε τα μεταξύ εμπόδια, για να επιστρέψει πάλι ενιαία, όπως απαιτεί αυτή η βαθμίδα, στη θεωρία και την ενατένιση του υπερκοσμίου Ενός. Όταν ο νους βρίσκεται κάπου έξω από το υπερκόσμιο, άκτιστο και υπέρ νουν Ένα, τότε είναι σε διαίρεση κι όχι στο κυρίως καλό, κι αν ακόμη κινείται στο καλό, αφού το κορυφαίο καλό είναι το υπέρ νουν, υπερούσιο, άκτιστο και απλό Ένα, και Αυτό είναι το πραγματικό άκρο αντικείμενο πέρας του νου. Όταν λοιπόν ο νους κινείται υγιώς, ανεβαίνει αυτού με όσα προείπαμε και ζει την ένωσή του με το Θεό, η οποία υπερβαίνει κάθε έννοια. Ας επιδιώκομε λοιπόν με ολη μας τη δύναμη το Άπειρο κι ας ερευνούμε το Υπέρ νουν κι ας θεωρούμε το άμορφο Ένα κι ας καταλάβομε εξ εφόδου το Ακατάληπτο, για να επιτύχομε την ενιαία κληρονομιά του Ενός, του άκρου Θεού, με τη χάρη του Κυρίου μας Ιησού Χριστού και του ζωοποιού Πνεύματος, με την έλλαμψη των οποίων γινόμαστε άξιοι για τη χάρη της θεωρίας και θέσει θεοί που θεουργηθήκαμε με τη δωρεά του Θεού.

37. Όταν ο νους ανεβεί στη χώρα της θείας Κρυφιότητας, σωπαίνει φυσικώς, ενοποιημένος με την απλότητα και συνεπώς φωτιζόμενος ενοειδώς από το υπέρ νουν Ένα με τη μετοχή του Πνεύματος. Τι μπορεί δηλαδή να πει, αφού έχει φτάσει πάνω από τη νοερότητά του και βγήκε έξω από κάθε νόημα κι έμεινε γυμνός, ως ανώτερος πια από τη νόηση; Γιατί βέβαια, αν ακόμη έχει κάτι να πει, είναι φανερό οτι και νοεί, αφού ο λόγος ακολουθεί το νόημα. Και αν νοεί κάτι, πώς στέκεται στη χώρα της Κρυφιότητας; Δεν είναι στην κυριολεξία κρυφό εκείνο που άλλος δεν το βλέπει, το βλέπει εντούτοις ο νους. Έτσι πολλά θα μπορούσαν να ονομάζονται κρυφά, αφού πάμπολλα ή, για να πω έτσι, όλα όσα βλέπει ο νους, τα βλέπει χωρίς να γνωρίζει άλλος ότι τα βλέπει. Έτσι λοιπόν τα κρυφά θα πλησίαζαν και το άπειρο, πράγμα άτοπο. Γιατί Ένα είναι το κρύφιο στην κυριολεξία, στο οποίο ο νους ανεβαίνει ύστερα απ' όλα, από το οποίο προέρχεται το παν, είτε είναι ορώμενο είτε νοούμενο. Και μάλιστα και αυτός, επειδή ανέβηκε πάνω απ' όλα τα ορώμενα και λεγόμενα και νοούμενα, φτάνει σε κατάσταση έξω και από τη νόηση και την όραση και το λόγο. Όσο όμως μπορεί και μιλά, δεν έχει ακόμη ανεβεί τόσο πολύ, ούτε έφτασε στη θεία Κρυφιότητα. Γιατί αυτό σημαίνει ότι νοεί· αλλά βέβαια το κρυφό είναι ακατανόητο κι επομένως υπερβαίνει και το λόγο. Άρα ο νους, όταν ανεβεί στη χώρα της θείας Κρυφιότητας και γίνει ενιαίος, ασκεί σιωπή, όχι θεληματικά, αλλά φυσικά, φωτιζόμενος ενιαία από το υπέρλογο Ένα.

38. Αν οι λόγοι από τη φύση τους κάνουν το νου να προχωρεί και να προοδεύει, άρα όταν προκόψει τον ανεβάζουν εκεί όπου δε φτάνει λόγος, δηλαδή σε κάτι που τελείται στη σιωπή. Αν οι λόγοι ήταν πάντοτε στο νου κι αν η ψυχή έχει πάντοτε την ανάγκη τους, εγώ δε βλέπω ποια είναι η νοερή προκοπή από το λόγο. Γιατί ο λόγος δεν είναι ωφέλιμος μόνο στην πράξη, αλλά εξίσου και στη θεωρία. Όταν όμως ο νους ανεβαίνει από τους σχηματισμένους κατά τα όντα λόγους προς το απλό και υπέρλογο και ασχημάτιστο, το απολύτως και κυρίως Ένα, τότε κάθε λόγος φαίνεται περιττός, ή, για να πούμε πιο αληθινά, είναι εμπόδιο. Οι λόγοι αποτελούν γενικά μετάβαση από το ένα νόημα στο άλλο. Αλλά το απλό και απόλυτο και απεριόριστο και ασχημάτιστο και ολωσδιόλου Ένα, με την κύρια και υπέρλογη ύπαρξή Του, πώς θα έχει ανάγκη από λόγους; Για να μεταβεί πού; Ή πώς θα περιληφθεί κάπου; Γιατί ο λόγος κατά κάποιο τρόπο περιλαμβάνει. Αυτό όμως είναι απερίληπτο, ως απεριόριστο και ασχημάτιστο. Αν λοιπόν δεν αρμόζει λόγος στο υπέρ νουν κρύφιο Ένα, επειδή

είναι απερίληπτο και ασχημάτιστο, άρα του αρμόζει σιωπή. Όσοι άρα προκόψουν με το λόγο, πρέπει να καταλήξουν στη σιωπή, εφόσον έφτασαν στο να θεωρούν απλά, αδιαμόρφωτα και ασχημάτιστα.

39. Αν οι λόγοι αναφέρονται σε γνωστά, ενώ το Κρύφιο είναι άγνωστο, άρα είναι πέρα από λόγο. Και αν η αγνωσία του Κρυφίου είναι ανώτερη από κάθε γνώση και το ανώτερο από γνώση δεν έχει καθόλου ανάγκη από γνώση, πολύ λιγότερο θα έχει ανάγκη από λόγο. Ο νους λοιπόν που ανέβηκε στο κρύφιο απλό Ένα, ασκεί φυσικά τη σιωπή. Και αν δε σωπαίνει φυσικά και απροσποίητα, δεν ανέβηκε και δεν έφτασε ακόμη στο κρύφιο και υπέραπλο Ένα.

40. Όπως εκείνοι που ασκούν την ησυχία, βγαίνουν κάποτε από το κελί τους, και γνωρίζουν εκ πείρας τη διαφορά του εγκλεισμού στο κελί από την έξοδο, έτσι κι όσοι έζησαν τη σιωπή που λέμε κι αρχίζουν πάλι να μιλούν. Εκείνοι δηλαδή που επιμένουν να θεωρούν τη δόξα του Θεού, γνωρίζουν σε ποια κατάσταση όταν είναι τους κυριεύει η σιωπή φυσικά κι όχι προαιρετικά, και σε ποιά κατάσταση είναι όταν κλίνουν στην ομιλία. Και βέβαια όταν τους κυριέψει η σιωπή, εύχονται να μην είχαν ανοίξει ποτέ το στόμα τους, αλλά να μένουν στην κατάσταση αυτή. Τότε είναι άλλοι επίγειοι άγγελοι και ενώνονται με την αλήθεια ενιαία, χωρίς μορφή, χωρίς όραση, χωρίς σχήμα και γενικά με αμετακίνητες ενατενίσεις του νου, έχοντας μαζί τους μόνο την έκπληξη και το θαυμασμό, χωρίς να νοούν τίποτε, ή μάλλον βλέποντας χωρίς όραση τις άναρχες και θείες ελλάμψεις. Όταν ο νους κατεβεί από εκεί, ως μεταβλητός, καταλήγουν στο λόγο και στις νοερές μεταβάσεις σε πολλά και ποικίλα. Και για να επανέλθει πάλι η κατάσταση της σιωπής, επειδή είναι πολύ καλύτερη από το λόγο, ασπάζονται την ησυχία και φυλάγουν τις αισθήσεις από τα αισθητά και χρησιμοποιούν κάθε μέσο, ώστε να ξεφύγουν μαζί με το λόγο και αυτή τη νόηση, για να μπορούν κι αυτοί να λένε μαζί με το Δαβίδ: «Έγινα κωφός και ταπεινώθηκα και σιώπησα ακόμη και για αγαθά». Γιατί βέβαια, και αγαθά να λέει κανείς, είναι κατώτερο από την έλλογη σιγή.

41. Το Θειο ούτε είναι εντελώς φανερό, ούτε πάλι και εντελώς κρύφιο. Ότι υπάρχει, είναι φανερό και μάλιστα πάρα πολύ καθαρά. Τι όμως είναι, αυτό είναι κρυφό. Διαφέρει πάρα πολύ να γνωρίζομε το τι είναι ο Θεός, από το ότι υπάρχει· γιατί το δεύτερο φανερώνεται από την ενέργεια του Θεού, ενώ το πρώτο αναφέρεται στην ουσία Του, το οποίο και οι Άγγελοι αδυνατούν να ξέρουν. Γιατί ο Θεός υπάρχει άπειρες φορές άπειρα πάνω από κάθε ύπαρξη και πάνω από κάθε νου και κάθε νόηση. Όταν λοιπόν ο νους ασχολείται με εκείνα που φανερώνουν ότι ο Θεός υπάρχει, τότε έχει να λέει πολλά και να φιλοσοφεί άριστα. Και τότε μπορεί να λέγεται φιλόσοφος και θεολόγος. Όταν όμως ο νους ανακύψει και ανεβεί πάνω από το ότι υπάρχει, περικυκλωμένος από τη θεία κρυφιότητα και ενεργούμενος από τη φαντασία του τι είναι ο Θεός, και γίνει με τη χάρη, όπως είναι φυσικό, τελείως χωρίς μορφή και αφή και όραση, τότε κάθε λόγος που μπορεί να λέει κάτι περί Θεού μένει αργός, και ακινητοποιείται ο νους γινόμενος ενιαίος, γιατί εισχώρησε στη χώρα του ακατανόητου. Και τότε ενώνεται ολόκληρος με τον πάνω και πέρα από τα πάντα, όπου δε χωρεί ούτε λόγος, ούτε νόημα, ούτε καμιά σκέψη που να τον ποικίλλει, αλλά μόνο απλότητα και ακαταληψία, σιωπή και έκπληξη, το ασχημάτιστο και άπειρο και απεριόριστο· και βλέπει κατά παράδοξο τρόπο τη θέα του Αοράτου και τη μορφή του Αμόρφου, καθώς έγινε και ο ίδιος απόλυτος και άμορφος αληθινά. Και σύμφωνα με όσα θεώρησε αόρατα και αντίκρισε χωρίς μάτια, για να το πούμε με δύο λόγια, αναχρωματίζει στον εαυτό του το θείο και υπερφυσικό κάλλος και δοξάζει το Θεό που τον έπλασε τέτοιον.

42. Ο Θεός λέγεται Ένα όχι μόνο γιατί είναι απλός και πάνω από κάθε σύνθεση, αλλά και διότι μόνο Αυτός είναι κυρίως ο Ων, ανάμεσα σε όλα τα λεγόμενα όντα που έχουν την ύπαρξή τους από Αυτόν. Γιατί αυτό που δεν υπάρχει κυρίως και απλώς, ούτε κυρίως και απλώς είναι ένα. Επίσης, γιατί βρίσκεται παντού ο Ιδιος χωρίς να περικλείεται πουθενά και είναι μόνος ανόμοιος από όλα και καθαρά έξω από όλα· και γιατί είναι αιώνιος, που δεν Εχει ούτε αρχή ούτε τέλος· και γιατί ρίχνει τη θεία ακτίνα της πρόνοίας Του σε όλα τα κτίσματα εξίσου, χωρίς βέβαια να μολύνεται, αν και όλα τα όντα δεν τη δέχονται με όμοιο τρόπο· επιπλέον και γιατί γίνεται γνωστός σε όλα χωρίς να κατέχεται από αυτά, για την κάποια όμως ενοειδή και πάνω από νοερή ένωση θέασή Του, απαιτεί νου αποίκιλο, άμορφο, ασχημάτιστο, άχρωμο, ανέγγιχτο από όλα γενικώς τα όντα και ολότελα ελεύθερο, άπειρα απεριόριστο και ανώτερο χρόνου, τόπου, φύσεως και των σχετικών με τη φύση.

43. Επειδή η μεταξύ Θεού και νου πνευματική συνάφεια γίνεται πάνω από τη νόηση, γι' αυτό λέγεται τότε ότι ο νους είναι πάνω από τη φυση του, φανταζόμενος απόλυτα το υπερφυσικό απόκρυφο Ένα με νοερή αίσθηση. Αυτό όμως που πάσχει τότε ο νους είναι σύμφωνο με τη φύση του, η οποία έχει καθαρθεί με τη χάρη. Γιατί ό,τι είναι για το μάτι να βλέπει, αυτό είναι για το νου το να νοεί. Εκείνος λοιπόν που βλέπει μέσα στο σκοτάδι, δε βλέπει τίποτε, βλέπει όμως σαν ένα όλο εκείνο το σκότος, και βλέπει ότι δε βλέπει. Γιατί αν είχε σκεπασμένα τα μάτια του, ίσως και να νόμιζε ότι υπάρχει φως και κάποια πράγματα γύρω του. Τώρα όμως βλέποντας, βλέπει καθαρά ότι δε βλέπει. Και το να εισδύσει η οπτική του δύναμη μέσα στο σκότος και να δει τα κρυμμένα, αυτό υπερβαίνει τη φύση του ματιού, όχι όμως και το να βλέπει ότι δε βλέπει. Έτσι λοιπόν και όταν πρόκειται για το νου· όταν υψωθεί στη θεία αποκρυφιότητα και φτάσει πέρα από τη νόηση, δε βλέπει τίποτε —από που να δει;— εντούτοις βλέπει ότι δε βλέπει, και ότι εκείνο που δε βλέπει είναι Ένα, κρυμμένο σε κάποιο γνόφο, από το οποίο Ένα προέρχεται οποιοδήποτε ον, ή βλεπόμενο ή νοούμενο, είτε συναριθμείται με την κτίση είτε είναι αιώνιο και άκτιστο. Και αν δεν έβλεπε, δε θα έβλεπε βέβαια τον εαυτό του να υπερεκτείνεται πέρα από τον εαυτό του. Τώρα όμως θεωρώντας, θεωρεί ολοκάθαρα ότι δε θεωρεί, γιατί είναι πάνω από το θεωρείν, και ότι είναι αδύνατο να θεωρείται Εκείνο που θεωρεί. Το να εισδύσει μέσα στη θεία και υπέρλογη ενική απλή αποκρυφιότητα και να θεωρήσει, αυτό υπερβαίνει τη φύση του νου· το να ατενίσει όμως στο θείο γνόφο εκείνης της αποκρυφιότητας και να φαντασιωθεί την άρρητη Μονάδα, η οποία βρίσκεται πάνω απ' όλα μέσα σε ανεκλάλητο μυστήριο, και να θεωρήσει ότι δε θεωρεί τίποτε μέσα στο θείο γνόφο, αυτό είναι οπωσδήποτε ιδίωμα καθαρού νου που θεωρεί με τη χάρη του Πνεύματος. Γιατί δεν έχει σφαλισμένη και αργή τη νοερή όραση ο νους όταν θεωρεί ότι δε θεωρεί τίποτε, παρά το θείο και απλό Ένα στην αποκρυφιότητα· τούτο θα ήταν σημείο αμάθειας. Αλλά όταν θεωρήσει καθαρότερα, τότε υψώνεται στο υπέρ νουν και τότε θεωρεί την αβλεψία του, όταν θεωρεί μέσα στην αποκρυφιότητα του απλούστατου Ενός. Αν και βέβαια, ότι είναι Ένα αυτό από το οποίο προήλθαν τα πάντα και ότι είναι κρυφό, αυτό το θεωρεί πολύ καθαρά· τι όμως είναι, δε θεωρεί. Γι' αυτό λέμε τότε ότι ο νους βρίσκεται πάνω από τη φύση του, όσο ατενίζει στην απλούστατη αποκρυφιότητα του Θεού· αυτό όμως είναι σύμφωνο με τη φύση του νου όταν έχει γίνει καθαρός. Και μπορούμε να πούμε ότι είναι στη φύση του νου να υπερβαίνει τη φύση θεωρώντας χωρίς να βλέπει, δηλαδή χωρίς να νοεί, τη θεία και παναπλούστατη και υπέρ νουν ενική αποκρυφιότητα. Τότε δεν έχει οποιαδήποτε αντίληψη και γνώση παρά μόνο του Ενός, το οποίο δε βγαίνει από τον εαυτό Του. Κι όταν φτάσει εκεί με νοερή κίνηση, καταλήγει στη στάση και την παύση. Δε λέω στάση από το να θεωρεί, γιατί αυτό είναι μανιώδες πάθος, αλλά εννοώ στάση και παύση από το να μεταβαίνει από νόημα σε άλλο νόημα ή θεωρία. Γιατί βέβαια ο νους, όταν υψωθεί εκεί, επειδή πέφτει στο βυθό του απείρου και απεριορίστου, τον ολόφωτο από νοερό φως, συναντώντας την αχώρητη εκείνη και απερίβλεπτη, να πω έτσι, θεία αποκρυφιότητα, χάνεται και σταματά και δεν πάσχει τίποτε άλλο, παρά μια έκσταση μέσα σε νοερή φαιδρότητα. Και αν και δεν μετακινείται, όμως δέχεται την ενέργεια του νοερού φωτισμού ατενίζοντας ασάλευτα μέσα στην υπερούσια αποκρυφιότητα με τρόπο ενικό και μονοειδή και απορεί για την απρόσιτη εσωτερικότητα της ανεκφοίτητης φεγγοβολής και λαμπρύνεται από αυτή. Αν όμως ήταν αργός από το να θεωρεί, πώς θα έπασχε την έκσταση και τη λαμπρότητα; Το ότι στέκεται ο νους όταν φτάσει εκεί, λέγεται με αυτό το νόημα· ότι είναι αμετακίνητος θεωρώντας το Ένα και με τη λάμψη του Ενός αλλοιώνεται και χαίρεται και λαμπρύνεται και στέκεται χωρίς να κινείται. Δε σημαίνει δηλαδή ότι αποκρούει, κλείνοντας τα μάτια, την απόλαυση της θεωρίας Του. Αυτό το πάθος πρέπει να αποφεύγεται και να μην επαινείται και είναι γεμάτο από σκότος άγνοιας, το να μη θεωρεί δηλαδή διόλου. Η στάση του νου που είπαμε, γίνεται με απρόσιτη έλλαμψη του φωτός και είναι θεωρία που δε ζητεί μετάβαση, αλλά παύση και στάση. Γιατί είναι άπειρο εκείνο το υπερφυσικό και κρύφιο και μυστηριώδες υπερούσιο Ένα και ασύλληπτο από κάθε νου. Και δεν επιτρέπει στο νου που το θεωρεί, να θεωρεί πουθενά άλλου, στο βαθμό βέβαια που έγινε μέτοχος της καθάρσεως που του αρμόζει και της θείας βοήθειας. Και ο νους δεν ξεπέφτει αλλιώς από τη θεία αυτή θεωρία και υπέρκαλλη λαμπρότητα και απειρία, παρά αν παρασυρθεί ή από αντίθετη έλξη κάποιου πράγματος ή πάθους, ή εξαιτίας της φυσικής μεταβλητότητας από την οποία πάσχει.

44. Η φύση του νου είναι να νοεί, και η νόηση εκδηλώνεται με κίνηση και μετάβαση. Επειδή όμως

ο νους όταν φτάσει στο Θεό είναι πάνω από νόηση και κίνηση, εύλογα μπορεί να λεχθεί ότι ο νους υπερβαίνει τη φύση του με το να φαντάζεται απόλυτα το Θεό. Γιατί είναι γνωστό ότι κάθε νόημα γίνεται από κάποιο πράγμα. Όπου όμως δε θεωρείται ένα πράγμα, νόημα ούτε γεννιέται, ούτε καν βρίσκεται. Ο Θεός λοιπόν, επειδή με κανένα τρόπο δεν είναι δυνατόν να γίνει ορατός πραγματικά, δημιουργεί στο νου την πρέπουσα φαντασία από τα σχετικά με Αυτόν, από εκείνα δηλαδή που ενεργεί· αυτά έχουν θέση δυνάμεως που προέρχεται από κάποιο δυνατό. Εφόσον λοιπόν ο νους σε όλα τα άλλα συνηθίζει να θεωρεί τις δυνάμεις μαζί με τα δυνατά, το ίδιο επιδιώκει να αισθανθεί κι όταν πρόκειται για το Θεό. Κι επειδή του είναι τελείως αδύνατο, γιατί αυτό υπερβαίνει τη φύση κάθε κτιστού νου, θεωρεί τα σχετικά με το Θεό και φαντάζεται χωρίς όραση, όπως λέγεται, το Θεό με απλή και άμεση ενατένιση. Και αφού ησυχάσει κι επιτύχει θεία ευμένεια κι ενεργήσει μέσα του το θείο και προσκυνητό Πνεύμα, από τη συνεχέστερη νόηση αρπάζεται σε μια κατάσταση άμορφη και χωρίς ποιότητα και απλή, εισδύοντας το ταχύτερο μέσα στην καρδιά με την υπερφυσική δύναμη του Πνεύματος και σταματώντας στη φαντασία του Θεού χωρίς να νοεί τίποτε, αλλά υπερβαίνοντας τη νόηση. Από το να νοεί επομένως τα σχετικά με το Θεό, υψώνεται στη φαντασία του Θείου, όπως είπαμε, αφού αποκατασταθεί η απλότητά του, και λέγεται ότι είναι πάνω από τη φύση του, γιατί ξεπερνά τη νόηση.

45. Ο,τιδήποτε ονομάζεται κρύφιο, είναι ανάγκη να έχει κάτι φανερό, που να υποδηλώνει την κρυφιότητά του. Αν όχι, είναι όμοιο με το μη ον. Γιατί εκείνο που δε δίνει ολότελα κανένα σημείο της υπάρξεώς του, μπορεί να νομιστεί ίσο με το ολότελα ανύπαρκτο. Και βέβαια, και στην κρυφιότητα του Θεού συνυπάρχουν μερικά σημεία φανερά, που ιχνηλατώντάς τα, θα λέγαμε, ο νους, αισθάνεται τη θεία αποκρυφιότητα, και από το καταληπτό του Θεού ανεβαίνει στο ακατάληπτο. Κι όταν φτάσει σ’ αυτό, γνωρίζει με ακρίβεια ότι υπάρχει κάτι, το οποίο διαφεύγει τη φυσική του αντιληπτικότητα και, ως υπέρφωτο, είναι πάνω από κάθε δυνατότητα κατανοήσεως, ακόμη και αγγελικής. Είναι αίτιο και αρχή και πέρας κάθε φύσεως και ουσίας και όντος, ενώ το ίδιο είναι υπερφυσικό και υπερούσιο, άπειρα υψηλότερο από κάθε ύπαρξη, αγέννητο και άναρχο και απεριόριστο και γενικά απερίληπτο στη φύση και στον τόπο και στο χρόνο. Αυτό είναι το απόκρυφο υπέρ νουν Ένα. Και η θεία κατανόηση, που προέρχεται από Αυτό, είναι φυσικά άφθονη και μας ελκύει και πάλι προς Αυτό και κατά κάποιο τρόπο μας ανακυκλώνει με νοερές χειραγωγίες και επιστροφές και ανυψώσεις προς το αρχικό απόκρυφο υπερφυσικό Ένα.. Μας ενώνει μαζί Του, στο βαθμό μόνο που θα νοήσομε ότι υπάρχει και ότι είναι Ένα, κι ακόμη ότι είναι οπωσδήποτε αδιανόητο να μάθομε τι είναι στην ουσία Του αυτό το απόκρυφο Ένα. Εκείνο που είναι πάνω από το νου και ξεφεύγει τη διάνοια, πώς θα μπορούσε ο λόγος να το περιγράψει; Το νοητό όμως που δεν μπόρεσε ο λόγος να περιγράψει, το ατενίζει ο νους άφωνα και ανείπωτα και σιωπηλά με τρόπο ενοειδή και πέρα από έννοια, ως απόκρυφο, και χαίρεται γι’ Αυτό που είναι ο Αίτιος και ο Προνοητής και καταλαμβάνεται από έκπληξη γιατί είναι υπέρφωτο και υπεράγαθο, υπέρσοφο και υπερδύναμο, και απολαμβάνει έτσι θεία αγαλλίαση, επειδή είναι άπειροι και απεριόριστοι όλοι εκείνοι από τους οποίους βλέπεται το υπερούσιο απόκρυφο Ένα· αυτό είναι βεβαιότατα κάτι το ακόλουθο στη λογική φύση. Το ανακόλουθο είναι, ενώ βρίσκεται σε αυτά ο νους, να χρησιμοποιεί λόγια και να εκφράζεται μεταβαίνοντας από νόημα σε νόημα. Εκείνος λοιπόν που δεν ασκεί τη σιωπή αλλά χρησιμοποιεί τα λόγια, στερείται από την κορυφαία κατάσταση του νου. Αυτή η κατάσταση, όπως θα ομολογούσαν κι εκείνοι που δε βάζουν στο νου τους διόλου την αλήθεια, είναι ότι ο νους έχει φτάσει στο ακρότατο όριο της ενέργειάς του. Και ακρότατο όριο είναι η ενατένισή του προς το Ακρότατο, η οποία, όπως λένε, γίνεται χωρίς όραση και πολύ περισσότερο χωρίς λόγια.

46. Καθώς ο νους θεωρεί χωρίς όραση τη θειότατη ενική και υπεραρχική και ακρότατη αποκρυφιότητα, έρχεται από εκεί ενέργεια παραδοχής προς το νου, δίχως όραση και αυτή, ενοειδής και μονοειδής, γεμάτη από υπέρκαλλη και υπέρφωτη και ανέκφραστη λάμψη, και προκαλεί τη βύθιση του νου σε σιωπηλό θαυμασμό και έκπληξη, κατέχοντας από πριν την καρδιά με πνευματική ενέργεια και γλυκιά χαρά. Αυτή η παραδοχή γίνεται στο νου νοερός φωτισμός, έλλαμψη και ανάλογος θείος έρωτας και λαμπρή αγαλλίαση, και έχει αφορμή το Θεό, από τον οποίο προέρχεται κάθε ωφέλιμη δωρεά, χάρη στην καθαρότητα του νου, και υλικό της έχει, θα μπορούσε να πει κανείς, το περιεχόμενο των επιμέρους θείων φανερώσεων των Γραφών και των

όντων, που θεωρήθηκαν με σύνεση και ευθύτητα, με ησυχία και προσευχή. Γιατί δεν μπορεί να κοιτάξει κανείς όπως τύχει το υπέρ νουν απόκρυφο εσώτατο Ένα της θεότητας, αλλά με ενοειδή λάμψη που προέρχεται από εκεί και πλημμυρίζει τη νοερή ενατένιση και θεωρία. Όποιος δεν το «έπαθε» αυτό, ανεβαίνει εξωτερικά, λογικά δηλαδή και γνωστικά, προς το υπερφυσικό, απόκρυφο, απλό Ένα, και όχι μέσω πνευματικής ενέργειας στην καρδιά, ούτε και νοερής ελλάμψεως.

47. Η διαυγέστατη ενοειδής και μονοειδής θεωρία του Θεού από το νου, η οποία θεωρεί την ενική θεία Αποκρυφιότητα και τη λάμψη που εκπέμπεται από Αυτή και δέχεται τη θεία ακτινοβολία της άναρχης και άπειρης φωτοβολής, απαιτεί σιωπή όχι μόνο του στόματος, αλλά και του νου. Γιατί είναι δυνατό, ενώ τηρεί κανείς σιωπή του στόματος, εσωτερικά ο νους να σχηματίζει διάθεση και να μεταβαίνει σε λογισμούς και νοήματα και να ποικίλλεται, πράγμα που είναι λειτουργία του ενδιάθετου λόγου. Από αυτό απέχει πολύ ο νους εκείνος που ανέβηκε στην υπέραπλη άμορφη κρυφιότητα της θείας Μονάδας. Γιατί άλλο είναι η θεωρητική δύναμη του νου και άλλο να έχει μία διάθεση και να διανοείται, το οποίο είναι του ενδιάθετου λόγου. Γι' αυτό, όταν πλησιάσει ο νους σε κτιστά και σύνθετα ή άλλα ποικίλα πράγματα, πρώτα θεωρεί και κατόπιν διανοείται και ποικίλλεται. Και πολλές φορές βέβαια μπορεί να βρει σε ένα πράγμα πολλά νοήματα. Σ' εκείνη όμως την ενική και μονοειδή και εσώτατη θεία αποκρυφιότητα υψώνει και ανοίγει το θεωρητικό βλέμμα του και καταφωτίζεται από την απλότητα του θείου φωτός, δεν είναι όμως καθόλου σε κατάσταση να διανοείται. Γιατί η ενιαία απλότητα διαφεύγει την οποιαδήποτε νοερή μετάβαση ή ποικίλη διάθεση του νου, και η κρυφιότητα διαφεύγει τη δυνατότητα του νου να διανοηθεί και να εκφράσει κάτι με τη διάθεση και το στόμα. Γι' αυτό ο άνθρωπος που ανέβηκε νοερά στην πανένδοξη ενική θεία Αποκρυφιότητα, τηρεί φυσικώς σιωπή και με το στόμα και με το νου.

48. Όταν η στροφή του νου νεύσει ολοκληρωτικά προς το Θεό και η θεωρητική του δύναμη καταποθεί από τις πάμφωτες και διαυγέστατες ακτίνες του θείου κάλλους και υψωθεί ασχημάτιστος στην απλότητα και την αοριστία του απόκρυφου και άμορφου Ενός και γίνει και αυτός ένα με τον εαυτό του μέσω της ανυψώσεως και της ενατενίσεώς του προς το Ένα με την πνοή του Πνεύματος, ζει τότε φανερά την κατάσταση του νηπίου κατά το φρόνημά του και γεύεται το ανέκφραστο και υπερφυσικό της βασιλείας του Θεού, κατά το λόγο του Κυρίου που λέει: «Αν δε στραφείτε και δε γίνετε όπως τα παιδιά, δε θα εισέλθετε στη βασιλεία των ουρανών». Γιατί τότε ο νους απελευθερώνεται και διακόπτει κάθε σχέση με όλα, έχοντας υπερβεί τους όρους κάθε γνώσεως, οποιασδήποτε νοήσεως και κάθε συνθέσεως και ποικιλίας, και ανατείνεται στο άρρητο και υπέρ νουν Άγνωστο. Γι' αυτό βέβαια και σωπαίνει φυσικώς, γιατί τότε η κατάστασή του είναι όχι μόνο πάνω από λόγο, αλλά και πάνω από τη νοερή ενέργεια και συνδυάζει το κρύφιο και άμορφο με το θαυμαστό και χαριτωμένο και γλυκύ, όσον αφορά στη νοερή απόλαυση.

49. Με άμορφη μορφή και υπερφυσικότατο, άυλο και ασύνθετο κάλλος και απλούστατο πρόσωπο θεωρούν το Θεό οι θεωρητικοί ενιαία ως Ένα, καταστολισμένο με άπειρα αγαθά και καταυγασμένο από αναρίθμητα καλά, σαν να λούζει στο φως κάθε νου με ακτινοβολία φωτοειδών καλλονών πλούτο άρρητο και ανεκδιήγητο, αφθονία αγαθών και καλών σαν από άπειρη και αστείρευτη πηγή, θησαυρό δόξας ανεξάντλητο, απύθμενο, ακένωτο, που γεμίζει τους δίχως μάτια νόες υπεράφθονη χαρά και ιλαρότητα και αθάνατη ευφροσύνη, σαν ποτάμι αείροο που πηγάζει μυστικά από τη θεία εκείνη και υπερφυσική Ενάδα, η οποία βρίσκεται πάνω από τα πάντα, μέσα στην άβατη αποκρυφιότητα. Επιπλέον, το πόσο μεγάλο και πόσο ανεξιχνίαστο χύνεται από Αυτήν πέλαγος απερίληπτο άφατης αγαθότητας και αγάπης ανερμήνευτης και πρόνοιας ανεπινόητης με δύναμη απεριόριστη και σοφία ανέκφραστη, είναι κάτι το ακατανόητο και στους Αγγέλους, και σ' αυτά ακόμη τα Σεραφείμ, γιατί βρίσκεται πάνω από κάθε νου. Το ίδιο κι εκείνα τα οποία από την παρούσα ζωή συλλαμβάνομε, θα λέγαμε, με άρρητο λόγο και πραγματοποιούνται και κατά κάποιο τρόπο γεννιούνται τελικά και ολοκληρώνονται στο μέλλον, τα οποία και χερουβικό νου ακόμη ρίχνουν σε έκσταση, και αμυδρά ακόμη αν ήθελε κάπως να τα διανοηθεί. Ω αγαθότητα και βουλή Θεού και αγάπη και καλωσύνη, δύναμη και σοφία και θεία πρόνοια! Αληθινά, είναι μακάριοι εκείνοι που τους συγχωρήθηκαν οι ανομίες τους και εκείνοι που σκεπάστηκαν οι αμαρτίες τους. Και είναι μακάριος ο άνθρωπος που θα τον παιδαγωγησει ο Κύριος και θα τον διδάξει με το νόμο και το Πνεύμα Του.

50. Με τη δύναμη του Πνεύματος και της αλήθειας αποκαλύπτονται εκείνα που είναι αθέατα για όσους ζούνε στον κόσμο και δεν μπορούν να λάβουν το Πνεύμα το Άγιο, όπως είπε ο Κύριος. Για εκείνους όμως που κρίνουν σημαντικότερη την αναχώρηση και τη διαβίωση μακριά από τον κόσμο και τα πράγματα του κόσμου, και που έλαμψε με τη θεία χάρη νοερό φως στους οφθαλμούς της καρδιάς τους από την εξ ύψους ανατολή του νοητού Ηλίου και τους ήρθε βοήθεια από το Θεό, ώστε να πραγματοποιούν αναβάσεις μέσα στις καρδιές τους και να καταλαμπρύνονται από τις θεοπτικές ελλάμψεις, από αυτούς, όπως είναι φυσικό, βλέπονται και μάλιστα ευκρινέστατα και αλλά πάμπολλα θεία και νοητά και άξια για πνευματική εποψία, αλλά επιπλέον και η μέλλουσα αιώνια και απαρασάλευτη αποκατάσταση όσων έζησαν οσιακά, όπως θα είναι όχι μόνο πάνω από την αίσθηση, αλλά και πάνω από το νου. Γιατί τότε θα αλλοιωθούν ολότελα, περνώντας με όλη την ύπαρξή τους στην πέρα από το νου κατάσταση και στη ζωή και τρυφή που υπερβαίνει κάθε έννοια, και ως θέσει θεοί ενώπιον τού φύσει Θεού θα τρυφούν και θα χαίρονται με τα υπερφυσικά αγαθά που προσφέρει ο άκρος και μόνος φύσει Θεός. Θα στέκονται γύρω από Αυτόν τελώντας πανίερα και όσο γίνεται αγιότερα τη θεία εκείνη και υπέρλογη εορτή και στήνοντας τη μία πανευφρόσυνη χαρά και πανήγυρη της πανένδοξης εκείνης απολαύσεως μαζί με όλες τις νοητές τάξεις των Αγγέλων. Και είναι μεγάλος και ασύλληπτος ο ποταμός εκείνος της αθάνατης αγαλλιάσεως των πανωραίων αγαθών. Αν δηλαδή η αισθητή καλλονή που φτάνει στο νου μέσω των αισθητηρίων, η περιορισμένη και ρευστή και όχι απλή, ούτε άκτιστη, έχει εντούτοις στην ψυχή τόσο ευχάριστη απήχηση, δεν είναι δύσκολο να δουν και να αντιληφθούν οί φρόνιμοι, αναλογιζόμενοι κατ' αναλογίαν, τι γίνεται όταν φτάσομε στα νοητά και σε όσα υπερβαίνουν τη νόηση, τα αόριστα κι όχι ρευστά, που πηγάζουν όπως όλα τα καλά και αγαθά από το Θεό και είναι άκτιστα και άναρχα, προορισμένα για ευφροσύνη και αγαλλίαση και θεία ζωή αντάξια εκείνου του αιώνα κι εκείνης της καταστάσεως.

51. Αφού ο νους αποχαιρετήσει και προσπεράσει τα διαστήματα του χρόνου και του τόπου και τα ιδιώματα που προσδιορίζουν τις φύσεις των όντων, τότε απογυμνώνεται αληθινά με την ενοειδή απλότητα και την απλή και άμορφη ζωή. Και χωρίς κανένα κάλυμμα και προπέτασμα, ως άπειρος και απροσδιόριστος, ανεβαίνει υπερφυσικά στην περιοχή όπου λείπει κάθε έννοια και λόγος, με την πνευματοκίνητη θεία δύναμη της καρδιάς και την έλλαμψη που φαίνεται να συνεπεκτείνεται μαζί με τη θεωρία του νου προς το άπειρο. Και τότε η ειρήνη του Θεού ανατέλλει στην ψυχή και η άρρητη χαρά και ανέκφραστη αγαλλίαση του Αγίου Πνεύματος χύνεται σ' αυτή και τη συνέχει η πέρα από γνώση έκπληξη καθώς σιγοψάλλει ότι, όχι στο μέλλον αλλά από τώρα παρουσιάζεται ο Θεός των θεών στη Σιών(Ψαλμ. 83, 8), σε νου δηλαδή που ουρανοπορεί και που εποπτεύει τα υψηλά. Κύριε, Θεέ των δυνάμεων, μακάριος ο άνθρωπος που έχει την ελπίδα του σ' Εσένα(Ψαλμ. 83, 13).

52. Όταν ο νους καταφωτίζεται μέσα σε εκπλήξεις που δεν μπορούμε να τις νοήσομε ώστε να τις εκφράσομε, βλέποντας τον εαυτό του ανάμεσα στο Θεό και στα θεία, τότε τρώει —αν επιτρέπεται να πούμε έτσι— τους αληθινούς καρπούς της πνευματικής γνώσεως, και θεοποιείται και χαίρεται και προοδεύει στους θείους έρωτες. Δε λέει καθόλου κανένα λόγο, ούτε καθόλου εκφράζει κάποια εσωτερική ή εξωτερική του διάθεση, ούτε και διανοείται, αλλά βλέπει μονάχα νοερά και ενιαία μέσα σε φως αληθινό και πνευματικό και κάνει όσα βλέπει απόλαυση που δεν παρέρχεται.

53. Όταν το πρόσωπο του νου, σκύβοντας μέσα στην καρδιά, βλέπει την έλλαμψη του Πνεύματος να πηγάζει αέναα από αυτή, τότε ακριβώς είναι καιρός σιγής(Εκκλ. 3, 7).

54. Όταν όλο το πρόσωπο του νου δει το Θεό, ή μάλλον όταν ολόκληρος ο νους βρεθεί μέσα στο Θεό, ή, για να πω αλλιώς, όταν ο Θεός βρεθεί σε ολόκληρο το νου, τότε ακριβώς, και ακόμα περισσότερο μάλιστα, είναι καιρός σιγής.

55. Όταν ο νους με τη μετοχή του Πνεύματος βρίσκεται με τη θεωρητική του ενέργεια κατά τα συμβαίνοντα ενώπιον του Θεού και απολαμβάνει από την πλευρά του Θεού δόξα και λαμπρότητα με τρόπο θεμιτό, πρέπει, και πολύ εύλογα, να σωπαίνει και να βλέπει ήσυχα και αθόρυβα. Αν όμως παρεμβληθεί κατά κάποιο τρόπο μια σκοτεινή αχλύς μεταξύ του νου και του Θεού, αμέσως ο νους να πλήττει την αιτία του σκότους με μια κατάλληλη φλόγα, φωτοειδή και πύρινη, βραχύλογη αλλά

με θεία λάμψη. Με αυτό τον τρόπο αφού εξαφανίσει το γρηγορότερο το σκότος και την αχλύ με το φως και τη θερμότητα και φωτίσει αντίστοιχα το νου και τον θερμάνει, μπορεί να βρεθεί πάλι όπως πριν με το Θεό και να θεωρεί το κάλλος Του και φυσικά να τον απολαμβάνει και να ομορφαίνει και μ’ ένα λόγο να «πάσχει» όλα τα σχετικά με τη νοερή ενατένιση ιδιώματα και την αντίστοιχη παραδοχή του από το ζωοποιό Πνεύμα του Θεού, και βέβαια να γίνεται απλός και ν’ απελευθερώνεται πνευματικά κι αληθινά μέσα στο Θεό από όλα, ακόμη και από αυτά που αποδίδονται στο Θεό. Και αυτό ορθά και σωστά συμβαίνει με τον θεωρητικό. Αυτός όμως που επιδίδεται μόνο στην πράξη, πολύ απέχει να βρεθεί σε αυτή την κατάσταση, επειδή δεν ενώθηκε ακόμη με τον εαυτό του και διά μέσου του εαυτού του με το Θεό. Δεν είναι λοιπόν παράδοξο που αυτός αντλεί από τα θεία για να ψάλλει ή να λέει κατά κάποιο τρόπο πολλά και συχνά —πράγμα βέβαια που το κάνει ώστε με αυτά, ας πούμε, τα συνεχή πυρά να φοβίζει και να τρέπει σε φυγή αυτόν που μας εχθρεύεται πολύ και μας πολεμά με όλη του τη δύναμη. Θα έρθει όμως καιρός και για τον πρακτικό, αν υπομείνει, με την πνοή του Πνεύματος, όταν οι λάμψεις που αναπηδούν σαν σπίθες από τις πολλές θείες ωδές, τα άσματα και τους λόγους θα ενωθούν σε ένα μεγάλο πυρσό. Και τότε και στον εχθρό διάβολο καταφέρει ευκολότερα το καίριο χτύπημα, καίγοντας και διαλύοντας, ή μάλλον εξαφανίζοντας το σκοτάδι του, φωτίζοντας δε τον εαυτό του με τον πυρσό αυτό και θερμαίνοντάς τον και παρακινώντας τον προς θείο έρωτα. Συνάμα αναπέμπει προς το Θεό από την καρδιά του σιωπηλό ύμνο και έκπληξη και παρουσιάζει στον εαυτό του τα πιο εξαίσια θαύματα. Γιατί δεν είναι χωρίς λόγο που μακαρίζονται όσοι υπομένουν τον Κύριο ή που με τον καιρό κληρονομούν, καθώς είναι πράοι, τη νοητή γη της επαγγελίας(Ψαλμ. 36, 9 και 11· Ματθ. 5, 5) στ’ όνομα του Χριστού του Κυρίου μας.

56. Όταν ο νους με κάθε μία από τις φωτοχυσίες του Πνεύματος ιλιγγιά και απορεί και βλέπει νοερά τον εαυτό του να επεκτείνεται προς το άπειρο και απεριόριστο και να αλλοιώνεται, τότε είναι καιρός σιγής.

57. Όταν πάλι από τις λαμπρότατες εποψίες αισθάνεται ότι έχει αποκάμει και θέλει να βγει από αυτή την κατάσταση, για να ξεκουραστεί κατά κάποιο τρόπο χαμηλώνοντας την ένταση, τότε φυσικά είναι καιρός να μιλά, αλλά λίγα και σύμφωνα με τη θεία έλλαμψη.

58. Όταν ο νους, διαφεύγοντας μέσα από τη θάλασσα το νοητό Φαραώ, περνά τη νύχτα μέσα σε πύρινο φωτισμό και κάτω από σκέπη νεφέλης την ημέρα του(Εξ. 13, 21), τότε είναι καιρός εύλογης σιωπής και ησυχίας και αληθινή αρχή καθάρσεως της ψυχής. Όταν όμως του αντιστέκεται ο φοβερός νοητός Αμαλήκ και τα έθνη που τον ακολουθούν, και εμποδίζουν το πέρασμα του στη γη της επαγγελίας, τότε είναι καιρός κατάλληλος να μιλά· αλλά να μιλά προς το Θεό υποβασταζόμενος από νοερή πράξη και κατάλληλη θεωρία, όπως παλιά ο Μωυσής, που υποβάσταζαν τα χέρια του ο Ααρών και ο Ώρ(Εξ. 17, 12).

59. Όταν από την άβυσσο της νοητής ενατενίσεως του Θεού πηγάζει δύναμη πνευματική που αναβλύζει από την καρδιά, τότε φυσικά είναι καιρός σιγής. Γιατί τότε τελείται ανείπωτα πνευματική και αληθινή λατρεία και προσκύνηση του Θεού(Ιω. 4, 24) από το νου, και μάλιστα με αληθινή νοερή αίσθηση.

60. Όταν από τη νοερή ενατένιση στο Θεό γεμίζει ολότελα το λογιστικό της ψυχής θεία έκπληξη, το νοερό όραση και η ψυχή αγαλλίαση, τότε χωρίς αμφιβολία είναι καιρός σιγής. Γιατί τότε ο νους βλέπει συνοπτικά την αλήθεια με λεπτή πνευματική αίσθηση και δοξάζει προσκυνώντας το Θεό που λάμπει μέσα του.

61. Εκείνοι που προσκυνούν όπως πρέπει το Θεό πνευματικά και αληθινά(Ιω. 4, 24) και τον λατρεύουν ορθά, τον προσκυνούν και τον λατρεύουν όχι μόνο πέρα από τόπο, αλλά καθόλου λιγότερο και πέρα από τον προφορικό λόγο. Όπως δηλαδή η νοερή αίσθηση που έχει ανυψωθεί με ευθύτητα, δε θέλει να προσκυνεί σ’ ένα ορισμένο τόπο τον απερίγραπτο, του οποίου κανένας τόπος δεν είναι άξιος της αναπαύσεώς Του(Ησ. 66, 1), έτσι κρατώντας το πρέπον στη σύνδεσή της με την αλήθεια, τον άπειρο και απεριόριστο, τον άναρχο και άμορφο και τελείως απλό και μ’ ένα λόγο Αυτόν που είναι πάνω από το νου, δεν ανέχεται διόλου να τον προσκυνεί και να τον λατρεύει με ποικίλους λόγους και ορισμένες προφορικές εκφράσεις. Αυτό γίνεται όταν έρθει στο νου η ώρα από

την ενέργεια και την πνοή του Πνεύματος να ελλαμφθεί ενιαία την επίγνωση της αλήθειας. Την ώρα αυτή ο νους, αφού έγινε ελεύθερος τελείως απ' όλα και αφού κατά κάποιο τρόπο βγήκε ακόμη κι από τον εαυτό του, δεν παύει μονάχα να μιλά, αλλά φυσικά και να νοεί, γιατί ασχολείται πια και θεωρεί με ευφροσύνη και έκπληξη τα ανώτερα και από το λόγο και από το νου με το νοερό φως, αφού έγινε κατά κάποιο τρόπο ακίνητος και αμετατόπιστος ολωσδιόλου με τη χωρίς όραση θεωρία μέσα στην ένωση που τον ξεπερνά.

62. Πρέπει ο νους να προσέχει τον εαυτό του με επιμέλεια και να διευθύνει τη νοερή του κατάσταση φρόνιμα και σοφά και δίκαια. Και όταν νιώθει τον εαυτό του να θεωρεί τα απλά και χωρίς τύπους μυστήρια της θεολογίας, να στέκεται σιωπηλά και ήσυχα και συνάμα όχι χωρίς θαυμασμό, αλλά ούτε και ν' αγνοεί στην καρδιά του την ενέργεια και την έλλαμψη του Πνεύματος. Γιατί τότε είναι καιρός όχι μόνο ησυχίας των αισθήσεων από όλα γενικά τα αισθητά, αλλά καθόλου λιγότερο και καιρός σιωπής από οποιοδήποτε λόγο. Και πιο πολύ για εκείνους που επιδιώκουν τη θεία γνώση, αν πρέπει να το πω, είναι καιρός για άσκηση ησυχίας και αβλεψίας. Πρέπει δηλαδή τότε κανείς να μένει ολότελα ακίνητος στις αισθήσεις του, στα λόγια και στα νοήματα, για να μπορεί ο νους με ευστοχία και αν χρειάζεται τελείως μόνος, με ενατένιση ενοειδή και μονοειδή στον ένα και μόνο τριαδικό Θεό, να βλέπει ελεύθερα με τρόπο θεμιτό την υπέρλογη απειρία και την αναρχότητα και την απεριληψία και όλα γενικώς τα άλλα θεία και αμετάβλητα και απόλυτα γνωρίσματα και να ενώνεται με αυτά, αλλοιωμένος και αυτός από τη θεωρία και γινωμένος απλός και όλος θεοειδής από τη θεία χάρη με ευφροσύνη και θαυμασμό. Επειδή όμως ο νους θα ήθελε, αν ήταν δυνατό, να βρίσκεται συνεχώς σε αυτή την κατάσταση, αλλά δεν μπορεί γιατί είναι μεταβλητός και ζει μέσα σε μεταβλητά κι είναι συνδεδεμένος οπωσδήποτε με σώμα και πράγματα περιστασιακά, πρέπει με πολλή γνώση να μη μένει μακριά από την ενοειδή ενατένιση όταν συμβεί να εκπέσει, ούτε να πολυλογεί, αλλά να λέει λίγα, και αυτά να είναι απηχήματα των θείων φωτισμών, για να μπορεί όχι μόνο να επιστρέφει το γρηγορότερο στην υπέρλογη ένωση με το Θεό, αλλά και να αισθάνεται ευκρινέστερη την ένωση και σταθερότερη. Γιατί όσο ο νους διατηρεί τη συνοχή του και αποφεύγει τη διάχυση, τόσο γρηγορότερα γίνεται η στροφή του προς τη θεία ένωση, κι ενώνεται με λαμπρότερες αστραπές και γονιμότερες βέβαια, με το συνεχή εθισμό προς τα θεία.

63. Όταν ο νους, έχοντας δεχτεί τη θεία ενοειδή φανέρωση με νοερή ενατένιση, καταφωτίζεται αλλοιωμένος από το Άγνωστο που είναι πάνω και πέρα από κάθε γνώση, και γίνεται αδιαίρετος και απλός και απροσδιόριστος καθώς καταλάμπεται ενιαία στο θείο γνόφο και θεωρεί κάλλος απερίγραπτο λόγω της υπερβολικής απλότητας, άμορφο λόγω της υπεροχής του ως προς κάθε μορφή, άναρχο λόγω της υπερβάσεως όποιας αρχής, απερίληπτο το ίδιο ενώ περιέχει όλα τα πέρατα και όποια περιοχή, να γεμίζει τα πάντα ως υπερπλήρες μα το ίδιο να είναι άπειρο· και γενικά, όταν ο νους, παραβλέποντας όλα τα όντα και βλέποντας το Ένα μόνο, θεωρήσει τα πάντα με ανείπωτη δύναμη νοερότητας που υπερβαίνει τη νόηση, τότε είναι καιρός να σωπαίνει και μυστικά και υπερκόσμια, ή μάλλον, να πω έτσι, χωρίς όραση και χωρίς λαλιά ν' απολαμβάνει την απλή απόλαυση της αλήθειας με θειότερο τρόπο μυήσεως. Όταν όμως όσα ειπώθηκαν δε βρίσκονται στο νου κι εμφανίζεται γύρω από αυτόν διαίρεση, τότε είναι καιρός να μιλά. Πλην όμως να λέει εκείνα που είναι άξια να ξαναοδηγήσουν στη σιωπή. Γιατί είναι καλύτερη, με μεγάλη διαφορά, από κάθε λόγο η υπέρλογη, που θα λεγόταν πολύ εύλογα και έγκαιρη σιγή. Όπως και ο Σολομών που την προτάσσει πάρα πολύ, λέει ότι είναι καιρός να σωπαίνει κανείς και έπειτα είναι καιρός να μιλά(Εκκλ. 3, 7). Άριστο και μάλιστα πρώτης τάξεως είναι η σιωπή στην ώρα της. Αν δεν γίνεται αυτό, ούτε ο νους προσεγγίζει ενοειδώς τα πάνω από το λόγο, τότε δεύτερο ας είναι το να μιλά στον κατάλληλο καιρό. Και για να είναι η ομιλία συγγενής και κοντά με τη σιγή, έτσι κι αυτό ας γίνεται στον καιρό που πρέπει, σαν να βιάζεται να επιστρέψει στη σιγή, με την ομιλία και την αδιάκοπη νόηση των θείων και με το να βλέπει την κτίση με όλη του τη δύναμη να καθρεφτίζει μέσα της τον Κτίστη, για τον οποίο αυτή διηγείται. Αυτό είναι το να μιλά κανείς στον καιρό που πρέπει. Πρέπει όμως να το υπογραμμίσω, αναπτύσσοντάς το και ως εξής.

64. Όταν ο νους προσπεράσει όλα τα εδώ και ανεβαίνοντας πάνω από αυτά σωπαίνει ευχαρίστως με φυσικό τρόπο, τότε είναι καιρός ν' απολαμβάνει τα υπερκόσμια και ανέκφραστα. Τότε είναι

καιρός ελλάμψεως και φωτός νοερού, ενώσεως νου και θεωρίας, απλότητας και αοριστίας και απειρίας και υπέρλαμπρης γνώσεως και, για να πω με συντομία, καιρός συναντιλήψεως και μεταλήψεως σοφίας πνευματικής, κατά την οποία ο νους έχει φτάσει στην τελειότητα σχολάζοντας και σωπαίνοντας, αφού έχει δεχτεί σε κατάσταση εκπλήξεως την ανέκφραστη αγαλλίαση.

65. Όταν η ψυχή με αίσθηση της αλήθειας αισθάνεται ότι έχει μεθύσει από το ποτήρι της χάρης όπως από το δυνατότερο κρασί και βγαίνει από τα λογικά της, τότε είναι καιρός σιγής.

66. Όταν η διάθεση του εσωτερικού ανθρώπου τον ωθεί να φωνάζει: «Κύριε, γιατί πλήθυναν όσοι με θλίβουν; Πολλοί εξεγείρονται εναντίον μου»(Ψαλμ. 3, 2), τότε είναι καιρός να μιλά. Να μιλά βέβαια όχι μάταια, παρά να μιλά κατά των εχθρών του με μετριοπάθεια και να λέει τα απαιτούμενα, όπως πρέπει.

67. Όταν έχει αποτυπωθεί πάνω στην ψυχή το φως του προσώπου του Κυρίου(Ψαλμ. 4, 7) έτσι που αυτή να ομορφαίνει και να λαμπρύνεται και να πλημμυρίζει από θεία ευφροσύνη, τότε είναι πράγματι καιρός σιγής.

68. Όταν η ψυχή βλέπει να ξεσηκώνονται εναντίον της άδικοι μάρτυρες και να την κατηγορούν για πράγματα που δεν γνωρίζει(Ψαλμ. 34, 11) και να τη βάζουν σε ταραχή, τότε είναι πραγματικά καιρός να μιλά και μάλιστα να αντιλέγει.

69. Το κορυφαιότατο και, για να πω έτσι, το ακρότατο ή μάλλον ύψιστο καλό και αγαθό είναι ο Θεός μεταξύ όλων των όντων και των νοουμένων. Από όλα τώρα τα ορατά, με μεγάλη απόσταση, καλύτερο ως προς τη φύση είναι ο άνθρωπος, και χωρίς αμφιβολία ανώτερος ασύγκριτα· με τη χάρη δε, είναι υπέρτερος και των Αγγέλων. Καθώς λοιπόν ο θεωρητικός νους προσεγγίζει τον υπέρ έννοιαν Θεό μέσα από τα πάμπολλα όντα, τα μεταξύ Θεού και ανθρώπων, πλημμυρίζει έκπληξη, όταν δεν έχει ακόμη δοκιμάσει άφθονα τη φωτιστική χάρη· όταν όμως τη γευθεί μέσα στην καρδιά του με δραστική πνευματική δύναμη, θα έλεγα σίγουρα ότι ανεβαίνει στο ακρότατο καλό και αγαθό, το Θεό, και εισέρχεται σ' Αυτόν από μιά θεϊκότερη δωρεά. Και βλέπει με τρόπο ενοειδή και έρχεται σε έκπληξη, ζώντας μέσα στον υπέρ νουν βυθό με σιωπή. Η κατάσταση αυτή είναι πράγματι η εγγύηση, όπως θα την ονόμαζε κανείς, του πρώτου σαββατισμού, που τύπος του είναι ο σαββατισμός του Θεού μετά τη δημιουργία του κόσμου(Γεν. 2, 2-3). Άλλη ανάπαυση, της οποίας αψευδές παράδειγμα είναι ο σαββατισμός που αναμένει το λαό του Θεού(Εβρ. 4, 9), μεγαλύτερη και πιο διαφορετική, απολαμβάνει ολοφάνερα όταν από το Θεό στραφεί στον εαυτό του και γνωρίσει τον εαυτό του ως εικόνα του Πρωτοτύπου και όλα γενικώς τα μεταξύ Θεού και ανθρώπου. Οπότε δεν διαβαίνει μόνο στα πάνω από το νου και τη διάνοια με τον πρέποντα τρόπο, μέσα σε μια θαυμαστή έκπληξη, αλλά γεμίζει και από πολύ μεγάλη χαρά και πνευματική αγαλλίαση και αστράφτει πραγματικά μέσα σε σιωπή, από τις θεοπτικές ελλάμψεις και θεουργίες που γίνονται σ' αυτόν και που είναι ανώτερές του. Και ενώνεται έτσι με τη Μονάδα της θείας και υπερφυσικής θεότητας, στο όνομα του Ιησού Χριστού.

70. Όταν ο νους, θεωρώντας πνευματικά και αληθινά, εκτοπίσει όλα τα κτίσματα σαν να μην υπάρχουν, τότε με τρόπο άρρητο φαντάζεται το όντως Ον πάνω από κάθε νοερή ενέργεια και ένωση, ξεπερνώντας απείρως τα θεία απηχήματα που με οποιοδήποτε τρόπο βλέπει η θεωρία στα όντα. Και τότε ο νους γίνεται ενοειδής ή, για να πω έτσι, γίνεται ένα, μένοντας άφωνος με τρόπο ανείπωτο· κι είναι γεμάτος αγάπη και χαρά, όχι βέβαια κοινή, αλλά αγάπη και χαρά από την ενέργεια του Πνεύματος, την τρυφή που ταιριάζει στους Αγγέλους.

71. Όπως με κανένα ολότελα τρόπο, Κύριε, δεν είναι δυνατό να εννοηθείς κατά την ουσία από καμία φύση κτιστή, λογική και νοερή, ή γενικώς από καμία γνώση κτιστή, ούτε ακόμη και χερουβική, αλλά είσαι άπειρες φορές άπειρα ανώτερος από όποια γνώση, έτσι, Δέσποτα, και τα ιδιώματά Σου είναι τελείως άπειρα και αόριστα. Από ανυπέρβλητη φροντίδα για μας, διέταξες το νομοθέτη της Παλαιάς Διαθήκης Μωυσή να κηρύττει ότι είπες πως είσαι ο Ων(Εξ. 3, 14). Αλλά κι έτσι πάλι, Εσύ αψευδέστατε και μοναδική άκρα αλήθεια, είπες για μερικούς από τους δικούς Σου, ότι ενώ φανερώθηκες σ' αυτούς, όμως το όνομά Σου δεν το αποκάλυψες(Γεν. 32, 29). Γιατί το όνομά Σου υπερβαίνει ασυγκρίτως κάθε όνομα(Φιλιπ. 2, 9), όχι μόνο όσα είναι στη γη, αλλά και

όσα στα επουράνια. Εκείνοι που είναι γεμάτοι από το φως Σου σε παριστάνουν ως ουσία, αλλά χωρίς το υποκείμενο. Πάντως το είπαν έτσι για να σε εμφανίσουν ως υπερούσιο και ως νόηση ολότελα χωρίς υποκείμενο, για να γνωριστείς έτσι φανερά ότι είσαι πάνω από νόηση και από όλα όσα μπορούν να γνωσθούν άπειρες φορές άγνωστος και ανώτερος. Είσαι τελείως ανώτερος από το χρόνο, όντας άναρχος, αυτοζωή και απέραντος· ξεφεύγεις εντελώς κάθε έννοια τόπου, Συ ο πανταχού παρών και πάνω από το παν, επειδή είσαι όλου του παντός ποιητής, και μόνος, αν και περιέχεις τις νοερές φύσεις, είσαι τόπος αδιάβατος. Εσύ υπερβαίνεις την ταχύτητα του νου και προλαμβάνεις τη σκέψη του, γιατί είσαι πάνω από το παν και χέρι που κρατάς τα πάντα, κατά τρόπο ανεξερεύνητο. Και δεν υπόκεισαι βέβαια διόλου στους όρους της φύσεως. Γιατί είσαι απεριόριστος όχι μόνο ως προς τη φύση Σου, ως θαυμαστά ακατάληπτος, αλλά και στα φυσικά Σου ιδιώματα, αφού είσαι σοφία υπέρσοφη και δύναμη υπερδύναμη και αγάπη και αγαθότητα πάνω από κάθε έννοια αγάπης και αγαθότητας. Τι μπορεί κανείς να σε ονομάσει; Όταν λέγεσαι φως, δεν είσαι απρόσιτος; Ώστε λοιπόν είσαι πάνω από το φως. Τι άλλο; Όταν σε πούνε κριτή, δε γνωρίζεις τα πάντα και πριν από τη γένεσή τους ακόμη; Πού να βρει το γνώρισμα αυτό ένας κριτής; Άρα είσαι πολύ πάνω από κριτής. Τί είδους δημιουργό να σε πει κανείς, που με μια μόνο ροπή του θελήματός Σου δημιουργείς, και μάλιστα διαμιάς, τα πολλά και τα διάφορα ένυλα; Όταν μαλιστα πρόκειται για τα άυλα; Ώ, τί βάθος υπεροχής! Για να πω έτσι, με μια μόνο κίνηση του Πνεύματός Σου έγιναν εκείνα που είναι μιας φύσεως, γιατί είναι πνευματικά· είναι όμως πολλά και πάμπολλα κατά τις διαθέσεις και τις διαφορές των προσώπων αν θέλεις, πράγμα τελείως θαυμάσιο και που διαφεύγει σε βαθμό υπερβολής τη διάνοια καθενός που νοεί. Είναι λοιπόν αυτά γνωρίσματα δημιουργού; Διόλου. Ώστε λοιπόν είσαι πάνω από δημιουργός. Ονομάζεσαι κτίστης και κηρύττεσαι τεχνίτης; Και ποιος κτίστης κτίζει χωρίς θεμέλιο πάνω σε ανύπαρκτη βάση, ακόμη και το παραμικρό, όπως Εσύ, Δέσποτα, θεμελιώνεις πάνω στο τίποτε την τόσο μεγάλη γη(Ιώβ 26, 7) με όλα τα βουνά και τις πέτρες και τα διάφορα υλικά, και μάλιστα με τόση ασφάλεια; Ή ποιος τεχνίτης παράγει από τελείως ανύπαρκτη ύλη, και μάλιστα στη στιγμή, τέτοια έργα τέχνης όπως αυτά που παράγεις Εσύ; Άραγε αν πει κανείς τα δημιουργήματά Σου έργα ενός κτίστη ή ενός τεχνίτη, θα έχει δίκαιο; Κάθε άλλο βέβαια. Άρα λοιπόν είσαι άπειρα πάνω από κτίστη και τεχνίτη, όντας ο Θεός. Ποιο είδος αγάπης μπορεί ποτέ κανένας ή να γνωρίσει ή να ακούσει ή να αναπτύξει έστω και λίγο, καθώς εκείνο το οποίο η πανθαύμαστη αγαθότητά Σου με τόσο συγκλονιστικές αποδείξεις έχει δείξει σ' εμάς με την πρόσληψη της ανθρώπινης φύσεως από εξαιρετική φιλανθρωπία που υπερβαίνει όλες μας τις ελπίδες; Όταν στραφούν με τη θεωρία σε αυτό όσοι έχουν τη χάρη να θεωρούν, μπαίνουν κατευθείαν μέσα σ' ένα αχανές πέλαγος παράδοξης πρόνοιας και αγάπης. Και τότε βγαίνουν αληθινά έξω από τον εαυτό τους με δριμύτατους έρωτες, και αγνοούν πώς να ονομάσουν όπως ταιριάζει τα της οικονομίας εκείνης. Γιατί όσα συνδέονται με την ενανθρώπησή Σου υπερβαίνουν πολύ και νου και λόγο και κάθε ακοή και διάνοια, Θεέ υπεράγαθε. Είσαι Πατέρας όλων και έτσι ονομάζεσαι; Αλλά υπερέχεις, σε βαθμό ανέκφραστο, οποιασδήποτε πατρότητας καικατά την αιτία και την εξουσία και την πρόνοια και τη νουθεσία, τη μακροθυμία και την ανοχή. Ονομάζεσαι Βασιλεύς; Αλλά δεν είσαι βέβαια περισσότερο κατά το παρόν, λιγότερο κατά το μέλλον ή καθόλου κατά το παρελθόν. Πώς είσαι λοιπόν; Κατά θαυμαστό τρόπο, απόλυτα και απλά. Γιατί η βασιλεία Σου είναι βασιλεία όλων μαζί των αιώνων και εξίσου του παρόντος, του παρελθόντος και του μέλλοντος, και η κυριαρχία Σου απλώνεται σε όλες τις γενεές(Ψαλμ. 144, 13). Έτσι σε όλα γενικώς υπερέχεις κατά πάντα σε άπειρο βαθμό, απλά και απόλυτα και, για να μιλήσω συνοπτικά, είσαι ολότελα και άπειρα έξω από αυτά, και Συ ακατάληπτε Κύριε και τα σχετικά με Σένα. Αυτά φανταζόμενος οπωσδήποτε ο νους, ευχαριστείται με το να σε βλέπει κατά το δυνατόν και όταν κυριευθεί ολοκληρωτικά από το Πνεύμα, μπαίνει μέσα σ' ένα μυστικό γνόφο. Εκεί δεν μπορεί να σε δει τελείως, λόγω της άπειρης και απρόσιτης δόξας Σου, και με αυτό τον τρόπο αναπαύεις άρρητα με υπερκόσμια ανάπαυση εκείνους που σε θεωρούν και σε αγαπούν με θαυμαστό τρόπο. Ούτε όμως μένει και τελείως χωρίς να σε βλέπει· με τον τρόπο αυτό πάλι τους χαρίζεις ανάπαυση θεία και θαυμαστή, άρρητε, ακατανόητε, απεριόριστε, αχώρητε και, μ' ένα λόγο, πανάπειρε κατά την ουσία και την ενέργεια. Αμήν.

72. Όταν ο νους βρεθεί σε απόσταση από τις πολλές νοήσεις και, εκτοπίζοντας τις ετερότητες και τις πολυσχιδείς έννοιες, υπερβεί το νοερό διασκορπισμό με την πνοή και τη μετοχή του Αγίου

Πνεύματος, το οποίο τον ενοποιεί και πνέει διαρκώς και αενάως στην καρδιά, και όταν διατρίβει συνεχώς σε θείους τόπους και διαποτιστεί, θα λέγαμε, με τις περί Θεού φαντασίες, έτσι που με νοερή ενατένιση να βλέπει με μια τα μεγαλεία του Θεού με τρόπο ενοειδή και ανείπωτα ερωτικό, τότε φτάνει ολοφάνερα στη θεία ανάπαυση και απολαμβάνει βαθιά και θεϊκή ειρήνη και αγία και πολύ ήσυχη καρδιακή ανάπαυση, με τη χάρη του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας.

73. Όταν ο νους μιλά στο Θεό και προσεύχεται, όπως ένας υιός προς τον Πατέρα με τη φιλοστοργότατη διάθεση, και βλέποντας το φως του Ιησού ευφραίνεται ανέκφραστα και εκπλήσσεται ερωτικά σε μεγάλο βαθμό, αισθανόμενος μέσα στην καρδιά του ως έρωτα καθαρά θείο και υπερφυσικό την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος, και θέλει να πετά πάνω από τις θείες εξεικονίσεις και τελειότητες μυστικά και υπερκόσμια, τότε πράγματι σταματά και αναπαύεται από όλα τα έργα του, υπερβαίνοντας τη νόηση και προχωρώντας στο μετά τη νόηση και απολαμβάνοντας θαυμάσια τις θείες ηδονές και αναπαυόμενος πράγματι στην ειρήνη του ζωοποιού Πνεύματος του Χριστού.

74. Ο Θεός αναπαύθηκε από όλα τα έργα που είχε αρχίσει να κάνει(Γεν. 2, 3), αλλά μετά τη συμπλήρωση των έργων μέσω του Λόγου και του Πνεύματος. Με τον ίδιο τρόπο και ο όμοιος με το Θεό νους βάζει τέλος σε όλα τα έργα του, τα οποία άρχισε να κάνει από την αρχή για τη συμπλήρωση του νοητού κόσμου της αρετής. Αλλά αυτό το κάνει αφού ανασκοπήσει και κατά κάποιο τρόπο επεξεργαστεί επαρκώς, με τη δύναμη του Θεού και του ζωοποιού Πνεύματος, όλο τον κόσμο και τα διάσπαρτα σ’ αυτόν νοητά, και από αυτά ανεβεί πάλι με τη δύναμη του Λόγου και του Πνεύματος σ’ εκείνα, που τα ονομάζουν μερικοί μεταφυσικά, και σκύψει πάνω στα απλά και απόλυτα μυστικά θεάματα της θεολογίας. Γιατί τότε με την παύση των έργων του απολαμβάνει πολύ μεγάλη ανάπαυση και ειρήνη μέσα σε νοερή αλήθεια, και μάλιστα θεώνεται μέσα σε φως γνώσεως και μετοχής του ζωοποιού Πνεύματος, με τη χάρη του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας.

75. Όταν ο Θεός αναπαύθηκε από τα έργα Του, δεν τα έπαυσε όλα, αλλά μόνο εκείνα που είχε αρχίσει να δημιουργεί(Γεν. 2, 3)· όχι τα άναρχα και άκτιστα και όσα κατά κάποιο τρόπο είναι στη φύση Του. Ανάλογα και ο νους που μιμείται το Θεό, αφού περάσει και υπερβεί την ορατή κτίση με τη βοήθεια του θείου Λόγου και του ζωοποιού Πνεύματος, δεν παύει όλα τα φυσικά του έργα, τα οποία μήτε αρχή μήτε λήξη έχουν, αλλά παύει τα φαινόμενα έργα, τα όποια έχουν και αρχή και τέλος. Από αυτό το γεγονός, ενώ η σωματική ανάπαυση ακολουθεί την ακινησία, στο νου συμβαίνει το αντίθετο. Γιατί αν δε γίνει αεικίνητος ο νους με τη συνεχή ζωοποιό πνοή του Πνεύματος, με γνωστική ενατένιση των ορατών, ούτε αν υπάρχει νοερή κατάπαυση δε θα μάθει, η οποία στρέφεται αεικίνητα με τρόπο ενοειδή μόνο γύρω από το Θεό και θεώνει το μέτοχί της μέσα στην άφραστη και άρρητη ανάπαυση του Χριστού.

76. Λέει ο Σολομών: «Όταν βρίσκεσαι εμπρός στο πρόσωπο του Θεού, μη σπεύσεις να πεις τίποτε. Γιατί ο Θεός είναι στον ουρανό άνω και συ στη γη κάτω»(Εκκλ. 5, 1). Έτσι με πολλή σαφήνεια και ευστοχία σου φανερώνει ποιος είναι ο καιρός να σωπαίνεις(Εκκλ. 3, 7). Δηλαδή σου λέει κατευθείαν όταν εσύ που είσαι στη γη κάτω, φτάσεις εμπρός στο πρόσωπο του Κυρίου που είναι στον ουρανό άνω, κι όταν έχεις αξιωθεί τέτοια χάρη, ώστε εσύ ο κάτω να φρονείς και να παρατηρείς και να βλέπεις τα άνω και να στέκεσαι εμπρός στο πρόσωπο του Κυρίου, μη σπεύσεις να πεις τίποτε. Γιατί τότε είναι καιρός σιγής. Όταν δηλαδή δέχεσαι νοερά την ενέργεια της αλήθειας με τρόπο ενοειδή και θεοειδή —γιατί αυτό σημαίνει το να είσαι εμπρός στο πρόσωπο του Κυρίου, όταν τα γύρω από το Θεό ευρισκόμενα πολλά τα θεωρεί ο νους μονοειδώς με απλή και ενιαία ενατένιση μέσα στο Θεό—, μη θέλεις λοιπόν, όταν στέκεσαι εμπρός στο πρόσωπο του Θεού, να σπεύσεις να αρθρώσεις λέξη. Διαφορετικά, σπεύδεις από άγνοια να υποβιβάσεις τον εαυτό σου και να κατεβείς πιο κάτω. Ίσως όμως πρέπει να εξηγήσομε την έννοια του ρητού αυτού και ως εξής. Ήταν εποχή που η ανθρώπινη φύση ήταν απαθής και φυσικά μακριά από κάθε κακό, κοντά στο Θεό· θεωρούσε το Θεό και απολάμβανε με ηδονή και θαυμασμό τη δόξα του κάλλους του προσώπου Του, στο πρόσωπο του προπάτορά μας Αδάμ, ως τρυφή άυλη, νοερή, ουράνια, άφθαρτη. Πολλή χάρη έλουζε την ψυχή του πρώτου ανθρώπου και πολλές γνωστικές θεωρίες και ανατάσεις προς το Θεό πλημμύριζαν το θεόμορφο νου του, και μέσα στον αισθητό παράδεισο απολάμβανε το νοητό παράδεισο και, για να πω έτσι, τη μακάρια ζωή, ενωμένος αληθινά με τον εαυτό του και με

το Θεό, μένοντας μέσα στον εαυτό του και μέσα στο Θεό όπως είναι φυσικό, πιασμένος με την ενοειδή και αληθινά θεοειδή κατάσταση, και πολύ φυσικά, αφού είχε γίνει κατ' εικόνα Θεού. Αλλά αυτά ήταν οπωσδήποτε για μας —για να πούμε με συντομία— τα αγαθά από το Θεό. Στον εχθρό όμως της ευδαιμονίας και της δόξας μας, τον μιαρό δαίμονα, χτυπημένο από το φθόνο, αυτό ήταν ανυπόφορο. Και πώς να μην είναι; Αυτός λοιπόν ο πανόλεθρος έκανε πολλά για να εξαπατά και να απομακρύνει την ελπίδα μας με δήθεν αγαθές σκέψεις, αναρριπίζοντας την επιθυμία μας για θέωση υψηλότερη από εκείνη που είχαμε, και να διαβάλλει ο πρωτουργός της κακίας την ειλικρίνεια της εντολής του Θεού(Γεν. 3, 4-5). Από αυτή την απάτη πάθαμε την ελεεινή καταστροφή και γίναμε εξόριστοι του Θεού και της θείας τρυφής(Γεν. 3, 23-24). Ξεπέσαμε ελεεινά από την ενοειδή και νοερή πνευματική ζωή και από τη δυνατότητα να θεωρούμε το πρόσωπο του Θεού και να λαμπρυνόμαστε καθώς θα μας αλλοίωνε η ακτίνα του θείου κάλλους, και βρεθήκαμε —όπως δεν έπρεπε— χωρισμένοι και κομματιασμένοι σε πολλά, να χαιρόμαστε αταίριαστα με την κομματιασμένη ζωή και τις ετερότητές της. Φτάσαμε μάλιστα, αντί να πιστεύομε στη μόνη τρισυπόστατη Θεότητα, να δημιουργήσομε πολλούς και διάφορους θεούς, που δεν ήταν πραγματικοί θεοί αλλά απατηλοί και ολέθριοι και εχθρικοί δαίμονες. Χάσαμε το κυριαρχικό Ένα και την ενιαία ζωή και κατάσταση και σχιστήκαμε σε πολλά και διάφορα, και η νοερή ισχύς και έντασή μας ή μάλλον ανάταση, για να πω το καταλληλότερο, χάθηκε όχι άδικα και φτάσαμε σε βάθος όχι λίγου κακού και, εμείς οι εικόνες του Θεού και άξιοι της άνω και ουράνιας ζωής, διαλέξαμε ανόητα να φρονούμε τα κάτω. Αλλά επειδή ο άνθρωπος δεν είναι αμετάβλητος ούτε αμετακίνητος, είναι δυνατό πάντως, κι αυτό εύλογα, όπως από την πάμπολλη εκείνη δόξα κατολισθήσαμε θλιβερά στην κατώτατη αδοξία, έτσι να ξαναγυρίσομε πίσω, να σηκώσομε το κεφάλι και να ξαναδούμε το πανσέβαστο πρόσωπο του Θεού. Όχι βέβαια από τόσο κοντά όπως πριν, αλλά από πιο μακριά και να δούμε και να δεχτούμε τη λαμπρότητα του κάλλους Του. Γιατί βέβαια και ο ιερότατος Μωυσής και όλοι οι Προφήτες και οι πριν από αυτούς, ο Αβραάμ δηλαδή και οι όμοιοί του, είδαν, όσο είναι εφικτό, αυτό το κάλλος, και μάλιστα πολύ ευκρινώς, και απόλαυσαν επαρκώς τη λαμπρότητά του και εξεπλάγησαν από την απρόσιτη δόξα του. Και άλλοι από αυτούς ελεεινολόγησαν τον εαυτό τους(Ησ. 6, 5)· άλλοι θεώρησαν και χαρακτήρισαν τον εαυτό τους χώμα και στάχτη(Γεν. 18, 27)· άλλοι ούτε να μιλήσουν δεν μπόρεσαν από την υπερβολή της δόξας εκείνου που είδαν, και κατηγόρησαν τον εαυτό τους ως ισχνόφωνο και βραδύγλωσσο(Εξ. 4, 10)· και άλλοι άλλα πλείστα και μακάρια έπαθαν μακαρίως. Γι' αυτό ο θεσπέσιος Δαβίδ, επιθυμώντας τη λαμπρότητα του κάλλους του προσώπου του Κυρίου, αναφωνεί θρηνητικά προς το Θεό: «Πότε θα φτάσω και θα παρουσιαστώ εμπρός στο πρόσωπο του Θεού μου;»(Ψαλμ. 41, 3). Και αλλού, θέλοντας να δείξει την κατάσταση της ψυχής που είδε το πρόσωπο του Κυρίου, λέει: «Οι ευθείς θα κατοικήσουν μαζί με το πρόσωπό Σου»(Ψαλμ. 139, 14). Θέλοντας πάλι με φρόνηση να δείξει την ισχύ που παρέχει στην ψυχή το πρόσωπο του Θεού όταν αυτή το θεωρεί, λέει: «Γύρισες αλλού το πρόσωπό Σου και ταράχθηκα»(Ψαλμ. 29, 8). Αν με την αποστροφή του θείου προσώπου επέρχεται ταραχή, άρα με την παρουσία Του και το κοίταγμά Του έρχεται πνευματική ειρήνη στην ψυχή, που είναι τόσο μεγάλο δώρο, ώστε κατατάσσεται μετά τη θεία αγάπη και τη χαρά στα χαρίσματα ή καρπούς του Αγίου Πνεύματος(Γαλ. 5, 22). Ακόμη, ο Δαβίδ δείχνει εκείνους που ζουν με αγιότητα και οσιότητα, να πορεύονται με το φως του προσώπου του Κυρίου, λέγοντας: «Με το φως του προσώπου Σου θα πορευθούν και στο όνομά Σου θα αναγαλλιάσουν όλη την ημέρα»(Ψαλμ. 88, 16-17)· εννοεί την πνευματική ημέρα, κατά την οποία ο νοητός και άρρητος Ήλιος στέλνει στον εσωτερικό άνθρωπο τις καθαρότατες και ζωοποιές ακτίνες Του και ανατέλλει στο νου η αίσθηση των υπερκοσμίων, καθώς υψώνεται από τη γη και μετατίθεται στον ουρανό όλη η μνήμη της ψυχής. Και ο άνθρωπος χαίρεται και σκιρτά και δίκαια ψάλλει ύμνους και ευφραίνεται με αγαλλίαση και τέρψη και χαρά που δε λέγονται και φαιδρύνεται και λαμπρύνεται με τη λαμπρότητα του προσώπου του Κυρίου. Γι' αυτό αλλού ο Δαβίδ ικετεύει το Θεό: «Μην αποστρέψεις το πρόσωπό Σου από μένα και γίνω όπως αυτοί που κατεβαίνουν στο λάκκο»(Ψαλμ. 142, 7)· γιατί η αποστροφή του προσώπου του Κυρίου είναι αιτία σκότους, ενώ η στροφή του προσώπου Του σ' εμάς είναι αιτία κάθε νοερού φωτός, κι επομένως και χαράς πνευματικής. Όπως λέει και για τον εαυτό του ο Δαβίδ: «Αποτυπώθηκε σ' εμένα το φως του προσώπου Σου, Κύριε», και προσθέτει: «Έδωσες ευφροσύνη στην καρδιά μου»(Ψαλμ. 4, 8)· πάλι δηλαδή μαρτυρεί ότι η

πνευματική δωρεά της θείας χάρης ήρθε σ' αυτόν από το φωτισμό του προσώπου του Κυρίου. Και εξηγώντας ποιοι είναι εκείνοι που στέκονται πλησίον του προσώπου του Κυρίου και ζητούν ικετευτικά την εύνοιά Του, λέει πώς είναι οι νοητά πλούσιοι του λαού του Θεού(Ψαλμ. 44, 13). Γιατί άγιοι οπωσδήποτε και άνθρωποι του Θεού είναι πολλοί, αλλά δεν είναι δυνατό σε όλους γενικά να βλέπουν το πρόσωπο του Θεού και να ζουν βίο αγγελικό ενώ ζουν ακόμη στη γή· κάθε άλλο μάλιστα. Αυτό το έχουν μόνο εκείνοι που πιστεύουν ότι πρέπει να λατρεύουν το Θείο με θεία σοφία και γνώση και να το προσκυνούν πνευματικά και αληθινά(Ιω. 4, 24). Αυτοί μπορούν εύλογα να ονομαστούν «πλούσιοι του λαού του Θεού», καθώς έχουν φωτιστεί σε πολλά μυστήρια της θεωρίας με μεγάλη σοφία και γνώση, η οποία, κατά τον Παύλο, δεν είναι του καθενός(Α΄ Κορ. 8, 7) αλλά όσων έχουν βάθος και πλούτο θείας και πνευματικής σοφίας και γνώσεως. Γι' αυτό, όπως είπαμε, λέει ο θαυμάσιος Δαβίδ προς το Θεό: «Το πρόσωπό Σου θα πλησιάσουν ικετευτικά οι πλούσιοι του λαού»(Ψαλμ. 44, 13). Έτσι, γνωρίζοντας αυτά καλύτερα από όλους ο σοφός Σολομών, αφού ήταν γεμάτος από θεία σοφία περισσότερο απ' όλους, αυτός που διδάσκει πολύ επιτήδεια, λέει: «Μη σπεύσεις να πεις τίποτε εμπρός στο πρόσωπο του Κυρίου, γιατί ο Θεός είναι στον ουρανό άνω και συ στη γη κάτω»(Εκκλ. 5, 1). Όταν κατά θεία δωρεά φτάσεις εμπρός στο πρόσωπο του Κυρίου, όταν δηλαδή ανεβεί εκεί η θεωρία του νου με θεία και ενοειδή φαντασία, τότε είναι καιρός σιγής· μη σπεύσεις λοιπόν άστοχα να πεις κάτι από τη συνήθεια, γιατί τότε δεν είναι καιρός ομιλίας(Εκκλ. 3, 7). Γιατί τότε γίνεσαι και συ θεός ενώ βρίσκεσαι ακόμη στη γη, καθώς βλέπεις το πρόσωπο του ουράνιου Θεού όπως οι Άγγελοι, σύμφωνα με το λόγο του Σωτήρα, ότι οι Άγγελοι βλέπουν συνεχώς το πρόσωπο του Πατέρα μας στους ουρανούς(Ματθ. 18, 10). Γι' αυτό όταν ακούσεις το Σολομώντα να λέει σε άλλο μέρος: «Οι δίκαιοι έχουν φως παντοτινά»(Παροιμ. 13, 9), να σκεφτείς εύλογα ότι αυτό το πάσχουν από την ακτινοβολία του προσώπου του Κυρίου, βλέποντας αγγελοειδώς με τη θεία χάρη το πρόσωπο του Κυρίου παντοτινά, από το οποίο εκχύνεται φως σαν από πηγή. Άλλος άγγελος λοιπόν, για να μην πω θεός, γίνεται και είναι ο άνθρωπος στη γη. Και μάλιστα επανέρχεσαι και στη δωρεά του «κατ' εικόνα» που δίνει η χάρη του Κυρίου, κι εκείνο που είναι ο Θεός άνω γίνεσαι εσύ στη γη κάτω, δηλαδή θεός. Και δεν εκφράζεις το θαυμάσιο αυτό με λόγια, ούτε με μετάβαση από νόημα σε νόημα και με κίνηση του λογιστικού σου, ώστε να διαιρείσαι νοερά, αλλά προσεγγίζοντας ενιαία και θεωρώντας όπως ο Θεός χωρίς όραση και χωρίς νοερή κίνηση, με απλή και ενιαία ενατένιση, κι εντρυφώντας στην κρυστάλλινη και απρόσιτη λαμπρότητα που εκπέμπεται από το πρόσωπο του Κυρίου. Αυτή λοιπόν είναι η κορυφαία και ζηλευτή στους φρόνιμους κατάσταση του νου προς το Θεό και το άνθος ας πούμε της νοερής καθαρότητας, η ευκταία ενότητα της πίστεως(Εφ. 4, 13), η οποία τελείται με την κοινωνία του Πνεύματος. Αυτός είναι ο ένδοξος καρπός της θείας και θεοποιητικής σοφίας, το θεμέλιο της πνευματικής ειρήνης, το καταφύγιο της πνευματικής χαράς, η πύλη της αγάπης του Θεού, το βλάστημα της ελλάμψεως, η αιτία της ροής από την καρδιά των ακένωτων υδάτων του Πνεύματος, η αληθινή τροφή και τρυφή και αύξηση και αλλοίωση της ψυχής που συμβόλιζε το μάννα, η αρχή της αποκαλύψεως των θείων και αλαλήτων μυστηρίων, το συμπέρασμα της μιας και πρώτης αλήθειας, ο αφανισμός των οποιωνδήποτε λογισμών, η παύση όλων των νοήσεων, η γνώση που υπερβαίνει τη νόηση, η αφορμή της εκπλήξεως, η υπέρλογη μεταβολή και αλλοίωση του νου προς την απλότητα και την με κάθε τρόπο αοριστία, την απειρία και απεριληψία, την απόρριψη κάθε μορφής, σχήματος, ποιοτικού ή ποσοτικού προσδιορισμού, προς το αψηλάφητο και υπερκόσμιο, και γενικά η αποκατάστασή του στην ομοιότητα του Θεού. Μη λοιπόν από αμάθεια, όταν έρθεις σ' αυτή την κατάσταση και θεοποιείσαι, κατά κάποιο τρόπο, από φιλανθρωπία της χάρης, μη σπεύσεις να προφέρεις λόγο, ούτε ένα, εμπρός στο πρόσωπο του Κυρίου(Εκκλ. 5, 1). Σε Αυτόν ανήκει η μία και απλή δόξα στους αιώνες.

77. Ο νους που θέλει να θεωρεί τα πάνω από αυτόν νοητά, αν δεν έχει συνεργό με τη θεία χάρη και την καρδιά του, βλέπει αμυδρά, αφώτιστα και συγκεχυμένα. Γι' αυτό και στερείται και την κυριότερη ηδονή του, κι ας νομίζει από άγνοια ότι τη νιώθει, επειδή ουδέποτε τη γεύθηκε. Όπως ακριβώς νομίζει ότι ευχαριστείται κάπως αυτός που τρώει το κριθαρένιο ψωμί, αν και απέχει πολύ από την ηδονή του ψωμιού, επειδή αγνοεί τη γεύση του σιμιγδαλένιου ψωμιού.

78. Μετά τη νοερή ένωση της καρδιάς διά μέσου της θείας χάρης, ο νους βλέπει μέσα σε φως

πνευματικό χωρίς να πλανάται και τείνει προς το επιθυμητό του, το οποίο είναι ο Θεός, και βγαίνει τελείως έξω από την αίσθηση, δηλαδή γίνεται άχρωμος, άποιος και απαλλαγμένος από τις φαντασίες των αισθητών.

79. Ο νους ο οποίος οδηγείται από τη χάρη στη θεωρία, πράγματι τρώει αδιάκοπα μάννα πνευματικό. Γιατί το αισθητό μάννα που έτρωγε ο ισραηλιτικός λαός είχε ευχάριστη γεύση και αξιόλογη δύναμη που έτρεφε το σώμα, αλλά δεν ήταν γνωστό ποιά ήταν η ουσία του. Γι' αυτό και λεγόταν μάννα, που σημαίνει το άγνωστο, γιατί η λέξη αυτή θα πει «τί είναι τούτο;». Καθώς δηλαδή το έβλεπαν και το έτρωγαν χωρίς να γνωρίζουν την ουσία του, έλεγαν με απορία: «Τι είναι τούτο;»(Έξ. 16, 15). Έτσι και ο θεωρητικός, πάντοτε παθαίνει έκσταση του νου κι αναρωτιέται «τι είναι τούτο;». Αυτό δηλαδή που όταν το θεωρούμε ευφραίνει και όταν τρώγεται πνευματικά τρέφει το νου, ενώ υπερβαίνει καθ' εαυτό τη νόηση, επειδή είναι θείο και υπερφυσικό· κι ενώ τρέφει παράδοξα και ποτίζει το νου, ξεφεύγει την κατάσταση του νου, επειδή είναι όχι μόνο ακατάληπτο στην ουσία, αλλά και άπειρο και απροσδιόριστο.

80. Τρία είναι αυτά που μαρτυρούν για την αλήθεια, θα έλεγα εύλογα κι εγώ. Η κτίση, η Γραφή και η δύναμη του Πνεύματος. Γιατί από τη Γραφή και την κτίση, όταν τις βλέπομε πνευματικά, θεωρείται η μόνη απλή αλήθεια και η προερχόμενη από αυτή σύνθετη. Κι όταν από τα τρία που είπαμε φτάσει κανείς στα επόμενα δύο και σταθεί σ' αυτά, βρήκε με τη χάρη του Χριστού την απλανή οδό. Γιατί από την απλή αλήθεια πέτυχε νοητό ύψος και βάθος, αλλά και πλάτος άπειρο, και από αυτά φτάνοντας σε έκπληξη υμνεί γεμάτος φόβο. Από τη σύνθετη αλήθεια, εκτός απ' όσα είπαμε, βρήκε και καρδιακή ειρήνη, αγάπη και χαρά· γι' αυτό έκθαμβος ψάλλει γεμάτος αγάπη. Ο άνθρωπος όμως χρειάζεται μεγάλο χρονικό διάστημα και κόπο και υπομονή, ώστε αφού κατά κάποιο τρόπο αποβάλλει τις αισθήσεις και αποσπάσει το νου από τα αισθητά, να σταθεί στα νοητά, μετά τα οποία λάμπει στην ψυχή η θεωρία της αλήθειας. Δε λέω ότι για να βρεθεί η αλήθεια έχει ανάγκη αυτά, δηλαδή το χρονικό διάστημα για να εννοηθεί ή τον κόπο και την υπομονή, αλλά λέω ότι ο άνθρωπος τα έχει ανάγκη. Γιατί βέβαια η αλήθεια είναι ένα και απλό, κι ας θεωρείται με δύο τρόπους για να φανερωθεί, και σχεδόν φωνάζει από παντού και μαρτυρεί τον εαυτό της σ' εκείνους που θέλουν να τη βλέπουν. Αλλά ο άνθρωπος, επειδή είναι σύνθετος και συνδεδεμένος με τις αισθήσεις, κι επειδή ακόμη υπόκειται σε μεταβολές και σε τροπή, βγαίνει ενίοτε έξω από τον εαυτό του κατά κάποιο τρόπο και γίνεται χωρίς να το καταλάβει αντίπαλος του εαυτού του με την πονηρία της οιήσεως και τη νόσο της απιστίας. Και με τα τρία αυτά, οίηση, πονηρία και απιστία, ξεπέφτει ελεεινά από την αλήθεια, η οποία μαρτυρείται από τα τρία εκείνα, τη Γραφή, την κτίση και το Πνεύμα. Για να απαλλαγεί ο νους από τη φοβερή οίηση και τα άλλα, χρειάζεται να ταπεινωθεί και να πιστέψει με απλότητα· κι έπειτα κατευθείαν από τη Γραφή και την κτίση με τη δύναμη του Πνεύματος να γνωρίσει καθαρά όχι μόνο την απλούστατη αλήθεια, αλλά και τη σύνθετη που προέρχεται από την απλή. Ακόμη θα εννοήσει και ποιό ήταν εκείνο που τον εμπόδιζε από τη θεωρία της αλήθειας και, θα πρόσθετα, και από την απόλαυσή της. Ένα λοιπόν και μόνο είναι εκ φύσεως απλό, η πρώτη αλήθεια. Ύστερα από αυτήν είναι, για τους σύνθετους εμάς, η σύνθετη αλήθεια. Και αυτό είναι ο έσχατος και άριστος στόχος του νου μας, προς τον οποίο σπεύδει κάθε πολιτεία και άσκηση εκείνων που επιδιώκουν τον πνευματικό σκοπό, πώς να δει γυμνός ο νους, όσο είναι δυνατό, και να απολαύσει τη λαμπηδόνα που προέρχεται από την πρώτη και μόνη αλήθεια και από τη σύνθετη με τρόπο θαυμαστό. Αυτό δεν μπορεί να γίνει διαφορετικά, παρά με την ταπείνωση, την απλότητα και την πίστη, με τη μαρτυρία της Γραφής και της κτίσεως με τη δύναμη του Πνεύματος. Όταν ο νους καθρεφτίσει μέσα του με τις τρεις δυνάμεις του την αλήθεια με τη μαρτυρία των τριών που είπαμε, τότε σαν ξαναγυρίζει στον εαυτό του γίνεται πολύ ταπεινότερος και απλούστερος και με βεβαιότητα πιστός. Και από εκεί ανεβαίνει με βήμα ταχύ, όπως λένε, στη θεωρία της αλήθειας και με τις ακτίνες εκείνης φωτίζεται λαμπρότερα. Με αυτές επιστρέφει στον εαυτό του λόγω του μεγέθους της δόξας που θεώρησε, και κατεβαίνει σε ακόμα πιο μεγάλη ταπείνωση και απλότητα και πέφτει σε έκπληξη κυριευμένος από την πίστη. Και έτσι, σαν να συμπληρώνει και να ξαναγυρίζει κάποιο θείο κύκλο, ανεβαίνοντας με ταπείνωση και απλότητα και πίστη και βλέποντας την αλήθεια, και με τη λαμπρότητα της αλήθειας προχωρώντας περισσότερο στην ταπείνωση, την απλότητα και την πίστη. Και δεν παύει να πορεύεται το δρόμο

αυτό όσο διαρκεί το «σήμερα» της ζωής, θεωρώντας την αλήθεια με ταπείνωση και απλότητα και πίστη, μέσω της μαρτυρίας της Γραφής και της κτίσεως με τη δύναμη του Πνεύματος, και επανακάμπτοντας πάλι εκεί απ' όπου ξεκίνησε. Κι έτσι θεώνεται με τη χάρη μέρα με τη μέρα και φωτίζεται τις υπέρλογες πραγματικότητες και ζει μια ζωή γεμάτη από κάθε χαρά με τη δύναμη του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας και γεύεται ως προκαταβολή την απόλαυση των μελλόντων αιωνίων αγαθών.

81. Από τη φύση του, ο θεωρητικός βίος ολοκληρώνεται και γίνεται άμεμπτος με τα τρία τούτα· πίστη, φανερή μετοχή του Πνεύματος και γνώση της σοφίας. Γιατί η θεωρία, για να δώσομε τον ορισμό της, είναι γνώση των νοητών μέσα στα αισθητά· κάποτε είναι και γνώση ψιλών νοητών χωρίς αισθητό υπόβαθρο, πράγμα που συμβαίνει σ' εκείνους που προοδεύουν στα πνευματικά. Εδώ πλέον χρειάζεται η πίστη. Γιατί λέει: «Αν δεν πιστέψετε, δε θα κατανοήσετε»(Ησ. 7, 9). Επίσης χρειάζεται και το Πνεύμα, αφού το Πνεύμα ερευνά τα πάντα, ακόμα και τα βάθη του Θεού(Α΄ Κορ. 2, 10). Γι' αυτό είπε ο θείος Ιώβ: «Η πνοή του Παντοκράτορα είναι που με διδάσκει»(Ιώβ 33, 4). Έπειτα φυσικά η θεία ενέργεια, η οποία αναβράζει, για να πω έτσι, μέσα στην καρδιά και ζει και κατά συνέπεια ζωοποιεί υπερκόσμια και συμπτύσσει άρρητα, συνάγοντας προς τον εαυτό της το νου και τον εμποδίζει από κάθε μετεωρισμό και του δίνει τη δυνατότητα να βλέπει πανεύκολα τα θεία με γαλήνη και χαρά και πολλή ευχαρίστηση και παρηγορία και ακόμα με θεία αγάπη, και να στρέφεται σ' αυτά και να φαντάζεται το Θεό με πρωτόγνωρο τρόπο και ανάλογα να ευφραίνεται με Αυτόν με μεγαλύτερους αβάσταχτους έρωτες και αντίστοιχη αγαλλίαση. Χρειάζεται ακόμα και σοφία, όπως είπα. Γιατί, κατά τη Γραφή, η σοφία θα φωτίσει το πρόσωπο του ανθρώπου(Εκκλ. 8, 1). Θα φωτίσει, για να μεταβεί εύκολα από την αίσθηση στη νόηση και να μεταβεί από τα αισθητά στα νοητά και θεία θεάματα και να δει τα απόρρητα με νοερή αποκάλυψη· θα φωτίσει, για να θεωρήσει εποπτικά και να φανταστεί με τρόπο ενοειδή τον υπερούσιο Θεό. Στ' αλήθεια, είναι μακάριος ο άνθρωπος που θα τον παιδαγωγήσεις, Κύριε, και θα τον διδάξεις με το νόμο Σου(Ψαλμ. 93, 12). Γιατί αληθινά σοφός είναι εκείνος που φτάνει στην πίστη με την παιδαγωγία και διδάσκεται τα απόρρητα του Θεού με τη διδασκαλία του Πνεύματος. Είναι αλήθεια μεγάλο πράγμα ο σοφός που πορεύεται με την πίστη μέσα σε μιά υπερφυσική ένωση και κοινωνία του Πνεύματος, αφού πράγματι, όπως είπε κάποιος, τρία είναι τα ασύλληπτα· ο Θεός, ο Άγγελος και ο φιλόσοφος άνθρωπος. Έτσι και αυτός είναι άλλος, παράδοξος άγγελος πάνω στη γη, επόπτης οπωσδήποτε της ορατής κτίσεως και γνήσιος μύστης των θείων ακτίστων ενεργειών του Θεού, είτε προτιμά κανείς να πει δωρεών του Θεού, συλλαμβάνοντας κάπως και αυτό το αθέατο με κάθε τρόπο και φτάνοντας με μια άμεση προσέγγιση, κατά μίμηση των Αγγέλων, στην επίγνωση του Θεού. Τέτοιος είναι σε αδρές γραμμές ο σοφός από πίστη με τη δύναμη του Αγίου Πνεύματος και έτσι είναι μακάριος. Θα μου ήταν αρκετά χωρίς αμφιβολία εκείνα που διηγείται στο ευαγγέλιό του ο ιερός Λουκάς περί του Κυρίου Ιησού, λέγοντας ότι ήταν απαλλαγμένος από ασχολίες, ώστε να ξεπερνά τη δύναμη και τα εγκώμια της σοφίας και της χάρης. Γιατί έτσι γράφει αυτός: «Ο Ιησούς πρόοδευε στην ηλικία και στη χάρη»(Λουκ. 2, 52), και αλλού ότι «μεγάλωνε και δυνάμωνε πνευματικά και γέμιζε από σοφία»(Λουκ. 2, 40). Επειδή όμως θέλω να μιλήσω πιο φανερά γι' αυτά, θα παραθέσω κι αυτό που λέει σχετικά ο ιερός Σολομών προς το Θεό: «Όσα υπέροχα υπάρχουν στους ουρανούς, ποιος άνθρωπος τα εξιχνίασε; Ποιος γνώρισε τη βουλή Σου, παρά μόνο εκείνος στον οποίο Εσύ έδωσες σοφία και του έστειλες το Άγιό Σου Πνεύμα από τον ουρανό; Και έτσι επανορθώθηκαν οι δρόμοι της ζωής των ανθρώπων πάνω στη γη και οι άνθρωποι διδάχθηκαν τα αρεστά σε Σένα και σώθηκαν με τη σοφία Σου»(Σ. Σολ. 9, 16-19). Βλέπεις σε ποιο βαθμό δυνάμεως φτάνει η σοφία με τη μετοχή του Πνεύματος; Και πόσο απομακρύνεται από τη σωτηρία εκείνος που δεν έλαβε σοφία και Πνεύμα από το Θεό και ούτε καθοδηγείται από άνθρωπο σοφό και μέτοχο του Πνεύματος; Και αν για το Σωτήρα, στον οποίο κατοίκησε όλο το πλήρωμα της Θεότητας(Κολ. 1, 19), έχουν γραφεί τα παραπάνω, και στη συνέχεια για όλο μαζί το ανθρώπινο γένος, δεν είναι δύσκολο να εννοήσομε πόσο χρειάζεται η σοφία και η βοήθεια του Πνεύματος, και πόσο έλεος και δύναμη και προκοπή έχει λάβει από τον φιλάνθρωπο Θεό ο πνευματικά σοφός που εξιχνιάζει τα ουράνια και προχωρεί στη γνώση της βουλής του Υψίστου, πράγμα εξαίσιο. Ας είναι. Αλλά αφού είπαμε τόσα περί θεωρητικού, πρέπει τώρα να πούμε και περί θεωρίας και να την προβάλομε ξεχωριστά και να θρέψομε, ας πούμε, το λογιστικό του σοβαρού ακροατή. Πρέπει να πούμε και να μην οκνήσομε

καθόλου. Αυτό διατάζει ο Θεός σε όλα τα λογικά όντα, να μεταδίδουν δηλαδή χωρίς φθόνο στους κατώτερους και να δέχονται ευλαβώς από τους ανώτερους, όσο μπορούν, τη θεία έλλαμψη και τα νοητά πράγματα· ενώ με αυτούς που είναι στην ίδια τάξη να συναναστρέφονται αδελφικά δίχως επίδειξη και να συνομιλούν περί των νοητών και του Θεού. Έτσι όχι μόνο το ευθές και απαραπλάνητο θα λάμπει ολοφώτεινο στην Εκκλησία του ζώντος Θεού, αλλά και το άγιο και ωραιότατο πρόσωπο της αγάπης, που είναι το γνώρισμα των μαθητών του Χριστού(Ιω. 13, 35), θα ακτινοβολεί για πάντα στις καρδιές μας, εκχυμένο μέσα μας από το Άγιο Πνεύμα για να αγαπήσομε τέλεια και απλά το Θεό και τους ανθρώπους. Κι έτσι θα ζήσομε βίο αγγελικό και μακάριο και γλυκύτατο, ως εξαρτημένοι εντελώς από τη θεία και θεοποιό διπλή αγάπη, από την οποία εξαρτώνται όλος ο Νόμος και οι Προφήτες(Ματθ. 22, 40) και από την οποία γλυκύτερο πράγμα για την ψυχή δεν υπάρχει, και μάλιστα όταν έχει άμεση προέλευση από τη θεωρία και τη γνώση του Θεού και των θείων, δηλαδή από τη φωτιστική χάρη. Εκείνος λοιπόν που έβαλε πολύ σωστά σκοπό και έργο του να ανεβεί στο Θεό, ώστε να ενωθεί μαζί Του κι έτσι να θεωθεί, δηλαδή να σωθεί —αφού χωρίς να θεωθεί ο νους δεν μπορεί να σωθεί ο άνθρωπος, σύμφωνα με την απόφανση των ιερών Θεολόγων—, αυτός, μαζί βέβαια με την εφικτή εργασία των εντολών του Κυρίου, προχωρεί και στη θεωρία των όντων και των ορατών, κι έτσι ούτε την πράξη έχει τυφλή, αποκομμένη δηλαδή από τη θεωρία, ούτε τη θεωρία άψυχη, δηλαδή χωρίς την πράξη. Τότε λοιπόν, με τη σοφία του λόγου και του νου και την ιερή γνώση των Γραφών, αρχίζει με μία αγαθή, όπως λένε, ορμή να ενατενίζει εύστοχα και λογικά τον κόσμο των αισθητών ως ένδειξη του άπειρα δυνατού και άπειρα σοφού Δημιουργού, και στη συνέχεια απολαμβάνει τα άπειρα κατά τη δύναμη και τη συνολική διαφορά —όσο βέβαια μπορεί ο ίδιος να τα πλησιάσει— και ο νους του τρέφεται μυστικά με τα μυστικά θεάματα. Και με την πάροδο του καιρού, ζώντας τον αθόρυβο βίο στην ησυχία και περιοριζόμενος να φιλοσοφεί μόνο τα θεία μέσω της Γραφής και των ορατών, προσπαθεί όσο μπορεί να θεωρήσει πνευματικά την κτίση σύμφωνη με τη Γραφή, και τα σύμβολα με την αλήθεια, με δράση πιο ενωτική. Όταν γίνει αυτό, ο νους με την ευμένεια του προσκυνητού Πνεύματος και την αντίστοιχη ενέργειά Του υψώνεται στην όραση και τη γνώση της ιερής αλήθειας, όπως λέει ο Μέγας Διονύσιος, στο δεύτερο ιερό αναβαθμό της θεωρίας, για να πω γενικά, δηλαδή στα θεία θεάματα και νοήματα χωρίς σύμβολα και προκαλύμματα. Έπειτα από αυτό, γυμνός κατά ένα τρόπο ο νους πλησιάζει γυμνά τα νοητά, αγωνιζόμενος να έχει μέσα του τις θείες φανερώσεις με την καθαρότητά του και την ανάτασή του προς το Θεό, σαν μέσα σε στιλπνότατο καθρέφτη λάμψεις φωτεινότερες και από τον ήλιο. Και αφού πάλι προχωρώντας τραφεί από τη χάρη με όσα του είναι εφικτό να πλησιάσει, προχωρεί στην τρίτη ας πούμε βαθμίδα, στην οποία τα πολλά και μακάρια εκείνα θεάματα και τις θείες ενέργειες τα ανάγει, με όραση πιο ενοειδή και συμπτυγμένη, από τις πολλές ετερότητες στον ανείπωτο έρωτα της αμετάβλητης και κρύφιας Μονάδας, μεταπλάθοντάς τα με όλη του τη νοερή αίσθηση σε φλόγα και σε εγκάρδιο και άληκτο θεουργικό έρωτα Θεού, καθοδηγούμενος στη θεωρία από το Πνεύμα που φωτίζει με την αλήθεια και την υπόμνηση(Ιω. 14, 26). Και αυτή είναι, κατά τον μέγα πάλι Διονύσιο, η ενοειδής θεϊκή μέθεξη αυτού του ίδιου του Ενός, όσο είναι εφικτό. Με τέτοιους λοιπόν αναβαθμούς της τρισυπόστατης ενοειδούς μεθέξεως ανεβαίνοντας τρισμακάρια ο θεοφόρος και θεόφρων νους και απολαμβάνοντας τα αφόρητα βέλη μιας θείας βακχείας και τους μανικούς έρωτές της με σημάδια έκδηλα και φανερά και βλέποντας τον εαυτό του πληγωμένο από αγάπη(Άσμα 2, 5) και σαν να καίγεται φανερά από τη διάπυρη διάθεση, ενθουσιάζεται και πράγματι πέφτει σε έκσταση, γιατί εισήλθε με λαμπρό πρόσωπο στα μυστήρια της αποφατικής θεολογίας και απολαμβάνει, βλέποντας χωρίς όραση, το άναρχο και άπειρο και απεριόριστο, το αχώρητο και εντελώς ανέκφραστο και ολότελα ακατανόητο. Και φαντάζεται σαν άπειρο και αδιάβατο πέλαγος την ουσία του Θεού που ξεπερνά κάθε έννοια χρόνου και φύσεως, σύμφωνα με κάποιο Θεολόγο. Και αυτό είναι, όπως πάλι λέει ο ιερός Διονύσιος, το συμπόσιο της θείας εποπτείας, που τρέφει νοητά και δίνει τη θέωση στον καθένα που υψώνεται σ' αυτήν, αρχίζοντας βέβαια από τη θεωρία και τη γνώση των όντων, όπως λέει ο ουρανοφάντορας αυτός, στο μέρος εκείνο που εξηγεί τα σύμβολα της εκκλησιαστικής ιεραρχίας. Όπως και ο Μέγας Βασίλειος λέει τα εξής: «Όταν κανείς υπερβεί με τη θεωρία το κάλλος των ορατών και σταθεί μπροστά στον ίδιο το Θεό, του οποίου η θέα μόνο στις καθαρές καρδιές φανερώνεται, τότε αφού προκόψει στα ανώτερα της θεολογίας, μπορεί να γίνει και επόπτης των θείων». Και πάλι, για το

ρητό του πνευματέμφορου Δαβίδ «Το πρωί θα σταθώ μπροστά Σου και θα εποπτεύσω»(Ψαλμ. 5, 4), ο Μέγας Βασίλειος λέει: «Όταν θα σταθώ εμπρός Σου και πλησιάσω με το νου τη σχετική μ' Εσένα θεωρία, τότε θα λάβω την εποπτική ενέργεια με το φωτισμό της γνώσεως». Τα όμοια επίσης μπορείς ν' ακούσεις να λέει και ο ιερός Μάξιμος, που φανερώνει ευθέως πόσο μεγάλη προκοπή προέρχεται από τη θεωρία και τη γνώση του Θεού μέσω της Γραφής και της κτίσεως. Και ότι από αυτό προέρχεται συνήθως ο φωτισμός της γνώσεως, με τον οποίο επιτυγχάνεται η «κατ' επιβολήν» μακάρια θέωση, πράγμα όσο ποτέ άλλοτε σπάνιο και δυσεύρετο στους ησυχαστές, επειδή λείπει, από ανενεργησία της χάρης, ο πεπειραμένος διδάσκαλος, όπως λέει ο κορυφαίος διδάσκαλος της ησυχίας άγιος Ισαάκ ο Σύρος στο λόγο που μιλά για την πνευματική αίσθηση και τη θεωρητική δύναμη. Λέει και ο ιερός Μάξιμος: «Θεουργικά φώτα ονομάζομε τις διδασκαλίες των Αγίων, γιατί προξενούν φως γνώσεως και θεοποιούν εκείνους που πείθονται σ' αυτές». Σε αυτό συμφωνεί φανερά με τον πανίερο Διονύσιο που λέει: «Όσα άλλα θεουργικά φώτα, ακόλουθα με τις Γραφές, μας δώρησε αποκαλυπτικά η μυστική παράδοση των εμπνευσμένων οδηγών μας, σε αυτά και εμείς έχομε μυηθεί». Και αλλού λέει: «Η θεία γνώση, εκείνους που τείνουν σ' αυτήν όπως είναι θεμιτό, τους ανυψώνει όσο τους αναλογεί και τους ενώνει μέσα στην ένωση της απλότητάς της». Και πάλι: «Κάθε φωτοφάνεια που έρχεται σ' εμάς από τον Πατέρα από αγαθότητα, μας ανυψώνει ως ενοποιός δύναμη κάνοντάς μας απλούς και μας επαναφέρει προς την ενότητα και τη θεοποιό απλότητα του συναγωγού Πατέρα. Γιατί από Αυτόν προέρχονται και Αυτόν έχουν σκοπό τους τα πάντα(Ρωμ. 11, 36)». Κατανοείς, ότι εκείνος που τείνει στο Θεό με στροφή προς Αυτόν, δηλαδή με θεία θεωρία, αφού βρήκε με σοφία την απλότητά του μέσα στο Θεό, είτε από τα όντα ανεβαίνει και θεωρεί το Θεό, είτε από τη Γραφή —συμβολική ή οπωσδήποτε θεία—, ενώνεται με το Θεό και θεοποιείται, κι όχι μόνο αυτό, αλλά ονομάζεται και θεός; Γιατί λέει πάλι ο Διονύσιος: «Όσα νοερά και λογικά όντα έχουν στραφεί με όλη τους τη δύναμη προς την ένωση με τη θεαρχική κρυφιότητα και υψώνονται ακατανόητα, όσο τους είναι εφικτό, προς τις θείες ελλάμψεις της, αυτοί με την κατά δύναμη μίμηση του Θεού, αν επιτρέπεται να πούμε, αξιώνονται να λέγονται και θεοί». Όπως και η θεολογική γλώσσα του Μεγάλου Γρηγορίου λέει φανερά: «Ο άνθρωπος είναι ζωντανή ύπαρξη που κυβερνιέται εδώ και μετατίθεται αλλού· τέλος του μυστηρίου αυτού είναι η θέωσή του με τη στροφή του προς το Θεό». Και ο θείος Μάξιμος: «Η νοητή μορφή της θείας Γραφής μεταμορφώνει τους γνωστικούς με τη σοφία και τους οδηγεί στη θέωση καθώς, με τη μεταμόρφωση μέσα τους του λόγου, αυτοί αντανακλούν με ακάλυπτο πρόσωπο τη λαμπρότητα του Κυρίου(Β΄ Κορ. 3, 18)». Ο θεωρητικός βίος λοιπόν έχει ανάγκη από αυτά τα τρία, όπως προείπα· πίστη, μετοχή του Πνεύματος και γνώση της σοφίας, με τη δύναμη του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας.

82. Ο θεωρητικός βίος, με τη βοήθεια του ζωοποιού Πνεύματος, γεμίζει μυστικά το θεωρό από πολλά και αξιοθαύμαστα νοητά θεάματα. Όχι βέβαια την ίδια στιγμή, ούτε όλα μαζί, αλλά με τον καιρό και μετά από μακρά ζωή φιλοσοφίας, επίσης και με κάποια τάξη και σαν κλιμακωτά. Και άλλοτε θα τον άκουγες να λέει, καθώς θεωρεί μέσα στην περίσσεια της ησυχίας και τη φυγή από όλα, πλην του Θεού: «Εγώ θα είμαι στη μόνωση ώσπου να φύγω»(Ψαλμ. 140, 10). Άλλοτε πάλι, για τη στροφή προς τη γνώση των όντων, να λέει: «Πόσο μεγαλειώδη είναι τα έργα Σου, Κύριε· όλα με σοφία τα δημιούργησες»!(Ψαλμ. 103, 24). Και: «Η οσμή των ενδυμάτων Σου είναι σαν οσμή αγρού γεμάτου, Κύριε, που Εσύ ευλόγησες»(Γεν. 27, 27). Κάποτε, κάνοντας τον άνθρωπο να βλέπει υψηλότερα και οδηγώντας τον να υψώνεται σε νοητές αναβάσεις, τον παρακινεί να λέει προς το Θεό: «Θα τρέξω πίσω από την οσμή των μύρων Σου»(Άσμα 1, 4) και: «Θα σε δοξάσω, Θεέ μου, Βασιλιά μου, και θα ευλογήσω το όνομά Σου στον αιώνα και στον αιώνα του αιώνος. Είναι μέγας ο Κύριος και πολυδόξαστος και η μεγαλοσύνη Του δεν έχει πέρας»(Ψαλμ. 144, 1 και 3) και: «Η γνώση Σου είναι σε μένα θαυμαστή, υψηλή· δεν μπορώ να την υπομείνω»(Ψαλμ. 138, 6). Σε άλλες περιπτώσεις, καθώς οι θεατές υψώνονται στην υπερούσια όραση, τους κάνει να υμνούν λέγοντας: «Συ Κύριε, είσαι ύψιστος στον αιώνα και το όνομά Σου μνημονεύεται από γενεά σε γενεά· έχεις αποδειχθεί ασύγκριτα ανώτερος από κάθε άλλο νομιζόμενο θεό»(Ψαλμ. 101, 13· 96, 9). Άλλοτε, τους κάνει να διακηρύσσουν με έντονη αποφατική έκφραση: «Δεν υπάρχει όμοιός Σου, Κύριε, ανάμεσα στους ψευδοθεούς, δεν υπάρχει κανείς με έργα σαν τα δικά Σου»(Ψαλμ. 85, 8). Ακόμη, ο θεωρητικός βίος δείχνει, σε όσους θεωρούν πνευματικά, το όρος της γνώσεως και τον άγιο τόπο του Θεού, όπου ανεβαίνουν και στέκονται οι αθώοι στα χέρια και καθαροί στην καρδιά(Ψαλμ. 23,

3-4), αλλά τους αξιώνει να δουν και ανυψώσεις μέχρι τους ουρανούς και καταβάσεις μέχρι τις αβύσσους(Ψαλμ. 106, 26), δηλαδή τα υψηλά και τα βαθιά μυστήρια του Πνεύματος. Κάποτε κάνει το νου να σταθεί θαυμαστά στην προσωπική θέα της Τριάδος· άλλοτε τον απασχολεί έκπληκτο στη θεωρία του Ιησού και της ένσαρκης οικονομίας Του και των θαυμαστών μυστηρίων που την ακολουθούν. Αλλά και τότε, ύστερα από τα πολλά και μακάρια θεάματα, δεν τον εγκαταλείπει στη θεωρία, αν δεν τον εισαγάγει φωτισμένο και σε αυτούς ακόμα τους κόλπους του Θεού με παράδοξο τρόπο —τί εξαίσια χάρη!—, σε μιά αληθινή κατάπαυση και ανέκφραστη ανάπαυση και υπερφυσική πνευματική τρυφή, για να μην πω μέθη, των αγαθών του Θεού και σε υψηλότερη έκσταση. Στους κόλπους εκείνους τους υπερευλογημένους, που έχουν πολύ βάθος θείων μυστικών και προσεγγίζουν επαρκώς την αίσθηση της υπερουσιότητας του Θεού. Τους οποίους κόλπους έλαβε ο Αβραάμ ως κληρονομία από το Θεό, όταν και αυτός ο Θεός έγινε κλήρος του Αβραάμ, σύμφωνα με το: «Εγώ είμαι ο Θεός του Αβραάμ»(Γεν. 26, 24). Αφού λοιπόν ο Θεός είναι κατεξοχήν Θεός του Αβραάμ, ακολούθως και οι κόλποι του Θεού είναι κόλποι του Αβραάμ(Λουκ. 16, 22). Στους κόλπους λοιπόν του Θεού, ή αν θέλει κανείς να πει στους κόλπους του Αβραάμ, υψώνει και εισάγει με όλη την απλότητα και με υπερβολική αγαπητική ευφροσύνη και θεώνει πραγματικά και κάνει μακάριο με χαρά και ανέκφραστη σφοδρή ευχαρίστηση ο θεωρητικός βίος, με τη χάρη του Πνεύματος, το νου που δέχτηκε σοφία και μελετά όσο μπορεί περισσότερο να βλέπει άνω, με τη δύναμη του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας.

83. Επειδή τόσο η κτίση, όσο και η Γραφή έχουν αναχθεί στην απλότητά τους με το λόγο του Θεού, κι όταν θεωρούνται πνευματικά στηρίζουν το νου και όλες τις δυνάμεις του στην εποπτεία και κατανόηση του Θεού, με προηγούμενη ενέργεια και κίνηση του Πνεύματος στην καρδιά, ο ιερός Δαβίδ μας διδάσκει(Ψαλμ. 32, 5-6) με εξαιρετική σοφία, πότε με το λόγο του Κυρίου στηρίζονται οι Νόες (που τους αποκαλεί ουρανούς) και όλη η δύναμή τους με την πνοή του στόματός Του, και πότε φαίνεται η νοητή γη, δηλαδή η καρδιά μας, να είναι γεμάτη από έλεος, δηλαδή από την πνευματοκίνητη δύναμη και ενέργεια και κίνηση, με αίσθηση και ευκρίνεια. Προτού όμως αισθανθεί ο νους την ενέργεια και τη δύναμη και την κίνηση αυτή μέσα στην καρδιά, όχι μόνο δε θα αποκτήσει τη στερεότητα από τη θεωρητική και πνευματική μελέτη της κτίσεως και της θείας Γραφής και τη συναγωγή όσων περιέχουν σε ένα λόγο, αλλά υπάρχει και μέγιστος φόβος μήπως τυχόν σχηματίσει εσφαλμένες φαντασίες και χαθεί. Γι' αυτό λοιπόν, αν μέλλομε να κάνομε ασχολία μας τη θεωρία του Θεού από τη Γραφή και την κτίση, συμπτύσσοντας με τρόπο ενοειδή και μονοειδή τους πολλούς λόγους και τα θεωρήματα των όντων σε ένα λόγο κι ένα πνεύμα και βλέποντας ενοειδή, απλή και άμορφη θεωρία μέσα σε απεριοριστία και απειρία και αναρχότητα, ας προσπαθήσομε πρωτύτερα να βρούμε το θησαυρό της καρδιάς μας μέσα μας κι ας ικετεύσομε τον Άγιο Θεό να γεμίσει τη γη μας από το έλεός Του. Και τότε με όλη μας τη δύναμη ας αφήσομε να υψωθεί ελεύθερα ο νους μας για κατανόηση του Θεού ενοειδή, μονοειδή, απλή, άμορφη, αιώνια, άπειρη και απεριόριστη, με τη θεωρία και με τη βοήθεια του Λόγου και του Πνεύματος.

84. Όταν, ενώ ο άνθρωπος με ειλικρινείς και απλές τις διαθέσεις της ψυχής του διανύει το δρόμο της αρετής με αρετές και φρόνημα ταπεινό και υπομονή και με την ελπίδα που δίνει η πίστη, επιδημήσει στην καρδιά η ζωοποιός και αστείρευτη δύναμη και ενέργεια του Αγίου Πνεύματος καταφωτίζοντας τις δυνάμεις της ψυχής, κινούμενη ολοφάνερα σύμφωνα με τη φύση Του ως Παρακλήτου, και προσκαλεί το γρηγορότερο προς τον εαυτό της το νου, που είναι σε ενέργεια, και ενώνεται ανέκφραστα με αυτόν, ώστε πια να είναι πράγματι ο νους και η χάρη ένα πνεύμα, τότε βέβαια ο νους, αυθόρμητα και βοηθούμενος από την πνοή της χάρης, φτάνει στη θεωρία, αφού δηλαδή σταματήσει άρρητα τη μέχρι τότε περιφορά και περιπλάνησή του με την ενέργεια και το φως του ζωοποιού Αγίου Πνεύματος, και φοιτά σε αποκαλύψεις θείων μυστηρίων νοητών. Και με σιωπή αδιατάρακτη για όλα, με βλέμμα που ταιριάζει στη φύση του, φτάνει να εισδύσει σε υπερφυσικά ανείπωτα μυστήρια. Και ο δεχόμενος την ενέργεια του Θεού μέσω του Αγίου Πνεύματος τόσο περισσότερο θεωρεί και γίνεται θεόληπτος και υψώνεται κατά τη δύναμή του προς τη θέα του Θεού με επιστήμη των θείων, ερανισμένη από ιερά αναγνώσματα, όσο αντίστοιχα απομονώνεται με ταπείνωση και προσευχή. Τότε λοιπόν ούτε και από τη θεολογία δεν είναι έξω, αλλά είναι συγχρόνως και θεολόγος και δεν ανέχεται να μη θεολογεί, και μάλιστα διαρκώς. Χωρίς

όμως την ουράνια δωρεά που αναφέραμε και χωρίς το Πνεύμα να πνέει αεικίνητα και ευκρινώς στην καρδιά, αλοίμονο, όσα βλέπει ο νους είναι φαντασίες και όσα θεολογεί είναι λόγια μάταια που σκορπίζονται στον αέρα, χωρίς να διεγείρουν το αισθητήριο της ψυχής όπως πρέπει, γιατί προέρχονται από την ακοή και από λόγια που άρχονται απέξω. Από εδώ βρήκε είσοδο η πάνδεινη πλάνη των νοητών και της ίδιας της θεολογίας, πολύ κακώς, γιατί δεν προέρχονται από καρδιά στην οποία ενεργεί το φωτιστικό Πνεύμα, στο οποίο βρίσκεται η ενοειδής και αμετάβλητη αλήθεια της θεολογίας γενικά. Γιατί σε καρδιά όπου δεν είναι παρούσα φανερά και αστείρευτα η ζωοποιός και φωτιστική δύναμη και ενέργεια του Πνεύματος, είτε πνέοντας θέλει κανείς να πει, είτε ρέοντας, εκεί δεν υπάρχει νοερή ένωση, αλλά μάλλον διαίρεση· ούτε δύναμη και στάση, αλλά αδυναμία και μεταβλητότητα· ούτε επίσης φως και όραση της αλήθειας, αλλά μάλλον σκότος και τυχαία πλάσματα της φαντασίας και γενικά οδός πλάνης και αλογίας. Γιατί, κατά τους Πατέρες, από τρεις τάξεις ή οδούς μπορεί να περάσει ο νους, δηλαδή τη φυσική, την υπερφυσική και την παρά φύση. Όταν ο νους θεωρεί κάποιο νοητό μέσα σ’ ένα υποκείμενο, τότε βλέπει κατά φύση, αλλ’ όμως με υπερφυσική ενέργεια του Πνεύματος. Όταν βλέπει υποστατικά και όχι σε υποκείμενο, π.χ. δαίμονα τυχόν ή Άγγελο, αν ο νους εχει γίνει ένα ειρηνικά και η λάμψη του Πνεύματος αναρριπίζεται εντονότερη, τότε βλέπει υπερφυσικά και συνεπώς χωρίς πλάνη· αν όμως βλέποντας τα ορατά ο νους διαιρείται και σκοτεινιάζει και σβήνει η ζωοποιός δύναμη, τότε βλέπει παρά φύση κι εκείνη η όραση είναι της πλάνης. Γι’ αυτό δεν πρέπει ν’ ανυψώνομε το νου στην πνευματική όραση υποστατικά, ούτε να πιστεύομε καθόλου στην όραση αν η καρδιά δε δέχεται την ενέργεια, όπως προαναφέραμε, και δεν κινείται από τη δύναμη του Αγίου Πνεύματος, αν θέλομε να έχομε το νου μας υγιή και φρόνιμο.

85. Μερικοί προσπαθούν, και πράττουν πολύ καλά, να θεραπεύσουν τη φλόγωση των παθών τους με την ουράνια δροσιά της χάρης· γι’ αυτούς έχει γραφεί: «Η δροσιά που μας στέλνεις Εσύ είναι η θεραπεία μας»(Ησ. 26, 19). Σε άλλους πάλι, αυτή η δροσιά, ενωμένη με κάπως μεγαλύτερη θεία βοήθεια, μεταβάλλεται σε μάννα και σαν άλλο σιτάρι γίνεται ψωμί, καθώς αλέθεται με την ταπείνωση της καρδιάς και πλάθεται με το νερό των δακρύων και ψήνεται στη φωτιά της πνευματικής γνώσεως. Και τούτο της συμβαίνει ταιριαστά και πολύ δίκαια, και γίνεται τροφή όμοια με των Αγγέλων. Γι’ αυτούς δικαιολογημένα έχει γραφεί: «Ο άνθρωπος έφαγε άρτο Αγγέλων»(Ψαλμ. 77, 25). Είναι και άλλοι που, κατά μία υψηλότερη πρόοδο, η φύση τους έχει γίνει και φαίνεται καθαρά ως μάννα. Γι’ αυτούς τα Ευαγγέλια λένε: «Ό,τι γεννήθηκε από το Πνεύμα είναι πνεύμα»(Ιω. 3, 6). Η πρώτη τάξη είναι των σοφών ησυχαστών, η δεύτερη εκείνων που ασκούν επιπλέον σιωπή μαζί με τη θεία γνώση, και η τρίτη όσων έφτασαν στην καθολική απλότητα και δέχτηκαν τη θεία αλλοίωση με τη δύναμη του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας.

86. Ο νους που με τη χάρη διέφυγε νοητά τόσο τον Φαραώ, όσο και την Αίγυπτο και τα εκεί δεινά και την ταλαιπωρία, όπως επίσης και τη σαρκική ζωή, τη γεμάτη από τα πικρά κύματα των παθών και της αλμυρής κακίας, και έφτασε σε νοητή έρημο, δηλαδή σε έξη απαλλαγμένη από νοητούς φαραωνίτες· και που, με λίγα λόγια, έπαθε νοητά και ξεπέρασε όλα τα δεινά που έτυχαν τότε στους Εβραίους αισθητά, αυτός ο νους τρώει στη συνέχεια μάννα νοητό, με αίσθηση ψυχής και χωρίς κίνδυνο, το οποίο μάννα προτύπωνε εκείνο που έτρωγαν τότε οι Ισραηλίτες αισθητά(Εξ. 16, 35). Και στην αρχή βέβαια, επιθυμεί καμιά φορά τα νοητά κρέατα, όπως εκείνοι επιθυμούσαν τα αισθητά(Εξ. 12, 8) από τις αιγυπτιακές θυσίες, πράγμα πολύ επικίνδυνο, αλλά και σφαλερό. Και δοκιμάζει εξάπαντος την αποστροφή του Θεού, έως ότου με την ικεσία και την επιστροφή της μετάνοιας εξιλεώσει κατάλληλα το Θεό. Και αν χορταίνει πιο συνεχώς αυτό το μάννα μέσα στην ησυχία, με την πάροδο του χρόνου και με την προσθήκη ροπής και ορμής εκ μέρους της χάρης, βλέπει έκδηλα, θα έλεγε κανείς, τη νοητή σάρκα του να μεταβάλλεται κατά κάποιο τρόπο στη φύση του μάννα. Για το νου αυτόν που τρώει το μάννα υπάρχουν πνευματικές ζυγαριές και σάλπιγγες(Λευϊτ. 19, 36) , με τις οποίες τρώει με μέτρο το μάννα και δε μαζεύει περισσότερο από το καθημερινό, για να μη σκουληκιάσει ως υπέρμετρο κι έτσι χαθεί όλο, και χαθεί μαζί από έλλειψη τροφής και ο νους που δεν κρατάει το μέτρο. Γίνεται φανερό ότι ο νους τρώει μάννα, από το ότι ενώ δεν τρώει τίποτε άλλο, ζει ζωή φανερά καλύτερη από οποιονδήποτε που τρώει ο,τιδήποτε και οσοδήποτε, εννοώ βέβαια νοητά. Ότι και αυτός μεταβλήθηκε κάπως από την έξη αυτής της

θρέψεως, παίρνοντας την ποιότητα του μάννα, σημάδι είναι η ανορεξία για ό,τι άλλο επιθυμούσε πρωτύτερα, και όταν σε όλα τα μέρη τρώει μάννα και γίνει νήπιος και προσκολληθεί στη θεοσέβεια. Δεν είναι παράδοξο να μεταβληθεί κανείς στην έξη εκείνου που τρώει συνεχώς και χορταίνει από αυτό πολύ καιρό· έτσι ούτε η προς την έξη του μάννα μεταβολή του νου θα είναι οπωσδήποτε αταίριαστη, γιατί εκ φύσεως η συνεχής και χωρίς αλλαγή τροφή μεταβάλλει συνήθως σύμφωνα με τον εαυτό της εκείνο που τρέφει. Οπότε ο νους όχι μόνο έχει καθαρά τάξη Αγγέλου, αλλά γίνεται μέτοχος και θείας υιοθεσίας και μεταβαίνει επάξια από δόξα πνευματική σε δόξα, όχι μόνο ατενίζοντας προς το Ένα, αλλά και ο ίδιος γινόμενος ένα με τον εαυτό του, και σε αυτό το ένα ζει και τρυφά υπερκόσμια και, για να πω έτσι, απολαμβάνει αλάλητα μυστικά θεοειδώς και θεοφιλώς με τη δύναμη του Αγίου Πνεύματος. Και βέβαια μεταβάλλεται και αυτός και γίνεται πραγματικά σύμφωνα με όσα βλέπει και υμνεί, ώστε να βλέπει τον εαυτό του με το ποιόν του μάννα. Αυτή η τάξη είναι πολύ υψηλότερη και τιμιότερη από εκείνου που ξέρει ότι τρώει μάννα, όχι όμως ότι έχει μεταβληθεί σύμφωνα με το ποιόν του μάννα. Το πρώτο μπορεί να το πάθει ο νους κάπου στις αρχές όταν συγκεντρωθεί στον εαυτό του σε νοερή ένωση. Το δεύτερο είναι σαφής φανέρωση της πραγματικής ενώσεως και της αποκαλύψεως μυστηρίων της γνώσεως και της άκρας απελευθερώσεως απ' όλα και της υπεραπλούστατης νοερότητας. **87.** Ο νους είναι απλός κατά τη φύση, γιατί και το Θείο, του οποίου είναι εικόνα, είναι απλό. Επειδή είναι απλός, αγαπά και να ενεργεί απλά, γιατί το κάθε τί αγαπά ό,τι είναι όμοιο με τη φύση του· ποικίλλεται όμως, όχι για τον εαυτό του, αλλά για τις αισθήσεις και τα αισθητά μέσω των οποίων δέχεται τα νοητά. Μα όταν ο νους στήσει το λόγο του να κρίνει και να δικάζει μεταξύ του εαυτού του και των αισθήσεων μαζί με τα αισθητά όσο γίνεται επιστημονικότερα, έτσι ώστε μήτε τις αισθήσεις να τις κάνει αμβλύτερες από ό,τι πρέπει, μήτε τα κάλλη των αισθητών ή να τα αμαυρώνει από ραθυμία ή να τα υπερτονίζει αγενώς και να υποβιβάζει από αδιαφορία σ' αυτά την εξουσία του νου, αλλά να αποδίδει με σωφροσύνη στο καθένα ό,τι του ανήκει, τότε ο νους γίνεται ενιαίος και απλός, αποκαθίσταται στη φύση του, απομακρύνεται από τα διαιρετά και αρχίζει πάλι φυσικά να αγαπά το ένα και απλό και το να ενεργεί ενιαία και απλά, πράγμα το οποίο ζητεί επειδή το αγαπά. Και ζητώντας, πετά πάνω από κάθε σύνθεση, ώσπου να βρει το αληθινά και κυρίως και απλό Ένα, το οποίο είναι ο Θεός. Τότε πιά, μόνο κάτω από τα φτερά του Θεού, άλλοτε σκεπαζόμενος και άλλοτε φτερουγίζοντας χάρη σ' αυτά, ευχαριστείται όπως είναι εύλογο να ευχαριστείται ο νους που φρουρείται και κατέχεται από το Θεό.

88. Από τα πάθη έπεσε πάνω στη διορατική δύναμη της ψυχής κάτι σαν παχύ νέφος και την έκανε να βλέπει άλλα αντί του Όντος. Όταν ο νους με την πυκνή προσευχή, την εκπλήρωση των εντολών και την ανάταση στη θεωρία του Θεού με τη βοήθεια της χάρης αποδιώξει αυτό το παχύ νέφος, βλέπει ολοκάθαρα από μόνος του, ότι βλέπει το Θεό, και διόλου δε χρειάζεται κάποιον να του το εξηγήσει, όπως δε χρειάζεται ένας που βλέπει με την αισθητή όραση, αν βέβαια δεν υπάρχει κάτι να ενοχλεί και να καλύπτει τις κόρες των ματιών του. Όπως δηλαδή τα αισθητά εκ φύσεως γίνονται αντιληπτά από τις αισθήσεις, όταν αυτές είναι υγιείς, έτσι και τα νοητά είναι οικεία στις νοήσεις που μένουν καθαρές από το νέφος των παθών. Και όπως η κατάληψη των αισθητών γίνεται με την αντιληπτική ικανότητα των αισθήσεων, έτσι και με την ενατένιση του νου γίνεται συνήθως η εποπτεία των νοητών, μετά τα οποία γίνεται η άμορφη, η χωρίς ποιότητες και φαντασίες και απλή θεωρία του Θεού με τη δύναμη της χάρης. Αυτή, κυριεύοντας το νου, τον αποδεσμεύει από τα οποιαδήποτε αισθητά και νοητά και τον κλείνει, όλο έκπληξη και θαυμασμό, σε βυθό απειρίας, απεριοριστίας και απροσδιοριστίας με τρόπο που είναι αδύνατο να περιγραφεί με λόγια.

89. Ω Δέσποτα Παντοκράτορ, Εσύ που είσαι η αρχή όλων των ορατών και των νοητών! Αρχή Σου είναι το άναρχο, άκτιστε· ορισμός Σου το αόριστο, άπειρε· φύση Σου το υπερφυσικό, απερίληπτε· ουσία Σου το υπερούσιο, αγέννητε· μορφή Σου το άμορφο, αόρατε· ιδιότητά Σου η αϊδιότητα, άφθαρτε· σχήμα Σου το ασχημάτιστο, ανεξιχνίαστε· τόπος Σου το χωρίς όρια, απεριόριστε· κατάληψή Σου το ακατάληπτο, ανεξερεύνητε· γνώση Σου και θεωρία το αθέατο και άγνωστο, απρόσιτε και απερινόητε· λόγος το άρρητο, ανέκφραστε· ερμηνεία το ανερμήνευτο, ανείπωτε· νόησή Σου το ακατανόητο, αδιανόητε· και γενικά η θέση Σου είναι η αφαίρεση από όλα, υπέρθεε. Είσαι όλος θαυμασμός και γαλήνη και θάρρος και αγάπη και γλυκύτητα και ευχαρίστηση και

πεποίθηση σε όλα και πραγματική αμεριμνία και χαρά, η μόνη ενυπόστατη δόξα και βασιλεία και σοφία και δύναμη. Γι' αυτό από τη φύση Σου γίνεσαι άρρητα έκσταση από όλα τα ορατά και κατάπαυση από όλα τα νοητά και ανάπαυση μέσα σε Σένα, θαυμαστή για όσους σε θεωρούν με τη μετοχή του Αγίου Πνεύματος, άφραστε Θεέ.

90. Λέει ο Γρηγόριος ο Θεολόγος: «Όσο θαυμάζεται το Θείο, τόσο γίνεται πιο ποθητό· και ως ποθητό, καθαίρει. Και επειδή μας καθαιρεί, μας κάνει θεοειδείς· και όταν γίνομε έτσι, ως ήδη δικούς Του, μας αποδέχεται». Και όχι μόνο ο Θεός κάνει έτσι, αλλά και όσοι έχουν καθαρθεί απευθύνονται στα θεία και το Θεό όπως σε οικείους πνευματικά και αληθινά. Γι' αυτό και ο Θεολόγος προσθέτει: «Είναι Θεός κι ενώνεται και γνωρίζεται με θεούς». Βλέπεις το θαύμα της ενώσεως; Ο Θεός, λέει, ενώνεται με θεούς. Και αφού βέβαια ένωση υπάρχει μεταξύ των αυτών, είναι φανερό ότι όμοια θα είναι οι αυτές και οι διαθέσεις και οι απολαύσεις της ενώσεως. Γι' αυτό λέει: «Και γνωρίζεται». Όμοια λοιπόν κι όσοι έγιναν από τη χάρη θεοειδείς και θεοί, απευθύνονται όπως σε οικείους τους στα θεία και το Θεό και τους γνωρίζουν όπως με ανάλογο τρόπο θεωρεί ο Θεός και γίνεται συνόμιλος και ενώνεται με όσους γίνονται όπως είπαμε θεοειδείς και θεοί. Αυτό το φανερώνει ο Μέγας Γρηγόριος προσθέτοντας όχι αδικαιολόγητα: «Και τόσο ίσως γνωρίζουν το Θεό αυτοί εδώ οι καθαροί και θεοί, ακριβώς όσο τους γνωρίζει και Αυτός», με ανάλογο τρόπο ο φύσει Θεός τους θέσει θεούς. Πόσο λοιπόν, μπορείς να φανταστείς, σκεπτόμενος ορθά; Είναι βέβαια πολύ μακάριοι εκείνοι που ανυψώνονται όπως πρέπει σε οράσεις και θεωρίες Θεού με όλη την ορμή της ψυχής και όλη την πνευματική γνώση, όταν βλέπεις όλους όσοι είναι μέσα στο Θεό να βρίσκονται σε κατάσταση υπερθαύμαστου θαυμασμού και μέγιστης εκπλήξεως μπροστά στο ακατάληπτο του Θεού —αφού είναι άναρχος, απεριόριστος, απερίγραπτος και πλήρως αιώνιος και άπειρος. Γι' αυτό η ψυχή τους προσκολλάται ερωτικά στο Θεό(Ψαλμ. 62, 9)· και λιώνοντας από ευδαιμονία, πάσχουν πόθο αφόρητο πολύ, καθώς θεωρούν το θείο πρόσωπο και το έξοχο κάλλος Του. Τότε, ύστερα από αυτό και από τη θεουργία, καθαίρονται και γίνονται θεοειδείς και θεοί και ενώνονται συνειδητά με το Θεό. Αυτός, αφού έγινε πλέον γνώριμός τους χάρη στον πνευματικό πλούτο όσων θεώθηκαν και κατ' ακολουθίαν προς το υπερφυσικό δώρο της θεώσεώς τους και της θείας ενώσεως, συναρπάζει θαυμαστά με το υπέρκαλλο κάλλος Του όλη τη νοερή αίσθησή τους και όλη την επιθυμία τους· τους έχει γύρω Του γοητευμένους σαν άλλους Αγγέλους να ψάλλουν αδιάκοπα και αρμονικά: «Ο Θεός στάθηκε σε σύναξη θεών και κάθισε στη μέση να τους κρίνει»(Ψαλμ. 81, 1) και: «Ο Κύριος, ο Θεός των θεών, μίλησε και κάλεσε τη γη, δηλαδή τους επίγειους ανθρώπους, από την ανατολή μέχρι τη δύση»(Ψαλμ. 49, 1). Γι' αυτό και οι άρχοντες των λαών συνάχθηκαν μαζί με το Θεό του Αβραάμ(Ψαλμ. 46, 10) και στη συνέχεια στάθηκαν γύρω από το Θεό όπως τα Σεραφείμ στέκονται γύρω Του(Ησ. 6, 2), και δέχονται θείες ελλάμψεις υπερκοσμίων μυστηρίων και ακολουθούν αχώριστα το Θεό, ο οποίος είναι άπειρες φορές άπειρα πάνω απ' όλα. Αν λοιπόν, κατά το λόγο του Κυρίου, οι καθαροί στην καρδιά είναι μακάριοι, γιατί αυτοί θα δουν το Θεό(Ματθ. 5, 8), πώς δεν είναι μακάριοι οι θεωρητικοί, οι οποίοι καθαίρονται με το θαυμασμό της γνώσεως του Θεού και ανεβαίνουν σε αξίωμα θεού με την προκοπή τους; Αν ποθούμε λοιπόν τον πιο πάνω μακαρισμό και να λάβομε τη θέωση και έτσι να σταθούμε ασάλευτοι όπως τα Χερουβείμ γύρω από το Θεό, πρέπει να καταπιαστούμε με τη θεωρητική επιστήμη και πράξη με όλη μας την επιμέλεια, με τη δύναμη του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας.

91. Επιθυμώ υπερβολικά να σε δω και ακολούθως να σε υμνήσω, ζωοποιέ, ζωή εκείνων που κατά κάποιο τρόπο σε βλέπουν Κύριε, Θεέ μου, αλλά αν και θέλω, δεν μπορώ να πω κάτι αντάξιό Σου και βρίσκομαι αληθινά σε αμηχανία και αδημονώ. Ω, πώς ο νους είναι οικείος μ' Εσένα, δεσποτα, δημιουργέ πάνσοφε, και μόνο όταν βλέπει Εσένα απολαμβάνει την ειρήνη και τη φυσική του ανάπαυση. Επιθυμεί από τη φύση του ως νους, αφού ελευθερωθεί από την περιφορά στα έξω και ορατά και βρεθεί σε ησυχία με τον εαυτό του, να νοεί και να διανοείται με τη φυσική του ταχύτητα τα υψηλότερα και να προσηλώνεται εξαιτίας της αϋλίας του στα αϋλότερα. Αφήνω που εκ φύσεως τρέχει αυθόρμητα προς το υψηλότερο όλων και ανώτερο από κάθε αϋλία. Είναι φανερό ότι ο νους, καθώς βοηθείται εύλογα λόγω της πίστεως από την ώθηση του Αγίου Πνεύματος και ανυψώνεται με αυτή, ή μάλλον καθώς έλκεται ισχυρά από τα νοητά που σε περιβάλλουν, ως συγγενή με αυτόν, ποθεί υπερβολικά να σε δει με όλη την προθυμία της ψυχής. Και τί θαυμάσια και μακάρια, ανάλογα

με τη φύση του, δεν πάσχει! Επειδή ο νους έχει φύση νοερή που είναι πιο ικανή να πετά και πιο γρήγορη από όλα τα κτίσματα και η επιθυμία της είναι όπως πρέπει τα νοητά, γι' αυτό έχει ανάγκη να νοεί, όπως τα αισθητά ζώα έχουν ανάγκη να τρώνε. Γιατί όπως ταιριάζει στα ζώα που έχουν αισθήσεις να τρώνε, έτσι ταιριάζει στο νου να νοεί. Από τη νόηση δηλαδή ο νους ζει όπως πρέπει και αυξάνει και απολαμβάνει και τέρπεται, όπως τα ζώα από το φαγητό. Αυτά βέβαια του συμβαίνουν από τη δράση του, δηλαδή από το να νοεί υπερβολικά, και μάλιστα όταν φτάσει ανέκφραστα σ' Εσένα, χάρη στην αγαθότητα του Πνεύματός Σου, και η επιθυμία του αναμιχθεί με τη γλυκύτητα της άρρητης δόξας Σου. Όποιο δηλαδή επιθυμεί κάτι ιδιαίτερα, τί είναι φυσικό να πάθει όταν συναντήσει κάτι ελκτικό και μάλιστα με τη δική Σου έλξη, και αυτό από δική Σου πρόνοια, προς τόσο μεγάλο επιθυμητό όπως Εσύ; Γιατί Εσύ, Βασιλεύ πάνσοφε, παντοδύναμε, υπεράγαθε Κύριε, αφού έκτισες το νου ύπαρξη που νοεί, τον κάνεις έτσι ώστε να υπερευφραίνεται με τα δικά Σου εκ φύσεως και να κυριεύεται ανείπωτα και με έκπληξη από το θείο Σου έρωτα και, κατά κάποιο τρόπο, να νιώθει μανία για σένα εφάμιλλη με το βακχικό ενθουσιασμό. Και ο νους, αφού κτίσθηκε τόσο άκρος φίλος του καλού, έχει ολότελα και την αγάπη του καλου εκ φύσεως, επομένως από την Πρόνοια έχει την επιθυμία να νοεί τα άριστα και πάντοτε να επιθυμεί τα υψηλότερα και όσα προηγούνται και να χαίρεται από πριν για τα υπέρτερα. Πώς τώρα φαίνεσαι σ' αυτόν και πώς τον συναρπάζεις με υπέρτατη σοφία, καταγοητευμένο από τον έρωτα της θεωρίας Σου και ενώ είναι με όλη τη διάθεση της ψυχής του σε έκσταση από όλα γενικώς εκτός από Σένα! Ούτε ποικίλος μόνο φαίνεσαι, γλυκύτατε, ούτε απλός, ούτε περιληπτός, ούτε απερίληπτος, ούτε φοβερός, ούτε μειλίχιος, αλλά τώρα είσαι αυτό, υστέρα εκείνο. Κι έτσι η κίνηση και η στροφή του νου δεν έχει να κλίνει προς κάτι έξω από Εσένα για χάρη ποικιλίας δήθεν ή απλότητας, για επιθυμία ακαταληψίας ή καταλήψεως, για φοβερότητα ή μειλιχιότητα. Και γενικά, αφού είσαι όλος ένα αγαθό και καλό και ποιητική αρχή όλων των αγαθών και των καλών υπεράγαθη και υπέρκαλλη, τίποτε άλλο δεν επιτρέπεται να θεωρεί ο νους και σε τίποτε άλλο να παραμένει και να τέρπεται με πολλούς τρόπους, παρά μόνο σ' Εσένα. Γιατί Εσύ έχεις τα πάντα μέσα στον εαυτό Σου ως αιτία και βρίσκεσαι πάνω απ' όλα, ως δημιουργός, άπειρες φορές άπειρα υπέρκαλλος. Γι' αυτό ενώ είσαι ένας στην ουσία, Θεέ, θεωρείσαι όμως με ποικίλους τρόπους ως προς τις ενέργειες, εξαιτίας του πλήθους τους. Και πάλι εξαιτίας του μεγέθους τους θεωρείσαι μέγας. Και το πιό θαυμαστό και εκπληκτικό, ότι σε όποιους με όποιο τρόπο γίνεσαι δεκτός, μένεις ο ίδιος. Γιατί Συ, ο τελείως απερίληπτος κατά την ουσία, δεν είσαι περιληπτός οπωσδήποτε και κατά την ενέργεια και τη δύναμη. Ποιός μπορεί να βρει το μέτρο της δυνάμεώς Σου; Ποιός γνώρισε τη σοφία Σου; Ποιός εξερεύνησε το πέλαγος της αγαθότητάς Σου; Και ποιός εννόησε στο βάθος κάτι από τα δικά Σου; Παρ' όλα αυτά, είσαι οπωσδήποτε καταληπτός με άλλο τρόπο. Έτσι λοιπόν, αρχίζοντας ο νους να θεωρεί τα νοητά που κρύβονται στα ορατά, ανεβαίνει ακολούθως προχωρώντας στο γύρω από Σένα, Σωτήρα, ενιαίο και ακατάληπτο. Κι επειδή είναι γλυκύ και εξαιρετικά ευχάριστο πράγμα η κατανόησή Σου κι επειδή είναι φίλος του καλού, σπεύδει με όλη την επιμέλεια και φιλονεικεί, θα λέγαμε, ν' ανεβεί ακόμη ψηλότερα. Επειδή όμως δεν μπορεί να φτάσει μακρύτερα, συλλογιζόμενος ορθά ότι εκείνο που τον ελκύει, αδιαφιλονείκητα του ξεφεύγει ως ανώτερό του, καταλαμβάνεται από μεγάλο έρωτα και κυριεύεται από μανία για Σένα βακχική και αναρριπίζει μέσα στην ψυχή πόθους φλογερούς, κάνοντας προσάναμμα της θείας αγάπης την κατανόηση του ακαταλήπτου και θέτοντας την απορία μέσο πορισμού θείων ερώτων. Δεν τον θέλγει τόσο ό,τι μπόρεσε να μάθει για Σένα, πάνσοφε, όσο τον φλογίζει εκείνο που του διαφεύγει, και τον κάνει να το θαυμάζει πολύ και να το ποθεί ξεχωριστά, ακριβώς λόγω του ανεφίκτου της γνώσεως. Θα πρόσθετα δε, ότι πείθει το νου και να αναζητεί, όχι βέβαια τί είσαι στην ουσία —γιατί αυτό είναι στον καθένα οπωσδήποτε και με κάθε τρόπο περισσότερο από αδύνατο—, αλλά τη θεία δύναμη και ενέργεια της ουσίας Σου και γενικά, όλα όσα ακατάληπτα θεωρούνται και θεολογούνται γύρω από Εσένα, τα οποία είναι, όπως είπα, άπειρα για το μέγεθός τους κι ανεξερεύνητα για το πλήθος τους. Σε αυτών δηλαδή το πέρας αν και είναι αδύνατο να φτάσει ο νους, αφού είναι άπειρα, γίνεται ωστόσο δυνατόν, σ' εκείνον που σε πλησιάζει αφού καθαρθεί και με την ενατένιση του κάλλους Σου, να προχωρεί σε πιο φωτεινές και καθαρότερες οράσεις των γύρω Σου και να θεώνεται κατάλληλα. Γι' αυτό και καταφλογίζεις με ερωτικό βέλος το νου που σε περιμένει σαν δικό του, φωτίζοντάς τον όλο και περισσότερο και τον εισάγεις σε κάποια άδυτα μυστικά θεάματα, υπερουράνια. Ω Μονάδα

υπερύμνητη και Τριάδα υπέρτιμη! Ω βυθέ δυνάμεως και σοφίας απύθμενε! Πώς από αυτή την ίδια, είτε αφετηρία θέλει να την πει κανείς, είτε γραμμή, εισάγεις στον ιερότατο γνόφο Σου το νου, που καθάρθηκε κατά τα καθιερωμένα, και τον μεταφέρεις από δόξα σε δόξα και πολλές φορές τον αφήνεις να μένει και μέσα στον υπέρφωτο γνόφο. Δε γνωρίζω, όπως γνωρίζεις Εσύ, ούτε αν πρόκειται για το γνόφο στον οποίο μπήκε τότε ο Μωυσής(Έξ. 20, 21), ούτε αν ο γνόφος του Μωυσή είναι εικόνα του δικού Σου ή αν ο δικός Σου γνόφος είναι εικόνα εκείνου. Πάντως, ότι αυτός είναι καθαρά νοητός γνόφος και μέσα σ' αυτόν τελεσιουργούνται ανείπωτα στο μυστικό χώρο της ψυχής τα μυστήρια της πνευματικής ενώσεως και αγάπης με τρόπο θείο και θαυμαστό, αυτό το γνωρίζουν πολύ λαμπρά εκείνοι που εισάγονται σ' αυτόν με τη φεγγοβολή του φωτιστικού Πνεύματος.

92. Ποιός, Κύριε, Αγία Τριάς, όντας σε αυτή την κατάσταση, δε χαίρεται βλέποντας Εσένα που είσαι ο βασιλεύς και παντοτινός κυβερνήτης και διανεμητής κάθε καλού και αγαθού και πλούσια πηγή τους; Και ποιός, προτού δει την παντοκρατορική κυριαρχία Σου, μπορεί να χαίρεται με αληθινή χαρά; Κανένας βέβαια. Γι' αυτό είναι πράγματι μακάριοι οι καθαροί στην καρδιά(Ματθ. 5, 8), επειδή αυτοί σε βλέπουν με τα μάτια της ψυχής, Εσένα που είσαι κατεξοχήν χαρά πνευματική. Και δοκιμάζουν βέβαια μεγάλη χαρά και αγαλλίαση και γεμίζουν από αφόρητους έρωτες, αν και πολλές φορές παλεύουν και με σωματικές δυσκολίες και υποφέρουν από δαιμονικές προσβολές. Γιατί το πνευματικό φως που εκπέμπει το κάλλος του προσώπου Σου, Κύριε, είναι άπειρες φορές άπειρα ανώτερο από οποιαδήποτε κοσμική λύπη για εκείνον που φωτίζεται από αυτό με τη χάρη. Γι' αυτό προπορεύεσαι Εσύ, Κύριε, όλος γλυκύτητα, όλος επιθυμία, άγιος πόθος, ανέκφραστος έρωτας. Γι' αυτό η αγάπη Σου αφήνει πληγωμένους από αφόρητα υπερφυσικά βέλη εκείνους που σε βλέπουν κατά κάποια έννοια. Γι' αυτό, οι ψυχές εκείνων που σε βλέπουν, ακολουθούν την οσμή των μύρων Σου και τρέχουν πίσω Σου με σφοδρή και ακατάβλητη ορμή, άρρητε Θεέ, και με κάθε τρόπο προσπαθούν να σε έλξουν προς τον εαυτό τους, νικημένες πάντως και λιώνοντας θαυμαστά από τον πόθο Σου(Άσμα 5, 16). Γι' αυτό σε κρατούν αλησμόνητα στο νου, συνεπαρμένες από το θαυμαστό κάλλος Σου. Ή μάλλον, πρώτα Εσύ κατέχεις διαρκώς και πνευματικώς τις καρδιές τους νύχτα και μέρα, κι έτσι ο ύπνος πέταξε μακριά από τα βλέφαρά τους. Και η γλυκύτητα (…)* αλλά και όταν κοιμούνται, η καρδιά τους είναι άγρυπνη(Άσμα 5, 2), νιώθοντας αγαλλίαση, όπως λέει ο Προφήτης, πάνω στα κρεβάτια τους(Ψαλμ. 149, 5). Βλέπουν επίσης και συνέχονται και δε γνωρίζουν τι θα γίνει. Και απορούν και εξίστανται για την ανείπωτη φαιδρότητα του προσώπου Σου, για τη μεγαλοσύνη της δόξας της αγιοσύνης Σου, για τις υπερκόσμιες αναβάσεις Σου και τις μυστικές αποκαλύψεις που νιώθουν μέσα τους, για τα μύρια απόρρητα και άφατα, πάγκαλα και πανάγαθα δώρα, Πατέρα, τα γύρω Σου (…) Και είθε να στηρίξεις εκείνους που με ευθύτητα κατοικούν μαζί με το πρόσωπό Σου(Ψαλμ. 139, 14).

*Υπάρχει κενό στο κείμενο

Άγιος Συμεών Θεσσαλονίκης

Για την ιερή και θεοποιό προσευχή

Κεφάλαιο 296

Αυτή λοιπόν η θεία προσευχή, η επίκληση του Σωτήρα μας, το «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με», είναι και προσευχή και ευχή και ομολογία της πίστεως· παρέχει το Άγιο Πνεύμα, είναι χορηγός θείων δωρεών, κάθαρση της καρδιάς, εκδίωξη των δαιμόνων, κατοίκηση μέσα μας του Ιησού Χριστού, πηγή πνευματικών εννοιών και θείων λογισμών, απολύτρωση από τις αμαρτίες, θεραπεία των ψυχών και των σωμάτων, χορηγός του θείου φωτισμού, βρύση του ελέους του Θεού, δωρητής θείων αποκαλύψεων και μυήσεων στον ταπεινό, και το μόνο σωτήριο, γιατί έχει το σωτήριο όνομα του Θεού μας, που είναι το μόνο όνομα που μας δόθηκε, το όνομα του Ιησού Χριστού, του υιού του Θεού, και δεν είναι δυνατό να σωθούμε με κανένα άλλο όνομα, όπως λέει ο Απόστολος.

Είναι εν πρώτοις προσευχή, γιατί με αυτή ζητούμε το θείο έλεος. Και ευχή, γιατί παραδίνομε τον εαυτό μας στο Χριστό με την επίκλησή Του. Και ομολογία, γιατί αυτό ομολόγησε ο Πέτρος και δέχτηκε το μακαρισμό του Κυρίου. Και παρέχει το Πνεύμα, γιατί κανένας δε λέει Κύριο τον Ιησού παρά μόνο με το Άγιο Πνεύμα. Είναι και χορηγός θείων δωρεών, αφού γι’ αυτή την ομολογία υποσχέθηκε ο Χριστός στον Πέτρο να του δώσει τα κλειδιά της βασιλείας των ουρανών. Και κάθαρση της καρδιάς, γιατί βλέπει και καλεί το Θεό και καθαίρει αυτόν που Τον βλέπει. Και εκδίωξη δαιμόνων, γιατί με το όνομα του Ιησού Χριστού εκδιώχθηκαν και εκδιώκονται όλοι οι δαίμονες. Και κατοίκηση μέσα μας του Χριστού, γιατί με τη θύμησή Του ο Χριστός είναι μέσα μας και με αυτή είναι ένοικός μας και μας γεμίζει ευφροσύνη, όπως λέει και ο Ψαλμωδός: «Θυμήθηκα το Θεό και ένιωσα ευφροσύνη». Και πηγή πνευματικών εννοιών και λογισμών, γιατί ο Χριστός είναι ο θησαυρός κάθε σοφίας και γνώσεως και τις χορηγεί σε όποιους κατοικεί. Και απολύτρωση από τις αμαρτίες, επειδή γι’ αυτή την ομολογία είπε στον Πέτρο ο Κύριος: «Όσα θα λύσεις, θα είναι λυμένα στον ουρανό». Και θεραπεία ψυχών και σωμάτων, γιατί ο Πέτρος είπε: «Στο όνομα του Ιησού Χριστού σήκω και βάδισε» καί: «Αινέα, σε θεραπεύει ο Ιησούς Χριστός». Και χορηγός θείου φωτισμού, γιατί ο Χριστός είναι το φως το αληθινό και μεταδίδει τη λαμπρότητα και τη χάρη Του σ’ εκείνους που τον επικαλούνται· όπως λέει και ο Ψαλμωδός: «Ας είναι η λαμπρότητα του Κυρίου και Θεού μας επάνω μας», και ο Κύριος: «Όποιος με ακολουθεί, θα έχει το φως της ζωής». Και βρύση θείου ελέους, γιατί ζητούμε έλεος και ο Κύριος είναι ελεήμων και σπλαχνίζεται όλους όσοι τον επικαλούνται και αποδίδει το δίκαιο γρήγορα σ’ εκείνους που φωνάζουν προς Αυτόν. Και δωρητής θείων αποκαλύψεων και μυήσεων στους ταπεινούς, γιατί και η ίδια δόθηκε με αποκάλυψη του ουράνιου Πατέρα στον Πέτρο που ήταν ένας ταπεινός ψαράς, και ο Παύλος ανυψώθηκε στο όνομα του Χριστού και άκουσε αποκαλύψεις, και πάντοτε ενεργεί με αυτό τον τρόπο. Και το μόνο σωτήριο, γιατί στο όνομα κανενός άλλου δεν μπορούμε να σωθούμε, όπως λέει ο Απόστολος και Αυτός είναι ο σωτήρας του κόσμου, ο Χριστός· γι’ αυτό και κατά την έσχατη ημέρα όλοι θα ομολογήσουν και θα υμνήσουν θέλοντας μη θέλοντας, ότι Κύριος είναι ο Ιησούς Χριστός για τη δόξα του Θεού Πατέρα. Τούτο είναι το σημείο της πίστεώς μας, αφού και είμαστε και ονομαζόμαστε Χριστιανοί, και είναι και η μαρτυρία ότι είμαστε του Θεού. Γιατί λέει ο Απόστολος: «Κάθε πνεύμα που ομολογεί Κύριο τον Ιησού Χριστό που ήρθε με σάρκα ανθρώπου, είναι από το Θεό», όπως προείπαμε, και όποιο δεν το ομολογεί αυτό, δεν είναι από το Θεό• είναι από τον αντίχριστο όποιο δεν ομολογεί τον Ιησού Χριστό. Γι’αυτό πρέπει όλοι οι πιστοί να ομολογούμε αδιάλειπτα τούτο το όνομα και για τη διακήρυξη της πίστεως, και για την αγάπη του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, από την οποία τίποτε ποτέ δεν πρέπει να μας χωρίσει, αλλά και γιατί το όνομά Του παρέχει χάρη και άφεση και απολύτρωση και θεραπεία, αγιασμό και φωτισμό και προπάντων τη σωτηρία. Γιατί με αυτό το θείο όνομα οι Απόστολοι έκαναν και δίδαξαν μεγάλα και θαυμαστά. Και ο θείος Ευαγγελιστής λέει: «Αυτά έχουν γραφεί για να πιστέψετε ότι ο Ιησούς είναι ο Χριστός, ο Υιός του Θεού» -ιδού η πίστη- «και πιστεύοντας να έχετε ζωή στο όνομά Του» -ιδού η σωτηρία και

η ζωή.

Κεφάλαιο 297

Αυτή λοιπόν την ονομασία (του Ιησού Χριστού) ως προσευχή, ας λέει κάθε ευσεβής συνεχώς με το νου του και με τα χείλη, και όταν στέκεται και όταν βαδίζει και όταν κάθεται και όταν πλαγιάζει και ό,τι κι αν κάνει και λέει, και να βιάζει τον εαυτό του σε τούτο πάντοτε. Θα βρει έτσι πολύ μεγάλη γαλήνη και χαρά, όπως γνωρίζουν από την πείρα τους εκείνοι που φροντίζουν γι' αυτή. Επειδή όμως αυτό το έργο είναι ανώτερο από εκείνους που ζουν στον κόσμο, ακόμη και από τους μοναχούς που έχουν μέριμνες, γι' αυτό όλοι αυτοί ας έχουν τουλάχιστον ορισμένο καιρό γι' αυτό το έργο. Και όλοι ας έχουν ως κανόνα να ασκούν αυτή την προσευχή όσο μπορούν, και οι ιερωμένοι και οι μοναχοί και οι λαϊκοί. Οι μοναχοί λοιπόν ως ταγμένοι σ' αυτό κι επειδή την έχουν χρέος τους απαραίτητο· κι αν είναι στη μέριμνα των διακονημάτων, όμως ας βιάζουν τον εαυτό τους, αφού οφείλουν να ασκούν αυτή την ευχή και να προσεύχονται προς τον Κύριο αδιάκοπα, ακόμα και αν βρίσκονται σε ρεμβασμό και σύγχυση και στην όνομα και πράγμα αιχμαλωσία του νου, και να μην αμελούν γελασμένοι από τον εχθρό, αλλά να επιστρέφουν στην προσευχή και να χαίρονται που επιστρέφουν. Οι ιερωμένοι, ας την επιμελούνται ως αποστολικό έργο και θείο κήρυγμα κι επειδή η ευχή αυτή εκτελεί θεία ενεργήματα και παριστά την αγάπη του Χριστού. Οι κοσμικοί ας ασκούν κατά δύναμη την ευχή σαν σφραγίδα του εαυτού τους και σημείο της πίστεως και φύλαξη και αγιασμό και αποδίωξη κάθε πειρασμού. Όλοι επομένως, ιερωμένοι, λαϊκοί και μοναχοί, μόλις σηκωθούμε από τον ύπνο, πρέπει πρώτα να βάλομε στο νου μας το Χριστό και το Χριστό να θυμηθούμε πρώτα. Και αυτό ως απαρχή κάθε σκέψης και ως θυσία να προσφέρομε στο Χριστό. Γιατί πριν από κάθε άλλη σκέψη, πρέπει να θυμηθούμε το Χριστό που μας έσωσε και τόσο μας αγάπησε, αφού και Χριστιανοί είμαστε και ονομαζόμαστε, και Αυτόν ντυθήκαμε κατά το θείο βάπτισμα, σφραγιστήκαμε με το μύρο Του κι έχομε κοινωνήσει και κοινωνούμε την αγία Του σάρκα και το αίμα Του και είμαστε μέλη Του και ναός και Αυτόν έχομε ντυθεί και κατοικεί μέσα μας. Και γι' αυτό οφείλομε να Τον αγαπούμε και να Τον θυμόμαστε πάντα. Γι' αυτό και καθένας ας έχει ένα ορισμένο καιρό κατά τη δύναμή του και κάποιο μέτρο αυτής της προσευχής σαν χρέος. Ας σταθούμε ως εδώ γι' αυτό το θέμα. Επειδή για όσους ζητούν να μάθουν για τούτο, υπάρχουν πάρα πολλά για κατατόπισή τους.

Άγιος Μάρκος ο Ευγενικός

Περί των λόγων που περιέχει η θεία ευχή, δηλαδή το «Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησόν με»

Πόση δύναμη έχει η ευχή και ποιες είναι οι δωρεές της σε όσους τη χρησιμοποιούν και σε ποια πνευματική κατάσταση τους φέρνει, δεν είμαστε εμείς σε θέση να πούμε. Τους λόγους όμως από τους οποίους αυτή αποτελείται, τους βρήκαν αρχικά οι άγιοι Πατέρες μας, που δεν τους επινόησαν οι ίδιοι, αλλά πήραν τις αφορμές από παλιά από την ίδια την αγία Γραφή και από τους κορυφαίους Μαθητές του Χριστού· ή, να πούμε καλύτερα, τους δέχθηκαν αυτοί σαν κάποια πατρική κληρονομιά και τους μεταβίβασαν σ’ εμάς. ‘Ωστε και από αυτό γίνεται φανερό, σε όσους δεν έμαθαν από την πείρα τους, ότι αυτή η ιερή ευχή είναι κάτι το ένθεο και ένας ιερός χρησμός. Γιατί πιστεύομε ότι είναι θείοι χρησμοί και πνευματικές αποκαλύψεις και λόγοι Θεού όλα όσα έδωσε στους ιερούς Αποστόλους να πουν ή να συγγράψουν ο Χριστός, ο οποίος λάλησε μέσω αυτών. Έτσι, ο θειότατος Παύλος, φωνάζοντας σ’ εμάς σαν από το ύψος του τρίτου ουρανού, λέει: «Κανείς δεν μπορεί να πει Κύριε Ιησού, παρά μόνο με Πνεύμα Άγιο». Με την αρνητική λέξη «κανείς» φανερώνει πολύ θαυμάσια ότι η επίκληση του Κυρίου Ιησού είναι κάτι το πολύ υψηλό και ανώτερο όλων. Επίσης, ο μέγας Ιωάννης που διακήρυξε σαν βροντή τα πνευματικά, αρχίζει με τη λέξη που τελειώνει ο Παύλος και μας δίνει τη συνέχεια της ευχής ως εξής: «Κάθε πνεύμα που ομολογεί τον Ιησού Χριστό, ότι ήρθε ως αληθινός άνθρωπος, είναι από το Θεό». Αυτός χρησιμοποίησε βέβαια εδώ κατάφαση, αλλά απέδωσε, όπως και ο Παύλος, στη χάρη του Αγίου Πνεύματος την επίκληση και ομολογία του Ιησού Χριστού. Ας έρθει τώρα τρίτος ο Πέτρος, η ακρότατη κορυφή των θεολόγων, για να μας δώσει το υπόλοιπο αυτής της ευχής. Όταν δηλαδή ο Κύριος ρώτησε τους Μαθητές: «Ποιος λέτε ότι είμαι;», προλαβαίνοντας ο φλογερός μαθητής τους άλλους, όπως το συνήθιζε, είπε: «Σύ είσαι ο Χριστός, ο Υιός του Θεού», έχοντας λάβει την αποκάλυψη αυτή, σύμφωνα με τη μαρτυρία του ιδίου του Σωτήρα, από τον ουράνιο Πατέρα, ή, πράγμα που είναι το ίδιο, από το Άγιο Πνεύμα. Πρόσεξε λοιπόν αυτούς τους τρεις ιερούς Αποστόλους πως ακολουθούν ο ένας τον άλλο σαν σε κύκλο, παίρνοντας ο ένας από τον άλλο αυτά τα θεία λόγια έτσι που το τέλος του λόγου του προηγουμένου να γίνεται αρχή για τον επόμενο. Ο ένας δηλαδή λέει «Κύριον Ιησού», ο άλλος «Ιησού Χριστό», ο τρίτος «Χριστό, Υιό του Θεού», και το τέλος συνάπτεται στην αρχή σαν σε κύκλο, όπως είπαμε, επειδή δεν έχει καμία διαφορά να πει κανείς Κύριο και Υιό του Θεού —γιατί και τα δύο αυτά φανερώνουν τη θεότητα του μονογενούς Υιού και παριστούν ότι είναι ομοούσιος και ομότιμος με τον Πατέρα.

Έτσι αυτοί οι μακάριοι Απόστολοι μας παρέδωσαν να επικαλούμαστε και να ομολογούμε εν Πνεύματι τον Κύριο Ιησού Χριστό, Υιό του Θεού· αυτοί είναι και τρεις και πιο αξιόπιστοι απ’ όλους —εφόσον κάθε λόγος, σύμφωνα με τη θεία Γραφή, βεβαιώνεται με τρεις μάρτυρες. Αλλά και η σειρά των Αποστόλων που τα είπαν, δεν είναι χωρίς σημασία: από τον Παύλο δηλαδή, τον πιο τελευταίο χρονικά από τους Μαθητές, αρχίζει η μυστική παράδοση της ευχής και δια του μεσαίου, του Ιωάννη, προχωρεί στον πρώτο, τον Πέτρο, που με την αγάπη πλησίαζε τον Ιησού περισσότερο από τους άλλους. Τούτο συμβολίζει, νομίζω, την προκοπή μας με ορθή σειρά και την άνοδό μας και την ένωσή μας με το Θεό μέσα στην αγάπη, δια της πράξεως και της θεωρίας. Γιατί βέβαια ο Παύλος είναι εικόνα της πράξεως, καθώς είπε ο ίδιος: «Κοπίασα περισσότερο απ’ όλους», ο Ιωάννης της θεωρίας, και της αγάπης ο Πέτρος, για τον οποίο μαρτυρεί ο Κύριος πως αγαπούσε περισσότερο από τους άλλους.

Πέρα από αυτά, θα μπορούσε να δει κανείς πως τα θεία λόγια της ευχής υποδηλώνουν το ορθό δόγμα της πίστεώς μας και απορρίπτουν κάθε αίρεση των κακοδόξων. Με το «Κύριε», που φανερώνει τη θεία φύση, αποκηρύττονται εκείνοι που φρονούν πως ο Ιησούς είναι μόνο άνθρωπος· με το «Ιησού», που φανερώνει την ανθρώπινη φύση, αποδιώχνονται εκείνοι που Τον θεωρούν μόνο Θεό που υποδύθηκε κατά φαντασία τον άνθρωπο· το «Χριστέ», που περιέχει και τις δύο φύσεις, αναχαιτίζει εκείνους που Τον πιστεύουν Θεό και άνθρωπο, με χωρισμένες όμως τις υποστάσεις τη

μία από την άλλη· τέλος, το «Υιέ του Θεού» αποστομώνει εκείνους που τολμούν να διδάσκουν τη σύγχυση των δύο φύσεων, επειδή φανερώνει πως η θεία φύση του Χριστού δεν συγχέεται με την ανθρώπινη φύση Του, ακόμη και μετά την ένωση τους. Έτσι οι τέσσερις αυτές λέξεις, ως λόγοι Θεού και μάχαιρες πνευματικές, αναιρούν δύο συζυγίες αιρέσεων, οι οποίες, ενώ είναι κακά εκ διαμέτρου αντίθετα, είναι ομότιμες στην ασέβεια.

Κύριε

ανατρέπει τους οπαδούς του Παύλου Σαμοσατέα

Ιησού

τους οπαδούς του Πέτρου Κναφέα

Χριστέ

τους νεστοριανούς

Υιέ του Θεού

τους μονοφυσίτες οπαδούς του Ευτυχή και του Διόσκορου

Έτσι λοιπόν μας παραδόθηκαν αυτά τα θεία λόγια, τα οποία δικαίως θα τα ονόμαζε κανείς μνημείο προσευχής και ορθοδοξίας. Αυτά και μόνα τους είναι αρκετά για όσους προχώρησαν στην κατά Χριστόν ηλικία και έφτασαν στην πνευματική τελείωση· αυτοί ενστερνίζονται και καθένα από τα θεία τούτα λόγια χωριστά, όπως δόθηκαν από τους ιερούς Αποστόλους, δηλαδή το «Κύριε Ιησού — Ιησού Χριστέ — Χριστέ, Υιέ του Θεού» (κάποτε μάλιστα και μόνο το γλυκύτατο όνομα «Ιησού»), και το ασπάζονται ως ολοκληρωμένη εργασία προσευχής. Και με αυτή γεμίζουν απερίγραπτη πνευματική χαρά, γίνονται ανώτεροι της σάρκας και του κόσμου και αξιώνονται να λάβουν θείες δωρεές. Αυτά τα γνωρίζουν, λένε, οι μυημένοι. Για τους νηπίους όμως εν Χριστώ και ατελείς στην αρετή, παραδόθηκε ως κατάλληλη προσθήκη το «ελέησόν με», η οποία τους δείχνει ότι έχουν επίγνωση των πνευματικών τους μέτρων και ότι χρειάζονται πολύ έλεος από το Θεό. Μιμούνται έτσι τον τυφλό εκείνο πού, ποθώντας να βρει το φως του, φώναζε στον Κύριο καθώς περνούσε: «Ιησού, ελέησόν με». Μερικοί πάλι δείχνουν περισσότερη αγάπη και διατυπώνουν την ευχή στον πληθυντικό, προφέροντάς την ως εξής: «Κύριε Ιησού Χριστέ, ο Θεός ημών, ελέησον ημάς»· κι αυτό, επειδή ξέρουν πώς ή αγάπη είναι το πλήρωμα του Νόμου και των Προφητών, καθώς περιέχει και ανακεφαλαιώνει μέσα της κάθε εντολή και κάθε πνευματική πράξη. Συνάμα παίρνουν μαζί τους από αγάπη και τους αδελφούς σε κοινωνία της προσευχής και παρακινούν περισσότερο το Θεό σε έλεος με το να Τον αναγνωρίζουν κοινό Θεό όλων και να Του ζητούν κοινό το έλεος για όλους. Και βέβαια, το έλεος του Θεού έρχεται σ' εμάς με την ορθή πίστη στα δόγματα και με την εκπλήρωση των εντολών, πού, όπως δείξαμε, ο σύντομος αυτός στίχος της προσευχής περιέχει και τα δύο.

Τα θεία τώρα ονόματα (Κύριος, Ιησούς, Χριστός), με τα οποία μας δόθηκε η ακρίβεια των δογμάτων, θα μπορούσε να βρει κανείς ότι χρονικά αναφάνηκαν με αυτή τη σειρά και τάξη, και ότι κι εμείς τα λέμε όπως αυτά φανερώθηκαν από την αρχή. Γιατί παντού η Παλαιά Διαθήκη κηρύττει Κύριο το Θεό Λόγο, και πριν και μετά την παράδοση του Νόμου, όπως όταν λέει: «Ό Κύριος έβρεξε φωτιά από τον Κύριο», και: «Είπε ο Κύριος στον Κύριό μου». Και ή Καινή Διαθήκη, κατά τη σάρκωσή Του, παρουσιάζει τον Άγγελο να Του δίνει το όνομα λέγοντας στην Παρθένο: «Θα τον ονομάσεις Ιησού», όπως και έγινε, καθώς λέει ο ιερός Λουκάς. Γιατί όντας, ως Θεός, Κύριος των πάντων, θέλησε με την ενανθρώπησή Του να γίνει και σωτήρας μας —έτσι μεταφράζεται το όνομα «Ιησούς». Το όνομα πάλι «Χριστός», το οποίο φανερώνει τη θέωση της ανθρώπινης φύσεως πού προσέλαβε, ο ίδιος εμπόδιζε τους Μαθητές πριν από το Πάθος να το λένε σε οποιονδήποτε, ύστερα όμως από το Πάθος και την Ανάσταση ο Πέτρος έλεγε με παρρησία: «Να το γνωρίζει όλος ο Ισραήλ, ότι ο Θεός Τον ανέδειξε και Κύριο και Χριστό». Και τούτο ήταν εύλογο· γιατί η ανθρώπινη φύση μας που προσέλαβε ο Θεός Λόγος, χρίσθηκε παρευθύς από τη θεότητά Του, έγινε όμως ό,τι και αυτό που την έχρισε, δηλαδή ομόθεος, αφού ο Ιησούς μου δοξάστηκε με το Πάθος και αναστήθηκε εκ νεκρών. Τότε λοιπόν ήταν καιρός να αναδειχθεί η ονομασία «Χριστός»· τότε δηλαδή που Αυτός, δεν μας ευεργέτησε απλώς, όπως όταν μας έπλασε στην αρχή ή όταν μετά τη

συντριβή μας μας ανέπλασε και μας έσωσε, αλλά που ανέβασε και την ανθρώπινη φύση μας στους ουρανούς και τη συνδόξασε με τον εαυτό Του και την αξίωσε να καθίσει στα δεξιά του Πατέρα. Τότε ακριβώς άρχισε να κηρύττεται Υιός του Θεού και Θεός από τους Αποστόλους, στους οποίους πρωτύτερα, στις αρχές του κηρύγματος, προκαλούσε δέος αυτή η ονομασία και σπάνια τη χρησιμοποιούσαν, έπειτα όμως την κήρυτταν φανερά πάνω από τους εξώστες, όπως τους προείπε ο ίδιος ο Σωτήρας. Επομένως τα θεια λόγια της ευχής τοποθετήθηκαν σε σειρά αντίστοιχη με τη χρονική ανάδειξη της πίστεως. Έτσι από παντού φανερώνεται σαφέστατα η θεία σοφία εκείνων που τα συνέταξαν και μας τα παρέδωσαν: κι από το ότι αυτά ακολουθούν επακριβώς τις αποστολικές ομολογίες και παραδόσεις, κι από το ότι αναδεικνύουν το ορθόδοξο δόγμα της πίστεώς μας, κι από το ότι μας υπενθυμίζουν τους χρόνους κατά τους οποίους εκδηλώθηκε με διάφορους τρόπους η Οικονομία του Θεού για μας, οδηγώντας μας στη θεοσέβεια με κατάλληλα κάθε φορά ονόματα.

Αυτά λοιπόν προσφέραμε εμείς, κατά τη δύναμή μας, σχετικά με τα λόγια της ευχής, σαν να κόψαμε άνθη από κάποιο δένδρο όμορφο και μεγάλο· τον καρπό όμως που αυτά περιέχουν, ας τον μαζέψουν άλλοι, όσοι δηλαδή με τη μακρά μελέτη και άσκηση το αξιώθηκαν αυτό με το να γίνουν δεκτικοί και να πλησιάσουν το Θεό.

Άγνωστος μοναχός

Ερμηνεία του «Κύριε Ελέησον»

Το «Κύριε Ιησού Χριστέ, ελέησόν με», και συντομότερα «Κύριε ελέησον», από τον καιρό των Αποστόλων χαρίστηκε στους Χριστιανούς και ορίστηκε να το λένε ακατάπαυστα, όπως και το λένε. Τι σημαίνει όμως τούτο το «Κύριε ελέησον», είναι πολύ λίγοι σήμερα που το ξέρουν, κι έτσι φωνάζουν καθημερινά ανωφελώς, αλλοίμονο, και ματαίως το «Κύριε ελέησον», και το έλεος του Κυρίου δεν το λαβαίνουν γιατί δεν ξέρουν τι ζητούν. Γι' αυτό πρέπει να ξέρομε πως ο Υιός και Λόγος του Θεού, αφότου σαρκώθηκε και έγινε άνθρωπος και υπέμεινε τόσα πάθη και σταυρώθηκε και χύνοντας το πανάγιο αίμα Του εξαγόρασε τον άνθρωπο από τα χέρια του διαβόλου, από τότε έγινε Κύριος και εξουσιαστής της ανθρώπινης φύσεως. Και προτού βέβαια σαρκωθεί ήταν Κύριος όλων των κτισμάτων, ορατών και αοράτων, ως δημιουργός και ποιητής τους, όμως των ανθρώπων και των δαιμόνων που δε θέλησαν από μόνοι τους να τον έχουν Κύριο και εξουσιαστή τους, δεν ήταν και Αυτός Κύριος τους, ο Κύριος όλου του κόσμου. Ο πανάγαθος Θεός δηλαδή, και τους Αγγέλους και τους ανθρώπους τους έκανε αυτεξούσιους και τους χάρισε το λογικό, να έχουν γνώση και διάκριση· γι' αυτό, ως δίκαιος που είναι και αληθινός, δε θέλησε να τους αφαιρέσει το αυτεξούσιο και να τους εξουσιάζει με τη βία και χωρίς τη θέλησή τους. Αλλά εκείνους που θέλουν να είναι κάτω από την εξουσία και διακυβέρνησή Του, εκείνους ο Θεός και τους εξουσιάζει και τους κυβερνά· εκείνους πάλι που δε θέλουν, τους αφήνει να κάνουν το θέλημα τους, ως αυτεξούσιοι που είναι. Για τούτο και τον Αδάμ που πλανήθηκε από τον αποστάτη διάβολο κι έγινε κι αυτός αποστάτης του Θεού και δε θέλησε να υπακούσει στην εντολή Του, τον άφησε ο Θεός στο αυτεξούσιό του και δε θέλησε να τον εξουσιάζει τυραννικά. Αλλά ο φθονερός διάβολος που τον πλάνησε εξαρχής, δεν έπαψε κι έπειτα να τον πλανά, ώσπου τον έκανε παρόμοιο στην αλογία με τα κτήνη τα ανόητα και ζούσε πλέον σαν ζώο άλογο και ανόητο. Μα ο πολυέλεος Θεός τον σπλαχνίστηκε τελικά κι έτσι χαμήλωσε τους ουρανούς και κατέβηκε στη γη(Ψαλμ. 17, 10) κι έγινε άνθρωπος για τον άνθρωπο· και με το πανάχραντο αίμα Του τον λύτρωσε από τη δουλεία της αμαρτίας και δια μέσου του ιερού Ευαγγελίου τον οδήγησε πως να ζει θεάρεστα. Και, κατά τον Θεολόγο Ιωάννη, μας έδωσε εξουσία να γίνομε τέκνα Θεού(Ιω. 1, 12) και με το θείο βάπτισμα μας αναγέννησε και μας ανέπλασε και με τα άχραντά Του μυστήρια τρέφει καθημερινά την ψυχή μας και τη ζωογονεί. Και μ' ένα λόγο, με την άκρα Του σοφία βρήκε τον τρόπο να μένει πάντοτε αχώριστος μ' εμάς κι εμείς με Αυτόν, για να μην έχει πλέον καθόλου τόπο σ' εμάς ο διάβολος. Ορισμένοι όμως από τους Χριστιανούς, ύστερα από τόσες χάριτες που αξιώθηκαν και υστέρα από τόσες ευεργεσίες που έλαβαν από τον Δεσπότη Χριστό, πλανήθηκαν πάλι από το διάβολο και εξαιτίας του κόσμου και της σάρκας ξεμάκρυναν από το Θεό και κατακυριεύονται από την αμαρτία και από το διάβολο κάνοντας τα θελήματά του. Όμως δεν είναι τελείως αναίσθητοι ώστε να μην αισθάνονται το κακό που έπαθαν. Καταλαβαίνουν το σφάλμα τους και γνωρίζουν την υποδούλωσή τους, αλλά δεν μπορούν αυτοί μόνοι τους να γλυτώσουν και γι' αυτό προστρέχουν στο Θεό και φωνάζουν το «Κύριε ελέησον» για να τους ευσπλαχνιστεί ο πολυέλεος Κύριος και να τους ελεήσει, να τους δεχτεί σαν τον άσωτο υιό(Λουκ. 15, 20) και να τους δώσει πάλι τη θεία χάρη Του και μέσω αυτής να γλυτώσουν από τη δουλεία της αμαρτίας, ν' απομακρυνθούν από τους δαίμονες και να λάβουν πάλι την ελευθερία τους, για να μπορέσουν με τον τρόπο αυτό να ζήσουν θεάρεστα και να φυλάξουν τις εντολές του Θεού. Αυτοί λοιπόν οι Χριστιανοί που, όπως είπαμε, με τέτοιο σκοπό φωνάζουν το «Κύριε ελέησον», αυτοί θα επιτύχουν εξάπαντος και το έλεος του πανάγαθου Θεού και θα λάβουν τη χάρη Του να ελευθερωθούν από τη δουλεία της αμαρτίας και να σωθούν. Εκείνοι όμως που δεν έχουν είδηση από αυτά που είπαμε, μήτε γνωρίζουν τη συμφορά τους που είναι καταδουλωμένοι στα θελήματα της σάρκας και στα κοσμικά πράγματα, μήτε έχουν ευκαιρία να συλλογιστούν την υποδούλωση τους, αλλά χωρίς τέτοιο σκοπό φωνάζουν μόνο το «Κύριε ελέησον», περισσότερο από συνήθεια, αυτοί πως είναι δυνατό να λάβουν το έλεος του Θεού; Και μάλιστα τέτοιο θαυμάσιο και άπειρο έλεος; Γιατί είναι καλύτερα να μη λάβουν το έλεος του Θεού, παρά να το λάβουν και πάλι να το χάσουν, επειδή τότε είναι διπλό το φταίξιμο τους. Άλλωστε, αν

κανείς δώσει κανένα πετράδι πολύτιμο στα χέρια μικρού παιδιού ή κανενός αγροίκου άνθρωπου που να μην ξέρει τι αξίζει, και αυτοί το πάρουν στα χέρια τους και το χάσουν, είναι φανερό πως δεν το έχασαν εκείνοι αλλά αυτός που τους το έδωσε.

Και για να καταλάβεις καλύτερα τα λεγόμενα, συλλογίσου πως στον κόσμο τούτο εκείνος που είναι άπορος και φτωχός και θέλει να πάρει ελεημοσύνη από κάποιο πλούσιο, πηγαίνει και του λέει «ελέησον με», δηλαδή «λυπήσου με για τη φτώχεια μου και δος μου τα αναγκαία». Και πάλι, εκείνος που έχει χρέος και θέλει να του το χαρίσει ο δανειστής του, πηγαίνει και του λέει «ελέησόν με», δηλαδή «λυπήσου με για την ανέχειά μου και χάρισέ μου αυτό που σου χρωστώ». Όμοια και ο φταίχτης, θέλοντας να τον συγχωρήσει εκείνος στον οποίο έφταιξε, πηγαίνει και του λέει «ελέησόν με», δηλαδή «συγχώρεσέ με για ό,τι σου έκανα». Από την άλλη μεριά, ο αμαρτωλός φωνάζει στο Θεό το «Κύριε ελέησον» και δεν ξέρει μήτε τι λέει, μήτε γιατί το λέει, αλλά μήτε τι είναι το έλεος του Θεού που τον παρακαλεί να του το δώσει, μήτε σε τι τον συμφέρει το έλεος που ζητά, και μόνο από συνήθεια φωνάζει «Κύριε ελέησον», χωρίς να ξέρει τίποτε. Πως λοιπόν να του δώσει ο Θεός το έλεός Του, αφού αυτός, καθώς δεν το ξέρει, το καταφρονεί και πάλι το χάνει σύντομα και αμαρτάνει περισσότερο; Το έλεος του Θεού δεν είναι άλλο, παρά η χάρη του Παναγίου Πνεύματος, την οποία πρέπει να ζητούμε από το Θεό εμείς οι αμαρτωλοί και να φωνάζομε ακατάπαυστα το «Κύριε ελέησον», δηλαδή «λυπήσου με, Κύριε μου, τον αμαρτωλό, στην ελεεινή κατάσταση που βρίσκομαι, και δέξου με πάλι στη χάρη Σου· δος μου πνεύμα δυνάμεως, για να με δυναμώσει ν' αντισταθώ στους πειρασμούς του διαβόλου και στην κακή συνήθεια της αμαρτίας· δος μου πνεύμα σωφρονισμού, για να σωφρονιστώ, να έρθω σε αίσθηση του εαυτού μου και να διορθωθώ· δος μου πνεύμα φόβου, για να σε φοβούμαι και να φυλάγω τις εντολές Σου· δος μου πνεύμα αγάπης για να σε αγαπώ και να μην απομακρύνομαι πλέον από κοντά Σου· δος μου πνεύμα ειρήνης, για να φυλάγει την ψυχή μου ειρηνική και να συγκεντρώνω όλους μου τους λογισμούς και να είμαι ήσυχος και ατάραχος· δος μου πνεύμα καθαρότητας, για να με φυλάγει καθαρό από κάθε μολυσμό· δος μου πνεύμα πραότητας, για να είμαι ήμερος στους αδελφούς μου Χριστιανούς και να απέχω από το θυμό· δος μου πνεύμα ταπεινοφροσύνης, για να μη φαντάζομαι τα υψηλά και υπερηφανεύομαι».

Εκείνος λοιπόν που γνωρίζει την ανάγκη που έχει από όλα αυτά και τα ζητά από τον πολυέλεο Θεό, φωνάζοντας το «Κύριε ελέησον», αυτός βεβαιότατα θα λάβει εκείνο που ζητά και θα επιτύχει το έλεος και τη θεία χάρη του Κυρίου. Όποιος όμως δεν ξέρει τίποτε από αυτά που είπαμε, αλλά από συνήθεια μόνο φωνάζει το «Κύριε ελέησον», αυτός δεν είναι δυνατό να λάβει ποτέ το έλεος του Θεού· γιατί και πρωτύτερα έλαβε πολλές χάριτες από το Θεό μα δεν τις αναγνώρισε, μήτε ευχαρίστησε το Θεό που του τις έδωσε. Αυτός έλαβε το έλεος του Θεού όταν πλάστηκε κι έγινε άνθρωπος· έλαβε το έλεος του Θεού όταν αναπλάστηκε με το άγιο βάπτισμα κι έγινε ορθόδοξος Χριστιανός· έλαβε το έλεος του Θεού όταν γλύτωσε από τόσους κινδύνους ψυχικούς και σωματικούς που δοκίμασε στη ζωή του· έλαβε το έλεος του Θεού τόσες φορές που αξιώθηκε να κοινωνήσει τα άχραντα μυστήρια· έλαβε το έλεος του Θεού όσες φορές αμάρτησε στο Θεό και τον πίκρανε με τις αμαρτίες του και δεν εξολοθρεύτηκε, μήτε τιμωρήθηκε παιδαγωγικά όπως του έπρεπε· έλαβε το έλεος του Θεού όταν με διάφορους τρόπους ευεργετήθηκε από το Θεό και δεν το αναγνώρισε, αλλά όλα τα λησμόνησε και δε φρόντισε καθόλου για τη σωτηρία του. Αυτός λοιπόν ο Χριστιανός πως να λάβει το έλεος του Θεού χωρίς να το αισθάνεται και χωρίς να γνωρίζει πως δέχεται τέτοια χάρη από το Θεό, καθώς είπαμε, μήτε να ξέρει τι λέει, αλλά να φωνάζει μόνο το «Κύριε ελέησον» χωρίς κανένα στόχο και σκοπό, εκτός από μόνη τη συνήθεια;

Άγιος Συμεών ο νέος Θεολόγος

Λόγος περί πίστεως. Και διδασκαλία για εκείνους πού λένε, ότι δεν είναι δυνατόν εκείνοι πού βρίσκονται μέσα στις φροντίδες του κόσμου να φτάσουν στην τελειότητα των αρετών. Και διήγηση επωφελής στην αρχή

Αδελφοί και πατέρες· είναι καλό να διακηρύττομε σε όλους το έλεος του Θεού και να φανερώνομε στους πλησίον μας την ευσπλαχνία και την ανείπωτη αγαθότητα του Θεού προς εμάς. « Εγώ λοιπόν, καθώς το βλέπετε, μήτε νηστείες έκανα, μήτε αγρυπνίες, μήτε χαμαικοιτίες, αλλά μόνο ταπεινώθηκα και ο Κύριος σύντομα με έσωσε», λέει ο θειος Δαβίδ. Και μπορεί κανείς να πει πολύ πιο σύντομα: «Μόνο πίστεψα, και με δέχτηκε ο Κύριος». Επειδή είναι πολλά αυτά πού μας εμποδίζουν ν΄ αποκτήσομε την ταπείνωση, να βρούμε όμως την πίστη δεν μας εμποδίζει τίποτε. Γιατί αν το θελήσομε ολόψυχα, ευθύς ενεργεί μέσα μας η πίστη, αφού είναι δώρο του Θεού και φυσικό προσόν, αν και υπόκειται στην αυτεξουσιότητα της προαιρέσεώς μας. Γι΄ αυτό ακόμη και οι Σκύθες και οι βάρβαροι πιστεύουν ο ένας τα λόγια του άλλου. Και για να σας δείξω στην πράξη την ενέργεια της ενδιάθετης πίστεως και να βεβαιώσω όσα είπα, ακούστε να σας διηγηθώ κάτι πού άκουσα από κάποιον πού δεν ψεύδεται.

Κάποιος, Γεώργιος ονομαζόμενος, νέος στην ηλικία, έως είκοσι χρόνων, κατοικούσε στην Κωνσταντινούπολη τώρα στους καιρούς μας· ο οποίος ήταν όμορφος και φανταχτερός στην εμφάνιση, τούς τρόπους και το βάδισμα, έτσι πού μερικοί από τούτα σχημάτισαν κακή γνώμη γι΄ αυτόν, όσοι δηλαδή βλέπουν μόνο τα εξωτερικά και κρίνουν κακώς τα των άλλων. Αυτός γνωρίστηκε με κάποιον άγιο μοναχό πού ζούσε σ΄ ένα μοναστήρι της πόλεως, και αναθέτοντάς του όλα τα της ψυχής του, έλαβε από αυτόν για υπενθύμιση μια μικρή εντολή (ένα σύντομο κανόνα). Ο νέος ζήτησε ακόμη από τον γέροντα να του δώσει κανένα βιβλίο πού να περιέχει διηγήσεις για τη ζωή των μοναχών και την πρακτική τους άσκηση. Εκείνος του έδωσε να διαβάσει το σύγγραμμα του μοναχού Μάρκου πού διδάσκει περί του πνευματικού νόμου· το οποίο ο νέος το πήρε σαν να ήταν σταλμένο από τον ίδιο το Θεό. Και ελπίζοντας πώς θα λάβει πολύ μεγάλη ωφέλεια από αυτό, το διάβασε όλο με πόθο και προσοχή. Και ωφελήθηκε βέβαια απ΄ όλα όσα διάβασε, όμως τρία κεφάλαια* μόνο ενσφήνωσε, να πω έτσι, στην καρδιά του. Το ένα έλεγε επί λέξει: « Αν ζητάς τη θεραπεία της ψυχής σου, επιμελήσου τη συνείδησή σου, και να κάνεις όσα αυτή σου επιδεικνύει, και θα βρεις ωφέλεια». Το άλλο έλεγε: « Όποιος ζητά τις ενέργειες του Αγίου Πνεύματος προτού να εργαστεί τις εντολές του Θεού, είναι παρόμοιος με αγορασμένο δούλο, ο οποίος την ίδια ώρα πού αγοράστηκε ζητά να του δώσουν και το χαρτί της απελευθερώσεως». Και το τρίτο έλεγε: « Εκείνος πού προσεύχεται σωματικά και δεν απέκτησε ακόμη γνώση πνευματική, είναι παρόμοιος με τον τυφλό πού φώναζε ¨Υιέ Δαβίδ, ελέησόν με». Όταν ο πρώην τυφλός έλαβε το φως του και είδε τον Κύριο, δεν τον ονόμασε πλέον υιό Δαβίδ, αλλά τον ομολόγησε Υιό Θεού και τον προσκύνησε».

* Φιλοκαλία, τόμος Α΄, σελ. 133, κεφ. 69. σελ. 148, κεφ. 64, σελ. 129-130, κεφ. 13-14.

Αυτά λοιπόν τα διάβασε ο νέος εκείνος και τα θαύμασε, και πίστεψε ότι με την επιμέλεια της συνειδήσεως θα βρει ωφέλεια και με την εργασία των εντολών θα δεχτεί συνειδητά την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος και με τη χάρη Του θ΄ ανοίξουν τα νοερά του μάτια και θα δει τον Κύριο. Και πληγωμένος από την αγάπη και την επιθυμία του Κυρίου, ζητούσε πλέον το Πρώτο Κάλλος, το αόρατο. Τίποτε άλλο όμως δεν έκανε, καθώς με βεβαίωσε ύστερα με όρκους, παρά μόνο εκτελούσε κάθε βράδυ το σύντομο κανόνα πού του όρισε ο άγιος εκείνος γέρων, και τότε πλάγιαζε και κοιμόταν. Και καθώς η συνείδηση του έλεγε: «Κάνε κι άλλες μετάνοιες, πρόσθεσε κι άλλους ψαλμούς, πες κι άλλο το Κύριε ελέησον, αφού μπορείς», αυτός υπάκουε σ΄ αυτήν πρόθυμα κι αδίστακτα κι έτσι έπραττε, σαν να τα έλεγε ο ίδιος ο Θεός. Και από τότε πλέον δεν κοιμήθηκε ποτέ με τη συνείδηση να τον ελέγχει και να λέει: «Αυτό γιατί δεν το έκανες;». Κι έτσι, υπακούοντας αυτός χωρίς παράλειψη στη συνείδησή του κι εκείνη προσθέτοντας μέρα με τη μέρα περισσότερο, σε λίγες μέρες αυξήθηκε πολύ η εσπερινή προσευχή του. Κατά τη διάρκεια της ημέρας είχε την

επιστασία του σπιτιού ενός πατρικίου κι είχε πολλές βιοτικές φροντίδες και πήγαινε κάθε μέρα στο Παλάτι· έτσι κανείς δεν αντιλήφθηκε όσα αυτός έπραττε το βράδυ. Αλλά κάθε βράδυ έτρεχαν από τα μάτια του δάκρυα κι έκανε πολλές γονυκλισίες και μετάνοιες και όταν στεκόταν σε προσευχή είχε τα πόδια κολλημένα μεταξύ τους και ακίνητα και διάβαζε ευχές στη Θεοτόκο με πόνο και στεναγμούς και δάκρυα και, σαν να ήταν ο Κύριος παρών σωματικά, έτσι έπεφτε εμπρός στα άχραντα πόδια Του και ως τυφλός του ζητούσε να τον σπλαχνιστεί και να του χαρίσει το φως των ματιών της ψυχής του. Και καθώς πλήθαινε κάθε βράδυ η προσευχή, κρατούσε ως τα μεσάνυχτα, κι όση ώρα προσευχόταν, στεκόταν όρθιος σαν κολόνα η σαν ασώματος, χωρίς διόλου να χαλαρώνει η να ραθυμεί η έστω να κινεί κανένα μέλος του σώματός του, μήτε τα μάτια του να στρέψει η να τα σηκώσει.

Ένα βράδυ λοιπόν, πού ήταν όρθιος κι έλεγε το « Ο Θεός ιλάσθητί μοι τώ αμαρτωλώ» με το νου μάλλον παρά με το στόμα, έξαφνα φανερώθηκε πλούσια από ψηλά μια έλλαμψη θεϊκή και γέμισε από φως όλο τον τόπο και ο νέος αγνόησε και λησμόνησε αν βρισκόταν μέσα σε σπίτι η αν ήταν κάτω από στέγη, γιατί παντού έβλεπε μόνο φως και δεν ήξερε μήτε αν πατούσε στη γη. Ούτε φόβο είχε μήπως πέσει, ούτε καμία φροντίδα του κόσμου, ούτε τίποτε άλλο από όσα ταιριάζουν σε ανθρώπους πού έχουν σώμα περνούσε από το λογισμό του. Αλλά μένοντας τελείως μέσα στο άϋλο φως, του φαινόταν πώς έγινε και αυτός φως και λησμόνησε όλο τον κόσμο κι ήταν όλος γεμάτος από δάκρυα κι από ανέκφραστη χαρά και αγαλλίαση. Και ύστερα από τούτο ανέβηκε ο νους του στον ουρανό κι εκεί είδε άλλο φως λαμπρότερο από το γύρω του· και κοντά σ΄ εκείνο το φως του φάνηκε να στέκεται ο άγιος και ισάγγελος εκείνος γέροντας πού του έδωσε, όπως είπαμε, την εντολή και το βιβλίο.

Εγώ λοιπόν, καθώς τ' άκουσα από το νέο, σκέφτηκα ότι και η πρεσβεία του αγίου εκείνου θα είχε συνεργήσει πολύ σε τούτο και ότι ο Θεός πάλι θα οικονόμησε να δείξει στο νέο σε ποιο ύψος αρετής βρισκόταν ο άγιος εκείνος. Όταν πέρασε αυτή η θεωρία και ήρθε πάλι στον εαυτό του ο νέος εκείνος, όπως έλεγε, ήταν γεμάτος από χαρά και θαυμασμό και έκπληξη και δάκρυζε από την καρδιά του· και μαζί με τα δάκρυα ακολουθούσε και μία γλυκύτητα. Τέλος, πλάγιασε να κοιμηθεί και την ίδια ώρα λάλησε ο πετεινός, δείχνοντας τη μέση της νύχτας· και σε λίγο σήμαναν οι εκκλησίες για το Όρθρο. Και σηκώθηκε ο νέος για να ψάλλει κατά τη συνήθειά του, χωρίς να σκεφτεί καθόλου τον ύπνο εκείνη τη νύχτα.

Αυτά έγιναν όπως ο Θεός γνωρίζει, ο οποίος και τα πραγματοποίησε για λόγους πού μόνο Εκείνος ξέρει, ενώ ο νέος δεν έκανε τίποτε περισσότερο από όσα ακούσατε, πλην είχε ορθή πίστη και αδίστακτη ελπίδα. Και μην πει κανείς, πώς εκείνος τα έκανε αυτά για να δοκιμάσει· γιατί αυτός μήτε με το λογισμό του είπε μήτε καν σκέφτηκε κάτι τέτοιο -επειδή όποιος δοκιμάζει η πειράζει το Θεό, δεν έχει πίστη. Αλλά απορρίπτοντας ο νέος εκείνος κάθε άλλον εμπαθή και φιλήδονο λογισμό, φρόντιζε τόσο πολύ -όπως έλεγε με όρκο- να πραγματοποιεί εκείνα πού του έλεγε η συνείδησή του, ώστε σε όλα τα άλλα αισθητά πράγματα του κόσμου να είναι σαν αναίσθητος και δεν ήθελε μήτε να φάει η να πιει ηδονικά η συχνότερα.

Ακούσατε, αδελφοί μου, τι κατορθώνει η πίστη στο Θεό, όταν βεβαιώνεται με τα έργα; Καταλάβατε πώς μήτε η νεότητα είναι απορριπτέα, μήτε το γήρας ωφέλιμο, αν λείπει η σύνεση και ο φόβος του Θεού; Μάθατε ότι μήτε η παραμονή στην πόλη μας εμποδίζει να εργαστούμε τις εντολές του Θεού, αν έχουμε προθυμία και εγρήγορση, μήτε η ησυχία και η αναχώρηση από τον κόσμο μας ωφελούν αν βρισκόμαστε σε ραθυμία και αμέλεια; Όλοι μας ακούμε για τον Δαβίδ και θαυμάζομε και λέμε ότι ένας Δαβίδ έγινε κι όχι άλλος· και να πού σε τούτο το νέο συνέβη κάτι περισσότερο από το Δαβίδ. Γιατί ο Δαβίδ έλαβε τη μαρτυρία από τον ίδιο το Θεό, χρίστηκε προφήτης και βασιλιάς, έγινε μέτοχος του Αγίου Πνεύματος κι είχε λάβει πολλές αποδείξεις περί Θεού. Όταν λοιπόν αμάρτησε κι έχασε τη χάρη του Αγίου Πνεύματος και το αξίωμα της προφητείας και αποξενώθηκε από τη συναναστροφή του Θεού, τι το παράδοξο πού τα ζήτησε πάλι, όταν έφερε στο νου του τη χάρη από την οποία ξέπεσε; Ο νέος όμως αυτός τίποτε τέτοιο δεν είχε σκεφτεί ποτέ, αλλά ήταν προσηλωμένος μόνο στα κοσμικά πράγματα κι έβλεπε μόνο τα πρόσκαιρα και η διάνοιά του δεν είχε φανταστεί τίποτε ανώτερο από τα γήινα· και -τι θαυμαστά τα κρίματά Σου,Κύριε!- μόνο άκουσε γι΄ αυτά κι ευθύς πίστεψε. Και τόσο πολύ πίστεψε, ώστε να παρουσιάσει και έργα πού

αρμόζουν στην πίστη, με τα όποια η διάνοιά του πήρε φτερά και έφτασε στους ουρανούς κι έκανε τη Μητέρα του Χριστού να τον ευσπλαχνιστεί και με την πρεσβεία της εξιλέωσε το Θεό και κατέβασε ως αυτόν τη χάρη του Πνεύματος· και αυτή τον δυνάμωσε να φτάσει ως τον ουρανό και τον αξίωσε να δει φως, το οποίο όλοι το επιθυμούν μα πολύ λίγοι το πετυχαίνουν.

Ο νέος αυτός πού μήτε χρόνους πολλούς νήστεψε, μήτε ποτέ κοιμήθηκε στο έδαφος, μήτε φόρεσε τρίχινα ρούχα, μήτε τη μοναχική κουρά έλαβε, μήτε από τον κόσμο αναχώρησε σωματικά, αλλά μόνο πνευματικά· μόνο αγρύπνησε λίγο, και φάνηκε ανώτερος από τον Λώτ στα Σόδομα. Η μάλλον, έγινε άγγελος μέσα σε σώμα, πού ενώ οι άλλοι τον ψηλαφούσαν και τον έβλεπαν, ήταν εντούτοις ακράτητος και ασύλληπτος, άνθρωπος στο φαινόμενο και άσαρκος στο νοούμενο, βλεπόμενος από όλους και μόνος ευρισκόμενος με μόνο τον παντογνώστη Θεό. Γι´ αυτό και με τη δύση του αισθητού ηλίου τον έλουσε το γλυκύ φως του νοητού Ηλίου, και πολύ εύλογα· γιατί η αγάπη του προς τον ζητούμενο Θεό τον έβγαλε τελείως από τον κόσμο και από την ίδια του τη φύση και από όλα τα πράγματα και τον έκανε όλον πνευματικό και όλον φως, και μάλιστα ενώ κατοικούσε μέσα στην πόλη κι είχε την επιστασία ενός αρχοντικού και φρόντιζε για δούλους και ελεύθερους και έκανε και έπραττε όλα όσα αρμόζουν στο βίο.

Αλλά είναι αρκετά αυτά πού είπαμε και για έπαινο του νέου και για παρακίνηση δική σας στον πόθο και τη μίμησή του, η θέλετε να σας πω και αλλά μεγαλύτερα, τα όποια ίσως δεν μπορέσει να δεχτεί η ακοή σας; Όμως τι άλλο θα βρεθεί μεγαλύτερο η τελειότερο από αυτό; Σίγουρα, δεν υπάρχει άλλο μεγαλύτερο, καθώς λέει ο Θεολόγος Γρηγόριος: « Αρχή της σοφίας είναι ο φόβος του Κυρίου. Όπου είναι ο φόβος, εκεί και η φύλαξη των εντολών· και όπου η φύλαξη των εντολών, εκεί και η κάθαρση της σάρκας, η οποία είναι ένα νέφος εμπρός στην ψυχή και δεν την αφήνει να δει καθαρά τη λάμψη τη θεϊκή· κι εκεί πού είναι η κάθαρση, εκεί και η έλλαμψη. Και η έλλαμψη είναι η ικανοποίηση του πόθου αυτών πού ποθούν τα μέγιστα η το μέγιστο η αυτό πού είναι πάνω από μέγα.» Λέγοντας αυτά φανέρωσε ότι ο φωτισμός του Πνεύματος είναι τέλος ατελές κάθε αρετής, και όποιος έρθει σ´ αυτόν, έφτασε στο τέλος και το πέρας όλων των αισθητών και βρήκε την αρχή της γνώσεως των πνευματικών.

Αυτά είναι, αδελφοί μου, τα θαυμάσια του Θεού· για τούτο φανερώνει ο Θεός τούς κρυπτόμενους Αγίους Του, ώστε άλλοι να τούς μιμηθούν και άλλοι να μείνουν αναπολόγητοι. Γιατί κι εκείνοι πού βρίσκονται μέσα στους περισπασμούς και όσοι είναι στα κοινόβια, τα όρη και τα σπήλαια και πολιτεύονται όπως πρέπει, σώζονται και αξιώνονται να λάβουν από το Θεό μεγάλα καλά, για μόνη την πίστη τους προς Αυτόν, έτσι ώστε όσοι αποτυγχάνουν από ραθυμία, να μην έχουν να πουν τίποτε την ημέρα της Κρίσεως. Γιατί, αδελφοί μου, δεν ψεύδεται Αυτός πού υποσχέθηκε να σώζει για μόνη την πίστη προς Αυτόν. Λοιπόν λυπηθείτε τον εαυτό σας και εμάς πού σας αγαπούμε και συχνά θρηνούμε και κλαίμε για χάρη σας -γιατί τέτοιοι προστάζει να είμαστε ο σπλαχνικός και ελεήμων Θεός-· και πιστεύοντας ολόψυχα στον Κύριο, αφήστε τη γη κι όλα όσα παρέρχονται, και προσέλθετε και κολληθείτε σ´ Αυτόν, γιατί λίγο ακόμη και ο ουρανός με τη γη θα παρέλθουν, και έξω από το Θεό δεν υπάρχει ούτε στάση ούτε πέρας ούτε κατάληξη της πτώσεως των αμαρτωλών. Αφού δηλαδή ο Θεός είναι αχώρητος και ακατάληπτος, πές μου, αν μπορείς, που θα βρεθεί τόπος για όσους εκπίπτουν από τη βασιλεία Του;

Μου έρχεται να θρηνώ και λυπούμαι υπερβολικά και λιώνω για σας, όταν συλλογιστώ πώς έχουμε τέτοιο Κύριο πλουσιόδωρο και φιλάνθρωπο, πού για μόνη την πίστη μας προς Αυτόν μας χαρίζει αυτά πού υπερβαίνουν κάθε νου και ακοή και διάνοια και πού ποτέ δεν τα συνέλαβε άνθρωπος, κι εμείς σαν άλογα ζώα προτιμούμε μόνο τη γη και όσα η γη βγάζει για μας από την πολλή ευσπλαχνία του Θεού για να επαρκούμε στις ανάγκες του σώματος· ώστε εμείς να τρεφόμαστε από αυτά με μέτρο και η ψυχή μας να κάνει ανεμπόδιστα την πορεία της προς τα άνω, τρεφόμενη και αυτή με τη νοερή τροφή του Πνεύματος, ανάλογα με την κάθαρση και την ανάβασή της.

Γιατί αυτό είναι ο άνθρωπος και για τούτο δημιουργηθήκαμε και ήρθαμε στην ύπαρξη· δεχόμενοι εδώ αυτές τις μικρές ευεργεσίες, με την ευχαριστία και την ευγνωμοσύνη προς το Θεό ν´ απολαύσομε εκεί τα ανώτερα και αιώνια. Αλλά εμείς, αλίμονο, ενώ δε φροντίζομε καθόλου για τα μέλλοντα, είμαστε αχάριστοι για όσα απολαμβάνομε εδώ, κι έτσι γινόμαστε παρόμοιοι με τούς

δαίμονες η και χειρότεροι, αν πρέπει να πω την αλήθεια. Και για τούτο πρέπει να τιμωρηθούμε περισσότερο, γιατί και περισσότερες ευεργεσίες λάβαμε και γνωρίζομε Θεό πού έγινε για μας άνθρωπος όπως εμείς, μόνο χωρίς την αμαρτία, για να μας απαλλάξει από την πλάνη και να μας ελευθερώσει από την αμαρτία. Τι άλλο να πω; Σε όλα αυτά πιστεύομε μονάχα με τα λόγια, και με τα έργα τα αρνούμαστε. Δεν ακούγεται παντού το όνομα του Χριστού, στις πόλεις και τα χωριά και τα κοινόβια και τα όρη; Αν θέλεις, κοίταξε και εξέτασε προσεκτικά, αν τηρούν τις εντολές Του· και μόλις θα βρεις -είναι αλήθεια- ένα σε χιλιάδες η ένα σε μυριάδες πού να είναι Χριστιανός και με τα λόγια και με τα έργα. Δεν είπε ο Κύριος και Θεός μας στο άγιο ευαγγέλιο: « Όποιος πιστέψει σ΄ εμένα θα κάνει κι αυτός τα έργα πού κάνω εγώ κι ακόμη μεγαλύτερα»; Ποιος λοιπόν από εμάς τολμά να πει: « Εγώ κάνω έργα Χριστού και πιστεύω ορθά στο Χριστό»; Δε βλέπετε, αδελφοί, ότι έχουμε να βρεθούμε άπιστοι κατά την ημέρα της κρίσεως και να κολαστούμε χειρότερα από εκείνους πού δε γνωρίζουν τον Κύριο; Γιατί είναι ανάγκη η εμείς να καταδικαστούμε ως άπιστοι, η ο Χριστός να αποδειχτεί ψεύτης, το οποίο είναι αδύνατο, αδελφοί μου, αδύνατο.

Αυτά τα έγραψα όχι για να εμποδίσω την αναχώρηση από τον κόσμο και να προβάλω τη ζωή μέσα σ΄ αυτόν, αλλά για να πληροφορήσω όλους όσοι διαβάσουν την παρούσα διήγηση, πώς εκείνος πού θέλει να κάνει το αγαθό, έλαβε και τη δύναμη από το Θεό να μπορεί να το κάνει σε κάθε τόπο. (Και να αξιωθεί να λάβει και χαρίσματα πνευματικά και θειες θεωρίες όπως και τούτος ο νέος, ο ευλογημένος Γεώργιος, τον οποίο επειδή είχα γνώριμο και στενό φίλο, τον παρακάλεσα και μου τα διηγήθηκε καθώς τα έγραψα).

Για τούτο, αδελφοί μου εν Χριστώ, σας παρακαλώ ας τρέξομε κι εμείς με κόπο το δρόμο των εντολών του Χριστού, και δεν πρόκειται να καλύψει η ντροπή τα πρόσωπά μας. Γιατί όπως ο Χριστός ανοίγει τις πύλες της βασιλείας Του σε καθένα πού χτυπά επίμονα, και δίνει το ευθές και πανάγιο Πνεύμα σε καθένα πού γυρεύει, και είναι αδύνατο, εκείνος πού ζητά ολοψύχως, να μη βρει τον πλούτο των χαρισμάτων Του, έτσι κι εσείς θα εντρυφήσετε στα απόρρητα αγαθά Του, τα όποια ετοίμασε γι΄ αυτούς πού τον αγαπούν, τώρα βέβαια εν μέρει και με πνευματική σοφία, κατά τον μέλλοντα όμως αιώνα ολοκληρωτικά, μαζί με όλους τούς Αγίους, με τη χάρη του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας. Σ΄ Αυτόν ανήκει η δόξα στους αιώνες των αιώνων. Αμήν.

Περί των τριών τρόπων της προσευχής

Τρεις είναι οι τρόποι της προσοχής και της προσευχής, με τους οποίους η ψυχή ή υψώνεται ή γκρεμίζεται• υψώνεται όταν τους μεταχειρίζεται σε κατάλληλο καιρό, γκρεμίζεται όταν τους κατέχει παράκαιρα και ανόητα. Η νήψη λοιπόν και η προσευχή είναι δεμένες όπως η ψυχή με το σώμα και η μία χωρίς την άλλη δεν μπορεί να σταθεί. Αυτά τα δύο συνδέονται μεταξύ τους με δύο τρόπους. Πρώτα η νήψη αντιστέκεται στην αμαρτία, σαν εμπροσθοφυλακή, και κατόπιν ακολουθεί η προσευχή, η οποία θανατώνει παρευθύς και αφανίζει όλους εκείνους τους αισχρούς λογισμούς που εξουδετέρωσε πρωτύτερα η προσοχή• γιατί αυτή μόνη της δεν μπορεί να κάνει κάτι τέτοιο. Αυτή η δυάδα, δηλαδή η προσοχή και η προσευχή, είναι η πύλη της ζωής και του θανάτου, κι όταν με τη νήψη φυλάγομε καθαρή την προσευχή, βελτιωνόμαστε, ενώ όταν δεν προσέχομε και τη μολύνομε και τη διαφθείρομε, αυξανόμαστε στην κακία. Επειδή λοιπόν, όπως είπαμε, οι τρόποι της προσοχής και προσευχής είναι τρεις, πρέπει να πούμε και τα ιδιώματα του κάθε τρόπου ώστε, όποιος θέλει να βρει τη ζωή και να εργαστεί, να βεβαιωθεί από αυτές τις τρεις ξεχωριστές καταστάσεις και να διαλέξει το καλύτερο, και όχι από άγνοια να κρατήσει το χειρότερο και να διωχθεί έτσι από το καλύτερο.

Περί της πρώτης προσευχής

Της πρώτης προσευχής τα ιδιώματα είναι τα εξής. Όταν κανείς στέκεται σε προσευχή και σηκώνει στον ουρανό τα χέρια και τα μάτια και το νου του και σχηματίζει ο νους του θεία νοήματα και ουράνια κάλλη, ταξιαρχίες Αγγέλων και κατοικητήρια Αγίων και γενικά, όλα όσα άκουσε από τις Γραφές, αυτά στον καιρό της προσευχής τα συναθροίζει στο νου του και παρακινεί την ψυχή του σε θείο πόθο, ατενίζοντας σταθερά στον ουρανό, και μερικές φορές χύνοντας και δάκρυα από τα μάτια

του, με αυτό τον τρόπο λίγο-λίγο υπερηφανεύεται η καρδιά του και επαίρεται, και του φαίνεται πως αυτά που γίνονται είναι από χάρη θεϊκή προς παρηγοριά του, κι εύχεται να βρίσκεται πάντοτε σε τέτοια εργασία. Όλα αυτά είναι σημάδια της πλάνης, γιατί το καλό δεν είναι καλό, όταν δε γίνει με τρόπο καλό. Αν λοιπόν ένας τέτοιος άνθρωπος αποσυρθεί σε άκρα ησυχία, είναι αδύνατο να μην τρελαθεί• κι αν τύχει να μην πάθει κάτι τέτοιο, όμως είναι αδύνατο να αποκτήσει τις αρετές ή να φτάσει στην απάθεια. Με τούτο τον τρόπο πλανήθηκαν κι εκείνοι που βλέπουν φως αισθητά και νιώθουν κάποιες ευωδίες με την όσφρησή τους κι ακούνε φωνές κι άλλα πολλά παρόμοια. Και άλλοι από αυτούς δαιμονίστηκαν και γυρίζουν έξαλλοι από τόπο σε τόπο και από χώρα σε χώρα• άλλοι πάλι δεν κατάλαβαν αυτόν που μετασχηματίζεται σε άγγελο φωτός(Β΄ Κορ. 11,14) και πλανήθηκαν με το να τον δεχτούν κι έμειναν στο εξής αδιόρθωτοι ως το τέλος, χωρίς να δέχονται καμία συμβουλή από ανθρώπους. Άλλοι από αυτούς παρακινήθηκαν από το διάβολο που τους απάτησε και σκοτώθηκαν μόνοι τους, άλλοι δηλαδή γκρεμίστηκαν κι άλλοι κρεμάστηκαν. Και ποιος μπορεί να διηγηθεί όλες τις διάφορες μορφές της απάτης του διαβόλου; Πλην από αυτά που είπαμε, κάθε φρόνιμος άνθρωπος μπορεί να καταλάβει ποιο είναι το κέρδος από τον πρώτο τρόπο της προσοχής. Κι αν τύχει κανείς να μην πάθει αυτά που είπαμε, επειδή βρίσκεται μαζί με άλλους (γιατί αυτά τα παθαίνουν οι αναχωρητές που είναι μόνοι τους), όμως περνά όλη του τη ζωή απρόκοπος.

Περί της δεύτερης προσευχής

Η δεύτερη προσευχή είναι η εξής. Οταν ο νους συνάγει τον εαυτό του από όλα τα αισθητά και φυλάγεται από τις εξωτερικές αισθήσεις και συνάγει όλους τους λογισμούς, αλλά χωρίς να το καταλαβαίνει πορεύεται μάταια• και πότε εξετάζει τους λογισμούς του, πότε προσέχει στα λόγια της ικεσίας που λέει προς το Θεό• κι άλλοτε επαναφέρει στον εαυτό του τους λογισμούς που αιχμαλωτίστηκαν, ενώ άλλοτε, αφού κυριεύθηκε ο ίδιος από κάποιο πάθος, αρχίζει πάλι με βία να επιστρέφει στον εαυτό του. Έχοντας τούτο τον πόλεμο, δεν είναι δυνατό να ειρηνέψει αυτός ποτέ ή να λάβει το στέφανο της νίκης. Γιατί ο τέτοιος άνθρωπος μοιάζει μ’ εκείνον που κάνει πόλεμο μέσα στη νύχτα, ο οποίος ακούει τις φωνές των εχθρών και δέχεται πληγές από αυτούς, μα δεν μπορεί να δει καθαρά ποιοι είναι και από πού ήρθαν και πώς και γιατί τον πληγώνουν, επειδή το σκότος που έχει στο νου του προξενεί αυτή τη ζημία, και δεν είναι δυνατό ποτέ να γλυτώσει όποιος κάνει αυτόν τον πόλεμο από τους νοητούς εχθρούς του που τον συντρίβουν. Και υπομένει τον κόπο, αλλά χάνει το μισθό. Αλλά και εξαπατάται από την κενοδοξία, χωρίς να το καταλαβαίνει, και του φαίνεται πως είναι τάχα προσεκτικός• και καθώς κυριεύεται και εμπαίζεται από αυτή, συχνά καταφρονεί από υπερηφάνεια τους άλλους και τους κατηγορεί ως απρόσεκτους και συστήνει τον εαυτό του ως ποιμένα προβάτων, μοιάζοντας με τυφλό που υπόσχεται να οδηγεί άλλους τυφλούς.

Τούτος είναι ο δεύτερος τρόπος της προσευχής κι από αυτά μπορεί ο φιλόπονος να μάθει τη ζημία που προξενεί. Όμως η δεύτερη προσευχή είναι καλύτερη από την πρώτη, όπως η νύχτα με πανσέληνο από τη νύχτα χωρίς άστρα και φεγγάρι.

Περί της τρίτης προσευχής

Ιδού αρχίζομε να μιλάμε περί της τρίτης προσευχής. Αυτή είναι πράγμα παράδοξο και δυσκολοερμήνευτο• και σ’ εκείνους που την αγνοούν, όχι μόνο είναι δυσκολοκατάληπτη, αλλά σχεδόν και απίστευτη, επειδή δεν συναντάται στους πολλούς• και καθώς νομίζω, αυτό το καλό έφυγε από μας μαζί με την υπακοή. Γιατί η υπακοή απαλλάσσει τον εραστή της από τις επιδράσεις του παρόντος πονηρού κόσμου και τον ελευθερώνει από μέριμνες και εμπαθείς προσκολλήσεις και τον κάνει πρόθυμο και άοκνο στον ζητούμενο σκοπό του, αν βέβαια αυτός έχει βρει απλανή οδηγό. Από ποια πρόσκαιρα δηλαδή θα νικηθεί ο νους εκείνου που με την υπακοή νεκρώθηκε για κάθε εμπαθή προσκόλληση στον κόσμο ή το σώμα του; Η, από ποια μέριμνα μπορεί να δεσμευθεί εκείνος που ανέθεσε κάθε μέριμνα της ψυχής και του σώματός του στο Θεό και στον πνευματικό του πατέρα και δε ζει πλέον για τον εαυτό του, ούτε επιθυμεί να είναι αρεστός σε ανθρώπους; Από αυτά, οι νοητές περικυκλώσεις των αποστατών δαιμόνων, οι οποίες σαν σχοινιά σύρουν το νου σε πολλούς και διάφορους λογισμούς, διαλύονται• και τότε ο νους μένει ελεύθερος και πολεμά με εξουσία και ερευνώντας τους λογισμούς των δαιμόνων τους αποδιώχνει με επιτηδειότητα και

προσφέρει με καθαρή καρδιά τις προσευχές του στο Θεό. Αυτή είναι η αρχή της μοναχικής πολιτείας, κι όσοι δεν κάνουν τέτοια αρχή μάταια κοπιάζουν.

Η αρχή τώρα της τρίτης προσευχής δεν είναι να κοιτάζει κανείς στον ουρανό και να σηκώνει τα χέρια του και να συνάγει τους λογισμούς και να ζητά βοήθεια από τον ουρανό• αυτά, καθώς είπαμε, είναι ιδιώματα του πρώτου τρόπου της πλάνης. Μήτε πάλι, όπως στη δεύτερη προσευχή, ο νους αρχίζει να φυλάγεται από τις έξω αισθήσεις του και να μη βλέπει τους εσωτερικούς εχθρούς. Γιατί ένας τέτοιος βάλλεται από τους δαίμονες, μα δε βάλλει εναντίον τους• πληγώνεται, και δεν το ξέρει• πιάνεται αιχμάλωτος, και δεν μπορεί να αμυνθεί σ' αυτούς που τον αιχμαλωτίζουν πάντοτε οι αμαρτωλοί (δαίμονες) σχεδιάζουν κακά πίσω από την πλάτη του(Ψαλμ.128,3) ή μάλλον μπροστά στα μάτια του και τον κάνουν κενόδοξο και υπερήφανο.

Αλλά αν συ θέλεις να κάνεις αρχή αυτής της φωτογεννήτρας και τερπνής εργασίας, βάλε πρόθυμα αρχή ως εξής. Ύστερα από την τέλεια υπακοή που ο λόγος περιέγραψε πρωτύτερα, χρειάζεται να κάνεις και όλα σου τα έργα με συνείδηση καθαρή, γιατί χωρίς υπακοή ούτε καθαρή συνείδηση υπάρχει. Και τη συνείδησή σου πρέπει να τη φυλάγεις πρώτον απέναντι στο Θεό• δεύτερον, απέναντι στον πνευματικό σου πατέρα• και τρίτον, απέναντι στους ανθρώπους και τα πράγματα του κόσμου. Απέναντι στο Θεό οφείλεις να φυλάξεις τη συνείδησή σου έτσι ώστε να μην κάνεις εκείνα πού ξέρεις πως δεν αναπαύουν το Θεό, μήτε του αρέσουν. Απέναντι στον πνευματικό σου πατέρα, ώστε να κάνεις όλα εκείνα που σου λέει σύμφωνα με το σκοπό του, χωρίς να προσθέτεις ή να παραλείπεις. Απέναντι στους ανθρώπους πρέπει να φυλάγεις τη συνείδηση ώστε να μην κάνεις στον άλλο εκείνα που εσύ μισείς(Τωβ. 4,15), και στα πράγματα του κόσμου πάλι οφείλεις να φυλάγεσαι από την μη ορθή χρήση σε κάθε περίπτωση, και στο φαγητό και στο ποτό και στην ενδυμασία• και γενικά, όλα πρέπει να τα κάνεις σαν να ήσουν μπροστά στο Θεό, χωρίς να σε ελέγχει σε κάτι η συνείδησή σου.

Αφού λοιπόν προλειάναμε και προετοιμάσαμε το δρόμο της αληθινής προσοχής, ας πούμε, αν θέλετε, μερικά σύντομα και σαφή περί των ιδιωμάτων της. Η αληθινή και απλανής προσοχή και προσευχή είναι αυτή• να φυλάγει ο νους την καρδιά όταν προσεύχεται και να περιστρέφεται πάντοτε μέσα σ' αυτή και από εκείνο το βάθος να αναπέμπει τις δεήσεις προς τον Κύριο. Και αφού εκεί μέσα γευθεί ότι είναι χρηστός ο Κύριος(Ψαλμ. 33,9), δε βγαίνει πλέον από τον τόπο της καρδιάς, γιατί λέει κι αυτός σαν τον Απόστολο: «Είναι ωραία να είμαστε εδώ»(Ματθ. 17,4). Και παρατηρώντας συνεχώς τους εκεί τόπους, χτυπά και διώχνει τα νοήματα που σπέρνει ο εχθρός. Σ' εκείνους όμως που έχουν άγνοια, αυτό το σωτήριο έργο φαίνεται πολύ σκληρό και δύσκολο• και είναι αληθινά εξαντλητικό το πράγμα και επίπονο, όχι μόνο για τους αμύητους, αλλά και για εκείνους που έλαβαν χωρίς πλάνη την πείρα του μα δε δέχτηκαν και δεν έστειλαν την ηδονή του στο βάθος της καρδιάς. Εκείνοι όμως που απόλαυσαν την ηδονή που έχει και γεύθηκαν τη γλυκύτητά της με το φάρυγγα της καρδιάς τους, μπορούν να αναφωνούν μαζί με τον Παύλο: «Ποιος θα μας χωρίσει από την αγάπη του Χριστού; κλπ.»(Ρωμ.8,35).

Γιατί οι άγιοι Πατέρες μας, ακούγοντας τον Κύριο πού λέει πως από την καρδιά μας βγαίνουν πονηροί λογισμοί, φόνοι, μοιχείες, κλεψιές, ψευδομαρτυρίες, και πως αυτά είναι που μολύνουν τον άνθρωπο(Ματθ. 15, 19-20), και που συμβουλεύει να έχομε καθαρό το εσωτερικό του ποτηριού για να γίνει και το απέξω καθαρό(Ματθ. 23,26), άφησαν κάθε άλλο τρόπο εργασίας των αρετών και αγωνίστηκαν γι' αυτή τη φύλαξη της καρδιάς, ξέροντας πολύ καλά πως μαζί με αυτή θα μπορέσουν χωρίς κόπο να ασκήσουν και κάθε άλλη πνευματική εργασία, ενώ χωρίς αυτή δεν είναι δυνατό να παραμείνει καμία αρετή. Αυτήν, μερικοί από τους Πατέρες την ονόμασαν καρδιακή ησυχία• άλλοι, προσοχή• άλλοι, φύλαξη της καρδιάς• άλλοι, νήψη και αντίρρηση• άλλοι, έρευνα των λογισμών και φύλαξη του νου• όλοι όμως με αυτή καλλιέργησαν τη γη της καρδιάς τους και με αυτή αξιώθηκαν να τραφούν με το θείο μάννα. Γι' αυτή λέει ο Εκκλησιαστής: «Ευφραίνου, νέε, στη νεότητά σου και περπάτα στους δρόμους της καρδιάς σου άμωμος και διώξε από την καρδιά σου τον παροργισμό. Αν το πνεύμα αυτού που εξουσιάζει έρθει καταπάνω σου, μην αφήσεις τον τόπο σου»(Εκκλ. 11,9· 10,4)• λέγοντας τόπο εννοεί την καρδιά, όπως λέει και ο Κύριος: «Από την καρδιά βγαίνουν πονηροί διαλογισμοί»(Ματθ. 15,19). Λέει ακόμη: «Μη σκορπίζετε το νου σας εδώ κι εκεί»(Λουκ. 12,29), και:«Τί στενή είναι η πύλη και δύσκολη η οδός που οδηγεί στη ζωή!»(Ματθ. 7,14), και

πάλι: «Μακάριοι οι πτωχοί τω πνεύματι»(Ματθ. 5,3), εκείνοι δηλαδή που δεν απέκτησαν μέσα τους καμία έννοια τούτου του κόσμου. Λέει και ο Απόστολος Πέτρος: «Να είστε νηφάλιοι και άγρυπνοι• ο αντίπαλος σας διάβολος περιφέρεται σαν το λιοντάρι που ουρλιάζει ζητώντας ποιον να καταπιεί κλπ.»(Α΄ Πετρ. 5, 8). Και ο Παύλος αναφέρεται ολοφάνερα στη φύλαξη της καρδιάς όταν γράφει προς τους Εφεσίους: «Η πάλη μας δεν είναι εναντίον όντων από αίμα και σάρκα»(Εφ. 6,12). Και οί θείοι Πατέρες μας έγραψαν πολλά για τη φυλακή της καρδιάς, κι όποιος θέλει ας διαβάσει τα συγγράμματά τους να δει όσα δηλαδή έγραψε ο ασκητής Μάρκος και όσα λέει ο Ιωάννης της Κλίμακας και ο Ησύχιος και ο Φιλόθεος Σιναΐτης και ο Ησαΐας και ο Βαρσανούφιος και το βιβλίο «Παράδεισος Πατέρων» (Γεροντικό). Και τι λέω πολλά; Κανείς δεν μπόρεσε, αν δε φύλαξε το νου του, να φτάσει στην καθαρότητα της καρδιάς, για να γίνει άξιος να δει το Θεό(Ματθ. 5,8). Γιατί χωρίς την προσοχή κανείς δεν μπορεί να γίνει «πτωχός τω πνεύματι», μήτε μπορεί να πενθήσει ή να πεινάσει και να διψάσει τη δικαιοσύνη, και χωρίς νήψη κανείς δεν μπορεί να είναι αληθινά ελεήμων ή καθαρός στην καρδιά ή ειρηνοποιός ή διωγμένος για χάρη της δικαιοσύνης(Ματθ. 5, 3-10)• και για να πω γενικά, με κανένα τρόπο δεν μπορεί κανείς ν' αποκτήσει όλες τις θεόπνευστες αρετές, παρά με τη νήψη. Για τούτο περισσότερο απ' όλα αυτή πρέπει να επιμεληθείς, για να καταλάβεις με τη δοκιμή τα λεγόμενά μου, που είναι άγνωστα σε όλους τους ανθρώπους. Και αν θέλεις να μάθεις και τον τρόπο της προσευχής, θα σου πω με τη δύναμη του Θεού και περί τούτου όσο μπορώ.

Πριν απ' όλα, τρία πράγματα πρέπει να αποκτήσεις κι έπειτα να κάνεις αρχή στην αναζήτησή σου. Αυτά είναι: αμεριμνία από κάθε πράγμα, είτε παράλογο, είτε εύλογο, δηλαδή νέκρωση απ' όλα• συνείδηση καθαρή, δηλαδή να φυλάγεις τον εαυτό σου ακατηγόρητο από τη συνείδησή σου• και απροσπάθεια, δηλαδή να μην κλίνεις σε κανένα πράγμα του κόσμου τούτου, ούτε αυτού του σώματός σου. Έπειτα κάθισε σε κελί ήσυχο και σε μία μοναχική γωνιά και πρόσεξε να κάνεις ό,τι σου λέω• κλείσε τη θύρα και μάζεψε το νου σου από κάθε μάταιο και πρόσκαιρο πράγμα, και τότε ακούμπησε στο στήθος το πηγούνι σου, στρέφοντας τα αισθητά μάτια μαζί με όλο το νου στο κέντρο της κοιλιάς, δηλαδή στον ομφαλό, και κράτησε και την αναπνοή από τη μύτη για να μην αναπνέεις ανεμπόδιστα, και ερεύνησε νοητά στα έγκατα σου να βρεις τον τόπο της καρδιάς όπου είναι στη φύση τους να συνδιατρίβουν όλες οι ψυχικές δυνάμεις. Στην αρχή έχεις να βρεις σκότος κι ανυποχώρητη σκληρότητα• αν όμως επιμείνεις κι εργαστείς αυτό το έργο νύχτα και μέρα, θα βρεις, ω του θαύματος, ατέλειωτη ευφροσύνη. Γιατί όταν ο νους βρει τον τόπο της καρδιάς, βλέπει παρευθύς εκεί μέσα εκείνα που δεν ήξερε ποτέ του. Βλέπει δηλαδή τον αέρα που βρίσκεται μέσα στην καρδιά και τον εαυτό του φωτεινό και γεμάτο διάκριση. Και στο εξής, από όποιο μέρος εμφανιστεί κανένας λογισμός, πριν ακόμη να σχηματιστεί ή να ειδωλοποιηθεί, τον διώχνει και τον αφανίζει με την επίκληση του Ιησού Χριστού. Και από εδώ ό νους, μνησικακώντας κατά των δαιμόνων, σηκώνει καταπάνω τους τη φυσική οργή και κυνηγά και χτυπά τους νοητούς εχθρούς. Τα υπόλοιπα θα τα μάθεις με τη βοήθεια του Θεού μόνος σου, με τη φύλαξη του νου σου και κρατώντας στην καρδιά τον Ιησού• γιατί λέει κάποιος: «Να κάθεσαι στο κελί σου και αυτό θα σε διδάξει τα πάντα».

Ερώτηση: Και γιατί η πρώτη και η δεύτερη φύλαξη δεν μπορούν να οδηγήσουν στην τελείωση τον μοναχό;

Απόκριση: Γιατί δεν τις μεταχειριζόμαστε με τη σειρά που πρέπει. Ο Ιωάννης της Κλίμακος αυτά τα παρομοιάζει με μία κλίμακα, λέγοντας: «Άλλοι περιορίζουν τα πάθη• άλλοι ασχολούνται με την ψαλμωδία και αφιερώνουν σε αυτή τον περισσότερο χρόνο• άλλοι καταγίνονται με τη νοερά προσευχή• και άλλοι ενατενίζουν στη θεωρία και ζούνε στο βυθό. Στο πρόβλημα αυτό ας χρησιμοποιηθεί το παράδειγμα της κλίμακας.» Όσοι λοιπόν θέλουν να ανεβούν μία κλίμακα, δεν αρχίζουν από επάνω προς τα κάτω, αλλά από κάτω επάνω, και ανεβαίνουν το πρώτο σκαλί κι έπειτα το επόμενο κι όλα τα πιο πάνω• κι έτσι μπορεί κανείς να σηκωθεί από τη γη και ν' ανεβεί στον ουρανό. Αν λοιπόν θέλομε να γίνομε τέλειοι άνδρες με την πληρότητα του Χριστού(Εφ. 4,13), ας αρχίσομε σαν βρέφη την κλίμακα που είπαμε, ώστε με τις διάφορες μεθηλικιώσεις να φτάσομε διαδοχικά τα μέτρα του παιδιού, του άνδρα και του πρεσβυτέρου.

Πρώτη ηλικία της μοναχικής ζωής είναι ο περιορισμός των παθών, που είναι έργο των αρχαρίων.

Δεύτερη βαθμίδα και μεθηλικίωση, που από έφηβο τον κάνει νέο πνευματικά, είναι η απασχόληση με την ψαλμωδία. Γιατί μετά τον κατευνασμό και τη μείωση των παθών, η ψαλμωδία προξενεί γλυκύτητα στη γλώσσα και λογίζεται ευάρεστη στο Θεό, αφού δεν είναι δυνατό να ψάλλομε στο Θεό σε γη ξένη(Ψαλμ. 136,4), δηλαδή σε εμπαθή καρδιά. Τούτο είναι το σημάδι αυτών που προκόβουν.

Τρίτη βαθμίδα και μεθηλικίωση αυτού που από νέος γίνεται πνευματικά άνδρας, είναι η επιμονή στην προσευχή, που είναι σημάδι αυτών που έχουν προκόψει. Και διαφέρει η προσευχή από την ψαλμωδία όσο ο ώριμος άνδρας από το νέο και από τον έφηβο, ανάλογα με το βαθμό πού έχομε.

Εκτός από αυτές, τέταρτη βαθμίδα και μεθηλικίωση πνευματική είναι του πρεσβυτέρου και ασπρομάλλη• η αταλάντευτη δηλαδή ενατένιση της θεωρίας, η οποία είναι των τελείων. Ιδού, συμπληρώθηκε η οδός και πήρε τέλος η κλίμακα.

Αυτά λοιπόν έτσι είναι κι έτσι θεσπίστηκαν από το Πνεύμα, και δεν είναι δυνατό να ανδρωθεί το νήπιο και να γίνει ασπρομάλλης γέροντας, παρά με το να αρχίσει όπως είπαμε από την πρώτη βαθμίδα και περνώντας ορθά από τις τέσσερις ν' ανεβεί στην τελειότητα.

Ξεκίνημα για να έρθει στο φως αυτός που θέλει να αναγεννηθεί πνευματικά, είναι η μείωση των παθών, δηλαδή η φύλαξη της καρδιάς• διαφορετικά είναι αδύνατο να μειωθούν τα πάθη, γιατί από την καρδιά προέρχονται, καθώς λέει ο Σωτήρας, οι πονηροί διαλογισμοί που μολύνουν τον άνθρωπο(Ματθ. 15,19). Δεύτερη μετά από αυτά είναι η επίταση της ψαλμωδίας. Γιατί αφού κατευναστούν και λιγοστέψουν τα πάθη με την εναντίωση σ' αυτά της καρδιάς, η επιθυμία της συμφιλιώσεως με το Θεό φλογίζει το νου. Και από αυτό δυναμώνει ο νους και χτυπά και διώχνει τους λογισμούς που περιτριγυρίζουν την επιφάνεια της καρδιάς. Και έπειτα πάλι ασχολείται το πιο πολύ με τη δεύτερη προσοχή και προσευχή. Και τότε προβάλλει η αντεπίθεση των πονηρών πνευμάτων και τα πνεύματα των παθών αναταράζουν σφοδρά την άβυσσο της καρδιάς. Όμως με την επίκληση του Κυρίου Ιησού Χριστού αφανίζονται και λιώνουν σαν το κερί. Και πάλι αφού διωχτούν από εκεί, αναταράζουν μέσω των αισθήσεων την επιφάνεια του νου. Και για τούτο γρήγορα αισθάνεται ο νους τη γαλήνη σ' αυτόν, πλην να γλυτώσει τελείως από αυτά και να μην τα πολεμά, είναι αδύνατο. Τούτο έχει δοθεί μόνο σ' εκείνον που έφτασε στη βαθμίδα του τέλειου άνδρα, που έχει αναχωρήσει από όλα τα ορατά και παραμένει συνεχώς στην προσοχή της καρδιάς.

Από αυτά ο προσεκτικός υψώνεται σιγά-σιγά στη σύνεση του ασπρομάλλη γέροντα, δηλαδή στην άνοδο της θεωρίας, πράγμα που είναι των τελείων.

Όποιος λοιπόν τα μεταχειρίζεται αυτά ορθά και στον καιρό του το καθένα, αυτός μπορεί, μετά την αποβολή των παθών από την καρδιά του, και στην ψαλμωδία να επιδοθεί και ν' αντιπολεμήσει τους λογισμούς που ξεσηκώνονται μέσω των αισθήσεων και ταράζουν την επιφάνεια του νου, και στον ουρανό να υψώνει τα αισθητά μαζί με τα νοητά μάτια όταν χρειαστεί, και να προσεύχεται αληθινά και καθαρά• τούτο όμως να το κάνει σπάνια, για το φόβο των δαιμόνων που ενεδρεύουν στον αέρα. Γιατί τούτο μόνο ζητά ο Θεός από μας, να είναι καθαρμένη η καρδιά μας με τη φύλαξη• κι αν η ρίζα είναι αγία, καθώς λέει ο Απόστολος(Ρωμ. 11,16), φανερό είναι πως και οι κλάδοι είναι άγιοι κι ο καρπός. Χωρίς όμως τον τρόπο που είπαμε, όποιος σηκώνει τα μάτια και το νου του στον ουρανό και θέλει να φαντάζεται κάποια νοητά, αυτός σχηματίζει μέσα του είδωλα και όχι την αλήθεια• γιατί με το να είναι ακάθαρτη η καρδιά του δεν προκόβει ούτε η πρώτη ούτε η δεύτερη προσοχή. Όταν δηλαδή θέλομε να κτίσομε ένα σπίτι, δε βάζομε πρώτα τη σκεπή κι υστέρα το θεμέλιο, γιατί τούτο είναι αδύνατο• αλλά πρώτα βάζομε το θεμέλιο κι ύστερα κτίζομε το σπίτι και τότε βάζομε και τη σκεπή. Έτσι πρέπει να κάνομε και σ' αυτά που λέμε. Πρώτα να βάλομε πνευματικό θεμέλιο, δηλαδή να φυλάξομε την καρδιά και να λιγοστέψομε σε αυτή τα πάθη• κι ύστερα να κτίσομε τους τοίχους του πνευματικού σπιτιού, δηλαδή να αποκρούομε με τη δεύτερη προσοχή τη θύελλα των πονηρών πνευμάτων που ξεσηκώνουν οι εξωτερικές αισθήσεις και να ξεφεύγομε το γρηγορότερο από αυτόν τον πόλεμο. Και τότε να στήσομε και τη σκεπή με την τέλεια στροφή προς το Θεό και την αναχώρηση, οπότε ολοκληρώνομε το πνευματικό μας σπίτι με τη δύναμη του Ιησού Χριστού του Κυρίου μας. Σέ Αυτόν ανήκει η δόξα στους αιώνες των αιώνων. Αμήν.

Όσιος Μάξιμος ο Καψοκαλύβης

Απόσπασμα από το βίο του Οσίου Μαξίμου του Καψοκαλύβη

Ανταμώνοντας ο θείος Γρηγόριος ο Σιναΐτης τον άγιο Μάξιμο και συνομιλώντας με αυτόν, ανάμεσα στα άλλα του λέει και τούτο: «Σε παρακαλώ, τιμιότατε πάτερ, να μου πεις, κρατάς τη νοερά προσευχή;»

Κι εκείνος χαμογέλασε λίγο και του λέει: «Δε θα σου κρύψω, τίμιε πάτερ, το θαύμα της Θεοτόκου που έγινε σ' εμένα. Εγώ από τη νεότητα μου είχα πολλή πίστη στην Κυρία μου Θεοτόκο και την παρακαλούσα με δάκρυα να μου δώσει αυτή τη χάρη της νοεράς προσευχής. Μία μέρα πήγα στο ναό της, καθώς είχα συνήθεια, και την παρακαλούσα πάλι με άμετρη θερμότητα καρδιάς· κι εκεί πού ασπαζόμουν με πόθο την αγία της εικόνα, ευθύς αισθάνθηκα στο στήθος μου και στην καρδιά μου μία θερμότητα και φλόγα, η οποία ήρθε από την αγία εικόνα και δεν με έκαιγε, άλλα με δρόσιζε και με γλύκαινε κι έφερνε στην ψυχή μου μεγάλη κατάνυξη. Από τότε πλέον, πάτερ, άρχισε ή καρδιά μου να λέει από μέσα την προσευχή και ο νους μου να γλυκαίνεται στην ενθύμηση του Ιησού μου και της Θεοτόκου μου και να έχει πάντοτε την ενθύμηση τους. Και πλέον από εκείνο τον καιρό δεν έλειψε ή προσευχή από την καρδιά μου· συγχώρεσε με.»

Και ο θείος Γρηγόριος του λέει: «Πες μου, άγιε, καμία φορά όταν έλεγες την ευχή του «Κύριε Ιησού Χριστέ», σου συνέβη αλλοίωση θεϊκή ή έκσταση ή κανένας άλλος καρπός του Αγίου Πνεύματος;»

Και ο θείος Μάξιμος του είπε: «Ω πάτερ, για τούτο πήγαινα σε έρημο τόπο και ποθούσα την ησυχία πάντοτε, για να απολαύσω περισσότερο τον καρπό της προσευχής, ο όποιος είναι μία αγάπη υπερβολική στο Θεό και μία αρπαγή του νου στον Κύριο».

Και ο άγιος Γρηγόριος του λέει:«Σε παρακαλώ, πάτερ, να μου πεις, τα έχεις αυτά πού είπες;»

Και ο θείος Μάξιμος χαμογέλασε πάλι και του λέει: «Δός μου να φάω και μην εξετάζεις την πλάνη μου».

Τότε του λέει ο θείος Γρηγόριος: «Μακάρι να είχα κι εγώ την πλάνη σου, άγιε· όμως σε παρακαλώ να μου πεις, εκείνη την ώρα πού θα αρπαχθεί ο νους σου στο Θεό, τι βλέπει με τους νοερούς οφθαλμούς; Μπορεί τότε ο νους ν' ανεβάσει μαζί με την καρδιά την προσευχή;»

Και ο άγιος Μάξιμος του αποκρίθηκε: «Όχι, δεν μπορεί· γιατί όταν έρθει η χάρη του Αγίου Πνεύματος στον άνθρωπο δια μέσου της προσευχής, τότε παύει πλέον η προσευχή, επειδή ο νους κυριεύεται όλος από τη χάρη του Αγίου Πνεύματος και δεν μπορεί πλέον να ενεργήσει τις δυνάμεις του, άλλα μένει αργός και υποτάσσεται μόνο στο Άγιο Πνεύμα και Αυτό τον πηγαίνει όπου θέλει, ή σε άϋλο αέρα θείου φωτός ή σε άλλη ανεκδιήγητη θεωρία ή και συχνά σε συνομιλία θεϊκή. Και γενικά, καθώς θέλει ο Παράκλητος, το Άγιο Πνεύμα, έτσι παρηγορεί τους δούλους Του· καθώς ταιριάζει στον καθένα, έτσι του δίνει τη χάρη Του. Και τούτο πού λέω μπορεί να το δει κανείς φανερά στους Προφήτες και Αποστόλους, οι οποίοι αξιώθηκαν να δουν τόσες θεωρίες και οί άνθρωποι τους περιπαίζανε και τους είχαν για πλανεμένους και μεθυσμένους. Και ο προφήτης Ησαΐας είδε τον Κύριο πάνω σε θρόνο υψηλό και ένδοξο και γύρω Του τα Σεραφείμ, και ο πρωτομάρτυρας Στέφανος είδε τους ουρανούς ανοιγμένους και τον Ιησού στα δεξιά του Πατέρα κλπ. Με τον ίδιο τρόπο και τώρα οι δούλοι του Χριστού αξιώνονται να βλέπουν διάφορες θεωρίες, τις οποίες μερικοί δεν τις πιστεύουν, μήτε τις δέχονται με κανένα τρόπο για αληθινές, αλλά τις έχουν για πλάνη κι εκείνους πού τις βλέπουν τους έχουν για πλανεμένους. Και σε τούτο θαυμάζω πολύ και απορώ, πώς πωρώθηκαν οί άνθρωποι εκείνοι και, σαν τυφλοί στην ψυχή, δεν πιστεύουν εκείνο πού ο αψευδής Θεός με το στόμα του προφήτη Ιωήλ υποσχέθηκε να δώσει στους πιστούς, λέγοντας ότι «θα χύσω από τη χάρη του Πνεύματος μου σε κάθε πιστό, και στους δούλους μου και στις δούλες μου». Τη χάρη αυτή ο Κύριός μας την έδωσε και τη δίνει και τώρα και θα τη δίνει ως τη συντέλεια, κατά την υπόσχεση Του, σε όλους τους πιστούς δούλους Του. Όταν λοιπόν η χάρη αυτή

του Αγίου Πνεύματος έρθει σε κανένα, δεν του δείχνει τα συνηθισμένα, μήτε τα αισθητά του κόσμου τούτου, αλλά εκείνα που δεν είδε ποτέ του μήτε τα φαντάστηκε· και τότε ο νους του ανθρώπου εκείνου διδάσκεται από το Άγιο Πνεύμα μυστήρια υψηλά και απόκρυφα, τα οποία, κατά τον θείο Παύλο, δεν μπορεί να τα δει μάτι ανθρώπου, μήτε νους ανθρώπου μπορεί να τα συλλογιστεί από μόνος του ποτέ. Και για να καταλάβεις πως τα βλέπει ο νους μας, στοχάσου αυτό που θα σου πω. Το κερί όταν είναι μακριά από τη φωτιά, είναι στερεό και πιάνεται, όταν όμως το βάλεις στη φωτιά λιώνει κι εκεί μέσα στη φλόγα καίγεται και ανάβει και γίνεται όλο φως κι έτσι τελειώνει όλο μέσα στη φωτιά, και δεν είναι δυνατό να μη λιώσει μέσα στη φωτιά και να μη γίνει σαν νερό. Έτσι κι ο νους του ανθρώπου, όταν είναι μόνος χωρίς να ενωθεί με το Θεό, εννοεί όσα αντιστοιχούν στη δύναμη του, όταν όμως πλησιάσει στο πυρ της Θεότητας και στο Άγιο Πνεύμα, τότε πλέον κυριεύεται ολωσδιόλου από εκείνο το θεϊκό φως και γίνεται όλος φως κι εκεί μέσα στη φλόγα του Παναγίου Πνεύματος ανάβει και λιώνει από τα θεία νοήματα· και δεν είναι δυνατό εκεί μέσα στο πυρ της Θεότητας να εννοεί τα δικά του κι εκείνα πού θέλει».

Τότε του λέει ο θείος Γρηγόριος: «Είναι και άλλα, Καψοκαλύβη μου, που να μοιάζουν με αυτά αλλά να είναι της πλάνης;».

Και ο μέγας Μάξιμος του αποκρίθηκε: «Άλλα είναι τα σημάδια της πλάνης κι άλλα της χάρης. Το πονηρό πνεύμα της πλάνης, όταν πλησιάσει στον άνθρωπο, του συγχύζει το νου και τον αγριεύει, κάνει την καρδιά σκληρή και τη σκοτίζει, προξενεί δειλία και φόβο και υπερηφάνεια, του αγριεύει τα μάτια, ταράζει το μυαλό, προκαλεί ανατριχίλα σε όλο το σώμα, του δείχνει κατά φαντασία στα μάτια φως όχι λαμπρό και καθαρό, αλλά κόκκινο, του κάνει το νου έξω φρενών και δαιμονιώδη, τον παρακινεί να λέει με το στόμα του λόγια άπρεπα και βλάσφημα· κι εκείνος πού βλέπει το πνεύμα αυτό της πλάνης, οργίζεται συχνά κι είναι γεμάτος από θυμό και διόλου δε γνωρίζει την ταπείνωση, μήτε το αληθινό πένθος και τα δάκρυα, αλλά πάντοτε καυχιέται για τα καλά του και κενοδοξεί και χωρίς συστολή και φόβο Θεού βρίσκεται παντοτινά μέσα στα πάθη.Και τελικά βγαίνει ολότελα από τα λογικά του και φτάνει σε τέλεια απώλεια. Από αύτη την πλάνη είθε να μας γλιτώσει ο Κύριος με τις ευχές σου. Άλλα τα σημεία της χάρης είναι αυτά· όταν πάει στον άνθρωπο ή χάρη του Παναγίου Πνεύματος, του συνάγει το νου και τον κάνει να είναι προσεκτικός και ταπεινός· του φέρνει την ενθύμηση του θανάτου και των αμαρτημάτων του και της μέλλουσας κρίσεως και της αιώνιας κολάσεως και του κάνει την ψυχή εύκολοκατάνυκτη, να κλαίει και να πενθεί- κάνει και τα μάτια του ήμερα και γεμάτα δάκρυα· και όσο πλησιάζει στον άνθρωπο, τόσο του ημερεύει την ψυχή και την παρηγορεί δια μέσου των αγίων παθών του Κυρίου μας Ιησού Χρίστου και της άπειρης φιλανθρωπίας Του. Και προξενεί στο νου υψηλές και αληθινές θεωρίες· για την ακατανόητη δύναμη του Θεού, πώς μ' ένα λόγο έφερε τα πάντα από το μη όν στο είναι· για την άπειρη Του δύναμη πού συγκρατεί και κυβερνά τα πάντα κι έχει την πρόνοια όλων για το ακατανόητο της Αγίας Τριάδος και για το ανεξιχνίαστο πέλαγος της θείας ουσίας κλπ. Και όταν αρπαχθεί ο νους του ανθρώπου από εκείνο το θείο φως και φωτιστεί με το φωτισμό της θείας γνώσεως, γίνεται ή καρδιά του γαλήνια και πραότατη και αναβρύζει τους καρπούς του Αγίου Πνεύματος· τη χαρά, την ειρήνη, τη μακροθυμία, την καλοσύνη, τη συμπάθεια, την αγάπη, την ταπείνωση κλπ., και απολαμβάνει ή ψυχή του μία αγαλλίαση απερίγραπτη».

Ακούγοντας αυτά ο άγιος Γρηγόριος ο Σιναΐτης, έμεινε εκστατικός και θαύμαζε για εκείνα πού του έλεγε ο θείος Μάξιμος, και πλέον δεν τον ονόμαζε άνθρωπο αλλά επίγειο άγγελο.

Άγνωστος μοναχός

Όλοι οι Χριστιανοί πρέπει να προσεύχονται ακατάπαυστα

Ας μη νομίσει κανείς, αδελφοί μου Χριστιανοί, πώς μόνο οι ιερωμένοι και οι μοναχοί έχουν χρέος να προσεύχονται ακατάπαυστα και παντοτινά και όχι οι κοσμικοί. Όχι, όχι. Όλοι γενικά οι Χριστιανοί έχουμε χρέος πάντοτε να βρισκόμαστε σε προσευχή. Ο αγιότατος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Φιλόθεος γράφει σχετικά τα εξής στο Βίο του αγίου Γρηγορίου αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης (του Παλαμα).

Ο θειος Γρηγόριος είχε ένα φίλο αγαπημένο ονομαζόμενο Ιώβ, άνθρωπο απλούστατο και πολύ ενάρετο, με τον οποίο συνομιλώντας μία φορά του είπε και περί προσευχής και πώς κάθε Χριστιανός γενικά πρέπει να αγωνίζεται πάντοτε στην προσευχή και να προσεύχεται ακατάπαυστα, καθώς παραγγέλλει ο Απόστολος Παύλος σε όλους τούς Χριστιανούς: « Αδιαλείπτως προσεύχεσθε», και καθώς λέει και ο προφήτης Δαβίδ, με όλο πού ήταν βασιλιάς κι είχε όλες τις φροντίδες του βασιλείου του: «Βλέπω πάντοτε τον Κύριο μπροστά μου» (μέσω της προσευχής)· και καθώς διδάσκει ο Θεολόγος Γρηγόριος όλους τούς Χριστιανούς λέγοντας ότι πρέπει να μνημονεύομε με την προσευχή το όνομα του Θεού περισσότερο από όσο αναπνέομε. Και λέγοντας αυτά ο Άγιος στον φίλο του Ιώβ κι άλλα περισσότερα, του έλεγε ακόμη πώς πρέπει κι εμείς να κάνομε υπακοή στις παραγγελίες των Αγίων, και όχι μόνο να προσευχόμαστε εμείς παντοτινά, αλλά να διδάσκομε κι όλους τούς άλλους, μοναχούς και λαϊκούς, σοφούς και αμόρφωτους, άνδρες και γυναίκες και παιδιά, και να τούς παρακινούμε να προσεύχονται ακατάπαυστα. Ακούγοντας αυτά ο γέροντας εκείνος Ιώβ, τα θεώρησε καινοτομία κι άρχισε να αντιλέγει του Αγίου πώς η αδιάλειπτη προσευχή είναι μονάχα για τούς ασκητές και τούς μοναχούς πού είναι έξω από τον κόσμο και από τούς περισπασμούς, κι όχι για τούς κοσμικούς πού έχουν τόσες μέριμνες και δουλειές. Και ο Άγιος πάλι του έλεγε κι άλλες μαρτυρίες και αναντίρρητες αποδείξεις, όμως ο γέρων Ιώβ δεν επείθετο, και ο θειος Γρηγόριος αποφεύγοντας την πολυλογία και τη φιλονικία σώπασε και πήγε ο καθένας στο κελί του. Κι ύστερα πού ο Ιώβ προσευχόταν καταμόνας στο κελί του, φαίνεται μπροστά του Άγγελος Κυρίου σταλμένος από το Θεό πού θέλει όλων των ανθρώπων τη σωτηρία, κι αφού τον έλεγξε αυστηρά πού φιλονικούσε με τον άγιο Γρηγόριο κι αντιστεκόταν σε πράγματα φανερά, από τα όποια προξενείτε η σωτηρία των Χριστιανών, του παρήγγειλε εκ μέρους του Αγίου Θεού να προσέχει καλά στο εξής και να φυλαχθεί πλέον να μην πει τίποτε ενάντιο σε αυτό το ψυχωφελέστατο έργο, γιατί αντιστέκεται στο θέλημα του Θεού· αλλά μήτε με το νου του πλέον να τολμήσει να δεχτεί ενάντιο λογισμό και να φρονεί διαφορετικά από ό,τι του είπε ο θειος Γρηγόριος. Τότε ο απλούστατος εκείνος γέρων Ιώβ πήγε αμέσως στον Άγιο κι έπεσε στα πόδια του, ζητώντας συγχώρηση για την αντίσταση και φιλονικία και του φανέρωσε και όσα του είπε ο Άγγελος του Κυρίου.

Βλέπετε, αδελφοί μου, πώς όλοι οι Χριστιανοί, από τον μικρό ως τον μεγάλο, οφείλουν να προσεύχονται παντοτινά με τη νοερά προσευχή, το «Κύριε Ιησού Χριστέ, ελέησόν με»; Και πάντοτε να το συνηθίσει να το λέει ο νους τους και η καρδιά τους; Και στοχαστείτε, πόσο ευαρεστείται ο Θεός με αυτό και πόση ωφέλεια προέρχεται από αυτό, ώστε από την άκρα Του φιλανθρωπία έστειλε και ουράνιο Άγγελο για να μας το αποκαλύψει, έτσι πού να μην έχουμε πλέον καμία αμφιβολία γι΄ αυτό.

Μα τι λένε οι κοσμικοί; «Εμείς είμαστε μέσα σε τόσες υποθέσεις και φροντίδες του κόσμου· πως είναι δυνατό να προσευχόμαστε ακατάπαυστα;»Κι εγώ τούς αποκρίνομαι, ότι ο Θεός δεν παρήγγειλε σ΄ εμάς κάτι το αδύνατο, παρά μας παρήγγειλε όλα εκείνα πού μπορούμε να κάνομε. Επομένως και αυτό είναι δυνατό να το κατορθώσει κανένας πού ζητά επιμόνως τη σωτηρία της ψυχής του. Γιατί αν ήταν αδύνατο, θα ήταν για όλους γενικά τούς κοσμικούς και δε θα είχαν βρεθεί τόσοι και τόσοι μέσα στον κόσμο να το κατορθώσουν· από τούς οποίους ας είναι ως παράδειγμα ο πατέρας του αγίου Παλαμα, ο θαυμάσιος εκείνος Κωνσταντίνος, για τον οποίο κάνει λόγο ο πατριάρχης Φιλόθεος στο Βίο του αγίου Γρηγορίου, του γιου του.

Αυτός λοιπόν, με όλο πού ήταν μέσα στα ανάκτορα και ονομαζόταν πατέρας και διδάσκαλος του βασιλιά Ανδρονίκου και καταγινόταν καθημερινά με τις βασιλικές υποθέσεις, χώρια πού είχε και τις υποθέσεις του σπιτιού του, γιατί ήταν πολύ πλούσιος κι είχε πολλά κτήματα και υπηρέτες και παιδιά και γυναίκα, μ΄ όλα ταύτα τόσο ήταν αχώριστος από το Θεό και τόσο ήταν δοσμένος στη νοερά και ακατάπαυστη προσευχή, πού τις περισσότερες φορές λησμονούσε εκείνα πού συζητούσαν μαζί του ο βασιλιάς και οι άρχοντες του παλατιού για υποθέσεις βασιλικές κι ερωτούσε γι΄ αυτές μία και δύο φορές. Γι΄ αυτό πολλές φορές οι άλλοι άρχοντες, μην ξέροντας την αιτία, συγχύζονταν και τον ονείδιζαν πού λησμονεί έτσι γρήγορα και ενοχλεί με τις δεύτερες ερωτήσεις του το βασιλιά· αλλά ο βασιλιάς, πού ήξερε την αιτία, τον υπερασπιζόταν λέγοντας: « Ο Κωνσταντίνος έχει δικές του έγνοιες ο μακάριος κι εκείνες δεν τον αφήνουν να προσέχει στα λόγια τα δικά μας πού είναι για υποθέσεις προσωρινές και μάταιες· ο νους του ευλογημένου είναι προσηλωμένος στα αληθινά και ουράνια και για τούτο λησμονεί τα επίγεια, επειδή όλη του η προσοχή είναι στην προσευχή και στο Θεό». Γι΄ αυτό και ο Κωνσταντίνος ήταν σεβάσμιος και αξιαγάπητος και στο βασιλιά και σε όλους τούς μεγιστάνες και άρχοντες της βασιλείας, καθώς ήταν αγαπημένος και από το Θεό και αξιώθηκε ο αοίδιμος να κάνει και θαύματα.

Μια φορά δηλαδή, μπήκε σ΄ ένα πλοιάριο με όλη του την οικογένεια για να πάει επάνω από το Γαλατά σ΄ ένα αναχωρητή, πού ησύχαζε εκεί, και να πάρει την ευχή και την ευλογία του. Καθώς πήγαιναν, ρώτησε τούς υπηρέτες του αν πήραν κανένα προσφάγι να πάνε στον Αββά εκείνο για να τούς φιλέψει. Εκείνοι του είπαν πώς λησμόνησαν από τη βία και δεν πήραν τίποτε. Λυπήθηκε λίγο ο ευλογημένος, πλην δεν είπε τίποτε, μόνο πηγαίνοντας εμπρός στο καΐκι, έβαλε το χέρι του μέσα στη θάλασσα και με σιωπηλή και νοερά προσευχή παρακαλούσε το Θεό, τον Κύριο της θάλασσας, να του δώσει κανένα κυνήγι· κι ύστερα από λίγη ώρα -τι θαυμαστά είναι τα έργα, Χριστέ Βασιλεύ, με τα όποια δοξάζεις παράδοξα τούς δούλους Σου!- βγάζει το χέρι του από τη θάλασσα κρατώντας ένα πολύ μεγάλο λαβράκι, το οποίο έριξε μέσα στο πλοιάριο μπροστά στους υπηρέτες του και είπε: «Να πού ο Θεός νοιάστηκε και για τον Αββά τον δούλο Του και του έστειλε προσφάγι».

Βλέπετε, αδελφοί μου, πως δοξάζει ο Ιησούς Χριστός τούς δούλους Του εκείνους πού είναι πάντοτε μαζί Του και επικαλούνται συνεχώς το πανάγιο και γλυκύτατο όνομά Του;

Ακόμη και ο δίκαιος εκείνος και άγιος Ευδόκιμος, δεν ήταν κι αυτός μέσα στην Κωνσταντινούπολη και μέσα στα ανάκτορα και τις βασιλικές υποθέσεις; Δε συναναστρεφόταν με το βασιλιά και τούς άρχοντες του παλατιού, με τόσες φροντίδες και περισπασμούς; Μ΄ όλα ταύτα είχε πάντοτε αχώριστη τη νοερά προσευχή, καθώς διηγείται στο Βίο του ο Συμεών ο Μεταφραστής, γι΄ αυτό κι ευρισκόμενος μέσα στον κόσμο και στα κοσμικά ο τρισμακάριος, έζησε αληθινά μία ζωή αγγελική και υπερκόσμια και αξιώθηκε από τον μισθαποδότη Θεό να λάβει και τέλος μακαριστό και θειο. Και άλλοι πολλοί και αναρίθμητοι πού ήταν μέσα στον κόσμο, ήταν ολωσδιόλου δοσμένοι στη νοερά και σωτήρια αυτή προσευχή, καθώς αναφέρονται σε διάφορες ιστορίες.

Λοιπόν, αδελφοί μου Χριστιανοί, σας παρακαλώ κι εγώ μαζί με τον θειο Χρυσόστομο, για τη σωτηρία της ψυχής σας, μην αμελήσετε αυτό το έργο της προσευχής. Μιμηθείτε αυτούς πού είπαμε και όσο το δυνατόν ακολουθήστε τους. Κι αν σας φαίνεται δύσκολο το πράγμα στις αρχές, ας είστε βέβαιοι και πληροφορημένοι, ως εκ προσώπου του παντοκράτορα Θεού, ότι αυτό το ίδιο το όνομα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, επικαλούμενο καθημερινά και ακατάπαυστα από μας, θα ευκολύνει όλες τις δυσκολίες. Και με την πολυκαιρία, αφού το συνηθίσομε και γλυκαθούμε μ΄ αυτό, θα γνωρίσομε με τη δοκιμή πώς δεν είναι αδύνατο ούτε δύσκολο, αλλά δυνατό και εύκολο. Γι΄ αυτό και ο θειος Παύλος, πού ήξερε καλύτερα από μας τη μεγάλη ωφέλεια της προσευχής, μας παρήγγειλε να προσευχόμαστε ακατάπαυστα. Δε θα μας συμβούλευε βέβαια ποτέ κάτι το δύσκολο και αδύνατο, γιατί δε θα μπορούσαμε να το κάνομε και ακολούθως θα γινόμασταν αναγκαστικά παρήκοοι και παραβάτες της παραγγελίας του και για τούτο άξιοι καταδίκης· αλλά όταν είπε να προσευχόμαστε αδιάλειπτα, ο σκοπός του ήταν να προσευχόμαστε με το νου μας, πού είναι δυνατό να το κάνομε πάντοτε. Γιατί και όταν κάνομε εργόχειρο κι όταν περπατούμε κι όταν καθόμαστε κι όταν τρώμε κι όταν πίνομε, πάντοτε μπορούμε να προσευχόμαστε με το νου μας και να κάνομε νοερά προσευχή ευάρεστη στο Θεό και αληθινή· με το σώμα να δουλεύομε και με την ψυχή να προσευχόμαστε· ο έξω άνθρωπος να κάνει κάθε υπηρεσία σωματική και ο εσω άνθρωπος να είναι

ολότελα αφιερωμένος στη λατρεία του Θεού και να μη λείπει ποτέ από αυτό το πνευματικό έργο της νοεράς προσευχής. Αυτό μας παραγγέλλει και ο θεάνθρωπος Ιησούς στο ιερό ευαγγέλιο, λέγοντας: «Συ δε, όταν προσεύχεσαι, πήγαινε μέσα στο «ταμείον» σου, κλείσε τη θύρα σου και προσευχήσου κρυφά στον Πατέρα σου». Ταμείο της ψυχής είναι το σώμα και θύρες του εαυτού μας οι πέντε αισθήσεις. Η ψυχή μπαίνει μέσα στο ταμείο της, όταν δεν περιφέρεται ο νους εδώ κι εκεί στα πράγματα του κόσμου, αλλά βρίσκεται μέσα στην καρδιά μας· κι οι αισθήσεις μας κλείνουν και μένουν σφαλισμένες, όταν δεν τις αφήνομε να προσηλώνονται στα αισθητά και ορώμενα πράγματα. Και με τούτο τον τρόπο μένει ο νους μας ελεύθερος από κάθε εμπαθή προσκόλληση στα κοσμικά και με την κρυφή και νοερά προσευχή ενώνεσαι με το Θεό και Πατέρα σου· και τότε, λέει, ο Πατέρας σου πού βλέπει τα κρυφά θα σου αποδώσει στα φανερά. Βλέπει ο κρυφιογνώστης Θεός τη νοερά προσευχή σου και την ανταμείβει με φανερά και μεγάλα χαρίσματα· επειδή αυτή είναι η αληθινή και τέλεια προσευχή κι αυτή γεμίζει την ψυχή από τη θεία χάρη και τα πνευματικά χαρίσματα. Όπως το μύρο, όσο περισσότερο το κλείνεις μέσα στο αγγείο, τόσο περισσότερο ευωδιάζει το αγγείο, έτσι και η προσευχή, όσο περισσότερο την κλείνεις μέσα στην καρδιά σου, τόσο περισσότερο τη γεμίζει από τη θεία χάρη. Μακάριοι και καλότυχοι είναι εκείνοι πού θα συνηθίσουν σε τούτο το ουράνιο έργο, γιατί με αυτό νικούν κάθε πειρασμό των πονηρών δαιμόνων, όπως ο Δαβίδ νίκησε τον υπερήφανο Γολιάθ· με αυτό σβήνουν τις άτακτες επιθυμίες της σάρκας, όπως οι τρεις Παίδες έσβησαν τη φλόγα της καμίνου· με αυτό το έργο της νοεράς προσευχής καταπραΰνουν τα πάθη, όπως ο Δανιήλ ημέρωσε τα άγρια λιοντάρια· με αυτό κατεβάζουν τη δρόσο του Αγίου Πνεύματος στην καρδιά τους, όπως ο Ηλίας κατέβασε τη βροχή στο Καρμήλιο. Αυτή η νοερά προσευχή είναι πού ανεβαίνει ως το θρόνο του Θεού και φυλάγεται μέσα στις χρυσές φιάλες για να θυμιάζεται με αυτήν ο Κύριος, καθώς λέει ο Θεολόγος Ιωάννης στην Αποκάλυψη: «Και οι εικοσιτέσσερις πρεσβύτεροι έπεσαν ενώπιον του Αρνίου, έχοντας όλοι κιθάρες και φιάλες χρυσές γεμάτες θυμιάματα, τα όποια είναι οι προσευχές των Αγίων». Αυτή η νοερά προσευχή είναι ένα φως πού φωτίζει πάντοτε την ψυχή του ανθρώπου και πυρώνει την καρδιά του με τις φλόγες της αγάπης του Θεού· αυτή είναι μία αλυσίδα πού κρατεί ενωμένο το Θεό με τον άνθρωπο. Ω, η ασύγκριτη χάρη της νοεράς προσευχής! Αυτή κάνει τον άνθρωπο να συνομιλεί πάντοτε με το Θεό. Ω πράγμα αληθινά θαυμάσιο και εξαίρετο! Να είσαι μαζί με τούς ανθρώπους σωματικά και να βρίσκεσαι μαζί με το Θεό νοερά! Οι Άγγελοι δεν έχουν φωνή υλική, αλλά με το νου τους προσφέρουν στο Θεό ακατάπαυστη δοξολογία· αυτό είναι το έργο τους, σ΄ αυτό είναι αφιερωμένη όλη τους η ζωή. Λοιπόν και συ, αδελφέ, όταν εισέρχεσαι στο ¨ταμείον΄΄ σου και κλείνεις τη θύρα, όταν δηλαδή ο νους σου δε σκορπά εδώ κι εκεί, αλλά μπαίνει μέσα στην καρδιά σου κι οι αισθήσεις σου είναι σφαλισμένες και δεν είναι προσηλωμένες στα πράγματα του κόσμου τούτου κι έτσι προσεύχεσαι πάντοτε με το νου σου, τότε γίνεσαι παρόμοιος με τούς αγίους Αγγέλους και ο Πατέρας σου, πού βλέπει τη μυστική σου προσευχή πού του προσφέρεις κρυφά στην καρδιά σου, θα σου ανταποδώσει μεγάλα πνευματικά χαρίσματα στα φανερά. Μα και τι άλλο μεγαλύτερο και περισσότερο θέλεις από το να βρίσκεσαι πάντοτε, όπως είπαμε, μαζί με το Θεό νοερά και να συνομιλείς ακατάπαυστα με Αυτόν; Χωρίς Αυτόν δεν μπορεί ποτέ κανένας άνθρωπος να είναι μακάριος μήτε εδώ μήτε στην άλλη ζωή.

Λοιπόν, αδελφέ, όποιος κι αν είσαι, όταν πάρεις στα χέρια σου το παρόν βιβλίο και διαβάζοντάς το δοκιμάσεις ωφέλεια στην ψυχή σου, παρακαλώ θερμά, θυμήσου να κάνεις και μία παράκληση στο Θεό, με ένα «Κύριε ελέησον», για την αμαρτωλή ψυχή εκείνου πού κοπίασε σε τούτο το βιβλίο κι εκείνου πού ξόδεψε να το τυπώσει· οι οποίοι έχουν μεγάλη ανάγκη της προσευχής σου, για να βρουν έλεος Θεού στις ψυχές τους και συ στη δική σου. Γένοιτο, γένοιτο.